

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 65

Том 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Головний редактор:

Терешкінас Артурас – доктор соціальних наук, професор, професор кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Члени редакційної колегії:

Байша Кіра Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Херсонського національного технічного університету

Благул Наталя Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Боровик Людмила Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент Міжнародної кадрової академії, доцент кафедри теорії і методики журналістської творчості Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Бочелюк Віталій Йосипович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри Запорізького національного технічного університету

Галацин Катерина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови технічного спрямування № 2 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Козяр Микола Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної механіки, інженерної графіки та машинознавства Національного університету водного господарства та природокористування

Кочарян Артур Борисович – кандидат педагогічних наук, доцент, радник Міністра освіти і науки України

Кузьменко Ольга Степанівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізико-математичних дисциплін Льотної академії Національного авіаційного університету, старший науковий співробітник Національного центру «Мала академія наук України»

Невмержицька Олена Василівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Пагула Мирослав Вікторович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологічної та професійної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Пермінова Владислава Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Чернігівського національного технологічного університету

Пушкарьова Тамара Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, начальник відділу проектного управління ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України, член-кореспондент НАПН України

Шапошникова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук, професор, декан соціально-психологічного факультету Херсонського державного університету

Шкабаріна Маргарита Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука

Алісаускіене Мілда – доктор соціальних наук, професор, завідувач кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Гражієне Віталія – доктор педагогічних наук, завідувач відділу якості освіти Вільнюської академії мистецтв (Вільнюс, Литовська Республіка)

Конрад Яновський – PhD, ректор Економіко-гуманітарного університету у Варшаві (Варшава, Республіка Польща)

Електронна сторінка видання – www.innovpedagogy.od.ua

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій (протокол № 11 від 27.11.2023 року)

**Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта,
013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта, 015 – Професійна освіта
(за спеціальностями), 016 – Спеціальна освіта)
відповідно до Наказу МОН України від 14.05.2020 № 627 (додаток 2)**

**Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)**

Науковий журнал «Інноваційна педагогіка» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 22897-12797P від 02.08.2017 року)

Міжнародний цифровий ідентифікатор журналу: <https://doi.org/10.32782/2663-6085>

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

Маковсїй О.М., Маковсїй Р.Г. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПЕРЕВАГ ТА НЕДОЛІКІВ ОНЛАЙН-ОЦІНЮВАННЯ НА АКАДЕМІЧНУ УСПІШНІСТЬ СТУДЕНТІВ	9
Прокоф'єва Л.А., Ігнатенко С.О. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК ОСВІТНЬОГО ЕЛЕМЕНТА У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	14
Роміцина Л.В. ФАСИЛІТАТИВНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ МАТЕМАТИКИ: ПРАКТИЧНІ ПРИЙОМИ.....	17
Сирцова О.М., Чертова Ю.Г. ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА: МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	21
Сімічева Ю.М. CASE-STUDY ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ (НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ).....	28
Сірант О.-М.Р. ЗАГАЛЬНОНАУКОВІ ЗАСАДИ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ЗМІСТУ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ.....	35
Струк А.В., Дубляк О.О. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	40
Трускавецька І.Я. ПРИНЦИПИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НУШ	44
Хомовський О.І., Комарова Т.В. ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ НА СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	50
 РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	
Костюк О.П. ЕСТЕТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ.....	53
Кулик І.О. ТЕХНОЛОГІЇ РОЗШИРЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ.....	57
Курок В.П., Химан Г.П. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ У ЗВО.....	61
Левицька А.І., Юрченко М.В. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ДОСВІД ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЗАСТОСУВАННЯ В ІНШИХ ПРЕДМЕТАХ.....	66
Лію Лібося, Грінченко А.М. ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВИКОНАВСЬКО-ПЛАСТИЧНІ УМІННЯ» У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ.....	70
Михайлова Л.З. ФАСИЛІТАЦІЯ ЗАСВОЄННЯ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ ЧЕРЕЗ УСНЕ МОВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	75

Мороз Н.В. ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СВІТУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	79
Носирєва О.В. ОГЛЯД ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ КОМП'ЮТЕРНОГО ПРОФІЛЮ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ.....	83
Орлова О.А., Колеснікова І.В. ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА БЕЗПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІВ.....	87
Панченко В.В. СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА ПАРАДИГМА У ВИЩІЙ ОСВІТІ.....	91
Підмазіна О.М. НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ЛЕКСИКИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	95
Прищепов М.М. ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ГОЛОВНА РУШІЙНА СИЛА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ.....	99
Рябець Д.В. ФАСИЛІТАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ТА ЇЇ СТРУКТУРА В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	107
Сердюк Г.А. ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	111
Соколова О.В. ЕТНОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	117
Соснова М.А. ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	121
Теличко Н.В., Кончович К.Т. ПРОЯВ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ У ВПРОВАДЖЕННІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ – ЗАПОРУКА УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	125
Хроленко О.А., Савватєєва В.Д. НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ ІНШОМОВНОМУ МОНОЛОГІЧНОМУ ВИСЛОВЛЮВАННЮ В ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ.....	128
Черепанова М.О., Сухацька В.Ю., Безвугляк О.А. ГУМАНІТАРНА ПАРАДИГМА ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ.....	133
Черніченко М.Ю. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДО РОБОТИ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	138
Chornous V.P. THE CREATIVITY OF FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHER IN THE CONDITIONS OF MODERNIZATION OF MODERN EDUCATION.....	142
Шлеїна Л.І. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ – ШЛЯХ ДО ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НАУКОВЦЯ.....	147
РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ	
Бужин О.В. ГЕНЕЗА ІДЕЙ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ.....	151

Мудра С.В. РЕАЛІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАНЯТЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗІ СТУДЕНТАМИ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ.....	157
Твердохліб Т.С., Мажуга А.В. МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ ВИХОВНОЇ ТРАДИЦІЇ ХРИСТИЯНСЬКОЇ СІМ'Ї.....	161

РОЗДІЛ 4. ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Васильєва С.А. ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ БАТЬКІВ І ПЕДАГОГІВ У ЄДИНОМУ ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	166
Малюк Т.Є., Самсонова О.О., Чорна Г.В. ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКОРИСТАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТЕЖИНИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА.....	172
Незамай М.І. ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У СІМ'Ї.....	176
Поліщук К.М. ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА» ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	180
Сиваш С.В., Гладиш М.О., Чорна Г.В., Сапун В.О. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ДВОМОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	184
Цаплюк О.С. ІКТ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	193

РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

Самойленко О.А., Пригалінська Т.Г., Бохонько Є.О. ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	197
Токман V.V. MODERN APPROACHES TO THE TEACHING OF FOREIGN LANGUAGE IN HEI.....	201

РОЗДІЛ 6. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Бондаренко Н.А. ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОЇ ДИЗАЙН-ОСВІТИ.....	206
Ковальчук Г.О., Баніт Ю.С. «ЦИФРОВИЙ КВАЗІПРОФЕСІЙНИЙ ОФІС» ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	212
Кочарян А.Б. МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПУБЛІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮНИХ ДОСЛІДНИКІВ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ.....	217
Сустретов А.С., Ігнат'єв В.А., Брюховецька І.В. ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ДЛЯ МОТИВАЦІЇ ТА ПІДТРИМКИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	225
Харлай Л.О., Антощук С.В., Коновалов О.Ю., Нікіфоренко К.Б. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ 17 – ЕЛЕКТРОНІКА, АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ЕЛЕКТРОННІ КОМУНІКАЦІЇ.....	229

CONTENTS

**SECTION 1. THEORY AND METHODOLOGY OF TEACHING
(IN THE FIELDS OF KNOWLEDGE)**

Makoviei O.M., Makoviei R.H. ANALYSIS OF THE IMPACT OF THE STRENGTHS AND WEAKNESS OF ONLINE ASSESSMENT ON STUDENT ACADEMIC PERFORMANCE.....	9
Prokofieva L.A., Ihnatenko S.O. ORGANIZATIONAL ASPECTS OF PHYSICAL EDUCATION AS AN EDUCATIONAL ELEMENT IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....	14
Romitsyna L.V. FACILITATIVE APPROACH IN TEACHING MATHEMATICS: PRACTICAL TECHNIQUES.....	17
Syrtsova O.M., Chertova Yu.H. ISSUES OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW: POSSIBILITIES OF INTEGRATION INTO THE EDUCATIONAL PROCESS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS.....	21
Simicheva Yu.M. CASE-STUDY AS A MEANS OF PROFESSIONAL AND SPEECH COMPETENCE FORMATION OF FUTURE SOCIAL WORKERS (DURING THE CLASSES OF LEARNING ENGLISH FOR PROFESSIONAL PURPOSES).....	28
Sirant O.-M.R. GENERAL SCIENTIFIC PRINCIPLES OF HUMANITARIZATION OF THE CONTENT OF SPECIAL DISCIPLINES IN THE TRAINING OF FUTURE AUTOMOBILE TRANSPORT SPECIALISTS.....	35
Struk A.V., Dubliak O.O. PECULIARITIES OF FORMATION OF COMMUNICATIVE CULTURE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF PRIMARY SCHOOL.....	40
Truskavetska I.Ya. PRINCIPLES AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF NATURAL SCIENCES FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE CONTEXT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL.....	44
Khomovskyi O.I., Komarova T.V. THE INFLUENCE OF PHYSICAL ACTIVITY ON THE STRESS RESISTANCE OF STUDENTS.....	50

SECTION 2. THEORY AND METHODOLOGY OF VOCATIONAL EDUCATION

Kostiuk O.P. AESTHETIC COMPETENCE OF FUTURE DESIGNERS.....	53
Kulyk I.O. TECHNOLOGIES OF EXPANDING EDUCATIONAL SPACE AS AN IMPORTANT FACTOR OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS.....	57
Kurok V.P., Khyman H.P. FOREIGN EXPERIENCE IN THE PSYCHOLOGISTS' TRAINING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS....	61
Levytska A.I., Yurchenko M.V. DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE EDUCATIONAL PROCESS: EXPERIENCE FOR ENGLISH LANGUAGE TEACHERS AND APPLICATION IN OTHER SUBJECTS.....	66
Liu Liboia, Hrinchenko A.M. TO THE DEFINITION OF THE CONCEPT OF "PERFORMANCE-PLASTIC SKILLS" IN THE SCIENTIFIC DISCOURSE.....	70
Mykhailova L.Z. FACILITATION OF ACQUISITION OF PROFESSIONAL VOCABULARY THROUGH ORAL SPEECH IN STUDENTS OF ECONOMIC SPECIALTIES.....	75

Moroz N.V. INFORMATIZATION OF EDUCATION AS A TREND IN THE DEVELOPMENT OF THE MODERN WORLD: THEORETICAL ASPECT.....	79
Nosyrieva O.V. OVERVIEW OF THEORETICAL FOUNDATIONS OF IT SPECIALISTS PROFESSIONAL TRAINING AT UNIVERSITIES IN GREAT BRITAIN.....	83
Orlova O.A., Kolesnikova I.V. POSTGRADUATE EDUCATION AS A COMPONENT OF THE CONTINUOUS PROFESSIONAL EDUCATION OF TEACHERS.....	87
Panchenko V.V. SOCIAL AND EMOTIONAL LEARNING AS A MODERN PEDAGOGICAL PARADIGM IN HIGHER EDUCATION.....	91
Pidmazina O.M. TEACHING ENGLISH MEDICAL VOCABULARY BY MEANS OF INTERACTIVE METHODS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING.....	95
Pryshchepov M.M. PEDAGOGICAL PRACTICE AS THE MAIN DRIVING FORCE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF THE FUTURE TEACHER.....	99
Riabets D.V. FACILITATION TECHNOLOGY AND ITS STRUCTURE IN THE CONDITIONS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS.....	107
Serdiuk H.A. THE PROBLEM OF DEVELOPING RESEARCH COMPETENCE OF UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE TEACHERS IN SCIENTIFIC RESEARCH.....	111
Sokolova O.V. ETHNOCULTURAL ASPECTS OF VOCAL TRAINING OF A FUTURE TEACHER OF MUSICAL ART.....	117
Sosnova M.A. THE PROBLEM OF TRAINING TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF MODERN CONCEPTS OF HIGHER EDUCATION DEVELOPMENT.....	121
Telychko N.V., Konchovych K.T. MANIFESTATION OF THE TEACHER'S PEDAGOGICAL SKILLS IN THE IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IS THE KEY TO THE SUCCESS OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING FOR CHILDREN OF PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL AGE.....	125
Khrolenko O.A., Savvatieieva V.D. TEACHING FUTURE SPECIALISTS IN THE MARITIME FIELD FOREIGN LANGUAGE MONOLOGUE SPEECH IN THE CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION.....	128
Cherepanova M.O., Cukhatska V.Yu., Bezvuhliak O.A. THE HUMANITARIAN PARADIGM OF EDUCATION AS A COMPONENT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF MEDICAL STUDENTS.....	133
Chernichenko M.Yu. DEVELOPING THE READINESS OF FUTURE OFFICERS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE TO WORK WITH PERSONNEL AS A PEDAGOGICAL PROBLEM.....	138
Chornous V.P. THE CREATIVITY OF FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHER IN THE CONDITIONS OF MODERNIZATION OF MODERN EDUCATION.....	142
Shlieina L.I. ACADEMIC INTEGRITY – THE WAY TO PROTECT THE SCIENTIST'S INTELLECTUAL PROPERTY.....	147
SECTION 3. THEORY AND METHODOLOGY OF EDUCATION	
Buzhyn O.V. GENESIS OF THE IDEAS OF LABOR EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN IN THE NATIONAL PEDAGOGICAL THOUGHT.....	151

Mudra S.V. IMPLEMENTATION OF ENGLISH CLASSES EDUCATIONAL POTENTIAL WHEN TEACHING STUDENTS OF NONLINGUISTIC SCHOOLS.....	157
Tverdokhlib T.S., Mazhuha A.V. MORAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE EDUCATIONAL TRADITION OF THE CHRISTIAN FAMILY.....	161
SECTION 4. PRESCHOOL PEDAGOGY	
Vasylieva S.A. FORMS OF IMPLEMENTATION OF PARTNERSHIP INTERACTION OF PARENTS AND TEACHERS IN A SINGLE DIGITAL ENVIRONMENT.....	166
Maliuk T.Ye., Samsonova O.O., Chorna H.V. APPLICATION OF MODERN TECHNOLOGIES USING THE ECOLOGICAL PATH FOR FORMING ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF SENIOR PRESCHOOL STUDENTS.....	172
Nezamai M.I. FEATURES OF SPEECH DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE FAMILY.....	176
Polishchuk K.M. PRACTICE-ORIENTED PREPARATION OF PRESCHOOL EDUCATION STUDENTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES IN THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE.....	180
Syvash S.V., Hladysh M.O., Chorna H.V., Sapun V.O. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF BILLINGUALITY IN CHILDREN OF THE OLDER PRESCHOOL AGE USING THE MEANS OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES.....	184
Tsapliuk O.S. INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE TRAINING OF FUTURE EDUCATORS FOR IMPLEMENTING PHYSICAL EDUCATION AND HEALTH PROMOTION ACTIVITIES IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION INSTITUTIONS.....	193
SECTION 5. LEARNING THEORY	
Samoilenko O.A., Pryhalinska T.H., Bokhonko Ye.O. IMPLEMENTATION OF BLENDED LEARNING TECHNOLOGIES IN HIGHER AND PROFESSIONAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE EUROPEAN UNION.....	197
Tokman V.V. MODERN APPROACHES TO THE TEACHING OF FOREIGN LANGUAGE IN HEI.....	201
SECTION 6. INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION	
Bondarenko N.A. VIRTUAL REALITY AS AN INNOVATIVE TOOL OF MODERN DESIGN EDUCATION.....	206
Kovalchuk H.O., Banit Yu.S. “DIGITAL QUASI-PROFESSIONAL OFFICE” FOR THE FORMATION OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING.....	212
Kocharian A.B. MODEL OF DEVELOPMENT OF PUBLISHING ACTIVITY OF YOUNG RESEARCHERS: PROSPECTS OF IMPLEMENTATION.....	217
Sustrietov A.S., Ihnatiev V.A., Briukhovetska I.V. USE OF MOBILE APPLICATIONS TO MOTIVATE AND SUPPORT LEARNING IN DISTANCE LEARNING....	225
Kharlai L.O., Antoshchuk S.V., Kononov O.Yu., Nikiforenko K.B. TOPICAL ASPECTS OF IMPLEMENTATION OF BLENDED LEARNING TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS IN INDUSTRY 17 – ELECTRONICS, AUTOMATION AND ELECTRONIC COMMUNICATIONS.....	229

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПЕРЕВАГ ТА НЕДОЛІКІВ ОНЛАЙН-ОЦІНЮВАННЯ НА АКАДЕМІЧНУ УСПІШНІСТЬ СТУДЕНТІВ

ANALYSIS OF THE IMPACT OF THE STRENGTHS AND WEAKNESS OF ONLINE ASSESSMENT ON STUDENT ACADEMIC PERFORMANCE

Стаття присвячена вивченню впливу онлайн-оцінювання на академічну успішність студентів у сучасному дистанційному навчальному середовищі. В статті розглядаються невирішені аспекти цієї проблеми та аналізуються обмеження, пов'язані із дослідженням онлайн-оцінювання вищої освіти. Зазначається, що, незважаючи на збільшений інтерес до цієї теми, кількість досліджень щодо впливу переваг та недоліків онлайн-тестування на успішність студентів є обмеженою, адже ця область є відносно новою. В статті аналізуються деякі здобутки сучасних досліджень та виявляються прогалини в розумінні позитивного та негативного впливу оцінювання в онлайн-режимі на академічні результати студентів. Особлива увага акцентується на розборі результатів існуючих досліджень, що виявили суперечливі висновки. В статті також визначаються можливі напрямки подальших досліджень, вказуючи на ключові аспекти, які потребують додаткового вивчення та методи для збору даних та аналізу впливу онлайн-оцінювання. Висновки статті спрямовані на підкреслення важливості подальших досліджень у цій області та розробку рекомендацій для покращення практики онлайн-оцінювання в системі вищої освіти. У статті також розглянуто проблеми розробки оптимальної системи завдань для коректного онлайн-тестування та ефективного контролю за дотриманням вимог академічної доброчесності. Дослідження мають включати апробацію різних форматів тестування, таких як синхронне та асинхронне онлайн-тестування в різних навчальних групах з увімкненими та вимкненими камерами. Результати експериментів в різних умовах надають можливість визначити найефективніші форми контролю іншомовної комунікативної компетенції. Оптимальна система онлайн-тестування має бути розроблена з урахуванням об'єктивності та комплексного підходу, забезпечуючи максимально точне оцінювання іншомовної комунікативної компетенції учасників навчання. Враховуючи численні чинники, такі як чисельність групи, рівень підготовки учасників тестування та інші, дослідження повинні визначити критерії адекватного оцінювання. Подальше застосування розробленої системи та валідних тестових завдань вважається авторами статті пріоритетним для підсумкового оцінювання навчальних досягнень студентів у дистанційному навчанні. Результати дослідження нададуть підґрунтя для формування загальної моделі доброчесного навчального середовища у вищих навчальних закладах. У статті обговорено вибір методів контролю, а також роль усного опитування як популярного засобу контролю, обумовленого специфікою навчання іноземних мов.

Автори висвітлюють різні аспекти усного опитування, від перевірки пам'яті до застосування когнітивних навичок. Отримані результати дослідження мають сприяти пошуку нових методик оцінювання знань та навичок студентів у сучасній освіті, зокрема в контексті вивчення іноземних мов.

Ключові слова: онлайн-оцінювання, цифровізація, академічна доброчесність, синхронне та асинхронне онлайн-тестування, іншомовна комунікативна компетенція, критерії адекватного оцінювання, дистанційне навчальне середовище, методи контролю.

The article is devoted to the study of the impact of online assessment on student academic performance in the modern distance learning environment. The article discusses the unresolved aspects of the problem in question and analyzes the limitations associated with the study of online higher education assessment. It is noted that, despite the increased interest in this topic, the number of studies on the impact of the strengths and weakness of online assessment on student performance is limited, as this area is relatively new. The article analyzes certain achievements of the current research and identifies the gaps in understanding the positive and negative impact of online assessment on student academic performance. Particular attention is paid to analyzing the results of existing studies that have revealed contradictory findings. The article also identifies possible directions for further research, pointing out the key aspects that require additional study and methods for collecting data and analyzing the impact of online assessment. The conclusions of the article are aimed at emphasizing the importance of further research in this area and developing recommendations for improving the practice of online assessment in higher education. The article also discusses the problems of developing an optimal system of tasks for correct online assessment and effective control over compliance with the requirements of academic integrity. The research should include the approbation of different testing formats, such as synchronous and asynchronous online assessment in different study groups with cameras on and off. The results of the experiments in different conditions make it possible to determine the most effective forms of overseeing foreign language communicative competence. An optimal online testing system should be developed with due regard for objectivity and a comprehensive approach, ensuring the most accurate assessment of training participants' foreign language communicative competence. Taking into account numerous factors, such as the number of training participants in the educational group, the level of training of the test participants, and others, research should determine the criteria for adequate assessment. Further application

УДК 378:147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.1>

Маковей О.М.,

ст. викладач кафедри іноземних мов Національного аерокосмічного університету імені М.С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

Маковей Р.Г.,

ст. викладач кафедри іноземної філології та перекладу Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

of the developed system and valid assessment tasks is considered by the authors of the article to be a priority for the final assessment of students' academic achievements in distance learning. The results of the study will provide the basis for developing an optimal learning environment model in higher education institutions. The article discusses the selection of control methods, as well as the role of oral examination as a popular means of control, determined by the specificity of teaching foreign languages. The authors highlight various aspects of oral

questioning, ranging from memory testing to the application of cognitive skills. The findings of the study should contribute to the search for new methods of assessing students' knowledge and skills in modern education, in particular in the context of learning foreign languages.

Key words: *online assessment, digitalization, academic integrity, synchronous and asynchronous online testing, foreign language communicative competence, criteria for adequate assessment, distance learning environment, control methods.*

Постановка проблеми. Система освіти зазнала великих змін за час пандемії COVID-19. Коронавірусна криза збіглася з оновленням та ухваленням нових напрямів у розвитку освіти, які також висувають нові вимоги до оцінювання якості освіти. Серед них на перший план виходить цифровізація. Загальні тенденції, спричинені пандемією COVID-19, пов'язані насамперед із розвитком системи оцінювання якості освіти. Ці нові тенденції породили ширші та глибші зміни, що вже відбуваються в різних соціальних системах, зокрема й в освітньому процесі, спричиняючи серйозні зміни в його структурі та змісті, що ґрунтуються на нових формах і механізмах взаємодії та комунікації між учасниками освітнього процесу [1, с. 439]. Масовий перехід освіти на дистанційний формат навчання, а також стрімкий розвиток, ускладнення і використання цифрових технологій та їхнє активне впровадження в освітні процеси призвели до гострої необхідності створення і впровадження цифрових інструментів для оцінювання якості освіти в онлайн-середовищі. Попри те, що загострилися деякі проблеми, відкрилися й нові можливості для перетворення системи освіти, а разом з нею і системи оцінювання якості освіти. Сьогодні оцінювання якості онлайн-навчання є актуальним завданням на всіх рівнях освіти. Не випадково розробки в цій галузі ведуться в різних країнах: розробляються цифрові інструменти тестування, механізми моніторингу, технології моніторингу віртуальних класів (наприклад, Kahoot, EdApp, Edvance360, Digital Teach) та інші.

Практика та численні дослідження свідчать, що оцінювання якості освіти в форматі дистанційного навчання стало однією з найскладніших галузей з педагогічного погляду. Насамперед, відбулося критичне скорочення особистої взаємодії між студентом і викладачем. Водночас стало складніше визначати ступінь залученості студента в освітній процес і можливість відстежувати індивідуальний прогрес здобувача освіти. Ці два питання стають основними проблемами для об'єктивного оцінювання якості навчання. Для вирішення даних проблем необхідно забезпечити відповідний рівень комунікації між усіма учасниками освітнього процесу [2]. Викладачам

важливо отримувати зворотний зв'язок щодо успішності опанування нових знань і навичок, а керівникам освітніх закладів отримувати всеохоплюючу інформацію щодо перебігу самого освітнього процесу та щодо того, які галузі освітнього процесу потребують додаткової уваги та підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою онлайн-тестування студентів займаються такі зарубіжні вчені, як Д. Фланнері [3, с. 31], який стверджує, що класичне оцінювання студентів виявилось ефективнішим порівняно з виставленням оцінок у цифровому форматі. Р. Санчес-Кабреро [4, с. 76] показав, що онлайн-оцінювання призвело до підвищення успішності на 10%, тоді як дослідження М. Ешворса [5, с. 40] не дали змоги виявити істотних відмінностей в результатах успішності студентів, визначених шляхом оцінювання в онлайн-режимі та традиційного оцінювання. Актуальні дослідження М. Співей та Дж. Макміллана [6, с. 45] спрямовані на вивчення впливу оцінювання в умовах дистанційного навчання на успішність студентів, здебільшого спираються на оцінкові показники, не доповнюючи їх думками здобувачів освіти. З огляду на важливість судження студентів щодо того, наскільки адекватно оцінюються їх академічні досягнення, важливо визначити, на думку Є. Осабутея, чи є розбіжності між суб'єктивною та об'єктивною оцінкою, що дасть змогу продовжити дискусію щодо ефективності оцінювання у форматі дистанційного та аудиторного навчання [7].

Не обійшли стороною проблему оцінювання студентів і вітчизняні науковці, такі як Н.Г. Сорокіна, І.А. Дегтярьова, І.Я. Дубина, В.В. Кудіна, І.Я. Зварич, Д.С. Сапченкова, О.М. Рижко, І.А. Побиженко, О.І. Кравченко, В.І. Панченко, С.В. Бондаренко, Г. Складніченко та інші. Так наприклад Кудіна В.В. стверджує, що педагогічний контроль – найважливіша й обов'язкова форма організації навчального процесу, сутність якої полягає в отриманні інформації про результати навчальної діяльності тих, хто навчається. Від його правильної організації залежать ефективність управління навчальним процесом та якість навчання в цілому. Завдяки педагогічному контролю між учасниками навчального процесу

встановлюється зворотний зв'язок, який дає змогу оцінити динаміку і ступінь засвоєння навчального матеріалу [8, с. 194].

Між тим І.Я. Зварич звертає увагу на те, що контроль навчальної успішності студентів знаходиться у площині розробки й реалізації технології контролю досвідних надбань студентів. Коли оцінюється якість навчання, то велике значення має те, хто і за якими показниками буде оцінювати результати навчально-виховного процесу. Сучасна парадигма освіти спрямована на те, що не особистість студента в цілому виступає об'єктом навчання, а його показники. Оцінювання якості майбутнього фахівця розпочинається з самої особистості, розвитку її духовних та творчих можливостей [9, с. 43].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на зростаючий дослідницький і практичний інтерес, кількість досліджень щодо впливу онлайн-оцінювання на успішність студентів обмежена. Більшість досліджень, за невеликим винятком, зосереджені на засвоєнні та сприйнятті студентами навчального матеріалу, їхньому особистому досвіді, зворотному зв'язку та залученості в навчальний процес. Нечисленні дослідження, метою яких було вивчення впливу онлайн-оцінювання на успішність студентів, демонструють суперечливі результати. Наприклад, онлайн-оцінювання та традиційне оцінювання не дало змоги виявити суттєві відмінності рівня успішності студентів. Результати останніх досліджень також залишаються непереконаливими. Отже, доцільно провести подальше дослідження з метою встановлення наявності впливу оцінювання в онлайн-режимі на академічні досягнення студентів, а також для визначення сприйняття студентами впливу дистанційного оцінювання на їхню академічну успішність.

Мета статті – окреслити переваги та недоліки різних методів оцінювання успішності студентів. Дослідження впливу онлайн-оцінювання на академічну успішність здобувачів вищої освіти у контексті дистанційного навчання та виявлення факторів, що впливають на сприйняття студентами цього методу оцінювання. Аналіз невирішених аспектів цієї проблеми та визначення напрямків подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. При розробці оптимальної системи завдань для коректного онлайн-тестування та пошуку дієвих механізмів контролю за дотриманням норм академічної доброчесності повинні бути враховані усі виявлені дослідним шляхом переваги та недоліки існуючих систем тестування за принципом валідності в синхронному та асинхронному режимах. Апробація різних форматів тестування, таких як синхронне онлайн-тестування з увімкненими та вимкненими камерами у відносно малих групах та групах чисельністю понад 100 осіб,

тестування в асинхронному режимі з обмеженням часу в різних за чисельністю та рівнем знань учасників групах, сприятимуть визначенню досить чітких критеріїв адекватного оцінювання. Розроблена оптимальна система онлайн-тестування, а саме оптимальні методи проведення семестрового контролю, передбачають об'єктивність та комплексний підхід для досягнення максимально можливої в умовах дистанційної форми навчання точності оцінювання іншомовної комунікативної компетенції здобувачів освіти.

Співставлення експериментальних результатів, отриманих в різних умовах синхронного та асинхронного режиму онлайн-тестування (різна чисельність групи, тести різного рівня складності, увімкнені/вимкнені камери, різний рівень підготовки учасників експериментального оцінювання та ін.), уможлиблює визначення порівняно коректних форм контролю іншомовної комунікативної компетенції, що створює передумови для формування загальної моделі доброчесного навчального середовища у ЗВО. Застосування розробленої системи валідних тестових завдань та визначених в результаті дослідження оптимальних методів коректного онлайн-тестування є пріоритетним при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень здобувачів освіти в умовах імплементації інноваційних технологій. Система оцінювання успішності студентів – це один із ключових компонентів освітнього процесу, з особливим акцентом на викладанні іноземних мов. Ця складова вимагає постійної оптимізації та пошуку нових методик оцінювання знань та навичок студентів. Широкий спектр досліджень присвячений саме цій темі [10, с. 485].

Система оцінювання успішності викладання іноземних мов є надзвичайно важливою у сучасній освіті. Вибір методів контролю виникає з особливостей навчання іноземних мов, а також віддзеркалює завдання викладача на кожному етапі освоєння предмету. Специфіка навчального матеріалу, зокрема в іноземних мовах, вимагає уважного підходу. Однак у будь-якому випадку обрані методи контролю мають відображати процес освоєння студентами матеріалу – від відтворення фактів до їхнього практичного застосування.

У контексті викладання іноземних мов, усне опитування вважається одним із популярних методів контролю. Ця методика передбачає постановку студентам запитань, пов'язаних із змістом навчального матеріалу, та оцінювання їх відповідей. Усне опитування може бути як індивідуальним, так і проводитися перед усією аудиторією, і може включати як прості запитання, спрямовані на тестування граматичних знань, так і складні, що вимагають аналізу, синтезу та висновків.

Просте усне опитування спрямоване на перевірку пам'яті студентів і передує більш складним

опитуванням, де вони повинні застосовувати свої когнітивні навички, такі як аналіз, синтез, порівняння та узагальнення. Якщо студенти володіють матеріалом настільки добре, що можуть застосовувати отримані знання на практиці, їм пропонується виконання більш складних завдань, що допомагає не лише оцінити їхні знання, а й стимулює творчий підхід до навчання [11, с. 157].

Письмовий контроль має свої переваги, оскільки дозволяє викладачу ефективно перевіряти знання багатьох студентів одночасно, економлячи час. Також цей метод сприяє розвитку умінь структурування думок та їх логічного викладення на папері. Проте в умовах дистанційного навчання, об'єктивність письмових робіт може бути під сумнівом через можливість студентів шукати відповіді в різних джерелах.

Тестування, на сучасному етапі, стало найбільш поширеним методом контролю навчання і самоконтролю студентів. Однак в умовах дистанційного навчання тестування може втратити об'єктивність через можливість здобувачів освіти знаходити відповіді в додаткових джерелах інформації.

Коректне оцінювання в умовах дистанційного навчання є важливим завданням для забезпечення справедливості та об'єктивності оцінок студентів. Основні принципи коректного оцінювання включають чіткість критеріїв оцінювання: Важливо, щоб студенти розуміли, за якими критеріями їх роботи будуть оцінюватись. Критерії повинні бути зрозумілими та доступними.

Різноманітність оцінювальних завдань: Використовуйте різноманітні види завдань, такі як письмові роботи, тести, проекти, дослідження тощо. Це допоможе оцінити різні аспекти знань та навичок студентів.

Персоналізований підхід: Враховуйте індивідуальні особливості та потреби здобувачів освіти. Забезпечте можливість вибору завдань або тем для досліджень, що сприятиме більшій мотивації та активності студентів.

Перевірка зрозумілості завдань: Переконайтеся, що завдання зрозумілі для здобувачів освіти і не викликають непотрібних плутанин. Забезпечте доступність інструкцій та матеріалів для виконання завдань.

Дотримання принципу чесності: Запобігайте шахрайству та неправдивому представленню робіт. Використовуйте методи перевірки оригінальності робіт, такі як антиплагіатні програми, часові обмеження та інші технічні засоби.

Зворотний зв'язок та роз'яснення оцінок: Надайте студентам детальний зворотний зв'язок про їх роботи та оцінки, поясніть сильні та слабкі сторони та запропонуйте рекомендації для подальшого розвитку.

Гнучкість та адаптивність: Урахуйте можливі технічні або інші проблеми, які можуть виникнути

під час дистанційного навчання. Надайте здобувачам освіти можливість переробити завдання у разі незапланованих обставин.

Залучення самооцінки та взаємної оцінки: Залучення студентів до процесу оцінювання може сприяти їх активній участі та розвитку метакогнітивних навичок. Використовуйте методи самооцінки та взаємної оцінки, де це можливо. Загалом, коректне оцінювання в умовах дистанційного навчання вимагає уважного планування, якісного зворотного зв'язку та урахування особливостей учасників освітнього процесу.

Оцінювання в умовах дистанційного навчання суттєво відрізняється від традиційного оцінювання в класичному навчальному середовищі. Оскільки здобувачі освіти не знаходяться фізично в аудиторії, використовуються різні методи та інструменти для здійснення оцінювання. Ось декілька загальних підходів до оцінювання в умовах дистанційного навчання:

Онлайн-тести: Це один з найпоширеніших методів оцінювання в дистанційному навчанні. Викладачі створюють тести або квізи в онлайн-системах, які студенти потім проходять в режимі реального часу. Онлайн-тести можуть містити питання з одним варіантом відповіді, багатоваріантні питання, завдання з короткою відповіддю або есе.

Завдання та проекти: Студенти можуть бути оцінені за допомогою завдань та проектів, які вони виконують самостійно або у групах. Це може включати написання есе, створення презентацій, виконання практичних завдань або вирішення випадкових ситуаційних задач.

Відеооцінювання: Здобувачі освіти можуть записувати відео, в якому вони представляють свої навички, демонструють свої знання або виконують завдання. Викладачі потім оцінюють їх засобами відеозапису.

Оцінювання на основі обговорень та дискусій: Студенти можуть бути оцінені на основі активності у вебінарах, обговорень у форумах, участі у групових проектах тощо. Викладачі оцінюють їх активність, здатність до співпраці та якість аргументації.

Портфоліо: Здобувачі освіти можуть створювати портфоліо, в якому зберігають свої роботи, проекти, завдання та демонструють свій прогрес протягом навчання. Викладачі можуть оцінювати портфоліо на основі визначених критеріїв.

Важливо враховувати, що методи оцінювання можуть варіюватися залежно від дисципліни, рівня навчання та доступних технологічних ресурсів. Оцінювання в дистанційному навчанні повинно бути справедливим, зрозумілим для здобувачів освіти та забезпечувати об'єктивну оцінку їхнього навчального прогресу [12, с. 439].

Таким чином, викладання іноземних мов потребує уважного відбору методів контролю

та оцінювання знань студентів, а дистанційне навчання створює нові виклики для цього аспекту навчального процесу.

Висновки. Онлайн-тестування стає важливим інструментом для оцінки знань іноземних мов студентів у сучасній освіті. Розробка оптимальної системи завдань для онлайн-тестування та механізмів контролю дотримання академічної доброчесності важлива для забезпечення об'єктивності та точності оцінювання комунікативної компетенції здобувачів освіти. Експериментальні дослідження, виконані в різних умовах синхронного та асинхронного онлайн-тестування, дозволяють визначити коректні форми контролю іншомовної комунікативної компетенції та створити загальну модель доброчесного навчального середовища у закладах вищої освіти. Застосування розробленої системи валідних тестових завдань та оптимальних методів онлайн-тестування важливе для підсумкового оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. Оцінювання успішності студентів у вивченні іноземних мов є ключовою складовою освітнього процесу, і воно вимагає постійної оптимізації та вдосконалення методик оцінювання.

Загальною метою цього дослідження є забезпечення більш об'єктивного та надійного способу оцінювання рівня іншомовної комунікативної компетенції студентів і виявлення найбільш ефективних методів онлайн-тестування в умовах дистанційної освіти.

Подальші перспективи. Незважаючи на задовільні результати перевірки успішності отриманих знань та навичок стандартними методиками, за умов дистанційного навчання виникає необхідність винайдення та впровадження в освітній процес нових форм оцінювання академічної успішності студентів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Скляченко Г. Дистанційна освіта під час пандемії. *Наукові записки*. 2021. Вип. 193. С. 439–445.
2. UNESCO, Global monitoring of school closures caused by COVID-19. 2020. URL: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> (Last accessed: 28.05.2023).
3. Flannery D. Paper and online assignments in economics: a comparison with panel data. *International Review of Economics Education*. 2013. Vol. 13, no. 1. P. 31–43.
4. Sánchez-Cabrero. E-assessment in e-learning degrees: comparison vs face-to-face assessment through perceived stress and academic performance in a longitudinal study, *Applied Sciences*. 2021. Vol. 11, no. 16. P. 76.
5. Ashworth M. Online and face-to-face performance on two cognitive tasks in children with williams syndrome”, *Frontiers in Psychology*. 2021. Vol. 11, no. 16. P. 40.
6. Spivey M. F., McMillan Y. Y. Classroom versus online assessment, *Journal of Education for Business*. 2014. Vol. 89, no. 8. P. 45.
7. Osabutey E. L. Evaluating the potencial impact of online assessment on students' academic performance, *Information Technology & People*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. 2022. URL: <https://doi.org/10.1108/ITP-05-2021-0377> (Last accessed: 22.06.2023).
8. Кудіна В. В., Соловей М. І., Спіцин Є. С. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ, 2007. 194 с.
9. Зварич І.Я. Проблема удосконалення контролю і оцінки знань студентів. *Рідна школа*. 2000. № 10. С. 43–45.
10. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи. *Знання*. 2015. С. 485.
11. Лузан П. Г. Методи контролю в системі активізації навчання студентів. *Науковий вісник Національного аграрного університету*. 2003. Вип. 67. С. 157–169.
12. Скляченко Г. Дистанційна освіта під час пандемії. *Наукові записки*. 2021. Вип. 193. С. 439–445.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК ОСВІТНЬОГО ЕЛЕМЕНТА У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

ORGANIZATIONAL ASPECTS OF PHYSICAL EDUCATION AS AN EDUCATIONAL ELEMENT IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Дана стаття розглядає наявні проблеми організаційних аспектів фізкультурно-виховного процесу у сучасних реаліях ЗВО, а також можливість забезпечення відповідних умов щодо зміцнення та охорони здоров'я здобувачів вищої освіти. Нами наведено приклади дієвих способів вдосконалення здоров'язберігаючого освітнього середовища, проведено аналіз чинників, що здатні негативно впливати на здоров'я сучасної молоді у відповідності із умовами розумової діяльності впродовж навчального процесу у закладах вищої освіти.

Складні умови сьогодення вимагають від студентської молоді не тільки всебічного розвитку та високих духовних принципів, але і міцного фізичного здоров'я. Ускладнює ситуацію перехід на дистанційний та змішаний формат навчання, що допускає значне зменшення кількості годин, які відвелись на заняття з фізичного виховання, та перенесення їх до розряду самостійної роботи, що з високою імовірністю проявиться зменшенням рухової активності здобувачів загалом, як наслідок мотивації неформованості до занять.

Сьогодні активно запроваджуються оздоровчі рухові комплекси, модернізовані відновні технології, у яких враховано та гармонійно поєднано (адаптовано, диференційовано, індивідуалізовано,) усі компоненти формування здорового способу життя:

- дозовані фізичні вправи,
- оздоровча ходьба та біг,
- раціональне харчування,
- комплекси дихальної гімнастики, тощо.

Забезпечення виконання ключової мети фізичного виховання – покращення та збереження стану здоров'я здобувачів вищої освіти – виконується через систематичне долучення студентів до рухових активностей, проведення занять з фізичного виховання із метою розширення функціонального потенціалу тощо. Саме цей вектор розвитку повинен стати сьогодні пріоритетним для освітніх закладів.

Значний потенціал у питанні формуванні стійкого здоров'я здобувачів вищої освіти проявляється у комплексному застосуванні нових інформаційно-комунікаційних технологій, методів, форм та оздоровчо-фізкультурних заходів із активізації рухової активності студентства, а також системи навчально-виховних заходів із популяризації ЗСЖ та підвищення мотивації до фізичного вдосконалення.

Ключові слова: фізичне виховання, освітній елемент, здобувачі вищої освіти.

This article considers the existing problems of organisational aspects of the physical education process in the modern realities of higher education institutions, as well as the possibility of providing appropriate conditions for strengthening and protecting the health of higher education students. We provide examples of effective ways to improve the health-preserving educational environment, analyse the factors that can negatively affect the health of modern youth in accordance with the conditions of mental activity during the educational process in higher education institutions.

The complex conditions of today require not only comprehensive development and high spiritual principles, but also good physical health from students. The situation is complicated by the transition to distance and blended learning, which allows for a significant reduction in the number of hours allocated for physical education classes and their transfer to the category of independent work, which is likely to result in a decrease in the physical activity of students in general, as a result of the motivation of unformedness to study.

Today, health-improving movement complexes and modernised rehabilitation technologies are being actively introduced, which take into account and harmoniously combine (adapted, differentiated, individualised) all the components of a healthy lifestyle:

- dosed physical exercises,
- recreational walking and running,
- rational nutrition,
- breathing exercises, etc.

The key goal of physical education – improving and maintaining the health of higher education students – is achieved through the systematic involvement of students in physical activities, physical education classes to expand their functional potential, etc. It is this vector of development that should be a priority for educational institutions today.

Significant potential in the formation of sustainable health of higher education students is manifested in the integrated use of new information and communication technologies, methods, forms and health and fitness activities to enhance the motor activity of students, as well as a system of educational activities to promote healthy lifestyles and increase motivation for physical improvement.

Key words: physical education, educational element, higher education students.

УДК 37.012.3–051:796:373.3(046)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.2>

Прокоф'єва Л.А.,

канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри спортивних ігор
Навчально-наукового інституту фізичної
культури, спорту та реабілітації
Університету Ушинського

Ігнатенко С.О.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії і методики
фізичної культури та спортивних
дисциплін
Навчально-наукового інституту фізичної
культури, спорту та реабілітації
Університету Ушинського

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Складні умови сьогодення вимагають від сучасних освітніх реформ забезпечення виховання фізично та психологічно здорової, активної, освіченої особистості, із гармонійно поєднаними духовними та моральними принципами та гарною фізичною формою молоді

людини. Підготовка майбутніх фахівців до повноцінного життя, перспектив на ринку праці та розкриття творчого потенціалу закладається саме в період студентства.

Саме тому фізичне виховання має бути не лише «примусовою» освітньою дисципліною, а радше масовим громадським рухом, певною сферою для загартування морально-вольових

якостей, так званим плацдармом для становлення майбутнього висококваліфікованого, професійного та конкурентоздатного фахівця.

Чи можливе віднайдення альтернатив зменшеній кількості навчальних годин, задля компенсації часу на зміцнення здоров'я молоді? Необхідно врахувати, що для покращення рівня фізичного стану студентства потрібно підвищувати їхню рухову активність. Основним завданням освітньої дисципліни сьогодні є формування у здобувачів чіткого розуміння того, що заняття з фізичного виховання – це ефективний засіб зміцнення здоров'я, покращення працездатності та психоемоційного стану індивіда у сучасному суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Після проведення ретроспективного аналізу літературних джерел можна свідчити, що особливості організації занять із фізичного виховання, структура професійних здібностей та умінь викладача, особливості навчальної діяльності та її методи вдосконалення досліджувались низкою авторів:

Принагідно зазначити, що у питаннях підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання, дослідники акцентують на важливості фізичного, теоретичного та методичного аспектів, розвитку професійних здібностей, мотивуванню студентства до самостійної роботи, тощо.

До прикладу, у галузі профільного фізичного виховання дану тему вивчали Латипов І., Іванова Л., Зубалій М.

Науковці Круцевич Т., Дубогай О., Пангелова Н. розглядають дисципліну фізичне виховання як метод створення цілісної особистості, із активним впливом не тільки на її фізичний потенціал, але і на усвідомленість, психологічний стан та інтелект.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

- Недостатня розробленість, обґрунтування сучасної теорії та методики галузі фізичного виховання.

- Потреба активного впровадження сучасних оздоровчих та спортивних технологій, які сприятимуть підвищенню інтересу до фізичних вправ та стануть мотиваторами до регулярних занять.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

- Проведення аналізу питання підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання у закладах вищої освіти;

- Окреслення перспективних методів покращення навчального процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

«Здоров'я нації через освіту. Пріоритетним завданням системи освіти є навчання людини відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищих суспільних і індивідуальних цінностей» – зазначається

у Національній доктрині розвитку освіти України. [1, с. 75–79].

Провідне місце у процесі формування валеологічного ставлення до свого здоров'я як запоруки успішного особистого життя та професійного зростання посідають заходи (методи, форми, прийоми) фізичного виховання, а також здоров'язберігаючі, що є компонентом навчального процесу в закладах вищої освіти [3, с. 39–50].

Основна мета фізичного виховання – забезпечення та підтримання фізичного, психологічного, соціального та духовного та здоров'я суспільства.. Важливо розуміти, що база для формування усвідомленого ставлення до свого здоров'я створюється шляхом:

- підвищення рівня грамотності у здобувачів (розуміння основних процесів, що відбуваються в організмі, важливості фізичної підготовленості, впливу фізичних вправ на стрес;

- популяризації фізичної культури та здорового способу життя серед студентства тощо [5].

Низький рівень рухової активності (гіподинамія) у студентів має негативний вплив на фізичний розвиток та рівень підготовленості. Нестача фізичної активності може стати провокатором незворотних змін в організмі молоді людини та причиною виникнення захворювань серцево-судинної системи, опорно-рухового апарату, ендокринної та дихальної систем [1, с. 75–79].

Справедливо стверджувати, що низька рухова активність, у поєднанні із великим обсягом нової інформації до засвоєння, тривалою концентрацією уваги – нищівний комплекс для розумової діяльності. Унаслідок даного симбіозу безумовно настає розумове виснаження, що зумовлює психоемоційне перенапруження із можливим пониженням рівня адаптації організму здобувача до тривалої інтелектуальної праці (рівня працездатності, розвитку соматичних захворювань тощо) [1, с. 75–79].

Так як, зазвичай освітній процес обмежується лиш аудиторними заняттями, частково доповнюючись практичною, самостійною, індивідуальною видами робіт, заліками, консультативними годинами тощо, то такі види діяльності, як бесіди, дискусії та інтерв'ювання здобувачів дасть змогу входити у глибший вимір студентського життя, сприятиме організації більш усвідомленого дозвілля, що буде корисними для стану здоров'я здобувачів. Саме через це впродовж навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти, поряд із обов'язковими дисциплінами, функціонують факультативні види занять-практикумів із оздоровчо-фізкультурної роботи зі студентством. Під час цих занять проводиться якісна підготовка студентів до групової роботи, флешмобів, туристичних мандрівок, із прищеплення навичок та вмінь з фізичної культури, а також забезпечується

навчання для майбутніх фахівців щодо організації, проведення рухливих ігор, спортивних змагань та інших видів фізкультурно-масової роботи із дітьми [4, с. 340–346].

Принагідно зазначити, що доволі важливим є процес організації відпочинку та оздоровлення здобувачів вищої освіти впродовж навчального процесу у ЗВО, а також під час проживання у студентських гуртожитках, відвідування спортивно-оздоровчих таборів та у випадку організації якісного студентського дозвілля. Це багатогранний комплекс зі зміцнення та підтримки здоров'я, попередження захворюваності, укорінення здорового способу життя як пріоритетного напрямку у молодій людини. Важливо пам'ятати, що вдала результативність у процесі залучення здобувачів до ЗСЖ першочергово залежатиме від високих професійних здібностей науково-педагогічного працівника, що простежуватиметься у чіткому підборі та доцільному застосуванні нових, цікавих, методик, засобів та прийомів, форм та технологій не лише у процесі навчання, але і у позааудиторній роботі студентства; у якісній, доцільній та змістовій організації, плануванні та проведенні відпочинкової діяльності здобувачів [2].

Так, при розробці нових форм та технологій фізичного виховання важливим є збереження різноманітних аспектів, таких як:

- кількість специфіки бактерій,
- вікові, індивідуальні та фізіологічні особливості студентства,
- активність здобувачів у суспільній та соціальній сферах,
- індивідуальні захоплення та інтереси.

Важливо зазначити, що позитивний ефект від фізичного виховання забезпечується за умови постійної взаємодії між процесами навчання, що

забезпечить передачу освітнього досвіду та виховання, направлено на формування мотивації та усвідомленого заняття руховою активністю [5].

Висновки. Для повномірного виконання основного завдання фізичного виховання – покращення та збереження здоров'я здобувачів вищої освіти – необхідне систематичне залучення студентів до активної рухової діяльності, проведення цікавих фізичних тренувань задля вдосконалення функціональних здібностей організму, наповнення позааудиторного дозвілля дозованими фізичними вправами. На сьогоднішній день, це повинно стати провідною стратегією закладів вищої освіти (відповідно до сучасної системи безперервної освіти).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 20 травня 2016 р.) Харків : ХДАФК, 2016. 228 с. (15). 2011. С. 75–79.
2. Бобрицька В.І. Формування здорового способу життя у майбутніх учителів : монографія. Полтава, 2006. 432 с.
3. Гринченко І. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання : досвід європейських країн *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. Вип. 42. 2014. С. 39–50.
4. Мединський С.В. Модель сучасного фахівця фізичної культури й спорту як основа його професійної підготовки у вищих навчальних закладах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 6. 2010. С. 340–346.
5. Степанченко Н.І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах: дис. на зд. наук. ст. док. пед. наук: спец. 13.00.04. Теорія і методика професійної освіти. Вінниця. 2017. 629 с.

ФАСИЛІТАТИВНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ МАТЕМАТИКИ: ПРАКТИЧНІ ПРИЙОМИ

FACILITATIVE APPROACH IN TEACHING MATHEMATICS: PRACTICAL TECHNIQUES

Стаття присвячена аналізу поглядів на проблему навчальної фасилітації на уроках математики. Досліджено проблему фасилітаційної складової сучасного уроку математики через впровадження в освітній процес креативних завдань під час групової роботи, що сприятимуть розв'язанню проблеми освіти: навчити та підготувати випускника, спроможного повноцінно реалізуватись в житті. Розкрито поняття фасилітації, педагогічної фасилітації; визначено умови формування навчальних мотивів та комунікації учнів під час організації роботи в групах. Пріоритетом Нової української школи є спрямування учнів на вироблення позитивної мотивації та підвищення інтересу до навчання. Основним педагогічним прагненням вчителя повинно стати вміння спонукати, а не примушувати. Для швидкого та результативного переходу на нову систему освіти, яка спрямована на формування в школярів бажання вчитись, досягати відповідних цілей, першочерговим завданням є розвиток в учнів інтересу та навичок роботи в команді. Урахування індивідуальних особливостей учнів та створення різноманітних життєвих ситуацій під час уроків, що сприятиме розвитку їхніх потенційних можливостей і бажання отримувати новий досвід у процесі навчання.

У статті розглянуто різні наукові погляди дослідження фасилітаційного підходу. На основі аналізу алгоритмів застосування фасилітаційних технологій, описано практичне використання технології «Метод сфокусованої бесіди (ОПІГ)» на уроках математики.

Зазначимо, що прикметник, який характеризує фасилітацію використовується дослідниками у декількох формулюваннях: фасилітаційний, фасилітаційний та фасилітуючий. Пов'язуємо це з особливостями перекладу з англійської мови і в нашому дослідженні використовуємо термін фасилітаційний.

Ключові слова: фасилітація, фасилітаційний підхід, групова робота, педагогічна фасилітація, уроки математики.

The article is devoted to the analysis of views on the problem of educational facilitation in mathematics lessons. The problem of the facilitation component of a modern mathematics lesson has been investigated through the introduction of creative tasks during group work into the educational process, which will contribute to solving the problem of education: to teach and prepare a graduate who is able to fully realize himself in life. The concept of facilitation, pedagogical facilitation is revealed; the conditions for the formation of educational motives and communication of students during the organization of work in groups are defined. The priority of the New Ukrainian School is to direct students to develop positive motivation and increase interest in learning. The main pedagogical aspiration of the teacher should be the ability to encourage, not force. For a quick and effective transition to a new education system, which is aimed at forming in schoolchildren the desire to learn, to achieve appropriate goals, the primary task is the development of students' interest and teamwork skills. Taking into account the individual characteristics of students and creating various life situations during lessons will contribute to the development of their potential opportunities and desire to gain new experience in the learning process. The article examines various scientific perspectives on the research of the facilitative approach. Based on the analysis of the algorithms for the use of facilitative technologies, the practical use of the «Focused Conversation Method» technologies in mathematics lessons is described. Note that the adjective characterizing facilitation is used by researchers in several formulations: facilitative, facilitative, and facilitative. We associate this with the peculiarities of translation from the English language and use the term facilitative in our research.

Key words: facilitation, facilitative approach, group work, pedagogical facilitation, mathematics lessons.

УДК 378.102

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.3>

Роміцина Л.В.,
викладач кафедри методики
викладання навчальних предметів
Комунального закладу «Житомирський
обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти» Житомирської
обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Освітня реформа «Нова українська школа» всупереч воєнному стану в країні, з 2022–2023 навчального року, вже другий рік реалізується на рівні базової середньої освіти. У Концепції «Нова українська школа» зазначено, що нова місія школи – це різнобічний розвиток і виховання особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до самовдосконалення й навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, є інноватором, здатним змінювати навколишній світ, яка забезпечить учнів практичними навичками, що можуть бути застосовані у повсякденному житті; де навчать вільно висловлювати власну думку, мислити критично,

проводити власні експерименти. Довгостроковою метою освіти залишається підвищення її доступності та якості, а головним завданням – постійний рух у цьому напрямку. «У минулому різних учнів навчали однаково. Тепер шкільні системи повинні прийняти розмаїття і запровадити індивідуалізовані підходи до навчання. Цілями минулого були стандартизація і дотримання норм... У майбутньому вчитель будуватиме підхід до навчання на основі захоплення і здібностей учнів, а також допомагатиме учням персоналізувати навчання й оцінювання, щоб сприяти залученню й розвитку талантів» [5].

Ми стаємо свідками, коли до шкіл приходять учні інформаційного покоління, які від самого

раннього віку зростали в тісному зв'язку з технологічним прогресом, мають інший ступінь цифрової обізнаності й інформаційних навичок і потребують кардинально нових підходів у навчанні.

Сучасні учні, більше не хочуть пасивно сидіти й чекати, коли вчителі будуть повільно передавати свої знання, не хочуть просто сприймати лекції чи текстову інформацію, вони потребують будувати власний процес навчання, отримувати навички, які можуть допомогти в житті. У таких умовах роль учителя набуває ознак справжнього фасилітатора в навчанні дитини.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Досвід роботи в школі показав, що багато вчителів математики намагаються впроваджувати групову роботу на уроках. Результати не завжди позитивні, бо не вдається включити в роботу всіх учасників групи. Саме в базовій школі формуються основи володіння всіма компонентами комунікативної компетентності, критичним та системним мисленням, вмінням оцінювати ризики, керування емоціями та проявами ініціативності в самостійному прийнятті рішення. Тому оволодіння фасилітативними прийомами роботи на уроках математики достатньо актуальні. Саме тому **метою** статті є висвітлення сутності фасилітативного підходу під час уроків математики в Новій українській школі та ознайомлення з практичними прийомами його застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх публікацій із теми дослідження дозволив визначити, що проблема педагогічної фасилітації знайшла відображення в сучасній науковій літературі, зокрема, в останні роки кількість публікацій значно зросла. Педагоги добре знають, що виявити і розвинути можна лише ті здібності, які потрібні дитині для виконання певного виду діяльності. Якщо такої діяльності дитина не виконує, відбувається незворотне угасання можливостей ефективного розвитку здібностей, закладених в організмі природою. Особливу увагу слід надавати розвитку творчих здібностей. У світовій спільноті все частіше відбувається організація процесу викладання не як трансляції інформації, а як фасилітації (активізації, забезпечення й підтримки) процесів осмисленого й усвідомленого навчання. Фасилітацію як психолого-педагогічний феномен взаємодії суб'єктів освіти досліджували зарубіжні та вітчизняні науковці: К. Роджерс, Р. Дімухаметов, О. Шахматова, Н. Волкова, О. Левченко, В. Нестеренко, І. Кубарева, О. Фісун, К. Шевченко та інші.

К.Шевченко обґрунтовує, що «...педагогічна фасилітація – це процес взаємодії між учителем та учнем, що ґрунтуються на засадах гуманізму та толерантності, а здатність педагога до створення такого освітнього простору стає мірилом його професіоналізму» [3].

О. Фісун підкреслює, що «...мета фасилітації – організація ефективної роботи учнів на засадах гуманізму, особистісного саморозвитку, конструктивної взаємодії» [2].

Фасилітативну діяльність педагога в контексті суб'єкт-суб'єктного підходу до педагогічної діяльності досліджує О. Левченко.

Ґрунтовні теоретичні засади педагогічної фасилітації викладені у дослідженнях американського психолога, одного із засновників гуманістичної психології, Карла Роджерса. Вчений наголошує, що «... в основі фасилітативної взаємодії вчителя та учня полягають наступні принципи: конгруентність (справжність, щирість) – здатність людини контролювати й розуміти власні почуття та здатність їх щиро висловлювати; безумовне прийняття учня, безумовне позитивне відношення (ця установка вчителя-фасилітатора є внутрішньою впевненістю вчителя в можливостях і здібностях кожного учня); емпатія, емпатичне розуміння, тобто бачення вчителем внутрішнього світу й поведінки кожного учня з його внутрішньої позиції (позиції учня)» [1].

Отже, фасилітація як педагогічне явище, процес взаємодії вчителя та здобувачів освіти, сприяє не лише формуванню однієї із навичок XXI ст. – командної роботи, але й розвитку інтелектуального та творчого потенціалу кожного учня, а також відповідає вимогам гуманізації освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Математика є невід'ємною частиною життя людини. Навіть не помічаючи цього, ми використовуємо її щодня. Розраховуємо час, плануємо бюджет, виконуємо ремонтні роботи, використовуємо правила геометрії, готуємо їжу, вимірюючи інгредієнти, логічно міркуємо та розраховуємо в проблемних ситуаціях та ін.

Математична грамотність – пріоритетна компетентність Нової української школи саме тому, що розвиває здатність людини формулювати, застосовувати й інтерпретувати математику в різноманітних контекстах [1].

Для ефективного та дієвого застосування математичних знань в реальному житті, важливо навчити учнів та учениць:

- розуміти, як математика застосовується в різних сферах;
- розв'язувати прикладні задачі для розвитку навичок логічного мислення та критичного аналізу;
- комунікувати свої математичні ідеї у командній роботі для вирішення практичних завдань.

Фасилітація – спосіб організації групової роботи, спрямований на те, щоб група прийшла до єдиного рішення, досягла поставленої мети і при цьому всі учасники погодились з результатом, були задоволені. Застосування фасилітації сприяє, щоб урок був інтерактивним за рахунок роботи в парах чи групах. Фасилітативні інструменти універсальні, не вимагають тривалої підготовки,

дають можливість оживити урок, не перевантажуючи його тестами та онлайн-сервісами.

Проблема групової роботи – залучити максимальну кількість учнів (бажано) всіх до вирішення поставленого завдання. При дистанційному навчанні ця проблема посилюється. Вчителю, щоб навчитись чомусь новому і почати це використовувати потрібно звільнитись від попередніх упереджень і спробувати інші підходи в роботі. Вчитель-фасилітатор не керує процесом, а супроводжує його, організує, підбирає інструменти, координує всі проблемні моменти в групі, допомагає групі не збитись з мети, слідкує за груповою динамікою і тримає нейтралітетне ставлення до кожного учасника групи.

Експерти наголошують, що вчитель сам може стати фасилітатором. Роль фасилітатора – допомогти учням досягнути очікуваних результатів навчання. Тому педагог-фасилітатор скоріше ставить запитання, сприяє, щоб звучали різні думки, точки зору у групі. На відміну від презентатора, який є певним чином експертом в інформації, що презентується, фасилітатор пропонує процес, який допомагає учасникам засвоїти знання. Головне завдання фасилітатора – донести до учня думку про те, що основний результат навчання – здатність до інтенсивного і грамотного пошуку знань.

Фасилітатор не визначає, чи група прийшла до правильного розв'язання проблеми. Він лише провідник у процесі розв'язання проблеми. За процес навчання відповідають усі – й учні, і вчителі, і батьки. Внесок учителя в тому, щоби створити сприятливе освітнє середовище.

Мета фасилітатора – зробити так, щоб група залишалася зрівноваженою. Наприклад, якщо ми ігноруватимемо емоції та почуття групи, вони часто виходитимуть на поверхню й перериватимуть роботу, всупереч методам, які ми застосовуємо. Так само, якщо фасилітатор цілком зосередиться на процесі, його можуть звинуватити в заміні фасилітації навчальною сесією. Для успіху важливі обидва напрями.

Працюючи з учнями, кожен фасилітатор стикається з проявами проблемної поведінки. Виклик полягає в тому, щоб виявити, що саме запустило таку поведінку, зрозуміти, якої форми вона набуває, і не дати собою маніпулювати.

Як використовувати метод фасилітації на уроках? Організуючи такий урок, вчитель навчить учнів базових навичок ефективної комунікації та прийняття рішень. З чого почати?

Розглянемо метод сфокусованої бесіди (ОРІП), що дозволяє швидко і ефективно здійснити обговорення проблемного питання [5]. Він передбачає 4 рівні розмови.

I. Об'єктивний. Запитуємо і говоримо про факти: що ми знаємо про...? Якщо оминати цей рівень, то буде бракувати інформації для розв'язання проблемної ситуації.

II. Рефлексивний. Звертаємо увагу на власні асоціації учнів та учениць. Що було цікаво, а що незрозуміло? Якщо оминати цей рівень, для більшості дітей тема буде незрозумілою.

III. Інтерпретація. Для уникнення ухвалення поспішних та непродуманих рішень. Стосується змісту матеріалу. Що це означає...? Чого ви навчилися?

IV. Прийняття рішення. Майбутні кроки. Пошук відповідей на запитання: Як можна використати вивчений матеріал? Які стратегії доцільно використовувати? Як ви почнете працювати наступного разу?

Наприклад, на уроці алгебри в 9 класі при вивченні теми «Розв'язування систем рівнянь другого степеня із двома змінними», при формуванні вмінь і навичок розв'язання систем рівнянь із двома змінними другого степеня графічним способом, необхідно скласти алгоритм. Вчитель-фасилітатор використовує групову форму роботи, поставивши проблему: «Як розв'язати систему рівнянь із двома змінними графічно?», пропонує побудувати графіки двох лінійних функцій на одній декартовій площині. Під час обговорення та виконання практичної частини учні складають і записують у зошит алгоритм розв'язання системи

Таблиця 1

Відмінність фасилітативного підходу від традиційної роботи з групою учнів та учениць

Традиційна робота з групою	Фасилітативний підхід
Учні та учениці, хто швидше міркують і активніше висловлюються, узурпують більшу частину часу	Беруть участь всі учасники групи
Запитання сприймаються як виклики, ніби людина сказала чи зробила щось неправильно	Запитання – це основа зацікавленості, учасники заохочують одне одного, щоби пояснити суть повідомлення
Перебивають одне одного	Змога кожному висловитися
Відмінності в позиціях сприймаються як конфлікти, яких уникають чи заглушують, потім обговорюють кулуарно	Протилежні погляди не замовчуються та співіснують у межах однієї дискусії, складні питання потребують думки кожного
Учасники не слухають і не розуміють репліки одне одного, оскільки зайняті формулюванням власних	Учасники слухають одне одного, бо знають, що будуть почуті
Проблему поспішають визнати розв'язаною, як тільки найшвидші знайшли відповідь	Проблема розв'язана, коли всі, кого вона стосується, зрозуміли аргументацію

рівнянь із двома змінними графічним способом, спіраючись на знання, отримані в 7-му класі.

Алгоритм

1. Побудувати графіки рівнянь системи в одній системі координат.

2. Знайти координати спільних точок цих графіків.

На уроці геометрії в 11 класі, при вивченні теми «Переріз циліндра і конуса площиною, паралельно основі» головним завданням перед вчителем постає розвиток просторового уявлення, самостійності та інтересу до геометрії. Для цього вчитель-фасилітатор пропонує учням відповісти на запитання: «Що ми отримаємо, якщо переріжемо циліндр і конус площиною паралельною основі?» (учні висловлюють свої думки).

Робота в групах: практична робота з використанням пластиліну і пластикової картки, а саме: перша група виконує переріз циліндру, друга група – переріз конусу.

Робота в зошиті: групи міняються отриманими фігурами з пластиліну та будують в зошиті перерізи.

Для корегування отриманих учнями результатів на дошці виводяться (як варіанти – плакат, мультимедійна презентація) правильно побудовані перерізи та пропонується скорегувати свої зображення. Просторове уявлення налаштоване на сприйняття стереометричних фігур та відтворення їх у зошиті. Вчителем створюється атмосфера успіху, що вкрай важливо для засвоєння складного матеріалу.

Висновок. Практика показує, що педагог – це творча професія, а педагогічна діяльність відзначається унікальністю, оригінальністю та неповторністю, її дедалі частіше розглядають як допомогу або фасилітацію. Саме технологія фасилітації дозволяє досягти максимальної продуктивності в груповій роботі, коли учні та учениці розкриваються на особистісному рівні, створюючи разом нові навчальні продукти та досягаючи спільної мети. Засвоюючи модель поведінки, яку задає учитель-фасилітатор своїм стилем спілкування, діти вчатьсЯ фасилітувати (допомагати) іншим і собі самому.

«Незалежно від того, наскільки блискучі ваш розум або стратегія, якщо ви граєте в сольну гру, ви завжди будете програвати команді» (Reid Hoffman).

В Україні в межах неформальної освіти існують асоціації фасилітаторів, які надають освітні послуги та здійснюють проекти з метою навчання фасилітації освітян, які працюють з групами. Існує «Спільнота фасилітаторів освіти», в якій нараховується 295 учасників (створена у липні 2020 року). <https://www.facebook.com/groups/318920959240121/>

Результати впровадження підтверджують доцільність фасилітативного навчання математики. Передбачено подальше вивчення та осмислення цього процесу, розробку відповідного методичного наповнення уроків математики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андреас Шлейхер. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / пер. з англ. Ганна Лелів. Львів: Літопис, 2018. 296 с.

2. Фісун О. В. Педагогічна фасилітація як багатозначний феномен. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*: зб. наук. пр. Харків: 2010. Вип. 34. С. 133–139.

3. Шевченко К.О. Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. Сер. Психологічні науки*. 2014. Вип. 2.13 (109). С. 258–263.

4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вер. 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih>

5. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження КМ України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

6. Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 жовтня 2022 року N 904. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS37468>

ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА: МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

ISSUES OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW: POSSIBILITIES OF INTEGRATION INTO THE EDUCATIONAL PROCESS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

Стаття присвячена визначенню можливостей інтеграції питань міжнародного гуманітарного права до змісту навчальних дисциплін переважно мовно-літературної, природничої, мистецької та соціальної і здоров'язбережувальної освітніх галузей. На основі результатів аналізу наявних методичних наробок запропоновано перелік очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів під час уроків, до змісту яких інтегровано питання міжнародного гуманітарного права. Звернено увагу на компетентнісний потенціал таких інтегрованих уроків: формування у здобувачів освіти ключових компетентностей за розвитку їхніх умінь і ставлень та отримання базових знань. Тому перелік очікуваних результатів систематизовано відповідно до таксономії навчальних цілей Б. Блума. Проаналізовано навчальні програми освітніх дисциплін та визначено можливості інтеграції питань міжнародного гуманітарного права до їх змісту, запропоновано варіанти компетентнісно зорієнтованих завдань для учнів.

Продемонстровано приклад реалізації можливостей інтеграції питань міжнародного гуманітарного права до змісту української літератури: критерії аналізу подій, описаних в оповідці Галини Гузовської-Корицької «Бранка з-над Дніпра» на дотримання норм міжнародного гуманітарного права щодо захисту цивільного населення з боку російських військовослужбовців.

Визначено та охарактеризовано психолого-педагогічні умови, за яких можливо досягти запропонованих очікуваних результатів навчальної діяльності учнів. Акцентовано увагу на необхідності моделювання уроків на засадах діяльнісного підходу. Показано можливості застосування методу кейсів. Продемонстровано алгоритм створення навчальних кейсів з питань міжнародного гуманітарного права, наведено їх приклади.

Розглянуто питання організації інтегрованих занять на принципах екологічності – створення безпечного емоційного, психологічного, соціального освітнього середовища, що пов'язано із наявним досвідом переживання війни як педагогами, так і здобувачами освіти.

Ключові слова: питання міжнародного гуманітарного права, інтеграція, очікувані результати навчально-пізнавальної діяль-

ності учнів, діяльнісний підхід, метод кейсів, екологічність інтегрованих уроків.

The article is devoted to determining the possibilities of integrating issues of international humanitarian law into the content of academic disciplines, mainly language and literature, natural sciences, art, social and health education. Based on the results of the analysis of existing methodological developments, the authors propose a list of expected results of students' educational and cognitive activities during lessons in which the issues of international humanitarian law are integrated into the content. Attention is drawn to the competence potential of such integrated lessons: the formation of key competencies in students while developing their skills and attitudes and gaining basic knowledge. Therefore, the list of expected results is systematized in accordance with B. Bloom's taxonomy of learning objectives. The authors analyze the curricula of educational disciplines and identify the possibilities of integrating issues of international humanitarian law into their content, and suggest options for competence-oriented tasks for students.

An example of the possibilities of integrating issues of international humanitarian law into the content of Ukrainian literature is demonstrated: the criteria for analyzing the events described in Halyna Huzovska-Korytska's story «A Prisoner from Across the Dnipro» (in Ukrainian «Branka z-nad Dnipro») for compliance with norms of international humanitarian law on the protection of civilians by Russian military personnel.

The psychological and pedagogical conditions under which it is possible to achieve the proposed expected results of students' learning activities are identified and characterized. Attention is focused on the need to model lessons on the basis of the activity approach. The possibilities of using the case method are shown. The algorithm for creating educational cases on issues of international humanitarian law is demonstrated, and the examples are given.

The authors consider the issue of organizing integrated lessons on the principles of environmental friendliness – creating a safe emotional, psychological, social educational environment which is associated with the existing experience of war by both teachers and students.

Key words: issues of international humanitarian law, integration, expected results of students' educational and cognitive activity, activity approach, case method, environmental friendliness of integrated lessons.

УДК 37.02+341.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.4>

Сирцова О.М.,
канд. іст. наук, доцентка,
в.о. завідувачки кафедри філософії
та суспільно-гуманітарних дисциплін
Запорізького обласного інституту
посліядипломної педагогічної освіти

Чертова Ю.Г.,
вчитель – методист
Спеціалізованої школи I–III ступенів
з поглибленим вивченням англійської
мови № 44 м. Києва

Постановка проблеми. Сьогодні, в умовах розгортання активної фази російсько-українського збройного конфлікту, а також збройного конфлікту на Близькому Сході, ми є свідками необґрунтованої жорстокості до цивільних, системних та систематичних порушень методів ведення війни. Міжнародне гуманітарне право (далі – МГП) – галузь

міжнародного права, головна мета якої полягає в гуманізації ведення військових дій та полегшення страждань жертв війни. Відповідно до норми 143 Звичаєвого МГП «держави повинні заохочувати навчання цивільного населення міжнародному гуманітарному праву» [3]. Зважаючи на динаміку збройних конфліктів у світі,

знання з МГП вже поступово стають невід'ємною частиною базової середньої освіти XXI століття. В нашій країні відповідно до п. ж ч. 1 ст. 5 Статуту Міжнародного Комітету Червоного Хреста зобов'язання роз'яснення положень міжнародного гуманітарного права та поширення знань протягом тривалого періоду виконує Міжнародний Комітет Червоного Хреста України. Варто звернути увагу, що ними охоплена переважно доросла аудиторія. За-для навчання основам МГП підлітків необхідно було забезпечити відповідну підготовку вчителів. Останнє десятиліття таку просвітницьку політику здійснюють співробітники Української Гельсінської спілки з прав людини. Однак, системного вивчення питань МГП в закладах загальної середньої освіти так і не відбулося.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Ще наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. питання вивчення питань МГП в системі загальної середньої освіти було підняте зарубіжними дослідниками. З'ясовано в чому полягає мета вивчення молоддю основ МГП. Так, Собхі Тавіл приходиться до висновку, що вона полягає у «вихованні миру», яке складається з трьох більш-менш чітких компонентів: запобігання конфліктам, вирішення конфліктів і створення умов, що сприяють миру. І хоча така освіта підлітків на пряму не забезпечує запобігання конфліктам і тим більше їх вирішення, вона допомагає створити умови, що сприяють миру; а у ситуаціях гострої соціальної та політичної напруги в суспільстві, а також у постконфліктних умовах освіта з міжнародного гуманітарного права має потенційний непрямий заспокійливий ефект [11].

Українські вчені почали піднімати проблему інтеграції МГП до освітнього процесу закладів загальної середньої освіти відносно недавно. Юрист-міжнародник Тимур Короткий у своїх наукових наробках звертає увагу на необхідність поширення знань міжнародного гуманітарного права серед молоді та дорослого населення України [4]. Здебільшого активізація вирішення цієї проблеми пов'язана з початком широкомасштабного вторгнення російських військ 24 лютого 2022 року. МОН України своїм листом від 27.03.2022 року рекомендувало використання методичних матеріалів щодо імплементування вивчення окремих питань з міжнародного гуманітарного права в суспільних дисциплінах [10]. Серед науковців-освітян цим займаються Тетяна Ремех [7; 8] та Ірина Олевська [5], які акцентують свою увагу на можливостях інтеграції питань МГП до змісту громадянської та історичної освітньої галузі.

Виходячи з інтеграційного потенціалу змісту міжнародного гуманітарного права вбачаємо за можливе інтегрування його змісту до навчальних дисциплін інших освітніх галузей.

Отже, мета статті полягає у визначенні та характеристиці можливостей інтеграції питань

міжнародного гуманітарного права до змісту навчальних дисциплін, які викладаються у закладах загальної середньої освіти. Зокрема, належить визначити очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти щодо вивчення питань МГП та охарактеризувати можливість їх досягнення в межах вивчення дисциплін різних освітніх галузей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міністерством освіти та науки України рекомендовано до викладання в 9–11 класах курсу «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» у кількості 17/34 годин на рік [10]. Однак, реалізація цього питання стикнулася з неготовністю адміністрацій значної кількості закладів загальної середньої освіти виділяти години з варіативної складової Типової освітньої програми, надаючи перевагу профільним предметам. В таких умовах вбачаємо за можливе інтеграція питань міжнародного гуманітарного права до змісту навчальних дисциплін різних освітніх галузей. Це має надати позитивний результат за умови реалізації такого підходу на засадах системності.

Питання міжнародного гуманітарного права – перш за все про цінності: цінність людського життя, гідності, цінність дотримання прав людини, гуманності, людяності тощо. Необхідно звернути увагу здобувачів освіти перш за все на принцип гуманності, мету міжнародного гуманітарного права як пошуку балансу між гуманністю та військовою необхідністю.

Зазначена інтеграція містить значний компетентнісний потенціал. А моделювання уроку на засадах діяльнісного підходу дозволяє створити умови для формування у здобувачів освіти ключових компетентностей за розвитку їхніх умінь і ставлень та отримання базових знань.

Планування інтеграції питань МГП потребує чіткого розуміння педагогами яких саме конкретних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів прагнуть досягти.

Враховуючи наявний компетентнісний потенціал вивчення питань МГП, пропонується перелік очікуваних результатів містить опис знань, умінь та цінностей/ставлень, які мають демонструвати здобувачі освіти наприкінці навчання в закладах загальної середньої освіти. Такий перелік сформовано на основі навчально-методичного посібника «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» [1].

Лекційний метод викладу навчального матеріалу під час інтеграції питань МГП до змісту дисциплін є нерезультативним. В межах діяльнісного підходу (на основі якого варто моделювати уроки) найефективнішими інтегрованими практиками у питанні формування в учнів компетентностей та наскрізних умінь є активне навчання, кооперативне навчання, емпіричне навчання, навчання через гру, навчання на основі запитів учнів, проблемне

Таблиця 1

Пропонований систематизований перелік очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів з питань МГП відповідно до таксономії навчальних цілей Б. Блума

Рівень навчальних цілей		Очікувані навчальні результати
Знання	називати	основні джерела міжнародного гуманітарного права, невідчужувані права людини, основні категорії міжнародного гуманітарного права, види збройних конфліктів, основні етапи становлення міжнародного гуманітарного права, принципи МГП щодо ведення воєнних дій, гуманітарні організації, які надають допомогу в період збройного конфлікту та надзвичайних ситуацій, компоненти Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, заборонені методи та засоби воєнних дій, категорії цивільних осіб, основні обов'язки окупаючої держави та заборони у її діях
Уміння	розуміти та пояснювати	сутність принципів гуманності та військової необхідності, сутність понять «мінімальний гуманітарний стандарт», «право Женеви», «право Гааги», «жертви війни», «комбатанти», «некомбатанти», «гуманітарний доступ», «принципи МГП», «гуманітарна допомога», «кластер у гуманітарній сфері», «цивільна особа», «цивільне населення», «державо-окупант», «режим окупації», «агресія», «злочин агресії», «злочин геноциду», «злочини проти людяності», «воєнні злочини», сутність принципів МГП щодо ведення воєнних дій; шляхи отримання гуманітарної допомоги у разі потреби; значення та функції відмітних емблем, механізми захисту цивільних осіб в МГП, різницю між відповідальністю держави за порушення МГП та міжнародною кримінальною відповідальністю індивідів за воєнні злочини, мету концепції перехідного правосуддя
	наводити приклади	міжнародних та неміжнародних збройних конфліктів в новітній історії; груп людей, яких відносять до жертв війни; міжнародних гуманітарних організацій, які надають допомогу в період збройного конфлікту та надзвичайних ситуацій; цивільних об'єктів та ймовірних військових цілей; порушення принципів МГП щодо ведення воєнних дій, застосування заборонених засобів та методів ведення воєнних дій; зображень відмітних емблем; злочинів геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та злочинів агресії в історії ХХ–ХХІ ст.
	застосовувати	визначати вид (кваліфікацію) збройного конфлікту на території України; співвідносити групи людей з категоріями «комбатанти», «некомбатанти», «незаконні комбатанти», «цивільні особи»; здійснювати пошук інформації щодо гуманітарних організацій, які надають допомогу у період збройного конфлікту чи надзвичайної ситуації із застосуванням кластерного підходу; розрізняти цивільні об'єкти та військові цілі в конкретних ситуаціях; розповідати про порядок дій під час небезпечних ситуацій, пов'язаних із збройним конфліктом, пояснювати види та зміст елементів перехідного правосуддя, сферу його застосування
	характеризувати та аналізувати	норми МГП з точки зору застосування його принципів; конкретні ситуації з точки зору дотримання/недотримання норм міжнародного гуманітарного права; роль окремих осіб, організацій і держав в становленні МГП; історичні передумови та роль Анрі Дюнану і МКЧХ у виникненні та розвитку МГП
	моделювати	ситуації, пов'язані з дотриманням принципів МГП цивільним населенням, власну поведінку у разі потрапляння у надзвичайну ситуацію з використанням знань про МГП з метою дотримання власної безпеки
Цінності/ ставлення	висловлювати власні міркування щодо	взаємозв'язку загальнолюдських цінностей із правами, що захищаються МГП; ролі МГП в процесі гуманізації перебігу збройних конфліктів у новітній час; принципів МГП щодо ведення воєнних дій та їх ролі у захисті цивільних осіб та цивільних об'єктів; діяльності міжнародних гуманітарних організацій та волонтерської участі в їх діяльності; випадків порушення правил застосування відмітних емблем і розпізнавальних знаків, встановлених МГП; принципу невідворотності покарання за воєнні злочини та інші грубі порушення прав людини у період збройного конфлікту

навчання, проєктне навчання. Спільними характерними ознаками цих практик є те, що вони одночасно є значущими (за використання релевантних та захоплюючих завдань, проблемно-орієнтованих питань, дослідницьких проблем або проєктів), соціальними (коли учні працюють у групах), активними та мотивуючими [6, с. 9].

Аналіз навчальних програм з української мови та літератури, фізики, хімії, біології, образотворчого

мистецтва, технологій, основ здоров'я свідчить про наявність можливостей інтеграції інформації з МГП до їхнього змісту (таблиця 2).

Наведемо приклад реалізації можливостей інтеграції питань міжнародного гуманітарного права до змісту навчальних дисциплін різних освітніх галузей. Учням 11 класу на інтегрованому уроці (історія України та українська література). Учням запропоновано здійснити аналіз оповідки

Результати аналізу навчальних програм на наявність можливостей інтеграції інформації з МГП до змісту дисципліни

Тема МГП	Тема уроку	Ідея компетентісно зорієнтованого завдання
<i>Мовно-літературна освітня галузь</i>		
Права людини та збройний конфлікт	Воєнне дитинство в повісті Гр. Тютюнника «Климко»	Чому Гр.Тютюнник у зрілому віці часто говорив: «І на мить не хотів би повернутися в своє дитинство?». Власну думку обґрунтуйте результатами аналізу щодо порушення норм МГП з боку...
Основні положення МГП	Любов Пономаренко «Гер переможений». Загальнолюдська ідея гуманізму і толерантності	Опрацюйте епізоди у творі, які б розкрили стосунки між полоненими та дорослими, між полоненими та дітьми. Поміркуйте: Чому ставлення дітей і дорослих кардинально різнилися? Проблемне питання: Чи праві були діти, коли жорстоко поводитися з полоненим німцем?
	Слова власне українські й запозичені. Виправдані й небажані запозичення	Знайти тлумачення лексичного значення, етимології слів «комбатант», «некомбатант», «принцип», «гуманізм». «гуманітарний», «стандарт», приклади вживання цих слів у ЗМІ (можливо, приклади неправильного вживання – лексичні помилки, які можна запропонувати виправити), скласти власне висловлювання з використанням цих слів
Історія МГП	Публічний виступ	До тематики публічних виступів включати теми, пов'язані з історією МГП («Основні засади «Права Женеви», «права Гааги», «Видатні постаті представників міжнародних гуманітарних організацій» тощо
Принципи МГП щодо ведення воєнних дій	Вивчення творчості Олеса Гончара, О. Довженка	До критеріїв аналізу творів на тему війни («Прапорносці», «Залізний острів», «За мить щастя» Олеса Гончара, «Україна в огні» О.Довженка) включити питання дотримання норм міжнародного гуманітарного права
Міжнародні гуманітарні організації, що надають допомогу в період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій	Морфологічна норма української мови. Правопис великої літери. Лексична норма	У вправах на правопис великої літери використати назви міжнародних гуманітарних організацій, основних документів
Відмітні емблеми і розпізнавальні знаки, встановлені міжнародним гуманітарним правом	Складання висловлення-роздуму на актуальну тему з використанням простих двоскладних речень. «Чому необхідно знати у воєнний час відмітні емблеми і розпізнавальні знаки, встановлені міжнародним гуманітарним правом?»	Проблемне питання: чи доводилося спостерігати випадки порушення правил застосування відмітних емблем і розпізнавальних знаків, встановлених МГП? Аргументуйте власні погляди
	Українська мова, 10–11 клас. Уроки розвитку зв'язного мовлення	Завдання: складання сенканів з описом відмітних емблем та розпізнавальних знаків (використовувати речення з різними видами зв'язку) тощо
Захист цивільних осіб у період збройного конфлікту (держава-окупант, окупаційний режим)	Жіночі образи в повісті О. Довженка «Україна в огні»	Чому, на вашу думку, змальовуючи опалену війною Україну, автор приділяє таку увагу жіночим образам? Які ці жінки на війні? Чим вас вразила кожна з них? Як би МГП могло допомогти цим жінкам в їхній ситуації? На основі тексту кіноповісті описати окупаційний режим на українській території; 2) зазначити нормативно-правові акти МГП, що були чинними в період Другої світової війни; 3) скласти порівняльну таблицю щодо дотримання/порушення МГП німецькими загарбниками
Основи безпеки та права поведінки у період збройного конфлікту та інших надзвичайних ситуацій	Григорій Тютюнник. «Климко». Доля дитини в часи воєнного лихоліття	Проблемне питання: «Які основи безпеки дитини порушено у творі? Чому так сталося? Порівняти період Другої світової війни і сьогодення: що змінилося у підходах до захисту дітей в умовах збройного конфлікту?». Запропонувати власну стратегію «Захист дітей від збройних конфліктів»

Відповідальність за порушення норм МГП	Узагальнений образ миті життя, філософія миті щастя людини у творі О. Гончара «За мить щастя»	Як ви розцінюєте рішення військового трибуналу стосовно Сашка Діденка? В чому полягав його злочин? Наведіть норми міжнародного гуманітарного права, які порушив Сашко Діденко. Чи можна було виправдати воїна-захисника?
<i>природнича освітня галузь</i>		
Заборонені методи та засоби ведення війни	Роль хімії у суспільстві	Дискусія. Хімічна зброя: прорив науки чи злочин проти людяності?
	Захист довкілля від стійких органічних забруднювачів	Розробка освітніх проєктів або робота з кейсами: «Вплив застосування різних видів зброї на екосистему», «Вплив застосування хімічної, біологічної, ядерної зброї на організм людини» тощо
	Стабільність екосистем та причини її порушення. Захист і збереження біосфери, основні заходи щодо охорони навколишнього середовища	Розробка освітніх проєктів або робота з кейсами щодо характеристики заповдіяної широкої, довготривалої і серйозної шкоди природному середовищу через застосування заборонених методів та засобів ведення війни (на конкретних прикладах)
<i>Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь</i>		
Поняття МГП; права людей під час воєнного конфлікту; правила поведінки цивільних під час воєнного конфлікту	Ризики воєнного часу. Ризики в зоні бойових дій, на окупованих і звільнених територіях	Тренінг з моделювання поведінки у небезпечних ситуаціях (в зоні бойових дій, на окупованій території) Майстер класи з надання першої домедичної допомоги, виготовлення засобів індивідуального захисту
<i>Мистецька освітня галузь</i>		
Захисні емблеми	Збереження мистецьких надбань: музеї, театри, бібліотеки, галереї	Розробка освітніх проєктів або робота з кейсами: «Мистецькі надбання людства, знищені війною: варварство чи військова необхідність?», «Що втратило людство в наслідок знищення мистецьких надбань?» тощо

Галини Гузовської-Корицької «Бранка з-над Дніпра» [2]. Літературний твір написаний авторкою на основі реальних подій – розповіді вчительки, яка пережила перебування «на підвалах» під час окупації та була депортована окупаційною владою до України. Завдання полягало у здійсненні аналізу подій, описаних в оповідці, відповідно до норм Звичаєвого гуманітарного права (таблиця 3).

Одним з ефективних методів навчання під час вивчення питань міжнародного гуманітарного права є метод кейсів. Необхідно звернути увагу на два аспекти його застосування, які дозволяють досягти визначених очікуваних результатів. По-перше, саме завдання має бути сформульовано як компетентнісно зорієнтоване. До його структури входять наступні складові: мотиваційний виклик (це може бути конкретна ситуація, проблема, вирішення якої є актуальною для здобувачів освіти), безпосередньо саме завдання, яке необхідно вирішити, допоміжні матеріали (алгоритм роботи над вирішенням завдання, додаткові матеріали тощо), інформація щодо способу представлення результатів. По-друге, алгоритм роботи має складатися як система взаємопов'язаних завдань від простого до складного (знання-розуміння-застосування-аналіз). Кожна позиція алгоритму має починатися з дієслова (що саме необхідно зробити). Наведемо приклад такого завдання.

Кейс до теми «Захист нормами МГП цивільного населення та цивільних об'єктів, які опинилися в зоні воєнних дій» (навчальна дисципліна: Основи здоров'я). Опис мотиваційної ситуації: за останнє століття історії людства серед жертв воєн стрімко зростає відсоток саме цивільного населення. Так, у Першій світовій війні загинуло близько 10 млн. осіб (з них 5% – цивільне населення). У Другій світовій війні – близько 50 млн. осіб (з них 48% – цивільне населення). У локальних конфліктах та війнах у період з 1945 р. до 2010 р. – близько 59 млн. осіб (з них 75% – цивільне населення) [9, с. 31]. Чи впливає поведінка самої цивільної особи, яка опинилася в зоні активних воєнних дій, на її долю? Чи можна врятуватися? А якщо можна, то як?

Завдання: чи погоджується з твердженням, що відповідальна поведінка цивільних осіб, які опинилися в зоні активних воєнних дій, є основою власної безпеки? Власний вибір аргументуй.

Система завдань та матеріалів:

1. Ознайомтеся з уривками наведених нормативно-правових документів, які трактують поняття «військова ціль» та «цивільний об'єкт». Наведіть приклади цивільних об'єктів. Матеріали: норми 8 та 9 Звичаєвих норм міжнародного гуманітарного права, уривок Постанови КМ «Про затвердження Порядку застосування зброї і бойової

**Результати аналізу дотримання норм Звичаєвого міжнародного права учасниками подій,
які описані в оповідці «Бранка з-над Дніпра»**

Розділ Звичаєвого МГП	Зміст норми	Цитата з оповідки, що підтверджує порушення норми
Знищення та захоплення майна	Норма 51 На окупованій території: приватну власність необ-хідно поважати, її не дозволено конфісковувати; Норма 52 Грабіж заборонений	«...як мародери болгаркою вирізали двері й вивозили з магазину нажите працею добро»; «Оксана впізнала в ньому нічного привида, який наказував підлеглим забирати все з магазину, тицяючи в пральні машини, холодильники, мікрохвильові печі. Зетку доверху навантажили краденим. Ще тоді подумала: «Від горшка три вершка, а що красти – знає». Мародери болгаркою вирізали двері й вивозили з магазину нажите працею добро...»
Поводження з цивільними особами й особами, позбавленими боєздатності. Основоположні гарантії	Норма 90 Заборонено тортури, жорстоке чи нелюдське поводження, наруга над людською гідністю, зокрема принизливе й образливе поводження	«Нарешті дійшла й обімліла, побачивши в машині Андрія. Здалося, без ознак життя. З-під шматків одягу виднілася запечена кров, сліди тортур»; «Катували людей нещадно й без якоїсь на то причини, бо здебільшого це були місцеві, яких здавали колаборанти; чоловік із мішком на голові, зв'язані руки, кров крізь шмаття. І босі ноги...» «Після допиту, а так тривало на тиждень по три-чотири рази, його витягли з гаража й кинули до зетки. Ніхто нічого не пояснював»
	Норма 96 Заборонено брати заручників	Слова молодого офіцера-фсбешника: «Жизнь твоего мужа и родных в твоих руках»; «Ты можешь его спасти, если честно ответишь на вопросы, а будешь врать – твой муж останется без пальцев»
Переміщення та переміщені особи	Норма 129 Сторонам у міжнародному конфлікті заборонено повністю або частково депортувати чи примусово переміщувати цивільне населення окупованої території	«Раптом зетка зупинилася. – Виходим, – наказав офіцер. – Пятнадцать минут на сборы. расеи не нужны неблагонадежные». «Ну поедешь в Украину, нам здесь врагов и без тебя хватает, – промовив»

техніки з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами Збройних Сил під час виконання ними завдань у районі проведення антитерористичної операції у мирний час» від 14.02.2018 N 68 (визначення поняття цивільний об'єкт).

2. Визначте, чи можуть цивільні об'єкти бути законною військовою ціллю? Чому? Матеріали: норми 7, 10, 14–17 Звичаєвих норм міжнародного гуманітарного права.

3. Дайте відповідь на запитання: За яких умов особи та об'єкти позбавляються статусу цивільних? Матеріали: норма 6 Звичаєвих норм міжнародного гуманітарного права.

4. Пригадайте принципи МГП щодо ведення воєнних дій. В чому вони полягають? Ознайомтеся із запропонованими ситуаціями. Визначте, чи були порушені норми та принципи МГП? Власну думку аргументуйте. Матеріали: уривки Звичаєвих норм міжнародного гуманітарного права, опис ситуацій (наприклад: Ісламська держава використовувала фінансову установу, яка розміщувалася в Мосулі, для закупівлі зброї та боєприпасів. Там знаходилися десятки мільйонів доларів. США нанесли ракетний удар рано вранці. Загибло 5 цивільних осіб).

5. Запропонуйте перелік правил безпечної поведінки цивільної особи, яка потрапила в зону активних

бойових дій. Врахуйте сутність принципів МГП. (Можливо спростити це завдання: оберіть із переліку запропонованих правил поведінки ті, які будуть підвищувати вірогідність виживання, якщо цивільна особа потрапила в зону активних воєнних дій. У разі потреби – доповніть запропонований перелік).

6. Представте результати роботи, надавши відповіді на запитання та виконані завдання (1–4) в тезовій формі. На кожне завдання (запитання) відповідь має бути сформульована одним реченням. До того як будете представляти відповідь на завдання 5, запропонуйте виконати вправу учням іншої групи. Прокоментуйте отриманий результат. Доповніть перелік за необхідності.

Після представлення відповідей відбувається перехід до обговорення проблемного запитання. Така навчальна стратегія дозволяє сформувати знання з теми (завдання 1–3), розвинути певні уміння (завдання 4–5) та створити умови для формування ціннісного ставлення здобувачів освіти щодо певної позиції.

Для створення кейсів необхідно використовувати інформацію від офіційних джерел. Наприклад: розміщену на сайтах міжнародних/урядових установ, міжнародних гуманітарних організацій тощо. Або ретельно перевіряти її на достовірність.

Враховуючи наявний досвід переживання війни як педагогами, так і здобувачами освіти, варто використовувати для створення кейсів опис конкретних ситуацій (правовою мовою фабул), які не пов'язані з подіями російсько-української війни.

Моделювання уроків, до яких інтегруються питання МГП, має відбуватися на засадах екологічності-створення безпечного емоційного, психологічного, соціального освітнього середовища. Значна увага цьому приділяється вчителем ще на етапі визначення очікуваних результатів уроку. Педагог має спрогнозувати, які навчальні елементи (освітня інформація) можуть містити психотравмуючий матеріал та призвести до переживання здобувачами освіти негативних емоцій під час його опрацювання або провокувати внутрішньогруповий конфлікт за умови застосування групових форм роботи. Педагог не має дозволити здобувачам освіти вийти з уроку у психологічно-пригніченому стані, в стані повторного переживання негативного досвіду. Створюючи систему навчальних компетентнісно зорієнтованих завдань, виконання яких дозволить досягнути очікуваних результатів, вчитель на етапі рефлексії передбачає вправи на психоемоційну підтримку учнів. Такі вправи можуть бути і частиною самого навчального завдання. Найпростішими, найдоступнішими є вправи на заземлення та дихальні практика. Завдання вчителя полягає у переведення учня в стан усвідомлення місця та часу знаходження. Кількість та варіації таких вправ досить значна. Вони оприлюднені та знаходяться у вільному доступі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Ознайомлення здобувачів загальної середньої освіти (як цивільного населення) з інформацією щодо основних положень міжнародного гуманітарного права є частиною зобов'язань України перед світовою спільнотою. Інформація МГП має інтеграційний характер та компетентнісний потенціал.

Вирішення проблеми інтеграції питань міжнародного гуманітарного права до змісту навчальних дисциплін є актуальним для сьогодення та нормативно-врегульованим. Досягнення запропонованих у статті очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів з вивчення основ МГП можливе за умови моделювання уроків на засадах ціннісного, діяльнісного та компетентнісного підходів. Під час моделювання та проведення уроку з інтеграцією питань МГП вчитель має враховувати наявний досвід переживання війни як особисто ним, так і здобувачами освіти. Тому уроки необхідно моделюватися на принципах екологічності та зі застосуванням практик психоемоційної підтримки.

Існує потреба подальшого вивчення процесу інтеграції питань МГП до змісту дисциплін різних освітніх галузей, визначення його ефективності, розроблення дидактичних матеріалів та покращення методичного супроводу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник. Друге видання / О. Войтенко, М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель ; за заг. ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021.
2. Гузовська-Корицька Г.Р. Бранка з-над Дніпра. URL: <https://cutt.ly/pwT05GFa> (Дата звернення: 10.11.2023).
3. Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норми. URL: <https://cutt.ly/0wqWMr77> (Дата звернення: 10.11.2023).
4. Короткий Тимур. Поширення знань про міжнародне гуманітарне право: синергія держави та недержавних акторів. Український часопис міжнародного права. 2018. № 2. С. 60–68.
5. Олевська І.І. Вивчення міжнародного гуманітарного права на уроках суспільних дисциплін. Педагогічний пошук. 2023. № 2 (118). С. 43–46.
6. Паркер Р., Томсен Б.С. Біла книга. Діяльнісний підхід у школі. URL: <https://cutt.ly/mwqWNngK> (Дата звернення: 10.11.2023).
7. Ремех Т.О. Вивчення питань міжнародного гуманітарного права в закладах середньої освіти. Електронний збірник наукових праць ЗОІППО. 2023. № 2 (54). URL: <https://cutt.ly/DwT029IQ> (Дата звернення: 10.11.2023).
8. Ремех Т.О. Як навчати учнів основ Міжнародного гуманітарного права. Виховання громадянина-патріота в умовах реалізації завдань концепції «Нова українська школа»: зб. матер. Всеукр. наук.-практ конференції, присвяченої 145-й річниці від дня народження Г. Ващенко, 15.03.2023 / уклад. О.Е. Жосан. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. С. 212–217.
9. Ситняківська С. Права людини під час війни, збройного конфлікту (human rights during the war, armed conflict). Енциклопедія прав людини : соціально-педагогічний аспект : [кол. моногр.] / кол. авторів за заг. ред. Н.А. Сейко. Житомир : Видавництво, 2014. С. 30–37. URL: <https://cutt.ly/0wqWNRkt> (Дата звернення: 10.11.2023).
10. Як викладати питання з міжнародного гуманітарного права на уроках історії, громадянської освіти та правознавства. Методичні матеріали для вчителя. URL: <https://cutt.ly/lwqWNAcE> (Дата звернення: 10.11.2023).
11. Sobhi Tawil. International humanitarian law and basic education. International Review of the Red Cross, Volume 82, September 2000, pp. 581–600. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1560775500184639>

CASE-STUDY ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ (НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

CASE-STUDY AS A MEANS OF PROFESSIONAL AND SPEECH COMPETENCE FORMATION OF FUTURE SOCIAL WORKERS (DURING THE CLASSES OF LEARNING ENGLISH FOR PROFESSIONAL PURPOSES)

Стаття присвячена одному з найбільш актуальних і дієвих методів вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням, а саме методу case-study. Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, присвячених цьому питанню, показав, що методика впровадження методу до процесу навчання у ВНЗ недостатньо вивчена, що спричиняє певні труднощі для викладачів під час застосування його на практичних заняттях. В процесі викладу основного матеріалу дослідження, автор статті розкриває сутність таких понять, як метод case-study, професійна діяльність, діалогічна взаємодія, вивчення іноземних мов, комунікація.

В статті розглянуто особливості застосування методу кейсів на заняттях з іноземної мови, етапи роботи над кейсами та висвітлено специфіку впливу даного методу на підвищення ефективності навчального процесу цілому. На прикладі студентів 3 курсу спеціальності «Соціальна робота» Хортицької національної академії проаналізовано значне підвищення рівня засвоєння лексичних одиниць і конструкцій професійно-орієнтованого циклу мовної підготовки під час вивчення тем з використанням case-аналізу. Висвітлюється питання підвищення мотивації до вивчення мови шляхом організації міжпредметної взаємодії з дисциплінами фахового циклу, подолання мовного бар'єру і вдосконалення навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності. Автор статті підкреслює провідну роль викладача в процесі організації роботи з кейсами, а також надзвичайну важливість ґрунтовної підготовки до занять. Однією з проблем виступає складність пошуку і підбору ситуацій професійного спілкування відповідно до спеціальності студентів і рівня їх мовної підготовки. Стаття розкриває переваги залучення методу case-study до вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням і, в той же час, наголошує на необхідності їх поєднання з традиційними методами навчання для підвищення результативності колективної і групової взаємодії здобувачів освіти. Автор пропонує до уваги методичні рекомендації викладачам для вдосконалення процесу роботи з кейсами, органічної їх інтеграції до навчальних програм ВНЗ.

Підкреслюється зміна характеру взаємодії між студентом і викладачем, а також зміщення ролі останнього до модератора навчального процесу, а не безпосереднього його учасника.

Ключові слова: метод case-study, професійна діяльність, діалогічна взаємодія, вивчення іноземних мов, комунікація.

The article is devoted to one of the most actual and productive methods of teaching foreign languages for professional purposes – a method of case-study. Analysis of the recent research and articles in this field has shown that methodology of its implementation to the process of studying in higher educational institutions is not explored enough and it causes some problems for teachers while using this method during foreign language classes. In the process of the main content revealing, the author explains the meaning of such notions as the method of case-study, professional activity, dialogical interaction, learning of foreign languages, communication.

The article analyses some peculiarities of case-study usage during foreign language classes, stages of work according to this method and specified influences of it on the rise of educational process effectiveness in general. The author analyses an improvement of the level of acquisition of main professional issues and constructions in the process of foreign language learning including the method of case-analysis on the example of the year 3 group, the specialty of Social work in Khortytska National Academy. The issue of the rise of motivation to language learning by the organization of an interdisciplinary work with the professional subjects, an overcoming of a language barrier and improvement of skills in all types of speech activities is disclosed in the article. The author highlights the key role of the teacher in the process of organization case-study work and analysis, and an important role of preparation to classes. The main problem is defined as a difficulty with finding and selecting professional situations for analysis according to the specialty of students and their language level. The article reveals the advantages of including the method of case-study to the process of learning foreign language for the professional purposes and, at the same time, it emphasizes the necessity of its combination with traditional teaching methods in order to improve the effectiveness of group and collective interaction of the learners. The author suggests recommendations to the teachers how to improve the process of case-analysis work and its integration to the educational programs in higher educational institutions.

The article pays attention to the nature of interaction between students and a pedagogue, and highlights changes in the roles distribution when the teacher becomes a moderator of educational process but not the main participant of it.

Key words: method of case-study, professional activity, dialogical interaction, learning of foreign languages, communication.

УДК 378.027.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.5>

Сімічева Ю.М.,

викладач кафедри соціально-гуманітарних наук і мовної підготовки Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному етапі розвитку суспільства освіта України знаходиться на шляху до прогресивних змін. Здатність володіти іноземною мовою

включається до списку складових освіти сучасної людини і є невідомою частиною процесу формування кваліфікованого спеціаліста. Саме тому впровадження інноваційних методів і підходів до

викладання англійської мови студентам закладів вищої освіти залишається актуальним питанням в царині наукових досліджень. Відповідно до Концепції розвитку англійської мови у сфері вищої освіти, «Україна визнає...англійську мову як ключову компетенцію в умовах інтеграції та глобалізації економіки, інструмент міжнародного спілкування, засіб приєднання до європейського освітнього, наукового та професійного простору, умови ефективної інтеграції та фактору економічного зростання країни» [4].

Разом зі зростанням значення іноземної мови в суспільстві, зросли також вимоги студентів до рівня і якості освіти. Майбутніх фахівців мотивує саме практичне застосування іноземної мови, пов'язане з їх майбутньою діяльністю і особистісним розвитком.

Для того, щоб максимально наблизити навчальні програми до реальних потреб сучасного суспільства, викладачам необхідно формувати нові підходи до організації навчального процесу, які будуть пов'язувати академічне навчання з практикою [12, с. 111]. Метод кейсів допомагає вирішити цю проблему, адже серед широкого списку інноваційних методів навчання його варто виділити як найбільш ефективний підхід до формування іншомовної компетентності студентів немовних спеціальностей, зокрема працівників соціальної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше метод кейсів, або метод ситуаційного аналізу, був представлений у Гарвардській бізнес-школі і розглядався з точки зору його застосування в сфері управління і технологій. Надалі його дослідженням почали займатися українські і закордонні науковці. Чимало публікацій у фахових наукових виданнях присвячені особливостям застосування методу кейсів в навчанні. Закордонні вчені, такі як М. Р. Ліндерс, А. Джеймс, Р. К. Джин, розглядають теорію та практику використання методу у сфері управління бізнесом [11, с. 50].

Вітчизняні вчені, такі як Ю. Сурмін, О. Сидоренко, П. Шеремет, В. Чуба, Г. Каніщенко цікавились проблемою використання кейс-методу під час викладання немовних дисциплін в українських ВНЗ [6, с. 10]. Такі науковці, як Т. Віссак, П. Дейл аналізували сильні та слабкі сторони метода а також досліджували різні типи кейсів, що можуть бути ефективно використані в навчанні. Сучасні вчені, серед яких Т. Бучинська, О. Дендеренко, Т. Пащенко, С. Шумська в своїх ноаукових роботах говорять про те, що активне використання кейс-технологій в навчанні студентів ВНЗ є однією з найбільш актуальних проблем і перспективним напрямком розвитку системи освіти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на те, що метод кейсів широко використовується в навчанні

студентів вищих навчальних закладів і висвітлюється в роботах науковців, більшість досліджень до цього часу зосереджували свою увагу на застосування цього методу в бізнесі та менеджмент-освіті, в той час як практичне дослідження й використання його на заняттях з іноземної мови професійного спрямування майже не проводилось. Чимало немовних спеціальностей в українських закладах вищої освіти напряму пов'язані з вирішенням типових проблем, розв'язання яких буде слугувати запорукою їх успішної майбутньої професійної діяльності. До таких спеціальностей слід віднести напрям підготовки «Соціальна робота». Специфіка вирішення професійних проблемних ситуацій за методом кейсів потребує детального розгляду.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у висвітленні і обґрунтуванні необхідності застосування методу кейсів для підготовки фахівців з немовних спеціальностей, зокрема спеціальності «Соціальна робота», на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням у ВНЗ України, виробленні конкретної стратегії впровадження методу в освітню діяльність в умовах дистанційного та змішаного навчання, а також в формулюванні рекомендацій для викладачів з метою підвищення результативності їх роботи з методом кейсів як способом підвищити мотивацію студентів до вивчення мови і застосування її в майбутній роботі за спеціальністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кейс-метод (від англ. case – ситуація, випадок) – метод активного ситуаційного аналізу шляхом вирішення конкретних завдань-ситуацій (вирішення кейсів). В основі методу «case study» лежить опис конкретної професійної діяльності або емоційно-поведінкових аспектів взаємодії людей, тобто моделюється професійний процес у реальних умовах відповідно до змісту навчання [6, с. 19].

Американський науковець П. Скейлс визначає кейс-метод як навчальну діяльність на основі реальних життєвих ситуацій, в основному орієнтовану на студентів [12, с. 112]. Проблеми з контекстуальною інформацією, на його думку, дають можливість застосувати отримані знання, вдосконалити навички систематизації інформації та знаходити ефективні шляхи вирішення поставлених завдань.

На думку Н. Скопенко, використання технологій кейс-стаді розвиває у студентів аналітичні, практичні та адміністративні здібності. Вчена зазначає, що дана технологія під час вивчення іноземної мови у ВНЗ сприяє формуванню у студентів незалежного. Критичного і аналітичного мислення, вміння формулювати власні думки, висловлювати їх, працювати в команді, досягати спільної згоди [7, с. 84].

Метод кейсів широко відомий і використовується у багатьох сферах, таких як бізнес, менеджмент, технології, журналістика, тощо. Але в освітній галузі, під час вивчення іноземної мови, ця технологія набуває все більшої популярності серед сучасних викладачів. При цьому педагог ставить собі за мету не тільки вивчення ситуації, запропонованої для аналізу, а й пошук різних шляхів її вирішення у процесі колективного обговорення. Таким чином, викладач формує критичне мислення одночасно з комунікативно-мовленнєвими навичками спілкування іноземною мовою.

Недоліки комунікативного розвитку впливають на професійне та особистісне зростання спеціаліста. Відтак, виникає необхідність упровадження активних технологій та форм навчання, які стимулюватимуть студентів до використання іноземної мови в спілкуванні, особливо в процесі професійної діяльності під час спілкування з колегами з інших країн [5, с. 28].

Кейс-технології створюють атмосферу реальної практики розв'язання конкретних професійних завдань і вимагають від здобувачів освіти уживання в реальну роль спеціалістів, якими вони невдовзі стануть, дозволяють їм самостійно й творчо засвоювати необхідні знання, приймати обґрунтовані рішення, вміти брати на себе відповідальність за їх виконання та результати. Для успішного розв'язання кейсу необхідно володіти іноземною мовою на достатньому рівні і не боятись її використовувати під час активної комунікації.

Ю.П. Сурмін у своєму дослідженні *cast-study* методу виділяє кілька типів, що визначаються відповідно до їхньої функції. Це навчальний, виховний, тренувальний, аналітичний, дослідницький, систематизуючий та прогностичний [8, с. 21].

В межах застосування даного методу в навчанні можна виділити два аспекти його сутності – дослідницький та навчальний. Відповідно до дослідницького аспекту, він виступає як метод емпіричного дослідження в різних галузях науки. Так, відомий англійський дослідник кейс-стаді Роберт Йен трактує його як стратегію емпіричного дослідження вивчення деякого феномену в його реально існуючому контексті, коли межі між феноменом і контекстом не є чіткими і коли використовується множина різнопланових джерел інформації [11, с. 31].

Якщо розглянути метод кейс-стаді з інформаційно-комунікативної точки зору, то можна зробити висновок, що він базується на обговоренні деякого тексту, в якому відображається реальна неоднозначна ситуація в будь-якому виді людської діяльності. Під час вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням такі ситуації для обговорення мають бути тісно пов'язані з майбутньою професійною діяльністю студентів. Краще, щоб вони були максимально наближені до реальності,

взяті з власного прикладу практикуючих фахівців або діяльності організацій.

Якщо розглянути даний метод навчання з точки зору теорії пізнання, то його можна віднести до методу активного навчання, при якому відбувається розуміння предмета, що вивчається, містить неоднозначне, імовірнісне знання, котре виявляється при аналізі практичної ситуації [5, с. 59]. З цього визначення виходять найважливіші гносеологічні особливості кейс-методу:

неоднозначність отриманого знання, що представляється одним з варіантів ситуативного знання; розмаїття джерел знань, які об'єднують матеріали лекційних занять, статистичні матеріали (додатки до кейсу), думку учасників обговорення; творчий процес пізнання, що проявляється в реалізації індивідуальної творчості як студента, так і викладача, та їх включення в колективну творчість завдяки можливості вільно висловлювати ідеї; колективний характер пізнавальної діяльності, що припускає різноманітні форми: обмін думками, обговорення, мозкову атаку, виділення підгруп, ігрова взаємодія тощо. Колективність є найважливішою передумовою синергетичного ефекту, тобто множення зусиль учасників навчання та отриманого пізнавального результату; інтенсивний процес отримання знання шляхом занурення в ситуацію [5, с. 60].

Case study сприяє розвитку вміння вирішувати проблеми з урахуванням конкретних умов і наявності фактичної інформації. Метод характеризується також значним педагогічним ефектом, оскільки розвиває такі кваліфікаційні характеристики особистості, як здатність до аналізу і діагностики проблем, вміння чітко формулювати і висловлювати свою позицію, спілкуватися, дискутувати, сприймати й оцінювати інформацію, яка надходить у вербальній і невербальній формах. В деякому сенсі цей метод сприяє формуванню професійних та особистісних властивостей людини. Він формує у неї почуття впевненості в собі, сприяє подоланню зайвої боязкості або надмірної само впевненості.

Для того, щоб наочно проілюструвати вплив Case-методу на ефективність засвоєння професійно-орієнтованої іноземної мови нами були проведені дослідження під час викладання дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» для студентів 3 курсу спеціальності «Соціальна робота» Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії. Дослідження проіодилось з однією групою у складі 10 студентів під час вивчення двох різних тем в межах одного змістового модуля впродовж семестра. Тема 3 *Social work and its content* була розглянута нами з використанням інтерактивних технологій навчання, за матеріалом посібника і методичних розробок. Тема 5 *Social work: methods and*

approaches вивчалась студентами з використанням технології *case-study*. Учасники групи аналізували реальні приклади використання методів соціальної роботи для допомоги людям в складних життєвих ситуаціях. Після знайомства з професійною лексикою за темою і засвоєння основних теоретичних положень, студенти були поділені на 3 групи, кожна з яких отримала конкретну ситуації з практики соціального робітника для обговорення. Перед кожною групою стояло завдання – обрати підхід до роботи з конкретною категорією людей а також підібрати методи, які сприятимуть найбільш ефективному вирішенню проблем і питань, про які йде мова в кожному конкретному випадку. Також група мала аргументувати свої відповіді іноземною мовою. В процесі обговорення кейсів викладач контролював, підказував, спрямовував думки студентів у вірне русло. Кожна група мала можливість користуватись опорною лексикою до теми там слідувати плану аналізу ситуацій. Після обговорення в групах студенти представили свої висновки на широкий загал. Кожен учасник мав змогу задати питання іншим групам або уточнити незрозумілі моменти. Таким чином відпрацювали також і граматичну тему “*Special questions in different tenses*”. Висновки по кожній з ситуацій колективно оформили у вигляді таблиці з використанням інструментів Google Jam board. Зважаючи на те, що

навчання в Хортицькій національній академії відбувається дистанційно у зв'язку з військовим станом в країні, групові обговорення відбувались на платформі *Zoom* з використанням функції *Break-out rooms*. Результати студенти мали можливість зберегти для подальшого використання в якості прикладу під час розбору інших тем. Аналіз ще однієї ситуації за вибором студентів був наданий на самостійне опрацювання.

Після вивчення двох вищезазначених тем були проведені тестові контролю для визначення рівня засвоєння лексики та граматичних структур. Результати тестового контролю наведені нижче у вигляді діаграм.

Якщо проаналізувати результати нашої роботи та вихідне дослідження рівня засвоєння матеріалу, то можна побачити, що використання методу *Case-study* значно підвищило якість вивчення тем і призвело до збільшення показників ефективності засвоєння знань. Працюючи з реальними ситуаціями за послідовною системою їх аналізу студенти мали змогу закріпити раніше засвоєну лексику професійного спрямування та граматичні структури за темою в процесі активного, цікавого і живого спілкування між собою. Комунікативна функція мови була реалізована в повному обсязі і це слугувало додатковою мотивацією для вживання іноземної мови з метою досягнення спільної суспільно значущої мети.

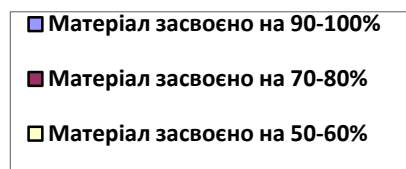
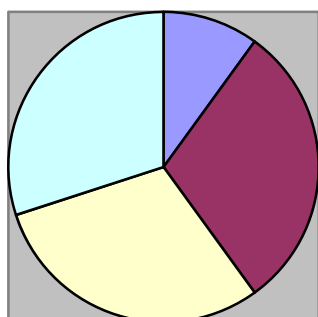

Рис. 1. Відсоткове співвідношення рівня засвоєння навчального матеріалу по завершенні теми 3 групою СР6-3

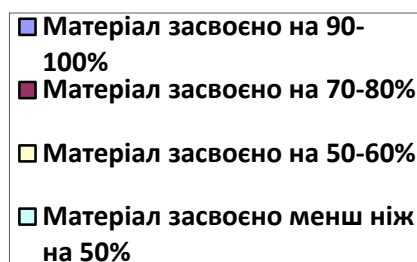
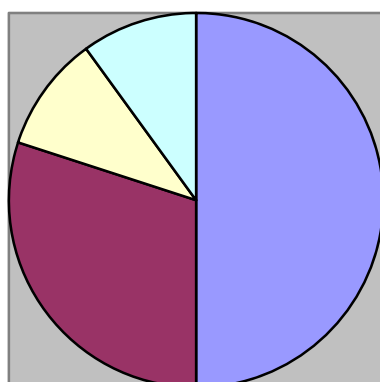

Рис. 2. Відсоткове співвідношення рівня засвоєння навчального матеріалу по завершенні теми 5 групою СР6-3

Для того, щоб ефективно впровадити метод кейсів в навчальну діяльність з вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням, викладач має провести детальну і ґрунтовну підготовку. В цьому випадку його роль – це роль модератора навчального процесу, активними ж учасниками якого є самі студенти. Тобто викладач передає свої повноваження студентам, сам же залишається пасивним спостерігачем, мотиватором, деколи навіть арбітром. Заняття з іноземної мови із залученням кейс-технологій ґрунтується на розумінні студента як суб'єкта навчального процесу й спрямоване на розвиток особистості, творчого потенціалу та мотиваційно-ціннісної сфери [3, с. 402]. Саме тому викладач, який вирішує впровадити даний метод на своїх заняттях має бути готовий до зміни характеру відносин.

Робота над кейсом включає в себе такі **етапи**:

- відбір і підготовка ситуацій для аналізу, їх адаптація під мовний рівень студентів;
- ознайомлення з лексичним і граматичним матеріалом, який буде використаний в тексті ситуацій та знадобиться для подальшого їх обговорення;
- пред'явлення кейсу викладачем;
- індивідуальне вивчення і аналіз ситуацій, перевірка розуміння за допомогою *Concept checking questions* (CCQs);
- вироблення варіантів індивідуальних рішень стосовно запропонованого кейсу;
- розподіл студентів на групи відповідно до їх інтересів або рівня мовної підготовки;
- групове обговорення індивідуальних рішень, вироблення спільного найбільш оптимального підходу до вирішення проблеми;
- презентація висновків, колективне обговорення ситуацій, формулювання висновків і подальшої стратегії діяльності в професійному середовищі. Взаємне оцінювання [6, с. 102].

Слід також зазначити, що для успішної роботи з кейсами студенти вже мають оволодіти базовими знаннями з іноземної мови, а також з дисциплін професійного спрямування для того, щоб обговорення ситуацій проходило методично правильно і сприяло розвитку знань, усінь і навичок здобувачів освіти, а не лише їх уяви та здатності до імпровізації [10, с. 40]. А отже починати впроваджувати дані технології на заняттях з іноземної мови слід починаючи з 2 або 3 курсу навчання (в залежності від вихідного рівня мовної підготовки студентів).

Т. Пащенко виділяє ряд принципів, дотримання яких необхідне при впровадженні кейс-методу на заняттях у вищих навчальних закладах, серед яких:

- необхідність внесення кейс-стаді до програм підготовки спеціалістів;
- забезпечення органічного поєднання кейс-стаді з іншими традиційними методами навчання іноземної мови;

- обов'язковість методичного обґрунтування технології для ефективного включення її до навчального процесу;

- визначення потреби у використанні кейсів для засвоєння конкретних елементів програми [2, с. 96].

Рекомендації викладачу для підвищення ефективності використання Case-методу на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням:

- виробити відповідальний підхід до підготовки і відбору кейсів для аналізу;

- брати до уваги лише ті ситуації, які напряду корелюються з майбутньою професійною діяльністю студентів в сфері соціальної роботи, консультуватись під час відбору з викладачами спеціальних фахових дисциплін або практикуючими спеціалістами в даній області;

- намагатись підібрати ситуації, учасниками яких є представники різних країн і культур, що сприяє формуванню необхідних для професійної діяльності майбутніх соціальних працівників розуміння та в врахування національних особливостей різних культур і традицій;

- заздалегідь подбати про методичне забезпечення навчального процесу, підготувати опорну лексику до теми, план аналізу ситуацій, питання для аналізу та вимоги до отриманих результатів. Обов'язково перевірити розуміння за допомогою CCQs (concept checking questions);

- необхідно враховувати не лише професійні та мовленєві мотиви, а й інтереси сучасних студентів, їх потреби та нахили для того, щоб підвищити мотивацію до розв'язання кейс-задач;

- орієнтуватись на принципи індивідуалізації, самопізнання та саморозвитку студентів, спонукати їх до діалогічної взаємодії між собою, уникати готових патернів і власних оцінних суджень під час роботи над кейсами;

- під час поділу студентів на групи варто уникати розподілу за рівнем володіння мовою на «сильних» і «слабких» – краще поєднувати в межах однієї групи студентів з різною мовною підготовкою, стимулюючи тим самим процес взаємного навчання;

- під час роботи над кейсами планувати питання для обговорення таким чином, щоб студенти мали змогу практикувати різні види мовленєвої діяльності, чергувати канали отримання інформації (зорові – читання кейсу зі слайдів або роздаткового матеріалу, слухові – сприймання на слух з автентичного аудіозапису чи відеопрезентація, тощо);

- підтримувати командний дух, запобігати атмосфері конкуренції між різними сторонами обговорення – виробити спільну суспільно-значимому мету діяльності;

- адаптувати кейси під мовленєвий рівень студентів, спрощувати, ділити на частини, за потреби

використовувати дефініції рідною мовою для кращого розуміння і подальшої роботи з матеріалом;

– заохочувати учасників навчального процесу до активного використання іноземної мови на всіх етапах роботи з кейсом, створювати систему мотиваційних елементів;

– імітувати (за можливості) умови професійної діяльності, додавати елементи рольової гри на етапі представлення кейсу та формулювання висновків до роботи з ним;

– використовувати різні джерела інформації для пошуку кейсів – наукові статті, підручники, аудіо та відеоматеріали з мережі інтернет, ситуації з досвіду роботи спеціалістів, тощо;

– ефективно організовувати тайм-менеджмент на занятті, ставити перед студентами часові обмеження для запобігання занадто детального заглиблення в процес обговорення з подальшою втраченою вихідних мотивів і цілей діяльності;

– не допускати використання вигаданих або перебільшених ситуацій аби не відривати здобувачів освіти від професійно орієнтованої реальності і не створювати марних ілюзій стосовно спеціальності, на якій вони навчаються;

– викладачу слід бути компетентним не тільки в плані іноземної мови, яка є одночасно і засобом і метою навчання, а також і в сфері фахових дисциплін, які використовуються в кейсах. Це необхідно для професійного модерування діяльності студентів і скерування дискусії в правильне русло;

– залучати до підготовки занять з використанням case-study викладачів фахових дисциплін з метою обміну досвідом і підвищенню власної компетентності;

– викладач має брати на себе роль ведучого, що направляє дискусію, генерує повідомлення і фіксує відповіді, проголошувати вступне слово, підсумовувати результати обговорення, оцінювати внесок кожного студента в аналіз ситуацій та результат роботи з точки зору обґрунтованості, систематичності, оптимальності і об'єктивності;

– створювати атмосферу психологічного комфорту під час організації діалогічного спілкування в процесі обговорення кейсів, при цьому діалогічна взаємодія має слугувати принципом побудови всього навчально-виховного процесу, де студент є суб'єктом «діалогічного простору» [9, с. 19].

Висновки. Отже, проаналізувавши сутність і специфіку застосування методу case-study на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням у вищих навчальних закладах можна зробити висновок, що систематичне його використання дає можливість значно підвищити навички володіння іноземною мовою, сприяє подоланню мовного бар'єру і дозволяє студентам відчувати реальну мету вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням, зрозуміти, як саме знання мови може підвищити ефективність їх майбутньої

професійної діяльності і розширити кордони кар'єрного зростання. Залучення студентів до участі в обговоренні реальних ситуацій з фахової сфери сприяє не лише засвоєнню знань іноземної мови, а й розвитку умінь і навичок її використання в повсякденному житті – це значно підвищує мотивацію до вивчення мови і підтримує стійкий інтерес до навчання у ВНЗ. Метод case-study підвищує рівень самостійності студентів і, водночас, залучає їх до групової і колективної взаємодії, що особливо важливо під час дистанційного або змішаного навчання, коли брак спілкування може призводити до переходу знань і лексичного запасу студентів у пасивну сферу. Під час підготовки та аналізу кейсів реалізується система міжпредметних зв'язків зі спеціальними дисциплінами професійного циклу, а отже система навчання стає цілісною і логічною. Майбутні спеціалісти вже на другому чи третьому курсі навчання здобувають власний досвід, необхідний для вирішення професійних задач в майбутньому.

Професія соціального працівника передбачає постійне спілкування з людьми з різних сфер діяльності, різного соціального статусу та культурного коду. В умовах глобалізації суспільства повноцінна комунікація і всебічний розвиток спеціаліста майже неможливий без знання іноземної мови. Правильне і доцільне застосування методу кейсів сприяє розумінню студентами цих простих істин.

Але, включення кейс-технологій до процесу вивчення мови потребує значної підготовчої роботи з боку викладача. Часто виникають проблеми з пошуком джерел інформації для кейсів, особливо якщо спеціальність, яку опановують студенти, є новою або не поширеною в суспільстві. Тож уваги науковців потребує пошук і вироблення методично правильного підходу до роботи з методом кейсів, поєднання його з традиційними методами навчання, що дозволить створити повноцінну базу для подальшого професійного розвитку спеціалістів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Соціалізація особистості: [зб. наук. пр. Нац. пед. ун-ту ім. Драгоманова]*. К.: Логос, 2000. Вип. 2. С. 153–161.
2. Пашенко Т.М. Кейс метод як сучасна технологія навчання спеціальних дисциплін. *Молодь і ринок*. №8, 2015. С. 94–99.
3. Петухова Л. Є., Співаковський О. В., Воронько Н. А. До оцінювання взаємодії моделі «Викладач-студент-середовище». *Наука і освіта*. Одеса, 2011. № 4. С. 401–405.
4. Про концептуальні засади державної політики щодо англійської мови у вищій освіті : Наказ міністерства освіти і науки України від 26 квітня

2019 р. № 537. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/doradchi-organi/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-2019> (дата звернення: 03.09.2023).

5. Ситуаційний аналіз, або анатомія кейс-методу / Під ред. д-ра соціологічних наук, професора Сурміна Ю.П. К., Центр інновацій і розвитку, 2002. 286 с.

6. Ситуаційна методика навчання: український досвід: Збірник статей / Упор. О. Сидоренко, В. Чуба. К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. 256 с.

7. Скопенко Н.С. Case-study – інноваційний метод навчання. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19785/1/12.pdf>

8. Сурмін Ю. П. Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні. *Вісник Національної академії держав-*

ного управління при Президентіві України. 2015. № 2. С. 19–28.

9. Шевченко О.П. Педагогічні умови використання кейс-методу в процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищих технічних навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2011. 22 с.

10. David Thomas Case studies for ELT: a source of motivation. *Approches pratiques de l'enseignement des langues de spécialité.* Vol. XXII. # 2. 2003. P. 37–59. URL: <https://journals.openedition.org/apliut/3730?lang=en> (дата звернення: 02.10.2023).

11. Jin R. K. Case Study Research: Design and Methods. – Newbury Park (CA) : Sage, 1989. P. 50.

12. Scales P. Teaching in the Lifelong Learning Sector, England, Meindenhead, 2013, 329 p. (p. 111).

ЗАГАЛЬНОНАУКОВІ ЗАСАДИ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ЗМІСТУ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ

GENERAL SCIENTIFIC PRINCIPLES OF HUMANITARIZATION OF THE CONTENT OF SPECIAL DISCIPLINES IN THE TRAINING OF FUTURE AUTOMOBILE TRANSPORT SPECIALISTS

У статті обґрунтовано загальнонаукові засади гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін майбутніх фахівців автомобільного транспорту. Показано, що гуманітаризація технічної освіти відображає спрямованість розвитку системи навчання на виявлення її людського виміру. Створення цілісної системи змісту спеціальних дисциплін базується на єдності інтегративного та гуманістичного підходів, спричинює позитивні якісні зрушення у параметрах, що характеризують професійну підготовку за умов обґрунтування зв'язків курсу змісту спеціальних дисциплін з іншими навчальними дисциплінами, зокрема гуманітарними. Виявлено особливості вивчення змісту спеціальних дисциплін у фахівців автомобільного профілю (формування соціально-важливих якостей і рис особистості відбувається з одночасним вивченням змісту спеціальних дисциплін; можливість задовільнити вимоги міжнародного стандарту стосовно якості професійної освіти; формування професійного поняттєвого апарату вищого рівня узагальненості, реалізація наступності у навчанні; можливість формування цілісної системи інтегрованих з різних дисциплін знань і вмінь; формування системи відношень у професійній діяльності через різні види виховання за допомогою гуманізації як основи особистісно орієнтованого підходу; використання можливостей і досвіду гуманістичної орієнтованості у сфері професійної діяльності). Встановлено, що гуманітаризація змісту спеціальних дисциплін з позиції гуманістичного підходу вимагає відбору змісту навчальної інформації з дисципліни з урахуванням її дидактичного завдання та психологічної структури особистості. Обґрунтовано, що гуманітаризація змісту спеціальних дисциплін фахівців автомобільного профілю має відповідати таким вимогам: політехнічна і гуманітарна спрямованість здійснюється за допомогою інтегративного підходу до гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін; підґрунтям відбору змісту і структурування навчальної інформації доцільно вибирати розвивальну і збагачувальну моделі освіти; гуманітаризація здійснюється з опорою на принципи особистісно орієнтованого навчання і відбору змісту навчання; мотивація сприйняття навчального матеріалу з змісту спеціальних дисциплін спрямовується не тільки в гностичному, але й етичному та естетичному напрямках, використовуючи гуманітарний компонент дисципліни і різні форми організації діяльності.

Ключові слова: загальнонаукові засади, гуманізація освіти, гуманітаризація змісту, технічний профіль, спеціальні дисципліни, майбутні фахівці, автомобільний транспорт.

The article substantiates the general scientific principles of humanitarianization of the content of special disciplines of future road transport specialists. It is shown that the humanitarianization of technical education reflects the focus of the development of the education system on identifying its human dimension. The creation of a complete system of the content of special disciplines is based on the unity of integrative and humanistic approaches, causes positive qualitative shifts in the parameters characterizing professional training under the conditions of substantiating the connections of the course content of special disciplines with other educational disciplines, in particular humanities. Detected peculiarities of the study of the content of special disciplines among automotive professionals (the formation of socially important qualities and personality traits occurs with the simultaneous study of the content of special disciplines; the opportunity to meet the requirements of the international standard regarding the quality of professional education; the formation of a professional conceptual apparatus of a higher level of generalization, the implementation of continuity in education; the opportunity formation of a holistic system of integrated knowledge and skills from various disciplines; formation of a system of relationships in professional activity through various types of education with the help of humanization as the basis of a personally oriented approach; use of opportunities and experience of humanistic orientation in the field of professional activity). It was established that the humanization of the content of special disciplines from the standpoint of a humanistic approach requires the selection of the content of educational information from the discipline taking into account its didactic task and the psychological structure of the individual. It is substantiated that the humanization of the content of special disciplines of automotive specialists must meet the following requirements: polytechnic and humanitarian orientation is carried out with the help of an integrative approach to the humanization of the content of special disciplines; as a basis for the selection of content and structuring of educational information, it is advisable to choose developmental and enriching models of education; humanitarization is carried out based on the principles of personally oriented education and the selection of the content of education; the motivation of the perception of educational material from the content of special disciplines is directed not only in gnostic, but also ethical and aesthetic directions, using the humanitarian component of the discipline and various forms of organization of activity.

Key words: general scientific principles, humanization of education, humanization of content, technical profile, special disciplines, future specialists, automobile transport.

УДК 377.3:629.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.6>

Сірант О.-М.Р.,
аспірант кафедри педагогіки
та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська
політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Урахування визначальних світових тенденцій у характері суспільного виробництва зумовлює нові підходи до організації підготовки спеціаліста моделі XXI століття, що у свою чергу впливає на обґрунтування і вибір цілей та змісту професійної підготовки. Інтеграція випускників українських навчальних закладів у виробничі структури країн Європейського союзу ставить на порядок денний окрім високоякісної, мобільної освіти ще й їхні особистісні якості. Для досягнення цієї мети необхідно визначити ключові завдання у галузі кваліфікації (наприклад, автомобільній), застосовувати методи навчання, які підвищують творчий потенціал особистості та сприяють інтеграції знань і практичних навичок. Вирішення такого складного педагогічного завдання можливе за умови нового підходу до вивчення технічних і спеціальних предметів, а проектування навчального процесу з кожної дисципліни професійного циклу вимагає від викладача не тільки інженерних, але й методологічних і психолого-педагогічних знань.

Актуальність дослідження визначається об'єктивною потребою гуманістичної спрямованості вивчення технічних і спеціальних предметів у професійній освіті; врахуванням потреб і можливостей при вивченні змісту спеціальних дисциплін; завданням розробки моделі формування знань і умінь у системі діяльності; вимогами до формування творчої особистості тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гуманізація освіти, на думку академіка С. Гончаренка [1, с. 21], – це «запорука виховання творчої та духовно багаті особистості Сьогодні смертельна небезпека загрожує самому гуманістичному ідеалу людства. На зміну гуманістичним орієнтирам людства виходять інші: гроші, речі, фешенебельні дачі, парки машин, яхт, задоволення і влада. Романтики висміюються, прагматики торжествують і шукають найкоротші шляхи, часто не законні і навіть злочинні, до ділового успіху. Соціологічні опитування показують різке зростання числа молоді, яка заради грошей готова на все, оскільки «все продається і все купується» [2, с. 240]. Автор вважає, що «запорукою успіху у формуванні духовно багаті, творчої особистості є гуманізація освіти, її олюднення, що передбачає посилення уваги до особистості кожного учня, створення найбільш сприятливих умов для її становлення і розвитку [3, с. 198].

Інтегруючи три важливі аспекти (аксіологічний, культурологічний та релігійний) у розвитку особистості студента, Ю. Козловський та О. Захар'яш [4, с. 175] обґрунтовують проблеми та необхідні умови гуманізації сучасної освіти,

зокрема «культура сучасного студентства у більшості випадків не має національного коріння і орієнтована на культ тілесності, насильства, споживацтва, підсилені можливостями комп'ютеризації і творенням віртуальних світів. Тому сучасна вища освіта мусить враховувати накопичені християнські традиції та служити гідному становленню особистості, формуванню громадського суспільства на засадах моральних цінностей. Для цього необхідна всебічна підтримка відродження позитивного потенціалу стилів минулого, що пропагує довершеність зовнішнього світу, об'єктивність буття» [4, с. 176].

В. Скотний [7, с. 8] вважає, що «найважливішими засобами в послабленні напруги цих проблем, послідовного і терплячого їх розв'язання є культура, наука, мистецтво, філософія, і, звичайно, освіта. Вони повинні змінити парадигму панування людини над природою, соціумом і самою собою і встановити культуру діалогу і згоди, визнання різноманітності інтересів, терпимості до плюралізму цінностей, але зовсім не морального хаосу. Однак потрібно усвідомити, що реалізація цього принципу в предметному змісті й аксіологічному забезпеченні як загальної, середньої, так і вищої професійної освіти – справа величезної складності і довготривалості» [7, с. 5].

Д. Чернілевський, О. Пшеничнюк, Н. Сідячева у роботі «Духовна культура особистості» [8, с. 5] викладають основні принципи гуманізації освіти, зокрема технічної. Гуманізм як освітню доміную педагогічної дії трактує А. Самодрин [6, с. 11].

Г. Груць [2, с. 241] ґрунтовно проаналізувала релігійно-духовні цінності як умотивовані потреби розвитку особистості студентів у їх історичному аспекті. Вплив засобів масової інформації на формування духовності молоді досліджував Д. Клименко [3, с. 199].

У наукових працях та навчальній літературі технічного характеру питання гуманізації практично не розглядаються, наприклад розвиток творчої активності студентів у разі використання інтерактивних методів навчання [5, с. 14]. Тривалий час питання гуманітаризації освіти є предметом уваги зарубіжних педагогів, зокрема це професійні цінності учителя техніки [9, с. 98], освіта та гуманітаристика L. Witkowski [10, с. 145] та ін.

Водночас, проблема обґрунтування загальнонаукових засад гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін майбутніх фахівців автомобільного транспорту досі не була предметом окремого дослідження, що і зумовило вибір теми цієї статі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є обґрунтування загальнонаукових засад гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін майбутніх фахівців автомобільного транспорту.

Виклад основного матеріалу. Зв'язок технічних наук із гуманітарними відбувається у двох аспектах. Перший напрям зосередився на вивченні і технічному відтворенні процесів комунікації, а другий – гуманізації технічних наук. Для унаочнення цієї думки нами побудовано схему цієї взаємодії: роль техніки полягає у підсиленні сутнісних можливостей людини як суб'єкта праці, спілкування та пізнання.

У структурі гуманітарних знань відбуваються важливі зміни, пов'язані з місцем проблеми людини у науковому пізнанні. Результатом цих змін є виникнення як нових суспільних наук, так і суміжних. Кожна з них розглядає людину в певному аспекті. На основі багатьох людинознавчих наук склалась загальна теорія творчого мислення людини. Всі новостворені дисципліни можуть бути як спеціалізованими, так і комплексними, що відносяться до різних галузей знання.

Технічні науки дають своєрідний імпульс розвитку, джерело якого знаходиться у матеріальній виробничій практиці, впливаючи на фундаментальні науки. Особливо важливою у цьому є роль змісту спеціальних дисциплін, бо ефективна діяльність техніки вимагає вирішення певного кола проблем засобами змісту професійно орієнтованих знань і умінь.

Структуруванню змісту спеціальних дисциплін передував період багатоговікового накопичення дослідних знань із різних наук, пов'язаних із виробничою діяльністю та потребами суспільства. У випадку змісту спеціальних дисциплін, як і багатьох інших наук, гуманітарні ідеї є основою для об'єднання різнорідних знань.

До принципів гуманітаризації змісту освіти можна віднести: створення умов для духовного, інтелектуального і культурного рівнів розвитку; єдність інтуїтивно-творчих і дискурсивних форм пізнання; оцінку створюваних штучних середовищ з позицій історизму, пріоритету загальнолюдських цінностей, гуманізму; індивідуалізацію навчання у відповідності з потребами особистості; органічний зв'язок навчального процесу з позанавчальною діяльністю, з сферою дозвілля.

Нами виділено такі *особливості вивчення змісту спеціальних дисциплін у підготовці фахівців автомобільного профілю*:

- формування соціально-важливих якостей і рис особистості відбувається з одночасним вивченням змісту спеціальних дисциплін;
- можливість задовільнити вимоги міжнародного стандарту стосовно якості професійної освіти (якість освіти, методів навчання і виховання, освіченості особистості);
- формування професійного поняттєвого апарату вищого рівня узагальненості;
- реалізація наступності у навчанні;

– можливість формування цілісної системи інтегрованих з різних дисциплін знань і вмінь;

– формування системи відношень у професійній діяльності через різні види виховання за допомогою гуманізації як основи особистісно орієнтованого підходу;

– використання політехнічних можливостей і досвіду політехнічної орієнтації у сфері професійної діяльності.

Стратегія гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін визначається тими принципами, які дозволяють сформулювати дидактичне завдання вивчення змісту спеціальних дисциплін у контексті сучасних підходів відповідно до основних напрямів педагогічної стратегії професійної освіти. У центрі такої освіти – пріоритет особистості, врахування процесів індивідуалізації та її соціалізації. Ці процеси й механізми їх реалізації виявляються через організацію форм життєдіяльності особистості.

Ефективність гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін залежить від того, який рівень розвитку у студентів загальних здібностей до навчання і наскільки розвинена вторинна здатність. Наприклад, для вміння розшифрувати марки сплавів необхідно використати асоціації послідовно діючих подразників, що дозволяє згадати інформацію про причинно-наслідкові зв'язки між подіями, а підбирання потрібного матеріалу для виготовлення виробу залежно від умов роботи – свідому здатність до виявлення причинно-наслідкових зв'язків. Якщо не враховувати ці здібності до навчання, то будуть зростати прогалини у знаннях і зростатиме негативне ставлення до вивчення змісту спеціальних дисциплін.

На нашу думку, спеціальні дисципліни наповнені надпредметною галузевою суттю, що дає можливість вийти на різні види діяльності, пов'язаної зі збором даних, постановкою і перевіркою гіпотез, експериментом, вирішенням проблем, перенесенням знань, моделюванням тощо. Перехід від знаннєвої до діяльнісної парадигми освіти вносить корективи у вибудовування особистісного світу знань, у якому інформація про чужі знання поступається місцем самостійно набутих.

Упродовж десятиліть тривали пошуки оптимального варіанту структурування змісту спеціальних дисциплін для фахівців автомобільного профілю, що готують фахівців професій, пов'язаних з обробкою різноманітних матеріалів, ремонтом та обслуговуванням машин і механізмів. Це пояснюється такими причинами: групуванням професій (врахування інтегрованих професій), моделлю робітника широкого профілю, відсіюванням другорядного і занадто складного матеріалу, основною парадигмою освіти, періодичним упровадженням відомостей з найновіших досягнень у галузі виробництва нових матеріалів.

Дослідження проблеми навчання змісту спеціальних дисциплін у контексті сучасних підходів впродовж багатьох років дало можливість визначити ефективний шлях розв'язання її за допомогою створення і реалізації цілісної системи гуманізації загальноосвітньої і професійної підготовки на основі інтегративного підходу.

Для формування системи понять змісту спеціальних дисциплін особлива увага має приділятися їхній сутності, внутрішньо поняттєвому змісту, розробленню міжпредметних ліній розвитку, збагаченню, виясненню їхніх функцій у навчанні та вихованні.

Наприклад, матеріалознавство забезпечує знання і вміння для вирішення чітко визначених технічних задач, а сьогодення вимагає від фахівців умінь ставити і вирішувати творчі завдання. Виховувати творчу особистість, розширювати її потенційні можливості можна засобами кожної дисципліни і матеріалознавством зокрема, ґрунтуючись на знаннях особливостей його вивчення у змісті підготовки фахівців автомобільного профілю. Образи можна поділити на образ сприйняття та його модифікації, тобто спеціалізовані образи. До них належать наукові, художні, релігійно-культурні образи, образи спеціально сконструйованих теорій, тобто ті, що спеціально розробляються та розвиваються. Між образністю та предметністю можуть бути такі види зв'язку: жорсткий, асоціативний та акцентований.

На автомобільних підприємствах через розуміння контексту роботи обладнання можна вийти на необхідний матеріал для виготовлення деталей та його властивості. Накладання контекстів дає певну інтегративну єдність змісту. Тому при навчанні змісту спеціальних дисциплін міжпредметні зв'язки, структурно-логічна схема його вивчення будуються на змістовно-контекстній основі, спираючись на інтегративний підхід до формування знань і вмінь.

Висновки. Таким чином, гуманітаризація технічної освіти відображає спрямованість розвитку системи навчання на виявлення її людського виміру. Створення цілісної системи змісту спеціальних дисциплін базується на єдності інтегративного та гуманістичного підходів, спричинює позитивні якісні зрушення у параметрах, що характеризують професійну підготовку за умов обґрунтування зв'язків курсу змісту спеціальних дисциплін з іншими навчальними дисциплінами, зокрема гуманітарними. Особливостями вивчення змісту спеціальних дисциплін у фахівців автомобільного профілю виявлено такі: формування соціально-важливих якостей і рис особистості відбувається з одночасним вивченням змісту спеціальних дисциплін; можливість задовільнити вимоги міжнародного стандарту стосовно якості професійної освіти; формування професійного поняттєвого

апарату вищого рівня узагальненості, реалізація наступності у навчанні; можливість формування цілісної системи інтегрованих з різних дисциплін знань і вмінь; формування системи відношень у професійній діяльності через різні види виховання за допомогою гуманізації як основи особистісно орієнтованого підходу; використання можливостей і досвіду гуманістичної орієнтованості у сфері професійної діяльності. Гуманітаризація змісту спеціальних дисциплін з позицій гуманістичного підходу вимагає відбору змісту навчальної інформації з дисципліни з урахуванням її дидактичного завдання та психологічної структури особистості. Водночас, гуманітаризація змісту спеціальних дисциплін фахівців автомобільного профілю має відповідати таким вимогам: політехнічна і гуманітарна спрямованість здійснюється за допомогою інтегративного підходу до гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін; підґрунтям відбору змісту і структурування навчальної інформації доцільно вибирати розвивальну і збагачувальну моделі освіти; гуманітаризація здійснюється з опорою на принципи особистісно орієнтованого навчання і відбору змісту навчання; мотивація сприйняття навчального матеріалу з змісту спеціальних дисциплін спрямовується не тільки в гностичному, але й етичному та естетичному напрямках, використовуючи гуманітарний компонент дисципліни і різні форми організації діяльності.

До подальших напрямів дослідження відносимо розроблення концептуальних засад гуманітаризації змісту спеціальних дисциплін майбутніх фахівців автомобільного транспорту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончаренко С. Гуманізація освіти – запорука виховання творчої та духовно багатой особистості. *Дидактика професійної школи*: Хмельницький. 2005. Вип. 3. С. 19–23.
2. Груць Г. Релігійно-духовні цінності як умотивовані потреби розвитку особистості студентів: історичний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 35, том 2, 2021. С. 238–247.
3. Клименко Д. Вплив ЗМІ на формування духовності молоді. *Проблема духовності сучасної молоді: реалії та перспективи*: матеріали Міжрегіон. наук.-практ. конф. молодих дослідників, м. Житомир, 8 листоп. 2007 р. Житомир: Вид-во ПП Сахневич, 2007. С. 198–200.
4. Козловський Ю. М., Захар'яш О. С. Духовний розвиток українського студентства у контексті християнського світогляду. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 76, Т. 1. С. 174–178
5. Лебедев А. Т. Розвиток творчої активності студентів у разі використання інтерактивних методів навчання під час вивчення курсу «Конструкція тракторів і автомобілів». *Наука і методика*. 2008. № 14. С. 12–16.

6. Самодрин А. П. Гуманізм як освітня домінанта педагогічної дії. *Гуманізація – найкоротший шлях до особистості*: матеріали Всеукр. наук.-практ. Майстерні, м. Кременчук, 13 вересня 2019 р. Кременчук: Методичний кабінет, 2019. С. 9–13.

7. Скотний В. Виховання душі. *Молодь і ринок*. 2011. № 7. С. 5–10.

8. Чернілевський Д. В., Пшеничнюк О. В., Сідячева Н. В. Духовна культура особистості: навч. посіб.

Київ; Вінниця: Академія креативної педагогіки, 2009. 384 с.

9. *Pierańska J. Wartości zawodowe nauczycieli techniki absolwentów WSP w Opolu. – Studia i monografie WPS, Opole, 1998. – Nr 135. – S. 98.*

10. *Witkowski L. Edukacja i humanistyka. Nowe konteksty humanistyczne dla nowoczesnych nauczycieli. – Warszawa: IBE, 2002. – 382 s.*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

PECULIARITIES OF FORMATION OF COMMUNICATIVE CULTURE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF PRIMARY SCHOOL

Стаття присвячена одній з актуальних проблем формування комунікативної культури молодших школярів у освітньому процесі початкової школи. Зокрема, розкриття сутності таких понять як «комунікативна культура молодших школярів», виділення його компонентів (комунікативні здібності, комунікативні властивості та комунікативна активність) становитиме основу для нових наукових уявлень про формування комунікативної культури молодших школярів.

Питання формування комунікативної культури вже давно знаходяться в центрі уваги педагогіки і знайшли відображення в багатьох суміжних досліджуваних поняттях (культура поведінки, культура міжособистісного спілкування, культура мови, комунікативна культура). Соціальні перетворення, розвиток науки і техніки, що відбулися, соціокультурні, політичні, економічні трансформації культурних цінностей викликали зміни у сфері комунікації, у їх змістовному, формальному, технічному аспектах, актуалізували завдання та напрями вивчення комунікативної культури. У педагогіці це проявляється у відповідності освітніх цілей соціокультурному контексту та прагненні продемонструвати необхідність розробки системи формування комунікативної культури. Ці тенденції повною мірою відображають особливості розвитку сучасного суспільства і супроводжуються радикальними змінами у сферах інформаційних комунікацій і комунікаційних технологій. Однак сфера, визначена поняттям «комунікативна культура», залишається неясною і не повністю продемонстрована як тема наукового дослідження.

З цим пов'язані питання формування таких якостей, як гнучкість, критичність, плинність, інформаційна активність, комунікабельність, спрямованість потоку емоцій та ідей, збір, обробка, аналіз, організація, використання різноманітних методів пошуку, передача та інтерпретація інформації.

Ключові слова: культура, комунікативна культура, молодші школярі, початкова школа.

The article is devoted to one of the topical issues of forming the communicative culture of junior schoolchildren in the educational process of primary school. In particular, the disclosure of the essence of such concepts as «communicative culture of primary schoolchildren», the identification of its components (communicative abilities, communicative properties and communicative activity) will form the basis for new scientific ideas about the formation of primary schoolchildren's communicative culture. Social transformations, the development of science and technology, socio-cultural, political, and economic transformations of cultural values have caused changes in the field of communications, in their content, formal, and technical aspects, and have actualized the tasks and directions of studying communication culture.

The problem of forming a communicative culture has long been in the focus of pedagogy, refracted in many related concepts studied (culture of behavior, culture of interpersonal relations, language culture, culture of communication). In pedagogy, this manifested itself in the correlation of pedagogical goals with the socio-cultural context and in the desire to justify the need to develop a system for the formation of communication culture. These trends fully characterize the modern development of society, which is accompanied by fundamental transformations in the field of information and communication technologies. However, the area defined by the concept of «communicative culture» remains unclear and insufficiently argued as a subject of scientific research.

In this regard, the question of developing such qualities as flexibility, critical evaluation, mobility, information activity, sociability, orientation in the flow of feelings and thoughts, collection, processing, analysis, organization, and the use of various methods of searching, transmitting, and interpreting information in younger students is acute.

Key words: culture, communication culture, junior pupils, primary school.

УДК 373.09[316.77+81'233](045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.7>

Струк А.В.,

докт. пед. наук,
професор кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Дубляк О.О.,

аспірантка кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, в умовах глобального розвитку засобів інформатизації, інтерактивності та комунікаційних технологій, проблема формування комунікативної культури молодших школярів стає все більш актуальною. Комунікативна культура розширює кругозір спілкування молодших школярів і є соціальним фактором розвитку дітей.

Вимоги до знань та особистісного розвитку учнів після закінчення початкової школи в Державному стандарті початкової освіти передбачають формування у молодшого шкільного віку відповідних

особистісних якостей, результатів предметного та міжпредметного навчання. Міжпредметні результати включають спільні навчальні дії, які сприяють оволодінню ключовими компетентностями та міжпредметними концепціями.

У рамках вимог Державного освітнього стандарту початкової освіти щодо засвоєння результатів програми молодшим школярам пред'являється зміст, який безпосередньо належить до загальноосвітньої діяльності спілкування: доброзичливість, вміння слухати та чути співрозмовника, обґрунтовує свою позицію та висловлює свою думку, свідомо будує висловлювання відповідно

до комунікативного завдання та складає тексти в усній та письмовій формі, готовий визнавати можливість існування різних точок зору та право кожного на власну думку. Виконання цих вимог підтверджує необхідність цілеспрямованого розвитку комунікативної культури молодших школярів. Водночас аналіз наукових досліджень з питань початкової освіти показує, що формування цієї культури у дітей є недостатнім, і необхідно шукати шляхи вирішення проблем у сфері формування комунікативної культури в молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури, присвяченої формуванню комунікативної культури молодших школярів, показує, що в центрі уваги науковців знаходяться такі проблеми: формування комунікативних умінь і навичок. (В. Аксьонова, Ф. Бацевич, О. Корніяка); розвиток комунікативних властивостей (Ж. Крайнова, Г. Лещенко); формування комунікативної компетентності (Т. Байбара, Т. Гончар, В. Тернопільська); розвиток мовної діяльності (К. Пономарьова, О. Корніяка); розвиток мовлення, мовного спілкування та мовної культури (С. Логачевська); формування комунікативних 5 універсальних навчальних дій (Н. Москаленко, О. Лобчук.); формування комунікативної культури (І. Большакова, М. Вашуленко, Т. Гончар); формування комунікативної успішності молодших школярів (В. Бедер). Разом з тим поза увагою вчених знаходяться аспекти формування комунікативної культури молодших школярів.

Аналіз наукової літератури та педагогічної практики виявив протиріччя між потребою суспільства в людині зі сформованою комунікативною культурою та недостатньою розробленістю теоретичних засад конструювання системи формування комунікативної культури молодших школярів. Ця суперечність зумовила проблему дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розвиток культурного, освітнього, економічного та політичного життя країни у XXI столітті змінило умови виховання підростаючого покоління. Все більш затребуваними стають соціально-педагогічні знання, які дають змогу враховувати під час вирішення педагогічних завдань умови соціального середовища та відносин, а також роль спілкування та діяльності людини в нових умовах. Однією з головних завдань залишається проблема взаємин особистості та суспільства, що висуває нові вимоги до комунікативної культури особистості. Отже, комунікативна культура безпосередньо впливає на процес соціалізації.

При вирішенні вищезазначених завдань потрібно визначити, систематизувати та реалізувати вікові особливості та індивідуальні потреби особистості, засоби формування комунікативної культури у молодших школярів, які сприяють

пізнанню дитиною соціального світу, що забезпечують її включення до різних видів діяльності.

Мета статті – теоретичне обґрунтування організаційно-методичного забезпечення формування комунікативної культури молодших школярів у освітньому процесі початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Формування комунікативної культури особистісної взаємодії є одним із аспектів більш широкого питання – інкультурації – «входження» людини в культурний світ і участі в культурних цінностях суспільства. Це один із ключових моментів принаймні у двох науках – педагогіці та культурології, що пояснює всеохоплюючий характер дослідження. Завдання педагогіки полягає в тому, щоб розробити і реалізувати систему, спрямовану на локалізацію особистості в різних умовах і з урахуванням полікультурності сучасного суспільства.

Формування комунікативної культури вже давно перебуває в центрі уваги педагогіки, що відображено в багатьох суміжних досліджуваних поняттях (культура поведінки, культура міжособистісного спілкування, культура мови, комунікативна культура тощо). Соціальні перетворення, розвиток науки і техніки, що відбулися, соціокультурні, політичні, економічні трансформації культурних цінностей викликали зміни у сфері комунікацій, у їх змістовному, формальному, технічному аспектах, актуалізували завдання та напрями вивчення комунікативної культури. У педагогіці це проявляється у відповідності освітніх цілей соціокультурному контексту та прагненні продемонструвати необхідність розробки системи формування комунікативної культури. Ці тенденції повною мірою відображають особливості розвитку сучасного суспільства і супроводжуються радикальними змінами у сферах інформаційних комунікацій і комунікаційних технологій.

Формування комунікативної культури як самостійної міждисциплінарної теми дослідження відображено в загальнотеоретичних працях, що узагальнюють досягнення різних наукових шкіл і напрямів, спрямованих на побудову загальної теорії комунікації. Сьогодні ці праці дають змогу, з одного боку, звернутись до комунікативної культури як до предмета загального педагогічного дослідження, а з іншого – зрозуміти педагогічну проблему в контексті комунікативної проблематики. Однак сфера, визначена поняттям «комунікативна культура», залишається неясною і не повністю продемонстрована як тема наукового дослідження.

Основні завдання інкультурації школяра полягають у введенні його в ціннісну семантику і систему нормативних регулятивних устремлінь, мовну систему і способи соціальної комунікації історичних і сучасних спільнот. В. Тернопільська «впроваджується в життя у принциповій спрямованості

змісту та форм навчального процесу на пріоритет особистісної орієнтації освіти, що базується на ідеї культурологізації, тобто введення елементів систематизованого культурологічного знання у зміст освіти та набуття культурологічної компетентності (загальнокультурної компетентності)» [4, с. 146–150].

Культурну компетентність не слід вивчати поза контекстом локалізації, яка відповідає за вимоги до культури особистості загалом і комунікативної культури зокрема. Перший – це багатогранна освіта – психологічна, моральна, етична тощо, яка створює різноманітні культурні компетентності. Особливе місце в ньому займає комунікативна культура. Вона виробляє норми спілкування різних соціальних ролей, має загальні ознаки культури, є засобом вираження внутрішньої культури людини, втілює духовний зв'язок між індивідами та соціальними групами, суспільством і його культурним досвідом.

Поняття комунікативна культура складне та неоднозначне. Термін «комунікація» є приватним по відношенню до терміну «спілкування» (форма спілкування, в якій комунікативна функція є головною). Однак у поєднанні зі словом «культура» приватне та спільне міняються місцями: культура спілкування вміщується у ширшу сферу – комунікативну культуру.

Питанням формування комунікативних культур вчених цікавить давно: від популярності красномовства, риторики у політичному житті Стародавню Грецію до розуміння «комунікації» як предмета вивчення логіки; від розквіту книжкової культури та засобів масової комунікації до розуміння важливості спілкування в педагогіці та психології; від розвитку риторики як засобу захисту церковних цінностей до розвитку проблеми розвитку мовлення як основи формування мовного етикету, культури спілкування; від опосередковано розроблених питань мовної культури та етикетного спілкування до розгляду питань про форми та засоби організації мовного виховання. Нині постає проблема визначення сутності поняття «комунікативна культура» та способів її формування.

До поняття «комунікативна культура» відносяться такі категорії: комунікативні вміння; комунікативні знання; мовна культура (культура мови); комунікативна компетенція; комунікативні універсальні навчальні дії; комунікативні норми; комунікативна компетентність; комунікативна поведінка; комунікативна активність; комунікативні здібності; комунікативний потенціал; комунікативні властивості; мовний етикет; комунікативні традиції.

О. Корняка вважає, що комунікативні знання – це «універсальний досвід людини в комунікативній діяльності, який відображає комунікативну ситуацію в причинно-наслідкових зв'язках і відносинах у свідомості людей» [2].

Т. Гончар зазначає, що більшість науковців, розглядаючи комунікативні вміння, не акцентують увагу на комунікативних культурних феноменах. Переважно здатність встановлювати стосунки з людьми відповідно до соціальних вимог і керувати (на особистому рівні) комунікативним процесом [1, с. 42–44].

Вчені стверджують, що комунікативна культура відображається в мові даної людини і досягається за допомогою трьох наборів комунікативних навичок:

1) модифікування раніше отриманих знань та навичок, прийомів спілкування у новій комунікативній ситуації відповідно до її специфіки;

2) знайти рішення для кожного комунікативного завдання;

3) створювати та будувати нові методи та прийоми вирішення конкретних комунікативних завдань.

Мовленнєва культура є важливим компонентом комунікативної культури, що трактується неоднозначно. У науці найчастіше зустрічається його синонім – «культура мови» – «сукупність знань, умінь та навичок, що дозволяють будувати власні мовні висловлювання з метою оптимального вирішення завдань спілкування» [3].

Коли дитина вступає до школи, у неї вже є набір комунікативних і мовленнєвих навичок. Крім того, шкільна програма передбачає розвиток комунікативної та мовленнєвої сторін особистості, але формування комунікативної культури в учнів молодших класів ще не повністю розглянуто. Саме цей факт спонукав розробників державного освітнього стандарту початкової загальної освіти більш детально розглянути це питання в рамках концепції НУШ. Комунікація тут розглядається не у вузькому значенні – як передача інформації, а в широкому – як форма людської активності, спрямована на соціальну взаємодію та полягає в передачі соціально значущої інформації, обміні нею, смисловий аспект спілкування та соціальної взаємодії, організації взаємодії суб'єктів комунікації, взаємосприяття та взаєморозуміння.

Комунікаційні дії включають:

– уміння слухати та брати участь у діалозі з урахуванням позиції партнера;

– брати участь у групових обговореннях проблем, інтегруватися в групи однолітків і встановлювати продуктивну взаємодію з дітьми та дорослими;

– планування навчальної співпраці, пошук і збір інформації;

– вирішувати конфлікти;

– управління поведінкою партнера, вміння висловлювати власні ідеї в заданому контексті;

– оволодіти монологічною та діалогічною формами мовлення [3].

Комунікативна компетентність – структурно складна та водночас цілісна освіта, що забезпечує успішність вирішення основних завдань спілкування, самореалізації особистості; виявляється у володінні лінгвістичними вміннями, дотриманні специфічних соціально-культурних норм мовної поведінки та психологічних законів встановлення міжособистісних контактів, підтримці сприятливої атмосфери, розвиненості емоційно-чуттєвої сфери особистості.

Для учнів початкових класів дослідники запропонували такі критерії:

- ступінь розвитку мотивації спілкування, комунікативних знань і вмінь;
- здатність опановувати вербальні та невербальні методи спілкування, аналізувати власну комунікативну діяльність, оволодівати новими способами спілкування;
- здатність висловлювати свої почуття та ідеї, розуміння нормативно-правових аспектів спілкування та двоканального характеру спілкування;
- здатність до рефлексії та співпереживання [5].

Дослідження показують, що ядром комунікативної культури молодших школярів є комунікативний потенціал, який виявляється в комунікативних якостях, здібностях і видах діяльності, є внутрішнім фактором, що формується під впливом мовного етикету, комунікативних норм і традицій, представляє фактори, що виявляються в комунікативній поведінці.

Результативність формування комунікативної культури молодших школярів визначається низкою умов: існуючих підходів до проблеми формування комунікативної культури, системністю вивчення проблеми, врахуванням вимог державного освітнього стандарту початкової загальної освіти, врахуванням специфіки даного педагогічного процесу стосовно молодшого шкільного віку,

встановленням етапів формування, впровадженням програмно-змістовного блоку, визначенням критеріїв та показників сформованості комунікативної культури молодших школярів, проведенням діагностичної роботи.

Висновки. Отже, наведені вище наукові спостереження розкривають педагогічні аспекти мовного спілкування і можуть стати передумовою для вивчення комунікативної культури молодших школярів та пошуку шляхів її формування. Сучасний етап розвитку освіти характеризується прагненням науковців розробляти розвиток комунікативної культури, термінології та класифікаційних засобів переважно за допомогою інших галузей науки. Нині для вирішення проблеми формування комунікативної культури в учнів молодших класів необхідно перейти від побічних досліджень до системного наукового узагальнення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончар Т.І. Комунікативна культура в контексті психологічних теорій особистості. *Вісник книжкової палати*. 2013. № 5. С. 42–44.
2. Корніяка О.М. Психологія комунікативної культури школяра. К. : Міленіум, 2016. 336 с.
3. Сіранчук Н. М. Формування лексичної компетентності молодших школярів у руслі концепції розвивального навчання. *Педагогічні науки : збірник наукових праць*. Глухів, 2015. Вип. 28. С. 150–156.
4. Тернопільська В.І. Виховання соціально-комунікативної культури учнів початкової школи у позаурочній діяльності. *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи: зб. наукових праць учасників міжнародної науково-практичної конференції* (м. Коломия, 30 листопада 2017). Івано-Франківськ: НАІР. С. 146–150.
5. Хорошковська О. Теоретичні основи відбору змісту мовного й мовленнєвого матеріалу у шкільному курсі української мови як державної у школах національних меншин України. *Початкова школа*. К., 2005. № 7. С. 31–35.

ПРИНЦИПИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НУШ

PRINCIPLES AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF NATURAL SCIENCES FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE CONTEXT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Стаття спрямована на вивчення та аналіз принципів і педагогічних умов, які становлять основу підготовки майбутніх учителів природничих наук для роботи в умовах НУШ. Розглядаються основні аспекти та вимоги, які ставляться перед вчителями, щоб вони могли ефективно впроваджувати інноваційні методи навчання та сприяти гармонійному розвитку учнів. Визначаються основні принципи, такі як педагогічна компетентність, інноваційність, інтерактивність та адаптивність. Розкрито можливості впровадження цих принципів у педагогічну практику з метою ефективного розвитку майбутніх учителів природничої освітньої галузі в сучасній освітній парадигмі. Проаналізовано педагогічні умови, необхідні для успішної підготовки майбутніх фахівців (організаційні, дидактичні, настановчо-цільові, логіко-структурні та діагностико-результативні). Досліджено організаційні умови підготовки майбутніх учителів природничої освітньої галузі, які включають у себе структуру освітнього процесу, систему взаємодії між викладачами та студентами, а також забезпечення необхідними ресурсами. Окремий акцент статті робиться на вивченні педагогічному досвіді. Досліджуються можливості використання навчальних, навчально-виробничих і навчально-польових практик та впровадження їх у власну професійну діяльність майбутніми фахівцями. Доведено, що важливою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців є впровадження інновацій в освітній процес. Сучасні педагогічні технології, використання інтерактивних методик та педагогічних інструментів сприяють активізації пізнавального інтересу майбутніх фахівців, розвитку критичного мислення, а спільна робота з фахівцями та взаємний обмін педагогічним досвідом стають ключовими складниками професійної підготовки.

Ключові слова: педагогічні умови, принципи професійної підготовки, майбутні учителі природничої освітньої галузі, сучасні технології.

The article is focused on the study and analysis of the principles and pedagogical conditions that form the basis for the preparation of future teachers of natural sciences for work in the context of the New Ukrainian School (NUS). The main aspects and requirements placed on teachers are considered to enable them to effectively implement innovative teaching methods and contribute to the harmonious development of students. Key principles such as pedagogical competence, innovativeness, interactivity, and adaptability are identified. The possibilities of implementing these principles in pedagogical practice for the effective development of future teachers in the field of natural education in the modern educational paradigm are discussed.

Pedagogical conditions necessary for the successful training of future professionals are analyzed, including organizational, didactic, directive-target, logical-structural, and diagnostic-result-oriented conditions. Organizational conditions for the preparation of future teachers in the field of natural education are explored, encompassing the structure of the educational process, the interaction system between teachers and students, as well as the provision of necessary resources. The article places a particular emphasis on studied pedagogical experience.

The opportunities for using educational, production, and field practices and implementing them into the professional activities of future specialists are investigated. It is demonstrated that an important component of the professional preparation of future specialists is the introduction of innovations into the educational process. Modern pedagogical technologies, the use of interactive methods, and pedagogical tools contribute to the activation of the cognitive interest of future specialists, the development of critical thinking, and collaborative work with experts, as well as the mutual exchange of pedagogical experience, become key components of professional training.

Key words: pedagogical conditions, principles of professional training, future teachers in the field of natural education, modern technologies.

УДК 378.147:37.016.4(043.3)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.8>

Трускавецька І.Я.,
докторантка, доцент,
доцент кафедри природничих
дисциплін і методики навчання
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Постановка проблеми. У сучасному освітньому просторі, яке перебуває на стадії важливих трансформацій, питання професійної підготовки вчителів природничої галузі є важливим і актуальним. Запровадження Нової української школи (НУШ) вимагає модернізації змісту до освітнього процесу, а зокрема використання цифровізації, міждисциплінарного підходу тощо. У цьому контексті вивчення та формулювання принципів і педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів природничої освітньої галузі стає ключовим завданням із метою успішної реалізації зазначеної реформи.

Формування фахових компетенцій у процесі професійної підготовки майбутніх учителів природничої освітньої галузі спрямоване на розвиток критичного мислення, наукового підходу, інтеграцію природничих наук та застосування практичних умінь і навичок у педагогічній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені, які займаються вивченням професійної підготовки майбутніх фахівців природничої освітньої галузі (Ю. Апонюк, О. Вознюк, О. Гаманюк, В. Грубінко, В. Захарчук, Н. Грицай, Р. Романюк, Ю. Шапран та ін.), підкреслюють значну роль

вчителя у досягненні успіху застосовуючи дослідницьку діяльність, оскільки такою формою можна визначити відсоток самостійної роботи учасників освітнього процесу та розширити за певних умов межі їх самостійності.

Метою статті є вивчення та аналіз принципів і педагогічних умов спрямовані на готовність майбутніх учителів природничої освітньої галузі до професійної діяльності в умовах Нової української школи (НУШ).

Виклад основного матеріалу. Грунтовний аналіз науково-педагогічної літератури, доводить, що принципи професійної підготовки майбутніх учителів розробляли такі вчені, як О. Цуняк, О. Комар, М. Карченкова, І. Сяська, Р. Романюк, Ю. Шапран та ін.

Як стверджує О. Комар принципи підготовки майбутніх вчителів – це найбільш загальні провідні положення, що визначають зміст, методик та проведення процесу відповідної підготовки студентів [2, с. 93]. О. Цуняк у своєму дослідженні виділяє один із принципів – нелінійність, який спрямований на мобільність, гнучкість та відкритість у формуванні знань і умінь майбутніх фахівців [1, с. 171]. П. Кравчук розглядає творчу особистість із точки зору її творчого потенціалу, в той час як Н. Кічук описує її через інтелектуальну активність і творче мислення [1, с. 229].

На наш погляд, принципи професійної підготовки вчителя – це стандарти, концепції, основні напрямки та цінності, які лежать в основі забезпечення освітнього процесу шляхом організації та виконання заходів і процесів спрямованих на формування професійних компетентностей майбутнього вчителя. Ці принципи формують основу для розробки робочих програм навчальних дисциплін, методик, інструментів та стратегії ефективного навчання та професійного розвитку.

Аналіз наукової літератури та власний педагогічний досвід дозволяють виділити основні принципи, необхідні в процесі професійної підготовки майбутніх учителів природничої освітньої галузі, зокрема:

– *принцип доступності* (простежується наступний взаємозв'язок: проблемне питання – проблемний виклад – пошукова (евристична) бесіда – самостійна дослідницька діяльність). Наприклад, навчання за методикою проектів, де виноситься проблемне питання: Як підготувати урок хімії, що стимулює інтерес учнів до вивчення хімічних реакцій? Після чого, викладач представляє концепцію хімічних реакцій та їх важливість у сучасному житті. Виділяються проблеми, пов'язані з тим, що дехто із студентів можуть відчувати труднощі в розумінні та застосуванні цих концепцій у навчанні. Надалі відбувається пошукова (евристична) бесіда: студенти обговорюють методи та засоби, які можуть зробити вивчення хімії більш доступним, цікавим

і ефективним. Це може включати в себе використання демонстраційних експериментів, інтерактивних ресурсів, залучення практичних завдань тощо.

Наступний етап, самостійна дослідницька діяльність: студенти розробляють власні уроки за методом проекту, враховуючи виявлені проблеми;

– *принцип свідомості* (студент осмислює проблему, мету, завдання та самостійно їх формулює). Для прикладу, проблемне питання: Як зробити навчання більш ефективним та сприяти розвитку свідомості майбутніх фахівців? Викладач вступає у діалог із здобувачами вищої освіти про важливість розуміння того, як вони навчаються, пояснює про розвиток метакогнітивних навичок (здатність розуміти, контролювати та оцінювати власний освітній процес) може покращити їхні результати та зробити навчання більш осмисленим [3, с. 82]. Надалі відбувається евристична бесіда: студенти обговорюють конкретні стратегії, які вони можуть використати для покращення розуміння і виявлення своїх здібностей, беруть активну участь у навчанні, дослідницькій роботі тощо.

– *принцип природності* (запропонована студенту проблематика немає бути надуманою, а тільки реальною, яка його зацікавила). Принцип спрямований на те, щоб навчання було максимально природним, відображало реальні потреби та інтереси майбутніх фахівців, а також враховувало природний контекст навчального матеріалу. Наведемо приклади впровадження принципу природності в процесі підготовки вчителя природничої освітньої галузі: 1) студентам пропонується самостійно обрати теми з навчальних дисциплін, які їх особисто зацікавили та пов'язані з реальними проблемами, наприклад дослідити вплив людської діяльності на природу, регіональну флору та фауну, екологічні проблеми свого регіону тощо; 2) застосування реальних природних ресурсів під час навчання (проведення уроків під відкритим небом, вивчення живих організмів у природному середовищі, використання природних матеріалів для створення моделей і експериментів; 3) акцент на актуальні проблеми, використання сучасних технологій для вивчення природних явищ, чи їхній вплив на навколишнє середовище, використання онлайн-ресурсів із метою вивчення сучасних наукових досягнень; 4) проектна діяльність (учасникам освітнього процесу пропонується створювати проекти з охорони навколишнього середовища, досліджувати вплив кліматичних змін на природу чи розробляти методи використання відновлювальних джерел енергії тощо);

– *принцип експериментальності* (отримання нового продукту досягається у процесі дослідницької діяльності). Принцип експериментальності в контексті підготовки вчителя природничої галузі забезпечує активне використання дослідницької

діяльності для формування нових знань та навичок, а також розвиток творчого мислення та аналітики. Використання експериментальних методів дозволяє студентам самостійно вивчати природні явища, формулювати гіпотези, проводити дослідження та аналізувати результати [1, с. 229]. Наприклад, вплив мікроклімату на ріст і розвиток рослин чи визначення впливу різних факторів на поведінку тварин. На заняттях із фізики пропонується виконувати фізичні експерименти, наприклад, вимірювання величини, вивчення законів руху, дослідження властивостей різних матеріалів, вивчення закону Архімеда шляхом визначення сили підняття об'єктів у рідині; експерименти із змішуванням розчинів, вивчення реакцій окислення і відновлення, спостереження за змінами в хімічних властивостях тощо проводиться у процесі вивчення освітніх компонентів «Хімія неорганічна, органічна»;

– *принцип індивідуальності* передбачає урахування індивідуальних особливостей та потреб кожного студента з метою створення умов, які сприяють ефективному розвитку його здібностей та особистісного потенціалу. Відмітимо декілька чинників, а саме: 1) студентоцентризований підхід, що включає у себе розробку індивідуальних навчальних планів для студентів із урахуванням їх інтересів та цілей. Наприклад, якщо один студент цікавиться екологією, він може з каталогу «цикл вибіркових дисциплін» обрати спеціальний курс із екології, тоді як інший, кому цікаві фізичні явища, може надати можливість вивчати фізику в природному контексті; 2) індивідуальні завдання: надання здобувачам вищої освіти можливості вибирати та розвивати індивідуальні дослідницькі проекти чи завдання, що відповідають їхнім особистим інтересам та потребам; 3) використання сучасних методів і форм навчання, надання можливості одному студенту обрати практичні заняття, тоді як інший може виявити себе краще засобами неформальної освіти (вебінари, тренінги, круглі столи тощо); 4) забезпечення можливостей для індивідуальної підтримки та консультацій, враховуючи потреби кожного студента, якщо виникають труднощі з розумінням певної теми, надання додаткових матеріалів чи індивідуальних консультацій сприяє успішному засвоєнню матеріалу;

– *принцип раціонального поєднання індивідуальної і колективної роботи* в контексті підготовки вчителя природничої галузі забезпечує оптимальний баланс між індивідуальними завданнями та колективними проектами чи діяльністю, що сприяє розвитку індивідуальних навичок, а також вміння працювати в команді [1, с. 82]. Це можуть бути: 1) групові дослідження, де студенти поділяються на підгрупи для проведення колективних досліджень чи проектів. Наприклад, група студентів може досліджувати вплив різних чинників на ріст рослин, але при цьому кожен студент у групі

може взяти собі індивідуальне завдання (вимірювання висоти рослин, аналіз зібраних даних тощо); 2) індивідуальні дослідження у рамках командної роботи, при цьому кожен із студентів індивідуально досліджує певний аспект екосистеми, але їхні результати об'єднуються для створення загального групового проекту чи доповіді.

• *Принцип активної діяльності студентів* забезпечує активне залучення здобувачів вищої освіти до освітнього процесу, практичної діяльності, досліджень, творчих завдань тощо. Це допомагає глибшому засвоєнню матеріалу, розвитку аналітичних та критичних навичок, а також формуванню самостійності та ініціативи шляхом роботи в лабораторії, проходження навчально-виробничої практики на базі ЗЗСО, використання симуляцій і рольових ігор для моделювання різних природних сценаріїв та ситуацій, участь у конференціях тощо.

• *Принцип практичного спрямування навчання предметів природничого циклу* забезпечує активне залучення майбутніх фахівців до розв'язання прикладних завдань та розвиток практичних навичок. Студентам пропонуються завдання прикладного та компетентісно орієнтованого змісту. Наприклад, робота над екологічним проектом, вивчення різних видів відходів та їх впливу на навколишнє середовище, властивостей різних речовин, аналіз води, розробка плану енергоефективності для навчального закладу чи дому, організація екскурсій, навчально-польових практик у природу, де здобувачі вищої освіти мають можливість розвивати природні явища.

• *Принцип контролю* (застосовуються такі типи контролю: зовнішній контроль вчителя за діяльністю учнів, взаємоконтроль та самоконтроль) передбачає систематичне та цілеспрямоване визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу для подальшої корекції освітнього процесу та досягнення найкращих результатів. Контроль може бути формальним (оцінювання, тестування) та неформальним (спостереження, обговорення).

• *Принцип зворотного зв'язку* (повинен відбуватися систематично) забезпечує взаємодію між учасниками освітнього процесу, спрямовану на обмін інформацією щодо ефективності навчання та розвитку професійної діяльності. Цей принцип охоплює двосторонній обмін враженнями, думками, та рекомендаціями між педагогом і студентом, або між одногрупниками. Ключові аспекти принципу зворотного зв'язку:

– надання студентам конструктивні коментарі та рекомендації для подальшого розвитку, детальне оцінювання їхніх робіт;

– ефективний зворотній зв'язок надається вчасно, щоб здобувачі вищої освіти та викладачі

могли адаптуватися та внести корективи в процес навчання;

– різноманітність форматів: можна вибрати різні форми, такі як усна, електронний зворотний зв'язок, бесіда тощо;

– підтримка розвитку: зворотній зв'язок спрямований на підтримку майбутніх фахівців сприяючи постійному вдосконаленню.

З метою професійної підготовки майбутніх вчителів природничої освітньої галузі визначається важливість урахування наукової теорії та професійного розвитку особистості в освітньому процесі на принципах особистісно-діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів.

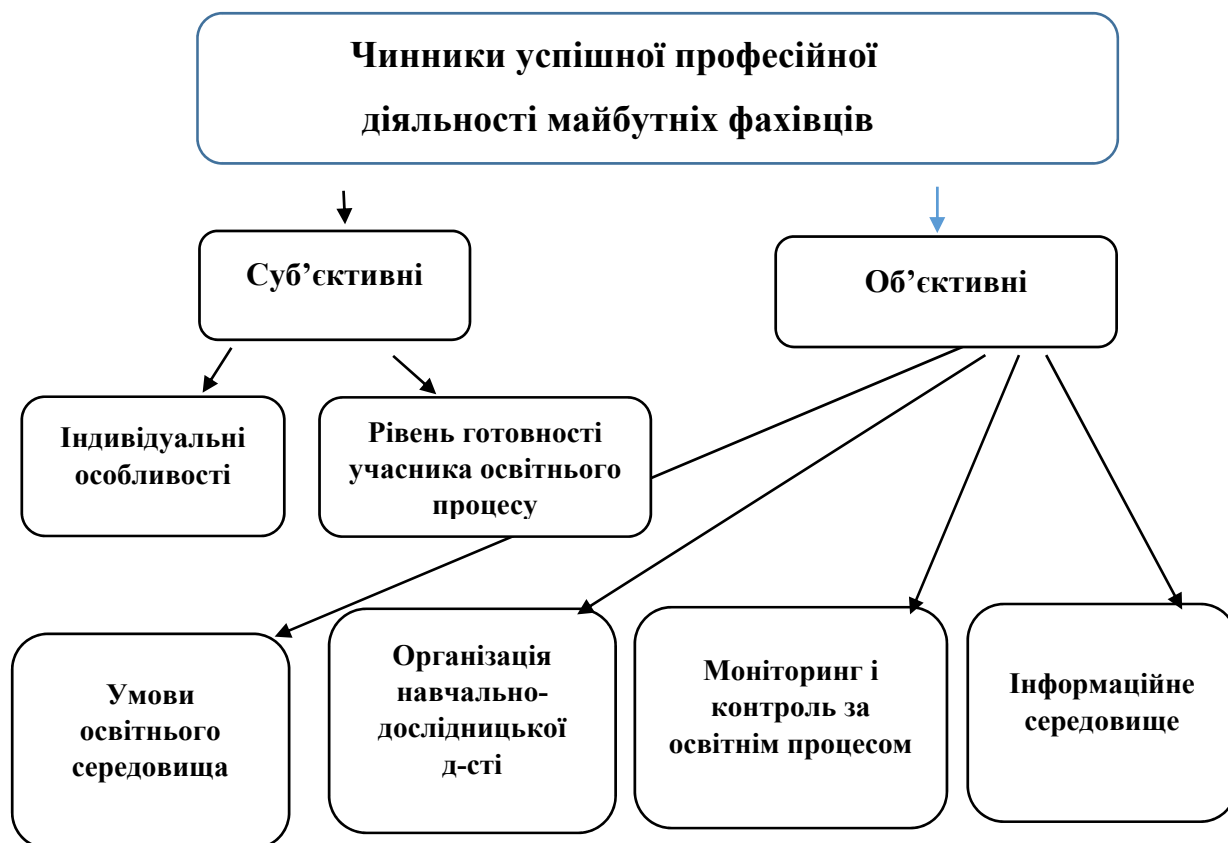
Особистісно діяльнісний підхід сприяє становленню особистості, як майбутнього фахівця та акцентує основну увагу їх на активному залученні до освітнього процесу. У результаті такого підходу відбувається повноцінний розвиток та саморозвиток індивідуальної особистості. Важливою складовою особистісно-діяльнісного підходу є створення умов для активної участі студентів до навчання. Це включає у себе використання інтерактивних методів, практичних завдань, проектної діяльності та розвиток критичного мислення тощо [5, с. 18].

Зацікавленість до навчання шляхом особистісно діяльнісно підходу розкривається у процесі навчально-дослідницької діяльності майбутніх фахівців.

Особистісно орієнтований підхід – це педагогічна стратегія, яка акцентує увагу на індивідуальних особливостях, потребах та інтересах кожного здобувача вищої освіти, орієнтована на розвиток його особистості, формування ціннісних орієнтацій та активну участь в освітньому процесі. Цей підхід забезпечує створення сприятливого середовища з метою самореалізації студентів, визначення власних цілей надаючи їм можливість визначити свої сильні та слабкі сторони.

Нами розроблено алгоритм професійної підготовки майбутніх фахівців, що передбачає дотримання необхідних педагогічних умов і дозволяє включити їх до продуктивної і творчої роботи. Результат професійної діяльності майбутніх учителів природничої освітньої галузі, на наш погляд, залежить від зазначених чинників.

Л. Белейчук розглядає педагогічні умови як умови ефективності діяльності педагога, визначає їх «об'єктивними та суб'єктивними передумовами та вимогами, реалізація яких дозволяє педагогу досягати досягнення поставленої мети в освітньому процесі при найбільш оптимальному використанні форм та засобів навчання. На думку Н. Андрєєва педагогічні умови – це «особливі обставини процесу навчання та виховання, які є наслідком цілеспрямованого відбору змісту навчального матеріалу, його конструювання та застосування організаційних форм навчання та

Мал. 1. Основні чинники успішної професійної діяльності майбутніх фахівців

спеціальних методів (прийомів) з метою досягнення певних дидактичних цілей» [1, с. 97].

На нашу думку, педагогічні умови в процесі професійної підготовки вчителів природничої освітньої галузі – це особливі характеристики, фактори та чинники, які сприяють ефективному формуванню фахової компетенції. Ці умови включають в себе методи навчання, організаційні підходи, матеріально-технічні ресурси, систему навчальних, навчально-виробничих і навчально-польових практик, а також сприятливий психологічний та соціокультурний контекст.

На основі аналізу науково-методичної літератури виділяємо комплекс обов'язкових педагогічних умов із метою професійної підготовки майбутніх учителів природничої освітньої галузі, а саме: організаційні, дидактичні, настановчо-цільові, логіко-структурні та діагностико-результативні.

Дидактичні умови розглядають методи навчання і використання сучасних освітніх технологій з метою підвищення ефективності освітнього процесу. Наставно-цільові аспекти – основні цілі і завдання підготовки майбутніх учителів природничих наук, враховуючи вимоги Нової української школи. Логіко-структурні умови вказують на логічну побудову навчальної програми та послідовність вивчення матеріалу. Діагностико-результативні аспекти запускають систему оцінювання контролю та навчальних досягнень студентів.

Нами основну увагу зорієнтовано на організаційні педагогічні умови професійної підготовки майбутніх фахівців при вивченні фахових освітніх компонентів за ОПП «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)», «Середня освіта (Природничі науки) засобами навчально-дослідницької діяльності. Серед обов'язкових організаційних умов ми відзначаємо необхідність розробки загальної концепції професійної діяльності здобувачів вищої освіти. Така концепція детермінується необхідністю визначення змісту дослідницької роботи студентів у конкретному закладі вищої освіти; виявлення впливу основних педагогічних факторів із метою формування мотивації та пізнавального інтересу до науки; визначення напрямків дослідження; вивчення категорії «готовність до професійної діяльності»; обґрунтування та розробки моделі професійної діяльності майбутніх фахівців.

До організаційних умов відноситься і розробка робочої програми навчальної дисципліни «Дослідницька діяльність у галузі природничих наук». Основна мета та завдання освітнього процесу спрямовані на формування готовності до навчально-дослідницької діяльності учнів у процесі вивчення предметів природничо-циклу (біології, хімії, екології).

Сучасна система навчання характеризується тим, що використання навчально-дослідницької діяльності в освітніх установах стало

нагальною потребою і потребує розробки принципів її здійснення у різних галузях природничих наук. У результаті роботи над дослідженням розвиваються дослідницькі здібності учнів. Досягнення необхідного рівня володіння дослідницькими вміннями вимагає підвищення ефективності навчання, що є можливим лише на основі сучасних підходів до організації підготовки та інноваційних технологій навчання [24, с. 9].

Дисципліни природничої галузі (ботаніка, зоологія, екологія, хімія, фізика) надають широку можливість навчально-дослідницької діяльності, яка виявляється через взаємозв'язок її компонентів (мотиваційно-ціннісного, емоційно-вольового, інтелектуально-пізнавального, практичного) та інтегративний підхід вивчення освітніх компонентів.

Як, основні форми використовуються індивідуальні та групові консультації, ігри, майстер-класи, тренінги, дискусії у режимі онлайн та офлайн, семінари, конференції та вебінари з обміну досвідом. Прикладом реалізації даної педагогічної умови є зміст та технологія проведення вправи «Спільне малювання» в умовах змішаного навчання на занятті із курсу «Зоологія. Екологія та філогенія безхребетних» на тему «Тип Членистоногі». У ході цього заняття здобувачі вищої освіти ознайомилися із особливостями зовнішньої будови членистоногих тварин, їм пропонувалося побути в ролі ілюстраторів, які працюють над підготовкою підручника з біології для учнів 7 класу. Студенти мали спільно створити в «хмарному додатку» ілюстрацію для підручника за темою заняття. Попередньо їм необхідно було обговорити ідею малюнку, розподілити ролі і лише після цього приступати до малювання. Для досягнення цієї мети використовувалися, як засоби відео-зв'язку, так і тематичний чат у месенджері, де майбутні фахівці могли обмінюватися ідеями. Для виконання малюнка використовувалася інтерактивна дошка з функцією «загального доступу». За підсумками цієї роботи пропонуються висновки про продуктивність спільної діяльності учасників освітнього процесу (формування умінь комунікації, роботи в команді, приходити до єдиної думки, аргументувати та обґрунтовувати свої ідеї); емоційне ставлення студентів до спільної діяльності (позитивне, нейтральне, або негативне); перевагу формам спілкування (усне чи в чаті). Це дозволило, залежно від отриманих результатів, будувати подальшу плідну роботу та створити сприятливе середовище в умовах змішаного навчання.

Висновки. Дослідження фокусується на принципах та педагогічних умовах, які дозволяють впроваджувати інноваційні методи навчання і сприяти гармонійному розвитку та готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності в умовах НУШ. Основні принципи, такі як педагогічна компетентність, інноваційність, інтерактивність та

адаптивність, розглядаються як ключові в контексті підготовки вчителів природничої галузі. Професійна діяльність здобувачів вищої освіти реалізувалася у певних педагогічних умовах: організаційні, дидактичні, настановчо-цільові, логіко-структурні, діагностико-результативні. Основну увагу зацентовано на використанні організаційних педагогічних умов із урахуванням: а) пріоритетів державної освітньої політики, позначені на сучасному етапі розвитку країни, державний освітній стандарт ЗЗСО; б) сутність та специфічні особливості підготовки до навчально-дослідної діяльності з позицій методологічних підходів (особистісно-діяльнісного, особистісно-орієнтованого); в) результати констатуючого експерименту з виявлення сформованості готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Цюняк О.П. Система професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ. 2020. 517 с.
2. Комар О.А. Застосування інтерактивних технологій на уроках математики. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: Збірник наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. К.: Наук. світ, 2004. Вип. № 9. С. 91–99.
3. Танасійчук Ю. М. Психолого-педагогічні умови формування здорового способу життя сучасної молоді. *Наукова молодь*: зб. матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених (Київ, 14 груд. 2017 р.). Київ: ІІ ТЗН НАПН України, 2017. С. 81–84.
4. Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2006. 20 с.
5. Шапран Ю.П. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів біології: автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Національний педагогічний у-т. імені М. П. Драгоманова, 2014. 44 с.
6. Романюк Р.К. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки вчителів біології до профільного навчання учнів: автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Житомирський державний у-т. імені Івана Франка, 2021. 42 с.
7. Сяська І.М. Теоретичні і методичні засади формування екологічної компетентності майбутніх учителів природничих дисциплін у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Рівненський державний гуманітарний університет, 2021. 39 с.

ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ НА СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

THE INFLUENCE OF PHYSICAL ACTIVITY ON THE STRESS RESISTANCE OF STUDENTS

Уся світова спільнота, зокрема й Україна пережили два надзвичайно складних роки пандемії із певно усіма можливими обмеженнями, заборонами, переходом на дистанційний формат навчання на усіх освітніх рівнях. Сьогодні Україна перебуває у невимірно важкому стані повномасштабної війни росії проти нашої держави. Це породжує нові реалії щодо обмежень у освітньому процесі, вимушених евакуацій та перебуванні в укриттях тощо. Наслідком усіх цих чинників є підвищення рівня стресу та різке зниження витривалості, що є надзвичайно важливою під час навчання, навіть у онлайн форматі. Тому принагідно зазначити, що тема прояву стресу, а також методи та стратегії його подолання у здобувачів вищої освіти наразі є дуже актуальною. Саме через це, доцільним буде розгляд можливих шляхів попередження виникнення стресових станів засобами фізичної активності впродовж занять з фізичного виховання.

Формування стресостійкості за допомогою фізичних навантажень в умовах дистанційного навчання, перебування в укритті чи просто вдома – надзвичайно дієвий фактор запобігання проявів панічних атак та стресу. Велика кількість досліджень щодо ефективних шляхів зниження чи подолання стресу акцентують увагу на безумовній користі «розумного» фітнесу, тобто йоги, дихальної гімнастики, пілатесу в сукупності із медитативними вправами для швидкого вирішення даної проблеми.

Важливо розуміти, що для максимально ефективного подолання або зниження рівня стресу доцільним буде використання різноманітних методів стрес-менеджменту (включення релаксаційних методик, когнітивних стратегій, регулярної фізичної активності для позитивних змін у сприйнятті особистості, більш ефективного тайм-менеджменту та біологічних зв'язків). Оскільки у кожної людини унікальна реакція на стрес, відповідно неможливим є існування універсального рішення для керування стресовими провокаторами. Немає єдиного ефективного методу для усіх, необхідним є зосередження на тих чинниках чи аспектах, які сприяють заспокоєнню та урівноваженню людини.

Дослідження, що спрямовані на вивчення особливостей прояву стресових реакцій студентства, а також на пошук шляхів зміцнення їхньої стресостійкості та розвиток у них умінь емоційної саморегуляції – дуже актуальні у складних умовах сьогодення.

Ключові слова: студенти, стрес, стресостійкість, тривожність, рухова активність.

The entire global community, including Ukraine, has gone through two extremely difficult years of the pandemic, with all possible restrictions, bans, and the transition to distance learning at all educational levels. Today, Ukraine is in an immeasurably difficult state of Russia's full-scale war against our country. This creates new realities regarding restrictions on the educational process, forced evacuations and sheltering, etc. All of these factors result in increased stress levels and a sharp decline in endurance, which is extremely important when studying, even in an online format.

Therefore, it is worth noting that the topic of stress, as well as methods and strategies for overcoming it in higher education students, is currently very relevant. For this reason, it is advisable to consider possible ways to prevent the occurrence of stressful conditions by means of physical activity during physical education classes.

Building stress resistance through physical activity in the context of distance learning, staying in a shelter or just at home is an extremely effective factor in preventing panic attacks and stress. A large number of studies on effective ways to reduce or overcome stress emphasize the unconditional benefits of «smart» fitness, i.e. yoga, breathing exercises, Pilates, combined with meditative exercises to quickly solve this problem.

It is important to understand that in order to overcome or reduce stress levels as effectively as possible, it is advisable to use a variety of stress management methods (including relaxation techniques, cognitive strategies, regular physical activity for positive changes in the perception of the individual, more effective time management and biological connections). Since each person has a unique reaction to stress, it is impossible to provide a one-size-fits-all solution to managing stressful triggers. There is no single effective method for everyone, but rather a focus on those factors or aspects that contribute to calming and balancing a person.

Research aimed at studying the peculiarities of students' stress reactions, as well as finding ways to strengthen their stress resistance and develop their emotional self-regulation skills, is very relevant in today's difficult conditions.

Key words: students, stress, stress resistance, anxiety, physical activity.

УДК 796.011.31:613.8: 378
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.9>

Хомовський О.І.,
асистент кафедри фізичного виховання
Закладу вищої освіти «Подільський
державний університет»

Комарова Т.В.,
асистентка кафедри фізичного
виховання
Закладу вищої освіти «Подільський
державний університет»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Наявність постійного високого рівня стресу у здобувачів вищої освіти, на фоні сучасних подій, значно впливає на зниження рівня фізичного здоров'я, психоемоційного стану та працездатності. У даній статті розкривається

важливість регулярної фізичної активності як одного із провідних стресознижуючих чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Після ознайомлення із науковими джерелами, можна свідчити про те, що впровадження новітніх оздоровчих технологій у навчально-виховний процес освітніх закладів позитивно позначається на

швидкості адаптування до навчання, зниженні особистісної та ситуативної тривожності, підвищенні резистентності до стресу та впевненості у собі, покращенні психоемоційного та психофізичного стану здобувачів освіти. Низка науковців вказують на помітне зниження негативних наслідків малорухливого способу життя (гіподинамії), покращення загального функціонального стану, координації рухів, збільшення сили м'язів, розвиток гнучкості та розширення амплітуди рухів у суглобах (Кизім П.М., Корх-Черба О.В., Боляк А.А.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ретроспективний аналіз науково-методичної бази дає можливість стверджувати, що питання використання систематизованої та дозованої рухової активності із метою підвищення стійкості до стресових факторів досі розглянуто недостатньо повно. Принагідно зазначити, що наразі питання корекції негативних наслідків стресу на психоемоційний стан та покращення резистентності організму здобувачів у складних умовах воєнного стану в закладах освіти ЗВО із включенням засобів фізичної активності набуває безперечної актуальності.

Формулювання цілей статті.

- Теоретичне обґрунтування важливості фізичної активності як ефективного стресознижувального чинника;
- Огляд можливих методів та напрямків для розширення сфер застосування фізичної активності у ЗВО;

Виклад основного матеріалу. Питання збереження та відновлення здоров'я молоді стає безумовно все більш актуальним у сучасному суспільстві. Величезна кількість негативних чинників зовнішнього середовища перманентно впливають на стан здоров'я суспільства. Відомо, що один із найбільш ефективних засобів покращення здоров'я – дотримання принципів здорового способу життя, що передбачають дозоване збільшення рівня фізичної активності [3, с. 78–79].

На жаль, через складні умови сьогодення (зокрема військову агресію росії), навчально-виховний процес сучасного здобувача освіти в Україні наповнений стресовими ситуаціями. Вміння вдало долати такі труднощі забезпечує зростання студента у професійному та особистісному аспектах. Проте, невміння майбутнього фахівця протистояти цим викликам у процесі підготовки до професійної діяльності, а також швидко та ефективно вирішувати складні ситуації, знаходити необхідний ресурс для боротьби із наслідками тривалої дії стресу, негативно позначається водночас і на процесі навчання, і на спроможності якісно виконувати свої професійні обов'язки у майбутньому. Тому, вочевидь, даний аспект має розглядатись більш активно впродовж навчально-виховного процесу у ЗВО [4, с. 108–110].

Вміння долати стресові стани проявляється у наявності так званих стресогенних факторів у середовищі студентської молоді, наприклад під час іспитів, на етапах соціальної адаптації, або ж необхідності особистісного самовизначення впродовж майбутньої фахової діяльності. Справедливо стверджувати, що перманентний стан стресу та його можливі наслідки є серйозною загрозою для психоемоційного здоров'я здобувачів. Зокрема нерідким проявом високих емоційних та інтелектуальних навантажень сучасних студентів є негативна динаміка зміни включення у навчальний процес. Однією із причин такої проблеми є різке зниження рівня толерантності до дії стресових факторів під час навчальної діяльності, що проявлятиметься у порушеннях мотиваційної, поведінкової, а також когнітивної та емоційної сфер діяльності здобувача [5, с. 290–294].

Із метою збільшення обсягів фізичної активності здобувачів вищої освіти та результативного проведення їхнього дозвілля, стрімко розвиваються новітні, ефективні та корисні форми фізично-оздоровчої діяльності. Під дією постійного прогресивного розвитку фізкультурної індустрії виникають нові або ж трансформуються, доповнюються та урізноманітнюються вже існуючі напрямки фізичної активності, із метою задоволення потреб суспільства. На початкових стадіях розвитку нових видів рухової активності переважно розвивались види, які були направлені на покращення безпосередньо рівня фізичного стану, наразі ж все більшої популярності набувають ті активності, котрі здатні покращувати психоемоційний стан [1, с. 297].

Проте, важливо розуміти, що при побудові навчальних програм обов'язково слід враховувати мотиваційні пріоритети здобувачів освіти, а також їх індивідуальні особливості.

Доведено, що включення сучасних фітнес-технологій як виду фізичної активності у навчально-виховний процес освітніх закладів здійснює позитивний вплив на швидкість адаптації до навчання, зниження ситуативної та особистісної тривожності, підвищення толерантності до стресу та впевненості у собі, покращенні психоемоційного та психофізичного станів студентства. Зокрема простежується:

- зниження негативних проявів гіподинамії;
- покращення функціонального стану організму;
- розвиток координації рухів;
- збільшення сили м'язів;
- зріст гнучкості та розкнутості в рухах [4, с. 108–110].

Все більш популяризуються новітні оздоровчі рухові програми, що проявили ефективність у процесах розвитку фізичної й функціональної підготовки студентства: функціональні тренування, кросфіт, заняття на велотренажерах [2, с. 80–83].

Доволі широкий спектр завдань фізичної активності під час освітнього процесу зумовлює потребу у використанні не окремих видів фітнесу, а об'єднання декількох різновидів для більш якісного результату. Комплексне застосування різних видів фізичної активності під час занять вимагає чіткої систематизації планування, доцільного поєднання елементів тренувального процесу [1, с. 297].

Отже, фізичні вправи здійснюють позитивний вплив на психоемоційний стан особистості. Саме завдяки регулярним заняттям фізичною активністю зменшуються прояви депресії та тривожності, зростає позитивне сприйняття себе та самооцінка. Потрібно також розуміти, що позитивні психологічні ефекти обов'язково пов'язані із постійним зворотнім зв'язком, міжособистісними відносинами та використанням різних мотивуючих методів. Основною умовою повного розкриття потенціалу можливостей студента виступає впевненість щодо своїх фізичних та психоемоційних можливостей. Проте, важливо чітко визначити рівень фізичної підготовки здобувачів задля залучення їх до регулярних занять за відповідними програмами фізичної активності, враховуючи такі фактори, як:

- стать;
- вік;
- спадкові особливості;
- індивідуальні здібності;
- тип психічної діяльності тощо [3, с. 78–79].

При раціональному використанні новітніх та доступних засобів фізичної культури досягається мета якісного фізичного виховання студентської молоді та активізується процес підготовки висококваліфікованих фахівців, із урахуванням вимог до їхньої професійної діяльності. Здобувачі вищої освіти, які систематично займаються руховою активністю, більш швидко здатні адаптуватися до змінних умов навчання, ефективніше долають психоемоційне навантаження, а також відчують загальне покращення стану здоров'я [5, с. 290–294].

Висновки. Стрімко зростає роль фізичних вправ у покращенні психічного стану, адже велика кількість студентів зустрічається із проблемами депресивних та тривожних станів. Регулярні та дозовані фізичні навантаження здатні понижувати рівень хвилювання; самопочуття молоді покращується, зазвичай, одразу після фізичної активності та залишається таким впродовж тривалого часу.

Отже, систематичне заняття фізичними вправами забезпечує подолання станів тривожності, хвилювання, стресу чи депресії, попереджує можливі психічні розлади, а також підвищує позитивний емоційний фон – основу успішного функціонування та життєдіяльності людини. Безумовно, регулярні заняття фізичними вправами позитивно позначаються на самоприйнятті та самооцінці, впевненості у своїх силах та розумових процесах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Воловик Н. І. Оздоровчий фітнес: навч. посіб. для студ. вищ. навч. Закл. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2022. С. 297.
2. Конова Л.А. Психологічна корекція постстресового стану студентів засобами фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та проблеми та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Вип. 6. 2012. С. 80–83.
3. Корх-Черба О. В., Бистра І. І. Стратегія подолання стресу студентів з во за допомогою фізичної активності під час онлайн-занять. *Фізичне виховання та спорт в закладах освіти: зб. мат. IV всеукр. наук.-прак. конф.* 27 квітня 2023 р. Харків. С. 78–79.
4. Слухенська Р.В., Гауряк О.Д., Єрохова А.А., Литвинюк Н.Я. Вплив фізичної культури на подолання стресу у студентів вищих навчальних закладів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Вип. 7(152). 2022. С. 108–110.
5. Федорова Я. В. Стрес та його роль в навчальній діяльності студента. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39(4). С. 290–294.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ЕСТЕТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ
AESTHETIC COMPETENCE OF FUTURE DESIGNERS

У дослідженні поставлена проблема дизайнерської діяльності, що враховує естетичну, духовно-емоційну і ціннісну сфери людини-споживача. Така діяльність визначена як цілеспрямований процес у формуванні творчої активної особистості, що здатна сприймати та оцінювати естетичне в оточуючій дійсності, природі, мистецтві, жити й творити за законами краси. Актуальним визначені завдання професійної підготовки дизайнерів, здатних задовольнити потреби суспільства в гармонізації та естетизації навколишнього середовища. У цьому контексті естетична компетентність набуває пріоритетного значення як важливий інструмент особистісної світоглядної характеристики дизайнера, здатного осмислювати, оцінювати і творити культурний простір. За результатами аналізу науково-педагогічної літератури визначено, що як зарубіжні так й вітчизняні науковці значну увагу приділяють дослідженню формування художньо-естетичної компетентності в процесі професійної підготовки. Проте, встановлено, що визначення актуальності естетичної компетентності та її значення в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів, досліджується аспектно й потребує поглибленого вивчення. У статті розкриті ключові поняття: компетентність, художньо-естетична компетентність, естетична компетентність. За основу у формуванні естетичної компетентності майбутнього дизайнера взято науку естетику, естетичні принципи, що фокусують увагу на визначенні та осмисленні життєво-ціннісних орієнтирів за законами краси, гармонійності, досконалості. Відповідно визначено, що у процесі розвитку естетичного відношення до світу майбутній дизайнер індивідуалізує цілісне бачення світу з точки зору гармонії, краси, керується естетичною цінністю. У висновках зазначено, що у формуванні естетичної компетентності майбутньої успішної дизайнерської діяльності для здобувачів вищої освіти постає необхідністю осмислення себе як суб'єкта естетичного пізнання, щоб зрозуміти та розвинути творчі можливості, естетичне ставлення до світу. Завдяки осмисленню дизайнер виступає як творець дійсності за ідеалом краси, митець духовно-творчої діяльності, результати якої відображаються у цілісних, конкретно-чуттєвих, художньо-виразних формах. Це забезпечить розвиток творчої здатності особистісної світоглядної характеристики дизайнера, здатного осмислювати, оцінювати і творити культурний простір.

Ключові слова: компетентність, художньо-естетична компетентність, естетична компетентність, естетика, есте-

тичне, естетична цінність, естетичне пізнання, дизайнерська діяльність, майбутні дизайнери.

The research poses the problem of design activity, which takes into account the aesthetic, spiritual-emotional and valuable spheres of the human consumer. Such activity is defined as a purposeful process in the formation of a creatively active personality, capable of perceiving and evaluating the aesthetic in the surrounding reality, nature, art, living and creating according to the laws of beauty. Identified as pertinent are the objectives of training designers to meet society's needs in enhancing and beautifying the environment through harmonization. In this context, aesthetic competence takes priority as an important tool of the personal worldview characteristic of a designer who is able to understand, evaluate and create a cultural space. According to the results of the analysis of the scientific and pedagogical literature, it was determined that both foreign and domestic scientists pay considerable attention to the study of the formation of artistic and aesthetic competence in the process of professional training. However, it has been established that the determination of the relevance of aesthetic competence and its importance in the process of professional training of future designers is being investigated from an aspect perspective and requires in-depth study. The article reveals key concepts: competence, artistic and aesthetic competence, aesthetic competence. The basis for the formation of the aesthetic competence of the future designer is the science of aesthetics, aesthetic principles that focus attention on the definition and understanding of life-value orientations according to the laws of beauty, harmony, and perfection. Accordingly, it is determined that in the process of developing an aesthetic attitude to the world, the future designer individualizes a holistic vision of the world from the point of view of harmony, beauty, and is guided by aesthetic value. The conclusions indicate that in the formation of aesthetic competence for future successful design activities for students of higher education, there is a need to understand oneself as a subject of aesthetic knowledge in order to understand and develop creative possibilities, an aesthetic attitude to the world. Thanks to understanding, the designer acts as a creator of reality according to the ideal of beauty, an artist of spiritual and creative activity, the results of which are reflected in integral, concretely sensual, artistically expressive forms. This will ensure the development of the creative ability of the personal outlook characteristic of the designer, who is able to understand, evaluate and create a cultural space.

Key words: competence, artistic and aesthetic competence, aesthetic competence, aesthetics, aesthetic, aesthetic value, aesthetic cognition, design activity, future designers.

УДК 378.015.31:7.012
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.10>

Костюк О.П.,
канд. філос. наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри дизайну
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Одним з основних завдань дизайну є задоволення естетичних потреб людини у всіх сферах життя шляхом упорядкування та гармонізації предметно-просторового середовища. У таких умовах пріоритетним напрямом діяльності фахівця у сфері дизайну є проектування елементів середовища, що відповідають рівню та змісту соціальних та культурних цінностей. Оскільки дизайн у сучасному соціокультурному просторі орієнтований на різні компоненти матеріальної та духовної культури, дизайнерська діяльність враховує естетичну, духовно-емоційну і ціннісну сфери людини-споживача. Тому актуальним є завдання професійної підготовки дизайнерів, здатних задовольнити потреби суспільства в гармонізації та естетизації навколишнього середовища. У цьому контексті пріоритетність естетичної компетентності стає ключовим аспектом особистого світогляду дизайнера. Це дає змогу майбутньому дизайнеру розуміти, оцінювати та ефективно створювати культурно-творче середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження організації освітнього процесу в закладах вищої освіти викладені у працях вчених (В. Андрущенко, О. Дубасенюк, С. Савченко, С. Харченко та ін.). До питань професійних компетентностей в дизайн-освіті зверталися українські науковці (О. Бойчук, О. Васіна, С. Мількевич та ін.). Естетичну складову в підготовці майбутніх дизайнерів досліджували (Є. Антонович, І. Зязюн, В. Бутенко, В. Томашевський та ін.). Естетичну компетентність фахівця в межах художньо-естетичної вивчали (В. Аторіна, А. Карам, О. Манько, Л. Масол, Л. Михайлова, І. Ревенко, Г. Сотська, О. Чернова та ін.). Вчені підкреслили важливість естетичної компетентності в різних областях навчання, включаючи дошкільну освіту, мистецьку освіту та гуманітарні науки. Дослідники зосереджуються на визначенні естетичної компетентності, інтерпретуючи її як сукупність теоретичних знань і практичних навичок, необхідних для сприйняття дійсності та формування індивідуального розуміння, оцінки та застосування краси в повсякденному житті, культурі, професійній діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За результатами аналізу науково-педагогічних джерел можна стверджувати, що здебільшого як зарубіжні так й вітчизняні науковці значну увагу приділяють дослідженню формування художньо-естетичної компетентності в процесі професійної підготовки. Збільшується обсяг наукових досліджень щодо формування естетичної компетентності майбутніх фахівців у системі освіти. Проте, визначення актуальності естетичної компетентності та її значення в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів

досліджується аспектно й потребує подальшого поглибленого вивчення.

Метою статті є визначення актуальності естетичної компетентності та її значення в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів.

Виклад основного матеріалу. Дизайнерські ідеї сучасного мінливого інформаційно-комунікативного середовища відображають загальні тенденції соціокультурної реальності. Призначення дизайнерських речей, їх сприйняття активно змінюється відповідно до потреб приймача інформації (аудиторії), що є безпосередніми учасниками процесу. Яскравим прикладом є епідемія коронавірусу, що стала центральною темою успішних дизайн-проектів. Адаже захисна маска як медичний виріб стає об'єктом дизайнерських рішень, які перетворюють її на засіб самовираження й естетичного сприйняття (тканинні маски, маски з малюнками, відповідним кольоровим рішенням) [11, с. 171]. Враховуючи сучасні стратегії у розвитку вищої освіти, суспільні виклики та попит на кваліфікованих професіоналів з дизайну, які можуть бути затребувані на конкурентному ринку праці, важливість оновлення змісту їхньої підготовки стає все більш актуальною. Для сучасних дизайнерів сьогодні необхідно володіти комплексом фахових компетенцій, серед яких естетична займає вагоме місце.

Сучасна система надання освітніх послуг базується на підході до навчання через формування відповідних компетентностей. Програма DeSeCo (Definition and Selection of Competencies), визначає компетенції як здатність ефективно задовольняти індивідуальні чи суспільні потреби, виконувати поставлені завдання. Відповідно до трактування, компетенції складаються з комплексу взаємопов'язаних когнітивних установок, практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових елементів, знань і здібностей, які можуть бути застосовані для активної діяльності [12, с. 8]. Подібним чином Міжнародний департамент стандартів навчання та освіти (IBSTPI) визначає компетентність як здатність кваліфіковано виконувати дії, завдання чи роботу. Це поняття охоплює сукупність знань, навичок, вмінь, необхідних індивіду для ефективної діяльності або виконання відповідних функцій, що спрямовані на досягність встановлених стандартів у своїй професійній сфері [10, с. 144].

Отже, компетентність визначається як здатність фахівця, яка спрямована на ефективне виконання професійної діяльності і передбачає наявність відповідних знань, вмінь, навичок, що уможливило їх використання щодо успішного вирішення завдань відповідно до певної професійної спрямованості.

У теорії і практиці мистецької освіти, що є одним з напрямом підготовки дизайнерів, зазвичай визначають художньо-естетичну компетентність

у межах якої фігурує таке поняття як «естетична компетентність». І. Ревенко визначає художньо-естетичну компетентність як поєднання культурно-історичних і художньо-естетичних знань. Це передбачає здатність сприймати, аналізувати та інтерпретувати мистецтво відповідно до задуму творця. Крім того, це охоплює прагнення та здатність творчо застосовувати художній та естетичний потенціал для досягнення унікальних результатів у своїх творчих починаннях [7]. Художньо-естетична компетентність визначається як розвиненість художніх інтересів, потреб, ідеалів, особистісний конструкт, який включає в себе розуміння та прагнення до прекрасного, високий рівень мотивації до креативного перетворення оточуючого соціокультурного середовища, прагнення до інтерпретації, сприйняття творів мистецтва [3]. Л. Михайлова характеризує художньо-естетичну компетентність як розвиненість художніх інтересів, уподобань, прагнень, естетичних цінностей у сфері мистецтва. Це включає в себе здатність сприймати, інтерпретувати та оцінювати твори мистецтва, висловлювати особисту точку зору, обґрунтовуючи думки та оцінки. Крім того, це означає готовність використати набутий досвід у самостійних творчих пошуках [5]. О. Чернова припускає, що художньо-естетичну компетентність можна визначити як цілісний, мотиваційно-рефлекторний комплекс, що дає можливість майбутнім фахівцям вільно володіти художніми та естетичними навичками, які дозволяють досягти успіху у своїй професійній діяльності [9]. Художньо-естетична компетентність розглядається як цілісний духовно-естетичний феномен. Він містить у собі готовність і здатність людини мобілізувати особисті ресурси, такі як організовані мистецькі знання, навички, ставлення, здібності та якості, необхідні для ефективного вирішення мистецьких викликів як у типових, так і в нетрадиційних ситуаціях, під час створення власної траєкторії життєтворчості [4].

Відштовхуючись від означеної проблеми, що дизайнерська діяльність враховує естетичну, духовно-емоційну і ціннісну сфери людини-споживача, визначаємо таку діяльність як цілеспрямований процес у формуванні творчої активної особистості, що здатна сприймати та оцінювати естетичне в оточуючій дійсності, природі, мистецтві, жити й творити за законами краси.

За основу у формуванні естетичної компетентності майбутнього дизайнера взято науку естетику, естетичні принципи, що фокусують увагу на визначенні та осмисленні життєво-ціннісних орієнтирів за законами краси, гармонійності, досконалості. В. Мовчан підкреслює, що теоретична сфера естетики слугує розкриттю шляху особистості до самопізнання. Це передбачає формування потреби та здатності охопити красу, «жити доцільною у собі красою світу, багатючими здобутками культури»,

щоб осмислювати і переживати їх як невід'ємну частину свого існування. Через необмежену оцінку досконалості людина автентично відкриває свою свободу та утверджує себе як творчу силу у світі [6].

«Естетичне» є вихідної й найширшою категорія естетики й визначається як виразність предмета чи явища, яка відображає певну єдність внутрішнього та зовнішнього, змісту і форми у предметі чи явищі. Відповідно, «естетичне» пов'язане зі створенням, відтворенням і оцінкою прекрасного як у мистецтві, так і в житті. У сучасному філософському дискурсі «естетичне» охоплює комплексне поняття, що відображає красу в природі, суспільстві, матеріальних і духовних продуктах, творчості, естетичній свідомості, художній культурі. Термін «естетична компетентність» діалектично пов'язаний з такими поняттями, як естетична культура, естетичне виховання, естетичні знання, естетичне сприйняття, естетична свідомість, естетичне почуття, естетичний ідеали, естетичний смак та ін.

В. Аторіна під естетичною компетентністю майбутніх фахівців розуміє здатність естетично сприймати, переживати, оцінювати, формувати світ на принципах краси. Це виховання естетичного ідеалу, вдосконалення смаку та ціннісних орієнтацій, формування розвинутих естетичних почуттів, суджень, естетичних знань. У рамках естетичної компетентності майбутніх фахівців окреслено такі компоненти як мотиваційний, особистісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний [1]. Естетична компетентність визначається як цілісний духовно-естетичний феномен, ґрунтуючись на готовності і здатності особистості використовувати особистісні ресурси, що включають організовані мистецькі знання, уміння, ставлення, здібності та якості, необхідні для ефективного вирішення мистецьких завдань як стандартних і нетрадиційних ситуацій, створюючи унікальний шлях творчої життєвої траєкторії. Це визначення застосовне до різних мистецьких областей [4]. На думку Г. Сотської, естетична компетентність є основним показником художнього розвитку майбутніх фахівців. Це залежить від розвитку розуміння та сприйняття реальності та культурних явищ через призму таких понять, як краса, потворність, трагедія, комедія тощо. Крім того, це спирається на володіння комплексною базою теоретичних знань і практичних навичок з естетики [8]. А. Карам визначає естетичну компетентність майбутніх фахівців як особистісне формування, що відображає розвиток естетичних смаків, емоційно-чуттєвого, культурного досвіду та позитивного емоційного ставлення до естетичних явищ об'єктивного навколишнього світу. А також трактує його як невід'ємну складову духовно-матеріальної культури особистості в контексті досвіду, набутого шляхом оволодіння

засобами мистецтва, що сприяє формуванню естетичних знань, прагнень, естетичних цінностей і готовності до творчої естетичної діяльності [2].

Отже, у процесі розвитку естетичного відношення до світу майбутній дизайнер формує цілісний світогляд, зосереджений на гармонії, красі та досконалості. Ця індивідуальна перспектива збагачує як універсальне, так і духовне розуміння дизайнерської діяльності. В процесі естетичного пізнання, керуючись естетичними цінностями, дизайнер враховує естетичну, духовно-емоційну і ціннісну сфери людини-споживача, задовольняючи потреби суспільства в гармонізації та естетиці навколишнього середовища.

Висновки. Таким чином, у формуванні естетичної компетентності майбутньої успішної дизайнерської діяльності для здобувачів вищої освіти постає необхідністю осмислити себе як суб'єкта естетичного пізнання, щоб зрозуміти та розвивати творчі можливості, естетичне ставлення до світу. Завдяки осмисленню дизайнер виступає як творець дійсності за ідеалом краси, митець духовно-творчої діяльності, результати якої відображаються у цілісних, конкретно-чуттєвих, художньо-виразних формах. Це забезпечить розвиток творчої здатності особистісної світоглядної характеристики дизайнера, здатного осмислювати, оцінювати і творити культурний простір.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аторіна В. М. Розвиток естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у фаховій підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Глухів, 2021. 314 с.
2. Карам А. М. Формування естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у позааудиторній роботі університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2020. 226 с.
3. Манько О. Г., Шарніна М. В., Гнатко Т. П. Структура художньо-естетичної компетенції майбутніх

корекційних педагогів: проблеми та методи діагностики. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія Педагогічні науки*, 2020. № 3. С. 72–78.

4. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посіб. для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гаїдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Харків, 2006. 256 с.

5. Михайлова Л. М. Естетичне виховання молоді: компетентісний підхід. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць*. 2009. № 1(25). С. 158–162.

6. Мовчан В. С. Естетика : навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 527 с.

7. Ревенко І. В. Художньо-естетична компетентність учителя як показник його професійної культури. *Мистецтво і освіта*. 2007. № 3. С. 139–146.

8. Сотська Г. І. Естетична культура майбутніх учителів образотворчого мистецтва у контексті інтегративного підходу. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць. Вип. 36. Серія «Педагогічні науки»*. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. С. 63–66.

9. Чернова О. В. Художньо-естетична компетентність як компонент професійної компетентності культуролога. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 3(69). С. 247–250.

10. Foxon Marguerite, Richey Rita C., Roberts Robert C., Spannaus Timothy W. *Training Manager Competencies: The Standards. Third Edition*. ERIC Clearinghouse on Information & Technology, Syracuse University. 2003. 178 p.

11. Kostiuk O., Vaskevych O., Zlenko N., Savitska O., Mykhailova R., & Gorbatiuk, T. The Philosophy of Design in the Innovation Space of the Postmodern World: Consciousness of Cultural Practices. *Postmodern Openings*, 2022. 13(1), 170–185. <https://doi.org/10.18662/po/13.1/390>.

12. Rychen D. S., Salganik L. H. Defining and Selecting of Competencies. 2002. 20 p. URL: <https://www.oecd.org/pisa/definition-selection-key-competencies-summary.pdf> (дата звернення: 20.11.2023).

ТЕХНОЛОГІЇ РОЗШИРЕННЯ ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

TECHNOLOGIES OF EXPANDING EDUCATIONAL SPACE AS AN IMPORTANT FACTOR OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх вчителів історії – технології розширення освітнього простору. Зокрема, розкривається сутність таких понять як педагогічна технологія, інноваційне освітнє середовище, відкритий простір, навчання просто неба, музейний простір. Висвітлюються дидактичні умови для ефективної педагогічної взаємодії у форматі навчання поза межами навчального закладу. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та власного педагогічного досвіду обґрунтовуються етапи підготовки науково-педагогічного працівника до формату навчання поза межами навчального закладу. Зокрема, увага зосереджується на ключових етапах підготовки навчальних занять у форматі технології розширення освітнього простору: з'ясувати дидактичні аспекти відкритого простору, визначити об'єкти демонстрації, скласти маршрут, визначити відповідні дидактичні методи та прийоми, адже відкритий простір вимагає спеціальної методики проведення занять. У статті розкриваються суттєві ознаки технології розширення освітнього простору: організація освітнього процесу поза межами закладу освіти, здійснення освітнього процесу в атмосфері інтерактивної та емоційної педагогічної взаємодії, організація дослідницької діяльності здобувачів освіти, досягнення максимальної практичності отриманих знань та їх корисності у повсякденному житті. Зазначається також, що технології розширення освітнього простору мають потужний освітній потенціал для формування професійної компетентності. У статті наголошується, що використання технології розширення освітнього простору сприяє інтелектуальному розвитку здобувачів освіти, мотивує студентів до педагогічної діяльності, забезпечує розвиток критичного та креативного мислення, сприяє формуванню студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: педагогічні технології, інноваційне освітнє середовище, розширення освітнього простору, музейний простір, педагогічні умови.

The article is devoted to one of the urgent problems of training future history teachers – the technology of expanding the educational space. The essence of such concepts as pedagogical technology, innovative educational environment, open space, outdoor learning, museum space is revealed.

Didactic conditions for effective pedagogical interaction in the format of training outside the educational institution are highlighted.

Based on the analysis of psychological-pedagogical literature and own pedagogical experience, the stages of preparation of a scientific-pedagogical worker for the format of training outside the educational institution are substantiated.

In particular, the attention is focused on the key stages of training classes in the format of the technology of expanding the educational space: conduct an instruction on the rules of conduct, taking into account specific safety requirements; think through and prepare the necessary means; to find out the didactic aspects of the open space, to determine the objects of the demonstration, to determine the appropriate didactic methods and techniques, because the open space requires a special method of conducting classes.

The article reveals the essential features of the technology of expanding the educational space: the organization of the educational process outside the walls of the educational institution, the implementation of interactive pedagogical interaction, the organization of the research activities of the students of education, the achievement of the maximum practicality of the acquired knowledge.

It is also noted that the technologies of expanding the educational space have a powerful educational potential for the formation of professional competence.

The article emphasizes that the use of the technology of expanding the educational space contributes to the intellectual development of students, motivates students to pedagogical activity, ensures the development of critical and creative thinking, contributes to the formation of the student as a subject of future professional activity.

Key words: pedagogical technologies, innovative educational environment, open air schools, museum space, pedagogical conditions.

УДК 378:37.091.12.011–051:94
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.11>

Кулик І.О.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки і методики
викладання історії та суспільних
дисциплін
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасні соціально-економічні й політичні процеси актуалізували проблему інноваційного потенціалу освіти. У нормативно-правових документах з питань освіти визнається, що «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [1].

Сучасна освітня парадигма вибудовується у контексті євроінтеграційних процесів. Пріоритети європейської освіти полягають у наданні

здобувачам освіти практичних умінь та навичок, формуванні життєвих компетентностей. Рішення цього непростого завдання вимагає створення сучасного освітнього середовища, що забезпечить необхідні умови для розвитку особистості. Тому питання ефективної підготовки майбутніх вчителів історії до впровадження у своїй професійній діяльності стандартів європейської освіти й основ загальноєвропейських цінностей на даному етапі розвитку української системи освіти стала, як ніколи раніше, актуальною.

На нашу думку, вирішальною педагогічною умовою підготовки майбутніх учителів історії

до викликів сьогодення є організація інноваційного освітнього середовища в закладах освіти. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває освоєння студентами-істориками моделі навчання поза межами навчального закладу.

Проблема розширення освітнього простору є мало розробленою. Переважна більшість майбутніх фахівців не отримують необхідних знань щодо навчання поза межами навчального закладу. В той час, як в країнах Європи «open air schools», або «air classroom» (з англійської – «школа на свіжому повітрі») активно використовується в освітньому процесі. Актуальність обраної теми зумовлена сучасними тенденціями щодо впровадження компетентнісного підходу в освітній процес та підвищення мотивації до навчальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні основи інноваційної діяльності в освітній сфері досліджували О. Арламов, Л. Ващенко, К. Баханов, В. Лапін, І. Підласий, М. Поташник, А. Хуторський, Т. Яровенко та ін. Суттєві ознаки інновацій обґрунтували І. Дичківська, Л. Буркова, В. Сластьонін, В. Химинець та ін. Розробці питань фахової підготовки педагогів в Україні присвячені дослідження багатьох вітчизняних науковців, серед яких В. Андрущенко, В. Бондарь, Л. Завгородня, Н. Ничкало, С. Сисоева та ін. Проблему формування професійної компетентності досліджували вітчизняні й зарубіжні науковці: В. Адольф, Т. Браже, В. Беспалько, М. Кларін, М. Робінсон, О. Шиян та ін. Аналіз наукових досліджень засвідчив, що стратегія підготовки майбутніх педагогів повинна відповідати сучасним вимогам українського суспільства та європейським стандартам професійної підготовки вчителів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Здійснений аналіз наукових джерел дає можливість стверджувати, що незважаючи на певні напрацювання в цьому напрямі, не виявлено систематизованих досліджень з визначення дидактичного потенціалу технології розширення освітнього простору як інноваційного ресурсу в підготовці майбутніх вчителів історії.

Мета статті – розкрити потенціал технології розширення освітнього простору для підготовки майбутніх вчителів історії до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. У тлумачному словнику поняття «технологія» трактується як «сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь» [3, с. 1448]. Технологія походить від грецьких слів: «*techne*» – мистецтво, майстерність і «*logos*» – слово, вчення [5, с. 891]. У сучасній педагогічній літературі й досі не існує вичерпних, уніфікованих визначень поняття «педагогічні технології», але, узагальнюючи наукові розвідки, можна зробити висновок, що педагогічні технології – це

комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених блоків: концептуального, цільового, мотиваційного, процесуального, емоційно-вольового, контрольно-регулюючого, результативного, що орієнтуються на запланований оптимальний результат та відображають процес освоєння навчально-виховного матеріалу, виходячи з конкретних психолого-педагогічних умов.

«Open air schools» – організація освітнього процесу поза межами закладу освіти: в музейному середовищі, на спортивному майданчику, на шкільному подвір'ї, у парках, природних заповідниках, в межах спеціально облаштованої території тощо. В освітньому просторі України цілеспрямовано формуються необхідні умови для використання інноваційних технологій розширення освітнього простору. Науковці обґрунтували ефективність навчання на свіжому повітрі, розкрили переваги технології розширення освітнього простору. Було доведено, що при чергуванні занять у закладі освіти та поза межами навчального закладу у здобувачів освіти підвищується мотивація до навчання, що сприяє розумовій діяльності; створюється можливість для здійснення освітнього процесу в атмосфері інтерактивної та емоційної взаємодії. Важливою складовою є покращення фізичного та психічного здоров'я здобувачів освіти: активна діяльність, свіже повітря, зміна оточення, різноманіття простору, отримання практичного досвіду тощо. Тому навчальні заняття на свіжому повітрі мають потужний дидактичний потенціал.

Визначимо суттєві ознаки технології розширення освітнього простору: організація освітнього процесу поза межами закладу освіти, здійснення освітнього процесу в атмосфері інтерактивної та емоційної педагогічної взаємодії, організація дослідницької діяльності здобувачів освіти, досягнення максимальної практичності отриманих знань та їх корисності у повсякденному житті.

На нашу думку, для проектування та реалізації технології розширення освітнього простору у закладах вищої освіти важливим є визнання низки позицій: освітній процес повинен забезпечувати формування професійних компетентностей у здобувачів освіти та бути максимально наближеним до реалій життя. Завдання науково-педагогічного працівника – організувати педагогічну взаємодію в такий спосіб, щоб створити оптимальні можливості для розвитку особистості, передачі їй суспільно-історичного досвіду людства і національної культури. Таким чином, технології розширення освітнього простору орієнтовані на методологію особистісно зорієнтованого навчання.

Для підготовки майбутнього вчителя історії важливе значення мають такі навчальні дисципліни, як «Історія та загальнотеоретичні основи педагогіки», «Актуальні проблеми педагогіки», «Дидактика», «Музейна педагогіка» та ін. Робочими програмами

навчальних дисциплін передбачено проведення навчальних занять з використанням технології розширення освітнього простору. Одним із напрямів діяльності, що використовується під час проведення практичних занять, є робота над плануванням та розробкою конспектів уроків і виховних заходів, що будуть організовані поза межами закладу освіти.

Зокрема, у процесі вивчення навчальної дисципліни «Музейна педагогіка» студенти набувають практичних умінь моделювання музейних уроків та виховних заходів в музейному середовищі. Майбутні вчителі отримують знання про музейний простір, музейно-педагогічні програми, особливості музейної комунікації, дидактичні можливості музейної експозиції тощо.

На нашу думку, в межах формату навчання «open air schools» (відкритий простір, навчання просто неба) можна організувати такі активні форми навчання: квест, навчальна екскурсія, музейний урок, навчальна експедиція, навчальна подорож тощо. Студентам запропоновано моделювання інтерактивних уроків: уроки-квести, уроки-подорожі, уроки-дослідження, уроки-екскурсії, а також моделювання навчальних занять, де використовуються імітаційні ігри (імітація життєвих та історичних ситуацій). Здобувачі освіти мають можливість проаналізувати реальну або вигадану історію, що дає змогу студентам обговорити ситуації, з якими вони можуть зіткнутися в реальному житті, оцінити наслідки різних варіантів розгортання подій. Дидактичні матеріали, підготовлені під час проведення екскурсій, походів, квестів, здобувачі освіти використовують для написання курсових та магістерських робіт. Пропонується підготовка портфоліо. Здобувачі освіти створюють і систематично доповнюють методичну теку розробками уроків, диференційованими завданнями, роздатковим матеріалом для дослідницької діяльності.

Робочою програмою з навчальної дисципліни «Історія та загальнотеоретичні основи педагогіки» передбачено проведення лекції в музейному просторі Чернігівського колегіуму, заснованого у 1700 році, навчальної екскурсії на території Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній». Під час проведення навчальної екскурсії, що відбувається в музейному просторі Чернігівського колегіуму, створюється унікальна можливість щодо аналізу засобів, методів, форм навчання. Варто зазначити, що навчальні заняття мають за мету систематизацію та узагальнення навчального матеріалу, а також створення відповідних умов щодо реалізації творчого потенціалу майбутніх вчителів. Студентам пропонується опрацювати наукову літературу, виділити головну думку й виконати конкретні творчі завдання, що передбачають інтеграцію

теоретичних знань та практичного досвіду. Наприклад, з метою формування у студентів вміння критично працювати з педагогічними джерелами пропонується підготувати есе щодо педагогічної спадщини Л. Барановича, І. Максимовича, А. Стаховського, І. Галятовського. Під час проведення навчальної екскурсії студенти використовують сучасні гаджети з відповідними програмами та створюють власний промо-ролик бачення теми вивчення. Наприклад, здобувачі освіти отримують завдання: на основі спостережень та аналізу навчальної інформації творчо відобразити як проявлялися європейські освітні тенденції у діяльності колегіуму.

Робочою програмою з навчальної дисципліни «Актуальні проблеми педагогіки» передбачено проведення квесту на території Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», де здобувачам освіти було запропоновано виконати низку різноманітних логічних дій та творчих завдань. Критерієм оцінювання було визначено: вміння аналізувати й узагальнювати фактичний матеріал; використовувати знання в нестандартних ситуаціях, а також вміння самостійно здобувати інформацію, вести пошуково-дослідницьку діяльність, розв'язувати навчально-пізнавальні завдання. Наприклад, розв'язати проблемну ситуацію, розшифрувати цитату, накреслити ментальну карту, використовувати інтернет-ресурси тощо.

Таким чином, у процесі ознайомлення з форматом навчання поза межами закладу освіти студенти усвідомлюють, що саме така модель навчання дозволяє оптимально реалізувати ефективну педагогічну взаємодію. Здобувачі освіти на практиці розуміють, що педагог має орієнтуватися на використання таких педагогічних технологій, за допомогою яких не просто передавалися б знання з навчальної дисципліни, а й розвивалися такі якості особистості як самостійність, вміння критично мислити, творчо виконувати різноманітні завдання.

На нашу думку, педагогічну взаємодію поза межами закладу освіти необхідно ретельно спланувати. Під час проведення навчальних занять доцільно разом з майбутніми вчителями проаналізувати історичний матеріал з позиції формату навчання «open air schools», розглянути можливості використання міжпредметних зв'язків та внутрішньопредметної інтеграції у навчання, здійснити вибір і продумати реалізацію принципів навчання, з'ясувати виховну, розвивальну, навчальну мету, осмислити структуру й зміст навчальних занять, підготувати дослідницькі завдання, роздатковий дидактичний матеріал тощо.

Складові підготовки науково-педагогічного працівника до формату навчання поза межами навчального закладу, на нашу думку, наступні:

провести інструктаж щодо правил поведінки, враховуючи конкретні вимоги безпеки; продумати й підготувати необхідні засоби: одномісні столи, каремати, пересувні дошки тощо; з'ясувати дидактичні аспекти відкритого простору (визначити об'єкти демонстрації, обрати місця для зупинок, скласти маршрут, визначити відповідні дидактичні методи та прийоми, адже відкритий простір вимагає спеціальної методики проведення занять).

Висновки. Підсумовуючи вище сказане, можемо зробити висновок, що технології розширення освітнього простору є важливою складовою професійної підготовки майбутнього вчителя історії. Аналіз психолого-педагогічної літератури та досвід педагогічної діяльності дають нам підставу розкрити значення технології розширення освітнього простору: формування студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності; створення емоційно-ціннісного освітнього середовища, що сприяє мотивації студентів до накопичення педагогічного досвіду. Формат навчання «open air schools», на нашу думку, створює оптимальні дидактичні умови для ефективної педагогічної взаємодії. Серед цих педагогічних умов визначимо наступні: інтерактивність та творчий характер педагогічної взаємодії, досягнення

максимальної практичності знань, а також можливість організації дослідницької діяльності студентів, у процесі якої здійснюється розвиток особистості. Відкритий освітній простір може стати важливим фактором реалізації нової освітньої парадигми.

Актуальним напрямом подальших розробок означеної проблеми є вивчення та узагальнення європейського досвіду щодо впровадження технології розширення освітнього простору у діяльність закладів вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про освіту». URL: www.golos.com.ua/article/294010 (дата звернення: 12.11.2023).
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: zakon.rada.gov.ua/go/1556-18 (дата звернення: 12.11.2023).
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / упоряд. і голов. редактор В. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ Перун, 2007. 1736 с.
4. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія / за заг. редакцією Г. Л. Єфремової. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 444 с.
5. Словник іншомовних слів / уклад.: Л. О. Пустовіт, О. І. Скопненко, Г. М. Сюта, Т. М. Цимбалюк. Київ: УНВЦ Рідна мова, 2000. 1014 с.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ У ЗВО

FOREIGN EXPERIENCE IN THE PSYCHOLOGISTS' TRAINING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

У статті проаналізовано зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти та розглянуто структуру організації професійної психологічної освіти в США. Схарактеризовано чотири ступені професійної психологічної освіти: перший ступінь (дворічне навчання в коледжах) забезпечує загальноосвітню та початкову професійну освіту й надає випускнику ступінь молодшого спеціаліста; другий ступінь (навчання в чотирирічних коледжах, які можуть належати до складу університету) найчастіше здійснює навчання на базі загальної освіти, здобутої студентами на першому ступені, випускникам надається ступінь бакалавра та можливість розпочати свою професійну діяльність у ролі помічника кваліфікованого психолога; третій ступінь (навчання в університеті протягом одного – двох років у дослідницькому або професійному напрямі), дослідницький напрям (школа) передбачає наукову підготовку фахівця, проведення фундаментальних досліджень у галузі психології та здобуття ступеня магістра, професійні школи здійснюють підготовку психологів-практиків, і отриманий ступінь магістра психології свідчить про здобуття фахової спеціалізації; четвертий ступінь (докторська підготовка, яка може відбуватися у двох напрямках: академічному та практичному протягом трьох – п'яти років) забезпечує опанування дослідницької роботи: підготовку за обов'язковими навчальними вузькопрофесійними курсами та елективними курсами поза галузю спеціалізації, написання дисертації та отримання ступеня доктора філософії (PhD) або навчання в професійних школах, опанування спеціалізованої галузі професійної психологічної практики та за значний практичний внесок у психологію отримання ступеня доктора психології (PsyD).

Констатовано, що одним з провідних завдань професійної підготовки психологів у США є розвиток їхнього професійного самовдосконалення, яке відбувається завдяки: формуванню специфічних професійних знань у межах спеціальних обов'язкових та елективних навчальних курсів, спецкурсів, спрямованих на опанування студентами професійних узагальнень; активізації мисленнєвих процесів завдяки впровадженню системи тренінгів, дискусій, рольових ігор, кейс-стаді, навчальних конференцій, методів проєктів та ситуативного навчання, клінічного наставництва, професійних майстерень, психоісторій, методів колегіального розвитку мислення, портфоліо; навчальним практикам та супервізорській практиці.

Ключові слова: психолог, заклад вищої освіти, професійна підготовка, зарубіжний досвід, структура професійної психологічної освіти, проблема підготовки психологів.

The article analyses the foreign experience of future psychologists' professional training in higher education institutions. It examines the structure of professional psychological education in the United States. The article characterises four levels of professional psychological education: the first level (two-year college education) includes general and primary vocational education and provides future graduates with a junior specialist's degree; the second level (studying at four-year college that may be part of a university) mainly provides training of general education received at the first level, so graduates obtain a bachelor's degree, and the opportunity to start their professional activity as an assistant to a qualified psychologist; the third level (one-year or two-year studying at a university in a research or professional field) includes the research field (school), which involves specialists' scientific training, conducting primary research in the field of psychology and obtaining a master's degree, professional schools train psychologists-practitioners, and the obtained master's degree in Psychology indicates the professional specialisation; the fourth level (doctoral training, which can be conducted in two areas: academic and practical from three to five years) provides mastery of research work: training in compulsory narrowly professional courses and elective courses outside the specialisation field, writing a dissertation to get a Doctor of Philosophy (PhD) degree or obtaining a Doctor of Psychology (PsyD) degree for studying at professional schools, mastering a specialised field of professional psychological practice and a significant practical contribution to psychology.

The article states that one of the leading tasks of psychologists' professional training in the United States of America is the increase of their professional self-improvement, which occurs through building specific professional knowledge within special compulsory and elective courses, special courses for mastering professional generalisations; activation of thinking processes through introducing a system of training sessions, discussions, role-playing, case studies, educational conferences, project methods and situated learning, clinical mentoring, professional workshops, psychological stories, methods of collegial thinking development, portfolios; training and supervisor practice.

Key words: psychologist, higher education institution, professional training, foreign experience, the structure of professional psychological education, the psychologists' training issue.

УДК 378.011.3-051:159.9
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.12>

Курок В.П.,

докт. пед. наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, завідувач кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Химан Г.П.,

аспірантка кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Початок ХХІ ст. ознаменувався поширенням інтеграційних процесів в усіх сферах життя сучасного суспільства. Інтеграція європейських країн у сфері політики й економіки останнім часом суттєво впливає на освітню галузь. В умовах глобалізації виникають нові вимоги до рівня системи вітчизняної

освіти. Процес інтеграції української системи освіти в європейський і світовий освітній простір стає пріоритетним, про що йдеться в національних і міжнародних документах та нормативних актах: законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022), Концепції

«Нова українська школа» (2017), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), Рамці кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2018) тощо.

Вивчення досвіду становлення і розвитку європейської вищої освіти набуває значної актуальності.

Сучасні процеси змін в освітній політиці нашої держави ґрунтуються на визнанні європейських цінностей та імплементації стандартів забезпечення якості освіти, зокрема вищої (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, 2015). Це ставить завдання модернізації професійної підготовки та формування особистості конкурентоздатного фахівця з відповідними компетентностями. Означене питання має місце в закладах вищої освіти, які готують кадри для системи освіти. Проблема підготовки психологів закладів освіти стає предметом обговорення багатьох українських та зарубіжних учених.

Закономірним наслідком розвитку психологічної науки і практики є зростання інтересу до психології, а також розширення та зміна характеру професійних функцій психологів. Діяльність психолога нині визначається спрямованістю на оптимальну реалізацію потенційних можливостей людини у сфері її професійної діяльності, особистому житті, міжособистісних взаємодіях, власному сприйнятті.

Професійна освіта, яку здобували студенти-психологи наприкінці ХХ ст., незважаючи на її фундаментальний характер, уже не відповідає запитам суспільства, яке потребує фахівців, котрі не лише знають психологічну теорію, а й уміють застосовувати її для вирішення конкретних життєвих і професійних проблем, орієнтуються в специфіці ринку психологічних послуг.

Психологічна освіта за останні 10–15 років набула в нашій країні значного поширення. Нині їй притаманні масовий характер, зростання престижності, затребуваність і кардинальне підвищення соціального статусу випускників. Практично в усіх державних і приватних університетах України відкриті різноманітні освітні програми навчання психологів. Факультети психології окремих закладів мають визнані традиції підготовки фахівців для психологічної галузі. Але все ж проблему підготовки кваліфікованих практичних психологів досі не можна вважати повністю вирішеною. Далеко не всі фахівці-психологи здатні на належному рівні реалізувати свої функції, що, на жаль, відображається як на духовному стані людей, так і на економічному розвитку суспільства. У зв'язку із цим актуальним завданням вищої школи є оптимізація та модернізація професійної підготовки кваліфікованих психологів у ЗВО.

Забезпечення ефективної підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності потребує

ґрунтовного аналізу психолого-педагогічних досліджень. У сучасній педагогічній теорії акумульовано вагомий різноманітний та різноплановий досвід, що має великий прикладний потенціал і охоплює різноманітні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців у системі вищої освіти. Задля виявлення перспективних концептів професійної підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності необхідним є аналіз наукових праць зарубіжних учених та вивчення зарубіжного досвіду підготовки зазначених фахівців.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Теоретичні положення професійної підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти відображено в працях В. Бондаря, Ж. Вірної, З. Ковальчук, С. Максименка, О. Матвієнко, В. Панка, Н. Пов'якель, Н. Пророк, В. Семиченко, Р. Сірко, Н. Чепелевої. Професійна підготовка майбутніх педагогів у зарубіжних країнах стала предметом досліджень багатьох українських та зарубіжних науковців, серед яких Н. Авшенюк, Н. Євтушенко, Ю. Клименко, Н. Носовець, А. Толочик, І. Янкович та ін.

Науковці провели комплексні дослідження, що стосуються становлення особистості психолога (В. Волошина, В. Панок, Ю. Приходько, О. Федан, Н. Чепелева), різних аспектів підготовки фахівців психологічного профілю у вищій школі (І. Булах, В. Волошина, В. Гальченко, О. Затворнюк, О. Кокун, В. Кузьменко, Л. Лохвицька, О. Матвієнко та ін.).

На думку науковців, професія психолога є однією з найбільш складних, оскільки його діяльність багатогранна за змістом, а функції поліваріантні та залежать від розмаїття завдань, що постають перед службами психологічної допомоги. Водночас загальні та часткові проблеми ґрунтовної підготовки психологів є предметом гострих суперечок дослідників, викладачів вищої школи, психологів-практиків.

Мета статті – вивчення зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх психологів у ЗВО з метою оптимізації їхньої фахової підготовки в Україні.

Виклад основного матеріалу. Важливим джерелом для визначення сучасної стратегії розвитку системи професійної педагогічної освіти в Україні є аналіз європейського досвіду підготовки фахівців, реформування національних систем освіти розвинених країн Європи і світу, їх забезпечення висококваліфікованими педагогічними кадрами та підвищення конкурентоспроможності країн на світовому ринку завдяки поліпшенню якості освітніх послуг.

Сьогодні в Україні відбуваються процеси оновлення і становлення сучасної національної системи освіти, що зумовлено її інтеграцією до світового та європейського освітніх просторів.

Одним з пріоритетних напрямів розвитку системи вищої освіти є створення умов для

ефективної підготовки високопрофесійних фахівців, здатних вирішувати складні завдання професійної діяльності та професійного й особистісного саморозвитку в умовах соціально-політичної, економічної, інформаційної та психологічної нестабільності сучасного суспільства.

Передусім це стосується фахової підготовки психологів як спеціалістів, покликаних надавати допомогу в збереженні та розвитку психічного і психологічного здоров'я особистості. Актуальним є вивчення зарубіжного досвіду професійного навчання майбутніх психологів з метою оптимізації їхньої фахової підготовки в Україні.

Звернемось до багаторічного досвіду підготовки зазначених фахівців у прогресивній країні – Сполучених Штатах Америки.

Професійна підготовка психологів у США відбувається з 1636 року (заснування коледжу в Гарварді). До 1991 року кожний факультет психології мав право здійснювати професійну підготовку майбутніх фахівців за своєю власною програмою, але у 1991 році конференція Американської психологічної асоціації ініціювала створення національних стандартів з навчання та викладання психології. Структура професійної психологічної освіти в США є багатокомпонентною, що дає певні права для продовження навчання і при влаштуванні на роботу [1].

Перший ступінь психологічної освіти – дворічне навчання в коледжах – забезпечує загальноосвітню та початкову професійну освіту й надає випускнику ступінь молодшого спеціаліста. Студенти мають право на вибір дисциплін і свого навчального плану відповідно до майбутньої спеціалізації. Однак діє система «попередніх умов», яка певною мірою впорядковує навчальну програму студента. Умов може бути досить багато. Одна з них – заздалегідь регламентована послідовність пропонованих і обраних курсів.

Навчальні заклади першого ступеня забезпечують загальноосвітню і деяку професійну підготовку фахівців, що дає їм можливість вести практичну роботу в установах чи клініках у ролі допоміжного або технічного персоналу, який бере участь у психологічному обслуговуванні під наглядом кваліфікованого спеціаліста.

Другий ступінь психологічної освіти – навчання в чотирирічних коледжах, які можуть належати до складу університету. Зазвичай це коледжі поведінкових і соціальних наук, школи соціальних і поведінкових наук, коледжі гуманітарних і природничих наук. Найчастіше вони здійснюють навчання на базі загальної освіти, здобутої студентами на першому ступені. Вимоги та правила кожного закладу вищої освіти США строго індивідуальні.

Навчальний план підготовки психологів містить три групи дисциплін: загальноосвітні, курси спеціалізації (основний – major і другорядний – minor)

та дисципліни за вибором студента. Випускники коледжу отримують ступінь бакалавра та можуть розпочати свою професійну діяльність у ролі помічника кваліфікованого психолога [1].

Загальноосвітня підготовка – істотна частина навчальної програми психологів-бакалаврів. Вона неоднакова в різних коледжах та університетах і може охоплювати, наприклад, такі дисципліни, як філософія, етика, логіка, література, математика, фізичні та біологічні науки, релігійні дисципліни, соціальні дисципліни, дисципліна «Наукове дослідження», курси з письмової мови, методи кількісного аналізу, іноземна мова, теорія та історія мистецтв, вивчення сучасного світу і його минулого. Варто зазначити, що це тільки предметні області, з яких студент вибирає курси для вивчення.

Спеціальне навчання в закладах вищої освіти США виходить, насамперед, з професійної орієнтації майбутніх фахівців, спрямованої або на підготовку до аспірантури, або до професійної діяльності. У зв'язку із цим студентам пропонуються різні набори навчальних курсів, відповідні загальному (General Track) або професійному (Career Track) напрямкам підготовки. З психології студентам пропонується три типи курсів: обов'язкові, спеціальні курси за інтересами, і визнані інтегративні курси. До обов'язкових навчальних курсів належать «Вступний курс психології», «Статистика», «Методологія наукових досліджень», «Експериментальна психологія». Серед обов'язкових елективів у Американському університеті у Вашингтоні, наприклад, пропонуються курси «Принципи поведінки», «Перцепція і судження», «Біологічні основи поведінки», «Процеси зміни поведінки», «Вчення і мотивація», «Фізіологічна психологія», «Відчуття і сприйняття», «Вчення людини: вербальна поведінка», «Обумовлювання і вчення», «Основи експериментального дослідження», «Самоврядування», «Психологія дитини», «Кризове втручання», «Теорія особистості», «Соціальна психологія», «Психопатологія», «Сексуальна поведінка людини», «Історія і системи психології», «Груповий процес», «Тести та вимірювання», «Вчення: принципи та їх застосування», «Психологія смерті, самогубства і загрозової для життя поведінки» [1].

Додатково студенти повинні пройти ще декілька курсів за власним вибором. Випускникам чотирирічних коледжів присуджується ступінь бакалавра. Широкопрофільна підготовка бакалавра-психолога вважається в США цілком прийнятною для початку самостійної професійної діяльності й достатньою для виконання функцій помічника психолога. Для більшості студентів чотирирічний коледж слугує всього лише підготовкою до навчання в дослідницькій або професійній школі. За програмами на ступінь бакалавра здійснюється навчання фахівців у галузі психології, які можуть під керівництвом кваліфікованого психолога

займатися тестуванням, проводити роботу безпосередньо з клієнтами та їхніми сім'ями, допомагати окремим людям або групам людей у вирішенні поставлених перед ними проблем. Фахівці такого роду працюють у центрах психічного здоров'я, у професійних реабілітаційних установах або викладають психологію в середніх школах [1].

Третій ступінь професійної психологічної освіти – навчання в університеті протягом одного – двох років у дослідницькому або професійному напрямі. Навчання в дослідницькому напрямі (школі) передбачає наукову підготовку фахівця, проведення фундаментальних досліджень у галузі психології та отримання ступеня магістра. Професійні школи здійснюють підготовку психологів-практиків, і здобутий ступінь магістра психології свідчить про фахову спеціалізацію.

У рамках одного університету, як правило, функціонують і дослідницькі школи, що готують науковців та здійснюють фундаментальні дослідження, і професійні школи, що провадять підготовку фахівців-практиків і займаються прикладними дослідженнями.

Передбачається також практичний досвід у прикладній галузі або написання дисертації на основі проведеного дослідження. Спеціаліст зі ступенем магістра може в ролі помічника психолога займатися тестуванням, дослідницькою роботою в лабораторії, консультуванням пацієнтів, виконувати адміністративну роботу, викладати у дворічному коледжі або школі.

Четвертий ступінь професійної підготовки психологів – це докторська підготовка, яка також може відбуватися у двох напрямках: академічному та практичному. Протягом трьох – п'яти років психолог може опанувати дослідницьку роботу: пройти підготовку за обов'язковими навчальними вузькопрофесійними курсами та елективними курсами поза галуззю спеціалізації, написати дисертацію та отримати ступінь доктора філософії (PhD). Також він може навчатися в професійних школах, опанувати спеціалізовану галузь професійної психологічної практики та за значний практичний внесок у психологію отримати ступінь доктора психології (PsyD). Якщо психолог-магістр сам успішно викладав психологічні дисципліни в коледжах та університетах, йому може бути присуджений ступінь доктора педагогічних наук (EdD) [1].

Особливістю професійної підготовки психолога та його професійної діяльності в США є жорстка система сертифікації. Для того щоб психолог мав право працювати самостійно, практикувати, йому потрібно: 1) мати докторський ступінь у галузі психології; 2) мати досвід роботи під супервізією не менше п'яти років у закладах та організаціях, що затверджені професійною радою штату; 3) отримати кваліфікаційний сертифікат

з психології (CPQ), успішно склавши іспит на здійснення професійної діяльності в галузі психології (Examination in Professional Practice in Psychology – EPPP), що складається з 200 питань з проблем методів та інструментів психологічного дослідження; інтерпретації та написання звітів; створення дослідницького плану за результатами діагностики, моніторингу динаміки, підсумкової оцінки; дизайну експерименту; і, що для нас є особливо важливим, професійної компетентності психолога, вимог до його когнітивної сфери, професійних, етичних та юридичних обмежень у діяльності психологів; 4) відповідати адміністративним вимогам (у деяких штатах існують особливі вимоги до віку, досвіду, громадянства, місця проживання, вимоги морально-етичного характеру); проходити переекзаменацію кожні один – три роки. Оцінювання професійної компетентності психолога здійснюється Американською радою професійної психології (ABPP), яка у випадку професійної непридатності може позбавити психолога не тільки права на діяльність, але і сертифікатів та дипломів [2; 3].

Визначальною особливістю професійної підготовки психологів у США є те, що вона зумовлюється типом університету, в якому відбувається. Університети США поділяються на дві групи [2; 3]:

- ті, які є базовими, готують фахівців для різних галузей психологічної науки та практики й статусно не виділяються з усіх закладів вищої освіти;

- такі, які належать до престижної Ivy League та займаються підготовкою елітних кадрів – психологів, які покликані здійснювати відкриття в науковій психології та створювати нові психологічні технології, практики. Дипломи цих університетів (очолюють їх рейтинг Гарвардський, Йельський і Стенфордський університети) поцінуються найвище у світі. Щороку випускається тільки 25 таких психологів, причому університети мають щорічно виборувати право готувати таких фахівців. Навчання в цих університетах передусім відбувається позааудиторно: у науково-дослідних лабораторіях, психологічних центрах; будується на основі самостійної роботи студентів під керівництвом провідних учених-психологів та практиків, які мають всесвітньо відомі імена.

Таким чином, підготовку професійних психологів у США можна називати багатоступінчастою. Вона істотно відрізняється в різних університетах і коледжах і дає можливість широкого вибору студентами навчальних програм та індивідуалізації навчання.

Висновки. Отже, аналіз зарубіжного досвіду професійної освіти психологів дозволяє зробити такі висновки, які можуть стати підґрунтям для оптимізації їхньої фахової підготовки в Україні.

По-перше, професійна підготовка психологів у зарубіжних країнах характеризується

системністю, різномірністю, спеціалізованістю, практичною зорієнтованістю, сертифікованістю.

По-друге, значний вплив на професійну освіту психологів має психологічне товариство країни або асоціація професійних психологів. Саме вони беруть участь в акредитації спеціальності та окремих курсів, здійснюють експертизу якості викладання психології, написання студентами дипломних робіт, рівня науково-дослідницької роботи факультету й можуть відкликати ліцензію університету на право підготовки психологів.

По-третє, одним з провідних завдань професійної підготовки психологів є їхнє професійне самовдосконалення, яке є усвідомленим, цілеспрямованим, системним та відбувається завдяки: формуванню специфічних професійних знань у межах спеціальних обов'язкових та елективних навчальних курсів, спецкурсів, спрямованих на опанування студентами професійних узагальнень; активізації мисленнєвих процесів завдяки впровадженню системи тренінгів, дискусій, рольових ігор, кейс-стаді, навчальних конференцій, методів проєктів та ситуативного навчання, клінічного

наставництва, професійних майстерень, психоісторій, методів колегіального розвитку мислення, портфоліо; навчальним та супервізорській практикам.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у виявленні теоретичних засад і розробленні методичних положень щодо вдосконалення професійної підготовки психологів, зокрема в пошуку і впровадженні нових підходів, ефективних моделей професійно-особистісної підготовки психологів, удосконаленні методів і технологій навчання у вітчизняних ЗВО.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. European Diploma in Psychology: Draft proposal prepared for consultation from the EuroPsy2 Project Group. Version 2.7 revised. October 2003. URL: <http://www.europsy.eu.com>
2. Raymond M. R. Job analysis and specification of content for licensure and certification examination. *Applied measurement for education*. 2001. 14 (4). Lawrence Erlbaum Associates, Inc. P. 369–415.
3. Survey of the Practice of Psychology, prepared by Professional Examination Service. *Association of States and Provincial Psychology Boards*. 2003. 147 p.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ДОСВІД ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЗАСТОСУВАННЯ В ІНШИХ ПРЕДМЕТАХ

DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE EDUCATIONAL PROCESS: EXPERIENCE FOR ENGLISH LANGUAGE TEACHERS AND APPLICATION IN OTHER SUBJECTS

У цій статті розглядається важливий аспект освітнього процесу – формування комунікативної компетенції, який виявляється критично важливим у розвитку сучасної освіти. Зосереджуючись на досвіді вчителів англійської мови, стаття виокремлює можливості застосування цієї компетенції в широкому спектрі предметів. Ретельно досліджуючи різні методи та стратегії, стаття враховує ефективний розвиток комунікативних навичок як для учнів, так і для вчителів.

Стаття надає унікальний внесок у розуміння важливості комунікативної компетенції в освітньому середовищі, зосереджуючись на практичних аспектах та реальних прикладах. Аналіз практичного впливу досвіду вчителів англійської мови на якість навчання відображається через конкретні сценарії, де розвиток комунікативних навичок стає ключовим фактором у покращенні загального навчального процесу.

Стаття розглядає не лише теоретичні аспекти, але й практичні ситуації, де висвітлені можливості розвитку комунікативних навичок призводять до позитивних змін у взаємодії вчителів і учнів. При цьому реальні приклади надають читачам зрозумілість та конкретність у підході до впровадження комунікативних стратегій в освітній процес.

Зазначена стаття слугує не лише джерелом інформації для вчителів англійської мови, але й стимулює педагогічне співтовариство до обміну досвідом та впровадження передових практик для забезпечення високої якості навчання та позитивного навчального середовища.

Досягнення ефективності в освітньому процесі значуще підвищується завдяки акценту на комунікативні навички, що розглядаються в статті. Практичні сценарії, описані в дослідженні, дозволяють читачам відчутти реальний вплив розвитку комунікативної компетенції як на рівні вчителів, так і на рівні учнів.

Необхідність збалансованого поєднання теорії та практики в статті створює основу для успішного впровадження рекомендацій та стратегій в реальному класовому середовищі. Виділення конкретних ситуацій та взаємодій вчителів і учнів надає глибоке розуміння того, як комунікативні навички сприяють поліпшенню якості навчання та створенню позитивної атмосфери в класі.

Ключові слова: комунікативна компетенція, навчальний процес, педагогічне співто-

вариство, педагогіка, практичні сценарії, стратегії, студенти, теорія.

In this article, an important aspect of the educational process is examined – the formation of communicative competence, which proves to be critically important in the development of modern education. Focusing on the experience of English language teachers, the article highlights the possibilities of applying this competence across a wide range of subjects. Thoroughly exploring various methods and strategies, the article considers the effective development of communicative skills for both students and teachers.

The article makes a unique contribution to understanding the importance of communicative competence in the educational environment, focusing on practical aspects and real examples. The analysis of the practical impact of the experience of English language teachers on the quality of education is reflected through specific scenarios where the development of communicative skills becomes a key factor in improving the overall educational process.

The article examines not only theoretical aspects but also practical situations where highlighted opportunities for the development of communicative skills lead to positive changes in the interaction between teachers and students. Real examples provide readers with clarity and specificity in the approach to implementing communicative strategies in the educational process.

The mentioned article serves not only as a source of information for English language teachers but also stimulates the pedagogical community to exchange experiences and implement advanced practices to ensure high-quality education and a positive learning environment.

The achievement of efficiency in the educational process is significantly enhanced by emphasizing communicative skills, as discussed in the article. The practical scenarios described in the research allow readers to feel the real impact of the development of communicative competence at both the teacher and student levels.

The need for a balanced combination of theory and practice in the article provides the foundation for the successful implementation of recommendations and strategies in the real classroom environment. Highlighting specific situations and interactions between teachers and students provides a deep understanding of how communicative skills contribute to improving the quality of education and creating a positive atmosphere in the classroom.

Key words: communicative competence, educational process, pedagogical community, pedagogy, practical scenarios, strategies, students, theory.

УДК 378.147.091.3:811.111:61
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.13>

Левицька А.І.,

канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри філософії,
біоетики та іноземних мов
Одеського національного медичного
університету

Юрченко М.В.,

ст. викладач кафедри германської
та слов'янської філології
Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний
коледж»

Постановка проблеми. У сучасному освітньому процесі в Україні виникає нагальна проблема формування комунікативної компетенції серед учнів, особливо в контексті вивчення

англійської мови та її застосування в інших предметах. Несприятливі фактори, такі як відсутність чіткого підходу до розвитку комунікативних навичок, недостатня увага до практичних аспектів,

а також відсутність взаємодії між вчителями різних предметів, створюють серйозні труднощі в процесі підготовки учнів до ефективного володіння мовними та комунікаційними здібностями. Ця ситуація вимагає уваги та ретельного вивчення, оскільки впровадження комунікативних стратегій має визначальне значення для успішного розвитку освіти в Україні та формування висококваліфікованих фахівців з глибокими комунікативними навичками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вторнікова Ю. С. досліджує різні аспекти цієї компетенції, такі як навички ефективного спілкування, взаємодія з учнями та іншими педагогами.

Кабарда М. К. розглядає взаємозв'язок мовних і комунікативних здібностей та компетенції особистості і також вивчає, які мовні навички впливають на ефективність комунікації, або які чинники впливають на розвиток цих навичок у різних вікових групах.

Кручек В. А. вказує на конкретні методи, які використовуються для навчання комунікативних навичок та як це впливає на подальше навчання студентів.

Наумик А. С., Ядловська О. С. розглядають особливості студентоцентрованого підходу у викладанні, зокрема його вплив на комунікативні аспекти навчання.

Чорнобай В. Г. досліджує ефективність інтерактивного навчання англійської мови з використанням комунікативних ігор, таблиць і схем.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У рамках загальної проблеми, пов'язаної з розвитком комунікативних навичок в освітньому середовищі, існують певні аспекти та визначені питання, які залишаються невирішеними. Ці невирішені аспекти можуть включати:

Індивідуальний підхід до розвитку: персоналізація підходу до розвитку комунікативних навичок є невирішеним завданням. Якщо кожен учень унікальний, то і його потреби в розвитку комунікативних вмінь можуть відрізнятися.

Ефективність використання технологій: хоча технології можуть бути потужним інструментом для розвитку комунікативних навичок, досі не вирішено, яким чином найкраще використовувати ці технології.

Оцінка комунікативних навичок: невирішеною залишається проблема оцінки комунікативних навичок. Як виміряти рівень володіння цими навичками? Чи є універсальні стандарти, які можна використовувати в різних контекстах?

Сучасні виклики: з розвитком технологій та глобалізацією, виникають нові виклики у розвитку комунікативних навичок, такі як культурна різноманітність та здатність пристосовуватися до різноманітних комунікативних стандартів.

Розв'язання цих невирішених аспектів вимагатиме подальших досліджень, співпраці між науковцями та педагогами, а також впровадження нових стратегій та методик у навчальний процес.

Мета статті – вивчення та аналіз процесу формування комунікативної компетенції в учнівському середовищі, зокрема, на основі досвіду вчителів англійської мови. Стаття спрямована на виявлення можливостей застосування цієї компетенції в широкому спектрі предметів та на вивчення методів для ефективного розвитку комунікативних навичок учнів та вчителів. Крім того, вона ставить за мету підвищити усвідомленість щодо практичного впливу цього досвіду на покращення якості навчання та взаємодії в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. Комунікативна компетенція є однією з ключових навичок, необхідних у сучасному світі. Вона визначається здатністю ефективно спілкуватися, розуміти інших та виражати свої думки. Освітній процес відіграє важливу роль у формуванні цієї компетенції, особливо в контексті вивчення англійської мови. Вчитель англійської мови має особливий вплив на розвиток комунікативної компетенції учнів, а його досвід може бути цінним і для вчителів інших предметів [1, с. 56].

Один із ключових аспектів формування комунікативної компетенції – це активне використання мови в різних контекстах. Вчителі англійської мови можуть впроваджувати ігрові та рольові вправи, спрямовані на практику мовлення та вирішення комунікативних завдань. Застосування інтерактивних методів дозволяє учням взаємодіяти, обговорювати і вирішувати завдання в спільноті. Цей підхід розбудовує навички ефективного спілкування та навчає студентів адаптуватися до різних ситуацій [5].

Важливим елементом є також розвиток слухової та читацької компетенції. Учні повинні бути здатні розуміти інформацію, отриману з різних джерел, та ефективно реагувати на неї. Вчитель англійської мови може створювати уроки, які поєднують читання аутентичних текстів та обговорення їх змісту. Це сприяє розвитку критичного мислення та здатності аналізувати інформацію [1, с. 57].

Застосування комунікативної компетенції також важливе в інших предметах. Наприклад, вчитель математики може використовувати групові проекти для вирішення завдань та обговорення математичних концепцій. Такий підхід розвиває не лише математичні навички, але і здатність ефективно комунікувати результати своєї роботи.

Необхідно також враховувати індивідуальні особливості учнів при формуванні комунікативної компетенції. Вчителі повинні створювати різноманітні завдання, які враховують інтереси та рівень зручності кожного учня. Важливо відзначити, що розвиток комунікативної компетенції – це

поступовий процес, і вчителі повинні створювати сприятливу атмосферу для стабільного росту цієї навички [5].

Комунікативна компетенція в освітньому середовищі визначається здатністю ефективно спілкуватися, використовуючи мовні та немовні засоби [2, с. 45]. Ця навичка важлива не лише для вивчення мов, але й для успішного навчання в будь-якому предметі. **Розглянемо практичні аспекти та реальні приклади важливості комунікативної компетенції в освітньому процесі.**

1. Здатність висловлювати думки: в освітньому середовищі учні повинні бути здатні чітко та послідовно висловлювати свої думки. Наприклад, під час обговорення літературного твору чи вирішення математичного завдання учень повинен вміти висловити свої роздуми і аргументувати свої відповіді [3, с. 67].

2. Групова взаємодія та колективна робота: у багатьох навчальних програмах акцент робиться на груповій роботі. Здатність ефективно взаємодіяти в групі, обговорюючи ідеї та досягаючи консенсусу, є ключовою для успішного виконання проєктів та розв'язання завдань.

3. Ораторські навички: комунікативна компетенція включає в себе і вміння виступати публічно. Учні повинні вміти чітко та переконливо висловлювати свої думки. Це може бути корисним у вивченні будь-якого предмету, адже здатність ефективно висловлювати ідеї може полегшити розуміння та сприяти взаєморозумінню в класі [3, с.68].

4. Здатність аналізу та критичного мислення: комунікативна компетенція включає в себе здатність аналізувати інформацію та висловлювати критичні думки. Наприклад, під час обговорення тексту в літературі або історичних подій, учень повинен вміти визначити ключові моменти та висловлювати свої думки з приводу подій чи інтерпретації тексту.

5. Ефективне слухання: слухання – важлива складова комунікативної компетенції. Учні повинні бути здатні слухати інших, розуміти їхні думки та враховувати різні погляди. Це особливо важливо під час обговорення складних тем чи вирішення проблем [3, с. 70].

Розвиток комунікативних навичок в освітньому середовищі може призводити до позитивних змін у взаємодії вчителів і учнів у різних практичних ситуаціях. Нижче наведено декілька прикладів, як це може відбуватися:

1. Групові проєкти та колективна робота: учні можуть брати участь в групових проєктах, де вони повинні співпрацювати, обговорювати ідеї та приймати спільні рішення. Це створює можливість для розвитку комунікативних навичок, таких як здатність слухати інших, висловлювати свої думки, приймати конструктивну критику та

ділитися відповідальністю за власну частину проєкту [4, с. 129].

2. Обговорення літературних творів: вчителі можуть організувати обговорення літературних творів, де учні висловлюють свої думки, аргументують їх, а також взаємодіють один з одним. Це сприяє розвитку навичок аналізу, висловлення власного погляду та поваги до думок інших.

3. Використання технологій: використання сучасних технологій, таких як форуми, чати або електронні платформи для обговорення тем, може сприяти покращенню взаємодії між вчителями і учнями. Учні можуть активно спілкуватися в онлайн-середовищі, ділитися думками та отримувати зворотний зв'язок від своїх однокласників і вчителів.

4. Рольові ігри: використання рольових ігор в класі дозволяє учням відігравати ролі, висловлювати свої думки в інших обставинах та вирішувати проблеми. Це стимулює творчість і навички спілкування [6, с. 367].

5. Моделювання реальних ситуацій: вчителі можуть створювати ситуації, що імітують реальні виклики, які можуть виникнути в житті. Наприклад, учні можуть виконувати рольові завдання, де вони взаємодіють у різних реальних сценаріях, таких як відвідування лікарні, розв'язання конфліктів тощо [4, с. 130].

У цих практичних ситуаціях, де розвиваються комунікативні навички, взаємодія між вчителями та учнями стає більш відкритою, конструктивною та ефективною. Вчителі стають партнерами в навчанні, сприяючи не лише передачі знань, але і розвитку учнівських навичок спілкування, які є невід'ємною частиною успішної освіти та подальшого життя [6, с. 367].

Висновки. У висновках статті можна виділити декілька ключових пунктів, які підсумовують основні ідеї та важливість розвитку комунікативних навичок в освітньому середовищі:

1. Комунікативна компетенція як ключовий елемент успішної освіти: стаття підкреслює, що комунікативна компетенція стає все більш важливою в сучасному світі і є ключовою навичкою для успішного навчання та професійного розвитку.

2. Практичні сценарії та реальні приклади: висвітлено практичні ситуації, в яких розвиток комунікативних навичок призводить до позитивних змін у взаємодії вчителів та учнів. Зазначено значення групових проєктів, обговорень літературних творів, використання технологій та інших методів у навчальному процесі.

3. Широкий спектр використання: вказано, що розвиток комунікативних навичок не обмежується вивченням мови, але має значення в усіх предметах. Приклади використання уроків математики, науки та інших предметів для розвитку комунікативних вмінь вказують на універсальність цієї компетенції.

4. Значення індивідуалізації та поступового розвитку: стаття підкреслює важливість врахування індивідуальних особливостей учнів при формуванні комунікативної компетенції та наголошує, що цей процес є етапним та вимагає поступового розвитку.

5. Загальний вплив на якість навчання: заключною думкою є твердження про те, що розвиток комунікативних навичок має загальний вплив на якість навчання та готовність учнів до життя у сучасному суспільстві.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вторнікова Ю. С. Комунікативна компетентність вчителя: зміст поняття. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені Костянтина Дмитровича Ушинського*. Серія: Педагогічні науки. 2012. № 8 (2). С. 55–62.

2. Кабарда М. К. Мовні і комунікативні здібності та компетенція. *Зал. психології*. 1996. № 1. С. 43–48.

3. Кручек В. А. Формування комунікативних умінь студентів вищих аграрних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2004. 201 с.

4. Наумик А. С., Ядловська О. С. Особливості студентоцентрованого підходу у викладанні. *Світ наукових досліджень*. матеріали Міжнародної наукової конференції, Випуск 16. 2023. С. 128–130.

5. Особливості організації викладання англійської мови за професійним спрямуванням. URL: <http://dgerela.at.ua/publ/metodichka>

6. Чорнобай В. Г. Інтерактивне навчання англійської мови: комунікативні ігри, таблиці та схеми. *Bulletin of alfred nobel university. series «pedagogy and psychology»*. 2020. Т. 1, № 19. С. 362–368.

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВИКОНАВСЬКО-ПЛАСТИЧНІ УМІННЯ»
У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІTO THE DEFINITION OF THE CONCEPT OF “PERFORMANCE-PLASTIC
SKILLS” IN THE SCIENTIFIC DISCOURSE

Стаття присвячена проблемі етимології поняття «виконавсько-пластичні уміння» та його проєкції у різних галузях мистецтва. Мета статті – на основі аналізу довідкових та наукових джерел дослідити і визначити поняття «виконавсько-пластичні уміння». Визначено, що теорії виконавського мистецтва і методиці досліджень з даного питання майже немає. Між тим, на сучасному етапі існує підвищений рівень візуалізації і більшу частину інформації особистість отримує саме зором. А розповсюдження відеозаписів виконавців світового рівня як минулого століття так і сучасності, особливо використання «крупного плану» рук і обличчя артиста-виконавця, приваблює увагу до пантомімічного фактору виконавства в цілому. Тому даний аспект виконавства потребує розгляду на науковому рівні. Розгляд наукової літератури свідчить, що феноменологія поняття «пластичність» має не зовсім ясну етимологію. Поняття «пластичність» запозичено зі західноєвропейських мов, але широко трактується у грецькій мові по відношенню до витвору мистецтва. Дане поняття застосовується в різних сферах мистецтва і не тільки (фізіології, біології, психології, медицині). Як ознака якості використовується у галузі хореографії, літературі, скульптурі та музиці. У останній особливо у виконавському мистецтві поняття «пластичність» має полімодальний характер, що виявляється у розповсюдженні поняття на такі аспекти виконавського процесу як рухова й інтонаційно-смілова діяльність та опосередковано – мисленева діяльність на рівні «гнучкого мислення» (гнучке фразування). Окремо визначимо, виконавська пластика це доцільна, смілова організація рухів піаніста. Узагальнюючи визначення феномену «пластичність», поняття «виконавсько-пластичні уміння» у музичній діяльності розглядаємо як гармонійно-узгоджені дії піаніста, що відповідають художньо-смісловому задуму виконавця та реалізуються у інтонаційно-руховому процесі на основі вільного піаністичного апарату й вагової гри, гнучкого мислення і слухового контролю. Виконавсько-пластичні уміння є професійним надбанням і ознакою професійної майстерності особистості. Подальші розробки даної проблематики вимагають заглиблення у сутнісну концепцію цього поняття з визначенням та обґрунтуванням його компонентної структури.

Ключові слова: пластичність, піаністична пластика, інтонація, мислення, виконавсько-пластичні уміння, виконавське мистецтво.

The article is devoted to the problem of the etymology of the concept of “performing and plastic skills” and its projection in various branches of art. The purpose of the article is to investigate and define the concept of “performance-plastic skills” based on the analysis of reference and scientific sources. Defined, that there is almost no theory of performing arts and research methods on this issue. Meanwhile, at the modern stage, there is an increased level of visualization, and most of the information a person receives is by sight. And the distribution of video recordings of world-class performers of both the last century and the present, especially the use of “close-up” of the performer’s hands and face, draws attention to the pantomime factor of performance as a whole. Therefore, this aspect of execution needs consideration at the scientific level.

A review of the scientific literature shows that the phenomenology of the concept of “plasticity” has a not entirely clear etymology. The concept of “plasticity” is borrowed from Western European languages, but is widely interpreted in Greek in relation to a work of art. This concept is used in various fields of art and not only (physiology, biology, psychology, medicine). As a sign of quality, it is used in the field of choreography, literature, sculpture and music. In the latter, especially in the performing arts, the concept of “plasticity” has a polymodal character, which is manifested in the spread of the concept to such aspects of the performance process as motor and intonation-semantic activity and indirectly – mental activity at the level of “flexible thinking” (flexible phrasing). Separately, we will define performance plasticity as an appropriate, meaningful organization of a pianist’s movements. Summarizing the definition of the phenomenon of “plasticity”, we consider the concept of “performing-plastic skills” in musical activity as harmonically coordinated actions of the pianist, which correspond to the artistic and meaningful intention of the performer and are realized in the intonation-motor process based on a free piano apparatus and weight play, flexible thinking and hearing control. Performing and plastic skills are a professional asset and a sign of professional skill of an individual.

Further development of this issue requires delving into the essential concept of this concept with the definition and justification of its component structure.

Key words: plasticity, pianistic plasticity, intonation, thinking, performance-plastic skills, performance art.

УДК 378.5:780.614
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.14>

Лію Лібою,

аспірантка кафедри музичного мистецтва і хореографії
Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Грінченко А.М.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри музично-інструментальної підготовки
Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Протягом останніх років освітній процес в галузі педагогіки перебуває у стані модернізації, що актуалізувало проблему інтегрованого навчання, застосування новітніх технологій, розроблення освітньо-професійних програм та постійне їх удосконалення, оновлення форм і методів підготовки

майбутніх фахівців. Згідно означеному, коректуються вимоги щодо фахової підготовки здобувачів, натомість її суттєвість залишається не змінною, а саме: формування цілісного світогляду та розвиток загальнокультурного рівня здобувачів, професійної майстерності на основі накопичення знань, удосконалення спеціальних навичок, набуття

умінь та досвіду, які поступово і визначають їх професійну майстерність. У зв'язку з цим у науковому дискурсі достатньо часто розглядається проблема формування спеціальних умінь майбутніх фахівців за професійною спрямованістю. І музично-педагогічна галузь не є винятком у даному питанні.

Підготовка майбутніх музикантів пов'язана з виконавською діяльністю і відповідно формуванням технічно-звукових й артикуляційних навичок та умінь (виконавсько-стильових, інтонаційних, інтерпретаційних тощо), а також розвитком музичних і когнітивних здібностей, психологічних якостей здобувачів-музикантів. У процесі навчання майбутні фахівці набувають теоретичні і практичні знання з мистецтвознавства та методики навчання гри на музичному інструменті (фортепіано). Комплексне навчання й індивідуальний підхід на заняттях з фортепіано сприяють формуванню у здобувача професійних якостей та спроможності до викладання гри на музичному інструменті. Проблема полягає в тому, що виконавської рівень володіння інструментом виявляється через інтерпретаційний рівень прочитання музичного твору та його звуковому втіленні. Саме останнє вимагає володіння специфічними вміннями, що дозволяють реалізовувати художньо-виконавський задум на інструменті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковому просторі проблема формування умінь майбутніх фахівців у галузі музичної педагогіки розглядається відповідно специфіці виконавського процесу та діяльності в цілому. Науковці зосереджують увагу на таких вміннях як: поліфонічно-виконавські (Хань Ле), рефлексивні (Мінь Шаовей), артикуляційні (Лу Чен), музично-слухові (А. Грінченко, Н. Збожимська, С. Сливко), інтелектуальні (І. Омелянчук), інтерпретаційні (В. Крицький), музично-слухові уявлення (О. Куцан, С. Чепіга, О.Рябова).

Натомість висвітлення питань щодо розкриття змісту та ролі феномену «пластичність» у мистецтві недостатнє. У дослідженнях українських науковців дана проблематика розглядається у сфері хореографії на рівні синкретизму музики і танцю (О. Настюк); у контексті системи музично-ритмічного виховання (Т. Благова, Г. Ніколаї); як поняття визначення художньої тілесності (Т. Пригода); пластична культура як показник майстерності вчителя-хореографа (Н.терещенко); для визначення синергії мовно-музичної інтонації актора та співака (Ю. Раденко); у феноменологічному визначенні методики виконавської підготовки (О. Бурська); виконавській інтерпретації у фортепіанному мистецтві ХХ столітті (Н. Кашкадамова).

Огляд наукової літератури свідчить, що незважаючи на існуючі дослідження, поняття «виконавсько-пластичні вміння» не має формулювання та обґрунтування у науковому дискурсі, але

проблема з даного питання є актуальною на сьогоднішній день.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оволодіння музичним інструментом вважається складним і довготривалим процесом, результативність якого залежить від багатьох факторів, а саме: індивідуальних музичних здібностей, когнітивних і психічних особливостей, фізіологічних можливостей тощо. Специфіка даного процесу викликає багато питань в галузі виконавства мистецтвознавства та виконавства. Фортепіанне виконавство охоплює аспекти як внутрішнього так і зовнішнього порядку, питання свідомого, підсвідомого й позасвідомого характеру. Зокрема, у студентів виникають питання стосовно зовнішніх проявів музиканта, таких як жестикуляція та міміка під час гри на інструменті. В теорії виконавського мистецтва і методиці досліджень з даного питання майже немає. Між тим, на сучасному етапі існує підвищений рівень візуалізації і більшу частину інформації особистість отримує саме зором. А розповсюдження відеозаписів виконавців світового рівня як минулого століття так і сучасності, особливо використання «крупного плану» рук і обличчя артиста-виконавця, приваблює увагу до пантомімічного фактору виконавства в цілому. Тому даний аспект виконавства потребує розгляду на науковому рівні.

Мета статті – проаналізувати наукову літературу з метою визначення феномену «пластичності» у мистецькій галузі та «виконавсько-пластичних умінь» як наукового поняття.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У галузі музичного виконавства з поняттям «пластика» ми стикаємося доволі часто і це стосується не тільки піаністичних рухів, але й інтонації, фразування, звуковидобування тощо. Дане поняття не обмежується музичним мистецтвом, аналіз довідкових джерел свідчить, що поняття «пластика» застосовується у різних галузях життєдіяльності людини. Так, існують ґрунтовні наукові дослідження у сферах фізіології та психології вчених Нормана Дойджа, Еріка Кендела, Джеймса Шварца, Томаса Джессела, які розглядають пластичність мозку, його нейронну основу, зв'язок з нервовою системою, та його здатність змінюватися й адаптуватися протягом життя людини.

Як термін сценічного мистецтва «пластика» це «загальна гармонія, естетична виразність, зіграність», а «пластика тіла» - «...вираження внутрішньої свободи..., яка виявляється в здатності розподіляти рухи, досягати м'язової свободи...кожен рух витрачено стільки м'язової енергії, скільки він вимагає [9, с.98]; у творах образотворчого мистецтва – «художня виразність об'ємних форм» [8, с. 52]; у мистецтві скульптури визначається як «естетична виразність, гармонійність рухів тіла і поз»; модифікація даного терміну «пластичний»

і «пластичність» трактується як «гнучкий, виразний», «гармонійна узгодженість руху і поз у танці» [7, с. 220].

Застосування даного поняття у музичному мистецтві не є випадковим. Насамперед, ознаки пластичного спостерігаються у взаємозв'язку музики і руху, а саме хореографії. З огляду на історію ритмопластичних систем, що представляли синтез гімнастичних і танцювальних вправ галузі «мистецтва руху», виокремимо наступні: систему гімнастичних вправ Жоржа Демені, засновану на «провідному значенні ритму та гармонії рухів» і «фізичному відчутті ритмічного напруження та розслаблення м'язів»; систему «сценічної виразності» спрямованої на «виховання емоційної виразності рухів людини» (Франсуа Дельсарт); систему Далькроза – ритмічна гімнастика (ритміка) під музику, яка сприяє розвиненню ритмоторної координації особистості [1, с. 26] та є одним із «ефективних підходів щодо реалізації музично-естетичного виховання на всіх щаблях освіти» [4, с. 369]. Отже, органічний взаємозв'язок музики і руху ґрунтується на фізіологічному та емоційному факторах які забезпечують з одного боку відповідність рухів музиці, з іншого виразне відтворення цих рухів.

В галузі хореографічного мистецтва поняття «пластичність» розглядається у контексті визначення культурного виміру, образного стану. Так високий рівень «єдності внутрішньої і зовнішньої техніки, злагодженість та гармонійність рухів жвавність технічних процесів – здатність миттєво сприймати й відтворювати у фізичних діях певну ситуацію, а також виявляти внутрішнє самопочуття в кожний момент своєї дії» є показником пластичної культури майбутнього вчителя-хореографа [6, с. 150]. На думку Н. Терешенко, Т. Медвідь, характеристиками, що визначають сутність пластичної культури є «сенситивність – чуттєвість до зовнішнього середовища»; чуттєвість – уміння невербально передавати характер емоційно-чуттєвого стану; «усвідомленість – уміння контролювати й управляти своїм станом і функціями тіла»; «естетичність як здібність... наділяти тілесні форми естетичним і культурним змістом» [10, с. 145].

Доцільність рухів та їх художня визначеність особливо актуальна у розкритті хореографічного образу. Як зауважує О. Настюк, «зачатки образної виразності властиві людській пластиці в реальному житті», саме в «пластичних інтонаціях коріняться основи образної природи танцювального мистецтва» [3, с. 152]. Специфіка хореографічного мистецтва вимагає у постановці відповідності рухів характеру і метроритмічній основі музиці, тобто, звуковий образ і пластичні уявлення утворюють, на нашу думку, єдиний пластичний образ.

Проблема пластичного образу існує у таких видах мистецтва як: скульптура, графіка, музика, архітектура, література, танець. Якщо у графіці «організовується особливий руховий простір», в якому «лінією окреслюється предмет, зображуючи його пластичні контури, не претендуючи на позірну об'ємність»; слово «набуває пластичності під час інтонаційного вимовлення»; музика має часовий простір в якому реалізується музичний матеріал на рівні «об'єктивації» та предметної форми у вигляді «конкретної предметної пластичної межі неусвідомленого творчого пориву» [5, с. 83]. На думку дослідниці, функціональною і сутнісною основою пластичного образу є рух з нефіксованою образною характеристикою. «Такий образ інтенсифікує реальність, робить її сприйнятливою і здатною до формоутворення», має естетично-культурну спрямованість та виражає екзистенційну сутність художньої діяльності людини [5, с. 86]. Означене свідчить, що поняття «пластичність» є специфічною ознакою певного виду мистецтв, що визначає його особливість на рівні візуального та слухового сприйняття.

На відміну від інших видів мистецтв, у музичному виконавстві феномен пластичності має багатоаспектний вимір і під час гри на фортепіано виявляється через «пластичний образ» як інтонаційно-виразне вимовлення музичної тканини, піаністичне «виліплення» мелодійних ліній відповідно інтонаційній змістовності і виразності, гнучкість рухового апарату у відтворенні фортепіанної фактури. Окрім цього піаніст візуально сприймає фактуру, яка теж є носієм пластики, оскільки загальний контур утворює рельєфний визирунок у площі нотного тексту (особливо тривалі мелодійні лінії ми спостерігаємо у творах Ф. Шопена). І головне, звучання самого інструменту як результат звуковидобування піаніста, має «звучати» і відтворювати художній образ засобами музичної виразності у єдиному тембрально-звуковому потоці, який «плине» під контролем виконавця.

З точки зору теорії фортепіанної гри усі рухи піаніста можна поділити на декілька груп, а саме, рухи пов'язані зі звуковидобуванням, які спрямовані на вирішення певних тембро-звукових і динамічних завдань; до іншої групи віднесемо рухи смислового характеру, які розкривають індивідуальне ставлення піаніста до музики. Між цими видами рухів існує тісний взаємозв'язок, особливо у питаннях стильової інтерпретації творів. Наприклад, залежно від характеру твору один акорд на fortissimo можна взяти по-різному: «з клавіш» або з великої відстані від клавіатури широким жестом – звуковий ефект буде близьким, але різний образний ефект. А якщо піаніст підкреслить акорд рухами корпусу і голови, то враження ще іншим. Пригадаємо, індивідуальну гру Г. Гульда, виразність виконання кожного голосу у поліфонії, яка

підкреслюється синхронною промовою ротом. А плавність, звучання у Гульда посилюється завдяки гнучким диригентським рухам вільною рукою. Сміслові значення рух має і після вилучення звуку як от: важке, зібране або м'яке опущення рук, або енергійним відскоком, або підкидання рук від плеча і відхилення корпусу від інструменту.

Звернемо увагу, що людина під час відвідування концерту отримує враження синтезованого характеру, яке сформувалося під впливом сприйняття жестів, міміки, манери гри, пози індивідуальної манери та стилю музиканта. З історії фортепіанного виконавства відомо, що гру такого видатного і артистичного віртуоза як Ф. Ліста потрібно було не тільки чути, але й бачити. Його жести відзначалися широкою амплітудою емоційного прояву у виконанні: від витончено-виразного, комічного, поетичного, до нестерпного і пристрасного; а рухи були гармонічно пов'язані з грою. На відміну від Ліста, С. Ріхтеру не подобалося коли за ним спостерігали під час гри, оскільки обличчя завжди видавало його внутрішню роботу за інструментом, тому виконавець вважав за краще слухати, а не дивитися на нього. Взагалі, виконавський процес великих митців відзначається емоційною неординарністю, особливим розумінням музичної мови та виразним втіленням її художнього контенту. Отже, зовнішній антураж виконавця-піаніста є проявом внутрішньої: перцептивної, образно-художньої, інтелектуальної, технічно-сислової роботи майстра.

Не зважаючи на несвідоме взаємодоповнення рухів, кожен виконує своє функціональне значення. Як виняток, іноді зустрічається неузгодженість дій між звукотехнічними рухами і пантомімічним проявам піаніста. Тому твори музики Бароко та епохи класицизму потребують стриманих жестів та рухів, а не навпаки. Не можна граючи трагедію, жестикулювати комедію: не можна, граючи К. Дебюссі, жестикулювати Ф. Ліста. Отже, жести, які не пов'язані безпосередньо зі звуковидобуванням, візуально роз'яснюють аудиторії настрій та емоції виконавця і можуть виступати засобом виразності, але у візуальній формі. Жестикуляція та міміка піаніста в інтерпретації музичних творів є тим особливим проявом музиканта, що сприймається як акторське перетворення соліста.

Якщо виконання музики може відбуватися без ефектних жестикуляційних проявів, то процес звуковидобування не існує за межами піаністичних рухів. Ігрові рухи піаніста особливі, з одного боку вони індивідуальні, з іншого, загально-професійні. Організація таких рухів зумовлена втіленням виразності музичного образу, пластикою музичної мови і відповідно фортепіанним туше. Тільки в процесі осмисленої творчої роботи над

музичною фактурою та втілення її на рівні звукового потоку, формується виконавська пластика піаніста як важливе професійне надбання в процесі гри на фортепіано.

У виконавстві поняття «пластика» викладачі-виконавці пов'язують не тільки з рухами, але й інтонацією музичної мови. Інтонування на фортепіано – це «емоційно-сміслові виконання музичного твору, яке передбачає передачу його образного змісту та спрямовано на розкриття авторського задуму» [11, с. 140]. У музично-інтонаційній діяльності рухова сфера виконує важливу роль. Так, у відтворенні музичної тканини відбувається «своєрідний опис рухів (стрімких, неспішних, вибухових поступальних тощо)» тобто, рухи піаніста «виліплюють» слуховий образ вказуючи на «певні смислові контексти» та «символічні» елементи [11, с. 156]. Тому, на думку автора, «інтонація жесту, володіючи здатністю доповнювати виразність гри музиканта, дозволяє розглядати виконавські рухи піаніста як частину інтонаційного процесу» [11, с. 158]. Відповідно визначеному, процес звуковидобування піаніста відбувається на основі м'язового відчуття, відчуття вільного апарату, що дозволяє пристосовуватися до інтонаційних змін, гнучко оперувати звуком і динамікою. Кінестетичні відчуття у даному процесі складають психофізіологічний аспект піаністичної свободи піаніста та інтонаційно-пластичних рухів. З точки зору фізіології гри на інструменті, свобода піаністичного апарату ґрунтується на вагових відчуттях, які є частиною пластичного механізму піаніста у пластичному відтворенні художнього образу. Саме «вага» є тією синестетичною характеристикою піаністичної пластики, яка зближує феномен музичної інтонації з кінестетичними уявленнями виконавського апарату

Вважаємо, що створення пластичних рухів, що відповідають художній ідеї твору, підкорюється внутрішній звукотворчій волі музиканта (термин К. Мартинсена), що синтезує у виконавському процесі наявність фізичного і духовного аспектів. Такий баланс надає відчуття гармонії комфорту під час гри. З іншого боку, знаходження виразної пластики руху, що забезпечує свободу піаністичного апарату, підтверджує психологічну розкутість виконавця

Важливою для нашого дослідження є робота О. Бурської щодо з'ясування «сутності почуття виконавської цілісності музики як здатності досягнення її пластичних інтонаційних форм в часопросторі художньої реальності» [2, с. 26]. Вчена стверджує, що «художній смисл, інтонаційна форма музики та відповідна піаністична пластика утворюють цілісність художньої форми [2, с. 29]. Бурська згодна з думкою про доцільність рухів, як основу «звукопровідності» виконавської технології, приведення її у механізм безпосередньої

передачі слухового образу в його акустичний «еквівалент» [2, с. 30].

Зазначені поняття «рухова пластичність», «інтонаційна пластичність» відповідно до піаністичної діяльності музиканта формуються в процесі отримання знань і удосконалення виконавських навичок, тому у дослідженні визначено поняття як «виконавсько-пластичні уміння».

Висновки дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку Таким чином, розгляд наукової літератури свідчить, що феноменологія поняття «пластичність» має не зовсім ясну етимологію. Поняття «пластичність» запозичено зі західноєвропейських мов, але широко трактується у грецькій мові по відношенню до витвору мистецтва. Дане поняття застосовується в різних сферах мистецтва і не тільки (фізіології, біології, психології, медицині). Як ознака якості використовується у галузі хореографії, літературі, скульптурі та музиці. У останній особливо у виконавському мистецтві поняття «пластичність» має полімодальний характер, що виявляється у розповсюдженні поняття на такі аспекти виконавського процесу як рухова й інтонаційно-сміслова діяльність та опосередковано – мисленева діяльність на рівні «гнучкого мислення» (гнучке фразування). Окремо визначимо, виконавська пластика це доцільна, сміслова організація рухів піаніста. Узагальнюючи визначення феномену «пластичність», поняття «виконавсько-пластичні уміння» у музичній діяльності розглядаємо як гармонійно-узгоджені дії піаніста, що відповідають художньо-смісловому задуму виконавця та реалізуються у інтонаційно-руховому процесі на основі вільного піаністичного апарату й вагової гри, гнучкого мислення і слухового контролю. Виконавсько-пластичні уміння є професійним надбанням і ознакою професійної майстерності особистості.

Подальші розробки даної проблематики вимагають заглиблення у сутнісну концепцію цього

поняття з визначенням та обґрунтуванням його компонентної структури.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Благова Т. О. Ритміка у системі неперервної хореографічної освіти: історико-педагогічний аспект. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 4 (8). С. 22–33.
2. Бурська О. Виконавське почуття форми в контексті художнього цілого музичного твору (феноменологічні основи методики виконавської підготовки). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*. Сер. Педагогіка. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. № 4. С. 19–32.
3. Настюк О. Сикретизм музики і танцю в балетній хореографії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. № 8. С. 152–157.
4. Ніколаї Г.Ю. Генеза системи музично-ритмічного виховання Е. Жак-Далькроза та її функціонування в Європі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2009. № 2. С. 361–372.
5. Пригода Т. Художній дискурс тілесності. *Естетика та філософія мистецтва*. 2016. № 9(334). С. 83–87.
6. Радевич-Винницький Я. Г. Етикет і культура спілкування. Львів: Вежа, 2001. 213 с.
7. Словник іншомовних слів за редакцією члена-кореспондента АН УРСР О. С. Мельничука. Київ, 1974
8. Словник мистецьких термінів: укладачі Г. Сотська, Т. Шмельова. – Херсон: Видавництво «Стар», 2016. С. 52.
9. Словник театрознавчих термінів і понять: укладачі І. Савченко, І. Ліпницька. Київ, 2021. С. 144.
10. Терешенко Н. Медвідь Т. Пластична культура як компонент педагогічної майстерності майбутнього вчителя-хореографа. *Педагогічний альманах*. 2021. № 50. С. 138–147.
11. Чжан Цзяохуа. Інтонування як чинник смислоутворення у фортепіанному виконавстві : дис. ... кандидат мистецтвознавства (доктор філософії): спец. 025 Музичне мистецтво / Сумський держ. пед. у-тет ім. А. С. Макаренка. Суми, 2020. 203 с.

ФАСИЛИТАЦІЯ ЗАСВОЄННЯ ФАХОВОЇ ЛЕКSIКИ ЧЕРЕЗ УСНЕ МОВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

FACILITATION OF ACQUISITION OF PROFESSIONAL VOCABULARY THROUGH ORAL SPEECH IN STUDENTS OF ECONOMIC SPECIALTIES

Стаття присвячена висвітленню способів фасилітації засвоєння фахової лексики студентами економічних спеціальностей через групові вправи на усне мовлення. Актуальність теми зумовлена сучасною тенденцією до застосування предметно-інтегрованого навчання, що приділяє більшу увагу до формування фахових компетентностей таких як здатність проведення досліджень на відповідному рівні, навички використання інформаційних та комунікаційних технологій, здатність генерувати нові ідеї, здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, тощо, через іноземну мову, в той час як протокол закритого інструкторського спостереження пропонує формувати предметні та іншомовні компетенції через комунікативні вправи у групах, що також сприяє засвоєнню фахового вокабуляру. Робота розглядає ряд вправ, що можуть бути використані на заняттях з іноземної мови: ділова гра як метод підготовленого мовлення, що відповідає поставленій ситуації та меті; кейс-стаді, що пропонує вирішення фахової проблеми із використанням наявного знання предмету та іноземної мови; оксфордські дебати, які спонукають використання більш складних лексико-граматичних конструкцій для обґрунтування думки; та проектне навчання, завдяки якому студенти формують нові знання як із фаху, так із іноземної мови. Порівняння описаних методів навчання усного мовлення показало наявність чи відсутність таких ознак як занурення у ситуацію, наближену до реальності, наявність тим-білдингу, наявність конфронтації, поглиблене вивчення ситуації, залучення критичного мислення, залучення творчих здібностей, опора на фонові знання предмету, формування нового знання, попередня підготовка, спонтанне мовлення. Більша увага до аспекту говоріння забезпечує впевненість під час комунікації у міжкультурному просторі навіть при наявності деяких неточностей на синтаксичному рівні мови. Різноманітні комбінації ділової гри, кейс-стаді, оксфордських дебатов та проектного навчання забезпечують більш повне охоплення компетенцій, що повинні бути сформовані у студентів економічних спеціальностей за запланованою освітньою програмою.

Ключові слова: групові вправи, предметно-інтегроване навчання, протокол закритого

інструкторського спостереження, усне мовлення, фахова лексика.

The article deals with revealing the techniques how to facilitate the acquisition of special vocabulary by the students of economy with the help of speaking assignments done in groups. The relevance of the topic chosen is justified by a contemporary trend to apply content integrated language learning, which attracts great attention to the competency-based training of students and the formation of such skills as the ability to carry out their own research of the highest quality, skills to use informational and communication technologies, the ability to generate their own ideas as well as to think abstractly, the ability to use general methods of logics such as analysis and synthesis, etc. The relevance of the work is also boosted by the implementation of sheltered instructions observation protocol, which suggests the formation of specialized and language competences by means of oral communication in small groups, thus, facilitating the acquisition of special vocabulary. The article considers a number of assignments that can be used at the lessons in a foreign language, namely, business role play as a method of prepared speaking within a particular situation and goal; case-study, which aims at discussing and solving a given issue using the knowledge of both the major and the language; Oxford debates promoting the implementation of comprehensive language means to provide reasoning of one's thoughts; project-based learning, which helps language learners to find new information and to promote new knowledge in both specialty and language. The comparison of the methods described revealed the presence or absence of the following characteristic featured: immersion into business situations close to real ones, team building, competition, detailed analysis of a situation, critical thinking, creativity, background knowledge backing, new knowledge formation, prepared speaking, spontaneous speaking. Close attention to speaking activities fosters confidence during intercultural communication even if some failures in speech are present. Various combinations of business role play, case-study, Oxford debates, and project-based learning provide for a better competences training, which is preplanned by the curriculum of the students studying economy.

Key words: group work, content integrated language learning, sheltered instruction observation protocol, speaking, special vocabulary.

УДК 371:881

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.15>

Михайлова Л.З.,

ст. викладач кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Спрямованість української економіки на євроінтеграцію, все більше залучення спеціалістів у міжнародних проєктах, а також розширення можливостей аутсорсингу вимагають від українських спеціалістів володіння іноземною мовою на високому рівні. Велика частина успіху залежить від того, як на скільки чітко спеціаліст зможе сформулювати свою думку як у письмовому мовленні

(ведення бізнес кореспонденції, написання звітів та меморандумів), так і в усному (монологічне і діалогічне мовлення, уміння приймати участь у дебатах). Отже, формування іншомовної компетенції, словникового запасу зокрема, є однією із основоположних частин навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку іншомовної компетенції студентів непрофільних спеціальностей вже давно

набуло широкого розголосу у різноманітних аспектах як загального компетентнісного (Бедь В., Бібік Н., Пометун О.І.), так і окремих компетенцій: соціокультурної (Галацин К. О., Скрипник Н. І., Семенчук Ю. О.), комунікативної компетенції (Андрощук І. В., Ідрісов Б., Паламар Л. М.), тощо. Формування іншомовної компетенції студентів, що навчаються за освітніми програмами економічного характеру, розглядалися у роботах Коваль Т., Л. Михайленко, Наумчук Т., С. Николаєвої, тощо. Крім того, аспекти навчання іноземної мови студентам економічних спеціальностей висвітлювалися у руслі ролі спеціаліста на міжнародному ринку (Майборода Р. [5]), формування особистісних та моральних якостей студентів-економістів (Карпова О. О. [2], Максименко О. та Микал Т. [6]), використання новітніх технологій у процесі навчання (Лашченко М. А., Коваль О. Ю. [3]). Безпосередні аспекти вивчення іноземної мови представлені у доробках Тарнопольського О., що висвітлюють ідеї рецептивного засвоєння лексичного матеріалу без опори на текст [10, с. 31], Семенчук Ю. О., що пропонує розробку низки вправ на тренування фахової лексики через аудіювання, читання та письмо [7], а також розробку вправ із опорою на текст [8]. Проте, навчання лексичного матеріалу через усне мовлення для студентів економічних спеціальностей все ще потребує висвітлення.

Мета статті – висвітлити сучасні підходи до організації навчальної діяльності студентів економічних спеціальностей, що вивчають іноземну мову, та виділити методи фасілітації засвоєння фахової лексики через усне мовлення.

Виклад основного матеріалу. Наявність різноманітних підходів до навчання іноземної мови студентам економічних спеціальностей свідчить про актуальність проблеми, але й одночасно вказує на нестачу всебічного підходу, що включав би формування комунікативних навичок та оптимізацію предметного навчання. Саме тому є актуальною сучасна тенденція дотримання методів предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) [13], що акцентує увагу на міждисциплінарному підході до викладання іноземної мови та організацію навчального процесу через сумісну роботу викладачів англійської мови та викладачів профільних дисциплін, яке, в свою чергу, дозволить більш чітко планувати завдання для уведення матеріалу, його опрацювання та перевірки [12, с. 65]. Згідно Б. Чернявському, інтегроване навчання в контексті підготовки студентів повинно формувати навички та вміння, необхідні для проведення професійної діяльності, та включати мовний матеріал і комплекс спеціальних мовленнєвих і комунікативних знань і умінь, включаючи міжкультурну комунікацію [11, с. 20]. Поряд із зазначеною методикою використовується протокол закритого інструкторського спостереження (SIOP) [15]. Останній

пропонує керівництво для оптимізації предметного навчання через іноземну мову, яке включає в себе вісім компонентів (планування, проведення та аналізу заняття) та обов'язкову наявність комбінації «предмет-мова» на кожному занятті. Залучення методів CLIL та SIOP доводять необхідність фокусувати увагу на предметному навчання та обов'язковому включенні таких вмінь як читання, аудіювання, говоріння та письма у навчальний процес. Одночасно з цим, протокол SIOP зауважує необхідність проведення більшої кількості завдань на усне мовлення для фасілітації засвоєння лексичного матеріалу.

Далі ми розглянемо можливі методи навчання усного мовлення в умовах роботи у групах та порівняємо наявні переваги.

Одним із найбільш розповсюджених методів закріплення фахової лексики є ділова гра як підвид рольової гри у контексті бізнесу. Ділова гра – це «форма і метод навчання, де моделюються предметний і соціальний аспекти змісту професійної діяльності» [4, с. 152], та яка використовується для тренування професійних вмінь та навичок через іноземну мову. Під час ділової гри студенти задіяють навички мовленнєві – аудіювання та говоріння, комунікативні – вміння вести діалог, реагувати на отримані повідомлення, аналізу та синтезу – виявлення проблеми, пропозиція рішення та планування часу для виконання поставленого завдання. Підготовлена ділова гра здебільшого виступає інструментом діагностики засвоєння матеріалу через розмовну практику, де роль викладача – моніторинг правильності обраного лексичного матеріалу, граматичних конструкцій та фонетики. Ділова гра, що виконується спонтанно, вводить студентів у стресову ситуацію, що наближує навчальну методику до реального контексту, та дозволяє студентам змодельовувати ситуації взаємодії, суперництва і конкуренції між активно діючими особами. Спонтанна ділова гра виявляє можливі пробіли як у предметній сфері, так і у мовній компетенції. Роль викладача в цьому випадку ускладнюється потребою у модерації ситуації, що моделюється. Спостереження за групою студентів-менеджерів, яким було запропоновано змодельувати обговорення планування організації транснаціонального road show, виявив, що студентам вдалось проявити вміння визначення необхідних задач планування, розподілу завдань із урахуванням особистих якостей кожного учасника, але не змогли запланувати бюджет (предметний компонент, який вивчається попередньому курсі, має теоретичний характер, тому практичне використання знань виявилось неуспішним). Під час мовлення, взявши на себе певну роль, що передбачена у сценарії ділової гри, вони застосовували фахову лексику для висвітлення своєї позиції, обґрунтування думки, проте, спостерігалась невпевненість в обраних граматичних конструкціях та кліше, через яку

студент «випадав» із ролі та консультувався із викладачем. Таким чином, виконання завдання виявило, які аспекти предметного навчання та навчання іноземної мови потребують корекції.

Інший метод, що спонукає активно використовувати набутий лексичний матеріал, це кейс-стаді. Кейси або проблемне чи ситуативне навчання спрямовані на застосування знань предметної дисципліни для аналізу поданої інформації, пошуку нових даних та обговорення реальної або вигаданої ситуації. Для уведення кейсів викладач може використовувати опорні матеріали як текстового характеру, так і аудіо-візуальний ряд. Згідно із Т. Степурко та О. Ігнащук, метод кейсів поєднує засвоєний теоретичний матеріал із досвідом студентів [9, с. 71] і, таким чином, залучає фонові та нові знання з предмету та спонукає студентів знаходити відповідні еквіваленти в іноземній мові для обговорення. Наведено приклад. Викладач надає контекст в межах теми, що вивчається (національна мережа готелей має справу із плінністю кадрів та прогулами на фоні вільної структури управління, нераціонального розподілу ресурсів та незалучення їх персоналу у тренінги. На обговорення викладач виносить такі питання: 1. What are some reasons for low staff morale and motivation in companies? 2. How important is it for companies to have guidelines in place to ensure their employees are kept motivated? 3. What reason could be there for the staff's lack of motivation in X? What could be a probable development of the situation if nothing is changed? What ways out can you suggest?) Уведення контексту та перше питання створює основу для діагностики про уявлення студента про проблему загальною та наявність відповідної лексики у вокабулярі. Друге питання створює можливості для інформаційного пошуку та поглиблення знань предмету та мовних одиниць. Третє питання заохочує аналітичне та креативне мислення та вдосконалює навички як монологічного мовлення для висловлення своєї позиції, діалогічного мовлення для обговорення у групах та вміння працювати із аудиторією. На відміну від ділової гри метод кейсів не обмежує учасників навчального процесу контекстом (часом, ситуацією та ролями), натомість пропонує задіяти фонові знання, креативне мислення, а також надає більшу свободу у використанні мовних одиниць.

Використання методу оксфордських дебатів дозволяє розкрити проблему з декількох сторін, формуючи при цьому вміння вислуховувати, висловлювати згоду та протиріччя, аргументувати свою думку. За структурою оксфордські дебати комбінують елементи ділових гри, коли кожний учасник має певну роль – судді, модератора, учасника дебатів та аудиторії, кожній член якої має право висловити свою думку один раз, та кейс-стаді завдяки спонтанності мовлення на задану тематику. Було доведено, що такий вид завдання сприяє навичкам усного мовлення, адже

після презентації думки учасника дебатів та втручання аудиторії, мовлення студентів, що вступили у полеміку, збільшується в об'ємі, прискорюється, крім того вибір лексичних одиниць відбувається на користь більш складних та продуманих конструкцій [14]. Таким чином, дебати виступають інструментом синергії предметного навчання студентів економічних спеціальностей, занурюючи їх в контекст переговорів, сприяє соціокультурним навичкам та виступає засобом фасилітації засвоєння фахової лексики через усне мовлення.

Метод проєктного навчання підпорядковується обраній методології CLIL у термінах повної відповідності меті запланованої освітньої програми та компетенціям, які повинні бути сформовані в результаті курсу, на кшталт здатність проведення досліджень на відповідному рівні, навички використання інформаційних та комунікаційних технологій, здатність генерувати нові ідеї (креативність), здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, тощо. Важливим елементом цього методу є залучення студентів у процес оцінювання власної роботи та роботи інших груп. Це допомагає студентам упевнитися у власних компетенціях як предметних, так і іншомовних. Досвід використання предметного навчання із студентами четвертого курсу, що вивчають підприємництво і які повинні були розробити ідеї старту екологічного бізнесу, показав креативність, здатність аналізувати поточний стан економіки, наявні можливості екологічного підходу по виробництва; крім того, студенти демонстрували високу підготовленість і володіння лексичним матеріалом та навички презентації, вміння посилатися на графічну підтримку зокрема.

Порівняння описаних методів навчання усного мовлення показало наявність чи відсутність таких ознак як занурення у ситуацію, наближену до реальності, наявність тим-білдингу, наявність конфронтації, поглиблене вивчення ситуації, залучення критичного мислення, залучення творчих здібностей, опора на фонові знання предмету, формування нового знання, попередня підготовка, спонтанне мовлення. Результати порівняння представлені у таблиці 1.

Так, ми бачимо, що методи майже повністю відповідають потребам предметно-інтегрованого навчання. Формування нового знання у повній мірі присутня тільки при проєктному навчання завдяки пошуковій роботі студентів. Проте, елементи цієї характеристики є присутніми у кейс-стаді та оксфордських дебатах, оскільки студенти знаходять нові рішення для поставлених проблем на базі наявного у них знання.

Висновки. Залучення інтегрованого навчання та протоколу закритого спостереження у навчальний процес при формуванні навичок говоріння та використання фахової лексики виявляють такі

**Порівняльна характеристика методів навчання усного мовлення
для студентів економічних спеціальностей**

Характеристики	Ділова гра	Кейс-стаді	Оксфордські дебати	Проектне навчання
занурення у ситуацію, наближену до реальності	+	+	+	-
наявність тім-білдінгу	+	+	-	+
наявність конфронтації	+	+	+	-
поглиблене вивчення ситуації	-	+	+	+
залучення критичного мислення	-	+	+	+
залучення творчих здібностей	+	+	-	+
опора на фонові знання предмету	+	+	+	+
формування нового знання	-	+/-	+/-	+
попередня підготовка	+	-	-	+
спонтанне мовлення	-	+	+	-

переваги, як створення умов для тім-білдінгу, і конкурентної середовища навпаки, що максимально наближує заняття з іноземної мови до реального контексту. Більша увага до аспекту говоріння забезпечує впевненість під час комунікації у міжкультурному просторі навіть при наявності деяких неточностей на синтаксичному рівні мови. Різноманітні комбінації розглянутих моделей забезпечують більш повне охоплення компетенцій, що повинні бути сформовані у студентів економічних спеціальностей за запланованою освітньою програмою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Запотічна Р., Посохова А. Особливості навчання іноземної мови здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей немовних закладів вищої освіти. *Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: збірник наукових статей / уклад. І. Ю. Сковронська*. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 60–64.
2. Карпова О. О. Особистісно-орієнтоване навчання студентів-економістів у процесі вивчення іноземної мови. *Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського*. Одеса, 2011. С. 65–70. URL: <http://dspace.opcu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2960> (дата звернення 16.11.23)
3. Лашенко М. А., Коваль О. Ю. Новітня методика викладання англійської мови студентам економічних спеціальностей. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2021 р. № 79, Т. 1. С. 140–143.
4. Лобачук І. М. Ділова гра як ефективний засіб навчання студентів нелінгвістичних ВНЗ іноземної мови. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*. Серія: Педагогічні та історичні науки, 2014. Вип. 118. С. 149–155.
5. Майборода Р. Конкуренентоспроможність, академічна та професійна мобільність студентів економічних спеціальностей у контексті вивчення іноземних мов. *Молодий вчений*. 2019. № 4.3 (68.3). С. 15–18.
6. Максименко О., Микал Т. Про морально-ціннісний складник у підготовці студентів-економістів до міжкультурної комунікації німецькою мовою. *ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана»*. 2016. С. 185–189.
7. Семенчук Ю. О. Вправи для навчання студентів-економістів термінологічної лексики в процесі аудіювання фахових текстів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер.: Педагогічні науки, 2013. № 111. С. 279–282.
8. Семенчук Ю. О. Комплекс вправ для навчання студентів економічних спеціальностей англійської термінологічної лексики. *Іноземні мови*, 2004. Вип. 3. С. 24–32.
9. Степурко Т., Ігнащук О. Кейс-стаді як метод викладання управлінських дисциплін в охороні здоров'я. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму / гол. ред. В. Буяшенко*, 2017. № 1. С. 71–77.
10. Тарнопольський О.Б. Методика навчання англійської мови на 2 курсі технічного ВНЗ. Київ: Вища школа, 1993. 167 с.
11. Чернявський Б. Впровадження концепції інтегрованого навчання в контексті іншомовної підготовки майбутніх економістів. *Sciences of Europe*, 2021. № 63. С. 18–20.
12. Kholmohortseva I., Avdieienko I. On peculiarities of choosing supplementary texts in ESP classroom. *ELT in Ukraine: New Ways to Success: Book of Conference Papers/ Comp. A. Radu. Eds. A. Radu, L. Kuznetsova*. Lviv: ПП «Марусич», 2018. P. 64–66.
13. Kotova A., Serdiuk V., Avdieienko I., Lenska O., Ivaniga O. Integration of Content and Language Integrated Learning elements in the Education of Nonlinguistic Specialty Students by means of IT. *INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*. V. 3., 2020. P.134–144.
14. Majidis A. el, Graaff R. de, Janssen D. Debate as a pedagogical tool for developing language speaking skills in second language education. *Language Teaching Research*. SAGE Publications, 2021. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/13621688211050619> (дата звернення 17.11.23)
15. Short J. D., Echevarria J. The Sheltered Instruction Observation Protocol: A Tool for Teacher-Researcher Collaboration and Professional Development. UC Berkeley: Center for Research on Education, Diversity and Excellence, 1999. URL: <https://escholarship.org/uc/item/8s59w1jc> (дата звернення 15.11.23)

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СВІТУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

INFORMATIZATION OF EDUCATION AS A TREND IN THE DEVELOPMENT OF THE MODERN WORLD: THEORETICAL ASPECT

У статті розглянуто проблему інформатизації освіти. У рамках статті було проведено обширний огляд літератури щодо інформатизації освіти у закладах вищої освіти. У новій моделі навчання комп'ютер і комп'ютерні технології відіграють особливу роль як засіб отримання інформації, її обробки та зберігання. Повинна бути така система освіти, яка б дозволяла будь-якій людині швидко отримати всі необхідні знання, які існують у світовому інформаційному просторі. Це стає особливо актуальним у зв'язку з переходом до «інформаційного співтовариства». З розвитком інформаційних технологій здобувачі освіти отримують інформацію з Інтернету та стикаються з різними культурними цінностями, ідеалами та віруваннями. В даний час існують численні психолого-педагогічні аспекти комп'ютеризації освіти, що дозволяють застосовувати їх у практиці викладання різних предметів. Сучасні дослідження показують, що впровадження мобільних пристроїв в освіту призводить до важливих якісних змін у практику навчання. По-перше, межі класу мобільності «розтягуються» до меж бездротової мережі. По-друге, соціальна взаємодія, тобто до традиційної усної та письмової взаємодії додається обмін даними, створення спільного ресурсу, телекомунікаційні проєкти тощо. По-третє, індивідуалізація освітньої траєкторії, темпу та інтенсивності навчання. По-четверте, сприйнятливість до освітнього простору. По-п'яте, зв'язність, створення універсального середовища мережевої взаємодії, прив'язка. Мета інформатизації освіти вимагає використання інформатизації для всебічного сприяння модернізації освіти, всебічного підвищення якості навчання та побудови нової освіти в нову еру. Її суть полягає в тому, щоб дозволити інформатизації сприяти змінам у освітній системі. Ми повинні стояти на вищому рівні освіти та мати макрогляд на статус і роль освітньої інформатизації в просуванні освітньої реформи та реалізації освітньої модернізації.

Ключові слова: інформатизація, інформатизація освіти, інформація, інформаційна

грамотність, онлайн-освіта, неперервна освіта, здобувач освіти, ІКТ.

The article deals with the problem of informatization of education. An extensive literature review on the informatization of education in higher education institutions was conducted. In the new model of education, computers and computer technologies play a special role as a means of obtaining information, processing and storing it. There should be an education system that would allow any person to quickly obtain all the necessary knowledge that exists in the global information space. This becomes especially important in connection with the transition to the "information community". With the development of information technologies, students receive information from the Internet and are exposed to different cultural values, ideals, and beliefs. Nowadays numerous psychological and pedagogical aspects of computerization of education exist that allow them to be used in the practice of teaching various subjects. Modern research shows that the introduction of mobile devices in education leads to important qualitative changes in teaching practice. First, the boundaries of the classroom are "stretched" to the limits of the wireless network. Secondly, social interaction, i.e., data exchange, creation of a common resource, telecommunication projects, etc. are added to traditional oral and written interaction. Thirdly, individualization of the educational trajectory, pace and intensity of studying. Fourth, receptivity to the educational space. Fifth, connectivity, creation of a universal environment for networking, and linking. The goal of informatization of education requires the use of informatization to comprehensively promote the modernization of education, comprehensively improve the quality of education, and build a new education in a new era. Its essence is to allow informatization to promote change in the educational system. We should stand at the highest level of education and take a macro view of the status and role of educational informatization in promoting educational reform and realizing educational modernization.

Key words: informatization, informatization of education, information, information literacy, online education, continuing education, student, ICT.

УДК 004.77:37

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.16>

Мороз Н.В.,

аспірантка кафедри освітології та педагогічної інноватики
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Двадцять століття цілком може запам'ятися показовим зростанням інформації та технології. За останні сто років не тільки було створено більше інформації, ніж записаної історії в цілому, але одночасно з цим глобальний доступ до цієї інформації неможливо було уявити сто років тому. Занепокоєння через брак інформації змінюється інформаційною тривою, результатом інформаційного переважання та відчуттям, що один не може керувати наявною інформацією. Останні десятиліття отримали назву «інформаційної

епохи», а початок двадцять першого століття породив «епоху знань», з усвідомленням того, що інформація сама по собі не може вирішити проблеми, це ефективно використання інформації, яка обіцяє рішення, тому люди повинні бути інформаційно грамотними.

Все більш складний світ, у якому ми живемо, містить велику кількість інформації, яка буває: друкована, електронна, просторова, звукова, візуальна, цифрова і т. д. Проблема вже не в недостатній кількості інформації, а навпаки багато інформації в різних форматах і не вся однаково ціннісна.

В епоху глобальної інформатизації, здатність діяти впевнено і не бути паралізованим (перевантаженим) інформацією має вирішальне значення для успіху в навчанні та особистому самонавчанні. Незважаючи на те, що сучасні студенти мають все більше можливостей з комп'ютерами та електронними засобами масової інформації, їм все ще потрібно розвивати навички пошуку авторитетної інформації та ефективно аналізувати якість, кількість і джерело інформації, яку вони отримують. Формування в майбутніх учителів початкової школи інформаційної грамотності, є не лише важливою метою, але й важливим компонентом у розвитку здобувачів як тих, хто навчається протягом усього життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Упродовж останніх років світ побачила низка наукових публікацій, у яких підіймалися питання, які присвячені різним аспектам інформатизації. З-поміж них можна виділити праці таких учених як В. П. Андрущенко, С. А. Бешенкова, В. Ю. Бикова, Б. С. Гершунського, М. І. Жалдака, О. П. Кивлюк, Н. В. Морзе, О. С. Падалки, Ю. С. Рамського, О. М. Спіріна, С. М. Яшанова та ін. Зокрема В. Ю. Биков в одній із своїх праць говорить: «Інформатизація освіти суттєво впливає на зміст, методи та організаційні форми навчання й управління навчально-пізнавальною діяльністю, призводить до змін у діяльності учнів, вчителів, керівників навчальних закладів та органів управління освітою і тому має охоплювати переважно всі напрями і сфери їх діяльності. Тому інформатизація освіти передбачає широке та ефективне впровадження і застосування ІКТ при здійсненні освітньої, наукової та управлінської функцій, що притаманні освітній галузі» [1, с. 6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проаналізувавши наукову літературу, можна вважати, що інформатизація освіти розглядається лише в окремих аспектах. А інформатизація освіти як тенденція розвитку сучасного світу залишається на сьогодні недостатньо дослідженою.

Мета статті – розгляд теоретичного аспекту інформатизації освіти як тенденцію розвитку сучасного світу.

Виклад основного матеріалу. Інформатизація є тенденцією розвитку сучасного світу та тенденцією національного та суспільного розвитку. Рівень інформатизації став важливим показником для вимірювання рівня модернізації країни та всебічної національної потужності. Інформатизація освіти є важливою основою національного інформатизаційного будівництва та єдиним шляхом модернізації освіти. Удосконалення навичок інформатизації вчителів є не лише важливою частиною інформатизації освіти, а й важливою відправною точкою для сприяння її розвитку.

Під *інформатизацією освіти* розуміється сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих та управлінських процесів, спрямованих на задоволення інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб (та інших потреб, що пов'язані із впровадженням ІКТ) учасників освітнього процесу, а також тих, хто цим процесом управляє та його забезпечує, у тому числі здійснює його науково-методичний супровід і розвиток [2, с. 191].

Підвищення інформаційної грамотності громадян і виховання інформаційних талантів є основою побудови інформаційної країни, а достатня кількість кваліфікованих викладачів є ключовим. В даний час інформатизація спричинила глибокі зміни у всіх сферах життя з точки зору мислення, понять, змісту та методів. Під час військового стану та пандемії COVID-19 опора на накопичену основу інформатизації освіти витримала величезний тиск і ефективно підтримала «призупинення школи, не припиняючи навчання». Онлайн-навчання по всій країні справило глибоке враження на всіх. Певною мірою це здійснило ідеологічне хрещення онлайн-навчання та інформатизації освіти для всіх громадян, що, безумовно, матиме величезний вплив на майбутні освітні реформи, які не можна ігнорувати.

Незважаючи на те, що онлайн-освіта відіграла важливу роль у період запобігання епідемії та військового стану, порівняно з рівнем застосування інформаційних технологій в інших галузях, це лише «перший клас». Причина, чому онлайн-освіта запізнилася після розвитку Інтернету на багато років, полягає в тому, що одним із головних обмежень є те, що освітяни не мають достатнього розуміння глибокої інтеграції інформаційних технологій та освіти та не приділяють належної уваги розвитку використання Інтернету як важливого інструменту.

У повсякденному житті електронна комерція, мобільний банкінг і мобільні платежі стали досить популярними у великих містах. Розвиток онлайн-освіти відстає від розвитку електронної комерції. Щоб змінити цю ситуацію, необхідно якнайшвидше реалізувати популяризацію та застосування інформаційних технологій у початковій школі, а головне – створити достатню кількість кваліфікованих вчителів початкової школи з високою інформаційною грамотністю та навичками. Те, чи вміють вчителі вміло використовувати різні методи інформаційних технологій, включаючи Інтернет, безпосередньо впливає та визначає розвиток онлайн-освіти та появу нових форм навчання в епоху інформації.

Нормативною базою з інформатизації освіти є Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту»; Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року (2013 р.); Указ Президента

України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010 р.); Постанові Кабінету Міністрів України від 17 березня 2004 р. № 326 «Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів»; Державній програмі «Вчитель»; «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір»; концепції розвитку дистанційної освіти в Україні, де на основі інформаційних технологій представлено основний задум вирішення низки проблем національної сфери освіти України, а також систему взаємопов'язаних цілей, завдань, напрямів, методів і засобів інформатизації освіти, та в інших нормативних документах, які спрямовані на подолання відставання України від розвинених країн Заходу в становленні інформаційного суспільства [4].

Наразі заклади освіти мають слабку інформаційну інфраструктуру та розбудову ресурсів, сучасні інформаційні технології та освітні технології ще не популяризувалися в освіті та викладанні, а сучасні методи інформаційних технологій не можуть бути широко використані в освіті вчителів. Важко адаптуватися до потреб розвитку інформаційно-технологічної освіти в початковій та середній школах. Тому педагогічна освіта має прискорити процес інформатизації, підвищити інтенсивність інформатизаційного будівництва, закласти міцну основу для всебічного підвищення інформаційної грамотності та кваліфікації майбутніх учителів початкової школи.

«Створення ефективної системи інформатизації освіти потребує дослідження її системи як об'єкта інформатизації. Сутністю інформатизації освіти можна вважати використання інформаційно-комунікаційних технологій у різних видах діяльності, які застосовуються в системі освіти. Впливати на види діяльності, щоб досягати поставлених цілей, при цьому з меншими затратами ресурсів є основним завданням інформатизації освіти» [5, с. 22].

В Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» прописані заходи, спрямовані на забезпечення інформатизації освіти, задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників освітнього процесу. Сюди відноситься:

- « – формування та впровадження інформаційного освітнього середовища в системі освіти;
- повне забезпечення дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних, вищих навчальних закладів навчальними комп'ютерними комплексами, а також опорних навчальних закладів освітніх округів мультимедійним обладнанням;
- створення електронних підручників та енциклопедій навчального призначення;

- створення системи дистанційного навчання, у тому числі для осіб з особливими освітніми потребами та дітей, які перебувають на довготривалому лікуванні;

- забезпечення навчально-виховного процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій, а також доступу навчальних закладів до світових інформаційних ресурсів;

- створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері управління навчальними закладами, інформаційно-технологічного забезпечення проведення моніторингу освіти» [6].

Якість вчителів є найважливішою основою досягнень учнів і запорукою успіху освітніх інновацій. В епоху глобалізації, інформатизації, технологій і навчання впродовж життя майбутні вчителі початкової школи повинні реагувати на постійні зміни в суспільстві, сприймати любов до освіти як основу, підтримувати міжнародне бачення та навички критичного мислення, а також формувати команду вчителів з творчими та практичними навичками для навчання. Команда викладачів виховує хороших громадян суспільства зі здоровою особистістю, інформаційною грамотністю та здатністю до навчання протягом усього життя, а також є хорошими громадянами світу, які можуть впоратися з викликами глобалізації та інформатизації.

Інформатизація освіти спрямовуватиметься на формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту освітнього процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання та тестування, що дасть можливість вирішувати проблеми освіти на вищому рівні з урахуванням світових вимог. Серед них – індивідуалізація навчання, організація систематичного контролю знань, можливість враховувати психологічні особливості кожної дитини тощо [3].

Порівняно з іншими галузями, все ще існує великий розрив у розвитку онлайн-освіти. Окрім політики та конкретних питань управління, основною проблемою є низький рівень навичок інформатизації вчителів. Підвищення інформаційної грамотності та навичок учителів стало головним питанням підготовки вчителів, тобто головним пріоритетом. Щоб адаптуватися до вимог розвитку інформаційного суспільства, актуальним і важливим завданням є сприяння модернізації освіти за допомогою інформаційних технологій, сприяння розвитком педагогічної освіти. Провести хорошу роботу з підвищення інформаційної грамотності та підвищення кваліфікації вчителів і поставити підготовку вчителів з інформаційних технологій як головний пріоритет, щоб адаптуватися до швидкого розвитку онлайн-освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У сучасному світі розвиток мережевих інформаційних технологій змінюється з кожним

днем, і хвиля інформатизації, яка характеризується оцифруванням, мережами та інтелектом, процвітає. Без перебільшення можна сказати, що сучасна політика, економіка, культура, суспільство, тощо вже побудовані на основі інформатизації вище. Одним словом, Інтернет висуває людську цивілізацію на новий рівень.

У поточному освітньому процесі, від початкової школи до середньої школи, від базової освіти до вищої освіти, а потім до безперервної освіти, сама освіта сприяє покращенню національної якості країни, успадкуванню та розвитку культури та цінностей. Освіта має бути перспективною, основою і стрижнем інформатизації, насамперед інформатизації людей, а також виховання та підвищення інформаційної грамотності людей, у якій освіта має відігравати роль просвітителя.

Отже, слідуючи цій логіці, ми також можемо зробити висновок, що інформатизація освіти є не лише важливою частиною національної інформатизації, а й основою інформатизації всієї країни, яка відіграє ключову роль у популяризації інформаційних технологій та сприянні розвитку інформаційних талантів. І в оновленні технології та концепції інформатизації освіти природно реалізовуватиметься оновлення технології та концепції національної інформатизації.

Перспективи подальших досліджень полягають в експериментальній перевірці моделі формування інформаційної грамотності майбутніх учителів початкової школи засобами комп'ютерних технологій навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Биков В.Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти – Інформаційні технології і засоби навчання. 2010. URL: <https://core.ac.uk/reader/19088460> (дата звернення: 12.09.2023).
2. Биков В.Ю., Спірін О.М., Пінчук О.П. Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти – Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні. 2017. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/132488157.pdf> (дата звернення: 11.08.2023).
3. Закон України «Про концепцію національної програми інформатизації» / Відомості Верховної Ради. Редакція від 01.08.2016, підстава 922-19, № 9, ст. 89.
4. Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://mon.gov.ua>. (дата звернення: 11.05.2023).
5. Сергієнко В.П., Малежик М.П., Сіткарь Т.В. Комп'ютерні технології в тестуванні: навч. посіб. Луцьк: СПД Галяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2012. 290 с.
6. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення: 11.05.2023).

ОГЛЯД ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ КОМП'ЮТЕРНОГО ПРОФІЛЮ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

OVERVIEW OF THEORETICAL FOUNDATIONS OF IT SPECIALISTS PROFESSIONAL TRAINING AT UNIVERSITIES IN GREAT BRITAIN

Стаття присвячена огляду та аналізу теоретичних засад професійної підготовки фахівців комп'ютерних спеціальностей в університетах Великої Британії. У науково-оглядовій публікації узагальнюються відомості щодо вивчення та можливої імплементації певних аспектів провідного закордонного досвіду, зокрема британської вищої школи, з метою подальшого вдосконалення як освітньої системи України в цілому, так і окремих її напрямків, сфер та профілів підготовки. Інтеграція нашої країни до загальноєвропейського економічного простору вбачає її розвиток у контексті спільної європейської освітньої стратегії, яка відповідає умовам міжнародної освітньої стандартизації, передбачає випереджальний розвиток національної системи освіти та потребує безперервного розвитку професійних навичок фахівця. Через це особлива увага акцентується на вивченні ідей досвіду професійної підготовки фахівців у галузі інформаційних технологій в закладах вищої освіти Великої Британії, оскільки саме «ця сфера є найбільш динамічною у своєму розвитку через затребуваність, увагу роботодавців до змісту підготовки фахівців та недовговічність набутих навичок, адже технічний прогрес випереджає за часовими показниками темп підготовки фахівців» [3]. За результатами огляду джерельної бази дослідження з'ясовано, що стійкий інтерес вітчизняних науковців завдяки незмінним показникам якості і фундаментальності освіти викликає британська школа професійної підготовки фахівців, одними з лідерів якої виступають фахівці комп'ютерного профілю. В статті аналізується ступінь опрацювання проблеми професійної підготовки ІТ-фахівців, окреслюється джерельна база, у якій досліджується багато її аспектів. Як показує практика, українські вчені у своїх наукових працях, розглядаючи тему професійної підготовки ІТ-фахівців, або аналізують вітчизняний і британський досвід окремо, або висвітлюють досвід декількох іноземних країн одночасно, або порівнюють досвід підготовки України та певних зарубіжних країн між собою. Таким чином, вивчення провідного закордонного досвіду з урахуванням власного позитивного досвіду сприятиме системному вирішенню задач якісної професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців у системі вищої освіти України.

Ключові слова: інформаційні технології, ІТ-галузь, ІТ-освіта, ІТ-фахівці, професійна

підготовка, Великобританія, закордонний досвід.

The article is devoted to the review and analysis of the theoretical foundations of the professional training of IT specialists at universities in Great Britain. The scientific review publication summarizes information on the study and possible implementation of certain aspects of the advanced international experience, in particular the British higher school, for the purpose of further improving both the education system of Ukraine as a whole and its separate areas, fields and training profiles. The integration of our country into the pan-European economic space provides its development in the context of a common European educational strategy, which meets the conditions of international educational standardization, means the advanced development of the national education system and requires the continuous development of specialist professional skills. Therefore, special attention is focused on studying the ideas of the experience of professional training of specialists in the field of information technology in higher education institutions in Great Britain, since "this field is the most dynamic in its development due to the demand, the attention of employers to the content of the training of specialists and the fragility of acquired skills, because technical progress is ahead of the pace of specialist training in terms of time indicators" [3]. Based on the results of the research source base, it was found out that the British school of professional training of specialists, one of the leaders of which are computer specialists, is of persistent interest to domestic scientists due to the consistent quality indicators and fundamentality of education. The article analyzes the study level of the problem of professional training of IT specialists, denotes the source base in which many of its aspects are studied. As practice shows, Ukrainian scientists in their scientific researches, considering the topic of professional training of IT specialists, either analyze the domestic and British experience separately, or cover the experience of several foreign countries at the same time, or compare the training experience of Ukraine and certain foreign countries with each other. Thus, the study of advanced international experience, taking into account one's own positive experience, will contribute to the systematic solution of the problems of high-quality professional training of future IT specialists in the higher education system of Ukraine.

Key words: information technology, IT industry, IT education, IT specialists, professional training, Great Britain, international experience.

УДК 378.4.018:004-057.4](410)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.17>

Носирева О.В.,
ст. викладач кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету радіоелектроніки

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Кардинальні зміни, які останнім часом відбулися в сфері інформаційно-комунікаційних технологій, призвели до нової ролі інформаційних технологій як наукової і освітньої галузі, що зумовило необхідність узгодження і розвитку ІТ-освіти та професійної ІТ-діяльності як цілісної системи. Велика Британія залишається однією з країн, яка демонструє

надзвичайно високі показники у галузі інформаційних технологій. Це зумовлено побудовою ефективної системи відтворення висококваліфікованих кадрів задля динамічного розвитку ІТ-галузі, від чого безпосередньо залежить розвиток британської економіки. Як відомо, британська модель підготовки фахівців ІТ-галузі є зразковою і виступає у наслідуванні провідних ідей досвіду

щодо розвитку вищої ІТ-освіти в Україні. Вивчення зарубіжного досвіду в умовах інтеграції нашої держави у світовий освітній простір є суттєвим джерелом реформування та вдосконалення вищої ІТ-освіти на національному рівні. У якості об'єкту дослідження виступають наукові публікації вітчизняних науковців, які розглядали питання досвіду професійної підготовки фахівців комп'ютерних технологій у галузях знань, пов'язаних з навчанням комп'ютерних спеціальностей, в британських закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для вирішення окреслених завдань дослідження – огляду теоретичних засад професійної підготовки фахівців комп'ютерного профілю в університетах Великої Британії – до уваги беруться матеріали джерельної бази вивчення насамперед британського досвіду, серед яких фундаментальні наукові дослідження таких українських вчених, як-от: Н. Бідюк, Т. Морозової, Я. Сікори, А. Манелюк, В. Круглика, А. Коломієць, С. Симоненко, С. Карплюка, А. Франковського, В. Темненко, З. Сейдаметової та деяких інших. Так само наукове зацікавлення становлять ґрунтовні дослідження провідних вітчизняних науковців, присвячені певним аспектам професійної підготовки майбутніх фахівців комп'ютерних спеціальностей в системах освіти деяких країн з передовим досвідом у ІТ-сфері, зокрема США (Р. Шаран, Б. Бистрова, Я. Сікора, О. Гура, С. Кулешов, С. Симоненко), Канада (С. Симоненко, Я. Сікора), Франція (О. Каверіна), Німеччина (В. Осадчий, С. Симоненко), Японія (І. Пододіменко), Польща (О. Матвійчук-Юдіна), Південна Корея (Ю. Дашко) тощо. Так само важливе значення у вивченні окресленої проблематики має вітчизняний педагогічний досвід професійної ІТ-підготовки фахівців в системі вищої освіти України, широко представлений у фундаментальних наукових працях таких українських вчених, як-от В. Осадчого, Т. Ковалюк, І. Бардус, П. Малєжика, С. Семерікова, Т. Морозової, Д. Щедролосьєва, В. Круглика, Л. Зубик, С. Симоненко, К. Стрюка, З. Сейдаметової, А. Власюка, П. Грицюка, О. Сажієнко, Т. Вакалюк, С. Литвінкової, С. Проскури, А. Коломієць, М. Коляди, О. Гури, Ф. Ільясової та інших.

Мета та основні завдання публікації – здійснити огляд теоретичних засад професійної підготовки фахівців комп'ютерного профілю в університетах Великої Британії, спираючись на відповідну джерельну базу, яка відображає особливості системи фахової ІТ-підготовки у британській вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Однією з характерних особливостей сучасного суспільства, що вступило в інформаційну епоху, є визначальна роль інформаційних технологій як провідного засобу розвитку та вдосконалення переважної

більшості видів діяльності людини. Як відомо, натепер галузь інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) є пріоритетним сектором національної економіки та сферою сталого економічного зростання багатьох провідних країн Європи (Великої Британії, Німеччини, Франції тощо), Азії (Південної Кореї, Японії тощо), Канади та США. Інтеграція України у світовий економічний, і, відповідно, освітній простір передбачає випереджальний розвиток національної системи освіти та науки у галузі інформаційних технологій, спрямований на підготовку нової генерації ІТ-кадрів.

Актуальність досліджуваної тематики обумовлена тим, що останнім часом в Україні, як і в усьому світі, спостерігається стрімкий розвиток ІТ-галузі, що в свою чергу потребує великої кількості висококваліфікованих фахівців та накладає вимоги, які потребують безперервного розвитку їхніх професійних навичок.

Проте натепер ще не можна констатувати, що вітчизняна вища ІТ-освіта повністю відповідає такому стрімкому розвитку інформаційних технологій та умовам міжнародної освітньої стандартизації у галузі інформаційних технологій, через що вітчизняний ІТ-ринок постійно відчуває нестачу досвідчених ІТ-кадрів. Причина існуючої невідповідності полягає у «кваліфікаційному розриві», спричиненому «суперечністю між потребою української індустрії інформаційних технологій у висококваліфікованих фахівцях та існуючою практикою їхньої підготовки», мета якої повинна полягати не у кількості підготовлених ІТ-фахівців, а у відповідному рівні якості фахової підготовки останніх [4].

Провідна роль вищої школи, а саме профільних університетів, як центрів високоякісної фундаментальної ІТ-освіти, полягає у задоволенні попиту на фахівців галузі високих технологій та відтворенні кадрового потенціалу країни. А основною її метою є створення необхідних умов, що сприяють якійсній підготовці майбутніх ІТ-професіоналів відповідно до світових стандартів вищої ІТ-освіти, та надшвидкій актуалізації та оновленню знань цієї освітньої галузі з огляду на зростаючі потреби ринку праці у конкурентоспроможних фахівцях у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

У зв'язку з вищезазначеним звернення до закордонного досвіду провідних країн світу щодо реалізації професійної підготовки фахівців комп'ютерних технологій, зокрема в університетах Великої Британії, є важливим, актуальним теоретичним і практичним завданням з погляду вдосконалення системи підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій в закладах вищої освіти України.

Стійкий інтерес саме до Великої Британії, як до авторитетного лідера професійної підготовки фахівців, в тому числі у галузі техніки та технологій, обумовлений високими показниками

якості і фундаментальності освіти цієї країни. Британські університети знаходяться в авангарді комп'ютерних наук і є найчисельніше представлені серед європейських країн у міжнародних рейтингових освітніх системах, як-от у Академічному рейтингу університетів світу (Academic Ranking of World Universities – ARWU) [6]. Відповідно до іншого рейтингу – міцності системи вищої освіти (QS Higher Education System Strength Rankings – HESS), який визначає країни із найсильнішими в світі системами вищої освіти на підставі оцінки найкращого освітнього середовища, яке створюється для закладів вищої освіти на національному рівні кожної з країн, Велика Британія посідає друге місце [7].

В педагогічній науці вже склалися відповідні науково-теоретичні передумови, що сприяють вирішенню задач якісної професійної підготовки фахівців комп'ютерного профілю у системі вищої освіти України з огляду на позитивний досвід низки провідних зарубіжних країн, серед яких Сполучені Штати Америки, Канада, Великобританія, Німеччина тощо. Вочевидь, тема професійної підготовки фахівців комп'ютерних спеціальностей, зокрема в університетах Великої Британії, викликає значний науковий і практичний інтерес та неодноразово ставала предметом наукового дискурсу як вітчизняних, так і закордонних дослідників. Це демонструє аналіз змісту відповідних наукових ресурсів: фахової педагогічної, технічної та методичної літератури, чисельних наукових публікацій у спеціалізованих періодичних виданнях, матеріалів науково-практичних конференцій, у тому числі й електронних інформаційно-освітніх ресурсів.

Загалом джерельна база, що відображає особливості системи фахової IT-підготовки у Великобританії, охоплює як фундаментальні праці, в яких досліджуються теоретичні та практичні засади професійної підготовки фахівців комп'ютерних спеціальностей в контексті британської системи вищої освіти, так і окремі публікації, у яких розглядаються лише деякі аспекти зазначеної проблематики.

Варто зауважити, що натепер українськими вченими накопичено чималий позитивний досвід використання здобутків зарубіжної професійної педагогіки щодо наукового осмислення проблем вищої IT-освіти та пошуку шляхів удосконалення фахової IT-підготовки у педагогічній практиці університетів України.

У сучасній українській педагогіці вивчення досвіду професійної підготовки фахівців IT-профілю в системі вищої освіти Великобританії ґрунтується на важливих результатах досліджень вітчизняних вчених, серед яких Н. Бідюк, К. Стрюк, В. Круглик, Б. Брайко, І. Бардус, Т. Морозова, Я. Сікора, І. Мендзєбровський, С. Симоненко, А. Манелюк, Н. Пазюра, В. Темненко, З. Сейдаметова, А. Коломієць, О. Каверіна, Т. Ковалюк,

Л. Зубик, О. Скорнякова та інші, які здійснили багатомірне висвітлення різних її аспектів. Про ступінь наукового опрацювання окресленої проблематики свідчить системний аналіз розвідок згаданих авторів, в яких вони досліджували чимало актуальних питань щодо британського досвіду підготовки IT-фахівців.

Зокрема, такі українські науковці, як С. Симоненко, Н. Пазюра, А. Манелюк, О. Комочкова, Б. Брайко, О. Скорнякова та інші в своїх наукових доробках висвітлювали тенденції та особливості сучасної професійної підготовки фахівців у галузі знань «Інформаційні технології» («Computing»), в тому числі в контексті окремих її спеціальностей або на рівні предметної спеціалізації, а також шляхи щодо вдосконалення, модернізації та визначення пріоритетних напрямів підготовки за цією освітньою спеціалізацією в системі вищої освіти України.

Дослідницькі роботи наступної групи вітчизняних вчених, серед яких В. Круглик, С. Карплюк, А. Франковський, Н. Бідюк, Я. Сікора, С. Симоненко, А. Манелюк, Л. Зубик та інші, присвячені аналізу особливостей формування змісту і структури підготовки фахівців IT-спеціальностей у Великій Британії, зокрема вивченню досвіду формування навчальних планів та освітньо-професійних програм провідних британських університетів.

У наукових дослідженнях значної кількості авторів, а саме А. Манелюк, Т. Морозової, Л. Зубик, С. Симоненко, В. Круглика, К. Стрюка та інших, основна увага зосереджена на особливостях формування професійних компетентностей випускників IT-спеціальностей в процесі фахової підготовки в британських закладах вищої освіти.

До вивчення наступних актуальних питань, як-от: тенденції стандартизації вищої IT-освіти Великої Британії, питання узгодження професійних та освітніх стандартів в IT-галузі, формування кваліфікаційних вимог фахівців на національному освітньому рівні, зверталися такі українські науковці, як Т. Морозова, І. Мендзєбровський, В. Темненко, З. Сейдаметова та інші.

Питанням фундаменталізації інформаційної освіти в контексті професійної підготовки фахівців комп'ютерного профілю в університетах Великобританії присвячені наукові праці зокрема А. Манелюк, А. Коломієць, І. Бардус та інших дослідників. Так само досліджувалося питання міждисциплінарного зв'язку (О. Каверіна) та висвітлювалася роль STEM-освіти у підготовці IT-фахівців (Н. Пазюра).

У фокусі постійної уваги та наукового зацікавлення знаходяться важливі аспекти британської системи вищої освіти та способи реалізації професійної підготовки фахівців у рамках цієї системи, яким присвячені чимало досліджень вітчизняних вчених, як-от А. Манелюк, Н. Батечко, М. Вискребенцевої, Л. Віннікової, Н. Пазюри, Н. Ничкало,

Н. Муқан, О. Огієнко, Н. Погребняк та багатьох інших.

На окрему увагу заслуговують наукові праці провідних українських дослідників-компаративістів, до числа яких слід віднести Н. Бідюк, Б. Брайко, Т. Морозову, С. Симоненко, І. Бардус, Н. Пазюру, Я. Сікору, В. Круглика та деяких інших. Їхні доробки становлять великий інтерес для вирішення означеного завдання, а саме дослідження тенденцій професійної підготовки фахівців ІТ-спеціальностей в університетах Великої Британії. Спираючись на зарубіжний та вітчизняний досвід, за допомогою порівняльно-педагогічного, або компаративного аналізу вони проводили наукові дослідження систем професійної підготовки ІТ-фахівців насамперед у вищій школі України та Великої Британії з метою виявлення як спільних аспектів, так і відмінних особливостей відповідної фахової підготовки в профільних університетах обох країн.

Як зазначає Н. Погребняк, саме зарубіжний досвід (у нашому випадку, наприклад, таким виступає досвід професійної підготовки майбутніх фахівців комп'ютерних спеціальностей в університетах Великої Британії) може слугувати головним орієнтиром у прогнозуванні процесів вітчизняної освіти з урахуванням особливостей нашого суспільства та тих специфічних завдань, які стоять перед вищою освітою України, та дає можливість інтегрувати основні проблеми, з якими зіштовхуються досліджувані іноземні країни [5].

За результатами огляду та опрацювання відповідної джерельної бази щодо засад професійної підготовки ІТ-фахівців у закладах вищої освіти Великої Британії можна стверджувати про наступне:

– відповідність національних систем вищої освіти європейських країн, зокрема Великої Британії, спільній концепції професійної підготовки ІТ-фахівців згідно з міжнародними освітніми стандартами та спільними параметрами функціонування цих освітніх систем в рамках Болонської угоди сприяє вирішенню питань високих показників якості і фундаментальності вищої професійної освіти та реалізації підготовки висококваліфікованих фахівців, а також відповідає стрімкій динаміці розвитку ІТ-галузі;

– основна мета британських профільних закладів вищої освіти, зокрема ІТ-профілю, полягає у створенні належних умов навчання та студентоорієнтованого освітнього середовища; у розбудові ефективної системи відтворення фахових кадрів, що передбачає можливість профільних професійних асоціацій і працедавців впливати на зміст ІТ-освіти; у стандартизації результатів навчання, зокрема у контексті кваліфікацій вищої освіти; в отриманні студентами ґрунтовного практичного досвіду в спеціалізованих сферах навчання, тощо;

– проблема якості підготовки фахівців вирішується шляхом балансу та утримується за допомогою сучасних механізмів координації (професійних стандартів, систем кваліфікацій, стандартів куррикулумів, стандартизації результатів навчання) професійної й освітньої сфер діяльності. Британська модель підготовки фахівців у ІТ-галузі може слугувати прикладом позитивного досвіду щодо гармонізації, рівноваги та цілісності освітніх і професійних стандартів. Підвищення якості освітніх послуг у Великобританії є пріоритетним завданням державної політики, що зумовлено необхідністю забезпечення конкурентоздатності держави в умовах економічної глобалізації [1].

Разом з тим, досі недостатньо опрацьованим залишається питання комплексного, системного вивчення й осмислення досвіду професійної підготовки ІТ-фахівців в британських закладах вищої освіти, питання сучасного стану міжнародних стандартів програм ІТ-підготовки, що обумовлює необхідність окремого дослідження зазначеної проблематики.

Висновки. Аналіз та узагальнення інформації щодо питання професійної підготовки ІТ-фахівців в університетах Великої Британії дозволяє зробити висновок, що інтеграція України у єдиний освітній простір вимагає якнайскорішої імплементації найкращих ідей закордонного досвіду задля подальшого вдосконалення національної системи вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вища освіта різних країн світу: монографія / за наук. ред. О. І. Шапран. Переяслав (Київ. обл.): ФОП Домбровська Я. М., 2020. 488 с.
2. Віннікова Л.Ф. Значущі аспекти британської системи вищої освіти. Наукові записки ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2014. № 1. С. 226–229.
3. Манелюк А. Адаптація вищої освіти Великої Британії на шляху до єдиного освітнього простору. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Педагогічні науки». 2019. Том 19, № 4. С. 248–266.
4. Морозова Т.Ю. Теоретико-методологічні засади інформаційно технологічної освіти в Україні: автореф. дис. ... доктора педаг. наук. Київ, 2011. 25 с.
5. Погребняк Н.М. Вища університетська освіта за кордоном: основні моделі, кваліфікації, наукові компетенції. Ученые записки Таврического національного университета имени В.И. Вернадского. Серия «Проблемы педагогики средней и высшей школы». 2013. Том 26 (65), № 2. С. 87–98.
6. ShanghaiRanking's 2023 Academic Ranking of World Universities URL: <https://www.shanghairanking.com/>
7. QS Higher Education System Strength Rankings – Methodology URL: <https://www.topuniversities.com/system-strength-rankings/methodology>

ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА БЕЗПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІВ

POSTGRADUATE EDUCATION AS A COMPONENT OF THE CONTINUOUS PROFESSIONAL EDUCATION OF TEACHERS

У статті розглядаються основні глобальні тенденції сучасності та показується важливість безперервної освіти дорослих як ключового фактору суспільного прогресу. Особлива увага приділяється професійному розвитку вчителів відповідно до світових тенденцій. Зазначено, що цей соціальний феномен зумовлений змінами в усіх сферах життя, пов'язаними з глобальними ринковими тенденціями. Здійснено теоретичний аналіз сучасного стану розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні, визначено найважливіші педагогічні та психологічні проблеми, що детермінують цей процес, окреслено основні тенденції та перспективи модернізації цієї галузі в контексті реформування національної освіти. Безперервний професійний розвиток педагогічних працівників визначається як система, що включає процеси підготовки та підвищення кваліфікації, зокрема післядипломну освіту. Встановлено соціальну значущість післядипломної педагогічної освіти в контексті розбудови Нової української школи та визначено соціальну місію закладів післядипломної педагогічної освіти як інноваційних центрів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників Нової української школи. Підкреслено унікальність досвіду професійного розвитку фахівців освіти на засадах андрагогіки, який накопичено педагогічними працівниками закладів післядипломної педагогічної освіти. Висвітлено основні підходи до визначення поняття безперервна освіта. Розглянуто сучасну систему післядипломної педагогічної освіти, яка ґрунтується на концепції навчання впродовж життя і визнана як стратегічною в усіх цивілізованих країнах. Визначено завдання післядипломної освіти, а саме поєднання, доповнення професійного та особистісного зростання, мотивування до безперервного особистісного розвитку. Визначено значення основних суб'єктів післядипломної освіти якими є самі фахівці, яким приділяється увага по задоволенню їхніх освітніх потреб і водночас розвитку професійних компетентностей. Визначено психолого-педагогічні особливості освіти дорослих та конкретизовано вимоги до організації освітнього процесу відповідно до особливостей навчання дорослих.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, безперервна освіта, освіта впродовж життя, підвищення кваліфікації, навчання дорослих, Нова українська школа, педагогічні працівники, науково-педагогічні працівники, андрагогічний підхід, компетентності.

The article examines the main global trends of today and shows the importance of continuous education of adults as a key factor of social progress. Special attention is paid to the professional development of teachers in accordance with global trends. It is noted that this social phenomenon is caused by changes in all spheres of life associated with global market trends. A theoretical analysis of the current state of development of postgraduate pedagogical education in Ukraine was carried out, the most important pedagogical and psychological problems determining this process were determined, the main trends and prospects for the modernization of this field in the context of national education reform were outlined. Continuous professional development of teaching staff is defined as a system that includes training and professional development processes, in particular postgraduate education. The social significance of postgraduate pedagogical education in the context of the development of the New Ukrainian School has been established, and the social mission of postgraduate pedagogical education institutions as innovative centers of training, retraining and advanced training of pedagogical workers of the New Ukrainian School has been determined. The uniqueness of the experience of professional development of education specialists on the basis of andragogy, which was accumulated by pedagogical workers of postgraduate pedagogical education institutions, is emphasized. The main approaches to defining the concept of continuous education are highlighted. The modern system of postgraduate pedagogical education, which is based on the concept of lifelong learning and is recognized as strategic in all civilized countries, is considered. The task of post-graduate education is determined, namely the combination, supplement of professional and personal growth, motivation for continuous personal development. The importance of the main subjects of post-graduate education, which are the specialists themselves, who are paid attention to the satisfaction of their educational needs and at the same time the development of professional competences, is defined. The psychological and pedagogical features of adult education are defined and the requirements for the organization of the educational process in accordance with the features of adult education are specified.

Key words: postgraduate pedagogical education, continuous education, lifelong education, professional development, adult education, New Ukrainian school, pedagogical, scientific and pedagogical workers, andragogical approach, competences.

УДК 378.046-021.68
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.18>

Орлова О.А.,

канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради

Колеснікова І.В.,

канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри методики викладання навчальних предметів
Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах ринкової економіки, інформаційно-технологічного розвитку сучасній школі потрібен педагог, який би вмів займатися творчим пошуком, проявляти креативність у професійній

діяльності, працювати в нових формах, мати професійну компетентність та підвищувати свій професійний розвиток відповідно до загальносвітових тенденцій. Це соціальне явище викликане змінами в усіх сферах життя, пов'язаними з тенденціями світового ринку з високим рівнем конкуренції між

країнами, впливом світової фінансової кризи, впровадженням нового обладнання технологій та швидким старінням фахових знань. Діяльність сучасного освітнього закладу має базуватися на досягненнях традиційної педагогіки та включати інноваційні підходи та передбачати пошук нових шляхів, що відповідають дедалі більшому розвитку функції професійно-технічної освіти, яка піднімає попит на безперервну освіту в навчанні – безперервний професійний розвиток.

Згідно Закону України «Про освіту» безперервний професійний розвиток педагогічних працівників розглядається як процес навчання та вдосконалення професійних навичок фахівців після отримання вищої або післядипломної освіти, що дозволяє фахівцям підтримувати або покращувати стандарти своєї професійної діяльності та продовжувати їхню професійну діяльність [2].

Безперервна професійна освіта є елементом розвитку дорослої людини, процесом всебічного розвитку особистості, у якому відбувається підвищення професійної компетентності та поступове формування її творчого потенціалу. Перспективи розвитку цієї галузі визначаються пріоритетними напрямками соціально-економічного розвитку України, формування національної системи освіти є основним чинником економічного і духовного розвитку народу. Саме це викликано необхідністю адаптації до демократичного навколишнього середовища, трансформацією до ринкових відносин у суспільстві та – входження у світовий та європейський інформаційно-освітній простір. Закономірно, що світова тенденція до безперервної професійної освіти призводить до необхідності комплексного вирішення проблем розвитку, професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогів, спрямованих на забезпечення педагогів відповідними знаннями, уміннями та навичками для забезпечення його гармонійного життя. взаємодія з технологічним суспільством, що швидко розвивається [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У контексті означеної проблеми визначено необхідність розгляду післядипломної освіти як якісно нового явища в освітній сфері та органічної складової безперервної освіти. Вище зазначене питання має особливе значення у підвищенні кваліфікації педагогів і є предметом дослідження В.І. Бондара, М.Ю. Красовицького, С.К. Крисюк, Ю.М. Кулюткина, М.В. Кухаревої, П.В. Худоминського. Проте дослідження даної проблеми показують, що в умовах сучасного розвитку освітньої системи існує розрив між завданнями, які стоять перед педагогічними працівниками, та сучасним станом їх перепідготовки.

Метою статті є вивчення та узагальнення теоретичного досвіду післядипломної освіти в рамках безперервної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Поняття «післядипломна освіта», яке активно увійшло в міжнародну практику з середини ХХ століття, семантично обіймає звичайне підвищення кваліфікації [1, с. 132–133].

Зазначимо, що початок розвитку післядипломної освіти ототожнювався з підвищенням кваліфікації, сучасні зміни визначили її як важливу складову єдиної системи безперервної професійної освіти або освіти протягом життя.

Підвищення кваліфікації педагогів закладів освіти визначається як систематичний і цілеспрямований процес, спеціально організований для підвищення професійної кваліфікації, відповідно до вимог розвитку суспільства. Освітній процес у закладах післядипломної педагогічної освіти має свої особливості, які зумовлені специфікою підготовки дорослих з вищою освітою та набутим досвідом педагогічної діяльності.

Ці питання актуалізують розробку нових технологій і методів організації освітнього процесу, що відповідають сучасним вимогам ефективності на основі чіткої стратегії підвищення кваліфікації педагогів та об'єктивної оцінки спроможності навчального закладу.

Роки незалежності України сприяли трансформації системи післядипломної педагогічної освіти її динамічного розвитку, про що свідчать значні зміни в установах, організації, управлінні, кадрах, змісті та технологіях. Зокрема, відбулося перетворення обласних інститутів удосконалення вчителів на інститути післядипломної педагогічної освіти та інститути безперервної освіти, що сприяло подоланню радянської ідеологічної ангажованості та переходу до всебічного та систематичного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, науково-методичного забезпечення педагогічний колектив та реформування освіти на різних етапах [6, с. 139].

У педагогіці певний час замість терміну «післядипломна освіта» використовувався, «післябазова освіта». Беззаперечних прав у цьому плані набула й освіта дорослих – андрогіка (від грец. *aner andros* – дорослий і *sido* – керівник). Підвищення кваліфікації стало невід'ємною частиною освіти дорослих.

Термін «підвищення кваліфікації» більше не розуміється як набуття додаткових професійних знань. Навіть додаткові знання можуть бути проігноровані або навіть застаріти, якщо педагога не навчити здобувати їх та активізувати.

Як показує аналіз психолого-педагогічної літератури, підвищення кваліфікації – це не набуття додаткових знань у базових професійних сферах та розвиток професійних навичок на основі рефлексії власної діяльності. Однак, яким би успішним не було підвищення кваліфікації, воно не вирішує головного завдання – довготривалого самовдосконалення педагога. Ми вважаємо, що результатом

підвищення кваліфікації є потреба в безперервній освіті як освіті дорослих, як життєвому процесі, що забезпечує кращу результативність у професійній діяльності, довготривале застосування нових знань, поступовий розвиток творчого потенціалу особистості та всебічне збагачення духовного світу.

Сучасна система післядипломної педагогічної освіти ґрунтується на концепції освіти впродовж життя, яка визнана стратегічною в усіх цивілізованих країнах. Її основними принципами є систематичність, безперервність, індивідуалізація навчання, фундаментальність, гуманізація та гуманітаризація освіти. Вона базується на таких принципах: не є інертною і здатна швидко реагувати на соціально-економічні, технічні та технологічні зміни; зазвичай має прямий двосторонній зв'язок з практикою, що дозволяє швидко отримувати освітні результати; слухачі можуть критично оцінювати запропоновані інновації та брати безпосередню участь в їх апробації, розробці та впровадженні.

Як відображено в ключовій ідеї концепції Нової української школи, саме вона є провайдером усіх освітніх реформ: «Новій школі-новий учитель» [7]. Для того, щоб адекватно відповісти на ці виклики, післядипломна педагогічна освіта в країні має не лише швидко реагувати, а й розробити та реалізувати проактивну програму дій. Діяльність національно педагогічної освіти і педагогіки в вирішенні заявлених викликів має бути об'єктивним і направлено в двох напрямках, а саме:

Перший напрямок – це проектування змісту та організація професійної підготовки майбутніх учителів нової української школи у вищих навчальних закладах, формування готовності до ефективної професійної діяльності в умовах освітніх змін.

Другий ключовий напрямок – удосконалення змісту і форм післядипломної педагогічної освіти, зокрема підвищення кваліфікації, професійної підготовки, перепідготовки та стажування педагогів-практиків, керівників закладів освіти та резерву управлінців освіти [3].

Як вже було продемонстровано багатьма дослідниками, традиційні форми роботи в системі післядипломної освіти не можуть гарантувати реалізацію її нових можливостей. Очевидно, що необхідно приділяти більше уваги організації науково-методичного супроводу процесу реформування. Акценту підготовці та підвищенні кваліфікації педагогів має зміститися з вивчення стандартних, незмінних умов на механізми засвоєння нових (змістових і технічних компонентів освітньої діяльності) та перспективних моделей досвіду колег. Саме нові виклики сьогодення сприяють реформуванню сучасної післядипломної освіти.

Використання ефективних моделей навчання в системі післядипломної освіти робить педагогів більш підготовленими та компетентними до

саморозвитку та самовдосконаленню. Це зумовлює необхідність зміни функції викладачів у системі післядипломної освіти від передачі інформації до спільного зі слухачами планування навчання, визначення його змісту і форми, активного професійного розвитку. Викладачі та методисти системи післядипломної освіти опановують функцію фасилітаторів. У сучасній післядипломній освіті головними дійовими особами є самі професіонали, а навчання має враховувати індивідуальні особливості фахівців, задовольняти їхні освітні потреби і водночас розвивати їхні професійні компетентності. В досліджуваному питанні прослідковується традиційно тісний зв'язок з освітньою практикою, обізнаність з потребами нової української школи, багаторічний досвід роботи в освіті дорослих, відповідна навчально-матеріальна та технічна база, науково-методичні засади, підготовлені методисти, модератори, фасилітатори, коучі та тренери, що ґрунтуються на андрагогічних принципах. Післядипломна освіта має особливості, які відрізняють її від інших закладів вищої освіти:

- реалізує на практиці принцип безперервності освіти;

- сприяє індивідуалізації та диференціації післядипломної освіти педагогів;

- є важливою умовою інтеграції педагогіки і практики в регіональних освітніх системах та практико-орієнтованого краєзнавства;

- забезпечує розвиток системи загальної середньої освіти на засадах партнерства та взаємодії всіх учасників освітнього процесу;

- сприяє розвитку педагогічної творчості;

- здійснює апробацію різних інновацій;

- сприяє узагальненню досвіду, розробці практичних рекомендацій щодо їх подальшого впровадження і водночас впровадження нововведень.

Як зазначає дослідник О. Орлова, відповідно до цих концептуальних положень сучасний етап розвитку післядипломної педагогічної освіти у відповідь на нові вимоги незалежної держави характеризується її становленням як функціональної системи, що вирішує завдання всебічного розвитку і збагачення загальної та професійної культури особистості педагога. Логіка функціонування такої системи зумовлена потребами часу у висококваліфікованих фахівцях, здатних адаптуватися до динамічного суспільства сьогодення, підтримувати і вдосконалювати свої духовні та життєві сили, розвивати і реалізовувати свій творчий потенціал [8].

Зазначимо, що реалізуючи другий напрямок в ключових ідеях Нової української школи, важливо врахувати, що навчання в закладах післядипломної освіти проходять дорослі учні. З метою вдосконалення освітнього процесу в закладах післядипломної освіти у світлі проблематики даного дослідження розглянемо психолого-педагогічні особливості навчання дорослих.

На думку Л.Б. Лук'янової, дорослість пов'язана не стільки з віком, скільки з соціально-психологічними факторами, визнаними самою людиною і суспільством. Дорослі учні-це: учні вечірніх загальноосвітніх шкіл; студенти вечірньої, заочної та дистанційної форм навчання; екстерни вищих навчальних закладів; аспіранти; особи, які здобули професію на виробництві; слухачі курсів та закладів підвищення кваліфікації; особи, які проходять підготовку або перепідготовку у зв'язку зі зміною змісту трудової функції; особи, які освоюють нову професію на курсах або в інших формах, учасники рольових освітніх програм, учасники програм неформальної освіти, орієнтованих на аматорів, ті, хто займається навчальною самоосвітою тощо [5].

Згідно з тлумаченнями багатьох авторів, дорослим учнем вважається той, хто має певний рівень самосвідомості, життєвий досвід, розуміння цілей навчання, спосіб застосування набутих знань, умінь, навичок, особистісних якостей та ціннісних орієнтацій на практиці, активну участь у процесі оцінювання результатів навчання та достатню відповідальність для здійснення самостійної навчальної діяльності.

Враховуючи вище зазначене, конкретизовано вимоги до організації процесів відповідно до особливостей навчання дорослих:

- Мотивація того, хто навчається;
- Оптимізація типу навчання;
- Чітке обґрунтування потреб в навчанні;
- Практична спрямованість процесу навчання;
- Використання в навчальному процесі освітнього контексту, наближеного до життєвого досвіду студента;
- Врахування педагогічного досвіду студента;
- Створення максимально комфортних умов для навчання;
- Використання інтерактивного навчання в освітньому процесі;
- Заохочення студентів до самооцінювання;
- Залучення дорослих учнів до планування та організації освітнього процесу;
- Формування навичок самоменеджменту в освітній діяльності;
- Використання отриманої інформації в практичній діяльності;
- Врахування потреб студентів;
- Акцент на самонавчання та індивідуалізацію навчання [9, с. 49–51].

Система післядипломної педагогічної освіти має бути надійною гарантією подальшого професійного та особистісного розвитку фахівців. На індивідуальному рівні ми вважаємо, що післядипломна освіта покликана вирішувати такі завдання: поєднувати, взаємопов'язувати і доповнювати професійне та особистісне зростання,

мотивувати до безперервного особистісного розвитку.

Висновки. Узагальнюючи основні положення про післядипломну освіту як складову безперервної професійної освіти педагогів, психолого-педагогічних досліджень та акредитованої практики педагогічної освіти, ми вважаємо, що післядипломної педагогічної освіти (зміст, форми і методи навчання) повинна бути спрямована на гуманізацію і демократизацію освітнього процесу, розширення і поглиблення змісту освітніх програм підвищення кваліфікації педагогів, актуалізацію інноваційних технологій навчання, орієнтованих на особистість. Аналіз теоретичних джерел і наукових розвідок означеної нами проблеми дає можливість стверджувати, що за сучасних умов дедалі більшої актуальності набувають дослідження виявлення впливу безперервної педагогічної освіти на формування, цілеспрямований розвиток і вдосконалення особистості продовж усього життя.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Даниленко Л. Зміст післядипломної освіти в інноваційному полі перетворень. *Післядипломна освіта в Україні*. 2008. № 1. С. 16–22.
2. Закон України «Про освіту» URL: https://urist.com.ua/act/pro_osvitu
3. Клокар Н. Розвиток професійних компетентностей керівників місцевих органів управління освітою в умовах децентралізації. *RocznikPolsko-Ukraiński: Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*. – Częstochowa. 2016. t. XVIII. S. 399–414.
4. Колеснікова І. В. Розвиток медіа культури вчителів у закладах післядипломної педагогічної освіти (організація експериментального дослідження). *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр.* 2017. № 1(13). с. 222–230.
5. Лук'янова Л.Б. Провідні особливості навчання дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр.* 2009. Вип. 1. с. 72–79.
6. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку національної освіти в Україні. *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Нац. акад. пед. наук України*. 2016. – 448 с.
7. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konceptziya.pdf>.
8. Орлова О.А. Післядипломна педагогічна освіта як структурний компонент освіти дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр.* 2013. Вип. 7. с. 231–241.
9. Постанова Верховної Ради України від 7 вересня 2016 року № 1493- VIII «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Професійна освіта як складова забезпечення кваліфікованого кадрового потенціалу України: проблеми та шляхи вирішення»». *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 40.
10. Пуцов В. Вчити дорослого по-дорослому. *Післядипломна освіта*. 2011. №2. С. 49–51.

СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА ПАРАДИГМА У ВИЩІЙ ОСВІТІ

SOCIAL AND EMOTIONAL LEARNING AS A MODERN PEDAGOGICAL PARADIGM IN HIGHER EDUCATION

Стаття розглядає значущість та вплив соціально-емоційного навчання на сучасний освітній процес у закладах вищої освіти України. Соціально-емоційне навчання трактується як педагогічний підхід, спрямований на розвиток навичок управління емоціями, соціальних навичок та міжособистісних відносин студентів, метою якого є створення сприятливої атмосфери та плідного освітнього середовища, в якому студенти можуть ефективно розвивати власні соціальні та емоційні компетентності. Авторка досліджує ключові складові та принципи соціально-емоційного навчання й аналізує його вплив на академічний і особистісний розвиток здобувачів вищої освіти. Визначено, що основні компоненти соціально-емоційного навчання включають: самосвідомість (розуміння власних емоцій, їх джерел та впливу на власні дії та рішення); саморегуляцію (навички управління власними емоціями, контроль імпульсів та адаптація до змін у навколишньому середовищі); соціальну свідомість (розвиток емпатії та розуміння емоцій інших людей, сприяння розвитку ефективної комунікації); співпрацю (навички взаємодії та роботи в групі, розвиток соціальної відповідальності); прийняття усвідомлених рішень (розвиток навичок вибору оптимальних рішень в різних ситуаціях); міжособистісні відносини (побудова та збереження здорових і позитивних відносин з іншими людьми). Зазначено, що соціально-емоційне навчання може бути впроваджене в навчальні програми на різних рівнях освіти з метою підготовки соціально-компетентних, емоційно-стійких фахівців, які з успіхом взаємодіють із оточуючим світом. У статті наголошено на необхідності урізноманітнення освітнього процесу за рахунок впровадження методів активного навчання, імітаційних вправ, рольових ігор, психологічних міні-тренінгів та рефлексивних практик, що сприяють розвитку емпатії, стресостійкості, навичок професійної взаємодії та ефективного спілкування. Стаття може стати у нагоді педагогам, дослідникам та університетському менеджменту, які цікавляться сучасними тенденціями розвитку педагогічних підходів та парадигм. Дослідження в галузі соціально-емоційного навчання допомагають визначити найефективніші методи та стратегії для педагогічного процесу, а також дозволяють адаптувати навчальні програми до змінних потреб здобувачів освіти та сучасного суспільства.

Ключові слова: соціально-емоційне навчання, компетентність, активне навчання, педагогіка, вища освіта.

The article emphasizes the significance and impact of social and emotional learning on the modern educational process in higher education institutions of Ukraine. Social and emotional learning is treated as a pedagogical approach aimed at developing the skills of managing emotions, social skills and interpersonal relationships of students, with the purpose of creating a favourable atmosphere and a fruitful learning environment in which students can effectively develop their own social and emotional competencies. The author examines the key components and principles of social and emotional learning and analyzes its influence on students' academic and personal development in the framework of higher education. It has been determined that the main components of social and emotional learning include: self-awareness (understanding of one's own emotions, their sources and influence on one's actions and decisions); self-regulation (skills to manage one's own emotions, control impulses and adapt to changes in the environment); social awareness (developing empathy and understanding other people's emotions, promoting the development of effective communication); cooperation (skills of interaction and teamwork, development of social responsibility); responsible decision-making (developing the skills of choosing optimal decisions in various situations); interpersonal relationships (building and maintaining healthy and positive relationships with other people). The author mentions that social and emotional learning can be introduced into educational programs at various levels of education in order to train socially competent, emotionally stable professionals who successfully interact with the world around them. The article stresses the need to diversify the educational process through the introduction of active learning methods, simulation exercises, role-playing games, psychological mini-trainings and reflective practices that contribute to the development of empathy, stress resistance, professional interaction skills and effective communication. The article can be useful to teachers, researchers and university management who are interested in modern trends in the development of pedagogical approaches and paradigms. Research in the field of social and emotional learning helps to determine the most effective methods and strategies for the educational process, and also allows adapting educational programs to the changing needs of learners and modern society.

Key words: social and emotional learning, competency, active learning, pedagogy, higher education.

УДК 37.022

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.19>

Панченко В.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді. XXI століття та перехід суспільства на наступний, неоіндустріальний, етап свого розвитку, інформатизація усіх сфер нашого життя поставили перед освітою нові виклики. Світова педагогічна спільнота працює над створенням такої

парадигми освіти, яка б відповідала викликам сьогодення, забезпечувала сталий розвиток людства та водночас залишала в центрі уваги людину, гуманістичні цінності, фізичне та ментальне здоров'я особистості. Одним із сучасних підходів у цьому контексті є соціально-емоційне навчання.

Соціально-емоційне навчання (СЕН) виходить за межі традиційного засвоєння навчального матеріалу, сприяючи формуванню навичок спілкування, розвитку емпатії та критичного мислення, що стає важливою підготовкою для успішного функціонування в сучасному суспільстві. Все більше і більше педагогів визнають, що соціально-емоційне навчання позитивно впливає на встановлення продуктивних міжособистісних відносин, що, в свою чергу, підтримує розвиток безпечного освітнього середовища та покращує психоемоційний стан здобувачів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останніми роками соціально-емоційне навчання привертає увагу дослідників як за кордоном, так і в Україні. Н. Дужик досліджувала основні поняття соціально-емоційного навчання, його завдання та вплив на систему сучасних педагогічних знань. К. Колін, Дж. Дурлак, К. Домітровіч, Р. Вайсберг, Т. Гуллотте займалися вивченням компетентностей, покладених в основу СЕН. Перспективи та можливості реалізації соціально-емоційного навчання у своїх роботах розглядали Л. Гриневич, Т. Дрожжина, О. Глоба, а вивченням стратегій інтеграції соціально-емоційного контенту в процес викладання англійської мови стали фокусом досліджень Н. Йодер, Т. Модден-Дента, Д. Олівера, Л. Пентон-Херрери, Х. Торреса, С. Рімм-Кауфмена та інших. Такі вчені як М. Андерсон, Л. Клименко, І. Фархах, А. Юстікаріні, Ш. Сафітрі, Дж. Дурлак, К. Домітрович, Р. Вейсберг акцентували свою увагу на вивчені ролі викладача у психосоціалній підтримці студентів на заняттях англійської мови.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на зростаючу популярність концепції соціально-емоційного навчання та численні дослідження, що доводять позитивні результати впровадження його елементів на всіх рівнях здобуття освіти як у практиці вітчизняних педагогів, так і у закордонних закладах освіти, вважаємо за доцільне детальніше розглянути особливості соціально-емоційного навчання в контексті підготовки здобувачів вищої освіти в Україні.

Мета статті – проаналізувати місце соціально-емоційного навчання в рамках підготовки здобувачів в українських закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Структура соціально-емоційного навчання заснована на інноваційних рішеннях та підходах, а також на інших освітніх ініціативах, спрямованих на впровадження комплексного підходу до освіти. СЕН включає процеси, які допомагають здобувачам засвоювати й ефективно застосовувати знання та навички, необхідні для розуміння власних емоцій та керування ними, відчуття та прояв емпатії до інших, встановлення й досягнення позитивних цілей, розвитку та підтримки позитивних взаємин і прийняття відповідальних рішень. Все це

з метою того, щоб бути самодостатнім, управляти взаєминами з іншими людьми й ефективно працювати. Таке навчання враховує індивідуальні потреби здобувачів освіти, їх можливості та особливості, сприяє розвитку їхньої емоційної сфери, соціальних навичок та міжособистісної взаємодії. Воно допомагає вибудовувати ефективні комунікативні стратегії, вільно виражати думки та емоції, а також розвиває самооцінку та віру у власні можливості.

Соціально-емоційне навчання з 1990-х років є невід'ємною частиною глобальної освіти, що допомагає здобувачам досягти успіху в академічній сфері, кар'єрі, житті та базується на провідних наукових даних [3].

Н. Дужик зазначає, що соціально-емоційне навчання – це підхід до навчання, який зосереджується на розвитку навичок учнів, що впливають на самосвідомість, уміння комунікувати, управляти емоціями, співпереживати собі й іншим та приймати зважені рішення [1]. Акцент на соціально-емоційному навчанні у закладах вищої освіти відображає усвідомлення важливості готовності студентів до міжкультурного взаємодії та участі в різноманітних комунікативних ситуаціях. СЕН підсилює підготовку студентів до більш глибокого розуміння себе та оточуючого світу, що є важливим елементом повноцінного і гармонійного особистісного розвитку.

У сучасному світі зростає роль соціально-емоційної компетентності як однієї з ключових складових успішного особистісного розвитку. У контексті навчання англійської мови це набуває особливої актуальності, оскільки мова є інструментом комунікації, що передбачає вміння ефективно виражати власні емоції, розвивати ідентичність та досягати особистих і колективних цілей.

Чимало наукових доробок останніх років присвячено типології компетентностей, які є основою для моделі СЕН. Такі дослідники як, К. Колін, Дж. Дурлак, К. Домітровіч, Р. Вайсберг, Т. Гуллотте визначили п'ять основних компетентностей, розвиток яких передбачений у програмах для різних освітніх рівнів [5, 6, 8]. Ці компетентності включають самосвідомість, самокерування, відповідальне прийняття рішень, соціальну свідомість і навички установки та підтримки взаємовідносин. Ці компетентності взаємодіють і доповнюють одна одну, створюючи повноцінний набір навичок, необхідних для успішного соціально-емоційного функціонування в освітньому та професійному середовищі. Процес соціально-емоційного навчання допомагає студентам розвивати ці компетентності, щоб легше адаптуватися до змін, досягати особистих та професійних цілей та будувати здорові міжособистісні відносини.

Компетентності, що розглядаються у рамках СЕН, є фундаментальними навичками, які

охоплюють майже всі аспекти людського життя. СЕН надає освітянам, учням, сім'ям, різним спільнотам необхідні стратегії та практики для ефектної підготовки до «життєвих випробувань», а не просто життя, спрямованого на здобуття оціно [1]. Компетентності СЕН включають основні навички здорового способу життя, активної громадянської позиції, академічного та соціального успіху в навчанні та позакласній діяльності. Методику соціально-емоційного навчання часто описують як «відсутній елемент» [2], оскільки це сфера освіти, яка нерозривно пов'язана з академічними досягненнями, але дотепер не мала відповідного чіткого місця в освітніх програмах.

Організація Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL) [7] виокремлює п'ять основних компетентностей, які можна застосовувати як під час занять, так і в позакласній діяльності:

1. Самосвідомість: здатність розуміти власні емоції, думки, цінності й те, як вони впливають на поведінку в різних контекстах. Це включає в себе здатність визнавати свої сильні, слабкі сторони, а також такі особливості, як:

- інтеграція особистої та соціальної ідентичностей;
- виявлення особистих, культурних і мовних цінностей;
- визначення своїх емоцій;
- демонстрація чесності та порядності;
- зв'язок почуттів, цінностей і думок;
- спрямованість на самоефективність;
- усвідомлення необхідності саморозвитку;
- розвиток інтересів і цілеспрямованості.

2. Самоконтроль: здатність ефективно керувати своїми емоціями, думками та поведінкою в різних ситуаціях, досягати цілей і прагнень, що включає в себе такі уміння як:

- управління своїми емоціями;
- визначення та використання стратегій управління стресом;
- прояв самодисципліни та самомотивації;
- постановка особистих і колективних цілей;
- використання планових та організаційних навичок;

- прояв сміливості й ініціативи;
- демонстрація особистої та колективної волі.

3. Соціальна свідомість: здатність поставити себе на місце іншої людини, яка може мати інше походження чи культуру, ніж та, з якою ви виростили, діяти з емпатією та дотримуватися етичних норм у соціумі, а також:

- прийняття точки зору інших;
- визнання сильних сторін інших;
- демонстрація емпатії та співчуття;
- прояв турботи про почуття інших;
- розуміння і вираження подяки;
- сприйняття розмаїття соціальних норм;

– розпізнавання ситуаційних вимог і можливостей;

– розуміння впливу організацій і систем на поведінку.

4. Навички взаємодії з оточуючими, тобто здатність будувати та підтримувати здорові стосунки з людьми різного походження. Ця компетентність зосереджена на взаємодії з навколишнім світом та включає в себе такі аспекти, як:

- ефективне спілкування;
- розвиток позитивних стосунків;
- демонстрація культурної компетентності;
- практика командної роботи та спільного вирішення проблем;
- конструктивне вирішення конфліктів;
- протистояння негативному соціальному тиску;
- прояв лідерства в групах;
- пошук або пропозиція підтримки та допомоги, коли це необхідно;
- відстоювання прав інших.

5. Прийняття відповідальних рішень: вибір того, як діяти чи реагувати на ситуацію, відповідно до певних правил поведінки, таких як етика, безпека, зважування наслідків і благополуччя інших, а також вас самого. Ця компетентність включає такі навички:

- демонстрація допитливості та відкритості;
- уміння робити обґрунтоване судження після аналізу інформації, даних і фактів;
- виявлення рішень особистих і соціальних проблем;
- передбачення та оцінка наслідків своїх дій;
- визнання того, наскільки навички критичного мислення корисні як у закладі освіти, так і поза ним;
- роздуми про свою роль у сприянні особистому, сімейному та спільному добробуту;
- оцінка особистого, міжособистісного, громадського та інституційного впливу.

НУШ трактує програму соціально-емоційного навчання як систему відповідних вправ, які можна інтегрувати в заняття [4]. В контексті вищої школи СЕН також може бути впроваджене через систему відповідних вправ та діяльностей, спрямованих на розвиток соціальних та емоційних навичок у студентів. Варто зазначити імітаційні вправи та проєкти, які дозволяють взаємодіяти в групі, наприклад, імітуючи ймовірні ситуації, в тому числі конфліктні, з майбутньої професійної діяльності, що допомагає студентам розвивати комунікаційні вміння та навички командної роботи. В рамках семінарських, практичних чи навіть лекційних занять варто знайти місце для психологічних міні-тренінгів з емоційного інтелекту, медитації та релаксації, формування групової культури, що сприятимуть створенню атмосфери взаємодопомоги в групі, допоможуть студентам навчитися висловлювати свої думки та почуття відкрито та

впевнено, управляти своєю емоційною стійкістю, читати та реагувати на емоції інших людей.

СЕН наголошує на використанні активного навчання – виявленні загальних навичок, які є спільними для різних частин навчальної програми, а також контекстів, в яких ці навички можна практикувати для розвитку позитивного життєвого підходу, поведінки і мислення. Викладачеві варто створювати завдання, які вимагають обміну ідеями, уважності до ідей інших, взаємодії та можуть бути вирішені лише через активну співпрацю всієї групи. На початку семестру можна запропонувати здобувачам скласти план свого особистого та професійного розвитку, визначити свої цілі та способи їх досягнення як в контексті певної дисципліни в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Отже, зважаючи на сучасні вимоги суспільства до особистості, виникає необхідність використання ефективних та інноваційних підходів до навчання, які б враховували не лише когнітивні аспекти, але й соціально-емоційну сферу здобувачів освіти. Використання елементів соціально-емоційного навчання стає актуальним і перспективним для підвищення якості освіти та розвитку відповідних компетентностей здобувачів на всіх рівнях здобуття освіти. Однак, важливо також враховувати індивідуальні відмінності студентів та адаптувати підходи до їхніх потреб. Успішна реалізація концепцій соціально-емоційного навчання вимагає підтримки університетського менеджменту, адекватних ресурсів та постійного оновлення педагогічних методик.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дужик Н. Соціально-емоційне навчання в системі сучасних педагогічних знань. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип 27. Т 2. С. 186–192.
2. Можливості для реалізації соціально-емоційного навчання в рамках реформи «Нова українська школа» / Гриневич Л. та ін.; за заг. ред. Л. Гриневич, С. Калашнікової. Київ: Видавнича група «Шкільний світ», 2021. 312 с.
3. Соціально-емоційне та етичне навчання. *EdCampUkraine* : веб-сайт. URL: <https://www.edcamp.ua/seelukraine/> (дата звернення: 21.11.2023).
4. Що таке програма соціально-емоційного та етичного навчання і як вона працює. НУШ: *Нова українська школа* : веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua/articles/shho-take-programa-sotsialno-emotsijnogo-ta-etychnogo-navchannya-i-yak-vona-pratsyuje/> (дата звернення: 20.11.2023).
5. Conley, Colleen S. SEL in Higher Education. *Handbook of Social and Emotional Learning: Research and Practice*. New York : The Guilford Press, 2015. P. 197–212.
6. Durlak J. A., Domitrovich C. E., Weissberg R. P., Gullotta T. P. Social and Emotional Learning: Past, present, and future. *Handbook of social and emotional learning: Research and practice*. New York : The Guilford Press, 2015. P. 3–19.
7. Fundamentals of SEL. CASEL : web-site. URL : <https://casel.org/fundamentals-of-sel/> (дата звернення: 21.11.2023).
8. What is Social Emotional Learning (SEL): Why It Matters. *National University* : web-site. URL : <https://www.nu.edu/blog/social-emotional-learning-sel-why-it-matters-for-educators/> (дата звернення: 19.11.2023).

НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ЛЕКСИКИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

TEACHING ENGLISH MEDICAL VOCABULARY BY MEANS OF INTERACTIVE METHODS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

У статті розглянуто особливості застосування інтерактивних методів навчання англійської медичної лексики на підставі аналізу фахової літератури та власного педагогічного досвіду. Проаналізувавши світові та вітчизняні наукові джерела, було виявлено, що проблема дистанційного навчання англійської медичної лексики досліджена недостатньо. Тому, у статті було визначено основні особливості навчання медичної лексики онлайн, а саме: використання спеціалізованих навчальних платформ під час занять з англійської мови, запровадження інтерактивних методів навчання, адаптація англійського фахового матеріалу до особливостей груп, активна співпраця студентів-медиків з викладачем, оцінювання та зворотній зв'язок, мотивація та підтримка студентів. З метою підтвердження ефективності зазначених вище методів було проведено педагогічний експеримент в 2020–2021 та 2021–2022 навчальних роках. У експериментальному дослідженні взяли участь 105 студентів першого та другого курсів медичних факультетів Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. Зазначених вище студентів було розподілено на експериментальну (50 студентів) та контрольну (55 студентів) групи, обидві групи проходили дистанційне навчання. Експериментальна група навчалась засобами інтерактивних методів, а контрольна – традиційними. Результати педагогічного експерименту довели, що застосування інтерактивних методів під час дистанційної форми навчання сприяло підвищенню якості засвоєння англійської медичної лексики на 15–25% у експериментальній групі, у той час як приріст знань в контрольній групі склав лише 7–10%. Подальше дослідження різних інтерактивних дистанційних методів вивчення англійської медичної лексики є необхідним для ефективного її засвоєння.

Ключові слова: Дистанційне навчання, інтерактивні методи, медична лексика, мотивація, фахова освіта.

The article considers the peculiarities of interactive methods using in distance teaching of English medical vocabulary to students based on the analysis of professional literature and own pedagogical experience. After analyzing the world and national scientific sources, it was proved that the issue of distance learning of English medical vocabulary is researched insufficiently. Therefore, the article identified the main principles of teaching medical vocabulary to students in the conditions of distance learning, particularly: the use of specialized educational platforms during English classes; the introduction of interactive teaching methods; the adaptation of English professional material to specific needs of students' groups; the active cooperation of medical students with the teacher; assessment and feedback; motivation of students. In order to confirm the effectiveness of mentioned above methods, a pedagogical experiment was conducted among 105 medical students of the 1st and 2nd year medical faculties of Bogomolets National Medical University, who studied in conditions of distance learning in the 2020–2021 and 2021–2022 academic years. The participants of the experiment were divided into 2 groups: the experimental (50 people) and control (55 people) ones. The experimental group was taught by means of interactive methods and the control group was trained by means of traditional methods. The results of the experiment proved that the use of interactive methods in distance learning encouraged the mastering of English medical vocabulary by 15–25% in students of the experimental group. At the same time, the students of control group do not show the significant improvement in knowledge of medical vocabulary (7–10%). Further research of various interactive distance methods of learning English medical vocabulary is necessary for its effective acquisition.

Key words: Distance learning, interactive methods, medical vocabulary, motivation, professional education.

УДК 37.016.77:81-057.874.6
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.20>

Підмазіна О.М.,
викладач кафедри мовної підготовки
Національного медичного університету
імені О.О. Богомольця

Постановка проблеми в загальному вигляді.

У сучасному світі навчання стає більш доступним та зручним завдяки дистанційній освіті. У даному контексті особливо актуальною стає проблема вивчення англійської медичної лексики студентами медичних закладів вищої освіти. Володіння англійською мовою за професійним спрямуванням значно підвищує конкурентоспроможність майбутніх лікарів. Проте навчання в умовах дистанційної освіти вимагає спеціальних методичних підходів та стратегій, що забезпечують ефективне засвоєння англійської медичної лексики та розвиток англомовної професійної компетентності. Практична необхідність удосконалення навчального процесу з метою оптимізації навчання та покращення показників успішності студентів, зумовило

вибір теми дослідження: методичні особливості викладання англійської медичної лексики студентам-медикам в умовах дистанційного навчання, а також необхідність визначення ключових аспектів, які сприяють її успішному засвоєнню.

Аналіз літературних джерел. Аналіз наукової літератури показав, що існує багато досліджень з проблеми англомовної підготовки студентів, але питання формування англомовної професійної лексичної компетентності студентів медичних закладів вищої освіти досліджено недостатньо. Раптовість запровадження дистанційної освіти пояснює наявність незначної кількості досліджень та публікацій на цю тему. Проте окремі роботи наголошують на значущості вивчення фахової лексики студентами-медиками в умовах дистанційної

форми навчання. Таким чином, проведений аналіз літературних джерел дозволив виокремити роботу О. Зубенко, Л. Дудікової та А. Феррі, присвячену вивченню інноваційних і традиційних методів викладання іноземної мови професійного спрямування в умовах дистанційного навчання [1]. Дана робота узагальнює основні методичні підходи до дистанційного навчання іноземної мови та наголошує на необхідності розробки методів дистанційного навчання. Зокрема, у статті Я. Кульбашної, В. Захарової пропонуються методи формування лексичної компетентності та їх чітка послідовність застосування, що сприяє ефективному засвоєнню медичної англійської лексики студентами [2]. Упорядкованість завдань та розробка комплексу, починаючи від матеріалів для презентації фахової лексики, закінчуючи завданнями на комунікацію обумовлює успішне засвоєння лексики дистанційно. Автори наголошують на важливості знання медичної лексики як основи фахового спілкування [1, 2]. У роботі Ж. Рагріної розглядаються аспекти підготовки іноземних медичних спеціалістів до професійного спілкування, де зазначено, що імітація фахової діяльності створює умови для застосування і відтворення лексики в умовах близьких до реальних [3]. Дослідження М. Тимчика базуються на інтерактивних методах дистанційного навчання студентів медичних спеціальностей на заняттях англійської мови [4]. Робота А. Феррі, О. Ціхоцької, та Н. Корильчука розглядає сучасні методики онлайн навчання іноземної мови для студентів медичних ЗВО [5]. Зазначені дослідження і публікації висвітлюють основні методичні та дидактичні аспекти навчання медичної лексики онлайн, що сприяє розвитку ефективних стратегій для формування мовної та професійної компетентності студентів-медиків.

Мета статті. Спираючись на аналіз літературних джерел та власний педагогічний досвід, визначити основні положення навчання англійської медичної лексики засобами інтерактивних методів в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу. Вивчення професійної лексики вимагає спеціального підходу під час дистанційної форми навчання. Аналіз світового і власного педагогічного досвіду дозволяє виокремити основні методичні аспекти, які сприяють ефективному навчанню медичної лексики онлайн:

1. Використання спеціалізованих навчальних платформ. Важливим елементом успішного навчання медичної лексики є використання спеціалізованих платформ та онлайн-ресурсів, які надають доступ до актуальної медичної інформації, електронних підручників, відеолекцій тощо. Це дозволяє студентам максимально зануритись в тему та отримати доступ до оновленої інформації. У НМУ імені О.О. Богомольця такою

платформою є LIKAR NMU, яка працює на базі платформи Moodle, і забезпечує всі функції обміну навчальними матеріалами, оцінювання, зв'язку викладача зі студентом.

2. Інтерактивні методи навчання. Інтерактивне середовище студентів сприяє підвищенню якості засвоєння медичної лексики. У той же час, організація веб-конференцій, форумів для обговорення клінічних випадків, створення віртуальних лабораторій для практичних завдань, проведення мультидисциплінарних засідань англомовного клубу допомагає студентам відчувати зв'язок між теорією та практикою, що мотивує їх до подальшого вивчення англійської лексики.

3. Адаптація англомовного фахового матеріалу до особливостей груп. Враховуючи рівень попередніх знань, здатність до навчання та мотивацію, навчальний матеріал необхідно адаптувати до потреб студентів. Зазначене вище зумовлює необхідність диференційованого підходу та адаптації навчальної програми.

4. Активна співпраця студентів з викладачем. Дистанційне навчання не є відокремленим процесом, тому студенти мають активно співпрацювати поміж групами та потоками під час проведення загальних заходів, а саме: конференцій, вебінарів, занять англомовного гуртка. Ці заходи сприяють покращенню запам'ятовування та засвоєння медичної лексики.

5. Оцінювання та зворотній зв'язок. Під час та наприкінці навчального процесу необхідно здійснювати контроль сформованості лексичної компетентності студентів у вигляді оцінки та надання зворотнього зв'язку. Останнє є ключовою інформацією для студента, яка відображає його досягнення та недоліки у роботі, а також стратегії виправлення помилок.

6. Мотивація. Вона є головним фактором, що сприяє активному формуванню іншомовної компетентності. У студентів першого року навчання мотивація переважно зовнішня, яка формується за допомогою оцінки, іншої думки викладача або батьків. Необхідним завданням викладача є формування у студентів внутрішньої мотивації, тобто навчання, що продиктоване власним розумінням. Для виконання цього завдання необхідно створювати цікаві завдання, що занурюють студентів у процес навчання.

Зазначимо, що успішність засвоєння медичної лексики можлива за умови запровадження компетентнісного підходу, який має на меті застосування накопичених знань у практичній діяльності. Навчання медичної лексики дистанційно є зазвичай ефективним завдяки використанню різноманітних засобів навчання: аудіо- та відеоматеріалів, інтерактивних онлайн курсів, електронних підручників, навчальних платформ та спільних проєктів.

Аудіо- та відеоуроки, де викладач презентує та демонструє медичну лексику, дозволяють студентам вивчати матеріал за власним графіком в асинхронному режимі.

Інтерактивні онлайн курси. Створення спеціалізованих онлайн курсів, на відповідних платформах, де студенти можуть вивчати медичну лексику переглядаючи відеоуроки, виконуючи тести, інтерактивні завдання та обговорюючи питання на форумах сприяє активному навчанню. У НМУ імені О.О. Богомольця такі курси було розроблено та викладено на навчальній платформі LIKAR NMU.

Використання електронних підручників та спеціалізованих навчальних платформ дозволило студентам вивчати медичну лексику, виконуючи завдання та тести на сайті; ефективність такого виду навчальної діяльності була підтверджена результатами академічної успішності студентів.

Для практичного опанування медичної лексики застосовуються імітаційні завдання близькі до реальних умов, для виконання цих завдань студенти змушені використовувати медичну термінологію у власному мовленні. Зазначене вище допомагає підготувати майбутніх фахівців до виконання професійних обов'язків.

Дистанційне вивчення англійської медичної лексики може включати в себе спільні проекти та групові завдання, де студенти співпрацюють використовуючи віртуальні платформи для обговорення клінічних випадків. Так, в НМУ імені О.О. Богомольця щорічно організуються медичні конференції, де студенти презентують результати власних досліджень англійською мовою.

Використання онлайн-словників та медичних довідників, оцінювання за допомогою онлайн тестів та формування портфоліо курсу створило методичне забезпечення курсу англійської мови для дистанційної форми навчання. Варто зазначити необхідність постійного супроводу та надання студентам індивідуальних консультацій викладачами в онлайн режимі для вирішення складних питань.

Використання цих методів окремо або у комбінації дозволило студентам ефективно вивчити медичну лексику дистанційно. З метою підтвердження ефективності зазначених вище методів у 2020–2021 та 2021–2022 навчальних роках було проведено педагогічний експеримент, у якому взяли участь 105 студентів медичних факультетів першого та другого курсів. Зазначені студенти були розподілені на дві групи: перша (експериментальна група) – 50 студентів, друга (контрольна група) – 55 студентів. Перша група навчалась дистанційно за допомогою інтерактивних методів, а друга група навчалась також дистанційно, але за допомогою традиційних методів навчання. На початку навчального року під час вхідного контролю у студентів обох груп було визначено рівень знань медичного вокабуляру. Після закінчення

експерименту також було здійснено контроль рівня знань англійської медичної лексики у кожній групі. Аналіз показників успішності довів, що дистанційне навчання інтерактивними методами сприяло підвищенню рівня знань англійської медичної лексики студентами експериментальної групи на 15–25%. У той час як у контрольній групі студентів, яка навчалась дистанційно з використанням традиційних методів навчання, покращення рівня знань англійської медичної лексики у порівнянні з вхідним контролем відбулось лише на 7–10%. Цей результат свідчить про ефективність дистанційного навчання із застосуванням інтерактивних методів. Дослідження не виявило суттєвої різниці у покращенні мовленнєвих навичок між студентами з різними рівнями знань в обох групах. Тобто, як студенти з початковим низьким рівнем, так і студенти з початковим високим рівнем знань, однаково підвищили свій рівень знань англійської медичної лексики в межах 15–25% в експериментальній групі та на 7–10% у контрольній відповідно. Це засвідчує, що дистанційне навчання за умови використання інтерактивних методів сприяє покращенню ефективності засвоєння англійської медичної лексики студентами, що сприяє ефективному професійному спілкуванню.

Висновки. Аналіз наукових джерел та власного педагогічного досвіду виявив, що проблема дистанційного навчання англійської медичної лексики досліджена недостатньо. Запровадження дистанційної форми навчання вимагає використання спеціалізованих навчальних платформ, як платформа LIKAR NMU, на базі платформи Moodle, в НМУ імені О.О. Богомольця, а також запровадження інтерактивного методів, які сприяють підвищенню якості вивчення англійської медичної лексики студентами медичних ЗВО. Іншими передумовами дистанційного навчання англійської медичної лексики є адаптація англійськомовного фахового матеріалу до особливостей груп, активна співпраця студентів-медиків з викладачем, постійне оцінювання, зворотній зв'язок та мотивація. З метою підтвердження ефективності зазначених вище методів було проаналізовано показники успішності 105 студентів-медиків 1 та 2 курсів медичних факультетів Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, які навчалися дистанційно у 2020–2021 та 2021–2022 навчальних роках. Обраних 105 студентів було розподілено на експериментальну (50 осіб) та контрольну (55 осіб) групи. Проведений аналіз показав, що дистанційне навчання сприяло покращенню рівня знань англійської медичної лексики на 15–25% в експериментальній групі та на 7–10% – в контрольній. У подальшому дослідженні планується розробка різних інтерактивних методів, що симулюватимуть умови професійної діяльності для створення можливостей застосування медичної лексики під час професійної комунікації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зубенко, О. В., Дудікова, Л. В., Феррі, А. С. Інноваційні та традиційні методи вивчення іноземної мови професійного спрямування в умовах дистанційного та онлайн навчання. Сучасні напрями розвитку педагогіки та педагогічної психології; актуальні питання філології та мовознавства: матеріали II Міжнар. спеціалізованої наук. конф., (м. Івано-Франківськ, 11 черв. 2021 р), с. 59–60.
2. Kulbasha Ya. Zakharova V. Methodology of future dentists' foreign language competence formation on the base of Cambridge methods of English language teaching. *Modern higher education review*, 2017, № 2. p. 65–73.
3. Рагіна, Ж. М. Підготовка майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування. Запорізький національний університет, кваліфікаційна робота на здобуття ступеня кандидата пед. Наук. ... 13.00.04, Запоріжжя, 2017, 172 с.
4. Тимчик М. Інтерактивні методи дистанційного навчання студентів медичних спеціальностей на заняттях англійської мови. Сучасні дослідження з іноземної філології, 2023, (1 (23)), с. 328–336.
5. Феррі А., Ціхоцька О., Корильчук Н. Сучасні методики онлайн навчання іноземної мови професійного спрямування студентів медичних спеціальностей. *Перспективи та інновації науки*, 2021, (3 (3)), с. 315–330.

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ГОЛОВНА РУШІЙНА СИЛА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

PEDAGOGICAL PRACTICE AS THE MAIN DRIVING FORCE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF THE FUTURE TEACHER

У статті висвітлено проблему впливу педагогічної практики на процес професійного становлення майбутнього вчителя. Зазначено, що вищу мету педагогічної освіти становить професійне становлення та саморозвиток педагога на особистісному рівні. Професійне становлення майбутнього вчителя – це процес якісної, цілеспрямованої свідомої зміни власної особистісної сфери, професійних властивостей, професійної діяльності, що протікає як саморозвиток і є невід’ємною умовою становлення суб’єктності учасників педагогічної взаємодії. Педагогічна практика в педагогічних ЗВО – складова частина освітнього процесу, яка має на меті навчити студентів творчо застосовувати у практичній діяльності науково-теоретичні знання та практичні навички, отримані при вивченні педагогіки, психології, методик та спеціальних дисциплін, сприяти розвитку у майбутніх вчителів інтересу до науково-дослідної роботи. Успішність впливу педагогічної практики на професійне становлення майбутніх вчителів залежить від зовнішніх та внутрішніх чинників. До зовнішніх чинників професійного становлення майбутнього вчителя відносять: гуманістичну спрямованість освітнього процесу; орієнтацію життєдіяльності студентської спільноти на особистісне зростання; психолого-педагогічний супровід процесу професійного становлення майбутнього вчителя. До внутрішніх чинників професійного становлення майбутнього вчителя у процесі практики відносять обставини, що створюються самим студентом і відбивають його «суб’єктивний життєвий простір»: прийняття студентом суб’єктивної позиції у рамках практичної педагогічної діяльності; мотиваційна готовність майбутнього педагога до педагогічної (практичної) діяльності та професійного становлення. Професійне становлення майбутніх вчителів в умовах педагогічної практики протікатиме більш ефективно, якщо: зміст та організація педагогічної практики будуть оновлені в контексті оновлення змісту освіти та процесу підготовки майбутнього вчителя, у тому числі на основі антропоцентричного підходу; професійне становлення буде системоутворюючим компонентом педагогічної підготовки майбутнього вчителя; оцінка стимулюючих можливостей педагогічної практики буде заснована на обліку стадійного характеру, факторів та механізмів особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя під час підготовки у ЗВО.

Ключові слова: майбутній учитель, професійне становлення, педагогічна практика,

саморозвиток, освітній процес, гуманістична спрямованість.

The article highlights the problem of the impact of pedagogical practice on the process of professional development of a future teacher. It is noted that the highest goal of pedagogical education is the professional formation and self-development of a teacher at the personal level. The professional formation of a future teacher is a process of qualitative, purposeful conscious change of one's personal sphere, professional properties, professional activity, which proceeds as self-development and is an integral condition for the formation of the subjectivity of participants in pedagogical interaction. Pedagogical practice in pedagogical higher education institutions is an integral part of the educational process, which aims to teach students to creatively apply scientific and theoretical knowledge and practical skills acquired during the study of pedagogy, psychology, methods and special disciplines in practical activities, to promote the development of future teachers' interest in science – research work. The success of the impact of pedagogical practice on the professional development of future teachers depends on external and internal factors. The external factors of the future teacher's professional development include: the humanistic orientation of the educational process; orienting the life of the student community to personal growth; psychological and pedagogical support of the process of professional formation of the future teacher. The internal factors of the professional formation of the future teacher in the process of practice include the circumstances created by the student himself and reflect his «subjective life space»: the student's adoption of a subject position within the framework of practical pedagogical activity; motivational readiness of the future teacher for pedagogical (practical) activity and professional development. The professional formation of future teachers in the conditions of pedagogical practice will proceed more effectively if: the content and organization of pedagogical practice are updated in the context of updating the content of education and the process of training future teachers, including on the basis of an anthropocentric approach; professional development will be a system-forming component of the future teacher's pedagogical training; assessment of the stimulating possibilities of pedagogical practice will be based on the account of the staged nature, factors and mechanisms of the personal and professional development of the future teacher during training in higher education. **Key words:** future teacher, professional formation, pedagogical practice, self-development, educational process, humanistic orientation.

УДК 378.147.091.33-027.22:37.011.3-051
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.21>

Прищепов М.М.,
аспірант кафедри освітології
та інноваційної педагогіки
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді. Досліджуючи процес професійного становлення майбутнього вчителя у педагогічному аспекті, ми свою наукову позицію розглядаємо

через вивчення становлення гуманістичних ідей, аналіз та порівняння різноманітних підходів до розуміння сутності особистісно-орієнтованої освіти, у тому числі вищої педагогічної. Оскільки

вчитель є опосередкованим учасником того, що відбувається в суспільстві та державі через своїх учнів, то саме нашим студентам належить будувати нову Україну та систему освіти XXI століття. Проблема сутності професійної підготовки вчителя завжди була значуща для педагогічної теорії та практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема впливу педагогічної практики на процес професійного становлення майбутніх учителів завжди була цікавою для психологів та педагогів як минулого так і сьогодення. Так, у наукових здобутках Г. Балла розкрито підготовку до професійної діяльності у контексті розвитку особистості та становлення її духовності. Дослідження О. Вознюк стосуються концепції особистості педагога як моделі продуктивної професійної діяльності. У працях Г. Данилової розглянуто педагогічний професіоналізм у контексті акмеології. Наукові здобутки Ю. Завалевського розкривають управління процесом професійного зростання вчителя. Н. Казакова досліджувала організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх учителів початкової школи в умовах ступеневої підготовки. У наукових здобутках В. Каплінського розкрито проблему професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки. Л. Кравець досліджувала педагогічну практику як чинник професійного становлення майбутнього вчителя. У працях Линенко А. визначено професійну ідентичність в контексті професійної підготовки майбутнього вчителя. Дослідження Л. Литвин стосуються професійного становлення молодого вчителя в системі спільної науково-методичної роботи районного відділу освіти і школи. Наукові здобутки Л. Рибалко розкривають акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя. У наукових працях С. Соколовської наведено ретроспективний аналіз дослідження проблеми саморозвитку. Г. Черкас досліджувала педагогічну практику у системі підготовки вчителів. О. Чепішко визначила психологічні умови розвитку професійної свідомості майбутніх учителів. У наукових дослідженнях В. Швидкого розкрито особливості формування Я-концепції в професійному становленні особистості. С. Яланська досліджувала професійне становлення вчителя як актуальну проблему педагогічної психології.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зараз розробляються багато напрямків щодо вирішення проблеми професійного становлення вчителя, проте все частіше це питання переходить на вивчення деяких аспектів педагогічної майстерності вчителя, специфіки вчительської праці та особливостей педагогічної діяльності. Для нашого дослідження

цінним є усвідомлення пріоритету людини в професії, при цьому ставиться завдання відштовхуватися від студента, його досвіду практичної діяльності, можливостей навчання тощо. З огляду на це проблема професійного становлення майбутнього вчителя у процесі педагогічної практики набуває дедалі більшої актуальності.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розгляд сутності педагогічного забезпечення професійного становлення майбутнього вчителя в освітньому процесі за допомогою педагогічної практики, ґрунтуючись на наукових здобутках відомих педагогів минулого та сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи сутність професійного становлення майбутнього вчителя, логіку нашого судження ми побудували таким чином: вищу мету педагогічної освіти становить професійне становлення та саморозвиток педагога на особистісному рівні.

Студент стає активним суб'єктом, який реалізує у педагогічній професії свій спосіб життєдіяльності: ставить завдання, розширює рамки діяльності, може діяти незалежно від ситуацій та обставин, творити ці обставини, виробляти власну стратегію професійного мислення та діяльності тощо.

Співвідношення саморозвитку та розвитку людини нам представляється як становлення особистості, що включає саморозвиток. Саме тому особистісне становлення ми розглядаємо через явище саморозвитку як безперервного процесу, в рамках якого людина набуває здатності керувати поточними подіями, формувати гарні та відкриті відносини з іншими людьми, мужньо та послідовно захищати свої погляди, сприймати життя у всій красі [11; 18]. Ця позиція розглядається як провідна у багатьох авторів [4; 7; 12; 14].

Дослідження Г. Балла, Д. Мазохи, С. Соколовської, дозволили дійти висновку, що саморозвиток педагога – обов'язкова складова мети сучасної освіти, а його рівень є показником суб'єктності вчителя на всіх етапах його безперервної педагогічної освіти.

Саморозвиток, його структуру та механізми розглядають багато вчених, але загальну основу всіх визначень становить розуміння саморозвитку як процесу багатогранного самоусвідомлення та самозміни.

Науковці визначають саморозвиток особистості як процес цілеспрямованої творчої зміни особистістю власних духовно-ціннісних, морально-естетичних, діяльнісно-практичних, інтелектуальних, чуттєвих, характерологічних особливостей для успішнішого досягнення своїх життєвих цілей і ефективнішого виконання свого людського, соціального призначення. Саморозвиток включає низку структурних компонентів: самопізнання, самореалізацію, самовизначення,

самоорганізацію, самореабілітацію, самопізнання, самоспонування, програмування професійного та особистісного зростання тощо [19].

Зіставивши характеристики, отримані з урахуванням аналізу наявних досліджень із саморозвитку, ми дійшли висновку, що саморозвиток – це внутрішній процес самозміни системи, що під впливом власних протиріч стає вищим рівнем саморуку; при цьому система, що саморозвивається, повинна бути відкритою, оскільки внутрішні ресурси не зможуть забезпечити тривале існування системи.

Конкретизуючи категорію саморозвитку у сфері педагогічної діяльності, ми звернулися до досліджень, у яких обґрунтовується ідея детермінації розвитку особистості діяльністю, і тому людина вивчається з позицій її відповідності професії та успішної діяльності у ній. Щодо цього, професійний саморозвиток слід розглядати як цілеспрямований процес удосконалення професіоналізму, який визначається власне людиною. Так, науковці визначають професійний саморозвиток як процес інтеграції зовнішньої професійної підготовки та внутрішнього руху, особистісного становлення людини [15]. Зовнішнє задає зміст, форми, схеми, а внутрішній рух забезпечує реалізацію, особистісний сенс професійного саморозвитку. Між ними можуть бути певні неузгодженості за часом та змістом.

Л. Литвин розглядає професійно-педагогічне становлення у взаємодії безлічі об'єктивних та суб'єктивних факторів, визначаючи його як динамічний процес, результатом якого є самоствердження вчителя у своїй професії та його професійне безперервне зростання [12].

Таким чином, у нашому уявленні професійний саморозвиток – це внутрішньо зумовлена прогресивна самозміна людини, що виражається у вдосконаленні нею якості власної професійної діяльності.

У теоретичному та практичному плані для нас важливі позиції В. Каплінського, який у своєму дослідженні визначає професійне становлення студента як динамічну властивість особистості, пов'язану з формуванням та розвитком особистісних та професійних якостей, усвідомленим ставленням до обраної професії, що впливає на професійну підготовку та професійну діяльність. Виділені автором етапи професійного становлення студентів та рівні його сформованості також стали цінними для нашого дослідження [8].

Спираючись вищезазначені дослідження, ми вважаємо, що професійне становлення майбутнього вчителя – це процес якісної, цілеспрямованої свідомої зміни власної особистісної сфери, професійних властивостей, професійної діяльності, що протікає як саморозвиток і є невід'ємною

умовою становлення суб'єктності учасників педагогічної взаємодії.

Розроблене визначення вимагало виявлення факторів, умов, передумов, закономірностей та принципів професійного становлення студентів педагогічного ЗВО. Успішність впливу педагогічної практики на професійне становлення майбутніх вчителів залежить від зовнішніх та внутрішніх чинників [14].

До зовнішніх чинників професійного становлення майбутнього вчителя ми віднесли: гуманістичну спрямованість освітнього процесу; орієнтацію життєдіяльності студентської спільноти на особистісне зростання; психолого-педагогічний супровід процесу професійного становлення майбутнього вчителя. Далі постало завдання теоретичного обґрунтування кожного з чинників.

Аргументуючи статус гуманістичної спрямованості педагогічного процесу як фактора професійного становлення майбутнього вчителя, в ході теоретичного дослідження ми встановили, що гуманістична спрямованість освітнього процесу ідентифікує педагогічну освіту як сферу духовного виробництва, продуктом якого виступають не лише засвоєння нових знань, цінностей, особистісних сенсів розкриття сутнісних сил педагога, його здібностей вільно орієнтуватися у складних соціокультурних обставинах, обслуговувати як наявні технології, а й інноваційність [6].

До внутрішніх чинників професійного становлення майбутнього вчителя у процесі практики ми відносимо обставини, що створюються самим студентом і відбивають його «суб'єктивний життєвий простір». Такими обставинами є:

прийняття студентом суб'єктивної позиції у рамках практичної педагогічної діяльності;

мотиваційна готовність майбутнього педагога до педагогічної (практичної) діяльності та професійного становлення.

Студент у процесі педагогічної практики стає активним суб'єктом, який реалізує свій спосіб життєдіяльності. Суб'єктивний початок є особистісною стороною будь-якої діяльності. Саме суб'єктне становлення активізує свідомість, самосвідомість, рефлексію, розширює простір вільного цілепокладання та творчості, підвищує міру відповідальності та унікальності індивідуальних прагнень особистості. Наша позиція ґрунтується на розробленій у психолого-педагогічній науці сукупності основних рис особистості як суб'єкта діяльності, у тому числі: здатність особистості виробляти, перетворювати, творити; її активна позиція; свобода особистості, детермінація дій у самій людині; внутрішня незалежність від зовнішнього світу тощо [1].

Процес розвитку вчителя як професіонала супроводжується не тільки розвитком особистісних структур, а й специфічною інтеграцією

властивостей і якостей особистості, формуванням її як цілісної системи. На думку багатьох дослідників, у забезпеченні інтеграції особистості провідну роль відіграє її спрямованість, адже саме вона виступає у ролі спонукальної системи, що визначає вибірковість відносин та активності особистості.

Ми вважали за необхідне розглянути мотиваційну готовність до здійснення практичної педагогічної діяльності майбутніх вчителів через низку компетенцій, які мають значення для нашого дослідження. Загальні компетенції – це здатність, заснована на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, які зустрічаються у всіх типах освітніх практик [5].

Професійні (професійно-орієнтовані) компетенції, пов'язані з готовністю та здатністю студента доцільно діяти відповідно до вимог педагогічної практики, методично організовувати і самостійно вирішувати завдання та проблеми, а також самооцінювати результати своєї діяльності. Студенти усвідомлюють себе суб'єктами власного професійного становлення, удосконалюють свою самосвідомість та «образ Я», і це призводить їх до неминучого внутрішнього бажання свідомо вдосконалювати свої особистісно-професійні якості.

Провідним фактором, що інтегрує виділені нами зовнішні і внутрішні чинники та забезпечує їх комплексну реалізацію в рамках професійного становлення майбутнього вчителя, виступає педагогічна практика. Педагогічна практика в педагогічних ЗВО – складова частина освітнього процесу, яка має на меті навчити студентів творчо застосовувати у практичній діяльності науково-теоретичні знання та практичні навички, отримані при вивченні педагогіки, психології, методик та спеціальних дисциплін, сприяти розвитку у майбутніх вчителів інтересу до науково-дослідної роботи [16]. Педагогічна практика є важливою ланкою освітнього процесу у ЗВО і має свої специфічні цілі та завдання. Сутність педагогічної практики полягає у ліквідації протиріччя між вимогами суспільства та рівнем професійної підготовки випускників педагогічного ЗВО.

Педагогічна практика на відміну від теоретичного навчання з його високим ступенем наукового узагальнення характеризується великою конкретністю. Вона виступає як основа пізнання, доповнює та узагальнює теоретичні знання студентів, підводить впритул до аналізу, наукового пошуку та узагальнення педагогічного досвіду, розкриває суспільну значущість професії, формує необхідні професійні вміння, навички, зміцнює позитивні мотиви навчання у ЗВО.

Особливий інтерес для нас представляє дослідження Л. Кравець, у якому визначені функції педагогічної практики, показано їх органічну єдність та взаємодію. З огляду на те, що сама

проблема професійного становлення майбутнього вчителя є багатоаспектною, що охоплює широке коло питань, спираючись на дослідження Л. Кравець ми вважаємо, що рівень стану професійного становлення може бути проаналізований як у всій сукупності складових його якісних показників, так і поелементно, за окремими, найбільш суттєвими показниками [10].

Педагогічна практика спонукає студентів до осмислення власної педагогічної діяльності, себе у професії, до вибору та побудови світу ціннісних відносин, до оволодіння новими способами вирішення професійних та особистісних проблем. Ми погоджуємося з думкою дослідників, що у педагогічній практиці, передусім, відбувається становлення та розвиток інтересу до педагогічної професії, і водночас виявляються бар'єри, які перешкоджають цьому.

Для професійної самосвідомості майбутнього вчителя суттєвими характеристиками є логічність міркувань та вміння робити висновки на основі практичного досвіду, набутого у процесі педагогічної практики. Професійне самоусвідомлення майбутнього вчителя включає усвідомлення студентом норм, правил, моделей своєї професії, окремих сторін своєї особистості (професійної поведінки, рівня професіоналізму та своєї емоційності), сформованої позитивної «Я-концепції» [2].

Найбільш суттєвими ознаками самооцінки є усвідомлення своїх особистих та професійних якостей та цих якостей в інших, зіставлення професійної оцінки та оцінки інших. Професійне становлення майбутнього вчителя знаходить вираження у творчому характері його життєдіяльності, спрямованій на усвідомлення та перетворення себе та навколишнього світу. Самооцінка спонукає майбутнього вчителя до аналізу причинно-наслідкових зв'язків, стимулює розвиток його здатності до самопізнання, роботи над собою та застосування цієї здатності до складних умов і обставин професійного буття, пошуку та особистісної оцінки власного життєвого та педагогічного досвіду.

Самоорганізація вимагає від майбутнього фахівця реальної дії, вчинку, поведінкового акту, закріплення стійкого стереотипу дії через багаторазове повторення, вироблення професійної звички. Вона проявляється у співвіднесеності засвоєних знань із дійсним ставленням людини до себе та до оточуючих, регуляції навчально-практичної діяльності, доцільності самовиявлення у навчально-практичній діяльності; оцінки, контролю, коригування майбутнього вчителя як особистості та суб'єкта діяльності. Професійна самоорганізація пояснюється потребою майбутнього вчителя у навчальній педагогічній практиці, оскільки професійна самоорганізація як внутрішня якісна зміна має своєю підставою протиріччя між

«Я» реальним та ідеальним. Педагогічна практика допомагає суб'єкту помножити власні сили, отримати емоційне «підживлення» і через зміну картин світу перейти до більш адекватного його сприйняття та розуміння, що запускає механізми професійного становлення.

Для професійного самоврядування майбутнього вчителя найяскравішими ознаками виступають прогнозування результатів та рефлексія власної професійно-педагогічної діяльності. Розвиток цього компонента пов'язаний з умінням майбутнього вчителя усвідомити свої специфічні особливості, правила організації своїх дій і власних відносин, у яких зафіксовані значимі для нього цінності. Самоврядування проявляється інтенсивніше у студентів із вищим рівнем професійного становлення, що підтримує рівновагу у системі діяльності педагога, зменшує вплив дестабілізуючих чинників у педагогічному середовищі та зумовлює дотримання правових відносин.

У ході аналізу стану процесу професійного становлення майбутнього вчителя нами були виділені критерії та показники, які, на наш погляд, дозволяють найбільш якісно характеризувати процеси, що протікають, та виявляти динаміку особистісного саморозвитку.

Отже, ми виділили такі критерії:

1. Мотиваційно-ціннісний критерій: наявність стійкої мотивації, спрямованої на якісне освоєння педагогічної діяльності; стійке ставлення до цінностей професії; потреба у використанні та позитивному перетворенні свого досвіду.

2. Особистісно-діяльнісний. Розвиток здатності до рефлексії своєї поведінки та діяльності (досвід рефлексії): наявність позитивної Я-Концепції; прагнення до самовдосконалення на основі самопізнання; вміння програмувати саморозвиток; потреба та вміння контролювати результати власної діяльності; ступінь сформованості умінь саморегуляції.

3. Когнітивний. Наявність професійних знань та способів професійно-пізнавальної діяльності (операційний досвід): інтерес до психолого-педагогічної літератури; виразність особистісно-смиислового ставлення до матеріалу, що вивчається, і процесу діяльності; вміння раціонально організувати, контролювати та аналізувати свою поведінку; наявність самостійно вироблених методів професійно-пізнавальної діяльності.

Процес професійного становлення майбутнього вчителя – це послідовність різних його станів, що розгортається в часі, зумовлених внутрішньою структурою і тими можливими переходами (перетвореннями, перетвореннями), які містяться в цій структурі як її інтенції [5].

Проводячи своє дослідження в рамках цілісного підходу до вивчення педагогічних явищ та фактів, ми виділили чотири рівні професійного становлення майбутнього вчителя.

Виділена послідовність рівнів показує логіку процесу професійного становлення майбутнього вчителя в період його навчання в педагогічному ЗВО. Рух особистості студента від етапу до етапу є переходом від низького рівня до вищого. При цьому ціннісні аспекти кожного етапу актуалізуються і переходять на новий, більш якісний ступінь. Форми, методи та засоби ускладнюються, видозмінюються залежно від тактичних цілей та завдань, проте всі вони взаємопов'язані та взаємозумовлені як елементи системи. Крім того, процес професійної підготовки педагога є одночасно процесом становлення особистості студента, оскільки на кожному етапі набувають розвитку як професійні, так і особистісні зміни [20].

Перший (низький) рівень характеризується наступним чином: відсутність у студентів прагнення свідомого самовдосконалення, самозміни, самореалізації. Такі студенти пасивні, не замислюються про цілі в житті, не сприймають інформацію, яка сприяє їхньому саморозвитку. Взаємодія з іншими студентами, викладачами, ділові ігри на семінарських заняттях, мотивація обов'язку, потреба у пізнанні специфіки педагогічної професії – умови, що сприяють переходу студентів на другий рівень.

На другому рівні (нижче середнього) відбувається формування самоусвідомлення, самооцінки, самоорганізації та самоврядування. Цілі носять глобальний або розмитий характер, уявлення про себе як про спеціаліста, про способи професійної діяльності дуже невиразні. Самооцінка на цьому рівні може бути неадекватною. Студенти зазнають труднощів у самоорганізації або вважають, що набагато простіше працювати під керівництвом викладачів. Майбутній учитель характеризується формуванням самоусвідомлення, розвитком рефлексивних та емпатійних здібностей, актуалізацією інтересу до предметів педагогічного циклу, розвитком у студентів здатності до професійної інтерпретації життєвих обставин, педагогічних явищ та подій, формуванням позитивного прийняття себе та інших, альтернативних способів вирішення життєвих та професійних.

Третій рівень (середній) у професійному становленні майбутнього вчителя характеризується сформованим самоусвідомленням, адекватною самооцінкою, стійкими навичками самоорганізації та самоврядування. Але останні два компоненти виявляються лише ситуативно залежно від обставин, які студенти вважають найбільш сприятливими. Третій рівень відображає актуалізацію здатності студентів до самостійної постановки та професійного вирішення теоретичних та прикладних завдань, формується проєктна культура майбутнього вчителя, стимулюється пошук особистісного стилю професійної діяльності, авторство

у створенні власних моделей майбутньої педагогічної діяльності.

Четвертий рівень (високий) відображає сформоване самоусвідомлення, адекватну самооцінку, високий рівень самоорганізації та самоврядування майбутнього вчителя. Стійкий саморозвиток майбутнього вчителя характеризується тим, що здійснюється самоаналіз та необхідна корекція навчально-професійних та життєвих досягнень, актуалізується потреба в подальшому особистісно-професійному становленні, активно формується суб'єктність майбутнього вчителя.

Усвідомлення філософської, психологічної та педагогічної сутності людини, виявлення умов, факторів та критеріїв її становлення в умовах педагогічної практики дозволило нам сформулювати основні закономірності та принципи, що визначають цей процес. При цьому ми спиралися на висновки численних досліджень: принципи педагогіки саморозвитку, принципи педагогічного управління саморозвитком особистості, закономірності та принципи становлення особистості майбутнього вчителя в умовах інноваційної освіти, закономірності гуманізації освіти тощо [3; 13; 17]. Нами було виявлено наступні конкретні закономірні зв'язки професійного становлення майбутнього вчителя:

- ефективність професійного становлення майбутнього вчителя визначається нами як перша закономірність динамічного процесу, що детермінується внутрішньою активністю особистості, яка залежить від педагогічного управління і полягає у створенні педагогічних умов для продуктивного саморозвитку та має «м'який», імовірнісний характер;

- становлення особистості майбутнього вчителя найефективніше протікає при організації полісуб'єктного діалогічного педагогічного процесу з характерними його ознаками: стимулюванням прагнення студентів до саморозвитку, особистісно-значущою смисловою діяльністю, включенням у взаємодію на рівних, творчою спрямованістю;

- процес професійного становлення майбутнього вчителя набуває оптимального характеру, якщо студент займає суб'єктну позицію, коли динаміка процесу розгортається в руслі поступового наростання власної активності до повної саморегуляції;

- педагогічна практика «оживляється» власною активністю студента, якщо створено передумови виникнення у нього мотивації зростання, потреби у самоактуалізації, що виникає як результат самопізнання, усвідомлення своєї унікальності; якщо педагогічна практика проєктується як поле неоднозначних шляхів розвитку, створюючи можливість вибору.

За підсумками даних закономірних зв'язків нами було виділено такі принципи, що визначають

професійне становлення майбутнього вчителя у процесі педагогічної практики:

1. Принцип «продуктивного доміантного перетворення» освітнього процесу, активізації особистісного фактора у всіх сферах життєдіяльності. Цей принцип передбачає «людиноцентризм», спрямованість особистісно-професійних цінностей на головну доміанту – особистість майбутнього вчителя. Принцип вимагає спеціальних умов виявлення та прояву студентами своїх можливостей щодо постійного самовдосконалення.

2. Принцип інтеграції індивідуально-особистісної та соціокультурної спрямованості освітнього процесу. Принцип потребує обліку соціокультурного контексту розвитку, орієнтації освітнього процесу на вимоги динаміки сучасного суспільства. Принцип націлює на оволодіння загальнолюдською культурою, державними освітніми стандартами, на корекцію своєї поведінки та відносини відповідно до соціального замовлення.

3. Принцип взаємозв'язку змісту та процесу становлення вчителя в ході практики з реалізацією його суб'єктної позиції у майбутній професійній діяльності. Ми вважаємо, що засвоївши під час педагогічних практик особистісно-орієнтований досвід стосунків випускники педагогічного університету неминуче трансформують його у власну професійно-педагогічну діяльність.

4. Принцип діалогізму процесу творення. Цей принцип позначає перетворення позиції педагога та позиції студента на позицію співробітництва. Принцип вимагає від педагога готовності вступити до особистісно-сміслового спілкування зі студентом. Відповідно до принципу тут домінується діяльність смислородження, відбувається осмислення знань як особистісного пережитого досвіду, спільне відкриття нових смислів, взаємобагачення сенсами.

Усі принципи співвідпорядковані та взаємопов'язані між собою. Також принципи реалізуються у логіці трьох етапів освоєння змісту, застосування методів та форм педагогічної практики майбутнього вчителя [9]:

- метою першого етапу, що характеризується системним аналізом, є звернення до змісту своєї діяльності, розуміння своєї особистісної самобутності як основи професійно-педагогічної позиції, досягнення внутрішньої згоди;

- другий етап присвячений оформленню сенсів діяльності у процесі системного моделювання в індивідуальні цінності та застосування позиції як інструменту розуміння світу;

- на третьому етапі позиція майбутнього вчителя як система ціннісно-сміслової орієнтації стає концептуальною підставою гуманітаризації його професійної діяльності та поведінки.

Системний аналіз, моделювання та проєкування педагогічної діяльності становлять зміст

кожного етапу підготовки педагога. При переході від одного етапу до іншого зростає потреба у усвідомленні власної позиції, потреба у дедалі більшому використанні теоретичного матеріалу для її обґрунтування та просування до концептуального. На кожному етапі підготовки мають бути реалізовані одночасно усі виділені принципи. На всіх етапах цієї роботи неможливо реалізувати зазначені цілі та виділені принципи професійної підготовки лише на матеріалі імітаційного моделювання, без потужної педагогічної практики: суб'єктність майбутнього педагога потребує самореалізації та самоствердження у реальній, а не віртуальній діяльності.

Опираючись на вищезазначене можемо сказати, що формування вчителя, його професійних знань, умінь, навичок та рис особистості відбувається не лише під час вивчення спеціальних дисциплін та дисциплін психолого-педагогічного циклу. Особливу роль у цьому процесі відіграє педагогічна практика. Вона є важливою складовою освітнього процесу в ЗВО. Саме в цій діяльності у студентів-практикантів формується цілісне уявлення про професійну педагогічну діяльність, що спрямована на передачу соціокультурного досвіду за допомогою навчання і виховання та створення умов для особистісного розвитку учнів [2].

Необхідно підкреслити, що педагогічна практика виступає оптимальним фактором професійного становлення майбутніх учителів, оскільки вона потребує максимальної інтелектуальної діяльності, духовно-моральної компетентності, самообілізації студента, конкретизації психолого-педагогічних знань, формує вміння та навички педагогічної діяльності.

Висновки. Отже, ми вважаємо, що професійне становлення майбутніх учителів в умовах педагогічної практики протікатиме більш ефективно, якщо:

– зміст та організація педагогічної практики будуть оновлені в контексті оновлення змісту освіти та процесу підготовки майбутнього вчителя, у тому числі на основі антропоцентричного підходу;

– професійне становлення буде системоутворюючим компонентом педагогічної підготовки майбутнього вчителя;

– оцінка стимулюючих можливостей педагогічної практики буде заснована на обліку стадійного характеру, факторів та механізмів особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя під час підготовки у ЗВО.

Наше дослідження доводить, що в період педагогічної практики інтенсифікується процес професійного становлення майбутніх учителів, актуалізуються їх теоретичні знання, активізується процес формування педагогічних умінь та навичок, професійних якостей особистості як найважливіших складових компонентів загальнопедагогічної

підготовки вчителя. Педагогічна практика є сполучною ланкою між теоретичним навчанням та самостійною педагогічною діяльністю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балл Г. Професійна діяльність і підготовка до неї у контексті розвитку особистості та становлення її духовності. Творча особистість у системі неперервної професійної освіти: матеріали міжнар. наук. конф. / за ред. С. Сисоєвої, О. Романовського. Харків. ХДПУ. 2000. С. 34–39.

2. Вознюк О. Концепція особистості педагога як модель продуктивної професійної діяльності. Акмеодосягнення науковців Житомирської науково-педагогічної школи: монографія / ред. Дубасенюк О. А. Житомир. Видавництво ЖДУ ім. І. Франка. 2016. С. 107–134.

3. Данилова Г. Педагогічний професіоналізм у контексті акмеології. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія і практика: зб. наук. праць. К. КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, №5. 2006. С. 74–80.

4. Завалевський Ю. Управління процесом професійного зростання вчителя. Рідна школа. 2012. № 4-5. С. 52–58.

5. Загальна психологія: підручник. Скрипченко О.В. та ін. К. Либідь. 2005. 464 с.

6. Закон України «Про освіту». URL: <http://osvita.ua/legislation/iaw/233> (дата звернення 20.11.2023).

7. Казакова Н. Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх учителів початкової школи в умовах ступеневої підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ. 2005. 20 с.

8. Каплінський В. Професійне становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки: теорія і практика: монографія. Вінниця. «Твори». 2018. 492 с.

9. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л. М. Проколієнко. Київ. 1989. 608 с.

10. Кравець Л. Педагогічна практика як чинник професійного становлення майбутнього вчителя. Педагогічні науки. 2012. Вип. 55. С. 80–86.

11. Линенко А. Професійна ідентичність в контексті професійної підготовки майбутнього вчителя: теоретичний аспект дослідження. Наука і освіта. № 1. 2016. С. 72–76.

12. Литвин Л. Професійне становлення молодого вчителя в системі спільної науково-методичної роботи районного відділу освіти і школи: 110 автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград. 2010. 20 с.

13. Мазоха Д. На шляху до педагогічної професії. Вступ до спеціальності: навчальний посібник. Київ. Центр навчальної літератури, 2005. 168 с.

14. Рибалко Л. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.04. Харків. 2008. 42 с.

15. Соколовська С. Ретроспективний аналіз дослідження проблеми саморозвитку. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. № 46. 2009. С. 103–107.

16. Хоменко А. Суб'єкт-суб'єктні відносини як основа реалізації сучасної парадигми вищої освіти в Україні. Педагогічні науки. 2015. № 64. С. 66–74.

17. Черкас Г. Педагогічна практика у системі підготовки вчителів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2008. № 8. С. 155–158.

18. Чепішко О. Психологічні умови розвитку професійної свідомості майбутніх учителів. Проблеми сучасної психології. Вип. 22. Збірник наукових праць

К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2013. С. 654–656.

19. Швидкий В. Особливості формування Я-концепції в професійному становленні особистості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.07. Київ. 2007. 18 с.

20. Яланська С. Професійне становлення вчителя як актуальна проблема педагогічної психології. Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. пр. Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. Вип. 7. Полтава. 2014. 220 с.

ФАСИЛІТАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ТА ЇЇ СТРУКТУРА В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

FACILITATION TECHNOLOGY AND ITS STRUCTURE IN THE CONDITIONS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітації в професійній діяльності. Саме фасилітаційна технологія сприяє покращенню засвоєння знань здобувачами освіти, підвищує їхню самостійність і вмотивованість, сприяє оптимізації та активізації свідомого ставлення до освітнього процесу. Подано трактування термінів «фасилітація», «фасилітатор», «фасилітаційна технологія» з погляду теоретичних підходів у психології та педагогіці. Виділено основні структурні компоненти фасилітаційної технології. Сформульовано мету, принципи, особливості та умови успішної фасилітації. Подано найпоширеніші методи фасилітації: «Світове кафе», «Відкритий простір», «Аналіз поля сил Курта Левіна», «У той же час наступного року», «Пошук майбутнього», «Парадигма позитивних змін», «Антимозковий штурм», «Динамічна фасилітація», які можуть використовувати педагоги закладів освіти для реалізації рольової позиції фасилітатора. Розглянуто основні функції педагога-фасилітатора. Охарактеризовано особливості фасилітації освітнього процесу: організація освітнього простору; залучення та сприяння розкриттю потенціалу учасників та групи загалом; підтримка учасників у реалізації навчальних цілей. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено основні настанови та прийоми педагога-фасилітатора, які реалізуються в процесах міжособистісної взаємодії з майбутніми фахівцями. Виділено найбільш важливі якості для педагога-фасилітатора: емпатію, толерантність, критичність мислення, креативність, відкритість до нового, активність, комунікативні та лідерські якості, рефлексію тощо. Визначено, що підхід та технології фасилітації дозволяють реалізувати можливості, збільшити продуктивність та розкрити творчий потенціал команд, спільнот та організацій, підтримуючи і розвиваючи цінність кожної особистості в групі.

Ключові слова: фасилітація, фасилітатор, мета, принципи, методи, особливості фасилітації, фасилітаційна технологія, майбутній учитель початкових класів.

літації. фасилітаційна технологія, майбутній учитель початкових класів.

The article is devoted to one of the topical issues of training future primary school teachers to use facilitation in their professional activities. It is the facilitation technology that helps to improve the assimilation of knowledge by students, increases their independence and motivation, helps to optimize and activate a conscious attitude to the educational process. The article provides an interpretation of the terms «facilitation», «facilitator», «facilitation technology» in terms of theoretical approaches in psychology and pedagogy. The main structural components of the facilitation technology are highlighted. The purpose, principles, features and conditions of successful facilitation are formulated. The most common facilitation methods are presented: «World Cafe», «Open Space», «Kurt Lewin's Field of Forces Analysis», «Same Time Next Year», «Search for the Future», «Paradigm of Positive Change», «Brainstorming», «Dynamic Facilitation», which can be used by teachers of educational institutions to implement the role of a facilitator. The main functions of a teacher-facilitator are considered. The features of the facilitation of the educational process are characterized: organization of educational space; involvement and promotion of the potential of participants and the group as a whole; support of participants in the realization of educational goals. Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, the basic guidelines and techniques of a teacher-facilitator, which are implemented in the processes of interpersonal interaction with future specialists, are determined. The most important qualities for a teacher-facilitator are highlighted: empathy, tolerance, critical thinking, creativity, openness to new things, activity, communication and leadership skills, reflection, etc. It is determined that the approach and technologies of facilitation allow to realize opportunities, increase productivity and unleash the creative potential of teams, communities and organizations, supporting and developing the value of each individual in the group.

Key words: facilitation, facilitator, purpose, principles, methods, features of facilitation, facilitation technology, future primary school teacher.

УДК 378:373.3.011.3-051:378.147:316.475(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.22>

Рябець Д.В.,

аспірантка кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

З метою забезпечення конкурентоспроможності та ефективності вищої освіти її модернізація має носити гнучкий і постійний характер, а також тримати курс у двох основних напрямках – зміна методів навчання й зміна позиції особистості педагога. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує нове явище в педагогіці та психології – фасилітація. Сучасний світ святкує різноманіття, втілює інновації та безперервно і циклічно змінюється. Відповідь багатьом викликам сьогодні полягає у можливостях розкрити потенціал колективного інтелекту та знаходити рішення у групових форматах. Саме

фасилітаційна технологія дозволяє досягти максимальної продуктивності в груповій роботі, коли учасники розкриваються на професійному та особистісному рівні, створюючи разом нові продукти, розвиваючи проекти та досягаючи спільної мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема забезпечення фасилітації в педагогічному просторі сьогодні набула значного розвитку, про що свідчить різноманітність дослідницьких векторів, які обіймають проблемно-тематичний спектр феноменології фасилітації.

Науково-методологічні підходи до забезпечення педагогічної фасилітації розкрито в працях

Є. Врублевської, В. Суміної. Шляхи реалізації авторських технологій педагогічної фасилітації висвітлено у дослідженнях Т. Загорулі, Л. Кулікової, О. Фісун. Специфіці впровадження фасилітаційного спілкування у закладах загальної середньої та вищої освіти приділяється особлива увага у сучасних наукових розвідках Е. Волошина, О. Галіцян, А. Пермякова, Е. Скібіцький, І. Скібіцька.

Мета статті: проаналізувати фасилітаційну технологію та обґрунтувати її структуру в умовах професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Методи дослідження: для досягнення мети використано загальнонаукові методи наукового пізнання: логіко-системний аналіз, класифікація, аналогія, індукція, дедукція, узагальнення науково-теоретичних даних.

Виклад основного матеріалу. Фасилітаційна технологія передбачає комплекс алгоритмів та прийомів організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії між учасниками освітнього процесу, що заснований на використанні їх особистого досвіду та спрямований на створення умов для розвитку суб'єктного досвіду, становлення здатності до творчості, самоактуалізації у навчальній та інших доступних сферах життєдіяльності. Фасилітаційна технологія постає як єдність принципів діяльності фасилітатора і способів їх реалізації в освітній взаємодії.

Найважливішими характеристиками фасилітаційних технологій, пов'язаними зі змістовно-цільовими та структурними особливостями фасилітаційної взаємодії є їх суб'єктна спрямованість, недирективна інтерактивність, контекстність, динамічна багатозадачність.

Процес фасилітації приводить до підвищення ефективності групової роботи, заохочення членів групи до вирішення проблеми, допомагає розкрити їх потенціал. В ході фасилітації покращується взаємодія всередині самої групи, оскільки обговорення складної проблеми чи спірної ситуації стає більш організованим.

Завдяки фасилітації люди поєднують свої сили та здібності таким чином, що група стає максимально ефективною у прийнятті рішень, здатна генерувати нові корисні ідеї, випрацює спільні правила, розвиває та підтримує мотивацію на основі цінностей, а також здатна знаходити вихід у складних ситуаціях, розв'язувати суперечності в команді та в оточенні (на ринку, у секторі).

Аналіз наукової літератури засвідчує, що слово «фасилітація» походить від англійського дієслова «facilitate» (саме в такому вигляді воно почало вживатися в англійській мові з 1610 року), яке, у свою чергу, є похідним словом від латинського терміну – «facilis» (у перекладі «легкий, зручний») [3, с. 230].

Тематика фасилітації на сьогодні є актуальною, тому навколо неї ведеться багато полеміки і розглядається в різних сферах діяльності, зокрема в психології та педагогіці.

У психології термін «фасилітація» використовується для позначення процесу і феномену, при якому полегшується, оптимізується і підвищується продуктивність діяльності групи або окремого індивіда внаслідок присутності іншої людини чи декількох людей [4, с. 37].

Широко використовується термін «фасилітація» й у педагогічній літературі. У дослідженні з'ясовано, що поняття «педагогічна фасилітація» ввів до наукового обігу фундатор гуманістичної психології К. Роджерс. На думку К. Роджерса, педагог-фасилітатор допомагає дитині в процесі розвитку, підтримує та супроводжує її, створює сприятливе середовище прийняття, розуміння, одночасно мотивує дитину до навчання, самопізнання, саморозкриття.

У сучасній педагогіці «фасилітація» визначається як вплив педагога на саморозвиток та самовиховання того, хто навчається, за допомогою заохочення, стимуляції та використовується в дослідженнях міжособистісної взаємодії педагога з учнем під час освітнього процесу [1, с. 55].

У структурі фасилітаційної технології нами визначено термін «фасилітація» як професійна організація процесу групової роботи, спрямована на прояснення і досягнення групою поставлених цілей.

Відповідно до цього сформульовано мету фасилітації: організація ефективної роботи здобувачів освіти, а саме майбутніх учителів початкових класів, на засадах гуманізму, особистісного саморозвитку, конструктивної взаємодії.

Для цілісності структури фасилітаційної технології постала необхідність у визначенні суб'єктів освітнього процесу, зокрема ролі фасилітатора та учасників, без яких не може здійснюватися і сам процес фасилітації.

Слово «фасилітатор» є калькою з англійського «facilitator» і похідним від дієслова «to facilitate». Фасилітатором є той, хто перетворює процес комунікації в зручний і легкий для всіх його учасників.

Фасилітатор – лідер групи, який займає нейтральну позицію, не бере на себе прийняття рішення, а лише допомагає учасникам навчання ідентифікувати проблему й за допомогою конструктивного спілкування мотивувати до її вирішення.

Головним завданням фасилітатора є: донести до учасників думку про те, що основний результат навчання у ЗВО – здатність до інтенсивного та грамотного пошуку знань. Особистісні зміни, а чи не статичне знання, є єдиним, що має сенс під час виборів мети освіти у світі. Значне вчення визначається особливостями відносин, які

встановлюються між фасилітатором та здобувачем освіти.

Питанню особистісних якостей фасилітатора присвячені праці С. Березки. Авторка умовно об'єднує їх у декілька груп: інтелектуальні, емоційні; мотиваційні; розуміння себе й оточуючих; характеристики спілкування; ділові характеристики [2, с. 323].

Ураховуючи вище зазначене, для педагога-фасилітатора постає необхідність розвитку конкретних умінь. Перш за все, це вміння не просто уважно слухати, а й чути сказане кожним учасником освітнього процесу. Запам'ятовувати та аналізувати ситуації, під час яких збільшується зацікавленість матеріалом, підвищується мотивація до самостійного вирішення певного завдання. Також необхідно навчитися «відчувати» колектив, тобто моделювати структуру заняття, ураховуючи психологічний стан та поведінку здобувачів освіти [5, с. 274].

Учасники – група людей (фактична зміш характерів, досвіду, темпераментів – різних особистостей/ідентичностей), з якими працює фасилітатор.

Основу рольової позиції педагога-фасилітатора становить система особистісних настанов, які реалізуються в процесах міжособистісної взаємодії з майбутніми фахівцями. Саме тому нам імпонують визначені К. Роджерсом особистісні настанови викладача-фасилітатора:

– «істинність», «відкритість». Передбачає відкритість викладача власним думкам, почуттям, переживанням, здатність відкрито їх проявляти в міжособистісному спілкуванні з майбутніми вчителями початкових класів;

– «стимулювання», «безумовне позитивне прийняття», «довіра». Є вираженням внутрішньої впевненості викладача в можливостях і здібностях кожного здобувача освіти;

– «емпатійне розуміння». Бачення викладачем поведінки студента, його різноманітних реакцій, дій і вчинків з погляду самого студента.

Виокремлюючи основні настанови викладача-фасилітатора, К. Роджерс рекомендує використовувати такі методичні прийоми:

– застосування різнобічних ресурсів навчання і створення особливих умов, які полегшують студентам їх використання та забезпечують їм психологічну та фізичну доступність;

– формування різних зворотних зв'язків між викладачем і здобувачами освіти в процесі навчання;

– створення груп вільного спілкування для підвищення рівня психологічної культури міжособистісного спілкування та актуалізації особистісних настанов [6].

Дотримання цих настанов і прийомів з метою організації фасилітації у процесі навчання сприяє формуванню та розвитку в майбутніх учителів

початкових класів таких якостей, як самостійність, пізнавальна активність, спрямованість на оволодіння професією. Вони відіграють важливу роль у становленні майбутніх фахівців.

На основі визначених К. Роджерсом настанов та прийомів фасилітації нами виокремлено основні принципи фасилітації:

1. Рівність та відвертість. Усі учасники рівні та готові до діалогу, говорять чесно та свідомо, пояснюючи, чому їм важлива відповідь на поставлене питання.

2. Власна думка. Кожен говорить за себе: «я», а не «ми», «усі», а також висловлює особисту думку, а не інтерпретує думку інших.

3. Увага на конфліктах. Якщо є непорозуміння в групі, суперечки, їх не потрібно замовчувати або вдавати, що їх немає. Варто звернути на них увагу й обговорити конструктивно.

4. Одночасно говорить одна людина. Не можна переривати або ж зупиняти учасників, кожен має можливість висловитися.

Відповідно до принципів фасилітації визначено особливості фасилітації освітнього процесу: організація освітнього простору; залучення та сприяння розкриттю потенціалу учасників та групи загалом; підтримка учасників у реалізації навчальних цілей (їх визначають для кожного заняття, і вони допомагають рухатися до загальної мети).

Умовами успішної фасилітації є: проблемність навчання; довіра та повага педагога до здобувачів освіти, їх можливостей; толерантне ставлення до них, розуміння їх реакцій; забезпечення інформаційними, дидактичними, матеріально технічними ресурсами.

Найпоширенішими методами фасилітації, які можуть використовувати педагоги закладів освіти для реалізації рольової позиції фасилітатора, є: «Світове кафе», «Відкритий простір», «Аналіз поля сил Курта Левіна», «У той же час наступного року», «Пошук майбутнього», «Парадигма позитивних змін», «Антимозковий штурм», «Динамічна фасилітація» та інші. Ці методи підвищують ефективність процесу групового прийняття рішень (аналіз ситуації; визначення варіантів, альтернатив вирішення проблеми; вибір кращого варіанта), створюють, підтримують клімат у групі (підвищують рівень залученості в процес обговорення; стимулюють ініціативу; спонукають до особистої відповідальності за процес і результат), забезпечують обмін досвідом між учасниками, сприяють персональному розвитку учасників. Взаємодія здобувачів освіти під час проведення занять на основі методів фасилітації може здійснюватися по-різному: у групах (мікрогрупах), бригадах, члени яких мають спільне завдання, під час вільного руху по аудиторії і чергових зустрічей один з одним одного чи декількох аспірантів, що ведуть бесіду з членами групи,

яка виконує мікрогрупове завдання, у процесі вербального взаємообміну окремих мікрогруп чи груп у процесі виконання загального завдання всією групою.

Як результат структури фасилітаційної технології визначено організованість ефективної роботи майбутніх фахівців на засадах гуманізму, особистісного саморозвитку, конструктивної взаємодії.

Підхід та технології фасилітації дозволяють реалізувати можливості, збільшити продуктивність та розкрити творчий потенціал команд, спільнот та організацій, підтримуючи і розвиваючи цінність кожної особистості в групі. Фасилітуючи групові процеси, вдається скоротити час та підвищити якість прийняття рішень, знизити конфліктний потенціал та покращити процеси взаємодії в проєктах.

Висновок і перспективи подальших досліджень. Таким чином, практика доводить, що застосування фасилітаційної технології є доцільним під час проведення як лекцій, так і практичних занять з метою підвищення позитивної мотивації, активізації комунікативної діяльності здобувачів освіти, набуття ними досвіду вирішення особистих й професійних проблем комунікації; створення умов конструктивної взаємодії із суб'єктами освітнього процесу, забезпечення сприятливого морально-психологічного клімату;

вирішення й запобігання конфліктним ситуаціям професійної взаємодії.

У подальшому необхідним є обґрунтування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Адамська З. М. Культурологічна парадигма як методологічна основа розвитку фасилітативних здібностей майбутнього психолога. *Психологія особистості*. 2017. № 1. С. 51–59.
2. Березка С. Використання методів фасилітації у соціально-психологічному тренінгу: практичні аспекти. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2018. № 4 (96). С. 318–328.
3. Волкова Н. П., Степанова А. А. Фасилітатор як важлива рольова позиція сучасного викладача вишу. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Педагогічні науки. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2018. № 1 (15). С. 228–234.
4. Казанжи М. Й. Фасилітація в підготовці фахівців соціономічного профілю. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія*. Т. 20. Вип. 3 (37). Ч. 1. 2015. С. 31–42.
5. Трофименко А. Фасилітаційна компетентність як невід'ємна складова професійної компетентності сучасного вчителя. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 10 (104). С. 269–279.
6. Rogers, C. R., Freiberg H. J. *Freedom to learn*. Columbus, OH: Charles Merrill. 1969. 352 p.

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

THE PROBLEM OF DEVELOPING RESEARCH COMPETENCE OF UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE TEACHERS IN SCIENTIFIC RESEARCH

У статті представлено аналіз науково-педагогічних розвідок з проблеми розвитку дослідницької компетентності вчителя української мови і літератури ліцею. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові розвідки щодо формування та розвитку дослідницької компетентності вчителів-філологів.

Визначено основні напрями досліджень, зокрема в системі підготовки майбутніх фахівців, у системі науково-методичної роботи ліцею (школи), у системі післядипломної підготовки вчителів-філологів. Проаналізовано тематику дисертаційних досліджень щодо проблеми дослідницької компетентності вчителя. Здійснено систематизацію проаналізованих джерел.

Запропонована авторська класифікація наукових досліджень з проблеми розвитку дослідницької компетентності вчителя-філолога. З'ясовано актуальність теми. Водночас проведений аналіз засвідчує відсутність фундаментальних досліджень, у яких були б обґрунтовані педагогічні умови розвитку дослідницької компетентності вчителя-словесника в системі науково-методичної роботи ліцею. Ще не розроблено модель розвитку досліджуваної компетентності в системі науково-методичної роботи ліцею та методика впровадження такої моделі.

Методологія дослідження передбачає застосування теоретичних методів: аналіз, узагальнення науково-педагогічних джерел із проблеми розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури для з'ясування стану вивчення наукової проблеми. Використано метод синтезу, що уможливив розуміння актуальності проблеми розвитку дослідницької компетентності філолога в парадигмі сучасної освіти.

Мета статті – ретельно проаналізувати наукові доробки вітчизняних учених з проблеми розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури ліцею, визначити рівень розробленості теми та перспективи подальших наукових розвідок досліджуваного феномену в системі науково-методичної роботи ліцею.

Ключові слова: дослідницька компетентність, учитель української мови і літератури, ліцей, система науково-методичної роботи.

The article presents an analysis of scientific and pedagogical research on the problem of developing the research competence of the Ukrainian language and literature teacher at a lyceum. The theoretical-methodological basis of the research is scientific research on the formation and development of research competence of philology teachers.

The main areas of research are defined, in particular in the system of training future specialists, in the system of scientific and methodical work of lyceums (schools), in the system of post-graduate training of philology teachers. The topic of dissertation research on the problem of the teacher's research competence has been analyzed. The analyzed materials were systematized.

The proposed author's classification of scientific research on the problem of developing the research competence of a philology teacher. The relevance of the topic has been clarified. At the same time, the conducted analysis confirms the absence of fundamental research, which would have justified the pedagogical conditions for the development of the research competence of the lexicographer in the system of scientific and methodological work of the lyceum. A model of the development of researched competence in the system of scientific and methodical work of the lyceum and a method of implementing such a model have not been developed.

The research methodology involves the application of theoretical methods: analysis, generalization of scientific and pedagogical sources on the problem of the development of research competence of teachers of the Ukrainian language and literature in order to clarify the state of study of the scientific problem. The method of synthesis was used, which made it possible to understand the relevance of the problem of developing the research competence of a philologist in the paradigm of modern education.

The purpose of the article is to carefully analyze the scientific works of domestic scientists on the problem of developing the research competence of Ukrainian language and literature teachers of the lyceum, to determine the level of development of the topic and the prospects of further scientific investigations of the studied phenomenon in the system of scientific and methodological work of the lyceum.

Key words: research competence, Ukrainian language and literature teacher, lyceum, system of scientific and methodical work.

УДК 373.5.091

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.23>

Сердюк Г.А.,

заступник директора

Комунального закладу «Чернігівський обласний науковий ліцей»

Чернігівської обласної ради,

аспірантка

Інституту професійної освіти

Національної академії педагогічних наук України

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Проблема розвитку дослідницької компетентності вчителя української мови і літератури ліцею актуальна з огляду на зміни в системі старшої профільної школи, що в мережі освітніх закладів представлена двома типами ліцеїв – академічні та професійні. У воєнний час учитель-словесник виконує особливу роль у процесі формування національної самоідентичності молоді, розвитку критичного мислення та ключових компетентностей.

Запровадження в освітній діяльності ліцею сучасних педагогічних технологій та науково-методичних досягнень, інтеграція освіти і науки можливі, якщо педагог володіє дослідницькими вміннями та навичками, має мотивацію до саморозвитку, усвідомлює особливості наукової освіти. У Законі України «Про освіту» (2017) визначені засади державної політики, зокрема науковий характер освіти та «нерозривний зв'язок із національною історією, культурою, національними традиціями,

виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу» [13]. Учителі-філолог, усвідомлюючи свою унікальну місію впливати на особистісний розвиток здобувачів освіти, набуває досвіду організації дослідницької діяльності та розвитку дослідницької компетентності в системі науково-методичної роботи ліцею.

У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») йдеться про «створення інтегральної наскрізної системи виявлення та залучення молоді до наукової діяльності на всіх етапах навчання» [11]. З появою мережі академічних і профільних ліцеїв з'являються потенційні можливості для реалізації «освітньої концепції, націленої на синергію освіти і науки, що базується на цілеспрямованій, головним чином дослідницькій діяльності з метою формування дослідницької компетентності та наукової грамотності учнів» [2, с. 17]. Відповідно до Концепції розвитку педагогічної освіти (2018) перешкодою до якісної освіти є «недостатня обізнаність педагога з методами дослідницької діяльності на рівні свого робочого місця або відсутність усвідомлення її необхідності» [12]. Перехід до технологій дослідно-орієнтованого навчання обумовлений новими викликами сучасної освіти, в основі якої компетентнісний підхід до навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні дослідження обґрунтовують важливість формування дослідницької компетентності педагогів з огляду на впровадження Концепції «Нова українська школа» (Вень Сяоцзін, І. Корсун, Л. Карпова, Є. Сипчук). «Визначено, що формування дослідницької компетентності педагогів є необхідною умовою їхнього становлення у Новій українській школі, яка вивела на новий рівень актуальності значення дослідницької парадигми» [5, с. 88]. Проаналізовано зміст поняття «дослідницька компетентність» у вітчизняній та зарубіжній літературі (І. Криворучко), сучасні підходи до розвитку дослідницької компетентності студентів (С. Білецька, О. Лучанінова, О. Проскурня, О. Штонда.), адже «важливим сьогодні є формування не лише професіонала-виконавця, а також і професіонала-дослідника, здатного легко адаптуватися до нових умов завдяки володінню дослідницькими вміннями» [8, с. 10]. На думку І. Криворучко, «дослідницька компетентність є наслідком саморозвитку здобувача освіти, його особистісного зростання, цілісної самоорганізації і синтезу свого пізнавального, діяльнісного і особистісного досвіду» [7, с. 174]. Пропонуються «авторські визначення поняття «дослідницька компетентність вчителя» в умовах реалізації дослідницької парадигми розвитку освіти» [19, с. 29]. Обґрунтовується теза, що «поняття «дослідницька компетентність» відіграє провідну роль як засіб підвищення якості та розвитку сучасної освіти» [18, с. 150].

Визначено принципи, що «сприяють формуванню дослідницьких умінь учнів у процесі вивчення української мови та літератури», методи, що сприяють формуванню в учнів аналітичних здібностей, умінь порівнювати, класифікувати та узагальнювати інформацію» [22, с. 96]. Проаналізовано етапи організації дослідницької роботи учнів у закладах загальної середньої освіти на уроках української мови і літератури (О. Хоменко). З огляду на появу закладів, що надають спеціалізовану освіту наукового спрямування, з'являються публікації, у яких проаналізовані особливості освітнього процесу ліцеїв (І. Волощук, В. Мадзігон В. Дрижак, В. Єрмак). «Організація навчального процесу в таких закладах вимагає відповідного наукового супроводу та концептуальних засад середньої спеціалізованої освіти наукового спрямування» [4, с. 50]. Тому в полі зору науковців питання ролі застосування наукового методу (С. Бабійчук) та певні аспекти розвитку дослідницьких компетентностей учнів (В. Мелешко).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вважаємо за доцільне проаналізувати наукові дослідження, предметом яких стала дослідницька компетентність учителя української мови і літератури, дослідити рівень розробленості теми розвитку дослідницької компетентності в системі науково-методичної роботи ліцею.

Мета статті – з'ясувати стан розробленості проблеми розвитку дослідницької компетентності вчителя української мови та літератури ліцею в педагогічній теорії, узагальнити та систематизувати наукові доробки вчених відповідно до проаналізованих науково-педагогічних джерел.

Виклад основного матеріалу. Джерельна база дослідження охоплює результати наукових студій щодо формування та розвитку дослідницької компетентності вчителів-філологів. Простежується тенденція, що особливу увагу науковці привертали до проблеми організації науково-дослідної роботи майбутніх учителів на етапі здобуття вищої освіти. Було вивчено проблему підготовки майбутнього вчителя-дослідника (Г. Т. Кловак); проаналізовано зміст, структуру та функції самостійно-дослідницької діяльності майбутнього вчителя (М. О. Князян). Науково-дослідна діяльність студентів розглядалася відповідно до умов реалізації завдань Болонської конвенції. Було досліджено теоретичні та методичні засади та особливості організації науково-дослідної роботи (О. Борисова), вивчено проблему формування дослідницьких умінь у майбутніх фахівців, обґрунтовано класифікацію дослідницьких умінь молодих педагогів (О. О. Дем'янчук), теоретичні та методичні засади організації науково-дослідної роботи (Л. О. Сущенко), проблему інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів із

визначенням принципів, закономірностей та критеріїв інтеграції (В. В. Прошкін); систему науково-методичного забезпечення формування науково-дослідницької культури майбутніх випускників вишів (В. В. Тушева). Педагогічні умови реалізації виховного потенціалу науково-дослідної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів проаналізувала Білостоцька О. В., визначивши зміст поняття «науково-дослідна робота майбутніх вчителів», структуру, види та форми організації науково-дослідної роботи студентів педагогічних вишів.

Аналіз досліджуваної проблеми в педагогічній теорії і практиці дозволяє виокремити наукові розвідки, що стали фундаментальною основою нашого дослідження. Ключовою ідеєю слугує думка Базиль Л. О., що «в професійній діяльності вчителя української мови і літератури дослідницька функція – одна з найважливіших. Сучасні освітні заклади потребують педагога, здатного до інновацій і творчості...» [3, с. 7]. Зазначимо, що система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури була вивчена Семеног О. М. Обґрунтовано педагогічні умови та модель формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів-словесників, зокрема в процесі вивчення лінгвістичних, історико-літературних дисциплін, самостійної і науково-дослідної роботи, навчальної і педагогічної практики [14]. Вагомими для нашого дослідження стали наукові розвідки Земки О. І. Науковець вивчав проблему формування та структурні компоненти дослідницьких умінь студентів-філологів. Було проаналізовано компоненти процесу дослідної роботи майбутніх учителів гуманітарного профілю, теоретично обґрунтовано педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів гуманітарного профілю в процесі науково-дослідної роботи (О. В. Єгорова).

Зазначимо, що дослідницька компетентність передбачає творчий підхід до розв'язання дослідницьких завдань. Тому привертаємо увагу до наукових розвідок, присвячених проблемі креативності. Були проаналізовані педагогічні умови розвитку творчого самовираження майбутніх учителів-філологів (Т. В. Нікішина), обґрунтовані теоретико-методичні основи розвитку креативності (О. М. Куцевол), вивчено проблему підготовки майбутніх фахівців до позакласної творчої діяльності (О. В. Чайка), формування загальнокультурної компетентності студентів-філологів (О. О. Квітка). Насамперед важливо сформувати професійні вміння у вчителів-словесників. Цій проблемі присвячені дисертаційні дослідження Яцини С. М. На думку дослідниці, «майбутній учитель-філолог під час навчання у ЗВО має сам оволодіти комплексом дослідницьких умінь для того, щоб на належному рівні навчити своїх учнів продовжити наукові

дослідження» [23, с. 224]. Учені-педагоги довели, що «значний потенціал ... належить дослідницько-орієнтованій парадигмі професійного навчання майбутніх учителів-філологічних спеціальностей» [1, с. 39]. Було вивчено проблему розвитку готовності майбутніх учителів української мови і літератури до професійної діяльності в міжкультурному освітньому середовищі (О. О. Островський). Досліджено педагогічні умови адаптації майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності (М. Є. Шепель) та наукові засади формування дослідницької компетентності майбутніх учителів української мови і літератури (А. В. Нікітіна); розроблена концептуальна модель науково-методичної системи формування професійної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури (В. О. Коваль). На думку Любчак Н., яка вивчала особливості формування дослідницької компетентності майбутніх учителів-словесників у процесі проєктної діяльності, «дослідницька компетентність дає змогу здобувачу вищої освіти навчатися, дозволяє стати йому більш гнучким, конкурентоспроможним, допомагає бути більш успішним у подальшому житті, що і визначає значимість її формування» [9]. Вивчаючи проблему реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу університетів, Н. О. Дівінська, Н. О. Дяченко, розробили методiku діагностики дослідницької компетентності студентів, її критерії, рівні. Учені привертали увагу до проблеми формування предметних компетентностей засобами навчально-дослідницької діяльності на етапі професійної підготовки (Г. Б. Штельмах). Поселецька К. А., аргументуючи необхідність формування готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної самореалізації, пояснює це потребою в постійній професійній самоосвіті, що гарантує компетентне входження майбутніх філологів у ринок праці [10]. Отже, можемо стверджувати, що реалізація стратегії «навчання через дослідництво» передбачає творчий розвиток майбутніх учителів української мови і літератури, формування в них наукового світогляду, навчання методам наукового пізнання.

У науковій педагогічній літературі належна увага приділяється професійній підготовці вчителя-філолога в системі післядипломної педагогічної освіти. Наукові розвідки, присвячені цій тематиці, розглядаємо як ще один напрям досліджень у контексті заявленої нами теми. Зазначимо, що ґрунтовні дослідження було проведено з проблеми розвитку творчого потенціалу вчителів-словесників (С. В. Сиваш). Згодні з думкою, що «процес професійного вдосконалення, зокрема й підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури, спрямований на розвиток якостей особистості педагогів, успішну самореалізацію

в педагогічно-творчій діяльності» [17, с. 18]. Науковці шукали засоби, що активізували б розвиток дослідницької компетентності педагога. Проблему розвитку дослідницької компетентності педагогів засобами ІКТ вивчала Норкіна О. В. Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів досліджувала Толочко С. В., провівши структурно-логічний аналіз професійного розвитку, самовдосконалення та саморозвитку викладачів у післядипломній освіті. Грунтовне дослідження з проблеми підготовки вчителів до організації науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти провела Тягло Н. В., аргументуючи, що «сучасний учитель має бути проєктувальником науково-дослідницької діяльності учнів, здійснювати її супровід, розвивати дослідницькі здібності дітей, формувати їх дослідницький смисловий простір» [21, с. 57]. Зазначимо, що «професійна взаємодія з проблеми розвитку дослідницької компетентності здійснюється в процесі самостійного опрацювання навчальних матеріалів та обміну досвідом під час вебконференцій, онлайн-спілкування, чат-консультування та на освітніх платформах для вчителів української мови та літератури. У програмах підвищення кваліфікації дослідницька компетентність не виокремлюється в переліку професійних компетентностей» [16, с. 214].

Окремо можна виділити наукові дослідження щодо розвитку дослідницької компетентності викладачів вищої школи (С. О. Сисоєва, Л. В. Козак). Було здійснено діагностику сформованості дослідницької компетентності майбутніх викладачів вищих навчальних (Л. Бондаренко), обґрунтовано методику активізації дослідницької діяльності майбутніх педагогів вищої школи (О. Попадич).

Окреслені вище тенденції знаходять логічне відображення в наукових розвідках щодо професійного розвитку вчителів-словесників у науково-методичній системі ліцею (школи). Наприклад, проблеми формування дослідницької культури вчителів предметів гуманітарного циклу в системі методичної роботи закладу загальної середньої освіти вивчали Костікова І. І., Дерев'янка Т. Є. Визначено сутність, структуру дослідницької культури педагогів; проаналізовано систему методичної роботи; розкрито середовище для формування дослідницької культури вчителів предметів гуманітарного циклу. Дослідники стверджували, що «вимоги до вчителя-гуманітарія посилюються: він має бути готовим до проведення дослідницької діяльності в системі методичної роботи ЗЗСО, що сприяє формуванню дослідницької культури» [6, с. 5]. Ефективність дослідницької діяльності вчителя зростає за таких умов: системність роботи, індивідуально-особистісний підхід, педагогічна взаємодія,

співробітництво, співтворчість. На думку науковців, «у самій природі дослідницької компетентності закладено потенціал професійного саморозвитку, професійної кар'єри, причому дослідницька компетентність фахівця виявляється у самовпевненості, у самореалізації, в осягненні сенсу дослідницької діяльності» [6, с. 60]. Досліджено педагогічні умови професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів (Т. Куценко), проаналізовано теорію і практику управління освітнім середовищем професійного розвитку вчителів у загальноосвітньому навчальному закладі (Л. А. Мартинець). З огляду на українські реалії та перспективи науково-дослідницька діяльність учителя розглядається як засіб його професійного самовдосконалення (О. В. Темченко), адже «залучення його (учителя) в пошукову роботу є засобом зростання як власного професіоналізму, так і кваліфікаційного статусу, що впливає на подальшу педагогічну кар'єру. Науково-дослідницьку діяльність слід розглядати як вищу форму самоосвітньої діяльності педагога» [20, с. 456]. Актуальними є міркування про те, що від розвитку дослідницької компетентності вчителя залежатиме формування дослідницької компетентності учнів. Вивченням цієї проблеми займалися І. Волощук, С. Бабійчук, Ю. Гоцуляк, В. Дунець, Л. Паламарчук, Н. Поліхун, К. Постова, К. Сіпко, В. Тесленко. Таким чином, зростає потреба вивчення проблеми професійного саморозвитку вчителя-словесника в системі науково-методичної роботи закладу.

Отже, ми визначаємо такі напрями досліджень щодо розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури. Перший напрям – це формування й розвиток дослідницької компетентності майбутніх учителів-філологів в системі підготовки до професійної діяльності відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» та освітніх програм вищів. До другого напрямку досліджень віднесемо праці вчених щодо розвитку дослідницької компетентності вчителів-словесників у системі післядипломної педагогічної освіти. Окремо можна виділити напрям розвитку дослідницької компетентності викладачів вищої школи. Третій напрям, найбільш дотичний до теми нашого дослідження, це наукові доробки вчених про організацію дослідницької діяльності вчителів у закладах загальної середньої освіти. Здійснений аналіз наукової літератури свідчить про те, що проблема специфіки дослідницької компетентності вчителя-філолога в системі ліцею потребує ґрунтовного вивчення. Класифікацію наукових джерел відповідно до теми дослідження представлено на рис. 1.

Учитель української мови і літератури потребує безперервного науково-методичного супроводу.

Рис. 1. Класифікація науково-педагогічних джерел з проблеми розвитку дослідницької компетентності вчителя-словесника

Важливо використовувати потужність закладу освіти, де вчитель-словесник здійснює свою професійну діяльність, щоб філолог став фахівцем з мовно-літературної галузі знань, «який має фундаментальну теоретичну підготовку з фахових дисциплін, володіє ключовими професійними та спеціальними (фаховими, предметними) компетентностями, сучасною методикою викладання та технологіями навчання, забезпечує якісне навчання української мови та літератури, розв'язує навчально-виховні, інноваційно-методичні, дослідницькі проблеми та створює соціокультурне середовище в освітньому закладі» [15, с. 31].

Висновки. На основі аналізу джерельної бази щодо розвитку дослідницької компетентності фахівців-філологів дійшли висновку, що дослідницько орієнтованій парадигмі професійного навчання майбутніх учителів-філологічних спеціальностей приділяється достатньо уваги. Проведено наукові дослідження, що націлені на оптимізацію професійного вдосконалення вчителя в системі післядипломної освіти. Натомість розвиток досліджуваного феномену в системі науково-методичної роботи ліцею концентрує навколо себе низку важливих ключових питань: оволодіння методами постійного наукового пізнання, методологією науково-педагогічної роботи, здатність до самостійної дослідницької діяльності, набуття інноваційного досвіду, долучення до професійної взаємодії в сучасному освітньо-науковому просторі, системний науково-методичний супровід фахівця. Можемо стверджувати, що проблему розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури в системі

науково-методичної роботи ліцею розроблено недостатньо. Нові завдання, що стоять перед старшою профільною школою у воєнний час, потребують розвиненої дослідницької компетентності вчителя. Готовність до науково-дослідницької діяльності є важливим елементом професійного становлення вчителя. Розвиток дослідницької компетентності здійснюється через синтез пізнавального, діяльнісного й особистісного досвіду вчителя-словесника, що набувається в освітньому середовищі ліцею.

Перспективою подальших досліджень є визначення педагогічних умов розвитку досліджуваної компетентності в системі науково-методичної роботи закладу освіти, обґрунтування та проектування моделі розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови і літератури в системі науково-методичної роботи ліцею.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Артеменко Олена Вікторівна. Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до науково-дослідницької діяльності : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / Класичний приватний університет (Запоріжжя). Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля», Дніпро, 2017. 327 с.
2. Бабійчук С.М. Педагогічна концепція «Наукова освіта». *Освітній дискурс : збірник наукових праць*, 23(5), 2020. С. 14–21.
3. Базиль Л.О. Розвиток літературознавчої компетентності майбутніх словесників у процесі дослідницької діяльності. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. Вип. 186. 2010. С. 7–12.
4. Волощук І., Мадзігон В. Концепція середньої спеціалізованої освіти наукового спрямування. *Педа-*

гогічні інновації: ідеї, новації, перспективи. Серія «педагогічні науки». 2019. Вип. 1. С. 43–51. <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2019-1-43-51>

5. Карпова Л. Дослідницька компетентність вчителя Нової української школи. *Молодь і ринок*. 2019. № 1 (168). С. 85–89. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.158531>

6. Костікова І.І., Дерев'яно Т.Є. Дослідницька культура вчителів у системі методичної роботи школи. Харків : Вид. група «Основа», 2018. Вип. 5 (184). 128 с.

7. Криворучко І. І. Зміст поняття «дослідницька компетентність» у вітчизняній і зарубіжній літературі. *Наукові інновації та передові технології*. Київ. № 6(8) 2022. С. 174–183. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6\(8\)-174-183](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6(8)-174-183)

8. Лучанінова Ольга. Сучасні підходи до розвитку дослідницької компетентності магістрів з професійної освіти у процесі підготовки кваліфікаційної роботи. *Імідж сучасного педагога*. Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського. № 5 (206) 2022. С. 10–15. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5\(206\)-10-15](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5(206)-10-15)

9. Любчак Н. Особливості формування дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти – майбутніх учителів української мови і літератури у процесі проєктної діяльності: дані емпіричного дослідження. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Вип. 32. Том 2. 256 с. С. 171–176.

10. Поселецька К. А. Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної самореалізації : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. 2016. 339 с.

11. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») : Постанова Кабінету Міністрів України від від 3 листопада 1993 р. №896 (зі змінами.) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>

12. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки від 16 липня 2018 р. № 776. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

13. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

14. Семенов О. М. Формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів-словесників: теорія і прак-

тика : монографія / О.М. Семенов, О.І. Земка. Суми : Ніко, 2014. 254 с.

15. Сердюк Г. А. Аналіз основних дефініцій дослідження розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови та літератури. *Professional Pedagogics*, 1(26). 2023. С. 31–40. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2023.26.31-40>

16. Сердюк Г.А. Розвиток дослідницької компетентності вчителів української мови та літератури в умовах воєнного часу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи (91). 2023. С. 201–216. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.91.44>

17. Сиваш С. В. Розвиток творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2020. 296 с.

18. Сипчук Є. Категорія «дослідницька компетентність» у філософській та історико-педагогічній науковій літературі. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. №1 (101). 2022. С. 149–157. [https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(101\)2022.264957](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(101)2022.264957)

19. Сяоцзін Вень, Корсун І. В. Дослідницька компетентність у системі підготовки майбутніх учителів. Серія *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 90. 2022. С. 29–32.

20. Темченко О.В. Науково-дослідницька діяльність учителя як засіб його професійного самовдосконалення. *Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи*. Монографія Київ, Харків. 2020. С. 456–461.

21. Тягло Н.В. Підготовка вчителів у системі післядипломної освіти до організації науково-дослідницької діяльності учнів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. 275 с.

22. Хоменко О. В. Дослідницька діяльність на уроках української мови та літератури як засіб формування ключових компетенцій учнів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2021. 1 (21). С. 96–102.

23. Яцина С. М. Сутність, структура та етапи професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі філології. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія «Педагогічні науки». № 3.2019. С. 222–226.

ЕТНОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

ETHNOCULTURAL ASPECTS OF VOCAL TRAINING OF A FUTURE TEACHER OF MUSICAL ART

Статтю присвячено одній із сучасних актуальних проблем в галузі мистецької освіти, а саме – дослідженню етнокультурних аспектів вокальної підготовки як необхідної складової професійної освіти майбутнього вчителя музичного мистецтва, викладача вокалу. На важливість цього вказується у державних і галузевих нормативних документах, стандартах, освітньо-професійних програмах тощо. Визначено, що в умовах відстоювання українцями національної ідентичності та боротьби за незалежність необхідно посилити роль народного мистецтва, зокрема пісні, та використовувати весь його художній, естетичний, ментальний та освітній потенціал з метою підняття патріотичного духу і опору загарбницькій агресії. У матеріалах статті уточнено значення понять «етнічна культура», «художньо-ментальний досвід», «народно-пісенна творчість» та «етнокультурна компетентність педагога-музиканта». У контексті музично-педагогічної освіти та виконавства проаналізовано інноваційні тенденції, що вказують на важливість формування етнокультурних знань, досвіду, виконавських умінь та компетентностей студентів засобами народно-пісенного фольклору. Серед них: популяризація української пісні у світі; необхідність якісного вивчення та дослідження пісенного фольклору з урахуванням сучасних науково-практичних розробок; важливість формування художньо-ментального досвіду та етнокультурної компетентності майбутніх учителів засобами музичного фольклору, що об'єднують процес і результати: засвоєння національної музичної спадщини, образи художньо-образного сприймання; сформованість ціннісних орієнтацій щодо музичних артефактів різних народів; здатність практично реалізовувати зі школярами художньо-пізнавальну діяльність на матеріалі музичного фольклору. Встановлено, що зміст етнокультурної компоненти вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та викладачів вокалу складають: 1) системні знання про вітчизняний і світовий пісенний фольклор, а також його культурно-історичні та художньо-стильові особливості; 2) сформованість ціннісного ставлення до національних пісенних зразків; 3) володіння спеціальними технологіями вокального звуковидобування та передавання специфічних особливостей звучання народних пісень; 4) напрацювання практичного досвіду виконавської діяльності артефактів пісенної творчості різних народів; 5) знання методів викладання пісенно-фольклорного матеріалу учням у загальноосвітній школі та на заняттях з вокалу.

Ключові слова: етнічна культура, вокальна підготовка, майбутній учитель музичного мистецтва, майбутній викладач вокалу,

етнокультурна компетентність, художньо-ментальний досвід, професійна освіта, музичний фольклор, народно-пісенна творчість.

The article is devoted to one of the modern topical problems in the field of art education, namely, the study of ethnocultural aspects of vocal training as a necessary component of the professional education of a future teacher of musical art, vocal teacher. The importance of this is indicated in state and industry regulations, standards, educational and professional programs, etc. It is determined that in the context of defending national identity by Ukrainians and the struggle for independence, it is necessary to strengthen the role of folk art, in particular songs, and use all its artistic, aesthetic, mental and educational potential in order to raise the patriotic spirit and resist aggressive aggression. The article clarifies the meaning of the concepts of «ethnic culture», «artistic and mental experience», «folk song creativity» and «ethnocultural competence of a teacher-musician». In the context of musical and pedagogical education and performance, innovative trends are analyzed, indicating the importance of the formation of ethnocultural knowledge, experience, performing skills and competencies of students by means of folk song folklore. Among them: popularization of Ukrainian songs in the world; the need for high-quality study and research of song folklore, taking into account modern scientific and practical developments; the importance of the formation of artistic and mental experience and ethnocultural competence of future teachers by means of musical folklore that combine the process and results: assimilation of the national musical heritage, images of artistic and figurative perception; formation of value orientations regarding musical artifacts of different peoples; the ability to practically implement artistic and cognitive activities with schoolchildren on the material of musical folklore. It has been established that the content of the ethnocultural components of vocal training of future teachers of musical art and vocal teachers consists of: 1) systematic knowledge about the national and world song folklore, as well as its cultural-historical and artistic-stylistic features; 2) formation of a value-based attitude to national song samples; 3) possession of special technologies of vocal sound production and transmission of specific features of the sound of folk songs; 4) accumulation of practical experience in performing artifacts of song creativity of different peoples; 5) knowledge of methods of teaching song and folklore material to students in secondary school and vocal classes.

Key words: ethnic culture, vocal training, future teacher of musical art, future vocal teacher, ethnocultural competence, artistic and mental experience, vocational education, musical folklore, folk songs.

УДК 378.091.3:373.5.011.3-951]:78
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.24>

Соколова О.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри фортепіанного
виконавства та педагогіки мистецтва
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

Постановка проблеми у загальному вигляді.
Сучасна стратегія розвитку вищої педагогічної освіти в Україні передбачає підготовку фахівців,

здатних до передавання учнівській молоді найкращих здобутків вітчизняної та інших культур світу, інтеграції у мультикультурний простір

різних етносів і народів. Важливість етнокультурної освіти майбутніх учителів підкреслюється у державних стандартах і нормативних документах, законах: «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст.» (2002 р.); «Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти» (2013 р.); Законах «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2016 р.), «Концепції розвитку культур національних меншин» (2016 р.) та ін. У державних стандартах, а також змісті Освітньої-професійних програм підготовки бакалаврів та магістрів музичного мистецтва у вищих закладах освіти чітко визначено, що майбутні фахівці повинні бути компетентними в області національних традицій і художньої самобутності української народної та академічної музики; розуміти роль і значення вітчизняної музичної культури в контексті розвитку світового мистецтва; володіти практичними вміннями яскраво-образного виконання художнього творів народної музики, а також залучати підростаюче покоління до опанування оригінальних зразків, зокрема народно-пісенної творчості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У вітчизняних наукових дослідженнях останніх років спостерігається активний інтерес до вивчення історико-культурних та художньо-естетичних джерел українського пісенного фольклору (А. Авдієвський, О. Бенч, С. Панасюк та ін.); висвітлення та вирішення проблем професійної, зокрема, художньо-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та їх полікультурного розвитку засобами пісенного фольклору (О. Березюк, О. Гуренко, Ю. Косенко, О. Отич, О. Пуцик, Сью Цзюй та ін.); розгляду питань формування етнокультурної компетентності викладача музики, вокалу (Ю. Мережко, В. Симонян, Л. Соляр, І. Хмелевська та ін.). Однак, поки що недостатньо повно розкрито теоретичний і методичний потенціал етнокультурного напрямку у вокальній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Одним з актуальних, але до кінця не вирішених питань педагогіки мистецтва сьогодні залишається теоретичне осмислення змісту етнокультурної компоненти професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Мета статті. Метою статті є розкриття етнокультурних аспектів вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва як важливої складової становлення їх професіоналізму, виконавської майстерності.

Виклад основного матеріалу. На тлі сучасних суспільно-політичних та воєнних подій в Україні активно зростає потреба у наукових працях, в яких би розкривалися роль і значення понять «ментальність», «народ», «нація», «етнічна культура»,

«народно-пісенна культура», зокрема, у контексті розвитку вітчизняного і світового музичного мистецтва та вищої музично-педагогічної освіти. В умовах війни українське народне мистецтво стає потужною зброєю на інформаційно-культурному фронті та допомагає просувати ідеї національної ідентифікації, самосвідомості та самовизначення українців.

Дослідження етнокультурних аспектів вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва вимагає висвітлення поняття «етнічна музична культура». Проведений науковий аналіз засвідчує багатовекторність у визначенні сутнісних характеристик та змістових складових означеного поняття. Так, Л. Соляр розуміє етнокультуру як «сукупність матеріальних і духовних цінностей, що вироблені певним етносом на його території впродовж його історії, який являє собою складне динамічне утворення, яке змінюється, розвивається відповідно до часу та ситуації і збагачується впливами інших етносів» [4, с. 78–79]. У контексті проблеми етнокультурного розвитку особистості зазначено: «Очевидно, що відкритий світовий та європейський освітні простори дають безмежні можливості для людини щодо реалізації її цілей, потреб, запитів. Кожна людина, визначаючи вектор особистого розвитку, орієнтується на кращі зразки і обирає для себе шлях їх втілення. У цьому сенсі європейський чи світовий освітні простори відкривають нові горизонти для професійної та творчої самореалізації» [2, с. 9].

Сучасна людина, якщо вона хоче бути освіченою, пізнати свою сутність і приналежність до певного народу, обов'язково повинна долучатися до світової і вітчизняної культурної спадщини, вивчати і пишати національними здобутками, мистецтвом рідної Батьківщини. Візитною картою України є її народна пісня – невичерпний духовний скарб і джерело творчого натхнення багатьох поколінь українців і митців, музичних педагогів і виконавців. Українська народна пісня у всій її багатоманітності та багатожанровості виступає важливою складовою, компонентом загальної (в області реалізації музичного виховання підростаючого покоління) і професійної музичної освіти та спеціальної музичної підготовки майбутніх виконавців і викладачів.

Л. Кияновська та Л. Мельник наводять влучні і поетичні слова великого маестро, видатного хорового диригента, науковця, викладача Анатолія Авдієвського: «Увага до фольклору – це цілком природна потреба кожної інтелігентної людини. І рано чи пізно така «мода» мала з'явитися. Бо наш народ продовжує народжувати таланти. Вони проявляють себе в усіх жанрах, у тому числі й на естраді...» [2, с. 188]. Сьогодні актуальним є і таке висловлювання: «Йдеться не просто про збереження і подальше наповнення музичної свідомості

наступних генерацій певною сумою національних артефактів. Замало навіть використання національного музично-пісенного компедіуму як найдоконалішої форми історичної пам'яті, необхідної кожному народові для усвідомлення своєї ідентичності» [2, с. 193].

Ці важливі питання співзвучні інноваційним тенденціям реформування національної шкільної і професійної музичної освіти в Україні та відображають спрямованість на формування у майбутніх учителів етнокультурних знань, досвіду, компетентностей засобами музичного (пісенного) фольклору. Узагальнений аналіз основних положень дозволяє вказати на посилення ролі національної та полікультурної компоненти музичної освіти та сформулювати такі тези:

Сьогодні вкрай необхідно, щоб українська народна пісня стала справжнім культурним брендом і представляла Україну в світі, адже національна культура нашого народу здатна також впливати на іноземну аудиторію безпосередньо та на підсвідомому рівні. Українська пісня – це культурно-мистецький феномен, який володіє цілим арсеналом унікальних художніх засобів і передає ментальний характер і світогляд українського народу, розкриває духовні, національні особливості світосприймання та устрою життя.

Існує необхідність вивчення та дослідження пісенного фольклору з новітніх наукових позицій, з урахуванням сучасних, інноваційних розробок щодо визначення сутнісних характеристик даного явища, висвітлення його потенціалу в галузі мистецької, зокрема професійної музичної освіти.

Однією з важливих умов у контексті нашої проблеми виступає формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва, а саме: «цілеспрямована настанова на цінності полікультурної освіти та художньо-культурні традиції і потреби регіону; використання поліхудожнього середовища в усіх видах навчальної діяльності; привнесення в освітній процес художньо-естетичного плюралізму; стимулювання осмислення та критичної позиції щодо стереотипів художньо-освітніх процесів; стратегія та настанова на конвергентність різних видів навчальної діяльності; залучення до організації навчального процесу, самоорганізації і самопідготовки в опануванні цінностями мистецтва; стимулювання художньо-педагогічної самоідентифікації й творчої самостійності» [1, с. 165–166].

Наголошується на важливості формування етнокультурної компетентності педагогів-музикантів (В. Крисько, Ю. Мережко, Л. Микуланинець, Л. Соляр, Л. Спиридонова та ін.) та визначається, що зміст цього феномену об'єднує процес і результати засвоєння національних надбань (відповідні знання, полікультурна обізнаність), формування емоційно-образного сприймання, а також

ціннісного і шанобливого ставлення до музичної спадщини різних народів, здатність практично реалізовувати зі школярами художньо-пізнавальну діяльність на матеріалі музичного фольклору та ін.

Виходячи з цього, етнокультурна компонента професійної вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва повинна включати такі складові: 1) системні знання про вітчизняний і світовий пісенний фольклор, а також його культурно-історичні та художньо-стильові особливості; 2) сформованість ціннісного ставлення до національних пісенних зразків; 3) володіння спеціальними технологіями вокального звукотворення та передавання специфічних особливостей звучання народних пісень; 4) напрацювання практичного досвіду виконавської діяльності артефактів пісенної творчості різних народів; 5) знання методів викладання пісенно-фольклорного матеріалу учням у загальноосвітній школі. Розглянемо ці позиції докладніше.

На нашу думку, необхідно протягом навчання сформувати у майбутніх вчителів музичного мистецтва пісенно-фольклорний (етнокультурний) тезаурус або систему теоретичних та емпіричних знань, понять та слухових уявлень, які б свідчили про достатню обізнаність студентів у галузі народно-пісенної творчості різних народів та етносів. Суб'єкти професійної музично-педагогічної освіти повинні розуміти сутність понять і фактів, що стосуються історії, теорії, культурних та художніх передумов розвитку народної пісні; ментальних, національних та інших особливостей художнього змісту пісень; особливостей ладового, інтонаційно-ритмічного, жанрово-стильового, вербально-семантичного складу народної музики та ін.

Сформованість ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів музичного мистецтва виступає потрібним компонентом етнокультурної вокальної підготовки. Увага до пісенних культур різних народів, визнання їх культурної і художньої автентичності та унікальності, вміння надавати обґрунтовану естетичну оцінку вказаним явищам: усе це виступає запорукою активного пізнавального інтересу і мотивації пізнання студентами артефактів національних пісенних культур.

Майбутньому вчителю музики також потрібні сформовані спеціальні співацькі навички і вміння, які б дозволяли передавати голосом та іншими засобами особливості звучання пісень різних народів, що виражаються в своєрідних способах вокального звуковидобування та артикуляції, колористики, звуко-імітації, горлового (гортанного) співу, фальцету, виконання мелізматика тощо. Так, демонстрація іспанських національних пісень вимагає гострої, часто синкопованої ритмічності, володіння акцентованою дикцією, насиченої, глибокої тембральності, передавання експресивних

рис характеру представників цієї нації. Виконання італійських пісень потребує м'якого *bell canto*, глибокого і безперервного дихання, розвиненого співацького діапазону, відчуття плавності та пластичності мелодики, її виразності.

Важливим аспектом етнокультурної підготовки майбутніх учителів музики виступає набуття у процесі навчання художньо-практичного досвіду виконання (навчального і концертного) вокального репертуару різних музичних епох і напрямків, стилів і жанрів як академічної (професійної композиторської), так і народної музики. При інтерпретації останньої завжди цінуються вміння правильно передавати голосом усі особливості звучання музичного фольклору та інтерпретувати своєрідні вербально-інтонаційні характеристики пісенного матеріалу. Вагомим значення у контексті цього набуває проблема організації регулярних виступів студентів на різноманітних концертах, участі у професійних конкурсах, просвітницькій роботі.

Професійна підготовка студентів у класі вокалу передбачає озброєння методичними знаннями та вміннями, які потрібні для майбутньої педагогічної діяльності з учнями в загальноосвітній школі, на вокальних заняттях. Студенти вивчають відповідні дисципліни, проходять передбачені навчальним планом виробничі практики, отримують досвід викладання музичного мистецтва, вокалу. Володіння методичними вміннями навчання учнів народно-пісенної творчості виступає важливою складовою етнокультурної освіченості суб'єктів освіти та реалізації їх творчого потенціалу засобами пісенного фольклору.

Висновки. Таким чином, у матеріалах даної статті було обґрунтовано важливість реалізації

етнокультурних аспектів вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та викладачів вокалу, розкрито їх зміст. Подальшого дослідження потребують питання поглиблення полікультурної освіти та формування етнокультурної компетентності студентів, зокрема засобами фольклорної пісенної творчості різних народів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончаренко С. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до саморозвитку у вокально-педагогічній діяльності. *Молодь і ринок*. № 11/197. 2021. С. 164–168.
2. Інтегральна система мистецької освіти: етнокультурний напрям розвитку здібностей творчої особистості: колективна монографія / керівник авторського проекту В. І. Федоришин. Київ: ТзОв «Світ знань», 2021. 369 с.
3. Пуцук О. А. Етнорегіональний підхід у методичній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Музичне мистецтво в освітньому дискурсі*. № 1. 2016. С. 130–134.
4. Соляр Л. В. Формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Кременець; Івано-Франківськ. 2018. 299 с.
5. Скуй Цзюй. Методичні засади етнокультурної підготовки майбутніх учителів музики у процесі фахового навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Київ, 2017. 236 с.
6. Pedagogical and psychological science and education: transformation and development vectors: Collective monograph. Vol. 2. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2021. 362 p.

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ШКОЛИ

THE PROBLEM OF TRAINING TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF MODERN CONCEPTS OF HIGHER EDUCATION DEVELOPMENT

У статті представлено огляд основних положень концепцій підготовки педагогів професійної освіти, розроблених різними науковцями. Розглянуто типологію концепцій, пов'язану із сучасними моделями вищої освіти.

Автор наголосив, що недоліки підготовки педагогічних кадрів для вищої школи полягають у відсутності гнучкої освітньої системи, здатної до швидкої адаптації відповідно до нових вимог сучасного суспільства. З'ясовано, що в сучасний період розвитку сфери вищої освіти України проблему підготовки викладацьких кадрів можна вирішити шляхом навчання, яке надасть змогу майбутнім і діючим викладачам отримати необхідні спеціалізовані знання з філософії освіти, педагогіки вищої школи й психології, сучасної інформатики, методики викладання та здобути кваліфікацію викладача вищої школи. Автор зазначає, що професії педагогічних працівників у закладах освіти мають бути визнані регульованими, виходячи з поєднання високої суспільної значущості і відповідальності та особливостей постійної зайнятості переважно в публічному секторі. Головна мета підготовки педагогів полягає в орієнтації на професійно-особистісний розвиток, виражений перш за все в його здатності до постійного збагачення своєї духовної, фахової, педагогічної та професійної культури в цілому.

Акцентовано увагу на тому, що педагогіка як навчальна дисципліна не сприймається здобувачами освіти, не є для них особистісно значущою. Професійна творчість не сприймається здобувачем освіти і як цінність, і як засіб професійного становлення і розвитку. Зазначено, що у підготовці педагога професійної освіти важливими є такі характеристики: професійна мотивація, фундаментальність, методологічна обґрунтованість, професійна спрямованість підготовки студентів. Автор зазначає, що одним з головних чинників успіху підготовки майбутніх педагогів професійної освіти є якісна освіта, а педагогічний працівник є одночасно і об'єктом, і провідником позитивних змін у розвитку країни.

Ключові слова: підготовка педагогів, концепція розвитку вищої школи, професійна підготовка майбутніх педагогів професійної освіти, професійна компетентність, фор-

мування засобів особистісно-професійного самовизначення, професійна мотивація.

The article presents an overview of the main provisions of the concepts of professional education teacher training, developed by various scientists. The typology of concepts related to modern models of higher education is considered.

The author emphasized that the shortcomings of teaching staff training for higher education are the lack of a flexible educational system capable of rapid adaptation in accordance with the new requirements of modern society.

It has been found that in the modern period of development of higher education in Ukraine, the problem of training teaching staff can be solved through training, which will enable future and current teachers to obtain the necessary specialized knowledge in the philosophy of education, pedagogy of higher education and psychology, modern informatics, teaching methods and acquire qualification of a teacher of a higher school. The author notes that the professions of pedagogical workers in educational institutions should be recognized as regulated, based on the combination of high social significance and responsibility and the features of permanent employment mainly in the public sector. The main goal of teacher training is to focus on professional and personal development, expressed first of all in his ability to constantly enrich his spiritual, professional, pedagogical and professional culture as a whole. Emphasis is placed on the fact that pedagogy as an educational discipline is not perceived by the students of education, is not personally significant for them. Professional creativity is not perceived by the student of education both as a value and as a means of professional formation and development. It is noted that the following characteristics are important in the training of a professional education teacher: professional motivation, fundamentality, methodological soundness, professional orientation of student training. The author notes that one of the main success factors in the training of future teachers of professional education is quality education, and a pedagogical worker is both an object and a leader of positive changes in the country's development.

Key words: teacher training, the concept of higher school development, professional training of future teachers of vocational education, professional competence, formation of means of personal and professional self-determination, professional motivation.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.25>

Соснова М.А.,

канд. пед. наук,
голова циклової комісії педагогічних та соціально-гуманітарних дисциплін Відокремленого структурного підрозділу «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки» Державного вищого навчального закладу «Український державний хіміко-технологічний університет»

Постановка проблеми. Сучасна структура ринку праці та інтенсивний стан розвитку цивілізації характеризується прискореним науково-технічним процесом, зростанням транскордонної міграції трудових ресурсів, різновекторними демографічними тенденціями. Дані зміни у суспільстві зменшують потреби в активній робочій силі для виконання рутинних операцій, які можуть

виконуватися машинами. У зв'язку з цим прогресивним процесом змінюються пріоритети у вимогах до компетентностей працівників усіх галузей. Оскільки реформування системи професійної підготовки здійснюється з урахуванням професійної компетентності випускників, то підготовка майбутніх фахівців, зорієнтованих на розвиток рівня їх готовності до професійної діяльності,

є головним напрямком в удосконаленні їх кваліфікації [3].

Усебічний аналіз теоретичних напрацювань останніх років, спрямованих на реформування вищої педагогічної школи, дозволяє стверджувати, що сформульовано значний потенціал ідей.

Аналіз останніх досліджень із проблеми.

Аналіз тенденцій і протиріч розвитку освіти за останні роки є парадоксальним: підготовка вчителя до педагогічного процесу, що здійснюється під час підготовки молодих спеціалістів у педагогічному закладі вищої освіти, не приносить задоволення ні здобувачам освіти, ні викладачам. Мета, зміст, структура й організація підготовки майбутніх педагогів професійної освіти не відповідають не тільки завтрашньому дню, але й сьогодні, а також самій сутності педагогічної праці. Педагогіка як навчальна дисципліна не сприймається здобувачами освіти, не є для них особистісно значущою. Професійна творчість не сприймається здобувачем освіти і як цінність, і як засіб професійного становлення і розвитку. Ще більше посилюється ситуація в умовах сучасної реформи шкільної освіти, стосовно її нового змісту і принципів роботи.

Модернізація вітчизняної освіти і її входження у загальноєвропейський освітній простір висувають нові вимоги до професійної підготовки майбутніх педагогів професійної освіти. Як зазначає І. Зязюн, педагог повинен виконувати «не роль «фільтра» для пропускання через себе навчальної інформації», а бути «помічником у роботі учня, перебираючи на себе роль одного з джерел інформації»; «в ідеалі педагог стає організатором самостійного навчального пізнання учнів, не головною діючою особою в групі учнів, а режисером їхньої взаємодії з навчальним матеріалом, один з одним і з учителем» [1]. На думку науковця, учитель «завжди уособлював у собі мудрість суспільної свідомості і мав вплив на все суспільство. Він завжди був громадянином і професіоналом, завжди був наставником, поводитим у майбутнє. Він не може бути поза політикою, але, володіючи особливим суспільним статусом, йому слід дотримуватися золотого світового правила демократії: «Політика лише до порогу школи». У виборі громадянських і професійних орієнтирів йому допоможуть вищі національно-державні інтереси, зміст і природа освіти, її соціальне призначення» [1].

Хомич Л.О. наголошує, що на сучасному етапі динамічного розвитку суспільства ставляться принципово нові вимоги до педагогічних працівників, а вищій школі потрібно відмовитися від набутих стереотипів у підготовки майбутніх педагогів професійної освіти і так організувати навчально-виховний процес, щоб студенти пройшли всі стадії професійного становлення, які б забезпечували

формування в них цілісного досвіду самостійної діяльності [12].

Ковальчук В.Ю. вважає, що сучасний учитель передусім «має бути висококваліфікованим і далекоглядним професіоналом, свідомим та відданим патріотом України, тонким психологом, котрий володіє інформаційними та педагогічними технологіями» [3].

Так, В.В. Корнецьук зауважує, що у сучасних умовах здійснюється спеціальна підготовка викладачів вищої школи, що приводить до суперечності між вимогами до сучасних спеціалістів з вищою освітою та відсутністю спеціально підготовлених для їх навчання викладачів. Як засвідчує аналіз практики, викладачі фахових дисциплін у вищих технічних закладах не мають педагогічної підготовки, їх педагогічні вміння й навички формуються безсистемно. Дублювання досвіду колег не гарантує також ефективного накопичення психолого-педагогічних знань, оволодіння різноманітними методиками викладання спеціальних дисциплін, методами активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, новітніми педагогічними технологіями підготовки спеціалістів, зокрема технічного профілю [8].

Цю думку підтримує О.А. Ігнатюк, підкреслюючи, що викладач технічного закладу освіти не має базової освіти педагога, а педагогічна майстерність напрацьовується роками завдяки досвіду викладацької діяльності. Науковець наголошує, що в контексті педагогічної підготовки магістрантів інженерно-технічного профілю треба акцентувати на тому, що необхідно формувати готовність до педагогічної діяльності, розуміння її структури та сутності, володіння різними видами компетентностей, серед яких, зокрема, має бути сформованою і компетентність проєктування методик навчання [2].

Мета статті. Проаналізувати особливості підготовки педагогів професійної освіти у контексті сучасних концепцій розвитку вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі аналізу особливостей розвитку педагогічної освіти за останні роки з'ясовано, що підготовка вчителя до професійної діяльності здійснюється під час навчання у ЗВО та не сприяє досягненню програмних результатів. Педагогіка як навчальна дисципліна, що уже неодноразово зазначалась, не сприймається здобувачем освіти, як особистісно значуща. Професійна творчість не є для здобувача освіти засобом професійного становлення і розвитку.

Створено значний потенціал ідей щодо професійного рівня підготовки майбутніх педагогів професійної освіти на основі здобутків сучасної прогресивної педагогіки. Професія педагога у закладах освіти має бути регульованою, виходячи з поєднання високої суспільної значущості

і відповідальності та особливостей постійної зайнятості переважно в публічному секторі. Цей статус має передбачати баланс спеціальних вимог до підготовки, професійної діяльності та професійного вдосконалення педагогічних працівників і визначених законом гарантій, привілеїв та можливостей за професійною ознакою. На рівні з іншими регульованими професіями (правничі, лікарські, військові, морські тощо) засади підготовки та професійного вдосконалення педагогічних працівників потребують законодавчого врегулювання і відповідно до цього мають бути визначені через галузеву систему кваліфікацій (зокрема, визначені правомірні та об'єктивно обґрунтовані регулювання діяльності закладів вищої та фахової передвищої освіти у частині визначення змісту освіти та організації освітнього процесу) і додаткові вимоги до систем внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості педагогічної освіти (її змісту освіти, кадрового і матеріально-технічного забезпечення тощо).

Підготовка педагогічних працівників здійснюється за спеціальностями галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» та іншими спеціальностями, якщо це передбачено відповідними освітніми програмами.

Система внутрішнього забезпечення якості підготовки педагогічних працівників повинна додатково передбачати такі компоненти:

- додаткові вимоги до вступників на програми фахової передвищої освіти, початкового рівня (короткого циклу) та першого (бакалаврського) рівня вищої педагогічної освіти (психологічне тестування, творчі заліки та/або інші способи підтвердження особистісних навиків та здібностей до педагогічної діяльності);

- додаткові вимоги до вступників на програми другого (магістерського) рівня вищої педагогічної освіти (складання єдиного фахового вступного випробування для осіб, яким не присвоєно кваліфікації педагогічного працівника на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти);

- додаткові вимоги до викладачів, які здійснюють фахову підготовку педагогічних працівників, щодо досвіду практичної роботи в закладах дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та/або позашкільної освіти та/або підготовки підручників та посібників з грифом МОН для системи загальної середньої освіти до та під час участі в підготовці педагогічних працівників;

- поєднання навчання здобувачів освіти з професійною педагогічною діяльністю у форматах волонтерства, практичної підготовки, стажування, дуальної освіти, роботи в канікулярний період, на неповний робочий день та/або тиждень тощо.

Додаткові вимоги до системи внутрішнього забезпечення якості підготовки педагогічних

працівників встановлюються у відповідних стандартах вищої освіти.

Система зовнішнього забезпечення якості підготовки та професійного розвитку педагогічних працівників повинна додатково передбачати такі компоненти:

- попереднє оцінювання освітніх програм до початку освітньої діяльності за ними (авторизація), що проводиться безоплатно Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (для освітніх програм вищої освіти) або Державною службою з питань якості освіти (для освітніх програм фахової передвищої освіти), та проводиться повторно в разі суттєвих змін в освітній програмі та/або кадровому чи ресурсному забезпеченні її реалізації;

- залучення окремих досвідчених працівників, стейкхолдерів, закладів дошкільної, середньої, загальної, професійно-технічної освіти та/або їх професійних асоціацій до процедур акредитації освітніх програм та інституційної акредитації закладів освіти.

Додаткові вимоги до системи зовнішнього забезпечення якості підготовки педагогічних працівників встановлюються Положенням про акредитацію освітніх програм.

Формування нового бачення перспектив педагогічної професії, привабливості професійної кар'єри педагога, престижності здобуття педагогічної освіти в Україні потребує запровадження спеціальної моделі державної підтримки.

На шляху розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань якісна освіта є одним з головним чинником успіху, а педагогічний працівник є одночасно і об'єктом, і провідником позитивних змін.

Програми підготовки педагогів містять складники психолого-педагогічної та практичної підготовки, а в багатьох випадках предметної спеціалізації, включно з методикою викладання. На континуумі навчання педагогічного працівника впродовж життя виділяють три основні етапи: відповідну формальну освіту; початок професійної діяльності – індукцію, яка повинна супроводжуватися комплексом спеціальних заходів сприяння входженню працівника в професію; безперервний професійний розвиток [6].

Проблема якості підготовки педагогічних працівників має комплексний характер, і одним із елементів її вирішення є модернізація педагогічної освіти: професійного відбору, стандартів освіти, її структури, змісту. Дисбалансом між запитами українського суспільства на висококваліфікованих педагогічних працівників та реальним станом педагогічної освіти є результативність діяльності закладів освіти і готовністю педагогічних працівників до реалізації освітніх реформ в Україні [7].

Модель підготовки педагогічних кадрів, що існувала до недавнього часу у вищій педагогічній школі України, була спрямована на передачу здобувачам освіти певного обсягу знань, умінь і навичок. Така модель втрачає свою актуальність та перспективність. Сучасний розвиток суспільства зумовлює необхідність зміни стратегічних, глобальних цілей педагогічної освіти, перестановки акценту зі знань фахівця на його людські, особистісні якості, що постають водночас і як мета, і як засіб підготовки до майбутньої професійної діяльності. «Очевидно, що в основу освітньої системи в якості генеральної ідеї повинно бути покладений гуманістичний світогляд, який передбачає формування таких якостей особистості, як усвідомлення природи і людини у їх єдності, відмова від авторитарного, міфологічного стилю мислення, терпимість, нахил до компромісу, уважне ставлення до чужої думки, інших 30 культур, цінностей, думок, вірувань» [4]. Основна стратегія вищої освіти має змістити акценти на розвиток особистості здобувача освіти в цілому.

Реалізація цього завдання передбачає низку конкретних дій, спрямованих на те, щоб підпорядкувати зміст освіти розвитку особистості майбутнього педагога згідно з поставленими задачами та цілями. Кремень В.Г. пропонує карту професійно значущих особистісних якостей учителя, основними складовими якої є [4]:

1. Психологічні риси особистості як індивідуальності: сильний, урівноважений тип нервової системи, тенденція до лідерства, впевненість у собі, вимогливість, справедливість, добросердя, чуйність та акуратність.

2. Учителю у структурі міжособистісних відносин: переважання демократичного стилю спілкування, лише конструктивні конфлікти з принципових питань, прагнення до співробітництва з колегами, нормальна самооцінка.

3. Професійні риси особистості вчителя: широка ерудиція і вільний виклад матеріалу, вміння враховувати психологічні й вікові особливості учнів, темп мови 120–130 слів на хвилину, загальна і специфічна грамотність, звернення до учнів по імені, миттєва реакція на ситуацію, вміння чітко формулювати конкретні цілі, а також організувати навчальну роботу всіх учнів одночасно, перевіряти ступінь розуміння навчального матеріалу.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, інтегруючи зазначені проблеми та суперечності з питань розвитку школи майбутнього

педагога, враховуючи недоліки підготовки педагогічних кадрів для вищої школи, доречно звернути увагу на відсутність гнучкої освітньої системи, здатної до швидкої адаптації відповідно до нових вимог сучасного суспільства. Запропонована модель підготовки педагогічних кадрів передбачає використання сучасних форм, методів і засобів навчання, диференціацію та індивідуалізацію професійної підготовки майбутнього педагога професійної освіти, застосування широкого спектра новітніх технологій, впровадження інноваційних програм у практику педагогічної підготовки викладачів закладів вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зязюн І. Історичні витоки психологічної педагогіки. Рідна школа. 2013. № 11. С. 3–12.
2. Ігнатюк О.А. Формування компетентності з проектування методик навчання у магістрантів інженерно-технічного профілю. Теорія і практика управління соціальними системами. 2012. Вип. № 2. С. 95–103.
3. Ковальчук В.Ю. Модернізація професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного вчителя : автореф. дис. ... док-ра. пед. наук : 13.00.04 / Київ, 2006. 34 с.
4. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). Київ: Грамота, 2003. 216 с.
5. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.
6. Нісімчук А.С. Педагогічні технології. Київ : Про-світа, 2000. 368 с.
7. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainskashkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 12.11.2022)
8. Паламарчук В.Ф., Барановська О.В. Педагогічні технології навчання в умовах нової української школи: вектор розвитку. Педагогічний журнал. 2018. № 3. С. 60–66.
9. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб. наук. праць: у двох частинах / За ред. Л.Л. Тovaжнянського та О.Г. Романовського. Ч. 1. Харків : НТУ «ХПІ», 2002. 432 с.
10. Педагогічні технології у неперервній педагогічній освіті: монографія / С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк, П.М. Воловик, О.І. Кульчицька, Л.Є. Сіраєва, Я.В. Цехмістер та ін.; За ред. С. Сисоєвої. Київ: ВІ-ПОЛ, 2001. 502 с.
11. Селевко Г.К. Енциклопедія освітніх технологій. Ярославль : Педагогіка, 2006. 934 с.
12. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : автореф. дис. ... док-ра пед. наук : 13.00.04 / Київ, 1999. 42 с.

ПРОЯВ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ У ВПРОВАДЖЕННІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ – ЗАПОРУКА УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

MANIFESTATION OF THE TEACHER'S PEDAGOGICAL SKILLS IN THE IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IS THE KEY TO THE SUCCESS OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING FOR CHILDREN OF PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL AGE

У статті висвітлено загальну проблему – підвищення якості сучасної іншомовної дошкільної та початкової освіти, що передбачає; проаналізовано психологічні особливості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, особливості організації освітнього процесу з вивчення іноземної мови дітьми цих вікових груп; обґрунтовано ефективність впровадження інноваційної діяльності на заняттях з іноземної мови, зокрема, ігрового спрямування, що є єдиним дієвим шляхом формування у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку пізнавальної мотивації та інтересу до вивчення англійської мови.

В статті аналізується роль педагогічної майстерності вчителя іноземної мови в реалізації інновацій в іншомовній дошкільній та початковій освіті, які здатні забезпечити якісне навчання іншомовного спілкування дошкільнят та дітей початкової школи.

Обґрунтовано, що інновації в іншомовній дошкільній та початковій освіті мають починатися з якісної зміни професійної підготовки вчителів, яким необхідно розвивати творче мислення; впровадження вчителем педагогічних інновацій має бути спрямовано на створення мовного середовища в дошкільному закладі та на уроці, оскільки у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку протягом дня не існує більшої можливості чути іноземну мову, як в межах заняття.

Зосереджено увагу на ефективності впровадження ігрових технологій, ігрової форми взаємодії вчителя і дітей, яка сприяє формуванню у них вмінь вирішувати завдання на основі вибору різноманітних варіантів шляхом реалізації певних сюжетних ліній.

У статті актуалізовано увагу на пріоритетному завданні підготовки фахівців у галузі дошкільної та початкової іншомовної освіти, здатних створювати ефективні навчальні програми вивчення іноземної мови та вміло, професійно, ефективно реалізувати їх у своїй практичній діяльності.

Ключові слова: мовленнєва діяльність, психологічні характеристики, інноваційні технології, організація освітнього процесу, інтерактивні методи, ігрова діяльність.

The article touches upon an urgent problem of improving the quality of modern foreign-language preschool and primary education, which involves; the psychological features of children of preschool and primary school age, features of the organization of the educational process of learning a foreign language by children of these age groups; the effectiveness of the implementation of innovative activities in foreign language classes, in particular, the game direction, which is the only effective way of forming cognitive motivation and interest in learning English in children of preschool and junior school age, is substantiated.

The role of the foreign language teacher's pedagogical skill in the implementation of innovations in foreign language preschool and primary education, which are able to ensure quality learning of foreign language communication for preschoolers and primary school children has been analyzed in the article.

It has been substantiated that innovations in foreign language preschool and primary education should begin with a qualitative change in the professional training of teachers who need to develop creative thinking; the introduction of pedagogical innovations by the teacher should be aimed at creating a language environment in the preschool institution and in the lesson, since children of preschool and primary school age do not have a greater opportunity to hear a foreign language during the day than in the classroom.

Attention has been focused on the effectiveness of the implementation of game technology, a game form of interaction between the teacher and children, which contributes to the formation of their ability to solve tasks based on the selection of various options by implementing certain storylines.

The priority task of training specialists in the field of preschool and primary foreign language education who are able to create effective curricula for learning a foreign language and skillfully, professionally, and effectively implement them in their practical activities has been substantiated in the article.

Key words: speech activity, psychological characteristics, innovative technologies, organization of the educational process, interactive methods, game activity.

УДК 371.211.24:371.15
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.26>

Теличко Н.В.,

докт. пед. наук,
професор кафедри англійської мови,
літератури з методиками навчання
Мукачівського державного університету

Кончович К.Т.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри англійської мови,
літератури з методиками навчання
Мукачівського державного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Підвищення ефективності сучасної дошкільної та початкової освіти в центрі уваги сучасних процесів реформування української системи освіти в цілому. Більшість науковців педагогів вважають, що дошкільна та

початкова освіта набула нової якості, оскільки однією з перспектив її розвитку є імплементація освітніх програм раннього вивчення іноземних мов як обов'язкової складової навчального плану цих освітніх закладів.

Ці чинники сприяли появі в таких програмах інноваційних методів вирішення освітніх завдань

та появи інноваційних педагогічних технологій у сучасній дошкільній та початковій освіті, що мають творчо-розвиваючу спрямованість.

Нам імпонує думка, що сучасним дітям потрібні сучасні педагоги-новатори, здатні вносити у свою діяльність прогресивні нововведення, винаходити щось нестандартне, корисне, генерувати нове.

Ці позиції все частіше стають предметом наукових розвідок сучасної педагогічної науки. Пріоритетним завданням у цьому напрямку є підготовка фахівців у галузі дошкільної та початкової іншомовної освіти, здатних створювати ефективні навчальні програми вивчення іноземної мови та вміло, професійно, ефективно реалізувати їх у своїй практичній діяльності.

Згідно вимог Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України стосовно впровадження вивчення іноземної мови як обов'язкової складової підготовки дітей до школи, метою новітніх програм повинно стати формування практичних навичок та умінь іншомовної мовленнєвої діяльності дітей [3, с. 28].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Здійснюючи аналіз наукової літератури з проблеми дослідження визначено, що теоретичні засади проблеми розкрито у працях таких відомих вчених, як Г.С. Костюк, О.В. Запорожець, О.В. Скрипченко та інші. Е.І. Н. Агурова, Негневицька, М. Павлович, У. Вайнрайх, В. Плахотник вбачають успішність оволодіння іноземною мовою у дошкільному та молодшому шкільному віці в особливості психофізіологічних можливостей дітей цього віку.

Використання навчально-комунікативних ігор у процесі засвоєння іноземної мови досліджували такі дослідники, як Л. Венгера, М. Лісна, О. Негневицька, О. Шахнарович, Н. Імедадзе, Н. Горлова, Т. Фадєєва.

Сучасними дослідниками достатньою мірою визначено теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх фахівців у галузі іншомовної дошкільної та початкової освіти. Однак проблема впровадження інноваційних технологій для оволодіння дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку іншомовним спілкуванням, висвітлена доволі фрагментарно.

Мета статті полягає в науковому обґрунтуванні ролі педагогічної майстерності вчителя іноземної мови в реалізації інноваційних технологій і іншомовній дошкільній та початковій освіті; в окресленні таких інтерактивних методів і засобів, які б забезпечили якісне навчання іншомовного спілкування дошкільнят та дітей початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Перед тим, як розглянути особливості організації освітнього процесу вивчення іноземної мови дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку, вважаємо за доцільне проаналізувати психологічні особливості дітей цих вікових категорій.

Психологічні особливості порушеної проблеми вважаємо за доцільне розглядати з огляду на те, що діти 5–6, 7–8 років можуть і вміють робити, реалізуючи потреби мовленнєвої діяльності, беручи до уваги рівень їх мовленнєвої компетенції.

Нам імпонує думка вчених педагогів, психологів, методистів, що між дітьми цих двох вікових груп простежуються доволі очевидні відмінності. Навряд чи можливо сверджувати, що усі діти у 5, 6, 7 чи 8 років вміють обробляти і знають чітко визначений об'єм інформації.

Одні діти розвиваються раніше і швидше, інші – пізніше і повільніше. Проте, серед характеристик мовленнєвої діяльності, які необхідно брати до уваги в освітньому процесі щодо навчання іноземної мови виділяємо наступні:

- ці діти, зазвичай, коментують те, роблять;
- розповідають про те, що вони зробили або почули;
- сперечаються про те, чому вони так думають;
- використовують яскраву, живу уяву;
- використовують широкий інтонаційний спектр рідної мови.

Характерним для дітей цього віку є те, що вони вже розуміють, що навколишній світ живе за певними правилами, які для них ще незрозумілі, але вони усвідомлюють, що цих правил слід дотримуватися. Діти 5–6 річного віку добре усвідомлюють різні життєві ситуації, проте цього не скажеш за мову, яка звучить в цих ситуаціях. Дітям цієї вікової категорії доволі важко зрозуміти відмінність між реальним та уявним світом. Як показують спостереження, діти цього віку малюки з неабияким ентузіазмом навчаються, тому важливо підтримати цей ентузіазм.

У дітей молодшого шкільного віку вже сформовані основні поняття, свій погляд на навколишній світ; вони допитливі; самостійно приймають рішення що стосується їхнього навчання; впевнено знають свої вподобання; здатні працювати в команді, можуть переймати досвід від інших; здатні робити узагальнення [4, с. 203].

Ми глибоко переконані, що розглянуті вище вікові характеристики розвитку мовленнєвих здібностей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку є визначальними для організації освітньої діяльності вивчення іноземної мови.

Принадно зазначимо, що 6-ти річні діти доволі легко засвоюють звукову форму слова завдяки достатньо розвинутій здатності до імітування. Тому, іншомовні слова бажано супроводжувати іншими «ключами» до розгадки значення, такими, як міміка, рухи, жести, відчуття. У початковій школі, таких ключів до розуміння значення слів стає вже менше, оскільки такі види мовленнєвої діяльності, як читання і письмо сприятимуть свідомому засвоєнню мовних одиниць. На ранньому етапі навчання іноземної мови вчитель використовує

багато наочності, зокрема, предмети, які оточують дітей у класному приміщенні. Вчителю слід демонструвати те, що він хоче, щоб зробили діти (sing, draw, run, jump, stand up, і т.п.) [1, с. 98].

На нашу думку, інновації в іншомовній дошкільній та початковій освіті мають починатися з якісної зміни професійної підготовки вчителів, яким необхідно розвивати творче мислення. Матеріалом для інновацій може бути форма, ідея, засіб, метод, визначення способів відбору матеріалів, тощо.

Ми переконані, що впровадження вчителем педагогічних інновацій має бути спрямовано на створення мовного середовища в дошкільній закладі та на уроці. Вчителі слід якомога більше говорити до дітей іноземною мовою, щедро використовуючи при цьому жести, міміку та інші засоби для полегшення розуміння того, що він висловлює, оскільки у дітей протягом дня не існує більшої можливості чути іноземну мову, як в межах заняття [2, с. 98].

Мова має бути максимально простою, але природною, оскільки діти цього віку здатні розуміти те, що їм говорять, навіть не розуміючи значення певних слів. Якщо у дітей добре розвинути ці здібності на ранньому етапі, то у початковій школі вони легко скористаються цим досвідом для засвоєння нової лексики та нових граматичних структур.

Варто зазначити, що інноваційні педагогічні технології в іншомовній дошкільній та початковій освіті мають гуманістичну спрямованість, як одну зі складових педагогічної майстерності вчителя.

Широкий спектр інноваційних педагогічних технологій в іншомовній дошкільній та початковій освіті зумовлюють необхідність їх класифікації, проте ми вважаємо за доцільне розглянути їх у відповідності до типу організації та управління пізнавальною діяльністю.

Зокрема, наша увага зосереджена на ефективності впровадження ігрових технологій, ігрової форми взаємодії вчителя і дітей, яка сприяє формуванню у них вмінь вирішувати завдання на основі вибору різноманітних варіантів шляхом реалізації певних сюжетних ліній.

Враховуючи те, що у дітей цього вікового періоду концентрація уваги та зосередженість на якомусь одному конкретному виді діяльності є дуже короткою, вчителю слід продумати різноманітність видів діяльності на занятті. Переважно діти дошкільного та молодшого шкільного віку надають перевагу виконанню завдань у колективі інших дітей, тому групові або парні види роботи є найбільш ефективними.

Навчання іноземної мови дітей дошкільного та молодшого шкільного віку слід базувати на реальному житті, проте не забуваючи, що для них реальність пов'язана також з уявним світом фантазій і це може бути потужним стимулом для розвитку мовленнєвих здібностей. Вчитель повинен прагнути збуджувати творчу уяву дітей, мотивувати їх активно використовувати мову, щоб ділитись своїми ідеями.

В організації іншомовної діяльності слід використовувати ігрове проектування, сюжетно-рольові ігри, театралізовані ігри, ділові ігри, ігрові імітаційні вправи, тощо [5, с. 10].

На нашу думку, надзвичайно дієвим є такий вид навчальної діяльності як мовленнєві забави. Це можуть бути каламбури, складання віршиків, римування. Особливий інтерес у дітей-дошкільників та молодших школярів викликають експерименти зі словами та звуками.

Висновки. Таким чином, здійснивши аналіз психологічних особливостей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, а також особливостей організації освітнього процесу вивчення іноземної мови дітьми цих вікових груп, ми дійшли висновку, що єдиним ефективним шляхом формування у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку пізнавальної мотивації та інтересу до вивчення англійської мови є впровадження інноваційної діяльності, зокрема, ігрового спрямування, а це, в свою чергу актуалізує роль педагогічної майстерності вчителя іноземної мови в реалізації інновацій в іншомовній дошкільній та початковій освіті, які здатні забезпечити якісне навчання іншомовного спілкування дошкільнят та дітей початкової школи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дмитренко Н. Шляхи підвищення ефективності навчання іноземної мови у дошкільних навчальних закладах України. Гуманізація навчально-виховного процесу. – Спецвипуск 4. Частина 1. Слов'янськ, 2010. С. 95–99.
2. Садова Т. А. Професійна компетентність та готовність до педагогічної діяльності: сутність і взаємозв'язок. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. 2010. Вип. 1. С. 86–90.
3. Хомич Л. О. Педагогічні умови підвищення ефективності професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогічні науки : зб. наук. праць. Бердянськ, 2013. С. 26–35.*
4. Шкваріна Т. М. *Методика навчання іноземної мови дошкільників : навч. посіб. К. : Освіта України, 2007. 300 с.*
5. Shin J.K. Teaching English to Young Learners. EFL Skills Conference, the American University in Cairo. 2007. Vol. 44. P. 2–13.

НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ ІНШОМОВНОМУ МОНОЛОГІЧНОМУ ВИСЛОВЛЮВАННЮ В ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ

TEACHING FUTURE SPECIALISTS IN THE MARITIME FIELD FOREIGN LANGUAGE MONOLOGUE SPEECH IN THE CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION

Стаття присвячена навчанню майбутніх судноводіїв іншомовному монологічному мовленню в дистанційному форматі. В ході дослідження проаналізовано і окреслено поняття «дистанційне навчання», під яким розуміється вид загальної системи освіти, що реалізується на відстані за допомогою Інтернет-технологій. Під час цього процесу відбувається безпосередня взаємодія викладача і студента, яка характеризується пізнавальною активністю кожного студента, його позитивною вмотивованістю, швидким зворотним зв'язком та інтерактивним і динамічним режимом спілкування. Встановлено особливості проведення дистанційного навчання майбутніх судноводіїв, якими є: можливість отримувати освіту у процесі виробничої діяльності (плавальної практики); мати в доступі всі види освітніх ресурсів та сервіси мережі Інтернет; мати вільний доступ до навчальних матеріалів, розміщених в єдиному інформаційному просторі морського вишу; проводити самоконтроль за часом та темпом навчання; безпосередньо спілкуватися з викладачами; завантажувати та розміщувати на платформі виконані завдання для перевірки; висилати викладачу самостійні роботи; прослуховувати матеріал лекцій повторно. В роботі встановлено етапи навчання майбутніх судноводіїв іншомовному монологічному мовленню, які орієнтовані на: розвиток передмовленнєвих іншомовних умінь; розвиток мовленнєвих іншомовних умінь. Наведено приклади конкретних завдань та вправ на кожному етапі. Для удосконалення вмінь іншомовного монологічного мовлення передбачена робота з інтерактивною презентацією, під час якої курсанти можуть застосовувати набуті знання на практиці та демонструвати практичне володіння мовою міжнародного спілкування. В роботі реалізувалися такі принципи навчання: свідомості, активності, системності і послідовності, взаємозв'язку мови, мислення й мовлення, комунікативної спрямованості навчального процесу. Для оцінювання вмінь усного іншомовного монологічного мовлення пропонувалися такі критерії: повнота висловлювання обсягом не менш, ніж 20 речень; структурне варіювання мовлення; логічність та послідовність; безпаузність; лексико-граматична нормативність викладу думки.

Ключові слова: іншомовне монологічне висловлювання, дистанційне навчання,

методичні дії, майбутні фахівці морської галузі.

The article is dedicated to training the future specialists in the maritime field a foreign language monologue speech in a remote format. In the research the concept "distance learning" was analyzed and defined as a type of general education system implemented at a distance using Internet technologies. During this process, there is a direct interaction between a teacher and a student, which is characterized by the cognitive activity of each student, his positive motivation, quick feedback and an interactive and dynamic mode of communication. The peculiarities of remote training of future navigators have been established. They were the following: the opportunity to receive education in the process of professional activity (sailing practice); to have access to all types of educational resources and Internet services; to have free access to educational materials located in the unified information system of the maritime university; to self-monitor the time and pace of learning; to communicate directly with the teachers; to download and place the completed tasks on the platform; to send independent works to the teacher; to listen to lecture materials repeatedly. The stages of training future navigators the monologue speech in a foreign language were established. They were focused on: the development of foreign language first-step monological skills; the development of foreign language monologue communication skills. The examples of specific tasks and exercises at each stage were given. In order to improve the skills of foreign language monologue communication, the work with an interactive presentation was planned, during which the cadets applied the acquired knowledge into practice and demonstrated practical mastery of the foreign language monologue communication. The following teaching principles were implemented in the work: consciousness, activity, systematicity and consistency, interrelationship of language, thoughts and speech, communicative orientation of the educational process. The following criteria were proposed for evaluating the skills of oral foreign language monologue speech: completeness of expression in the amount of at least 20 sentences; structural variation of speech; logic and consistency; non-pause speaking; lexical and grammatical norms of the monologue speech.

Key words: monologue speech in a foreign language, distance learning, methodical actions, future specialists in the maritime field.

УДК 378+811.111+327.5
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.27>

Хроленко О.А.,
викладач кафедри англійської мови № 2
Навчально-наукового інституту навігації
Національного університету «Одеська морська академія»

Савватєєва В.Д.,
викладач кафедри англійської мови № 2
Навчально-наукового інституту навігації
Національного університету «Одеська морська академія»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сьогодні процес формування фахівців морської галузі повинен адаптуватися до сучасних вимог суспільства та відповідати складним і динамічним умовам ринку. Саме тому українські майбутні фахівці морського флоту мають навчатися згідно зі світовими освітніми стандартами, щоб

бути конкурентоспроможними в іншомовному середовищі. Професійно підготовлені судноводії виконують чимало дій іноземною мовою, а саме: віддають накази в процесі професійних операцій; пояснюють проложений маршрут за картою, організують роботу судна відповідно до міжнародних стандартів, пояснюють членам екіпажу

їхні посадові інструкції; ведуть судову документацію, комунікують з представниками портової влади та судовласником тощо. Все це доводить необхідність практичного володіння мовою міжнародного спілкування на високому рівні, і є вкрай актуальним питанням професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі у вищих морських закладах освіти.

Логічно зазначити, що натеper в Україні відбувається перебудова системи вищої освіти з урахуванням вимог часу, а саме швидкої інформатизації, яка безпосередньо впливає на методи і прийоми навчання іноземної мови. Тому виникає необхідність пошуку нових методик навчання іншомовної комунікації для різних професійних галузей. Цей факт спонукає нас звернутися до проблеми удосконалення мовної підготовки майбутніх судноводіїв, а також дослідження шляхів оптимізації навчального процесу в морських закладах освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наголосимо, що в українській методиці навчання іноземних мов існує вже чимало робіт, які присвячені навчанню іншомовного спілкування фахівців морського флоту. Так, вченими підіймалися проблеми навчання іншомовної професійної комунікації: в ситуаціях-симуляціях, які демонструють виконання професійних обов'язків на борту судна (О. Літікова, 2009; С. Барсук, 2016), в процесі ділової гри (В. Зикова, 2001), в кейс ситуаціях, пов'язаних з вирішенням «реальних» аварійних обставин (В. Смелікова, 2017), при реалізації інтегративного підходу в процесі викладання фахових дисциплін англійською мовою (У. Ляшенко, 2016; О. Монастирська, 2019), з урахуванням активних методів (Н. Бобришева, 2020) та інтерактивних прийомів (В. Желясков, 2019) навчання морської англійської мови; під час роботи з тренажерами, у мультимедійних, інтерактивних та комп'ютерних класах з прикладним програмним забезпеченням (С. Чиж, 2021), під час кооперативного навчання (С. Корєшкова, М. Діденко, 2023). Названі роботи значною мірою вдосконалили процес сучасної іншомовної підготовки майбутніх фахівців морської галузі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак за рамками досліджень залишаються проблеми навчання майбутніх судноводіїв іншомовному монологічному висловлюванню в умовах дистанційного навчання, яке стало досить актуальним спочатку під час всесвітньої пандемії COVID-19, коли всі світові заклади освіти перейшли у формат дистанційного навчання, і яке продовжує бути затребуваним сьогодні під час воєнного часу в Україні.

Тому метою нашої роботи є визначення змісту навчання майбутніх судноводіїв іншомовному монологічному висловлюванню в умовах дистанційного навчання. **А завдання** полягають в тому,

щоб: 1) встановити особливості проведення дистанційного навчання майбутніх судноводіїв на заняттях з іноземної мови; 2) розробити алгоритм методичних дій щодо навчання майбутніх судноводіїв іншомовному монологічному висловлюванню в умовах дистанційного навчання; 3) запровадити використання презентацій як активного методу навчання іншомовного монологічного мовлення.

Методи дослідження полягають у: теоретичному аналізі наукових джерел з теми дослідження; узагальненні точок зору науковців щодо переваг та недоліків дистанційного навчання; моделюванні алгоритму методичних дій з навчання майбутніх судноводіїв іншомовному монологічному висловлюванню в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Дистанційне навчання, як вказується в Наказі Міністерства освіти і науки України № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 25.04.2013, означає «процес набуття знань, навичок, умінь, що відбувається індивідуалізовано, переважно за опосередкованої взаємодії дистанційно розташованих учасників навчального процесу у спеціально-створеному середовищі, яке функціонує на базі сучасних інформаційно-комунікаційних та психолого-педагогічних» технологій [4].

В. Штангль наголошує, що дистанційне навчання можна розглядати як форму, і як компонент загальної системи освіти, при яких на відстані відбувається безпосередня взаємодія викладача і студента. Така форма навчання має всі притаманні освітньому процесу елементи (мету, завдання, зміст, форми організації навчального процесу, методи, прийоми та засоби навчання), які реалізуються за допомогою Інтернет-технологій [6]. Дистанційне навчання, як стверджують О. Малихін та Т. Ярмольчук, характеризується «можливістю організації пізнавальної активної діяльності кожного студента, безпосереднім зворотним зв'язком, інтерактивним режимом спілкування, індивідуалізацією та диференціацією процесу набуття знань, формуванням позитивної мотивації до навчання через Інтернет та пізнавальної діяльності у системі їх професійної підготовки» [3].

Наголосимо, що дистанційне навчання, яке базується на основі нових комунікаційних технологій, призначено доповнити аудиторне навчання і стати альтернативою традиційної освіти. Його можна проводити у синхронному та асинхронному режимах роботи, що виявляється дуже зручним для здобувачів тих професій, в яких передбачено нестабільний робочий графік, або вони знаходяться далеко від розташування освітніх центрів і не мають змогу відвідувати заняття аудиторно. Цей факт безпосередньо стосується навчання майбутніх судноводіїв, які часто знаходяться на плавпрактиці у морі і не мають змогу

бути присутніми особисто в класі. За таких умов дистанційне навчання замінює формат офлайн заняття і стає «наочним, інтерактивним, динамічним і має можливість відразу забезпечуватися електронними засобами, такими як: довідково-інформаційними, демонстраційно-моделювальними, програмно-контролюючими» [2, с. 459].

Як правило, з переходом освіти в дистанційний формат перед викладачами постає питання, якими дистанційними інструментами чи освітніми платформами користуватися. Сьогодні існує чимало варіантів. Це може бути: Skype, Zoom, Google Hangouts, Google Classroom, Moodle, Kahoot, Padlet, LearningApps, WordWall. Крім того, можна використовувати навчальний матеріал, відібраний з YouTube, Maritime Bulletin, електронних морських підручників та інформаційних ресурсів Інтернет, починаючи з Google перекладача і закінчуючи електронними картографічними навігаційно-інформаційними системами.

Особливостями проведення дистанційного навчання майбутніх судноводіїв є: можливість отримувати освіту у процесі виробничої діяльності (плавпрактики); мати в доступі всі види освітніх ресурсів та сервіси мережі Інтернет (електронна пошта, онлайн дошка, онлайн-відео та -аудіо, чати, онлайн засоби проведення тестування, онлайн презентації, електронні бібліотеки); мати вільний доступ до навчальних матеріалів, розміщених в єдиному інформаційному просторі морського вишу; проводити самоконтроль за часом, місцем та темпом навчання; безпосередньо спілкуватися з викладачами; завантажувати та розміщувати на платформі виконані завдання; висилати викладачу самостійні роботи; прослуховувати матеріал лекцій повторно.

З власного досвіду роботи в Національному університеті «Одеська морська академія» пропонуємо для навчання майбутніх судноводіїв іншомовному монологічному висловлюванню використання такої форми роботи, як інтерактивні презентації, які надають змогу, з одного боку, доступно викласти новий матеріал з прикладами, зразками і реальними кейсами, а з іншого, надати можливість курсантові самому створити презентацію на професійну тему і представити її на занятті доповіддю з додаванням відео і аудіо файлів з ілюстративною інформацією. Крім того, презентації можуть містити не тільки текстовий презентаційний матеріал, а й інтерактивні вправи, ігри вікторини та різноманітні завдання, які курсант може запропонувати іншим здобувачам в групі виконати під його керівництвом.

Однак зазначимо, що перед створенням самої презентації в формі монологу іноземною мовою необхідно підготувати майбутніх судноводіїв до такої роботи. З цією метою пропонуємо алгоритм певних методичних дій, які передуватимуть

фінальному завданню: складанню і представленню презентації в аудиторії, яке доцільно надавати тільки після закінчення роботи над темою.

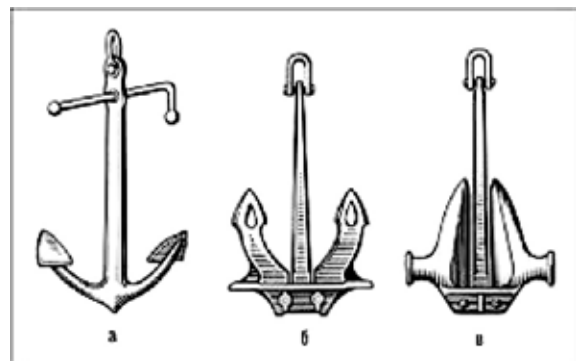
По-перше, відпрацьовуємо розвиток передмовленнєвих іншомовних умінь курсантів, по-друге, розвиток мовленнєвих іншомовних умінь курсантів. Паралельно з цією роботою відбуватиметься розвиток аудитивних вмінь, бо говоріння і слухання нерозривно пов'язані одне з одним. Наголосимо, що професійні фрази і тексти, з якими працюють курсанти, начитані носіями мови і записані на дисках комп'ютерів Національного університету «Одеська морська академія», а також відібрані з морських радіоефірів, які розміщені в мережі Інтернет, або з морських підручників з аудіо супроводом.

Представляємо комплекс методичних дій на базі однієї з тем 2 курсу вищих морських навчальних закладів за спеціалізацією «Навігація і управління морськими суднами», який застосовувався при дистанційному навчанні при використанні освітніх платформ Zoom і Moodle та програмного забезпечення LearningApps. Зазначимо, що лексичні одиниці та граматичні конструкції вже були відпрацьовані курсантами на попередніх заняттях з іноземної мови, тобто лексико-граматична компетенція студентів-судноводіїв вже сформована.

Представляємо вправи за темою «Anchorage», що спрямовані на тренування іншомовних передмовленнєвих монологічних умінь за допомогою вербальних та візуальних опор (навчальний текст та відео сюжет).

1. Знайдіть в тексті надані вирази: «to bring the ship to anchor, to slacken the speed, to ride at anchor, the ship rides to one anchor, to bring the ship's head up into the wind, to be stem on to the current, to drop anchor» і скажіть, в яких ситуаціях з тексту вони вживаються.

2. Перегляньте надані малюнки і надайте опис певного типу якоря, який зображено на малюнку, з опором на текст.

3. Надайте детальні відповіді на запитання за текстом. Наприклад,

1. Where may ships anchor? 2. Should only one anchor be ready when anchoring? 3. Can the vessels

sail to one anchor only? 4. How is the vessel's bow brought up in a strong wind?

4. Перекажіть текст з опорою на запитання до тексту із попередньої вправи.

5. Розширте інформацію про певний тип якоря. Самостійно знайдіть і додайте відомості із електронних професійних видань («Довідник молодого моряка», «Суднові пристрої», «Історія якоря»), які не були надані в тексті.

6. Виправте невірну інформацію, подану в наданих уривках текстів, з урахуванням професійного змісту. Поясніть ваші виправлення.

7. Перегляньте відео сюжет про постановку судна на якір. Назвіть, який вид якоря використовувався в сюжеті і опишіть дії команди під час цього процесу з опертям на таблицю – перелік членів екіпажу та перелік професійних обов'язків.

8. Прокоментуйте дії, побачені на екрані. Чи всі дії були зроблені вірно?

9. Перекажіть стисло побачений сюжет.

10. Перекажіть детально все, що побачили на екрані, використовуючи опорні слова і вирази: to drop anchor, anchorage, off-shore, roadstead, to let go, to steer.

Наступна група вправ орієнтована на тренування іншомовних мовленнєвих монологічних умінь. Навчання пропонується проводити на базі оригінального нехудожнього тексту та відеофрагменту з автентичного документального фільму за темою, яка відпрацьовується на занятті.

1. Прочитайте наданий автентичний текст про місце якірної стоянки. За професійною інформацією, яка надана в тексті, скажіть, який тип судна може кинути якір на цьому місці. Поясніть свою точку зору з урахуванням видів морського дна та місцевості.

2. Назвіть погодні умови, коли судно не зможе стати на якір в цьому місці.

3. Подивіться на ілюстрацію певного типу судна. Назвіть цей тип судна. Надайте своє припущення, куди прямує судно, який вантаж везе, в якому місці воно зможе стати на якір, якщо виникне така потреба: тип морського дна, погодні умови, особливості постановки на якір для такого типу суден.

4. Подивіться на представлені малюнки різних якорів. Надайте їх характеристику, використовуючи набуті професійні знання. Скажіть, які види якорів використовуються найчастіше сьогодні при постановці судна на якір. Від чого залежить вид якорю.

5. Назвіть обов'язки судноводіїв при постановці судна на якір. Надайте список команд, які ви будете віддавати екіпажу, щоб зробити цей процес ефективним і безпечним.

6. Подивіться представлений відео сюжет. Підсумуйте професійні дії, які ви побачили на екрані. Оцініть кваліфікацію членів екіпажу під

час виконання завдання – постановки судна на якір.

7. Надайте письмовий опис відеофрагменту, який було продемонстровано на екрані. Опишіть покроково всі дії членів екіпажу.

8. В інтерактивному режимі за допомогою комп'ютерної програми поставте судно на якір (у гарну погоду / штормову погоду), паралельно коментуючи власні дії іноземною мовою.

9. Подивіться на представлені на екрані аббревіатури ґрунтів: а) St. G. P.; б) R. Co. Wd; в) f S. M. Sh. Виконайте виробниче завдання: розкажіть, яке місце для якірної стоянки ви оберете, якщо ви бачите на карті ці аббревіатури. Покажіть місця на інтерактивній мапі.

10. Розгляньте надану навігаційну карту та виконайте наступне виробниче завдання: визначте тип ґрунту в місцях якірних стоянок на навігаційній карті, скажіть, яка якірна стоянка буде кращою для вашого судна і поясніть чому.

11. Виберіть на представленій інтерактивній мапі найбільш сприятливе місце для встановлення судна на якір (тип судна вказується додатково). Обґрунтуйте ваш вибір та вкажіть шлях проходження судна до цієї якірної стоянки з урахуванням небезпек, буїв та вогнів, вказаних на карті.

Наприкінці теми курсантам надається завдання створити презентацію за матеріалом, що вивчався, використовуючи не тільки загальну теоретичну інформацію, а й реальні приклади постановки певного судна на якір поблизу морського порту з описом ландшафтної та погодної ситуації, властивостей ґрунтів, наприклад, американське судно USNS Comfort на стоянці біля порту Порт-о-Пренс, Гаїті або Британський авіаносець HMS Глорієс на якірній стоянці біля берегів Мальти. Обов'язковою умовою є представлення документального відео фрагменту в презентації про постановку певного типу судна на якірну стоянку.

Пропонуємо до уваги перелік презентацій за темою «Anchorage», які можна порекомендувати курсантам для створення і демонстраційного продукування: 1) Маневрування та управління судном при постановці на якір та швартування; 2) постановка судна на один якір, зняття з якоря; 3) постановка аварійного судна на якір; 4) аварійні ситуації при постановці судна на якір; 5) території забороненої якірної стоянки.

Робота з презентаціями сприятиме не тільки розвитку іншомовного монологічного мовлення, а й розвитку професійних вмінь студентів, тобто можна констатувати, що відбувається інтеграція професійного предмету та іноземної мови, і це дає можливість курсантам застосувати набуті знання на практиці.

Для оцінювання вмінь усного іншомовного монологічного мовлення ми, слідом за С. Боднар, виділяємо такі критерії: 1) «повнота

висловлювання обсягом не менш, ніж 20 речень; 2) структурне варіювання мовлення; 3) логічність та послідовність; 4) безпаузність; 5) лексико-граматична нормативність викладу думки» [1, с. 218]. Вміння усного іншомовного монологічного мовлення будуть вважатися розвиненими, якщо курсант продемонстрував володіння монологічною мовою за кожним критерієм не нижче, ніж на середньому рівні.

Висновки. Підсумовуючи, можемо зробити наступні висновки. В ході дослідження проаналізовано і окреслено поняття «дистанційне навчання», під яким розуміється вид загальної системи освіти, що реалізується на відстані за допомогою Інтернет-технологій. Під час цього процесу відбувається безпосередня взаємодія викладача і студента, яка характеризується пізнавальною активністю кожного студента, його позитивною вмотивованістю, швидким зворотним зв'язком та інтерактивним і динамічним режимом спілкування.

Процес навчання майбутніх судноводіїв іншомовному монологічному мовленню з урахуванням дистанційного формату передбачав: 1) розвиток передмовленнєвих іншомовних умінь курсантів; 2) розвиток мовленнєвих іншомовних умінь курсантів. Щодо методичних дій з розвитку передмовленнєвих іншомовних умінь, то впроваджувалися такі прийоми навчання: детальні відповіді на запитання за текстом; переказ тексту з опорою на запитання (стислий, детальний); опис віртуальних малюнків морського обладнання; самостійний пошук і розширення інформації, якої не було в тексті, про певний тип морського обладнання; виправлення невірної інформації, спеціально поданої в тексті, з урахуванням професійного змісту і детальним поясненням; перегляд відео сюжетів про дії судна в різних погодних умовах і коментування дій членів екіпажу з опертям на допоміжну таблицю. Щодо методичних дій з розвитку мовленнєвих іншомовних умінь, то впроваджувалися такі прийоми навчання: перегляд документального відео сюжету, його обговорення та оцінка кваліфікації членів екіпажу під час виконання завдання; письмовий опис відеофрагменту з покроковою деталізацією дій членів екіпажу; робота з інтерактивної комп'ютерною програмою щодо професійних обов'язків судноводіїв з коментуванням їх дій; виконання виробничих завдань, що базуються на знанні морських аббревіатур

і передбачають роботу з навігаційною інтерактивною мапою з паралельним коментуванням дій іноземною мовою; обґрунтування вибору шляху судна з урахуванням небезпек, буїв та вогнів, вказаних на віртуальній карті.

Наприкінці роботи за кожною темою для удосконалення вмінь іншомовного монологічного мовлення передбачається демонстрація інтерактивної презентації за матеріалом, що вивчався, тобто відбувається інтеграція предмету за фахом та іноземної мови, що дає можливість курсантам застосувати набуті знання на практиці.

Перспективи подальших досліджень полягають у моделюванні покрокового процесу навчання майбутніх судноводіїв іншомовного діалогічного мовлення під час дистанційного навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Боднар С. В. Оцінювання умінь усного іншомовного монологічного мовлення учнів на рівні «незалежний користувач». *Актуальні проблеми іноземної філології та освітній соціокультурний процес*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (8–9 грудня 2017, Тернопіль). м. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка. С. 216–219.
2. Колечинцева Т. С. Використання онлайн-симуляцій з фізики для забезпечення якісного навчального процесу у вищому навчальному закладі морського спрямування під час дистанційного навчання. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 6(20). С. 457–461.
3. Малихін О. В., Ярмольчук Т. М. Фахова підготовка майбутніх фахівців-філологів засобами інформаційного середовища. *Суб'єктивізація процесу фахової підготовки майбутнього філолога: теоретичні і практичні аспекти*: монографія / за ред. О. В. Малихіна. Частина 1. Київ, НУБіП України. 2017. С. 202–229.
4. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.
5. Jurado R. G. Barriers to a wider Implementation of LMS in Higher Education: a Swedish case study, 2006-2011. *Eled (e-learning and education)*. 2012. Vol. 9. URL: https://www.researchgate.net/publication/263007802_Barriers_to_a_wider_Implementation_of_LMS_in_Higher_Education_a_Swedish_case_study_2006-2011.
6. Stangl W. Was Sie immer schon über Psychologie wissen wollten. *Arbeitsblätter zur wissenschaftlichen Psychologie*. URL: <https://arbeitsblaetter.stangl-taller.at>.

ГУМАНІТАРНА ПАРАДИГМА ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

THE HUMANITARIAN PARADIGM OF EDUCATION AS A COMPONENT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF MEDICAL STUDENTS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх медичних та фармацевтичних фахівців – гуманітарній парадигмі освіти, яка відіграє одну з провідних ролей у подальшому формуванні особистості медика. Зокрема, розкривається сутність таких понять як освіта, гуманітарна освіта, гуманітаризація. Висвітлюються структурні компоненти гуманітарної парадигми освіти, вказано її завдання. У статті проаналізовано проблеми викладання гуманітарних дисциплін у контексті формування та виховання особистості майбутнього фахівця в медичній галузі. Підкреслено, що сьогодення освіта страждає ізольованістю гуманітарного циклу дисциплін (історія, філософія, політологія, психологія, культурологія та ін.), від професійно направленою, а це зрубно впливає на формування особистості медичного фахівця. Саме на предметах гуманітарного циклу у студентів формуються такі компетентності як соціальні, комунікативні, інформаційні, саморозвитку, трудові, а це так важливо для формування висококваліфікованих медичних фахівців. В статті наголошується на досвіді викладання гуманітарних дисциплін у Черкаській медичній академії. Запропоновано власний погляд на проблему викладання гуманітарних дисциплін та вдалого поєднання гуманітарної підготовки фахівця з професійною. Зокрема, наголошується на створенні інтегрованих курсів, які можна вдало поєднати з професійною підготовкою; розробці нових форм занять, на яких студенти будуть не пасивними спостерігачами, а активними учасниками освітнього процесу; застосуванні інтерактивних методик навчання, які допомагають студентам конструктивно мислити, вчитися приймати рішення в суперечливих питаннях; вдалій організації позааудиторної роботи студентів, зокрема гурткової роботи, яка створює умови для розкриття потенціалу студентів, сприяє самоосвіті.

Ключові слова: освіта, гуманітарні дисципліни, гуманітаризація, гуманітарна парадигма освіти, професійна медична освіта.

The article is dedicated to one of the crucial issues of training future medical and pharmaceutical specialists – the humanitarian paradigm of education, which plays one of the significant roles in the further formation of a doctor's individuality. Especially, the main idea of such concepts as education, humanitarian education, humanitarization are being described. The structural components of the humanitarian paradigm of education are highlighted, and their tasks are described. The article analyzes the problems of teaching humanitarian disciplines in the context of the formation and education of the individuality of a future specialist in the medical sphere. It is stressed that today's education suffers from the isolation of the humanistic cycle of disciplines (history, philosophy, political science, psychology, cultural studies, etc.) from the professionally oriented one, and this has a destructive impact on the formation of the personality of a medical specialist. The subjects of the humanitarian cycle themselves mean that students develop such competencies as social, communicative, informational, self-development, hard-working ones, and this is crucial for the formation of highly qualified medical specialists. The article emphasizes the experience of teaching humanitarian disciplines at Cherkasy Medical Academy. It offers its own point of view on the problem of teaching humanitarian disciplines and the successful combination of humanitarian training of a specialist with professional one. Particularly, it emphasizes the creation of integrated courses that can be successfully combined with professional training; development of new forms of classes where students will not be passive observers, but active participants in the educational process; application of interactive methods that help students think constructively, learn how to make decisions on controversial issues; successful organization of extracurricular work of students, in particular group work, which creates conditions for revealing students' potential, promotes self-education.

Key words: education, humanitarian disciplines, humanitarization, humanitarian paradigm of education, professional medical education.

УДК 37.015

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.28>

Черепанова М.О.,
викладач-методист циклової комісії
гуманітарних та історичних дисциплін
Черкаської медичної академії

Сушацька В.Ю.,
викладач циклової комісії гуманітарних
та історичних дисциплін
Черкаської медичної академії

Безвугляк О.А.,
викладач циклової комісії гуманітарних
та історичних дисциплін
Черкаської медичної академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Медицина одна з найбільш гуманних сфер людської діяльності, тому при підготовці студента-медика духовний розвиток особистості, збагачення філософської культури та загальнолюдських цінностей є необхідною умовою для виконання ним професійних обов'язків. На жаль, сьогодні, у системі вищої медичної і фармацевтичної освіти, спостерігається тенденція до зниження позитивної мотивації щодо вивчення гуманітарних дисциплін, оскільки студент, вступивши до вищого медичного навчального закладу, налаштований насамперед на здобуття професійних знань, умінь та навичок.

У результаті, тільки незначний відсоток майбутніх лікарів вільно володіють мовою діалогу, вміють правильно й доступно формулювати професійну думку та мати суспільно-громадську позицію, а як результат – не можуть знайти себе у професії та в соціумі, натомість часто позиціонують себе і своє майбутнє поза межами України або взагалі не пов'язують своє майбутнє з медициною через відсутність професійної мотивації.

Ось чому в процесі професійної підготовки майбутніх медиків гуманітарна парадигма освіти повинна бути важливою складовою поряд з фаховою підготовкою медика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сфері педагогіки освітні парадигми, їх методологічні підходи та принципи реалізації привертають увагу багатьох вчених, серед них: В. Андрущенко, Є. Бондаревська, І. Зязюн, Г. Коджаспірова, В. Кремень, О. Пехота, Г. Рузавін, І. Соколова та ін. Сутність явища гуманітарної медичної підготовки розглядають науковці в різних аспектах: медичної етики – Ю. Віленський, Ю. Колісник-Гуменюк, П. Назар; гуманізації окремих складових медичної освіти – Б. Корольов, М. Романенко, Н. Зінченко; виховання гуманності у майбутніх медичних працівників – О. Андрійчук, Т. Дем'янчук, А. Остапенко, В. Ткаченко та ін. Проте, яке місце повинна займати гуманітарна парадигма освіти саме в професійній підготовці майбутніх медичних та фармацевтичних фахівців і як її вдало поєднати з професійною підготовкою, розкрито недостатньо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Діапазон циклу гуманітарних дисциплін у робочих навчальних планах є різноманітний, але, на жаль, не завжди відповідає вимогам сучасності. Побудова навчального матеріалу має оглядово-інформаційний характер, застосовуються застарілі форми і методи навчання, тому все це не відкриває реальних можливостей для передачі особистісно-орієнтованих знань, необхідного досвіду. У зв'язку з цим, однією з найактуальніших проблем діяльності сучасних медичних навчальних закладів є гармонійне поєднання гуманітарної підготовки майбутніх спеціалістів із професійним становленням, що й зумовило вибір нашої теми.

Метою статті є аналіз гуманітарної парадигми освіти, яка є складовою професійної підготовки студентів-медиків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи дану проблему, перш за все треба визначитися з тим, який зміст вкладають автори у поняття гуманітарної парадигми освіти.

Закон України «Про освіту» [1] визначає, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу... Крім того, у преамбулі даного Закону зазначено: «...освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами» [1], а стаття 6 Закону серед основних принципів освіти називає «гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей» [1].

Тому, можна виокремити три основні завдання сучасної освіти, а саме:

- формування гармонійної особистості;
- формування патріотично налаштованого громадянина;
- формування компетентного фахівця.

Сьогодні для досягнення цих завдань освіти необхідні зовсім інші стратегії розвитку та сучасні моделі навчання. Нова парадигма освіти закликає кожну людину до безперервної розвиваючої освіти крізь усе життя. У наукових джерелах термін «парадигма» має багато тлумачень, що залежить від галузі знань та аспекту вивчення поняття. Філософське розуміння пропонує визначення парадигми як «системи фундаментальних методологічних принципів, що передбачають глобальні змістовні й технологічні перетворення», «моделі, зразка для розв'язання певних завдань» [2, с. 122].

Щодо терміну «гуманітарний», то він співвідноситься з певними професійними заняттями, спрямованими на розуміння і тлумачення поведінки людини, його духовного життя, світу людської культури. Усі ці заняття об'єднують терміном «гуманітарні науки», тобто ті, що мають своїм предметом ті або інші прояви людської духовності, тобто філософію, етику, історію, юриспруденцію та ін. Отже, «гуманітаризація» освіти – це процес переорієнтації освіти з предметно-змістового принципу навчання основ наук на вивчення цілісної картини світу, пов'язаний з посиленням впливу гуманітарних наук на всі види пізнання, переміщення акцентів з «природи і суспільства» на «людину в природі і суспільстві», звернення уваги на самоцінність особи [3, с. 158].

О. Островерх виокремлює два аспекти гуманітарної парадигми освіти: людинознавчий, як відображення знань про життя й діяльність особистості, і культурологічний, спрямований на відображення людської діяльності в її історичному розвитку. У цьому зв'язку гуманітаризація освіти передбачає її переорієнтацію з предметно-змістового принципу навчання основ науки на вивчення цілісної картини світу, насамперед, – світу культури, світу людини, на формування в молоді гуманітарного й системного мислення. А в основу навчання покладається формування особистості з багатим духовним потенціалом, орієнтованої на самовдосконалення та самореалізацію [4, с. 147].

На думку Романенко М., гуманізація освіти – це гуманістичний напрям в педагогіці, олюднення, утвердження особистості як найвищої соціальної цінності, прагнення виховувати людину з усіма атрибутами, що належать феномену людства. Іншими словами, як зазначає автор «якщо раніше основним компонентом навчально-виховного процесу були знання, то зараз – особистісний розвиток і формування цілісної особистості» [5, с. 8].

Проаналізувавши вищезазначені інтерпретації поняття гуманітарної парадигми освіти, ми можемо зробити висновок, що гуманітарна парадигма

освіти – це підхід до навчання, який акцентує увагу на розвиток гуманістичних цінностей, глибокому розумінні людського роду, етичних питань і культурних аспектів. Основними складовими гуманітарної парадигми освіти є: утвердження особистості як найвищої цінності; забезпечення пріоритету інтересів тих, хто навчається; спрямованість освіти на розвиток особистості, формування у неї механізмів самовиховання та самонавчання для реалізації її творчого потенціалу.

Можна виділити три основні причини, які обґрунтовують необхідність вивчення гуманітарних дисциплін та отримання гуманітарної підготовки майбутніми фахівцями медичної галузі:

1) здатність мислити (завдяки розвідкам у галузі гуманітарних дисциплін ми вчимося мислити творчо і критично, роздумувати і ставити запитання, такі навички дають нам змогу отримувати нові відомості з усіх сфер життя);

2) розуміння світу (крізь призму досліджень науковців-гуманітаріїв ми вивчаємо культурні цінності представників різних культур, вникаємо в суть зразків мистецтва, історичних процесів);

3) можливість прогнозування суспільно-політичних та культурно-історичних процесів. Сьогодні гуманітарні знання є підґрунтям для вивчення та розуміння досвіду людства. Дослідження в галузі філософії приводять до роздумів над питаннями етики. Вивчення іншої мови допомагає відчути «смак» спільних рис різних культур. Засвоєння історичного матеріалу сприяє кращому розумінню минулого, водночас, створюючи зрозумілу картину майбутнього.

З огляду на це, серед основних завдань гуманітаризації освітнього процесу в медичних навчальних закладах виокремлюють такі:

1) залучення особистості до системи культурних цінностей і вироблення свого ставлення до них;

2) розкриття змісту загальносуспільних норм гуманістичної моралі (доброти, взаєморозуміння, милосердя, співчуття та ін.);

3) створення передумов для розвитку ціннісних орієнтацій людини (це проявляється у професійній поведінці медичного працівника, який керується нормами етики й характеризується дбайливим та уважним ставленням до пацієнта);

4) пропагування здобутків національної культури, формування почуття патріотизму та поваги до законів країни і громадянських прав людини;

5) створення у навчальному процесі умов для розвитку таких якостей особистості, як відповідальність, толерантність та ін. [6, с. 326].

Одним із практичних напрямків гуманітаризації освіти в Україні є збільшення значущості предметів гуманітарного циклу у структурі навчання, підвищення їх ролі, а також поєднання гуманітарної підготовки фахівця з професійною, адже

це сприятиме формуванню цілісної картини світу. Тому метою вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін при підготовці студентів-медиків є формування у них сучасного світогляду, розвиток порядності, відповідальності, наполегливості, співчутливості, людяності, тобто їхньої гуманістичної спрямованості (позитивного ставлення до професії, схильність та інтерес до неї, бажання удосконалити свою підготовку) [7, с. 60].

Звичайно, важливу роль у цьому контексті відіграють предмети українознавчого циклу, що формують знання про українське суспільство, його історію, культуру, мову, менталітет («Історія України», «Історія української культури», «Українська мова за професійним спрямуванням» та ін.). Перед викладачами цих предметів стоїть непросте завдання: не лише організувати засвоєння студентами певного обсягу знання, а й прилучити їх до здобутків національної та світової культури, сформувати у них національний світогляд та відповідні моральні принципи, підготувати національно свідомого лікаря, котрий зможе успішно працювати в медичній галузі й водночас буде справжнім патріотом своєї держави.

Ось чому викладачі Черкаської медичної академії при здійсненні професійної підготовки медичних фахівців ставлять за мету не лише формування системи знань, умінь, навичок, розвиток особистісних якостей, що відповідають вимогам майбутньої професійної діяльності, а й розвиток самої особистості, що передбачає залучення її до системи гуманістичних, загальнолюдських цінностей. Зважаючи на це, процеси професійного навчання та виховання не можна відокремлювати, вони пов'язані між собою і сприяють активізації розвитку професійних якостей особистості.

Пропонуємо власний погляд на проблему викладання гуманітарних дисциплін, вдалого поєднання гуманітарної підготовки фахівця з професійною:

1. Створення інтегрованих курсів, їх професійна спрямованість – навчальних предметів, які адаптовуються для вивчення та інтегрують знання декількох наук («Громадянська освіта», «Історія України», «Філософія», «Історія медицини», «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та ін.). Практично на кожному занятті можна та треба знайти момент і місце для реалізації міжпредметних зв'язків. Наприклад, при вивченні теми з української літератури В. Барки «Жовтий князь», прослідковується міжпредметна інтеграція з історією України (Голодомор 1932–1933 рр. в Україні), Історією медицини (медичний аспект Голодомору); при вивченні теми з історії України «Україна в роки Другої світової війни» прослідковується інтеграція з Всесвітньою історією («Друга світова війна»), Історією медицини («Розвиток медицини в роки Другої світової війни»).

2. Розробка нових форм занять (інтегровані заняття, бінарні заняття).

Для прикладу розглянемо бінарне заняття з історії України та української літератури, яке було проведено викладачами історії та української літератури у процесі вивчення теми «Українські шістдесятники – «покоління проти течії»». На організаційному етапі заняття викладачі повідомили тему, мету заняття, розкрили міждисциплінарні зв'язки. Викладачі враховували майбутню спеціальність студентів, акцентували увагу на практичній спрямованості матеріалу. На основному етапі заняття викладачі активно використовували елементи інтерактивного навчання, мультимедійну презентацію, спонукали до самостійної роботи у формі підготовки відеороликів про представників дисидентського руху. Варто зазначити, що протягом заняття студенти виступали не пасивними спостерігачами, а активно комунікували, спільно з викладачами опрацьовували новий матеріал та підводили підсумки роботи. Ми вважаємо, що саме за допомогою інтегрованих занять активізується навчально-пізнавальна діяльність студентів, по-новому розглядається роль викладача, студенти набувають більшої самостійності.

3. Застосування інтерактивних методик навчання (дебатів, дискусій, «круглих столів», прес-конференцій, ігрових методів та ін.). Інтерактивність у процесі вивчення гуманітарних дисциплін допомагає студентам удосконалити особистий пізнавальний потенціал, здобути досвід колективної роботи, вдосконалити вміння оцінювати ситуацію, приймати рішення в суперечливих питаннях, створювати комфортні умови для навчання, зробити навчальний матеріал доступнішим і цікавішим. Наприклад, на семінарських заняттях, при вивченні теми Київська Русь, студентська молодь висловлює своє ставлення до історичних подій та діячів, характеризує та оцінює діяльність князя В. Великого, Я. Мудрого та інших історичних постатей, формують думку про доленосні події тієї доби. Даючи відповідь на запитання, студенти готують повідомлення, реферати, доповіді, проєкти, презентації, складають історичний портрет. Знайомство з біографією видатних діячів, з їхніми спогадами сприяє розвитку інтересу до історії і має великий вплив на формування особистості молодої людини. Саме такі завдання створюють широкі можливості для формування громадянської та національної свідомості студентів. Студенти навчаються бути демократичними, толерантними, гуманними, самостійно приймати рішення, конструктивно мислити.

4. Організація позааудиторної роботи дає ще більше поле для діяльності. Позааудиторні заходи допомагають студентам не сприймати ці науки нудними, а вносять елементи емоційного забарвлення. Так, викладачами гуманітарних дисциплін

в Черкаській медичній академії щорічно проводиться захід «Україна понад усе!», в якому студенти мають можливість показати не лише свої знання з історії України, сучасної української поезії, а й вміння відстоювати свої позиції.

5. Проведення днів циклової комісії філологічних та історичних дисциплін, на яких також можливе проведення інтегрованих заходів: тематичні виставки «Медики в роки війни», онлайн-вікторини, виховні заходи, виховні години, міжнародні конкурси.

6. Організація гурткової роботи. Так, з метою зацікавленості студентів вивченням гуманітарних дисциплін в Черкаській медичній академії діє історичний клуб «Пошук», який має за мету розширити та поглибити знання з історії, створити умови для розкриття потенціалу здібних студентів, які мають нахил до творчої роботи та вивчення дисциплін гуманітарного профілю. Основною метою діяльності історичного клубу «Пошук» є формування духовної культури студентів, формування знання про українське суспільство, його історію, культуру, мову, менталітет, прищеплення любові до історії рідного краю. Формами роботи історичного гуртка є:

- підготовка доповідей, рефератів, презентацій на патріотичну тематику;
- проведення конференцій, круглих столів, літературно-історичних мандрівок, диспутів, роздумів, літературних гостин, літературно-музичних композицій;
- підготовка та випуск стінгазет («До Дня пам'яті Крутів», «Розгойдані дзвони пам'яті»);
- організація екскурсій до бібліотек та музеїв міста;
- організація і проведення конкурсів: «Україна – понад усе!», «Україна пам'ятає!».

Такі інформаційно-пошукові форми роботи, безперечно, сприяють успішному засвоєнню опрацьованого матеріалу. Самоосвіта у формуванні особистості медика відіграє велику роль, оскільки постійно розвиває і вдосконалює інтелект, загальну і професійну культуру, сприяє підвищенню таких ділових якостей: уваги, спостережливості, методичності, професійної пам'яті, швидкості аналізу і синтезу інформації, логічності мислення, чуйного ставлення до хворого. Усі ці якості пришвидшують зростання професіоналізму медика, підвищують ефективність його діяльності.

Таке вдале поєднання гуманітарної підготовки фахівця з професійною, на нашу думку, буде сприяти формуванню почуття співпереживання майбутніх лікарів, розвивати емпатію до пацієнтів, вдосконалювати навички комунікації, та допоможе зрозуміти етичні виклики в медицині, приймати інформовані рішення в етично складних ситуаціях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Гуманітарна парадигма освіти в контексті

підготовки студентів-медиків визначається як підхід, що акцентує увагу на розвитку гуманістичних цінностей, комунікативних навичок та культурної освіченості, поряд з професійною компетентністю в медичній сфері. Ця парадигма підкреслює важливість розуміння пацієнта як унікальної особистості з соціокультурними і емоційними аспектами. У процесі навчання за гуманітарною парадигмою студенти-медики мають змогу розвивати здатність до ефективної комунікації з пацієнтами та їх родичами. Вони вивчають міжкультурну комунікацію, релігійні й етичні аспекти медичної практики, а також працюють над розвитком міжособистісних навичок. Це сприяє розвитку критичного мислення, що може призвести до новаторських підходів у медичній практиці, сприяє формуванню висококваліфікованих та співчутливих медичних фахівців.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці інтегрованих курсів, які дозволять гармонійно поєднати гуманітарну підготовку майбутніх медичних фахівців із професійним становленням.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991р. №1060. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 10.11.2023).
2. Костриця Н. М. Гуманітарна парадигма в змісті аграрної освіти. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. 2015. Вип. 208(2). С. 121–128. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_red_2015_208\(2\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_red_2015_208(2)_14) (дата звернення 05.11.2023).
3. Гончаренко С. У. Гуманізація освіти: енциклопедія освіти / ред. В. Г. Кремень. Київ. : Юрінком Інтер, 2008. С. 156–158.
4. Островерх О. О. Гуманітаризація як найважливіший принцип побудови освітніх систем. Педагогічні особливості формування професійних якостей студентів : зб. наук. праць. Харків:СТИЛЬ-ІЗДАТ, 2004. С. 146–151.
5. Романенко М. І. Гуманізація освіти: концептуальні проблеми та практичний досвід: монографія. Дніпропетровськ : Промінь, 2001. 160 с.
6. Колісник-Гуменюк Ю. Роль гуманітарної підготовки у становленні професійних якостей майбутніх медиків. Сучасні інформаційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. Київ; Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. С. 324–328.
7. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки в медичних коледжах: монографія. Львів : «Край», 2013. 296 с.
8. Барановська О.В. Гуманістична парадигма фундаменталізації навчання у змісті освіти сучасної школи: сайт лабораторії дидактики Інституту педагогіки НАПН України (2013). URL: http://didactics.ucoz.ua/load/materiali/http_didactics_ucoz_ua_load_materiali_1/baranovska_o_v_gumanistichna_paradigma_fundamentalizaciji_navchannja_u_zmisti_osviti_suchasnoji_shkoli/1-1-0-395 (дата звернення 12.11.2023).
9. Саух П.Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 382 с.
10. Сухацька В.Ю. Гурткова робота як невід’ємна частина освітнього процесу у закладах вищої освіти: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. м. Івано-Франківськ, 28 жовтня 2022 року. С. 60–65.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДО РОБОТИ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

DEVELOPING THE READINESS OF FUTURE OFFICERS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE TO WORK WITH PERSONNEL AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

У статті проведено теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх офіцерів до роботи з особовим складом. Розглянуто підходи до поняття «професія», «професійна діяльність», «готовність», «готовність до роботи з особовим складом» тощо.

Розглянуто основні підходи до визначення поняття готовності у педагогіці: функціонально-психологічний та особистісний. Визначено суперечності, що наявні сьогодні у системі підготовки майбутніх офіцерів НГУ: між вимогами до професійної компетентності офіцерів та її недостатньою сформованістю у молодих лейтенантів; між вимогами до впровадження інноваційних методик навчання курсантів та традиційними підходами в освітньому процесі; між складністю сучасних завдань, що потрібно вирішувати офіцерам НГУ та недостатнім рівнем їх підготовленості до роботи з особовим складом у підрозділах тощо. Визначено сутність роботи з особовим складом та її основні завдання.

Зазначено, що готовність до роботи з особовим складом потрібно розглядати як складне особистісне утворення, багаторівневу та багатопланову систему якостей і властивостей офіцера НГУ, які дозволяють ефективно виконувати конкретну професійну діяльність, яка базується на цілях, принципах, мотивах, програмах, технологіях, умовах дії та сукупності операційних компонентів діяльності.

Робота з особовим складом пов'язана з військовим навчанням і вихованням, як процесами цілеспрямованого, систематичного, організованого і планомірного впливу на свідомість, пізнавальну, емоційно-вольову та мотивуючу сфери особистості військово-службовця з метою формування в нього наукового світогляду, високих моральних, громадянських і військово-професійних якостей для забезпечення всебічного й гармонійного розвитку його особистості та ефективного виконання ним службових обов'язків в умовах мирного і воєнного часу. Зазначено, що зміст роботи з особовим складом розкривається через складові, напрямки та завдання такої діяльності в НГУ.

Ключові слова: майбутні офіцери, професійна підготовка, готовність, готовність до роботи з особовим складом військових підрозділів.

The article provides a theoretical analysis of the problem of forming the readiness of future officers to work with personnel. Approaches to the concept of «profession», «professional activity», «readiness», «readiness to work with personnel», etc. are considered. The main approaches to defining the concept of readiness in pedagogy are considered: functional-psychological and personal. Contradictions that exist today in the system of training future officers of NGU are identified: between the requirements for the professional competence of officers and its insufficient formation among young lieutenants; between requirements for the implementation of innovative methods of training cadets and traditional approaches in the educational process; between the complexity of modern tasks that NGU officers need to solve and their insufficient level of preparation for working with personnel in units, etc. The essence of work with personnel and its main tasks are determined. It is noted that the readiness to work with personnel should be considered as a complex personal education, a multi-level and multi-faceted system of qualities and attributes of an officer of the NGU, which allow to effectively perform specific professional activities based on goals, principles, motives, programs, technologies, conditions of action and totality of operational components of activity. Work with personnel is related to military training and upbringing, as processes of purposeful, systematic, organized and planned influence on the consciousness, cognitive, emotional-volitional and motivating spheres of the personality of a serviceman with the aim of forming in him a scientific worldview, high moral, civil and military-professional qualities to ensure comprehensive and harmonious development of his personality and effective performance of his official duties in peacetime and wartime conditions. It is noted that the content of work with personnel is revealed through the components, directions and tasks of such activity at NGU.

Key words: future officers, professional training, readiness, readiness to work with personnel of military units.

УДК 378.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.29>

Черніченко М.Ю.,

аспірант кафедри професійної педагогіки та соціально-гуманітарних наук

Льотної академії Національного авіаційного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Широкомасштабна війна РФ проти України, що відбувається сьогодні, потребує рішучих дій з боку держави в обороні, економіці та фінансах, промисловості, в освіті тощо. Найважливішим тут стають створення нових концепцій, технологій, методик підготовки військових фахівців, зокрема офіцерів Національної гвардії України у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ).

Сьогодні науковці сходяться у тому, що професійна освіта – це не лише засвоєння професійних знань, навичок та вмінь, а й особистісний розвиток спеціаліста, розкриття його внутрішніх можливостей, формування його готовності до професійної діяльності [4]. Це також означає орієнтування освіти на багатогранний розвиток психологічних здібностей, творчих можливостей суб'єкта майбутньої професійної діяльності, вироблення, розвиток та коригування вмінь і навичок, від яких

залежить успішне виконання професійних функцій та обов'язків [3].

Аналіз недоліків підготовки майбутніх офіцерів показує, що вони після закінчення ВВНЗ не мають твердих знань щодо роботи з особовим складом, недосконало володіють методиками проведення індивідуальної роботи, згуртування військових колективів, не мають високого рівня комунікативної компетентності для спілкування та взаємодії з підлеглими у стресогених ситуаціях службової діяльності тощо [5].

Безумовного розв'язання, на нашу думку, вимагають також такі суперечності, що наявні сьогодні у системі підготовки майбутніх офіцерів НГУ: між вимогами до професійної компетентності офіцерів та її недостатньою сформованістю у молодих лейтенантів; між вимогами до впровадження інноваційних методик навчання курсантів та традиційними підходами в освітньому процесі; між складністю сучасних завдань, що потрібно вирішувати офіцерам НГУ та недостатнім рівнем їх підготовленості до роботи з особовим складом у підрозділах тощо.

Аналіз стану освітнього процесу у ВВНЗ також показав, що науково-педагогічні працівники недостатньо приділяють уваги формуванню соціального інтелекту майбутніх офіцерів, що негативно позначається на їх підготовленості до роботи з особовим складом у підрозділах НГУ.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження свідчить, що проблему підготовки майбутніх фахівців до здійснення професійної діяльності досліджували А. Капська, А. Линенко, І. Пастирь, О. Ярошенко, О. Бойко; мотиваційну готовність Є. Томас; професійно-педагогічну С. Корищенко; готовність до ризику В. Бодров, Є. Кір'янова. Загальнодидактичні проблеми навчання майбутніх військовослужбовців представлено у наукових працях А. Алексюк, А. Вітчинко, В. Онищук, В. Помогайба, І. Федоренко, М. Ярмаченко, загальну методологію педагогіки представлено у наробках О. Бойко, І. Зязюна, В. Олійника. Проблема формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення загальновійськових дисциплін розкрито у працях В. Бачевського, А. Борисовського, К. Вербицького, В. Герасимчука та ін. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців знайшла своє відображення у працях М. Бакум, С. Гончаренко, В. Кушнірук, В. Лугового, В. Олійника, Г. Васяновича, О. Дубініної, Н. Ничкало, П. Лузана, В. Манько, Є. Кулика та ін. Дослідження концепцій підготовки офіцерів в Україні проводилися В. Ягуповим, М. Нещадимом та іншими. Психолого-педагогічні та методичні аспекти підготовки фахівців у ВВНЗ розробляли Т. Мацевко, О. Диденко, С. Белай,

І. Ліпатов, О. Міршук, В. Пасічник, О. Керницький та інші. Не зважаючи на широкий спектр досліджень з даної теми, проблема підготовки майбутніх офіцерів до роботи з особовим складом НГУ на тактичному рівні військової освіти залишаються нерозробленими.

У дисертаціях України досліджувались такі аспекти підготовки майбутніх офіцерів: підвищення управлінської компетентності військових керівників (О. Бойко, Т. Мацевко та ін.), проблеми готовності майбутніх офіцерів до миротворчої діяльності (А. Савицька), підготовка вертольотників з безпеки польотів (Н. Арсенєва), підготовка військових інструкторів (П. Онипченко), підготовка офіцерів-прикордонників (Ю. Кузь) тощо.

Отже, аналіз наукових праць надав можливість визначити перелік основних вимог щодо сформованості готовності майбутніх офіцерів НГУ до роботи з особовим складом, що буде сприяти виконанню службово-бойових завдань підрозділами.

Мета статті – провести теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх офіцерів НГУ до роботи з особовим складом, визначити суперечності у системі їх підготовки, розглянути підходи до поняття «професійна діяльність», «готовність», «готовність до роботи з особовим складом».

Виклад основного матеріалу. Під час дослідження цієї проблеми нами застосовано системний, суб'єктно-діяльнісний, комунікативний та особистісний підходи до аналізу явищ та їх структури.

Проблема готовності вивчалась у різних аспектах та дискурсах, а виявленню особливостей готовності в різних видах діяльності присвячені роботи Ю. Васильєва, В. Дорохіна, Л. Кандибовича, Д. Каца, О. Мороза, Д. Узнадзе та інших. Досліджуючи професійну готовність (Д. Мазоха), професійно-педагогічну (В. Бондар, А. Капська, І. Пастир, І. Підласий, О. Ярошенко), методологічну підготовку педагога (В. Кушнір), психологічну готовність (В. Моляко), мотиваційну (Е. Томас), морально-психологічну (Л. Кондрашова), встановили, що процес професійного становлення особистості – складний процес, при якому особистість поступово переходить із одного стану в інший, і повинен здійснювати систематичний вплив.

Науковці поняття «готовність» часто пов'язують з поняттям «підготовка» та розглядають їх у єдиній площині. Ці поняття взаємозалежні та зумовлені, тому що компоненти готовності фахівця багато в чому визначаються тим, наскільки якісно він пройшов підготовку. Тому готовність розглядається як інтегративна якість, що є метою або результатом процесу підготовки [1].

Формування готовності, на думку дослідників, означає створення системи таких мотивів, відносин, установок, рис особистості, накопичення знань, умінь, навичок, які, активізуючись, забезпечують фахівцю можливість ефективно виконувати свої функції [6].

У педагогіці розповсюджені два підходи до розуміння поняття готовності: функціонально-психологічний та особистісний. Функціонально-психологічний передбачає вивчення готовності як певного стану особистості, як психологічної умови успішного виконання діяльності як вибірково-усвідомленої активності, яка спонукає особистість на діяльність; як психологічної установки, що функціонує на фоні загальної активності особистості, як стан, що передує усвідомленій поведінці. Особистісний підхід розглядає готовність як складне особистісне утворення, багатопланову і багаторівневу структуру якостей, властивостей і станів, які у своїй сукупності дозволяють конкретному суб'єктові успішно виконувати діяльність [9].

Офіцер (від латинського – «Officiarius») перекладається як службовець і визначається як особа командного і керівного (начальницького) складу в силових структурах і спеціальних службах різних країн світу [8]. Насамперед підготовка майбутніх офіцерів для потреб НГУ здійснюється з урахуванням основних функцій, покладених на НГУ [7].

Поняття «підготовка» взаємопов'язано в першу чергу з фаховою освітою та ґрунтується на концепції безперервного навчання. Підготовка до професії сьогодні розглядається як цілеспрямований процес формування готовності до неї, а готовність вважається результатом професійної підготовки [9].

Отже, відповідно до аналізу наукової літератури, визначених вихідних положень дослідження організації професійної підготовки у ВВНЗ ми дійшли таких висновків щодо підготовки курсантів до роботи з особовим складом:

1) метою професійної підготовки курсантів є забезпечення високого рівня їх компетентності щодо питань організації та проведення роботи з особовим складом підрозділів НГУ;

2) зміст їх підготовки включає в себе сукупність загальних, професійних і ціннісних уявлень, понять, переконань, норм, цінностей професійної діяльності і повинен включати такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, пізнавальний, діяльнісний, особистісний, рефлексивний;

3) результативність системи підготовки у ВВНЗ визначається новоутвореннями, які відбуваються при формуванні особистості, в її наукових знаннях про сутність, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст професійної діяльності військовослужбовців НГУ, сформованих умінь та досвіді, компетентностях, що

визначені в освітньо-професійних програмах підготовки фахівців.

На сучасному етапі реформування та розвитку Сил оборони України сутність роботи з особовим складом полягає в цілеспрямованому, активному і всебічному процесі впливу на свідомість та світогляд військовослужбовців із метою формування патріотизму, національної гідності, почуття любові до України та її Збройних сил, вірності українському народу та усвідомлення кожним захисником особистої відповідальності за виконання вимог Військової присяги, статутів, наказів командирів тощо. Ця робота здійснюється відповідно до вимог Конституції та Законів України, Воєнної доктрини України, актів Президента України – Верховного Головнокомандувача Збройних сил України і Кабінету Міністрів України і є невід'ємною складовою повсякденної діяльності військ.

Основним завданням роботи з особовим складом є проведення у військах державної політики щодо забезпечення обороноздатності держави, національної безпеки в цілому. Така робота базується на традиціях духовності, національно-визвольних змагань й волелюбності нашого народу в його боротьбі за свободу та незалежність.

Робота з особовим складом пов'язана з військовим навчанням і вихованням, як процесами цілеспрямованого, систематичного, організованого і планомірного впливу на свідомість, пізнавальну, емоційно-вольову та мотивуючу сфери особистості військовослужбовця з метою формування в нього наукового світогляду, високих моральних, громадянських і військово-професійних якостей для забезпечення всебічного й гармонійного розвитку його особистості та ефективного виконання ним службових обов'язків в умовах мирного і воєнного часу. Зміст роботи з особовим складом розкривається через складові, напрямки та завдання, на основі яких формуються функціональні обов'язки посадових осіб органів військового управління в НГУ.

Гносеологічний аналіз поняття «готовності майбутнього офіцера» свідчить про необхідність як синергетичного, системного, комплексного підходу до аналізу цього феномена, так і елементного, компонентного дослідження. Таким чином, готовність до роботи з особовим складом потрібно розглядати як складне особистісне утворення, багаторівневу та багатопланову систему якостей і властивостей офіцера НГУ, які дозволяють ефективно виконувати конкретну професійну діяльність, яка базується на цілях, принципах, мотивах, програмах, технологіях, умовах дій та сукупності операційних компонентів діяльності.

Специфіка ж готовності до роботи з особовим складом буде залежати від того, наскільки офіцер розуміє основні завдання такої роботи, володіє арсеналом методів та технологій

психолого-педагогічного впливу на підлеглих, здібностями до комунікації та взаємодії тощо.

Результативність виконання цих функцій передбачає розвиток у майбутніх офіцерів необхідних професійно важливих якостей під час освітнього процесу у ВВНЗ.

Проведене анкетування курсантів випускного курсу засвідчило, що повністю готовими до роботи з особовим складом вважають себе 64%, готовими на достатньому рівні – 36%, не готовими – 6%, не дали відповідь – 4%. Отже, ця проблема потребує ґрунтовного дослідження у межах психолого-педагогічних, соціологічних, філософських наук тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті проведено теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх офіцерів до роботи з особовим складом. Розглянуто підходи до поняття «професія», «професійна діяльність», «готовність», «готовність до роботи з особовим складом» тощо.

Розглянуто основні підходи до визначення поняття готовності у педагогіці: функціонально-психологічний та особистісний. Визначено суперечності, що наявні сьогодні у системі підготовки майбутніх офіцерів НГУ. Зазначено, що готовність до роботи з особовим складом потрібно розглядати як складне особистісне утворення, багаторівневу та багатопланову систему якостей і властивостей офіцера НГУ.

У подальшому планується визначення структури готовності до роботи з особовим складом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрущенко В.П. Філософський словник соціальних термінів. Харків: «Р.І.Ф.», 2005. 672 с.
2. Великий тлумачний словник української мови / упоряд. В.Т. Бусел. 2-ге вид., оновл. Ірпінь : ВТФ Перун, 2004. 1440 с.
3. Данильченко О.А. Модель формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. Вип. 82. 2022. С. 36–40.
4. Керницький О.М. Формування готовності курсантів льотних навчальних закладів до професійної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 41. С. 155–162.
5. Кубіцький С.О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності. Автореф...канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. К., 2002. 17 с.
6. Платонов І.В. Структура психологічної готовності особистості до правоохоронної діяльності. *Психологія*. 2010. Вип. 11. С. 320–326.
7. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2014. № 17. С. 594
8. Словник офіцера внутрішніх військ з воєнно-наукових питань / упоряд. О.М. Шмаков. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2009. 518 с.
9. Хацаюк О.В. Сутність та структура готовності майбутніх офіцерів НГУ до виконання завдань за призначенням засобами спеціальної фізичної підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2019. Т. 2 (65). С. 144–155.

THE CREATIVITY OF FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHER IN THE CONDITIONS OF MODERNIZATION OF MODERN EDUCATION

ТВОРЧІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

The article theoretically analyzes the features of the creative development of the future foreign language teacher. The creativity of foreign language teacher is characterized by the following features: the existence of a contradiction in a problem situation or a creative task, the presence of objective social, material and subjective prerequisites for creativity in the process of learning a foreign language, novelty and originality of views on the process and result of learning.

It is determined what a creative approach is in professional and pedagogical activity and the importance of its use in teaching a foreign language. This is, in particular, a set of natural and acquired qualities tied into the system, which determine the professional ability of the teacher to perform his professional duties at a given level, the base of pedagogical knowledge, skills in unity with the developed ability of the teacher to actively think, create, act, embody his intentions in life and achieve the projected results.

The main components of creative potential of the future foreign language teacher are summarized and the list of conditions under which effective development of the creative potential of the foreign language teacher is achieved is highlighted. The main characteristics of a creative teacher are highlighted: attitude to creativity as a value of human existence; the need for creative activity; a creative attitude towards oneself and the surrounding world; readiness for choices and transformations in pedagogical activity; striving for high results and creative achievements.

The tasks facing the modern creative teacher of a foreign language are specified, namely the creation of an educational environment that would promote the development of creative thinking of future teachers who are able to make non-standard, effective decisions in the conditions of rapid informational and technological development of modern society.

It was determined that the training of a future foreign language teacher in the system of higher education is based on such components as motivational, target, subject, object, technological, effective, which contribute to the development of the personality in the creative direction which in turn determines the potential of the future teacher in the condition of higher education.

Key words: *creativity of future teacher, professional activity, content learning of a foreign language, creative potential, creative approach.*

У статті теоретично проаналізовано особливості творчого розвитку майбутнього

вчителя іноземної мови. Творчість педагога іноземної мови характеризується наступними ознаками: існування протиріччя у проблемній ситуації або творчому завданні, наявність об'єктивних соціальних, матеріальних та суб'єктивних передумов для творчості у процесі вивчення іноземної мови, новизна й оригінальність поглядів на процес і результат навчання.

Визначено що таке творчий підхід у професійно-педагогічній діяльності та важливість його використання у викладанні іноземної мови. Це зокрема сукупність зв'язаних у систему природних та набутих якостей, що визначають професійну спроможність вчителя виконувати свої професійні обов'язки на заданому рівні, база педагогічних знань, умінь в єдності з розвинутою здатністю педагога активно мислити, творити, діяти, втілювати свої наміри в життя та домагатися запроєктованих результатів.

Узагальнено основні компоненти творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови та виділено перелік умов, за яких досягається ефективний розвиток творчого потенціалу вчителя іноземної мови. Виділено основні ознаки творчого педагога: ставлення до творчості як до цінності людського буття; потреба у творчій діяльності, креативне ставлення до себе і навколишнього світу; готовність до вибору й перетворень у педагогічній діяльності; прагнення до високих результатів і творчих досягнень.

Конкретизовано завдання, які стоять перед сучасним творчим учителем іноземної мови, а саме створення навчального середовища, яке б сприяло розвитку креативного мислення майбутніх педагогів, здатних приймати нестандартні, ефективні рішення в умовах стрімкого інформаційного і технологічного розвитку сучасного суспільства.

Визначено, що підготовка майбутнього вчителя іноземної мови в системі вищої освіти базується на таких компонентах, як мотиваційно-цільовий, суб'єктивний, об'єктивний, технологічний, результативний, які сприяють розвитку особистості у творчому напрямку, що в свою чергу визначає потенціал майбутнього вчителя в умовах вищої освіти.

Ключові слова: *творчість майбутнього вчителя, професійна активність, зміст навчання іноземної мови, творчий потенціал, творчий підхід.*

UDC 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.30>

Chornous V.P.,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department
Social and Humanitarian Disciplines
Municipal Institution of Higher Education
"Rivne Medical Academy"

Formulation of the problem and its connection with important scientific or practical tasks.

Democratization and humanization of the pedagogical process in higher education impose new demands on the activities of teachers and students. They consist in revealing the moral, cultural and creative potential of both the personality of the student and the personality of the teacher. The pedagogical

process is aimed at developing the creative qualities of each student, at creating the most favorable conditions for the detection of his abilities and interests. In this regard, there was a need to find approaches that would contribute to a high level of students' readiness to effectively teach a foreign language, the renewal of pedagogical science, which in turn requires the acquisition of skills to creatively

solve pedagogical situation even during training at a higher education institution.

Analysis of recent research and publications.

The problem of professional training and professional activities of teachers in general and foreign language teachers in particular was and is always relevant.

Issues of creativity in the professional training of a foreign language teacher are given attention in the studies of S. Budak (readiness for the professional and pedagogical activity of the future foreign language teacher); I. Grynenko (formation of the creative thinking of the future foreign language teacher); L. Sachenko (creative approach in making up lesson plan-summaries); T. Zubenko (ways to improve the training of foreign language teachers of primary classes); N. Solovyova (methodical creativity in practical classes on foreign language teaching methods); T. Shkravina (preparation of future teachers for early foreign language); S. Ivashneva (preparation and advanced training of foreign language teachers); O. Vetokhova (psychology of foreign language learning); C. Roman (methodological aspects of English language learning); M. Holodna (research on the psychology of the intelligence); V. Molyako (psychology of creativity); L. Kornienko (ways of developing students' creative abilities in foreign language classes); S. Doroshenko (creative personality formation at foreign language classes).

Highlighting previously unresolved parts of the overall problem. Nowadays there is a tendency to change the organization of the educational process and its content in higher education, therefore the problem of the development of the creative initiative of the teacher regarding the search and use of non-traditional forms and methods of work related to the accumulation of knowledge necessary for the student, as well as the prevalence of professional-oriented information systems. Structure of creativity, conditions of its development has become the subject of research by teachers, psychologists and philosophers. However, due attention is not paid to the problem of creativity in the training of future foreign language teachers. It is the quality of teacher training, the level of his mastery of psychological, pedagogical and methodical knowledge that determines the prospects and development of our education.

Purpose of the article. Therefore, the goal is to substantiate theoretically the organizational and pedagogical features of training a creative future teacher of a foreign language in the conditions of modernization of modern education. There is a need to review the content, forms and methods of training in order to direct the pedagogical process to the development of a teacher who would master the content of the discipline, the methodology of its teaching, and be able to creatively solve the tasks set before him.

Main material. The process of training a foreign language teacher has not yet become a subject of

the comprehensive research, the object of a systematic approach to it as a holistic phenomenon. According to O. Savchenko, the lack of such a systematic approach creates a danger of fragmentation of the curriculum, insufficient practical training both in the basic specialty and in the second, additional one. The structure of the curricula weakly reflects the changed caused by the new goals and content of primary education. That is why there is a need to review the content, forms and methods of work in order to direct the pedagogical process to the development of a teacher who would have mastered the subject of the specialty and the methodology of its teaching and was able to creatively implement the specified tasks [7].

In connection with the transformations in the education system, there is a tendency to change the organization of the educational process and its content in higher education, that's why the problem of developing the teacher's creative initiative to find and use non-traditional, interesting, new forms and methods of work is so urgent. This is especially important in the process of learning a foreign language, since the interest of schoolchildren in learning a language, their progress and the quality of knowledge will depend on the quality of training of future foreign language teachers, their ability to creatively approach interaction with children.

The formation of the ability to creatively resolve pedagogical situations is related to their diversity in the educational process of higher education, the need for the teacher to take into account the age characteristics of pupils (the predominance of playful interests, arbitrary behavior, figurative thinking, etc.) the change various types of activities in a foreign language lesson, the importance of using game forms and methods in education. Therefore, one of the main tasks of a modern higher school is the creation of an educational environment that would contribute to the development of creative thinking of future teachers who are able to make non-standard and, most importantly, effective decisions in the conditions of rapid information and technological development of modern society.

The content of competence-oriented learning of foreign languages involves the formation in students of key and intercultural foreign language communicative competence as a subject with its structural components. Their formation by means of a foreign language is not a one-time activity in each class. Work in this area is caused by the topic of communication determined by the curriculum. Among the key competences are those whose formation takes place constantly, in various volumes throughout the entire process of learning a foreign language in institutions of general secondary education. And there are competencies, the selective formation of which is possible only within the limits of certain topics of communication in certain classes. In addition, the formation of

some key competencies can be integrated within several topics at different stages of education [5].

Competence-oriented learning of a foreign language should be considered not only as a process of forming key competencies but also intercultural foreign language communicative competence as a subject with all its components (linguistic, speech, sociocultural, general education). Therefore, this phenomenon should be interpreted in the following aspects:

1) intercultural foreign language communicative competence of students is a set of acquired knowledge, abilities, skills, methods of activity, attitudes, motives necessary for conscious performance of communicative actions aimed at mastering foreign language communication within the requirements of the curriculum for each class;

2) intercultural foreign language communicative competence is an integrated characteristic of the student's personality, which involves mastering the experience of foreign language communication in oral and written forms within the limits of the program requirements and assimilation of the cultural values of the people whose language is studied, which is carried out in the form of dialogue of cultures;

3) formation of intercultural foreign language communicative competence is an activity that should be organized by the teacher within the framework of such structural components: – motivational (students' attitude to learning and awareness of the social need to master a foreign language as a means of intercultural communication; cognitive (knowledge, ability, skills); active (methods, forms of educational actions aimed at conscious mastery of foreign language communicative activity); control and assessment (self-assessment and self-monitoring of the level of one's own educational achievements); reflective (self-analysis, self-assessment of learning outcomes) [5].

The creativity of a foreign language teacher is characterized by the following features: the existence of a contradiction in a problem situation or a creative task, the presence of objective (social, material) and subjective (goals, knowledge, skills, motivation), prerequisites for creativity in the process of learning a foreign language, novelty and originality of views on the process and result of education [2, p. 55]. At the same time, the teacher's creativity depends on certain factors, in particular, the potential of the individual, social and professional experience, psychological, pedagogical and subject knowledge and ability to create new ideas, abilities and skills. They become creative teachers in the process of hard work, striving to increase their professional level, mastery and professionalism, forming their own creative position as "the subject's mobile conscious, motivational readiness for creative transformations, actions on various situations" [1, p. 25]. It shows itself in the attitude towards creativity as a value of human existence, the

need for creative activity, a creative attitude towards oneself and the surrounding world, readiness for choices and transformations in pedagogical activity, striving for high results and creative achievements, awareness of teaching as a vocation [1, p. 25].

According to many scientists, the qualitative indicator of a teacher is his professional potential, which is based on creativity, training and the ability to adapt to specific pedagogical conditions. The professional potential of a teacher is a set of natural and acquired qualities tied into the system, which determine his professional ability to perform his professional duties at a given level, a base of pedagogical knowledge, skills in unity with the developed ability of a teacher to think actively, create, act and implement his intentions in life and achieve projected results. The professional potential of a teacher is formed through experience, psychological, pedagogical knowledge on the basis of which the teacher finds new forms and methods of work, improves his pedagogical activity. [6].

Creativity depends on a number of certain factors, in particular, the potential of the individual, social and professional experience, psychological and pedagogical knowledge, and creation of new ideas, abilities and skills of the future specialist.

Pedagogical creativity is defined in the work process, the desire to increase the professional level and mastery. In the process of preparation, a creative position is formed in the future teacher.

O. Kutsevol defines a creative position as a mobile conscious and motivational readiness of the subject for creative transformations, actions in various situations. Accordingly it reveals itself in the following qualities of a future teacher:

- attitude to creativity as a value of human existence;
- the need for creative activity, a creative attitude towards oneself and the surrounding world;
- readiness for choices and transformations in pedagogical activity;
- striving for high results and creative achievements;
- awareness of teaching as a vocation [3, p. 25].

The success of student's education largely depends on his professional skill, which accumulates professional knowledge, skills and abilities, experience in pedagogical activities, as well as creative personal qualities.

A foreign language teacher must have a certain amount of knowledge about the subject he teaches: know a foreign language and master it, know how to build an educational process in order to achieve positive results in achieving the goals in education, be able to do it in methodologically appropriate ways and optimal methods. Such a teacher must be able to correlate his own experience with the conditions of his work, always be in a creative search for rational forms of organization of education [4].

The process of forming high quality specialist is a continuous and long period and consists of various types of activities. The leading place in this process belongs to the formation of the teacher's readiness for professional activity. Relevant knowledge, abilities and skills are important mechanisms for forming the readiness of a foreign language teacher, which in the process of practical activity should ensure and regulate his optimal interaction with the profession he has acquired. A modern foreign language teacher should possess such professional knowledge:

- the main provisions of the national policy in the field of higher education, including the teaching of foreign languages;
- the language system and main linguistic and didactic categories, speech mechanisms, as well as the history, culture and modern problems of the country whose language is studied;
- intercultural foreign language communicative competence;
- the main regularities of the process of learning a foreign language, as well as the content and features of all components of this process: goals, methods, forms of means;
- psychological features of the pupil, areas of his interest and inclinations, patterns of mastering a foreign language in the conditions of a modern school;
- content of the foreign language training program;
- the main provisions of the didactic and methodical concept on the basis of which the content of the textbook, which is used in the practice of one's own pedagogical activity, is constructed;
- the basic requirements that society defines for the personality of a modern teacher and the level of his professional skills [6].

The process of preparing a future teacher of a foreign language should lead to the awareness and desire of students to be a master of their craft that is to form an individual style of activity. Its development is facilitated by alternative ways of processing educational material, perceiving educational activity as a creative search, the student's feeling of himself as an active participant in learning, the correspondence of pedagogical knowledge to the student's personal experience. The development of individual style of activity of the future teacher depends on certain factors, in particular, the level of professional training, the activity of the student, his individual characteristics [8, p. 84].

Pedagogical creativity, according to R. Skulskyi, is a qualitative characteristic of a teacher's professional activity, so the formation and development of the creative abilities of future teachers and their preparation for creative ability should be considered as a restricting of the educational process with the aim of creating conditions for identifying and developing the creative abilities of each individual. The process of formation

and development of the teacher's creative personality becomes more successful when the student realizes himself in the role of a teacher [9, p. 62–65].

An important factor contributing to the effectiveness of foreign language learning is the teacher's ability to model the learning process in accordance with modern trends in the development of pedagogical science and practice, the ability to flexibly adapt it to existing learning conditions. A system can be successfully implemented if it meets these conditions as fully as possible. In this situation it is very important for the teacher to be able to adequately correlate the forms and methods of activity provided for by the content of the system with the conceptual positions of the authors of the textbooks, which he uses as the main means of learning and mechanisms for implementing this system [5].

The pedagogical activity of a creative teacher of a foreign language should be aimed at the performance of educational, developmental, scientific, organizational functions; the professional formation of a person is based on the principle of reflective and creative organization of training in accordance with the individual qualities of the person.

Conclusions. So, we can draw the following conclusions that the result of the formation of creative competence is a persistent need to engage in professional activity, an interest in it and a desire for constant self-improvement, deep meaningful knowledge of the specifics of this activity as well as skillful execution. The training of the future teacher of a foreign language in the university education system should be based on such components of creative potential as motivational-target subject, object, technological, effective, which contribute to the development of the personality in a creative direction, which in turn determines the potential of the future teacher in the conditions of higher education.

Research perspectives. Thus, the student's interest in learning a foreign language largely depends on the teacher, his pedagogical and methodical skill, creativity, taking into account the psychological and age characteristics of the students, their needs and interests. In our opinion, the structure of curricula, ways to improve professional training, as well as the practical aspect of training a future foreign language teacher, raising and improving the level of teaching of academic disciplines, developing methods that will make a foreign language lesson more productive, dynamic and interesting for students need further research.

REFERENCES:

1. Гура О. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
2. Заскїна Л.В. Особливості формування професійно-творчого мислення майбутнього фахівця

іноземної мови : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2000. 206 с.

3. Куцевол О. Портрет творчого вчителя літератури. *Дивослово*. 2007. № 1. С. 24–29.

4. Підласий І., Трипольська С. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя. *Рідна школа*. 1998. № 1. С. 3–8.

5. Редько В., Буренко В. Функції сучасного вчителя іноземної мови в умовах компетентнісно орієнтованого навчання: дидактичні та методичні аспекти проблеми. *Іноземні мови*. 2021. № 1. С. 2–5.

6. Редько В. Г. Дидактична сутність освітнього іншомовного комунікативного середовища як засобу компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 4. С. 109–117.

7. Савченко О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Освіта України*. № 9. 2001. С. 6.

8. Сидоренко Т. Творчість у діяльності вчителя. *Рідна школа*. 2001. №5. С. 55–57.

9. Скульський Р. П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості: монографія Київ: Вища шкода, 1992. 135 с.

10. Суровцева Р. Розвиток індивідуального стилю діяльності як умова інноваційної підготовки майбутнього вчителя. *Вища освіта України*. 2003. № 3. С. 82–84.

11. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Council of Europe. Language Policy Unit, Strasbourg. 2011. 273 p.

12. Richards J., Rodgers T. *Approaches and Methods in Language Teaching*. (2nd edition) Cambridge University Press. 2001. Pp. 141–149.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ – ШЛЯХ ДО ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НАУКОВЦЯ

ACADEMIC INTEGRITY – THE WAY TO PROTECT THE SCIENTIST'S INTELLECTUAL PROPERTY

Стаття присвячена одному з актуальних питань академічної доброчесності щодо захисту інтелектуальної власності. Наголошується на тому, що академічна доброчесність охоплює не тільки сферу наукового дослідження, але й освіту та творчу діяльність, що робить її важливою для кожного індивіда. Здійснення державної політики в Україні, спрямованої на підтримку розвитку та ефективного використання досягнень творчих особистостей, таких як науковці, винахідники, автори та творці, визначається як важливе завдання. Ці особистості здатні генерувати нові ідеї, створювати конкурентоспроможну продукцію та збагачувати духовність та культуру нації.

Акцент робиться на важливості визнання прав інтелектуальної власності та поваги до наукових досягнень і результатів творчої діяльності авторів у системі вищої освіти України. Також обговорюється поняття «академічна доброчесність» у контексті законодавчої бази та в розумінні сучасного суспільства.

Здійснено аналіз правових актів, які стосуються прав інтелектуальної власності, з особливим акцентом на найбільш перспективні об'єкти та завдання, закріплені в кодексах та спеціальних законах України у сфері інтелектуальної власності. Важливим аспектом обговорення є розуміння та визначення у єдиному законі України поняття «інтелектуальна власність».

Не менш важливою є обґрунтована відповідальність за дотримання цінностей академічної чесності, що стає важливою складовою сучасної системи забезпечення якості освіти.

Академічна доброчесність та захист інтелектуальної власності є ключовими аспектами інтеграції України у глобальне наукове та освітнє співтовариство. Для ефективного вирішення цих питань необхідно системно досліджувати їхні аспекти та розробляти відповідні стратегії та механізми впровадження.

Загалом, у дослідженні чітко висловлюються важливі ідеї щодо ролі академічної доброчесності та права інтелектуальної власності в сучасній освітній та науковій сферах.

Ключові слова: інтелектуальна власність, академічна доброчесність, вища освіта.

The article is devoted to one of the topical issues of academic integrity regarding the protection of intellectual property. It is emphasized that academic integrity covers not only the field of scientific research, but also education and creative activities, which makes it important for every individual. Implementation of state policy in Ukraine aimed at supporting development and effective use of achievements of creative individuals, such as scientists, inventors, authors and creators, is defined as an important task. These individuals are able to generate new ideas, create competitive products and enrich the spirituality and culture of the nation.

Emphasis is placed on the importance of recognition of intellectual property rights and respect for scientific achievements and results of creative activity of authors in the higher education system of Ukraine. The concept of «academic integrity» is also discussed in the context of the legal framework and in the understanding of modern society.

An analysis of legal acts related to intellectual property rights was carried out, with a special emphasis on the most promising objects and tasks enshrined in the codes and special laws of Ukraine in the field of intellectual property. An important aspect of the discussion is the understanding and definition of the concept of «intellectual property» in the unified law of Ukraine.

No less important is the justified responsibility for observing the values of academic honesty, which becomes an important component of the modern system of ensuring the quality of education. Academic integrity and protection of intellectual property are key aspects of Ukraine's integration into the global scientific and educational community. In order to effectively solve these issues, it is necessary to systematically investigate their aspects and develop appropriate strategies and implementation mechanisms. In general, the research clearly expresses important ideas about the role of academic integrity and intellectual property rights in modern educational and scientific spheres.

Key words: intellectual property, academic integrity, higher education.

УДК 37.211.24

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.31>

Шлеїна Л.І.,

докт. філос. (освітні, педагогічні науки),
доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук

Таврійського державного
агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного

Постановка проблеми. Інтеграція України у світовий та європейський соціокультурний простір ставить перед сучасним університетським та науковим середовищем нашої країни актуальне завдання дотримання академічної доброчесності. Існує поширена думка, що академічна доброчесність стосується виключно тих, хто займається науковою роботою. Проте насправді вона пов'язана не лише із наукою, але й з освітою та творчою діяльністю, що робить її загальнолюдською проблемою. Згідно із Статтею 42 Закону України «Про освіту», академічна доброчесність

означає «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [5].

Важливим завданням державної політики в Україні є сприяння розвитку та ефективному використанню творчих досягнень особистостей, таких як науковці, винахідники, автори, творці. Це стосується людей, які мають здатність генерувати

нові ідеї, створювати конкурентоздатну продукцію та збагачувати духовність і культуру нації.

Мета цієї статті – дослідити поняття академічної доброчесності як невід’ємної складової культури освітньо-наукового простору та розглянути поняття «інтелектуальна власність».

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Проведено цілісний аналіз наукових досліджень, що стосуються актуалізації етичних проблем науки і освіти. До числа авторів, які висвітлюють цю тему, належать Т. Фінікова, А. Артюхов, В. Луговий, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, В. Астахова, В. Сацик, О. Семенов та інші.

Виділення невирішених частин загальної проблеми: У своєму стремленні до інтеграції в розвинений світ, Україна повинна невід’ємно приділяти увагу демократичним цінностям. На фоні цього, академічна доброчесність грає важливу роль у сучасній системі вищої освіти. Наслідуючи традиції верховенства права, необхідно визнавати і поважати право інтелектуальної власності, оскільки це є ключовим фактором не лише у формуванні нових підходів до навчання, але й у створенні ефективного інтелектуального капіталу для розвитку країни.

Академічна доброчесність та захист інтелектуальної власності є ключовими аспектами інтеграції України у глобальне наукове та освітнє співтовариство. Для ефективного вирішення цих питань необхідно системно досліджувати їхні аспекти та розробляти відповідні стратегії та механізми впровадження.

Виклад основного матеріалу. Якісна трансформація системи вищої освіти вимагає інноваційних підходів до педагогічного процесу та наукової діяльності. Зокрема, важливо наголосити на формуванні етичних цінностей серед учасників освітнього процесу. Освітні заклади повинні активно сприяти створенню відкритого середовища, де кожен студент, викладач і науковець має можливість висловлювати свої ідеї та сприймати погляди інших.

Питання розглядає важливі аспекти якісної зміни системи вищої освіти в Україні та акцентує увагу на розробці нових підходів до навчання та викладання. Також відзначається значення чесності та етичних цінностей у освітньому процесі та науковій діяльності. Пропонується створення нових механізмів комунікації в закладах вищої освіти для формування високої академічної культури.

Також наголошується на важливості відповідності України демократичним традиціям та верховенству права, що стає ключовими елементами входження країни до спільноти розвинених держав.

Одним із ключових чинників академічної доброчесності в українських вищих навчальних

зкладах є визнання права інтелектуальної власності та повага до наукових доробків та творчих результатів авторів. Підкреслюється вплив цього підходу на формування нового менталітету та культури інтелектуальної власності в наукових колах, а також на ефективне використання інтелектуального потенціалу України.

Досягнення цих цілей підтримується національною стратегією у сфері інтелектуальної власності, яка визначає завдання з підвищення рівня знань з інтелектуальної власності для зростання конкурентоспроможного людського капіталу та розвитку країни в напрямку високотехнологічного та інноваційного розвитку [3, с. 96].

Сучасне суспільство визнає важливість доброчесності в контексті боротьби з недоброчесністю. Усвідомлення нечесної поведінки членів суспільства активізує вимогу до справедливості, що часто виражається у введенні правил доброчесності для визначення міри допустимого у взаємодії. Закон України «Про освіту» чітко визначає зміст академічної доброчесної діяльності суб’єктів освітнього процесу [6].

Зокрема, Д. Сопова стверджує, що в рамках практики формується система норм та принципів, які освоюють і розвивають індивіди в процесі діяльності [7, с. 81].

Інтеграція України до європейського освітнього, соціального та культурного простору вимагає не лише модернізації вищої освіти та впровадження нових освітніх програм, але й відповідності передовим університетським принципам академічної доброчесності. Це стає запобіжником негативних явищ та стимулом для прогресивного розвитку науково-освітнього середовища в Україні.

Важливо, що науково-освітні заклади несуть відповідальність за захист об’єктів інтелектуальної власності від протиправних зазіхань. Поняття «інтелектуальна власність» є нормативно закріпленим у єдиному законі України, а публікації про перспективні винаходи в спеціальній базі даних сприяють їхньому практичному впровадженню та розвитку на внутрішньому та світовому ринках.

Висвітливши ці аспекти, Україна може не лише відповідати сучасним вимогам щодо доброчесності та інтелектуальної власності, але й активно сприяти інноваціям та розвитку на міжнародному рівні.

Розвиток та застосування передових технік і новітніх інформаційних технологій у процедурі набуття прав на об’єкти промислової власності є значущим прогресом. Держдепартамент активно впроваджує електронну подачу матеріалів заявок на об’єкти права інтелектуальної власності та розширює використання електронного документообігу, вдосконалюючи якість експертизи. Перехід до повної електронної системи ведення діловодства є пріоритетним завданням.

Законодавство України, зокрема захист прав інтелектуальної власності, відповідає міжнародним стандартам та нормам, що використовуються в країнах-членах СОТ. Проте, необхідно активізувати роботу щодо подальшого вдосконалення цих норм, адаптації до законодавства ЄС та вирівнювання термінів і понять.

Акцентується на тому, що порушення академічної чесності має негативні наслідки для репутації університету та знецінює цінність освітніх та наукових ступенів. Відповідальність за дотримання академічної чесності покладається на кожного члена університетської громади [4].

Зазначається, що законодавство має відповідати стандартам ЄС, а також вимагається узгодження термінів та норм між національними кодексами та законами у сфері інтелектуальної власності.

Проаналізувавши Кодекс честі ТДАТУ ми з'ясували, що університет закликає членів академічної спільноти діяти чесно та самостійно, використовувати надійні джерела інформації, дотримуватися принципів академічної чесності та звертатися за допомогою до колег у випадку труднощів [2].

Аналіз Кодексу честі ТДАТУ відобразимо в рис. 1.

У ТДАТУ низка дій вважається неприйнятними та недопустимими у сфері освітньої діяльності, серед них:

Плагіат: Ненавмисне або усвідомлене представлення чужого твору (тексту або ідей) як свого власного без належного оформлення посилань.

Шахрайство: Включає фальсифікацію або фабрикацію інформації та наукових результатів, використання заборонених допоміжних матеріалів під час контрольних заходів, списування, проходження контролю підставними особами тощо.

Несанкціонована співпраця: Надання або спроба надання допомоги іншим особам у вчиненні актів академічної нечесності, придбання робіт у інших осіб та їхнє подання як власних результатів.

Неправомірна винагорода: Пропонування чи отримання неправомірної винагороди при оцінюванні результатів, виконанні навчальних чи дослідницьких завдань.

Використання впливу: Використання родинних чи службових зв'язків для отримання переваг у роботі або оцінюванні.

Неправомірне включення в автори: Додавання осіб до списку авторів робіт, які не брали участі у їхньому створенні.

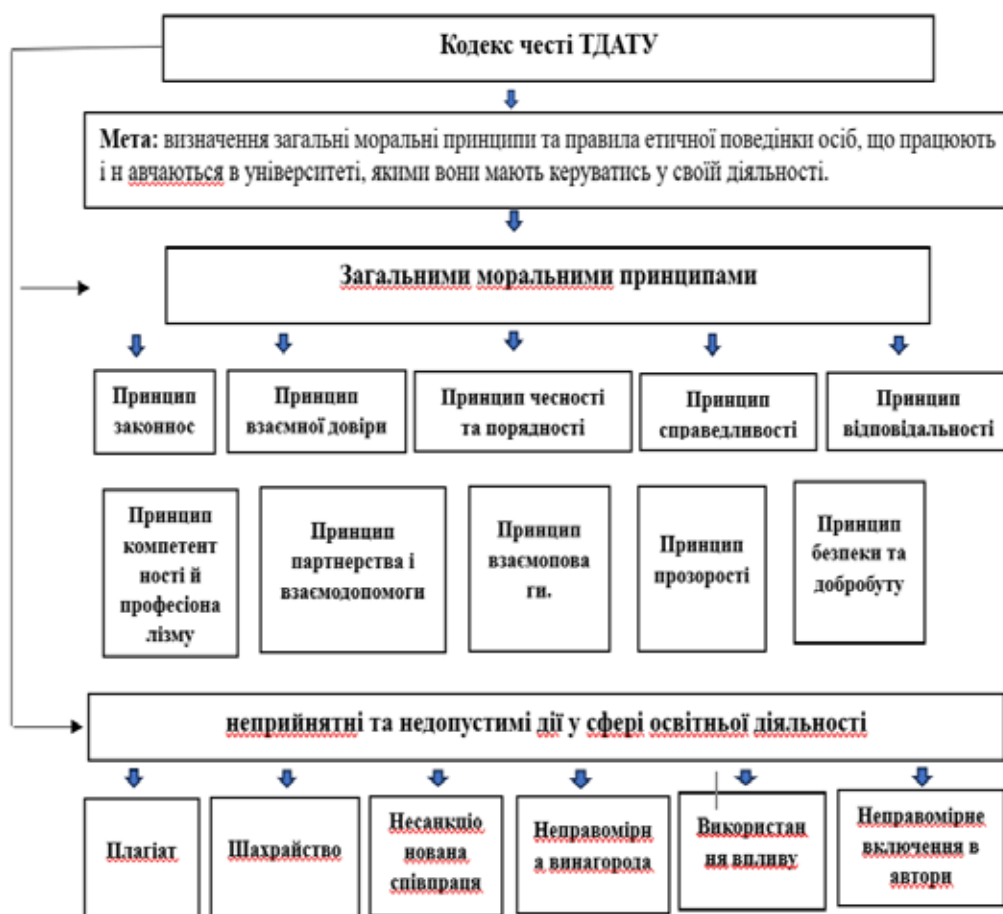

Рис. 1. Аналіз Кодексу честі ТДАТУ

Інші види академічної нечесності: Інші дії, які порушують принципи академічної чесності [2].

Академічна чесність – це важливий аспект діяльності в університетському середовищі, що передбачає дотримання визначених моральних та правових норм, етичних принципів у навчально-виховній та науково-дослідницькій сферах. Як для науково-педагогічних працівників, так і для здобувачів, академічна чесність визначається не лише виконанням формальних вимог, а й внутрішньою прагненістю до високих стандартів етики та сумлінності.

У контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС визначається зобов'язання гармонізувати законодавство у сфері інтелектуальної власності з європейськими стандартами. Угода включає положення щодо різних аспектів охорони прав інтелектуальної власності, таких як авторські права, географічні зазначення, торговельні марки та інше.

Дотримання академічної доброчесності є основою для вищої освіти та науково-дослідної роботи, сприяючи розвитку сучасного суспільства.

Окрім того, розуміння права інтелектуальної власності є ключовим для повного дотримання принципів академічної доброчесності. Це особливо актуально в умовах швидкого розвитку технологій та необхідності захисту інтелектуальних досягнень.

Серед найважливіших завдань сучасної вищої освіти в Україні – вдосконалення системи освіти, виходячи з високих стандартів етики та чесності. Впровадження нових механізмів внутрішнього спілкування в університетах є важливим етапом на шляху до формування академічної культури. Це сприятиме не лише розвитку інтелектуального потенціалу, але й підвищить конкурентоспроможність нації у сучасному світі.

Висновки. Зазначений нами аспект відображає важливість впровадження культури академічної доброчесності в суспільстві та системі вищої освіти. Це сприяє не лише підготовці якісних фахівців, але й встановленню цінностей, що сприяють інноваціям та захисту прав інтелектуальної власності.

Загалом, у дослідженні чітко висловлюються важливі ідеї щодо ролі академічної доброчесності та права інтелектуальної власності в сучасній освітній та науковій сферах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж.освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ : Таксон, 2016. 234 с.
2. Кодекс честі ТДАТУ : сайт ТДАТУ. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/wp-content/uploads/kodeks-chestitdatu.pdf>.
3. Національна стратегія у сфері інтелектуальної власності на період 2020–2025 роки (проект). URL: <http://nipo.org.ua/activity/stvorennya-efektivnogonavchalnogo-centru-u-sferi-intelektualnoi-vlasnosti-iv> с. 96
4. Наука та інновації. 2010. Т. 6. № 4. С. 43–45. © М.В. ПАЛАДІЙ, 2010 М.В. Паладій Державний департамент інтелектуальної власності, Київ удосконалення державної системи правової охорони інтелектуальної власності — важлива складова інноваційного розвитку України.
5. Про освіту Закон України «Про вищу освіту». URL : https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-42.htm
6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-19 [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. ст. 42]
7. Сопова Д. О. Феномен академічної чесності у контексті якості сучасної вищої освіти. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2017. С. 79–84 URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2017_28_15, с. 2
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої [...]: міжнародний документ від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
9. Шлеїна Л.І. Академічна доброчесність як невід'ємна складова сучасної вищої освіти. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: збірник науково-методичних праць / Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. Запоріжжя : ТДАТУ, 2023. Вип. 26. С. 304–312.

РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

ГЕНЕЗА ІДЕЙ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ

GENESIS OF THE IDEAS OF LABOR EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN IN THE NATIONAL PEDAGOGICAL THOUGHT

У статті охарактеризовано основні ідеї організації трудової діяльності дітей молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю звернення до здобутків видатних вітчизняних вчених минулого у зв'язку з оновленням змісту Державного стандарту початкової освіти та впровадженням Концепції «Нової української школи», що потребує пошуків нових шляхів і підходів до навчання та відбору відповідних форм і методів, спрямованих на формування практичних умінь і навичок, необхідних для життя.

Мета дослідження – розкрити особливості розвитку ідей трудового виховання дітей молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці.

З'ясовано, що питанням трудового виховання підростаючого покоління займалися такі видатні вітчизняні педагоги як Г. Сковорода, К. Ушинський, Т. Лубенець, О. Духнович, Я. Чепіга, С. Русова, В. Сухомлинський, А. Макаренко та ін. З'ясовано, що ідея поєднання праці з навчанням уперше виникла в епоху українського Відродження. Визначено спільні та відмінні погляди вітчизняних учених на організацію трудового виховання підростаючого покоління, зокрема: основа виховання – гармонійно розвинена особистість; єдність трудового виховання і загального розвитку особистості – розумового, фізичного, морального, естетичного; творчий характер трудової діяльності; цілісний підхід; врахування індивідуальних і вікових особливостей дітей у процесі трудової діяльності; наступність у трудовому вихованні. (С. Полоцький, А. Прокопович-Антонський, С. Русова, В. Сухомлинський); єдність розумової та фізичної праці (В. Сухомлинський, К. Ушинський); зв'язок праці з практичним життям (І. Борецький, Т. Лубенець, А. Макаренко, А. Прокопович-Антонський, В. Сухомлинський, К. Ушинський); залучення учнів до виробничих процесів (А. Макаренко, В. Сухомлинський, Я. Чепіга); наявність широкого спектру видів трудової діяльності (О. Духнович, Т. Лубенець, В. Сухомлинський, К. Ушинський); посильність і безперервність праці (С. Русова, В. Сухомлинський); колективний характер праці (А. Макаренко, Д. Тхоржевський); задоволення працею (С. Шацький) та створення сприятливих умов для розвитку працьовитої та високоінтелектуальної особистості (І. Гізель).

Відзначено, що вітчизняними педагогами розроблено та доведено на практиці різні теорії та методики трудового виховання, спрямовані на формування гармонійно розвиненої особистості, набуття практичних умінь і навичок, вихованні любові й поваги до праці та високих моральних цінностей.

Ключові слова: трудове виховання, ручна праця, практична діяльність, особливості, молодші школярі.

The article characterizes the main ideas of organizing the labor activity of primary school children in the Ukrainian pedagogical thought. The relevance of the study is due to the need to turn to the achievements of outstanding Ukrainian scientists of the past in connection with the updating of the content of the State Standard of Primary Education and the implementation of the Concept of the "New Ukrainian School", which requires the search for new ways and approaches to learning and the selection of appropriate forms and methods aimed at forming practical skills and abilities necessary for life.

The purpose of the study is to reveal the features of the development of ideas of labor education of primary school children in the Ukrainian pedagogical thought.

It was found that such outstanding Ukrainian educators as H. Skovoroda, K. Ushinsky, T. Lubenets, O. Duhnovich, Ya. Chepiga, S. Rusova, V. Sukhomlinsky, A. Makarenko, etc. were engaged in the issue of labor education of the younger generation. It was found that the idea of combining labor with education first emerged in the era of the Ukrainian Renaissance. The common and different views of Ukrainian scientists on the organization of labor education of the younger generation were identified, including: the basis of education is a harmoniously developed personality; the unity of labor education and the general development of the personality – mental, physical, moral, aesthetic; the creative nature of labor activity; a holistic approach; taking into account the individual and age characteristics of children in the process of labor activity; continuity in labor education. (S. Polotsky, A. Prokopovich-Antonsky, S. Rusova, V. Sukhomlinsky); the unity of mental and physical labor (V. Sukhomlinsky, K. Ushinsky); the connection of labor with practical life (I. Boretsky, T. Lubenets, A. Makarenko, A. Prokopovich-Antonsky, V. Sukhomlinsky, K. Ushinsky); the involvement of students in production processes (A. Makarenko, V. Sukhomlinsky, Ya. Chepiga); the availability of a wide range of types of labor activity (O. Duhnovich, T. Lubenets, V. Sukhomlinsky, K. Ushinsky); the feasibility and continuity of labor (S. Rusova, V. Sukhomlinsky); the collective nature of labor (A. Makarenko, D. Tchorzewski); satisfaction with work (S. Shatsky) and creating favorable conditions for the development of a hardworking and highly intelligent personality (I. Gizel).

It is noted that Ukrainian educators have developed and implemented in practice various theories and methods of labor education aimed at forming a harmoniously developed personality, acquiring practical skills and abilities, fostering love and respect for labor and high moral values.

Key words: labor training, handcrafts, practical activity, peculiarities, primary schoolchildren.

УДК 373.3.035:331
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.32>

Бужин О.В.,
аспірантка кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні інноваційні процеси в освіті, оновлення змісту Державного стандарту початкової освіти, впровадження Концепції «Нової української школи» потребують пошуку нових шляхів і підходів до розробки змісту шкільного навчання, відбору нових форм і методів навчання, спрямованих на підвищення ефективності трудового виховання молодших школярів та формування вмінь і практичних навичок, необхідних для життя. З огляду на це, особливої уваги набуває звернення до здобутків видатних вітчизняних педагогів минулого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-педагогічних джерел свідчить про те, що ідеї трудового виховання молодших школярів широко досліджувалися вітчизняними науковцями. Зокрема, Є. Антипін розглянув ідеї наступності трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці, Н. Котелянець здійснила аналіз методичної системи трудового навчання учнів початкової школи, В. Гаргін дослідив питання становлення методики трудового навчання в Україні як галузі педагогіки, В. Балакірева розглянула питання підготовки майбутніх учителів до організації трудового навчання учнів в освітньому процесі початкової школи. Окремі періоди розвитку ідей трудового виховання на теренах України стали предметом вивчення таких науковців як С. Дем'янчук (трудова підготовка в 1945–1999 рр.), Н. Калініченко (трудова підготовка у центральному регіоні України (друга половина ХХ століття)), М. Карелін (заклади Харківської губернії у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття), Г. Ковальчук (трудове виховання в першій третині ХХ століття), С. Мазуренко (загальноосвітні школи 1920–1937 рр.), Д. Огієнко (навчальні заклади Чернігівщини другої половини ХІХ – початку ХХ століття), Н. Слюсаренко (трудова підготовка дівчат у школах України (кінець ХІХ–ХХ століття)).

Утім, питання особливостей трудового виховання молодших школярів не стало предметом спеціального вивчення у вітчизняній психолого-педагогічній літературі.

Мета статті – здійснити аналіз особливостей розвитку ідей трудового виховання дітей молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці від часів Київської Русі до ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, ще з давніх часів значима роль у суспільстві відводилася праці, як одному з головних чинників розвитку особистості та підготовки її до життя. Відтак, ще змалечку дітей залучали до трудової діяльності: хлопчики допомагали чоловікам на полюванні та риболовлі, дівчатка – займалися домашніми справами (допомагали жінкам готувати їжу, виготовляти одяг тощо).

На теренах України перші педагогічні думки про розвиток ідей трудового виховання підростаючого покоління з'явилися в період Київської Русі.

Одним із прикладів ефективної організації трудового виховання дітей є «Повчання дітям» Володимира Мономаха, в якому зібрані настанови щодо виховання та становлення дитини як особистості. У своєму творі В. Мономах наголошує на важливості зв'язку освіти з життєвими потребами людини та її діяльністю, звертаючи особливу увагу на працю: «У домі своєму не лінуйтеся, а все помічайте. Не забувайте того доброго, що вмієте, а чого не вмієте, тому навчайтеся...», «... не лінуйтеся ні на що добре...» [5, с. 10]. В. Мономах закликає виховувати в дітей ініціативність і працьовитість, а саму працю вважає запорукою успіхів і честі людини.

Подальший розвиток ідей трудового виховання знаходимо в поглядах відомих освітніх та громадських діячів епохи українського Відродження, зокрема І. Борецького, І. Гізеля, С. Полоцького.

Так, І. Борецький основною метою виховання вважає підготовку людини до практичного життя. Він закликає батьків приділяти увагу вихованню дітей з раннього віку, подаючи власний приклад [10].

Проблема виховання, зокрема трудового, знаходить своє відображення в педагогічній спадщині С. Полоцького. Педагог виділяє три періоди у вихованні: моральний (до 7-ми років), практичний (від 7 до 14 років) і розумовий (від 14 до 21 року). Праця, на думку С. Полоцького, є важливим засобом виховання і відводить важливу роль сімейному вихованню. Він закликає батьків навчати дітей різним ремеслам і вправам у період практичного виховання (7–14 років) [10].

І. Гізель – видатний український просвітитель, ректор Києво-Могилянської академії – метою виховання вважає створення сприятливих умов для розвитку працьовитої, моральної та високоінтелектуальної особистості [10].

Передові традиції організації трудової діяльності знаходимо в педагогічній спадщині видатного українського філософа й педагога Г. Сковороди. За Г. Сковородою, в основу гармонійно розвиненої особистості покладено принципи, що ґрунтуються на ідеї «сродності». Саме тому він приділяє велику увагу всім напрямкам виховання: розумовому, трудовому, моральному, естетичному, фізичному [7].

Цікавою є думка Г. Сковороди про роль практичної діяльності в навчанні й отриманні нових знань. Педагог стверджує, що головне завдання людини – розкрити свої природні здібності та нахили, проявити «сродність». Відповідно до цього основною метою освіти, за Г. Сковородою, є розвиток та удосконалення у дітей вроджених здібностей, виявлення покликання до певного виду діяльності [7].

А. Прокопович-Антонський, один із представників вітчизняного просвітницького руху кінця XVIII – початку XIX ст., виступає за всебічний розвиток особистості та гармонійне поєднання розумового, фізичного, трудового та патріотичного виховання з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей. Він вважає, що для всебічного розвитку особистості необхідним є ознайомлення з основами різноманітних ремесел, оскільки людина повинна володіти не лише знаннями, але й володіти практичними навичками, необхідними для життя. Найкращим засобом трудового виховання педагог вважає залучення дитини до корисної діяльності та особистий приклад батьків [10].

У теорії і практиці вітчизняної педагогіки XIX – XX століть розвиток ідей трудового виховання підрастаючого покоління пов'язаний з іменами таких відомих педагогів, як П. Блонський, О. Духнович, Т. Лубенець, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький, Я. Чепіга, та інші.

Так, на думку видатного українського педагога, культурно-освітнього діяча О. Духновича метою виховання є розвиток у людині високих моральних якостей, а їх основою вважає працездатність людини, яка формується безпосередньо в трудовій діяльності. З огляду на це, в основу системи трудового навчання і виховання він покладає формування психологічної готовності до праці, яку радить здійснювати на уроках гуманітарного циклу (розкривати красу праці, її значення для людини та суспільства тощо), та практичну підготовку учнів, яка має здійснюватися на уроках природознавства та трудового навчання [3].

Особливого значення О. Духнович надає сільськогосподарській праці (землеробство, садівництво, бджолярство, ремесло), вважаючи її рушійною силою всебічного розвитку особистості. У зв'язку з цим, педагог виступає за створення майстерень і шкільних ділянок при школах, на яких учні мали б змогу вправлятися в різних видах сільськогосподарської праці: садити та вирощувати овочі, прищеплювати дерева, доглядати за рослинами, навчатися ковальської справі, різьбленню тощо. Узимку учні займалися рукоділлям, зокрема прядінням волокна та вовни, вишивкою. Широкий спектр видів ручної праці дозволяє вчителю разом з батьками виявляти та розвивати здібності та нахили кожної дитини, спрямовувати їх до вибору майбутньої професії [3].

Основою виховання Т. Лубенець вважає зв'язок навчання з життям суспільства, розглядаючи його в тісному поєднанні з трудовою діяльністю. Працю він розглядає як необхідну умову формування свідомості дитини та розкриває її через різні аспекти діяльності учня. Зокрема, педагог наполягав на використанні у навчальному процесі творів, які розкривають суспільну значимість праці, а також

пояснюють процеси виконання певних трудових дій [1].

Ідеї організації трудового навчання школярів Т. Лубенця ґрунтувалися на думках селян, які були зацікавлені у власних майстрах. З огляду на це, педагог переконаний, що основним завданням ручної праці є підготовка дітей до реального трудового (практичного) життя, що передбачає формування практичних умінь і навичок, необхідних для повсякденного сільського життя (виготовляти та лагодити різні інструменти та знаряддя праці, зробити вісь у воза тощо). На його думку, такий підхід до організації навчання та впровадження ремесел до шкільної програми могло поліпшити економічне становище селян [3].

П. Блонський уперше в педагогічній науці вводить поняття «суспільно-трудова» виховання, наголошуючи на важливості розвитку в учнів умінь користуватися знаряддями праці. Учений вважає, що правильна організація дитячої праці є ключовим фактором підвищення її виховної впливу [9].

С. Шацький, відомий педагог, автор багатьох праць із питань виховання, особливого значення надає проблемі задоволення працею. Варто відзначити, що педагог розробив проект організації трудової школи, основними ідеями якої є: використання ілюстративного методу викладання; обслуговування школи вчителями й учнями, що передбачає прибирання класів, ремонт меблів, догляд за квітами тощо; робота в шкільній кухні (як хлопчиків, так і дівчаток) для набуття практичних навичок, необхідних для життя [14].

Особливого значення у розвитку трудового виховання набуває педагогічна спадщина К. Ушинського. Серед провідних принципів трудового виховання К. Ушинського слід виділити такі: гармонійний усебічний розвиток особистості, індивідуальний підхід до навчання, принцип зв'язку навчання з життям, постійне чергування інтелектуальної та фізичної праці, тісна співпраця між батьками та учителями.

Аналіз педагогічної спадщини К. Ушинського дає змогу стверджувати, що основою виховання педагог вважає всебічний розвиток особистості, що передбачає гармонійне поєднання розумового, морального та фізичного виховання. Особливого значення у всебічному розвитку особистості та її вдосконаленні педагог надає праці, визначаючи її як важливу складову та необхідну умову інтелектуального, фізичного та морального розвитку особистості. «Виховання, якщо воно бажає щастя людині, повинно виховувати її не для щастя, а готувати до праці в житті» [12, с. 113], – говорить К. Ушинський. Педагог переконаний в тому, що тільки в трудовій діяльності формується гармонійно розвинена особистість.

З огляду на це, К. Ушинський вважає необхідним формувати в людині практичних навичок,

звички до трудової діяльності, прищеплення любові до праці. Саме тому педагог виступає за створення ремісничих шкіл, а також майстерень і шкільних ділянок при навчальних закладах [11].

Особливої уваги заслуговують погляди К. Ушинського про гармонійне поєднання інтелектуальної та фізичної праці. На його думку, ефективна організація праці передбачає постійне чергування фізичної та розумової діяльності. Такий підхід не тільки сприяє інтелектуальному розвитку та розвитку творчих здібностей, а й запобігає перевтомі, покращує самопочуття та сприяє цілісному розвитку особистості [12].

Вагомий внесок у розвиток теорії і практики організації трудового виховання дітей молодшого шкільного віку належить видатному вітчизняному педагогу С. Русовій, котра теоретично обґрунтувала та втілила в практику концепцію української національної діяльної школи. Розроблена концепція передбачає організацію освітнього процесу з опорою на національні традиції та трудову діяльність (фізичну та творчу працю), що сприятиме інтелектуальному, естетичному, моральному, трудовому вихованню підростаючого покоління, а також розвитку творчого потенціалу школярів. Саму працю С. Русова розглядає як метод, яким «кожне знання зафіксується в дитячій свідомості тим, що воно здобувається дитячою рукою; через руку в розум» [6, с. 53].

У контексті дослідження особливий інтерес викликають сформульовані С. Русовою вимоги до ручної праці: праця має бути легкою для розуміння, не вимагати складних технік, враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів; праця має бути творчою, різноманітною, викликати цікавість; бути обмеженою в часі і не перевтомлювати дитину; захоплювати процесом і кінцевим результатом; учні повинні усвідомлювати та розуміти суть завдання і його важливість; трудова діяльність повинна сприяти їхньому всебічному розвитку (розумовому, фізичному, моральному, естетичному) [6].

Особлива роль трудовому вихованню відводиться в педагогічній системі А. Макаренка. Головними завданнями трудового виховання педагог вбачає формування практичних умінь і навичок та виховання любові й поваги до праці. На думку А. Макаренка, праця сама по собі є нейтральною, не має в собі виховного потенціалу, а лише формує звичку до трудової діяльності. Педагог виділяє певні умови, за яких праця може мати позитивний виховний вплив: корисна спрямованість праці, посильність, результативність, творчість, осмисленість, доцільність, колективність [4].

Одним із вихідних положень педагогічної системи А. Макаренка є положення про єдність продуктивної праці з навчанням, що сприяє всебічному розвитку особистості. З огляду на це,

педагог вважає за необхідне залучати учнів до активної трудової діяльності в різних видах виробничої праці: слюсарно-механічна, деревообробна, швейна, чоботарська, ковальська тощо. «Я не уявляю тепер собі трудового виховання поза умовами виробництва. Мабуть, таке виховання теж неможливе, тобто виховання в праці, яка не має виробничого характеру» [4, с. 240]. А. Макаренко переконаний, що така трудова діяльність сприяє виробленню правильного характеру, вихованню в дітей творчого та відповідального ставлення до праці, любові й поваги до праці, розуміння її необхідності [4].

Великого значення проблемам трудового виховання дітей молодшого шкільного віку приділяє Я. Чепіга. На його думку, ручна праця в школі є рушійною силою для розумового розвитку, виховання моральних та соціальних інстинктів, що робить її невід'ємною складовою навчального процесу. Я. Чепіга акцентує увагу на важливості створення «трудової вільної школи», що базується на принципах трудової діяльності: «Праця – це джерело радості, бадьорого стану духа, морального й фізичного здоров'я. Школа мусить поставити в центрі освіти й виховання працю» [13, с. 24]. На його думку, у такому закладі учні зможуть набути практичних навичок, виховати звичку і любов до праці, чесність, терпіння, міцну волю, навчатися володіти собою, бути працьовитими та морально чистими. «Кожна справжня й серйозна праця витворює в нас основні риси характеру» [13, с. 23], говорить Я. Чепіга. Ручну працю Я. Чепіга розглядає як засіб введення учнів у виробниче середовище (наприклад, ознайомлення з сільськогосподарською технікою, екскурсії на промислові підприємства, робота в майстернях і пекарнях тощо) [13].

Трудове виховання молодших школярів посідає одне з важливих місць у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. На його думку, праця є важливим фактором всебічного розвитку особистості – інтелектуального, морального, естетичного та фізичного. Відповідно до цього, організація трудового виховання молодших школярів, за В. Сухомлинським, має ґрунтуватися на таких принципах: виявлення та врахування індивідуальних здібностей особистості; єдність розумової та фізичної праці; суспільно корисна спрямованість праці; зв'язок праці з практичним життям; широкий спектр видів трудової діяльності; безперервність та посильність праці; творчий характер; наступність у трудовому вихованні [8].

В. Сухомлинський вважає, що в процесі навчання школярі повинні набути практичних умінь і навичок, необхідних для життя та свідомого вибору майбутньої професії. Таких навичок учні можуть набути безпосередньо на заняттях (початкові класи – це ручна праця, 5–7 класи – праця на

навчально-дослідних ділянках і майстернях, 8-10 класи – вивчення основ промислового та сільсько-господарського виробництва) та в позакласній роботі (гурткова робота) [8].

Так, у початковій школі учні опановують елементарні види ручної обробки матеріалів (вирізання з паперу, випилювання лобзиком плетіння з соломи тощо), що є важливою умовою для подальшого опанування більш складних виробничих процесів у середніх і старших класах.

Починаючи з першого класу, молодші школярі працюють на навчально-дослідній ділянці, де знайомляться із процесами землеробства. За роки навчання в початковій школі кожен учень опановує процес обробки ґрунту та технологію підвищення його родючості, процес вирощування зернових і технічних культур, а також плодівих дерев. Такий підхід у навчанні надає учням можливість усвідомити та прослідкувати зв'язок людини з довкіллям, залежність природи від розуму, волі та праці людини.

Подальший розвиток ідей трудового виховання знаходять своє відображення в педагогічній спадщині Д. Тхоржевського – українського вченого, педагога, дослідника та інноватора в галузі трудового навчання. Дослідник виокремлює низку умов, що забезпечують ефективність трудового виховання підростаючого покоління. Серед таких умов він виділяє посиленість трудової діяльності та усвідомлення її важливості, суспільно корисну спрямованість, творчий і колективний характер праці. Водночас практичні завдання мають враховувати як розумові, так і фізичні можливості учнів, заохочувати їх використовувати свої знання та навички, стимулювати творчий розвиток, спонукати до подолання труднощів та сприяти зміцненню вольових якостей. За переконаннями Д. Тхоржевського, дотримання цих умов сприятиме реалізації ключової мети трудового виховання, а саме: ознайомлення учнів з основами виробництва та людською діяльністю; формування якостей особистості відповідно до вимог суспільства; забезпечення індивідуального підходу до учнів для розвитку їхніх здібностей [2].

Висновки. Аналіз педагогічної спадщини вітчизняних вчених дає підставу стверджувати, що педагоги протягом століть приділяли велику увагу трудовому вихованню. В епоху українського Відродження вперше виникла ідея поєднання праці та навчання. Вітчизняні вчені мають як спільні, так і відмінні погляди на роль і місце трудового виховання в розвитку особистості. Так, більшість педагогів, зокрема І. Борецький, Т. Лубенець, А. Макаренко, А. Прокопович-Антонський, В. Сухомлинський, К. Ушинський, вважають, що одним із головних завдань трудового виховання є набуття дітьми практичних умінь і навичок, необхідних для суспільного життя. Окремі

вчені, С. Полоцький, А. Прокопович-Антонський, С. Русова, В. Сухомлинський, поділяють думку про важливість врахування природовідповідності в трудовому вихованні. Подібними є погляди педагогів, які виступають за створення різноманітних ремісничих шкіл та майстерень при навчальних закладах (О. Духнович, Т. Лубенець, К. Ушинський) та залучення учнів до виробничих процесів (А. Макаренко, В. Сухомлинський, Я. Чепіга). Особливої уваги заслуговують погляди В. Сухомлинського та К. Ушинського про гармонійне поєднання інтелектуальної та фізичної праці. Висловлюються і різні погляди на роль трудового виховання в розвитку підростаючого покоління. Зокрема, С. Шацький особливого значення надає проблемі задоволення працею, І. Гізель метою виховання вважає створення сприятливих умов для розвитку працьовитої та високоінтелектуальної особистості. С. Русова виступає за створення української національної діяльної школи з опорою на національні традиції та трудову діяльність.

Вітчизняні вчені розробляли різні підходи до організації трудового навчання і виховання, але всі сходилися на думці, що праця є важливим засобом всебічного розвитку особистості. Вони на практиці довели, що трудове виховання є основою формування гармонійно розвиненої особистості та джерелом її інтелектуального, духовного та морального збагачення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антипін Є.Б. Ідеї наступності трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці (кінець XIX – 30-ті роки XX століття) : дис. ... канд пед. наук : спец. 13.00.01 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2017. 245 с.
2. Кузьменко В.В., Слюсаренко Н.В. Внесок Д.О. Тхоржевського у розвиток трудової підготовки молоді України. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки:реалії та перспективи*. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. Вип. 52. С. 126–133.
3. Лях Г. Педагогічні передумови становлення трудового навчання в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. Вип. 1 (60). С. 167–171.
4. Макаренко А.С. *Методика виховної роботи*. Київ: Радянська школа, 1990. 366 с.
5. Повчання Володимира Мономаха (за Лаврентієвським списком). *Хрестоматія з української педагогіки: навчально-методичний посібник / За ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. С. 6–11.
6. Русова С. *Теорія і практика дошкільного виховання*. Прага: Укр. громад. вид. фонд, 1924. 126 с.
7. Сковорода Г.С. *Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі*. Прозові переклади. Листи. Київ: Наук, думка, 1983. 542 с.

8. Сухомлинський В.О. Павлиська середня школа. *Вибрані твори*: в 5 т. Київ : Рад. шк., 1977. Т. 4. 638 с.

9. Трудове виховання молодших школярів в умовах реформування початкової освіти : монографія / Л.А. Гуцан, Л.І. Гриценко, О.Л. Морін, З.В. Охріменко ; за ред. Л.А. Гуцан. Київ, 2019. 152 с.

10. Українська педагогіка в персоналіях: у 2-х кн. Кн. 1. X-XIX ст.: навч. посіб. для студ. ВНЗ / за ред. О.В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. 624 с.

11. Ушинський К.Д. Необхідність ремісничих шкіл у столиці. *Вибрані педагогічні твори*: В 2-х т. / редкол.:

В.М. Столетов (голова) та ін. Київ: Рад. школа, 1983. Т. 2. С. 185–191.

12. Ушинський К.Д. Праця в її психічному і виховному значенні. *Вибрані педагогічні твори*: В 2-х т. / редкол.: В.М. Столетов (голова) та ін. Київ: Рад. школа, 1983. Т. 1. С. 104–121.

13. Чепіга Я.Ф. Азбука трудового виховання й освіти: основи організації трудової школи з методологією початкового навчання. Київ: Держвидав, 1922. 147 с.

14. Шевченко П.І. Трудове виховання в історії розвитку школи: курс лекцій. Кривий Ріг, 2009. 178 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАНЯТЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗІ СТУДЕНТАМИ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

IMPLEMENTATION OF ENGLISH CLASSES EDUCATIONAL POTENTIAL WHEN TEACHING STUDENTS OF NONLINGUISTIC SCHOOLS

У статті висвітлено виховна роль занять з англійської мови під час роботи зі студентами немовних факультетів. Узагальнено підходи до сутності виховання (діяльність з поступової передачі новим поколінням сформованого суспільно-історичного досвіду, планомірний та цілеспрямований вплив як на свідомість, так і на поведінку людини; процес систематичного формування особистості, який базується на законах розвитку суспільства, а також обумовлюється багатьма факторами). Виокремлено два аспекти виховання: соціальний (виконує функцію підготовки молодого покоління до життя у суспільстві) та педагогічний (штучно організований керований процес, спрямований на розвиток у особистості тих чи інших якостей та рис характеру). Установлено, що виховний аспект є однією із основних функцій викладання цієї дисципліни, адже заняття з англійською мовою сприяють формуванню гармонійних особистостей, розвитку відповідних рис характеру, що досягається за рахунок роботи з відповідними текстами та проведенню виховних бесід англійською мовою). Висвітлено досвід впровадження елементів виховної діяльності під час занять з англійської мови. Моральне виховання студентів полягає у формуванні шанобливого ставлення до країни мови, що вивчається, її традицій та культури, сприяє вихованню студентів у контексті ведення вільного «діалогу культур». Патріотичне виховання спрямовано на формування у студентів любові до Батьківщини, поваги до її історії, здобутків у науці, культурі, спорті, суспільному житті тощо. Естетичне виховання пов'язано із видами діяльності, під час яких обговорюється культура країни, відомі діячі у галузі літератури, музики та мистецтва. Під час проведення дискусій на різні теми відбувається виховання особистості, адже у процесі комунікації у студентів формуються такі риси характеру як відповідальність, активність, цілеспрямованість, уміння слухати один одного, почуття колективізму, наполегливість, працьовитість, взаємодопомога, вміння висловлювати свою думку.

Ключові слова: виховання, студенти немовних факультетів, моральне виховання, естетичне виховання, особисте виховання, патріотичне виховання.

The article highlights the educational role of English language classes when working with students of nonlinguistic schools. Approaches to the essence of education are presented (gradual transferring of formed social and historical experience to new generations; planned and purposeful influence on both consciousness and human behavior; the process of systematic personal formation, which is based on the laws of social development). Two aspects of education are distinguished: social one (the function of preparing the young generation for life in society) and pedagogical one (an artificially organized and controlled process aimed at the development of certain qualities and character traits in an individual). It is established that the educational aspect is one of the main functions of teaching English, because such classes contribute to the formation of harmonious personalities, the development of relevant character traits, which can be achieved through working with relevant texts and conducting educational discussions in English). The moral education of students consists in the formation of the respectful attitude towards the target language country, its traditions and culture, it also contributes to the education of students in the context of conducting a free «dialogue of cultures». Patriotic education is aimed at forming students' love for the Motherland, respect for its history, achievements in science, culture, sports, social life, etc. and determining the types of activities in foreign language classes. Aesthetic education is connected with the types of activities during which the culture of the country, famous figures in the field of literature, music and art are discussed. During discussions on various topics, personal education takes place, because in the process of communication students develop such character traits as responsibility, activity, purposefulness, the ability to listen to each other, a sense of collectivism, perseverance, mutual assistance, and the ability to express one's opinion.

Key words: education, students of nonlinguistic schools, moral education, aesthetic education, personal education, patriotic education.

УДК 37:378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.33>

Мудра С.В.,

канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри мовної підготовки
Київського інституту Національної
гвардії України

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти спостерігається значне підвищення ролі іноземних мов, що обумовлено як поширенням міжнародного співробітництва у всіх сферах життя, так і активною інтеграцією соціальних, економічних, політичних чинників.

Якщо раніше іноземною мовою володіли переважно фахівці з профільною освітою, то станом на сьогоднішній день фактично кожна освічена людина повинна мати певні знання з іноземної мови. Сучасні вимоги соціуму щодо освіченості особистості потребують постійного

самовдосконалення, підвищення рівня обізнаності та ерудиції, невпинне отримання нової інформації. Подальший розвиток комунікативних технологій та інтеграційних процесів обумовлюють актуальність цього процесу на тлі зазначених постійно діючих факторів.

Безперечним є те, що знання іноземної мови дозволяє дізнатися багато нового та цікавого не тільки про свою країну, а й про країну мови, що вивчається, сприяючи тим самим розширенню загального кругозору та ерудиції.

Навчання іноземної мови також нерозривно пов'язано з виховним процесом, оскільки

одночасно із освітнім завданням відбувається виховання високоморальної, гармонійно розвиненої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що до питань виховання різних вікових категорій неодноразово зверталися науковці. Фундаментальні праці з виховання представлено у класичних роботах К. Ушинського, В. Сухомлинського, А. Макаренка. Сутність виховання як наукової проблеми висвітлено С. Гончаренко, А. Семеновою, М. Ярмаченко. Деякі аспекти виховання студентської молоді під час вивчення англійської мови висвітлено Ю. Халамендик, особливості виховання студентів у вищих навчальних закладах розкрито Є. Барбіною і О. Зубровою.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із тим, виховний потенціал занять з англійської мови зі студентами немовних факультетів недостатньо розкрито в науковій літературі

Отже, **метою статті** є висвітлення досвіду з виховної діяльності зі студентами немовних факультетів під час вивчення англійської мови.

Для цього вважаємо за необхідне вирішити наступні завдання:

- висвітлити погляди науковців на виховання як наукову проблему;
- представити власний досвід виховної діяльності зі студентами немовних факультетів.

Виклад основного матеріалу. Виховання є складовим компонентом освітнього процесу та спрямоване не тільки на соціалізацію особистості шляхом формування певних якостей, умінь та навичок, але й безпосередньо на розвиток окремої особистості. У сучасній педагогічній літературі існують різні визначення терміну виховання та пов'язаних з цим чинників.

Так, В. Шапар визначає виховання як діяльність з поступової передачі новим поколінням сформованого суспільно-історичного досвіду, планомірний та водночас цілеспрямований вплив як на свідомість, так і на поведінку людини. Це відбувається з метою формування певних понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують сприятливі умови для розвитку особистості, якісну підготовку до громадського життя та робочої діяльності [6, с. 33].

У педагогічному словнику С. У. Гончаренко поняття «виховання» трактується як процес систематичного формування особистості, який базується на законах розвитку суспільства, а також обумовлюється багатьма факторами. Науковець зазначає, що виховання можна розглядати як у широкому, так і вузькому розумінні цього феномену.

У широкому розумінні виховання являє собою сукупність впливів на особистість, метою яких є підготовка до громадянського, суспільного та культурного життя у суспільстві [6, с. 53].

У словнику-довіднику з сучасної педагогіки під загальною редакцією А. Семенової виховання розглядається як окремий процес, хоча він є нерозривно пов'язаним з освітою. Якісне навчання сприяє кращому вихованню, і навпаки, покращення виховання підвищує ефективність навчального процесу. І саме іноземна мова, як навчальний предмет, має величезний як освітній, так і виховний потенціал [4, с. 40].

М. Ярмаченко розглядає виховання як вплив суспільства на особистість, прищеплення відповідних норм поведінки, які притаманні тому чи іншому прошарку суспільства. Виховання тісно пов'язано з процесами соціалізації та пристосування до реалій життя у суспільстві, формування життєвих цінностей, фізичних та духовних сил у молодого покоління [7, с. 44].

Узагальнюючи погляди науковців, можна виокремити два головні аспекти виховання:

- соціальний, який виконує функцію підготовки молодого покоління до життя у суспільстві;
- педагогічний, штучно організований керований процес, спрямований на розвиток у особистості тих чи інших якостей та рис характеру [1].

На нашу думку, виховання – це процес, при якому відбувається цілеспрямований вплив на людину, на її духовний та фізичний розвиток з метою підготовки до подальшої професійної, суспільної та культурної діяльності. Цей вплив одночасно розповсюджується як на формування особистісних якостей окремого студента, так і на його подальше життя в соціумі.

Зазначимо, що деякі європейські методисти вважають виховний аспект при навчанні іноземної мови основною функцією викладання цієї дисципліни, адже заняття з англійською мовою сприяють роботі з відповідними текстами, обговоренню тем, спрямованих на формування гармонійних особистостей, розвиток або пригнічення тих чи інших рис характеру студентів [3, с. 10].

Вважаємо, що елементи виховної діяльності необхідно впроваджувати на кожному занятті, адже пари з англійської мови – це чудова можливість займатися моральним, патріотичним, особистим та естетичним вихованням.

Моральне виховання студентів під час вивчення англійської мови полягає у формуванні шанобливого ставлення до країни мови, що вивчається, її традицій та культури. Крім того, це також сприяє вихованню студентів у контексті ведення вільного, демократичного, толерантного «діалогу культур». Курс вивчення англійської мови включає усні теми «Великобританія», «США», «Канада» «Столиці англійських країн», «Великі люди англійських країн». У процесі вивчення цих навчальних тем студенти безпосередньо знайомляться з історією, державним устроєм, економічним розвитком та розвитком промисловості кожної із зазначених країн. Поряд

з цим відбувається ознайомлення з науковими здобутками, різноманітними сферами її культури.

Роботу над цими темами ми починаємо із роботи над текстами, під час якої відбувається вивчення нових лексичних одиниць, виконання вправ на закріплення лексичного матеріалу, читання текстів із обговоренням прочитаного. Можна стверджувати, що робота з текстами, які містять цікаву інформацію із зазначених тем, змушують студентів замислитися, що сприяє формуванню морального обліку студентів за визначеними в тексті позитивним прикладами та вдосконаленню вже сформованих моральних принципів особистості.

Під час обговорення тексту студенти не тільки висловлюють свою думку стосовно матеріалу, що вирачається. Належним чином організовані заняття сприяють виникненню зацікавленості та поважного ставлення до країни, мова якої вивчається, та її населення. При цьому тексти, що вивчаються, виконують як мовну, так країнознавчу функцію, що в свою чергу окрім морального фактору сприяє підвищенню рівня ерудованості студентів, які вивчають іноземну мову.

Разом із тим, досвід роботи засвідчив, що навіть до таких традиційних тем можна підійти творчо та оригінально, щоб студентам було цікаво їх вивчати, щоб у молодих людей розвивалося критичне мислення та формувалися погляди на ті чи інші аспекти морального виховання. Наприклад, одним із практичних завдань, які ми пропонуємо студентам – це підготовка презентацій, в яких студенти мають описати цінності однієї із країн, яку вони обрали. За нашими вимогами презентація складається з 3–4 хвилин монологічного мовлення, обов'язкового опонування презентації іншим студентом групи та колективним обговоренням.

Патріотичне виховання на заняттях з іноземної мови включає формування у студентів любові до Батьківщини, поваги до її історії, здобутків у науці, культурі, спорті, суспільному житті тощо. При вивченні тем «Київ – столиця України», «Моє рідне місто» студенти дізнаються історію держави, великих міст країни, своєї малої Батьківщини.

Як викладачі іноземних мов ми постійно маємо шукати шляхи поєднання навчально-пізнавального процесу з виховним процесом через підбір навчально-методичної літератури, зокрема, текстів про рідну країну, столицю Батьківщини, видатні пам'ятки її минулого, та досягнення українського народу в різноманітних галузях науки та техніки. Доцільно також використовувати наочні матеріали із видатними містами України, відеофільми англійською про Україну, Київ, видатних людей нашої країни.

Вивчення цього матеріалу природним чином формує почуття гордості та поваги до своєї країни та свого народу. При цьому студенти мають

можливість порівняти свою країну з країною мови, що вивчається.

В естетичному вихованні велику роль відіграють заняття, що пов'язані з вивченням культури країни, відомих діячів у галузі літератури, музики та мистецтва. Вивчаючи тему «Видатні особистості Великобританії», студенти готують презентації про письменників, поетів, композиторів, інших видатних діячів культури, а також про музейну спадщину та музичні напрямки. Після проведення презентацій, як правило, відбувається обговорення культурного життя нашої країни та Англії з порівнянням та проведенням аналізу.

Зазначений підхід, тобто синтез інформації стосовно різних досягнень культури та мистецтва декількох країн з її подальшим порівняльним аналізом, сприяють естетичному вихованню студентів та певною мірою формують шкалу естетичної оцінки культурного надбання в учасників навчально-виховного процесу. Це, в свою чергу, дозволяє під час навчання у вищому закладі освіти виховати естетично розвинену особистість.

Під час обговорення начального матеріалу створюються сприятливі умови для розвитку особистості, зокрема:

- студенти отримують можливість вільного вираження своїх думок та почуттів у процесі спілкування;

- формується повага до інших опонентів, оскільки кожен учасник спілкування при належній організації заняття залишається у фокусі уваги інших;

- виникає психологічно комфортна обстановка, оскільки учасники спілкування почувають себе в безпеці від критики, переслідування за помилки та покарання.

У процесі навчання іноземної мови відбувається також виховання особистісних якостей студентів як відповідальність, активність, цілеспрямованість, уміння слухати одне одного, почуття колективізму, наполегливість, працьовитість, взаємодопомога, вміння висловлювати свою думку. Крім того, засвоюються загальноєвропейські та загальнолюдські норми поведінки: дисципліна, ввічливість, витриманість, такт та поважне ставлення до одногрупників.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок про те, що заняття англійської мови зі студентами немовних факультетів мають значний виховний потенціал, оскільки іноземна мова сприяє залученню студентів до історії, культури та традицій не лише своєї держави, а й інших країн. У процесі комунікації іноземна мова є одним із способів самопізнання та самовираження особистості. В цілому, належачи до гуманітарних предметів, іноземна мова формує у студентів моральні якості, патріотизм, культуру особистості та культуру міжнародних відносин.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барбіна Є. С., Зуброва О.А. Особливості виховання студентів у вищих навчальних закладах. *Збірка наукових праць Херсонського державного університету «Педагогічні науки»*. 2006. Вип. 43. С. 191–194.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ. Либідь, 1997. 376 с.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ. Ленвіт. 2003. 273 с.
4. Семенова А.В. Словник-довідник з сучасної педагогіки. Одеса. 2006. 586 с.
5. Халамендик Ю. Виховання студентської молоді під час вивчення англійської мови в університетах. *Освітній простір України*. 2019. Т. 17. <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/view/2596/3032>
6. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Харків. Прапор. 2004. 640 с.
7. Ярмаченко М. Д. Педагогічний словник. Київ. 2001. 514 с.

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ ВИХОВНОЇ ТРАДИЦІЇ ХРИСТІАНСЬКОЇ СІМ'Ї

MORAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF THE EDUCATIONAL TRADITION OF THE CHRISTIAN FAMILY

Спеціалісти соціальних та педагогічних наук дотепер в пошуку ефективних практичних інструментів покращення педагогічної освіченості батьків, шляхів їх стимулювання та заохочення до позитивних змін задля майбутнього власної дитини. У даній статті запропоновано розглянути виховний процес з позиції значущості моралі для людини, її місця в орієнтирах суспільного життя людей та функціонування малого колективу – сім'ї. Автори пропонують погляд на дану тему в контексті християнських сімейних традицій, що притаманні українському народу вже довгі роки. Приділяється увага впливу взаємостосунків між членами родини (старшими та молодшими поколіннями, ровесниками) на дитячу психіку, яка розвивається та формується. Встановлено, що наслідки цього впливу стають помітними вже згодом, коли дитина подорослішає, з огляду на рівень її соціалізації, з урахуванням уміння комунікувати з іншими людьми в різних ситуаціях та знаходити спільну мову. Представлені християнські цінності, які можуть бути підґрунтям для зразкових взаємин між людьми. Зазначено популярну тезу, що належить до Заповідей Господніх та стосується обов'язків дітей по відношенню до батьків. Окрім цього, автори вирішили підійти до питання з протилежного боку: «Що мають робити батьки по відношенню до дітей?». Біблія як Слово Боже слугує основним джерелом християнської позиції, тому автори статті безпосередньо звертаються саме до неї, адже Святе Писання вчить і малих, і дорослих. Були розглянуті практичні поради для батьківства, як відповідального етапу життя усвідомленої дорослої людини. Зазначено, що Біблія дає поради для виховання в контексті ставлення до ближнього. У статті акцентується увага на духовно-моральному вихованні дитини, яке є основою формування системи моральних цінностей майбутнього дорослого. Рівень духовності батьків є внутрішнім стимулом і мотивацією для певного ставлення до дитини. У дослідженні особлива увага приділяється ролі почуття любові в сім'ї, воно є ключовою категорією християнства. Обґрунтовано, що «Любов» пронизує усе вчення та відображається у кожному заклику до моралі, це стає гарною підготовкою для розуміння важливості правильного педагогічного підходу до виховання дитини.

Ключові слова: сімейне виховання, моральне виховання, духовність, християнська сім'я, традиції, християнські цінності.

Specialists in social and pedagogical sciences are still searching for effective practical tools to improve parents' pedagogical education, ways to stimulate them and encourage positive changes for the sake of their child's future. This article proposes to consider the educational process from the perspective of the importance of morality for a person, its place in the orientations of a person's social life and the functioning of a small collective – the family. The authors offer a view on this topic in the context of Christian family traditions that have been inherent in the Ukrainian people for many years. Attention is paid to the influence of relationships between family members (older and younger generations, peers) on the developing and forming child's psyche. It is established that the consequences of this influence become noticeable later, when the child grows up, taking into account the level of his/her socialisation, taking into account the ability to communicate with other people in different situations and find a common language. Christian values, which can be the basis for exemplary relationships between people, are presented. A popular thesis from the Lord's Commandments concerning the responsibilities of children towards their parents is mentioned. In addition, the authors decided to approach the issue from the opposite direction: "What should parents do in relation to children?". The Bible, as the Word of God, is the main source of the Christian position, so the authors of the article directly refer to it, because the Holy Scripture teaches both children and adults. Practical advice for parenthood as a responsible stage in the life of a conscious adult was considered. It is noted that the Bible gives advice for upbringing in the context of the attitude towards one's nearer neighbour. The article focuses on the spiritual and moral upbringing of a child, which is the basis for the formation of a system of moral values of a future adult. The level of spirituality of parents is an internal stimulus and motivation for a certain attitude towards the child. The study pays special attention to the role of the feeling of love in the family, which is a key category of Christianity. It is substantiated that "love" permeates the entire doctrine and is reflected in every call to morality, which becomes a good preparation for understanding the importance of a proper pedagogical approach to child education.

Key words: family education, moral education, spirituality, Christian family, traditions, Christian values.

УДК 37.018.1
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.34>

Твердохліб Т.С.,
докт. пед. наук,
в.о. завідувачки кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Мажуга А.В.,
студентка III курсу факультету мистецтв
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасний світ диктує різні орієнтири для людини в ставленні до оточуючих, до себе, до моральних цінностей. Часто вона буває розгубленою в мінливих реаліях сьогодення, їй важко зрозуміти себе, знайти стале підґрунтя для духовного розвитку, протистояти маніпуляціям. Така ситуація посилює значення формування в дитинстві морального

базису особистості, міцного фундаменту для її подальшого життя. Важливим є духовний аспект сімейного виховання, дотримання християнських принципів цього педагогічного процесу та сприйняття біблійних сімейних цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Темою сімейного виховання цікавилися науковці ще з часів становлення педагогіки як науки, її

розробляли такі корифеї як: Коменський Я. А., Сковорода Г. С., Макаренко А. С., Сухомлинський В. О. та інші. Проблему значення морального та духовного виховання для формування особистості, яка буде гармонійно перебувати в соціумі, в своїх роботах порушували Бабій І. В., Короленко В. Л., Лещенко О. Г., Медведева Д. О., Нечепоренко М. В., Сідані І. Л., Щербакова І. М. та інші. Про позитивний вплив християнства на педагогічну освіченість батьків писали як священнослужителі (Кислашко О. П., Коник (Руслан Степанович) Михаїл) так і науковці та філософи (Івах С. М., Ленокс Дж., Фазан В. В. та інші). Питання формування духовно-моральних цінностей особистості в процесі християнського виховання була і залишається актуальною з огляду на свою універсальність та широту теми, необхідність вивчення теоретичних та практичних аспектів.

Мета статті: висвітлити значущість у сьогоденні реаліях здійснення морального та духовного виховання дитини, важливість впливу сім'ї на формування системи моральних цінностей незрілої особистості, розкрити переваги та практичну ефективність християнського підходу до родинного виховання.

Виклад основного матеріалу Виховання є однією з головних категорій у педагогіці. Його вивчення не повинно обмежуватися лише теоретичними аспектами, теоретичні напрацювання мають актуалізуватися на практиці. Природньо, що проблеми виховання найчастіше порушуються в професійних колах вчителів, вихователів та психологів, але важливо поширювати необхідність відповідної педагогічної освіченості й серед суспільства загалом.

Вивчаючи в психологічному та педагогічному контекстах послідовність впливів на формування особистості, бачимо, що сім'я є основним першоджерелом збагачення дитини цінностями, баченням морального, соціалізації та світогляду в цілому. Вже усталено в наукових соціо-педагогічних колах називати сім'ю первинним соціальним інститутом. Отож члени родини мають безпосередній вплив на розвиток дитини та її становлення як члена суспільства. Відсутність правильного виховання в сім'ї, призводить до негативних наслідків у процесі соціалізації дитини. Близькі взаємини з матір'ю, батьком, братами, сестрами, дідусями, бабусями та іншими родичами з перших днів життя формують структуру особистості дитини. Вона стає частиною світу своїх рідних, переймає норми їхньої поведінки, тому найближчі родичі в її житті відіграють настільки значну роль. Вони дають перші зразки поведінки. Дитина наслідує і прагне бути схожою на батьків. Коли мама і тато розуміють значущість свого впливу на формування особистості дочки або сина, то вони поводять себе відповідно до тих якостей і такого розуміння людських цінностей, які

вони хочуть передати дитині у життєвій перспективі. Постійний контроль за своєю поведінкою, за своїм ставленням до людей навколо та увага до організації сімейного життя є психолого-педагогічними сприятливими умовами для виховання дитини та її соціалізації, що в свою чергу свідчить про усвідомленість процесу виховання, організованого батьками [1, с. 11].

Спрямування виховання залежить від того, на яку складову культурної спадщини людей зорієнтований конкретний виховний процес чи ситуація: це може бути патріотизм, естетичність, громадськість, екологія, фізична культура та інше. Однією з основоположних змістових частин є моральне виховання. Мораль є певним регулятором взаємовідносин між людьми, її розуміють як систему поглядів, уявлень, норм, оцінок, що регулюють поведінку людей та як одну з форм суспільної свідомості. В свою чергу, моральне полягає у впливі сім'ї, школи, суспільства, що має на меті формування стійких моральних цінностей, почуттів, потреб, навичок поведінки через засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі та практичної діяльності. Це все фіксується у психіці дитини ще на ранніх етапах розвитку, коли малеча інтуїтивно несвідомо обирає авторитетного старшого для наслідування і не дивно, що це є член родини. Важливим моментом є розуміння батьками, мамою або татом, того, що вони тепер не лише партнери одне для одного, а й приклад у всьому для дочки чи сина [8, с. 57–58]. Поняття морального у злагодженому співіснуванні між людьми тісно пов'язане з поняттям духовного, нерідко складові цих двох виховних спрямувань перетинаються: повага, взаєморозуміння, терпіння, підтримка, доброта, любов, чесність, допомога тощо. В наш час культура «любові до себе» перетворила світоглядні порядки на егоїстичне спрямування цінностей, що ігнорує потреби ближнього, не лише матеріально-фізичні, а й психологічно-духовні.

Актуальним питанням сьогодення виступає пошук засобів і методів психологічно та педагогічно правильного підходу у вихованні в родині. На нашу думку, духовний аспект сімейного виховання є важливим для формування позитивно моральної та соціальної особистості. Так зі сторони духовності до проблеми виховання пропонує у своїй роботі підійти Лещенко О. Г., зокрема ним висвітлюється вплив духовного на усвідомлення ролі батьківства у молодого покоління. Тобто акцентується увага на тому, що ще в молоді роки особистість вже задумується над концепцією своєї майбутньої сім'ї та конкретно себе в ролі матері чи батька відповідно. Авторка стверджує: «Цінність батьківства належить до духовних цінностей, перетворення яких на ціннісні орієнтації стає можливим при включенні їх людиною в процес діяльності та поведінки» [7, с. 75]. Порівнюючи

складові духовності та відповідального ставлення до батьківства, знаходимо такі схожі елементи, як любов, цінності, інтереси, прагнення, відповідальність, знання. Це вказує на те, що духовне життя людини визначає рівень відповідальності щодо батьківства. Також варто зазначити, що сім'я, суспільні інститути, а потім вже й особистісне визначення цінностей та ідеалів є чинниками спільними для формування як духовності, так і відповідального ставлення до ролі матері або батька [7, с. 76]. Тобто не варто недооцінювати вплив духовної складової особистості батьків у формуванні особистості самої дитини. Духовна складова родини несе в собі традиції та моральні цінності, які передаються з покоління в покоління вже не перше століття, а ті, що мають деструктивний характер для окремої людини та суспільства в цілому, відсіюються за участі публічної критики та переосмислення канонів на сучасний лад.

На дитину завжди впливає те, в якій атмосфері їй передають духовно-моральну спадщину: методи та форми донесення інформації, стиль батьківського виховання. Треба не забувати, що найбільший слід на дитячому уявленні про соціальні зв'язки залишає поведінка батьків в родині: їхні взаємини між собою, зі старшими членами родини (дідуся, бабусі), з молодшими (діти, онуки, племінники і т.д.), між сестрами-братами. Для дитини, яка тільки пізнає світ, це є зразком того, як варто поводити себе у певних ситуаціях, через що батькам варто мати гарний рівень самоконтролю у свої емоціях, висловлюваннях та діях. Гарним джерелом настанов та натхнення до вдосконалення самих себе і не тільки є Біблія. Вона як направляє дорослу людину до прагнення уподібнитися своєму Творцю, стати кращою версією себе, ніж була вчора, так і скеровує батьків сприяти розвитку майбутньої добропорядної моральної особи. Християнство за своєю ідеєю та системою цінностей подає приклади злагодженої сім'ї та педагогічно правильного підходу до виховання дитини.

Україна вважається християнською державою й історично має у своїй системі освіти моральне вчення, що базується саме на цій релігії. Відповідно Біблія – це головне джерело, яке сприймається вірянами як Слово Боже, що несе в собі розповідь про Господа, висвітлює Його характер, істину, Його неосяжну любов до людини та Його настанови, принципи життя, які Він дає для нас, щоб ми жили в мирі та благополуччі. Згідно з Писанням головним серед проявів моральності є прояв любові, він є основою всього доброго у взаєминах. Попри всі божественні прояви, надприродні чудеса та великі вчинки, Господь підносить над усім саме любов: «Коли я говорю мовами людськими й ангольськими, та любови не маю, то став я як мідь та дзвінка або бубон гудячий! І коли

маю дар пророкувати, і знаю всі таємниці й усе знання, і коли маю всю віру, щоб навіть гори переставляти, та любови не маю, то я ніщо! І коли я роздам усі маєтки свої, і коли я віддам своє тіло на спалення, та любови не маю, то пожитку не матиму жадного!» [2, 1 Кор. 13:1–3] Врешті-решт сам Ісус Христос, коли Його запитали, яка із заповідей є найголовнішою, відповів: «Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою. Це найбільша й найперша заповідь. А друга однакова з нею: Люби свого ближнього, як самого себе» [2, Мат. 22:37–39]. Саме щире гарне ставлення до інших людей має бути присутнім у практичному християнстві і ставлення до дітей не виняток.

Що ж до виховання саме в сім'ї, то свідомі батьки-християни, які читають Біблію та шукають в ній Божу мудрість та поради, будуть старатися керуватися відповідними принципами щодо виконання своїх батьківських обов'язків. Моральне виховання в таких сім'ях не може оминати духовний розвиток дитини, її пізнання Бога, побудову стосунків з Ним та ідентифікацію себе в духовних питаннях. Тому християни в основу виховного процесу кладуть духовність, від якої відштовхуючись, відбувається передача моральних засад та залучення дитини до їх дотримання. Протоієрей Коник Р. С. у своїй роботі досліджує питання методів християнського сімейного виховання та онтології формування особистості. Він виокремлює такі принципи християнського виховання в родині, як всеохопність – підхід до людини цілісно: враховуючи і фізичні, розумові здібності, і сферу душі; гармонійність – скерованість на удосконалення людини в євангельських цінностях; безперервність і постійність – можливість безперервно працювати над собою, постійно зростати в пізнанні Бога та практиці моральних засад; особистісний підхід – врахування індивідуальності та вікових особливостей, а також здатностей і можливостей, що допомагає ефективно врегульовувати сам процес виховання; строгість без упередження – адекватне координування педагогічного процесу на подолання негативних проявів у поведінці та характері, а не на того, хто це вчиняє, цим опосередковано здійснюється принцип взаємодії між суб'єктами [6, с. 42–43]. Всі ці принципи сприяють налагодженню взаєморозуміння між поколіннями через взаємоповагу одне до одного, підтримку, допомогу та прагнення відповідати образу Божого творіння згідно із задумом Господа, а не піддаватися своїй гріховній природі. Виховання у християнських сім'ях не є односторонньо спрямованим лише на дитину як вихованця, суб'єкти цього педагогічного процесу діють взаємно в обидві сторони, при цьому кожен виконує свою роль. Виховний процес у родині допомагає сформувати у дитини систему поглядів на стосунки з іншими людьми та

світом загалом, сприяє розвитку самоаналізу, дисципліни та самопізнання, водночас він діє як удосконалення внутрішньої моральної системи самих вихователів – батьків, допомагає покращитися у відчутті та здійсненні справедливості, любові до ближнього, прийнятті рішень, терпінні, вмінні прощати та просити пробачення, дослідженні Божих законів як інструменту щасливого життя в сім'ї. Це відбувається в різних ситуаціях, залежно від обставин та того хто є правим, а хто помиляється, адже батьки теж не завжди мають рацію, коли в свою чергу дитина може займати позицію, яка більше відповідає євангельським та моральним цінностям.

Дещо інакшу педагогічну класифікацію принципів християнського сімейного виховання пропонує Івах С. М., який виділив п'ять основних принципів, здійснення яких залежить від вихователів: принцип ненасилля (це стосується не лише фізичного, а й психологічного насилля, іншими словами насилля над душею); принцип своєчасності (все відбувається у свій час, так і відкриття та усвідомлення людиною слів та справ Божих відбувається залежно від здатності їх сприймати, що інакше є поступовістю виховного процесу, відповідності особливостям віку та стадії розвитку дитини); принцип єдності педагогічних впливів (виховання має відбуватися цілісно та гармонійно: моральне має поєднуватися з громадським, не суперечити екологічному, патріотичному та водночас підтримувати естетичне, враховувати негативні впливи на дитину і, по можливості, знижувати чи усувати їх, корегувати відповідні наслідки); принцип відповідальності (він має виходити з вчення Святого Письма та усвідомленості батьками своїх обов'язків перед дитиною та Богом); принцип любові (мама і тато, як перші педагоги в житті мають жити внутрішні почуття, підтримувати здатність до співчуття, милосердя і любові у своїх дітей). За словами автора для ефективного здійснення виховання батьки мають бути наставниками для дітей, постійною підтримкою, яка завжди буде поряд, кому можна довіритися та хто допоможе в боротьбі з гріхом. Повторюється принцип єдності складових людського розвитку, та представлення духовності як першооснови для всього хорошого, а отже морального [5].

Моральні засади християн базуються на тому, що нам заповідає Бог у Біблії, зокрема в Євангелії, дотримання цих моральних вказівок у щиро віруючої людини, яка пізнала Божу любов через Ісуса Христа, має базуватися не на страху перед покаранням за гріх в майбутньому на Небесах, а на усвідомленні згубних наслідків вже сьогодні в земному житті та на вдячності Господу за його любов, виявлену через жертву Ісуса Христа, Який відкупив наші гріхи перед Отцем та дарує вічне життя. Схоже про відображення моралі у християнстві

писала Гончарук В. Ось її думка: «Отже, людина не повинна керуватися страхом і поводитися морально. Вона керується лише власним бажанням, яке провадить її до добра. Християнство, мораль і моральні закони розглядає як ідеали – абсолютні, чисті і недоторкані, вічні і неосяжні Їхня функція не в тому, щоб людина знала правила поведінки, а в тому, щоб у них повірила, прийняла і взяла за основу власного життя. До християнських вічних вартостей (ідеалів) відносять доброту, любов, справедливість, правду, гідність, чесність, красу, сумління тощо» [4]. Тому батьки, щоб доносити до дитини християнські цінності, повинні самі розуміти їх, бути прикладом дотримання такої моралі та вміти пояснити зрозумілою для дитини мовою. Сімейне виховання має відповідати й принципу безперервності протягом життя, незалежно від віку та статусу в християнській сім'ї кожен член має зростати в мудрості, моральності та злагоді з іншими, члени одне одного повинні направляти, та робити це з любов'ю, тим самим створюючи психологічно здорову атмосферу формування майбутньої дорослої особистості.

Сама Біблія є величезним сховком Божих порад щодо виховання. Перш за все в контексті батьківства як відповідальності вона каже, що на дитину ми впливаємо ще з її ранніх років так, що це залишається на все життя: «Привчай юнака до дороги його, і він, як постаріється, не уступиться з неї [2, Прип. 22:6].» Та ще раніше, коли ізраїльському народу через Мойсея було дано Закон, що включав моральні цінності та устава, було описано сам метод виховання: «Нехай ці слова, які я сьогодні тобі заповідаю, перебувають у твоєму серці й у твоїй душі. Навчи їх своїх синів, проказуй їх, сидючи в домі та йдучи дорогою, лягаючи та встаючи. Прив'яжи їх, як знак, на своїй руці, і нехай вони будуть непорушними перед твоїми очима. Напишіть їх на одвірках своїх домів та своїх воріт» [3, Втор. 6:6–9]. Біблія наповнена образами та метафорами, тому іноді потрібно мати чуттєве розуміння написаного: «прив'яжи на руці», «непорушні перед очима», «напишіть на бічних одвірках – це все уособлює заклик Бога, щоб його вчення визначало стиль життя людини, принципи, які постійно з нею, яких вона притримується, якими керується. Така регулярна поведінка буде показувати приклад для дітей. Також Біблія висвітлює живу розмову як центральний спосіб приучення дитини до морального й не тільки: озвучувані роздуми, розповідь, бесіду, дискусію, приклади, поради і тому подібне. На перший погляд це незначний вплив, але насправді сказане змалку закарбовується надовго, якщо не назавжди. Через Біблію християни мають настанови щодо навчання інших, в тому числі й своїх дітей, з терпінням, з розсудливістю, стриманістю та любов'ю: «Проповідай Слово, утверджуй за сприятливих і несприятливих

обставин, докоряй, потішай, закликай – з усякою терпеливістю і повчанням» [3, 2 Тим. 4:2]. Докір – як своєрідне зауваження, воно направлене на вказування на неправильність, але має в собі прагнення спрямувати вихованця до виправлення, до морально правильних дій. Повертаючись до прояву моральності, який лежить в основі біблійного підходу, а саме до любові, варто зазначити, що Слово Боже подає доволі детальне пояснення, який є прояв любові, що є прекрасним підґрунтям для педагогічно правильного підходу до виховання в сім'ї: «Любов довго терпить, любов милосердна, не заздрить, любов не величається, не гордиться, не поводить не пристойно, не шукає свого власного, не спалахує гнівом, не задумує лихого, не радіє з несправедливості, а радіє з істини; усе переносить, усьому довіряє, завжди надіється, усе перетерпить. Любов ніколи не минає» [3, 1 Кор. 13:4–8]. Та на ряду з цими й іншими порадами в контексті моральності у вихованні, Біблія містить ще одну, не надто популярну серед обговорення, пораду: «А ви, батьки, не дратуйте своїх дітей, а виховуйте їх у послуху та вченні Господа» [3, Еф. 6:4]. Наполегливість у вихованні може обернутися наперекір бажаному для батьків: виховний процес буде зіпсований через тиск на дитину та непедагогічний підхід, через постійний примус до виконання того чи іншого. При цьому, як бачимо, є недотримання правил самими батьками-вихователями. В результаті такого діти починають проявляти бунтівний характер, а то й девіантність поведінки, або ж навпаки формування особистості йде шляхом невміння приймати самостійні рішення, залежності від думки та вказівок інших, відсутністю власних поглядів, невмінні себе оцінити тощо. Тому оптимальним є помірний вплив на дитину, повага особистого простору та думки, що дає дитині змогу природньо розвиватися.

Висновки. Отже, сімейне виховання грає ключову роль для становлення майбутньої особистості, а підхід визначає подальший розвиток її системи цінностей та світогляду. Одним із найголовніших змістових виховного процесу є моральне та духовне виховання дитини в родині, воно впливає на її взаємини із соціумом та на самопізнання протягом життя. Християнський підхід у вихованні

є прикладом чудового педагогічного зразка принципів та змістової частини у формуванні моралі в дитини. Біблія як послання Бога до людей дає нам достатньо мудрі та педагогічно доцільні поради у вихованні дітей та надихає вдосконалюватися самим, будучи прикладом для зростаючого покоління. Християнські сім'ї мають бути середовищем постійного саморозвитку кожного члена родини, відповідального ставлення до своєї ролі, поваги одне до одного та атмосфери любові, в якій формується високоморальна особистість.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Берегова Н., Федорчук П. Вплив сімейного виховання на формування особистості дитини. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. Львів, 2020. Вип. 6. С. 10–15; (1)
2. Біблія в перекладі Івана Огієнка. Лондон: British and Foreign Bible Society, 1962. URL: <https://www.bible.com/uk/versions/186-UBIO-1962>; (5)
3. Біблія в Р. Турконяка. УТТ. URL: <https://www.bible.com/uk/versions/1755-%2525D0%2525A3%2525D0%2525A2%2525D0%2525A2->; (4)
4. Гончарук В. Християнська мораль та її виховний потенціал. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2009. Вип. 2. С. 98–102. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/28/visnuk_16.pdf. (8)
5. Івах С. М. Принципи та методи християнського виховання. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, Умань, 2019. Вип. №2. URL: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/187743>; (7)
6. Коник (Руслан Степанович) Михаїл Сімейне християнське виховання: онтологія формування особистості. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2023. Вип. №41. URL: <http://apfs.nuoua.od.ua/index.php/41-2023>; (6)
7. Лещенко О. Г. Вплив духовності на формування відповідального ставлення до батьківства в молоді. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. Запоріжжя, 2010. Вип. № 2(13). С. 73–77 (3)
8. Медведєва Д. О. Проблеми морального виховання. *Актуальні проблеми освіти і науки: досвід та сучасні технології*. 2020. С. 57–59. URL: <https://journals.donnu.edu.ua/index.php/apon/article/view/8764>; (2)

РОЗДІЛ 4. ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ БАТЬКІВ І ПЕДАГОГІВ У ЄДИНОМУ ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

FORMS OF IMPLEMENTATION OF PARTNERSHIP INTERACTION OF PARENTS AND TEACHERS IN A SINGLE DIGITAL ENVIRONMENT

У статті зосереджено увагу на питанні реальної реалізації партнерської взаємодії батьків та педагогів, вибору дієвих, сучасних форм заявленої взаємодії, побудованої на засадах системного та діяльнісного підходів, метою якої є рух учасників освітнього процесу в єдиному напрямі – до розвитку дитини, яка осмислено обирає, діє, отримує бажаний, намічений результат, перебуваючи у реальному та віртуальному світах.

Наголошено на потребі розбудови процесу партнерської взаємодії батьків і педагогів, що відбувається у єдиному цифровому середовищі і вносить зміни у вже сформовані та упроваджені в освітній процес системи партнерської взаємодії батьків та педагогів закладів дошкільної освіти.

Загострено увагу на питанні об'єднання педагогічного досвіду здійснення партнерської взаємодії батьків та педагогів із новими знаннями, що здобуваються на практиці у єдиному цифровому середовищі.

Розглянуто партнерську взаємодію батьків та педагогів у базових закладах дошкільної освіти на рівні активного включення батьків в освітній процес дітей в умовах родини, співпраці з педагогами із залученням родин до діяльності дітей, спілкування із ними для налагодження особистісних контактів; залучення батьків до самостійних дій, коли члени родини одночасно з педагогом активно взаємодіють з дітьми, самостійно організують різні види дитячої діяльності у ході спільних майстер-класів, квестів; розкрито особливості їх організації і проведення.

Установлено, що партнерську взаємодію реалізують педагогічні колективи. Вони є рушійною силою, яка здійснює дієве спілкування, втілює в життя творчі задуми батьків та власні, запроваджує нові форми партнерської взаємодії, які є ефективними та доцільними саме в умовах воєнного стану в Україні. Погоджені між батьками та педагогами дії та відповідно дії за значенням діяти разом, мають наповнювати означені вище форми партнерської взаємодії, керуючись єдиною метою – здійснення розвитку і виховання дітей.

Наголошено на питанні готовності педагогів-практиків до залучення батьків до використання можливостей цифрового середовища задля розвитку дітей раннього та дошкільного віку.

Ключові слова: батьки, заклад дошкільної освіти, діти раннього і дошкільного віку, організаційно-педагогічні умови, партнерська взаємодія, педагоги, цифрове середовище.

The article focuses on the issue of the real implementation of partnership interaction between parents and teachers, the choice of effective, modern forms of the stated interaction, built on the basis of systemic and activity approaches, the purpose of which is the movement of participants in the educational process in a single direction - towards the development of the child who meaningfully chooses, acts, gets the desired, intended result, being in the real and virtual worlds.

The need to develop the process of partnership interaction between parents and teachers, which takes place in a single digital environment and makes changes to the already formed and implemented system of partnership interaction of parents and teachers of preschool education institutions, is emphasized.

Attention has been focused on the issue of combining the pedagogical experience of parents' and teachers' partnership with new knowledge gained in practice in a single digital environment.

The partnership interaction of parents and teachers in basic preschool education institutions at the level of active inclusion of parents in the educational process of children in the family environment, cooperation with teachers involving families in children's activities, communication with them to establish personal contacts was considered; involvement of parents in independent actions, when family members actively interact with children at the same time as the teacher, independently organize various types of children's activities during joint master classes, quests; the peculiarities of their organization and implementation are revealed.

It was established that partnership interaction is implemented by pedagogical teams. They are the driving force that carries out effective communication, implements the creative ideas of parents and their own, introduces new forms of partnership interaction that are effective and expedient precisely in the conditions of martial law in Ukraine. Actions agreed between parents and teachers and, accordingly, actions with the meaning of acting together, should fill the above-mentioned forms of partnership interaction, guided by a single goal - implementation of the development and education of children.

Emphasis is placed on the readiness of practicing teachers to involve parents in using the opportunities of the digital environment for the development of early and preschool children.

Key words: parents, preschool education institution, children of early and preschool age, organizational and pedagogical conditions, partnership interaction, teachers, digital environment.

УДК 37.018.1–055.52–047.22:004.056–053.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.35>

Васильєва С.А.,

канд. пед. наук,
провідний науковий співробітник
лабораторії дошкільної освіти
і виховання

Центру раннього розвитку дитини
і дошкільної освіти Інституту проблем
виховання Національної академії
педагогічних наук України

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Нині розвиток партнерської взаємодії батьків дітей раннього та дошкільного віку і педагогів закладів дошкільної освіти (ЗДО) знаходиться під вагою соціально-політичних умов, що спричинені воєнним станом в Україні. Загальне і стале бачення розвитку такої взаємодії та її забезпечення в умовах ЗДО переживає трансформацію під впливом цифровізації дошкільної освіти, що в умовах воєнного стану є затребуваною батьками та педагогами для здійснення освітнього процесу, підтримки розвитку та виховання дітей.

Досвід забезпечення партнерської взаємодії батьків і педагогів ЗДО, що ґрунтується на системному, діяльнісному, компетентнісному підходах, зібрано, нагромаджено і зосереджено педагогічними колективами задля формування рівності, взаєморозуміння і поваги між учасниками освітнього процесу. Поряд із цим узвичаєні форми партнерської взаємодії батьків та педагогів ЗДО залишаються провідними, що сприяє розбудові такого процесу у єдиному цифровому середовищі.

Доцільно вибране цифрове освітнє середовище обирає значення передумови, що підтримує здійснення партнерської взаємодії батьків дітей раннього та дошкільного віку і педагогів, як однієї із організаційно-педагогічних умов залучення батьків до використання дидактичних можливостей цифрового середовища у розвитку дітей раннього та дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз історіографічних джерел дозволяє вести мову про низку наукових досліджень та педагогічних практик, які висвітлюють загальні питання співпраці сім'ї та закладу дошкільної освіти Борисова О., Борисова Н., Горбенко Н., Кампов С., Поніманська Т. та ін. [1; 2; 8; 13]. Розкрито роль ІК технологій у роботі ЗДО з всіма учасниками освітнього процесу Волосюк А., Воропаєва О., Давидова М., Коваленко Т., Фамілярська Л., Чекан О. та ін. [4; 5; 9; 18; 19]. Вивчено педагогічні умови використання КТ в освітньому процесі Бондарук Д., Донченко Л., Лаврів Х., Семенова Н. [7; 14]. Проблему формування цифрової компетентності у дітей дошкільного віку досліджено Добрун Н., Суятинова К., підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до партнерської взаємодії з батьками вихованців висвітлено Волинець Ю., Стадник Н. та ін. [6; 15; 16]. Звернення до процесу партнерської взаємодії батьків та педагогів актуалізовано умовами функціонування ЗДО, важливістю родинного виховання у розвитку дітей раннього та дошкільного віку, процесом формування цифрової компетентності у дітей та дорослих, які перебувають під впливом російсько-української війни, пандемії.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із тим, питання

реальної реалізації партнерської взаємодії батьків та педагогів, вибору дієвих, сучасних форм заявленої взаємодії, побудованої на засадах системного та діяльнісного підходів, метою якої є рух учасників освітнього процесу в єдиному напрямі – до розвитку дитини, яка осмислено обирає, діє, отримує бажаний, намічений результат, перебуваючи у реальному та віртуальному світах, не було предметом досліджень, що в свою чергу зумовлює до його вивчення в умовах воєнного стану в нашій країні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Розкрити форми партнерської взаємодії батьків і педагогів закладів дошкільної освіти у єдиному цифровому середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Розбудова процесу партнерської взаємодії батьків і педагогів ЗДО, що відбувається у єдиному цифровому середовищі, ґрунтується на системному та діяльнісному підходах, які забезпечують основи для внесення змін у вже сформовані та впроваджені в освітній процес системи партнерської взаємодії батьків та педагогів ЗДО [10].

У таких системах відбуває об'єднання педагогічного досвіду здійснення партнерської взаємодії батьків та педагогів із новими знаннями, що здобуваються на практиці. І практика такого об'єднання спонукає до прийняття теперішніх умов взаємодії, яка відбуваються на рівні цифрового середовища.

Система партнерської взаємодії батьків та педагогів ЗДО має надати особливої уваги причинам та потребам занурення дітей раннього та дошкільного віку в цифрове середовище, низці переваг та ризиків занурення та шляхам безпечного занурення: розуміння захисту дітей як спільної відповідальності всіх учасників освітнього процесу, формування основ їхньої цифрової грамотності, збереження здоров'я дитини, яка перебуває у цифровому середовищі з огляду на перебування у взаємозв'язку із зовнішніми системами до яких увійшло цифрове середовище, як масив цифрових контентів в інформаційних системах, що необхідні для забезпечення інформаційних потреб дітей та дорослих, де цифровий контент є змістовно-інформаційне наповнення (текстів, картин, ілюстрацій, музичних творів, ігор, занять, вправ), яке розміщене на інформаційному ресурсі [3; 10; 11; 12; 17].

Побудова дієвого, мотивованого спілкування між батьками та педагогами ЗДО, що ґрунтується на єдності цілей, покладених в основу методологічного концепту розбудови партнерської взаємодії, спонукає до прийняття суттєвих змін, які вносять цифрове середовище в систему та освітній процес у ЗДО. З одного боку цифрове середовище виступає передумовою, що підтримує здійснення партнерської взаємодії, з іншого – наповнює її

новим змістом, засобами, цифровими інструментами, які за доцільного вибору педагогами та батьками, самостійно трансформують таку взаємодію, що зумовлює значні зміни у її формах.

Прийняття дорослими у сталу систему партнерської взаємодії батьків і педагогів ЗДО цифрового середовища активно відбувається упродовж останніх років. З огляду на формування у ЗДО цифрового освітньо-виховного середовища, зміни у формах партнерської взаємодії зумовлені визначенням його функцій, принципів проектування, базових компонентів, появою інформаційно-методичних ресурсів, що змінюють взаємодію батьків та педагогів із індивідуальної, колективної на цифрову, яка має переваги в організації і відображається у різних формах партнерської взаємодії [10].

Мобільність, інформативність, доступність, варіативність форм партнерської взаємодії батьків та педагогів ЗДО надбудовується на усталені форми взаємодії з батьками (колективні, індивідуальні, наочно-інформаційні) [13]. Так батьківські збори (загальні та групові) відбуваються в онлайн форматі (zoom, Google meet), до яких додаються окремі зустрічі з батьками, вебінари, консультативні вебінари; засідання круглих столів з дискусійних проблем відбуваються після опитування батьків у Google form та анкетах, поданих у таблицях Microsoft Excel; заняття-тренінги, спільні свята і розваги демонструються у запису після розсилки у різних меседжерах; виставки спільних робіт батьків та дітей є віртуальними; дні відкритих дверей, батьківські конференції та інші форми партнерської взаємодії набувають відкритості, системності. Поряд із цим, погоджені між батьками та педагогами ЗДО дії та відповідно дії за значенням діяти разом, мають наповнювати означені вище форми взаємодії, керуючись єдиною метою – здійснення розвитку і виховання дітей.

Ураховуючи умови в яких відбувається розбудова партнерської взаємодії батьків і педагогів ЗДО у єдиному цифровому середовищі, вибір форм взаємодії педагогами закладів дошкільної освіти достатній. Досвід спілкування з педагогами базових ЗДО, які беруть активну участь у науковому дослідженні «Цифрове середовище для забезпечення батьків дітей раннього та дошкільного віку дидактичними матеріалами», дозволяє вести мову про перевагу конкретних, дещо індивідуальних on line форм взаємодії, які уможливили підтримку спілкування з батьківськими колективами на окупованих територіях. Це індивідуальні консультації, міні-вебінари, майстер-класи. Поступове відкриття базових ЗДО упродовж 2022–2023 років і повернення до них дітей розширило коло форм партнерської взаємодії до off line батьківських зборів, спільних майстер-класів, вебінарів, тематичних міні-вебінарів, опитування у Google form, консультативних семінарів. Ці форми партнерської

взаємодії дозволили нам реалізувати низку організаційно-педагогічних умов залучення батьків до використання дидактичних можливостей цифрового середовища у розвитку дітей раннього та дошкільного віку. У даному випадку організаційно-педагогічні умови обрали на себе роль факторів впливу і залежали від спільної діяльності батьків і педагогів у цифровому середовищі.

У рамках зазначеного наукового дослідження нам, у тісній співпраці з педагогами, за використання можливостей цифрового середовища, вдалося повернути партнерську взаємодію батьків та педагогів у базових ЗДО до рівня активного включення батьків в освітній процес дітей в умовах родини, до співпраці з педагогами із залученням родин до діяльності дітей, спілкування із ними для налагодження особистісних контактів; до залучення батьків до самостійних дій, коли члени родини одночасно з педагогом активно взаємодіють з дітьми, самостійно організують різні види дитячої діяльності у ході спільних майстер-класів, квестів, флешмобів; до використання різних способів інформування батьків про розвиток власної дитини та їх участі у цьому процесі із залученням цифрового освітнього середовища (міні-вебінари для батьків із циклу вебінарів «Цифрове середовище для моєї родини», вебінарів, науково-практичних семінарів, ознайомлення із матеріалами конференцій, статей, які надано у вільному доступі), що у поєднанні із педагогічною рефлексією, переосмисленням батьками ролі вихователя в умовах родини, дозволило спів діяти, взаємодіяти задля розвитку дітей.

Надамо уваги таким формам партнерської взаємодії батьків та педагогів, як от: спільні майстер-класи та квести, загальною метою яких є рух всіх учасників освітнього процесу в єдиному напрямі – до розвитку дитини, яка осмислено обирає, діє, отримує бажаний, намічений результат, перебуваючи у реальному та віртуальному світах.

Ураховуючи творче бачення педагогів-практиків базових ЗДО м. Житомир та м. Ірпінь, було реалізовано, на засадах партнерської взаємодії батьків і педагогів ЗДО, спільні майстер-класи «Користь гаджетів. Ми обираємо цифровий освітній контент», «Гаджети. Правила», що підкріплені дидактичними іграми для дітей старшого дошкільного віку «Гаджети. Правила. Сім ситуацій» (вдома, у дорозі, у супер-маркеті, на родинному святі, на відпочинку, у безпечному місці, під час гри), авторська розробка Васильєвої С.А. Метою таких зустрічей було: зосередити увагу родин на перевагах використання гаджетів для спілкування дітей на відстані, підтримки дружніх взаємин, позитивного настрою; скористатися запропонованим алгоритмом проведення спільного майстер-класу: запросити батьків і дітьми середнього та старшого віку на майстер-клас (мають

при собі гаджети), забезпечити умови його проведення: тіньові навіси на майданчику, столики, лави (стільці) для учасників майстер-класу, папір, кольорові олівці, по-можливості фарби і поролонні губки зручні для руки дитини. Можна долучити родини у цифровому форматі, який є зручним для батьків, що не можуть доєднатися off line, розпочати спілкування зі звернення до родин, яке перейде до спілкування у цифровому середовищі. Метою наступної зустрічі було розкрити значення правил для користування гаджетами у родині, звернувши увагу на досвід дітей та батьків. Використано такий алгоритм проведення: запрошено батьків і дітей середнього та старшого віку на майстер-клас (мають при собі гаджети), забезпечено умови його проведення: тіньові навіси на майданчику, столики, лави (стільці) для учасників майстер-класу, за потреби: папір, олівці кольорові, фломастери, папір для виготовлення маркерів А-5 або А-6 формату для кожної родини по кількості 7 шт.; маркери, які виготовили діти разом із педагогом демонстраційні, формат А-3 або А-4 – 7 шт. На маркерах обов'язково вказати дитячу діяльність; час, який має дитина для діяльності у цифровому середовищі – гаджеті, колір та інші позиції, долучити родини у цифровому форматі, який є зручним, що не можуть доєднатися off line, провести попередню роботу: бесіда з дітьми про правила, якими вони користуються вдома, в дорозі, у супер-маркеті, на родинному святі, на відпочинку, під час гри при використанні гаджетів, встановлення правил разом із дітьми; виготовлення 6 маркерів (для демонстрації) для користування гаджетами разом із дітьми на одному із занять з образотворчого мистецтва, провести дидактичні ігри.

До того ж реалізовано у рамках партнерської взаємодії штурмовий квест, який розгортаються у ході подорожі дітей та батьків і має за мету: сформулювати у дітей уявлення про існування реального і віртуального світів, розкрити способи за допомогою яких діти зможуть самостійно, осмислено визначати для себе реальний світ та віртуальний світ, входити до віртуального світу за власної потреби і виходити з нього за власним бажанням, таким чином контролюючи цей процес за керівництва дорослих.

Зазначимо, що особливості підготовки до такого квесту варто обговорити з батьками і дітьми, зокрема питання безпеки перебування дітей на локаціях, на шляху до них, безпеки у цифровому середовищі. Для батьків дітей старшого дошкільного віку попередньо проводимо on line або off line зустрічі у зручному для всіх учасників форматі та знайомимо їх із змістом майбутнього квесту до якого уведено завдання, які спрямовано на пізнавальний, художньо-естетичний розвиток дітей із перебуванням їх

у розвивальному або іншомовному середовищі. Провідною лінією проведення квесту є визначення і визнання батьками відповідальності за організацію і участь у квесті, з огляду на його підготовку (підготовка реквізиту, оформлення локацій, підказок) та отримання кінцевого позитивного загального враження у його учасників. Йде мова про те, що квест проводять батьки, а не педагоги. Педагоги є тільки учасниками процесів підготовки квесту, складання сценарію; вони поряд і завжди готові прийти на допомогу. Заявлений штурмовий квест передбачає створення маршруту у ході самого квесту. Для цього один із батьків (або 2 особи) у ході квесту позначає відправну локацію та інші локації на яких зупиняться гравці на мапі (карті) на паперовому носії та в електронному вигляді, що сприяло виконанню одного із завдань про які йшла мова вище, а в результаті перегляду електронної версії мапи на екрані на завершення квесту. Наголошуємо на тому, що у квесті один із батьків є ведучим, інші батьки разом із дітьми виконавцями завдань, учасниками ігор. Помічниками для них є цифрові засоби: гаджети, якщо квест проводимо на свіжому повітрі у межах закладу дошкільної освіти, комп'ютери та гаджети, якщо квест розгортається в приміщенні ЗДО. Варто відмітити, що розгортання квесту не обмежує використання можливостей, які створені в закладі дошкільної освіти, враховуючи особливості ландшафту території, розташування ігрових майданчиків, тіньових навісів. Відправляючись із 1 локації (відправний пункт) діти та батьки мають бути забезпечені всім необхідним: питєвий режим, безпечне перебування на сонці, врахування погодних умов, стану здоров'я дітей, настрою, налаштованості на кінцевий результат, виконання завдань; попередньо проведені бесіди про цифрові засоби, роз'яснення із простими прикладами щодо існування реального та віртуального світів, перебування дітей в них. Для батьків, які попередньо ознайомлені із сценарієм та маршрутом, варто визначитися із ролями, які вони оберуть (ведучий, 1–2 особи для створення мапи, батьки, які прийняли рішення здійснити спостереження, організувати гру, робити відеозаписи, що заплановані у ході квесту; забезпечити наявність гаджетів, зокрема із програмами для малювання у межах віку дітей. Батьків, які мають залучити всіх учасників квесту до спостереження, ігор і не тільки, забезпечено картотекою (у цифровому форматі) – систематизованим зібранням карток, що містять довідкові відомості для батьків про методи, прийоми, способи, які варто використовувати у спільній діяльності з дітьми дошкільного віку під час перебування у цифровому середовищі; також олівці, фарби, папір та дитячі меблі (стільці, столики, пуфи), які стануть в нагоді для

виконання завдань, ілюстрована книга про квіти та ілюстрована книга про овочі (дитяча енциклопедія). Подані вище приклади форм партнерської взаємодії демонструють погоджені між батьками та педагогами ЗДО дії та відповідно дії за значенням діяти разом.

Ми розуміємо, що партнерську взаємодію, як процес, реалізують педагогічні колективи. Вони є рушійною силою, яка здійснює дієве спілкування, робить реальними форми взаємодії, втілює в життя творчі задуми батьків та власні, запроваджує нові форми партнерської взаємодії, які є ефективними та доцільними саме в цьому ЗДО, де створено і збережено потужний педагогічний колектив однодумців, діяльність яких спрямовано на сприймання нового, яким є цифрове середовище; створення нового, якими є форми партнерської взаємодії батьків і педагогів ЗДО.

Водночас залишається питання готовності педагогів-практиків до залучення батьків до використання можливостей цифрового середовища задля розвитку дітей раннього та дошкільного віку. Дане питання охоплює орієнтацію педагогів ЗДО у документах, наукових поняттях, що стосуються цифрової трансформації дошкільної освіти; наявність уявлень про цифрове освітнє середовище в ЗДО та в домашніх умовах; здійснення аналізу джерел даних, інформації та цифрового освітнього контенту, оцінки власного володіння цифровою компетентністю; інтерес педагогів до спів дії із батьками у спільному цифровому середовищі; побудова комунікації з родинами вихованців; сприймання процесу адаптації родин до вибору та використання можливостей цифрового освітнього контенту у домашніх умовах; ставлення до рівня володіння батьками цифровими засобами; участь педагогів у побудові цифрового освітнього середовища у ЗДО; використання цифрового освітнього контенту разом із батьками; вибір сучасних форм партнерської взаємодії; використання інформації для поширення цифрових знань серед батьків; спів дія з батьками; супровід упровадження ЦОК в освітній процес дітей раннього та дошкільного віку в домашніх умовах і потребує подальшого дослідження.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Отже, розглянуто процес розбудови партнерської взаємодії батьків і педагогів закладів дошкільної освіти, що відбувається в єдиному цифровому середовищі, як системи, яка інтегрує педагогічний досвід реалізації узвичаєних форм партнерської взаємодії та досвід упровадження сучасних форм такої взаємодії із використанням цифрових засобів, що підтримано практикою.

Подальші перспективи даного дослідження вбачаємо у реалізації сучасних форм партнерської

взаємодії батьків та педагогів закладів дошкільної освіти під час експериментально-практичного етапу наукового дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Борисова О., Борисова Н. Взаємодія освітнього закладу і родини в сучасному соціопросторі: з досвіду роботи американських та українських дошкільних закладів. URL: <http://ephsheir.phdpu.edu.ua> (дата звернення 10.11.2023).
2. Горбенко Н. Взаємодія закладів дошкільної освіти з батьками – співпраця заради майбутнього. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/717784/1/B8.pdf> (дата звернення 18.10.2023).
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Бусел. Київ ; Ірпінь: Перун, 2004. 1440 с.
4. Волосюк А. Впровадження та поширення інформаційно-комунікаційних технологій у роботі дошкільного навчального закладу з дітьми, педагогами, батьками та громадськістю: тематичний збірник праць / за заг. редакцією Л. А. Шишолік. Рівне: РОІППО, 2015.
5. Воропаєва О., Давидова М. Застосування ІКТ в освітньому просторі ЗДО. *Наука та освіта в дослідженнях молодих учених*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. для студ., аспірантів, докторантів, молод. Учених. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2022. С. 60–62.
6. Добрун Н. Розвиток цифрової компетентності старших дошкільників під час навчання в закладі дошкільної освіти. Укладання комп'ютерно-ігрового комплексу. Кривий Ріг, 2022. 67 с.
7. Донченко Л. Педагогічні умови використання комп'ютерних технологій у навчально-виховному процесі ДНЗ. *Дошкільна освіта у сучасному освітньому просторі: актуальні проблеми, досвід, інновації* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2016. Ч. 2. С. 38–43.
8. Кампов С. Співпраця сім'ї та дошкільного закладу у вихованні дітей. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/pdf> (дата звернення 18.11.2023).
9. Коваленко Т. Використання ІКТ у навчально-виховній роботі з дітьми дошкільного віку. *Впровадження та поширення інформаційно-комунікаційних технологій у роботі дошкільного навчального закладу з дітьми, педагогами, батьками та громадськістю* : темат. зб. праць / упоряд: А.А. Волосюк. Рівне: РОІППО, 2015. URL: <https://roippo.org.ua/upload/iblock/fe1/posibnyk-zakhodu.pdf> (дата звернення 18.10.2023).
10. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. Національна академія педагогічних наук України. Київ, 2022. 51 с.
11. Концепція цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року (проект). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaproshuye-do-gromadskogo-obgovorennya> (дата звернення 02.11.2022).
12. Крупський Я., Михайлович В. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій : словник.

Вінниця: ВНТУ, 2010. 72. с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Krupskyi_Yaroslav/Tlumachnyi_slovnyk_z_informatsiino-pedahohichnykh_tekhnolohii.pdf?PHPSESSID=j1pr8qtcqva3jjirh0p5jffsb1 (дата звернення 18.11.2023).

13. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка. *Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Київ. Академвидав, 2004. С. 424–426.

14. Семенова Н., Лаврів Х., Бондарук Д. Взаємодія дошкільного навчального закладу і сім'ї у вихованні особистості дитини дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/13761/1/_19-29.pdf (дата звернення 02.11.2023).

15. Стаднік Н., Волинець Ю. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до партнерської взаємодії з батьками вихованців. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5320 (дата звернення 02.09.2023).

16. Суятинова К. Формування цифрової компетентності дітей дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 44. Т. 2. С. 148–151.

17. Тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/bezpeka> (дата звернення 02.11.2023).

18. Фамілярська Л. Інформаційно-освітнє середовище дошкільного навчально-виховного закладу. Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ. 2014. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/eiron/2014pdf> (дата звернення 03.10.2023 р.).

19. Чекан О. Формування інформаційної та комп'ютерної грамотності дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2017. Вип. 1. С. 144–146.

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКОРИСТАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТЕЖИНИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА

APPLICATION OF MODERN TECHNOLOGIES USING THE ECOLOGICAL PATH FOR FORMING ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF SENIOR PRESCHOOL STUDENTS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем розвитку дошкільної освіти – формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку. У рамках розвитку сучасної дошкільної освіти та актуальності проблеми формування екологічної компетентності дітей старшого віку визначено, що на сьогодні необхідно застосовувати сучасні технології в означеному питанні. За аналізуванням сучасних джерел у рамках дослідження, визначено що формування екологічної компетентності дошкільників можна здійснювати у використанні екологічної стежини в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. У статті зазначена основна ідея екологічної стежини, яка полягає у поєднанні освіти і навчання в єдиний інтегрований процес. Процес впровадження екологічних стежин є важливим кроком у підвищенні ефективності дошкільної освіти, адже знання, які діти отримують в процесі діяльності на екологічних стежинах, є цінним доповненням до інших навчальних знань. Визначено, що завдяки екологічним стежинам діти дошкільного віку навчаються критично мислити та висловлювати свою думку, у такій діяльності відбувається послідовний розвиток мови та розширення словникового запасу. У процесі впровадження екологічної стежини діти набувають практичних навичок, застосовують отримані знання в життєвих ситуаціях, також вивчають природне середовище та дізнаються про етичні та правові аспекти збереження природи. Доведено, що екологічна стежина сприяє формуванню у дошкільників відповідальності та екологічної свідомості, виховує працьовитість і повагу до праці, пов'язує навчання з реальним життям. У статті визначено, що основними критеріями для успішної організації екологічної стежини є забезпечення привабливості для відвідувачів та насиченість інформацією, яка відповідає пізнавальним потребам дітей у відповідності до їх вікових особливостей. Окреслено необхідність створення «Паспорту екологічної стежини», у якому міститься інформація про запланований маршрут, розподілений на окремі ділянки чи зупинки, які враховуються з огляду на сезонні зміни та вікові особливості дітей усіх вікових груп, це є ключовим етапом в організації екологічної стежини. інтеграція інноваційних технологій в її практику може значно підвищити ефективність освітнього процесу та збагатити досвід дітей у сприйнятті та розумінні природних явищ. Зазначено про необхідність впровадження в освітній процес ЗДО новітніх технологій екологічного виховання, що ґрунтуються на сучасних методах формування екологічних уявлень. Визначено та охарактеризовано методи формування екологічних уявлень: метод формування мислеобразів, метод екологічної лабілізації, метод екологічних асоціацій, метод художньої репрезентації

природних об'єктів, метод екологічної емпатії, метод екологічної емпатії. Окреслено застосування перелічених методів в контексті впровадження в освітній процес екологічної стежини.

Ключові слова: екологічна компетентність, метод, екологічна стежина, заклад дошкільної освіти, технології.

The article is devoted to one of the urgent problems of the development of preschool education – the formation of environmental competence of older preschool children. Within the framework of the development of modern preschool education and the relevance of the problem of the formation of environmental competence of older children, it is determined that today it is necessary to apply modern technologies in this matter. According to the analysis of modern sources within the framework of the study, it was determined that the formation of environmental competence of preschoolers can be carried out in the use of the ecological path in the educational process of the preschool education institution. The article states the main idea of the ecological path, which consists in combining education and training into a single integrated process. The process of implementing ecological trails is an important step in increasing the effectiveness of preschool education, because the knowledge that children acquire in the process of activities on ecological trails is a valuable addition to other educational knowledge. It was determined that thanks to ecological paths, preschool children learn to think critically and express their opinion, in such activities there is a consistent development of language and expansion of vocabulary. In the process of implementing the ecological path, children acquire practical skills, apply the acquired knowledge in life situations, also study the natural environment and learn about the ethical and legal aspects of nature conservation. It has been proven that the ecological path contributes to the formation of responsibility and environmental awareness in preschoolers, instills diligence and respect for work, and connects learning with real life. The article defines that the main criteria for the successful organization of an ecological trail are the provision of attractiveness for visitors and saturation with information that meets the cognitive needs of children in accordance with their age characteristics. The need to create an «Environmental Trail Passport» is outlined, which contains information about the planned route, divided into separate sections or stops, which are taken into account in view of seasonal changes and age characteristics of children of all age groups, this is a key stage in the organization of an ecological trail. the integration of innovative technologies into its practice can significantly increase the effectiveness of the educational process and enrich the experience of children in the perception and understanding of natural phenomena. The need to introduce the

УДК 373.2.091.313:502/504
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.36>

Малюк Т.Є.,
студентка II курсу магістратури
факультету соціальної педагогіки
і психології
Запорізького національного
університету

Самсонова О.О.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної
та початкової освіти
Запорізького національного
університету

Чорна Г.В.,
ст. викладач кафедри дошкільної
та початкової освіти
Запорізького національного
університету

latest technologies of environmental education, based on modern methods of forming ecological concepts, into the educational process of the PGCE was noted. The methods of forming ecological ideas are defined and characterized: the method of forming mental images, the method of ecological labialization, the method of ecological associations, the method of artistic representa-

tion of natural objects, the method of ecological empathy, the method of ecological empathy. The application of the listed methods in the context of the introduction of the ecological path into the educational process is outlined.

Key words: *ecological competence, method, ecological path, preschool education institution, technologies.*

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Життя кожної людини безпосередньо пов'язане з природою, яку потрібно цінувати та охороняти. Оскільки сьогодні загострюється проблема відсутності екологічної освіти населення, зростає інтерес до екологічного виховання дітей дошкільного віку. Екологічна складова стає невід'ємною частиною програм дошкільної освіти. Формування екологічної компетентності дитини починається з раннього віку і здійснюється цілеспрямовано в процесі здобуття дошкільної освіти. Для цього в дошкільних навчальних закладах спеціально створюються екологічні стежини.

Основна ідея екологічної стежини – поєднати освіту і навчання в єдиний інтегрований процес. Впровадження екологічних стежин є важливим кроком у підвищенні ефективності дошкільної освіти. Знання, які діти отримують на заняттях екологічними стежками, є цінним доповненням до інших навчальних знань. Діти вчать критично мислити та висловлювати свою думку, що сприяє послідовному розвитку мови та розширенню словникового запасу. Також дошкільнята набувають практичних навичок, застосовують отримані знання в життєвих ситуаціях; вивчають природне середовище та дізнаються про етичні та правові аспекти збереження природи. Екологічна стежина сприяє формуванню у дітей відповідальності та екологічної свідомості, виховує працьовитість і повагу до праці, пов'язує навчання з реальним життям. Участь дітей в екотуризмі є найважливішим проявом зв'язку між навчанням і практикою. Створення екологічних стежок сприяє гуманізації освіти та розвитку екологічних знань у дошкільників. Тому екологічні стежки є важливим засобом виховання та навчання дітей, сприяючи їх всебічному розвитку, формуванню позитивного ставлення до природи та навколишнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні основи екологічного виховання дітей дошкільного віку обґрунтовують Г. Беленька, А. Богуш, Л. Бобро, К. Крутій, К. Михайлова, В. Сухомлинський. Особливості формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку за допомогою екологічних стежок набувають розвитку в працях О. Бондар, Н. Глухової, Н. Горопахи, Н. Лисенко, З. Плохій, Л. Лохвицької. Питання визначення терміну «екологічна стежка» обговорювали такі вчені: Я. Дідух, Л. Присяжнюк, С. Іванчук, А. Чайковська, Н. Лисенко, В. Новіцька.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

Формування у дітей дошкільного віку екологічної компетентності – це не просто питання, а основа подальших успіхів у навчанні та засвоєнні знань дітьми, формування власної самостійної думки у дитини, підготовка до самостійного життя. Сучасна освіта має врахувати нові технології формування екологічної компетентності та впроваджувати їх в освітній процес. Останнім часом все більше набуває актуальності використання екологічної стежини в ЗДО, але вважаємо що означений напрям потребує ще досліджень саме з урахуванням нових технологій.

Мета статті. Обґрунтування педагогічних умов впровадження та аналіз основних методів і прийомів сучасних технологій у використанні екологічної стежини для формування сталого розвитку старшого дошкільника.

Вклад основного матеріалу дослідження.

Проблему формування природничо-екологічних навичок у дітей дошкільного віку досліджували і висвітлювали в своїх працях: Г. Белоус, Н. Горопаха, С. Ніколаєва, Т. Піроженко, Н. Сербай. Шляхи формування екологічних компетенцій у дітей дошкільного віку та виховання дбайливого ставлення до природи досліджено в працях сучасних українських науковців у галузі дошкільної педагогіки: О. Бондар, Г. Білявський, М. Замелюк, К. Крутій, Н. Ошуркевич. Науковці визначили напрями та розробили ефективні підходи щодо ознайомлення дітей з природою, спрямовані на формування природничо-екологічних компетенцій.

Суттєвим аспектом сучасної дошкільної освіти є підтримка сталого розвитку у дітей, що передбачає не лише формування пізнавальних навичок, а й виховання екологічної свідомості та розуміння важливості збереження природного середовища. Одним із ефективних засобів досягнення цієї мети є екологічна стежина. Екологічна стежина як педагогічний інструмент сприяє комплексному розвитку дітей шляхом організації практичних дій з навколишнім середовищем. Інтегрована програма діяльності, що включає прогулянки, спостереження, ігрові вправи, а також навчальні ситуації, сприяє не лише формуванню пізнавального інтересу, а й розвитку когнітивних, соціальних та емоційних компетенцій у дітей старшого дошкільного віку. Систематичне вивчення природних явищ, спостереження за динамікою змін

у природних екосистемах на різних етапах року та під впливом людської діяльності, сприяє формуванню в дітей глибокого розуміння екологічних процесів, їх взаємозв'язків та впливу на стійкий розвиток навколишнього середовища [8, с. 66–69].

Створення «Паспорту екологічної стежини» є ключовим етапом в організації екологічної стежини. У цьому паспорті міститься інформація про запланований маршрут, розподілений на окремі ділянки чи зупинки, які враховуються з огляду на сезонні зміни та вікові особливості дітей усіх вікових груп. Початок роботи зазвичай відбувається через спеціально організовані цільові прогулянки. Важливо поєднувати спостереження з застосуванням еко-ігор, екологічних активностей та читання літературних творів з природничою тематикою [11, с. 32–40].

Основними критеріями для успішної організації екологічної стежини є забезпечення привабливості для відвідувачів та насиченість інформацією, яка відповідає пізнавальним потребам дітей у відповідності до їх вікових особливостей. Крім того, ефективна екологічна стежина має відображати красу та унікальність природи через привабливі об'єкти, що допомагають відвідувачам збагатити свої знання про природні явища та процеси протягом всього року. Традиційно, в методиці організації та проведення екологічних стежин із старшими дошкільниками виокремлюють метод спостереження, логічні завдання, проблемні ситуації, пошуково-дослідну діяльність, трудову діяльність, екологічні ігри, ігри-медитації, настільно-друковані та словесні ігри, будівельні та творчі [12, с. 11–13].

Незважаючи на численні переваги використання екологічної стежини для формування сталого розвитку старшого дошкільника, інтеграція інноваційних технологій в її практику може значно підвищити ефективність освітнього процесу та збагатити досвід дітей у сприйнятті та розумінні природних явищ.

Я. Дідух звертає увагу на новітні технології екологічного виховання, що ґрунтуються на сучасних методах формування екологічних уявлень» Серед них: метод формування мислеобразів, метод екологічної лабіалізації, метод екологічних асоціацій, метод художньої репрезентації природних об'єктів, метод екологічної емпатії, метод екологічної емпатії. Розглянемо застосування перелічених методів в контексті впровадження в освітній процес екологічної стежини. Метод формування мислеобразів може виявитися цікавим під час ознайомлення з різноманітними природними об'єктами на стежині. За допомогою наукової інформації, філософських теорій та мистецьких творів, вихователі можуть надати дітям глибше розуміння природних процесів і явищ, розширюючи їхні екологічні знання [2].

Метод екологічної лабіалізації може бути застосований для того, щоб підштовхнути дітей

до власних висновків та переосмислення власного ставлення до навколишнього середовища. Наприклад, можна організувати ситуацію, де діти спостерігатимуть за сміттєвим забрудненням природи та обговорюватимуть його негативний вплив на навколишнє середовище [2, с. 29–40].

Метод екологічних асоціацій може використовуватися для підвищення інтересу дітей до природи. Пов'язуючи різні образи і явища природи з їхніми асоціаціями, діти зможуть краще розуміти природу та виявляти глибокий інтерес до неї [8, с. 7–9].

Метод художньої репрезентації природних об'єктів дозволяє використовувати мистецькі засоби, такі як живопис, музика, слово, для виразного відображення природних явищ. Це допомагає дітям більше співпереживати природі та розглядати її з нового, художнього погляду [1].

Метод екологічної емпатії спрямований на виховання співчуття до природи та її об'єктів. Він допомагає дітям почувати себе співучасниками природних процесів та виявляти бажання їх підтримувати та зберігати [9, с. 9–10].

Метод екологічної рефлексії стимулює дітей аналізувати свою власну поведінку та її вплив на природу. Це допомагає формувати в них відповідальне ставлення до оточуючого середовища та зрозуміти важливість екологічних аспектів [6, с. 134–137].

Створення осередку дитячого експериментування як інноваційну технологію екологічного розвитку дошкільників описує Н. Сербай. В контексті організації екологічної стежини її використання може допомогти дітям більш докладно досліджувати й експериментувати з природними об'єктами, що знаходяться на маршруті. Використовуючи ваги, збільшувальне скло, різноманітні годинники та термометри, можна сприяти глибшому зануренню дітей у світ природи, дозволяючи їм відчувати, вивчити та зрозуміти природні явища на практиці [11].

Досліджуючи європейський досвід екологічної освіти дітей, І. Карук визначила його ключові аспекти, серед яких також були практичні дослідження на свіжому повітрі. Науковиця зазначила, що при їх організації педагоги спрямовують увагу на стимулювання дітей до активного пошуку необхідної інформації, надаючи їм підтримку та сприяючи їх цікавості. За такого підходу, зацікавлена дитина здатна усвідомлено сприймати інформацію, щоб потім втілити свої задуми. Це дозволяє дошкільникам бути активними учасниками у процесі дослідження навколишнього середовища [3, с. 447–449].

К. Крутії відзначає ще один цікавий метод – використання сторітелінгу, як мистецтва складання і розповідання захопливих історій. Існує різноманітність типів сторітелінгу, серед яких можна виділити: «вінок фантазії», «перевернення казки», продовження казки, казка в заданому напрямку,

перетворення дитини на героя казки та розмова з іншими персонажами казки, висловлення своїх прохань, побажань, скарг щодо об'єктів і явищ природи (рослин, сонця, вітру) та інших дітей, тощо. Під час освітньої роботи з дошкільниками на екологічній стежці сторітелінг є ефективним інструментом для залучення дітей до природних об'єктів шляхом створення казкових образів, які відображають різні аспекти природи. Цей підхід сприяє розвитку спостережливості та творчої уяви серед дітей, спонукаючи їх бачити природу як живу та взаємозв'язану систему [4, с. 2–5].

Новітньою педагогічною технологією є едьютейнмент, який орієнтується на сприяння задоволенню, що виникає у дітей та педагогів від процесу навчання. У практичній діяльності, едьютейнмент може бути використаний для створення невимушеної атмосфери під час екологічних стежин, де діти можуть з позитивним настроєм спілкуватись та збагачувати свої знання. Такий підхід передбачає розгортання навчальних ситуацій у неформальних умовах, де встановлено мінімальний контроль з боку дорослих, що сприяє залученню та зацікавленню учасників. Надзвичайно важливим є стимулювання пізнавального інтересу дітей, що допомагає активно вивчати природні явища та сприяє їхньому повному розвитку [5, с. 3–6].

Під час прогулянки екологічною стежиною можна також використовувати метод створення колекцій для порівняння явищ природи, що спотерігалися протягом різних періодів. Цей процес може включати порівняння явищ живої та неживої природи, які можуть зазнавати змін в залежності від умов навколишнього середовища. Важливо враховувати мету спостереження та вибрати найбільш відповідний спосіб фіксації, наприклад, фотографії, відеозаписи, гербарії, або збереження фізичних об'єктів природи [7].

Висновки. Таким чином, екологічна стежина виступає як ефективний педагогічний інструмент, сприяючи не лише формуванню пізнавальних навичок, а й вихованню екологічної свідомості у молодших поколінь. Ефективна екологічна стежина має бути насиченою та привабливою, відображаючи красу та унікальність природи. Для досягнення максимальних результатів в організації екологічної стежини, важливо застосовувати

різноманітні інноваційні технології, такі як методи формування мислеобразів, екологічної лабілізації, екологічних асоціацій, художньої репрезентації, емпатії та рефлексії, сторітелінг, едьютеймінг, створення осередку дитячого експериментування, метод створення колекцій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беленька Г. В., Половіна О. В. Дошкільнятам про світ природи. Книжка вихователя. Київ : Генеза, 2013. 120 с.
2. Замелюк М. Екологічна стежина як компонент розвитку екологічної компетенції дітей дошкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2020. № 3. С. 38–42.
3. Карук І. Інноваційні технології екологічної освіти дітей : європейський досвід. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : зб. Матеріалів. Вінниця : Меркьюрі Поділля, 2023. С. 447–449.
4. Крутій К. Сторітелінг: мистецтво розповідання, або як зацікавити та мотивувати дітей. *Дошкільне виховання*. 2017. № 7. С. 2–5.
5. Крутій К. STREAM-освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. *Дошкільне виховання*. 2016. № 1. С. 3–7.
6. Лисенко Н. В. Сучасні підходи до екологічного виховання дітей дошкільного віку у руслі концепції збалансованого розвитку. *Освітній простір України*. 2019. Т. 17. С. 134–138.
7. Мандрик О. М. Екологічна освіта та екологічне виховання. *Науково-технічний журнал*. 2019. № 1 (19). С. 130–139.
8. Плохій. З. Природа як пізнавальна цінність. *Дошкільне виховання*. 2017. № 6. С. 7–9.
9. Половіна О. А. Цільові прогулянки в природі: моральний аспект. *Палітра педагога*. 2017. № 6. С. 9–11.
10. Рославець Р. М., Орлова С. І. Природничі поняття в учнів початкових класів, їх формування та психологічні особливості. *Науковий вісник Волинського нац. у-ту ім. Л. Українки*. 2012. № 14. С. 66–69.
11. Сербай Н. В. Організація екологічного розвивального середовища в закладі дошкільної освіти. *Сучасні тенденції та концептуальні шляхи розвитку освіти і педагогіки: мат. І Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. 2020. С. 31–41.
12. Слюсар А., Шабер Н. Дитинство серед природи. Реалізація проєкту зі збагачення екологічної стежини. *Дошкільне виховання*. 2020. № 2. С. 11–15.

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У СІМ'Ї

FEATURES OF SPEECH DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE FAMILY

У статті розкрито важливість періоду дошкільного дитинства для становлення особистості та визнано основним показником загального психічного розвитку людини. Акцентовано увагу на вагомій ролі сім'ї у мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку. Адже, та атмосфера, в якій зростає дитина, є невід'ємною ланкою розвитку і виховання, завдяки якій вона навчається, удосконалюється. Щирі стосунки дітей із дорослими, позитивне емоційне спілкування є джерелом формування гармонійної, самодостатньої особистості дитини.

Проаналізовано низку нормативно-правових документів, у яких порушено означене питання. А саме: Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст., Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти та ін. Здійснено опис чинників, які сприяють мовленнєвому розвитку дитини дошкільного віку. Зокрема, організація дорослим цікавого дозвілля, корисного спілкування, спільне розігрування ігор, використання вправ для мовленнєвого розвитку з поступовим ускладненням, а також читання й обговорення дитячих художніх творів.

Наголошено на важливості врахування батьками рівня мови своїх малюків під час спілкування. Водночас, його власна - повинна бути більш досконалою: чіткою, різноманітною за побудовою речення, багатою за словником, виразною за інтонацією, а також правильною, розбірливою, простою, різнобарвною. Підсумовано перелік рекомендаційної дитячої літератури відповідно до різновікової категорії дітей. Вона буде корисною для спільного причитування наставниками та дітьми, оскільки слугує потужним засобом формування фонематичного слуху, правильною звуковимови, збагачення словника дитини дошкільного віку, а також розвитку зв'язного мовлення.

У праці запропоновано поради батькам щодо підтримки мовленнєвої активності дітей дошкільного віку. А саме: якомога більше розмовляти з дітьми; підтримувати прагнення до спілкування; супроводжувати власні дії словами; приділяти увагу інтонаційній забарвленості мовлення, супроводжувати власне мовлення своєчасною мімікою, жестами та рухами. Це сприятиме швидкому опануванню правильною вимовою. Їхній детальний опис представлено в основному змісті статті.

Ключові слова: мовлення, мовленнєвий розвиток, мовленнєвий розвиток дошкільника,

дитина дошкільного віку, сімейне спілкування, дитяча художня література.

The article reveals the importance of the period of preschool childhood for the formation of personality and is recognized as the main indicator of the general mental development of a person. Attention is focused on the important role of the family in the speech development of preschool children. After all, the atmosphere in which a child grows up is an integral part of development and upbringing, thanks to which he learns and improves. Sincere relationships between children and adults, positive emotional communication are the source of the formation of a child's harmonious, self-sufficient personality.

A number of regulatory and legal documents, in which the specified issue was raised, were analyzed. Namely: National doctrine of the development of education of Ukraine in the 21st century, Laws of Ukraine «On education», «On preschool education», Basic component of preschool education, etc.

A description of the factors that contribute to the speech development of a preschool child has been made. In particular, the organization of interesting free time for adults, useful communication, playing games together, using exercises for speech development with gradual difficulty, as well as reading and discussing children's works of art. The importance of parents taking into account the language level of their children during communication is emphasized. At the same time, his own should be more perfect: clear, diverse in sentence construction, rich in vocabulary, expressive in intonation, as well as correct, legible, simple, colorful. The list of recommended children's literature according to different age categories of children is summarized. It will be useful for joint reading by mentors and children, as it serves as a powerful tool for the formation of phonemic hearing, correct phonetic speech, enrichment of the vocabulary of a preschool child, as well as the development of coherent speech.

The work offers advice to parents on supporting the speech activity of preschool children. Namely: talk to children as much as possible; support the desire to communicate; accompany own actions with words; pay attention to intonation coloring of speech, accompany own speech with timely facial expressions, gestures and movements. This will help to quickly master the correct pronunciation. Their detailed description is presented in the main content of the article.

Key words: speech, speech development, speech development of a preschooler, preschool child, family communication, children's fiction.

УДК 373.2:81'233:316.77-053.4]316.614.5
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.37>

Незамай М.І.,
канд. пед. наук,
асистент кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Постановка проблеми у загальному вигляді. Мовленнєвий розвиток дітей – вагомий чинник формування особистості в період дошкільного віку, а також показник загального психічного становлення людини. Цей процес має провідну соціальну значимість, яку підкреслював В. Сухомлинський. Педагог акцентував увагу на наступному: «Від того,

як пройшло дитинство, хто супроводжував дитину за руку впродовж цього періоду, що увійшло до його розуму, серця, що оточує його, – від цього значною мірою залежатиме якою людиною у майбутньому стане сьогоднішній малюк» [3, с. 297].

Як відомо, у перші роки життя дітей головний вплив на формування їхніх психічних функцій,

емоційного розвитку, а також пізнавальної активності має сім'я.

Першим наставником дитини в рідному мовленні, як відзначав К. Ушинський, є мати, няня, взагалі сім'я.

На важливості сім'ї наголошував й М. Стельмахович. Її розглядав як перше соціальне, емоційне мікросередовище, в якому виховується людина від народження. Особливості родинного спілкування виступають каталізатором комунікативно-мовленнєвого розвитку малюків. Окрім цього, сприяють перебудові психіки дитини, дозволяють більш свідомо сприймати явища. Тому вкрай необхідно турбуватися про своєчасний розвиток мовлення дошкільників, приділяти увагу його чистоті та правильності.

Питання мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку розглянуто у низці нормативно-правових документів. А саме: Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст., Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти та ін. Зокрема, засвоєння дошкільниками культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовою у різноманітних життєвих ситуаціях передбачено в освітній лінії «Мовлення дитини».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку постає однією із основних проблем у спектрі досліджень провідних учених. Теоретичні і практичні пошуки означеного питання відображено у роботах А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик, К. Крутій, Н. Луцан та ін. [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оволодіння мовою як засобом пізнання та способом специфічно людського спілкування є найважливішим досягненням періоду дошкільного дитинства [1, с. 26]. Саме у цей час малюки активно цікавляться навколишнім світом. Однак, згідно останніх наукових досліджень, спостерігається збільшення кількості дітей, які майже не використовують запитання та, як наслідок, мають труднощі в діалогічному мовленні. Це зумовлено тим, що сучасні батьки все менше часу приділяють спілкуванню. Тому, щоб усунути таку тенденцію, яка може призвести до непоправних наслідків, вважаємо за необхідне розкрити важливість сімейного спілкування для мовленнєвого розвитку дітей, охарактеризувати особливості означеного процесу та надати певні рекомендації батькам щодо підтримки мовленнєвої активності малюків.

Мета статті – розкрити особливості мовленнєвого розвитку дітей у сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Своєчасне і повноцінне оволодіння мовленням є першою важливою умовою становлення здорової психіки дитини та подальшого її розвитку. Своєчасне,

тобто розпочате з перших хвилин життя дитини, повноцінне – значить достатнє за об'ємом мовленнєвого матеріалу, яке спонукає дошкільника до оволодіння мовленням в повній мірі його можливостей на кожному віковому періоді.

Постійне включення дошкільників у мовленнєву діяльність дорослих є найбільш ефективним поштовхом для мовленнєвого розвитку. Батьки, обираючи оптимальні та доступні шляхи, мають на меті активізувати, стимулювати та сприяти означеному процесу. Під час емоційного підйому та мовленнєвого наслідування відбувається формування активного мовлення, яке збагачується завдяки зразкам мовленнєвої культури дорослих. У такий спосіб дитина навчається говорити. Як результат взаємодії малюка з навколишнім середовищем та спілкуванням з близькими, впродовж перших трьох років відбувається збагачення словника і формування мовлення.

У спілкуванні із дітьми наставникам варто враховувати рівень їх мови, водночас, його власна – повинна бути більш досконалою: різноманітною за побудовою речення, багатою за словником, виразною за інтонацією, а також правильною, розбірливою, простою, різнобарвною [4, с. 24]. Лише тоді, коли дошкільник завжди чутиме чітко, виразне мовлення, він навчиться правильно розмовляти, краще розумітиме мовлення оточуючих, легко передаватиме власні думки й бажання.

Для оптимального розвитку мовлення потрібно створити відповідні умови: організувати спеціальні ігри, постійне спілкування з близькими, впроваджувати вправи для мовленнєвого спілкування з поступовим ускладненням.

Складовими мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку є різні види говоріння, слухання, під час яких формуються мовленнєві вміння і навички [1, с. 26]. Цьому сприятиме організація дорослим цікавого дозвілля, а також читання й обговорення дитячих художніх творів.

Знайомство з новою книгою варто розпочинати з її розглядання. Дітей необхідно спонукати до називання персонажів, їх опису («Хто це?», «Який він?», «Що він робить?»). Це сприятиме кращому розумінню твору. Після цього слід безпосередньо знайомити дитину з казкою. Під час бесіди за змістом твору важливо використовувати короткі та чіткі запитання. Їх основна мета – допомогти дитині відтворити послідовність подій у казці. Окрім цього, інтерес до бесіди значно зростає, якщо дитину залучати до активних дій: показу рухів тварин, наспівування пісень або розігрування окремих діалогів разом з дорослим.

Цікавими будуть інтерактивні книжки із звуковими та тактильними ефектами, виготовлені із різноманітних матеріалів – все це стимулюватиме розвиток дитини.

Дітям третього року життя бажано читати народні казки про тварин («Колобок», «Рукавичка», «Солом'яний бичок»). Книжки слід добирати великого формату, з яскравими, зрозумілими для дітей ілюстраціями.

У чотирирічному віці, як і раніше, важлива наочність, тексти стають трохи довші, а відносини між героями – складніші. Читайте вірші А. Барто «Помічниця», І. Блажевич «Котик-муркотик», казки – «Півник і двоє мишенят», «Коза-дереза» та ін.

Словниковий запас дитини п'ятого року життя вже досить великий і вибір літератури широкий. Корисно читати казки із хорошим кінцем – це подає дитині відчуття надійності, позбавить страху. Рекомендовані твори М. Коцюбинського «Про двох цапків», «Дві кізочки», В. Сухомлинського «Хлопчик і сніжинка». Захоплюючими будуть й авторські казки братів Грімм «Горщик каші», Н. Забіли «Бджолина перемога» тощо.

Для дітей шестирічного віку обирайте книги з більш складною сюжетною лінією, довгими діалогами. В цьому віці доцільні описи природи, людей, предметів. Спонукайте дошкільників розповісти або переказати казки своїми словами. Це стимулюватиме розвиток мовлення та пам'яті. Можна включити чарівні казки-твори Шарля Перро «Попелюшка», «Хлопчик-мізинчик», Л. Українки «Біда навчить», народні казки – «Котигорошко», «Царівна жаба».

Бачення розвитку мовлення В. Сухомлинським описують А. Богуш та Н. Гавриш: «коли дитина перебуває під впливом казкових образів, слово наче пробуджується у свідомості, виблискує яскравими фарбами, наповнюється ароматом полів і луків. Це зумовлює народження поетичного слова. У дитинстві, зауважує педагог, кожен - поет. Поетичне почуття потрібно виховувати. Без цього дитина залишиться байдужою до краси природи і слова» [2].

Задля покращення щоденного спілкування надаємо батькам поради щодо підтримки мовленнєвої активності дітей. Їх перелік наводимо нижче:

1. Якомога більше розмовляйте з дітьми. Пояснюйте їм усе, й, відповідно, вони прислуховуватимуться до вашого мовлення.

2. Підтримуйте прагнення малюка до спілкування, слухайте уважно, не перебивайте. Відповідайте на всі питання спокійно, неквапливо, чітко, виразно, голосом середньої сили, правильно виголошуйте звуки і слова. Важливі своєчасні міміка, жести, рухи. Це допоможе швидкому опануванню правильною вимовою.

3. Приділяйте увагу інтонаційній забарвленості мовлення. Адже за тоном дорослого діти можуть зрозуміти чи він задоволений, чи ні; про який розмір предмету, або ж вдачу людини йдеться.

Емоційне забарвлення слід чергувати зі спокійним, тихим мовленням.

4. Супроводжуйте власні дії словами, зберігаючи водночас зоровий контакт, особливо, якщо дитина надактивна.

5. Ніколи не «сюсюкайте» з дитиною і не відтворюйте її неправильну мову, а навпаки, розмовляйте звичайною, правильною мовою, повільно та чітко.

6. Активізуйте мовлення дітей. Для цього скористайтеся різними прийомами. Зокрема, спільне декламування знайомого вірша, до прикладу, промовляння дітьми останнього слова кожного рядка. Продовжити цю роботу можна із використанням ілюстрації. Це підсилить мовлення дітей за допомогою запитань. Їх формулюйте так, щоб спонукати дошкільників до розмірковування, пошуку точної відповіді, зіставлення й свідомого оцінювання кількох варіантів розв'язання мовленнєвого завдання.

Також слід широко застосовувати й віршовані фольклорні твори. Вони допоможуть досягти бажаних результатів у процесі режимних моментів. Приміром, під час проведення рухливих ігор, ігор-забавлянок використовують більш ритмічні вірші з чіткими фразами, а перед сном, прийомом їжі, на вечірній прогулянці – більш спокійніші, з розміреним ритмом.

7. Особливу увагу приділяйте розвитку дрібної моторики, оскільки існує безпосередній зв'язок із розвитком мови. Широко використовуйте вправи для пальчиків, ігри-забавлянки, як-от: «Сорока-ворона», «Ладки-ладусі», «Іде коза рогата», «Оцей пальчик», «Пальчику, пальчику, де ти був?». Вони стимулюють таку важливу функцію у дитини як наслідування – адже саме завдяки їй навчається говорити. Ліплення, малювання, ігри з дрібними предметами також допоможе мові, а в майбутньому – в опануванні письма.

Висновки. Отже, найважливішим періодом мовленнєвого розвитку є дошкільне дитинство. Це час інтенсивного освоєння засобів, культури мовлення, якому навчаємо перш за все шляхом прикладу у сім'ї. Саме домашні сімейні читання, розповіді, живі бесіди дітей з батьками та близькими людьми стимулюють розвиток мовлення. Опанування дітьми дошкільного віку правильного мовлення створить надійне підґрунтя для їхнього подальшого успішного шкільного навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базовий компонент дошкільної освіти: державний стандарт дошкільної освіти: нова редакція : наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. Міністерство освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_re-daktsiyu%20Bazovoho20komponenta%20

2. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник /за ред. А.М. Богуш. Київ : Вища шк., 2007. 542 с.

3. Богуш А.М., Григоренко Г.І. Запрошуємо до розмови : посібник для роботи з дошкільниками. Київ : Освіта, 1997. 152 с.

4. Вашуленко М. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. *Початкова школа*. 2000. № 4. С. 11–14.

5. Гавриш Н. Мовлення дитини. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2021. № 3. С. 3–8.

6. Тарасун В. Формування мовної особистості – новий напрям логопедичної роботи. *Дефектологія*. 2007. № 4. С. 3–11.

7. Формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. URL:https://knowledge.allbest.ru/pedagogics/3c0a65635a3bd78a4c43a88421306c26_0.html

ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА» ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

PRACTICE-ORIENTED PREPARATION OF PRESCHOOL EDUCATION STUDENTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES IN THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE

Стаття присвячена особливостям організації практичної підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах дії воєнного стану в Освітньому хабі для дітей дошкільного віку УДУ імені Михайла Драгоманова. Окреслено виклики, з якими зіштовхнулася система дошкільної освіти в умовах воєнного стану. З'ясовано що, організація освітнього процесу з дітьми дошкільного віку під час воєнного стану у дистанційному форматі має низку специфічних особливостей та передбачає оволодіння вихователем новими професійними навичками педагога-фасилітатора дитячої та батьківської аудиторії: мовленнєвими; психо- та соціолінгвістичними; дитиноцетрованими, психотерапевтичними, цифровими. Здійснено аналіз практико-орієнтованого доробку досвіду роботи закладів дошкільної освіти попередніх років, який представлений у наукових публікаціях, періодичних фахових виданнях, на освітніх он-лайн платформах і дозволяє вихователю якісно підготуватися до он лайн взаємодії з дітьми та батьками в синхронному та асинхронному режимі. Описано алгоритм поетапної підготовки майбутніх вихователів ЗДО до проведення он лайн заняття з дітьми дошкільного віку в Освітньому хабі: підготовка конспекту заняття; створення презентації як наочної основи заняття; узгодження підготовлених матеріалів з керівником практики та тестування технічних можливостей власного програмного режимі реального часу. Визначено вимоги до конспекту он лайн заняття з дітьми дошкільного віку (змістова та методична правильність; відповідність віковим можливостям та програмовим вимогам; спрямованість на розвиток самостійності; прогнозування практичного результату та презентація власних досягнень кожного учасника; відповідність ергономічним нормам, з урахуванням організаційно-технічних моментів он лайн зустрічі). Представлено особливості реалізації змістового наповнення кожної частини он лайн заняття в роботі з дітьми дошкільного віку, з передбаченням ступеня активності батьків, та актуальні інформаційні ресурси для якісної підготовки до таких занять.

Ключові слова: дошкільна освіта, практична підготовка студентів, он лайн заняття, діти дошкільного віку.

The article is devoted to the peculiarities of the organization of practical training of students majoring in "Preschool Education" in the conditions of martial law in the Educational Hub for preschool children of Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University. Challenges faced by preschool education in the conditions of martial law are outlined. It was found that the organization of the educational process with preschool children during martial law in remote mode has a number of specific features and involves the teacher mastering new professional skills as a teacher-facilitator of children's and parents' audiences: speech skills; psycho- and sociolinguistic; child-centered, psychotherapeutic, digital. An analysis of the practice-oriented extension of the work experience of early childhood education centers in previous years in the conditions of long-term quarantine restrictions was carried out, which is presented in scientific publications, periodicals and on educational online platforms and allows the educator to qualitatively prepare for online interaction with children and parents in various modes. The algorithm of step-by-step preparation of students to conduct online classes with preschool children in an educational hub under martial law conditions is described: preparation of class notes; creating a presentation as a visual basis for the lesson; coordination of prepared materials with the head of the practice and testing of the technical capabilities of own software in real time with the person responsible for the Educational Hub. The requirements for the synopsis of online classes with preschool children are defined (content and methodical correctness; compliance with age opportunities and program requirements; focus on the development of independence; forecasting the practical result and presentation of each participant's own achievements; compliance with ergonomic standards, taking into account the organizational and technical aspects of the online meeting). Features of the implementation of each part of online classes in working with children are presented, with the prediction of the degree of activity of parents, and relevant information resources for high-quality preparation for such classes.

Key words: preschool education, practical training of students, online classes, preschool children.

УДК 378.147.091.33-027.27:373.2 "364"
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.38>

Поліщук К.М.,

ст. викладач кафедри дошкільної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Початок військових дій на території України зумовив зміни в усіх сферах життя країни і в освітньому процесі зокрема. Не зважаючи на те, що освітній процес в державі був тимчасово призупинений у цей період відбувся активний розвиток контенту для дітей дошкільного віку розміщеного

в соціальних мережах та на сайті МОН. Це записи відеозанять з різних напрямів, методичні матеріали та інформація щодо поведінки в умовах воєнного стану дітей і дорослих [14]. Варто відзначити, що у цей час можливості його реалізації в роботі з дітьми залежали виключно від батьків та ситуації в якій перебувала родина. Відновлений освітній

процес в дистанційному форматі з урахуванням безпечних умов для його учасників передбачав вибір закладом освіти режиму роботи, залежно від ситуації в громаді та зумовив активну діяльність Освітніх хабів різного рівня і напрямків функціонування [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Одним із осередків такої освітньої активності став Освітній хаб НПУ імені М.П. Драгоманова (нині – Український державний університет імені Михайла Драгоманова), створений на базі педагогічного факультету. Викладачі та студенти університету мали можливість проводити дистанційні заняття для дітей переселенців та дітей, що знаходяться в особливих умовах [9]. Для студентів та викладачів спеціальності «Дошкільна освіта» це стало можливістю реалізації практичного аспекту підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Освітній хаб для дітей дошкільного віку дозволив залучити студентів усіх курсів до проходження практики в реальних умовах роботи ЗДО у період дії воєнного стану в Україні.

Мета статті: презентація організаційних основ функціонування Освітнього хабу для дітей дошкільного віку УДУ імені Михайла Драгоманова як практико-орієнтованої форми підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» до професійної діяльності в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах сучасних глобальних змін заклади освіти усіх рівнів останні кілька років функціонували в різних режимах та мають вагомий напрацювання щодо особливостей реалізації змісту освітніх програм у дистанційному чи змішаному форматі. Досвід роботи закладів дошкільної освіти у період довготривалих карантинних обмежень дозволив науковцям (О Дмитренко., О. Косенчук, К. Крутий, І. Новик, О. Стаєнна та ін..) та педагогам-практикам (В. Решетник, С. Харченко, Н. Шалда та ін..) узагальнити теоретичні аспекти проблеми організації освітнього процесу ЗДО в дистанційному форматі, визначити особливості проведення он лайн занять з дітьми дошкільного віку, розробити методичні рекомендації та практичні поради щодо підготовки до різних форм роботи з усіма учасниками освітнього процесу в синхронному та асинхронному режимах. Цей практико-орієнтований доробок представлений у наукових публікаціях, періодичних фахових виданнях та на освітніх он лайн платформах, які дозволяють вихователю підготуватися до он лайн взаємодії з дітьми та батьками [2; 3; 4; 5; 10].

Окреслені особливості організації освітнього процесу в ЗДО зумовили зміни у практичній підготовці майбутніх вихователів. Дистанційне проходження практики студентами спеціальності «Дошкільна освіта» УДУ імені

Михайла Драгоманова передбачало аналіз інформації про впровадження освітніх інновацій у роботі з дітьми представлений на сайтах закладів дошкільної освіти, управлiнь освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, МОН України [11]. Робота з різними видами джерел дозволила студентам-практикантам навчитися орієнтуватися у загальному потоці інформації професійного спрямування, систематизувати та узагальнювати напрацювання; критично оцінювати та співставляти різні підходи до організації он лайн роботи з дітьми дошкільного віку, вибору форм роботи з ними, ефективних методів та прийомів взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Проте, як зазначає Н. Шалда, система дошкільної освіти в умовах воєнного стану, після відновлення освітнього процесу, зіткнулась із низкою нових викликів. Зокрема загальним стресовим станом вихователів, зумовленим зовнішніми обставинами, та необхідністю його подолання; наявним у них різним матеріально-технічним забезпеченням та можливостями його використання; необхідністю організації освітнього процесу для дітей усіх вікових груп з урахуванням їх особливостей та динаміки ситуації в регіоні. У іншому аспекті постало питанням удосконалення навичок організації та проведення вихователями різних он лайн заходів: вибір електронної платформи для роботи з дітьми та батьками, зручної і доступної для всіх; підбір ефективних дистанційних форм роботи, з огляду на можливості вихователя та батьків; пошук додаткових електронних ресурсів для професійного саморозвитку; налагодженням та відновленням комунікації з батьками у новому режимі [1]. Організація дистанційного навчання в дошкільній освіті потребує високої активності батьків, їх готовності брати участь в організації дитячої діяльності, одночасному поєднанні допомоги в ситуації несаможитності, зумовленої віком, та стимулюванні до самоорганізації дитини дошкільного віку. На думку Л. Жданюк, Л. Зімакової, О. Тупиці, в організації дистанційного навчання під час воєнного стану для вихователя важливе володіння професійними навичками педагога-фасилітатора як дитячої, так батьківської аудиторії. Зокрема необхідними будуть навички: мовленнєві (доступність, виразність, емоційність, логічність, доречність, правильність та толерантність висловлювань); психолінгвістичні та соціолінгвістичні (володіння культурою мовлення, дотримання етикету; вміння організувати міжкультурну, різновікову комунікацію в атмосфері взаємодії, взаємоповаги та взаємодопомоги та ін.); дитиноцентровані (надання психолого-педагогічної підтримки, вміння формулювати позитивні повідомлення дитині та дорослим, мотивувати дошкільників на подальшу

самостійну діяльність); психотерапевтичні (готовність поговорити про безпеку та небезпеку, про емоції «тут і зараз», плани на завтра та віддалене майбутнє з урахуванням вікових особливостей дітей та домінуючої ситуації); цифрові (уміння обрати та розмістити відповідний освітній контент у соціальних групах; проявляти акторські здібності, режисерські та операторські навички у підготовці якісного відеопродукту) [3].

Усе викладене вище визначило організаційні основи функціонування Освітнього хабу для дітей дошкільного віку УДУ імені Михайла Драгоманова як практико-орієнтованої форми підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» до професійної діяльності в умовах воєнного стану. Протягом всього навчального року студенти III-го та IV-го курсів мали можливість проводити різні види занять (тематичні, комплексні, інтегровані), залежно від виду та завдань практики, з дітьми дошкільного віку у синхронному режимі: у форматі реального часу та живого спілкування. Це дозволило їм спробувати себе в ролі вихователя ЗДО, який виступає активним он лайн організатором, а не лише спостерігачем, різних видів дитячої діяльності. Майбутні вихователі після складання конспекту та попереднього тестування свого технічного забезпечення з презентацією, мали змогу самостійно оцінити ефективність обраних методів і прийомів роботи з дітьми он лайн, побачити реальні результати своєї підготовки в практиці реалізації. Постійний елемент несподіванки зумовлений зовнішніми обставинами, щоразу новими учасниками заняття, несподіваними дитячими запитаннями, коментарями та побажаннями сприяв формуванню умінню швидко орієнтуватися в не стандартній ситуації та реагувати на неї відповідно до умов. Результати кожного проведеного заняття у вигляді фото та презентації оприлюднювалися на сайті кафедри педагогіки дошкільної освіти та на сторінці у соціальній мережі Facebook [12; 13]. Студенти II-го курсу проводили аналіз он лайн занять в межах виконання завдань своєї практики. Це дозволило їм зробити висновки щодо особливостей реалізації в практику теоретичного матеріалу, побачити реальні умови реалізації он лайн спілкування з дітьми дошкільного віку. Заняття в Освітньому хабі для дітей дошкільного віку відбувалися двічі на тиждень за попередньо визначеним розкладом о 10.00. Долучитися до них могли усі бажаючі: як діти дошкільного віку з батьками, так і представники ЗДО, які є базами практик. Постійне посилання на он лайн зустрічі періодично з'являлось на сайтах та телеграм каналах педагогічного факультету і кафедри дошкільної освіти [12; 13].

Успішна діяльність Освітнього хабу УДУ імені Михайла Драгоманова для дітей дошкільного віку дозволяє узагальнити основні рекомендації

для студентів спеціальності «Дошкільна освіта» щодо підготовки та проведення он лайн занять для дошкільників у синхронному режимі в умовах дії воєнного стану. Варто враховувати, що такі заняття мають інші акценти взаємодії з його учасниками: залучення батьків з різним ступенем активності; спрямованість на конкретний практичний результат – презентацію власних досягнень дитини за підсумками кожного заняття; втрата зорового контакту та особистісного характеру спілкування з дітьми; необхідність чітких словесних інструкцій для дорослих та дітей; важливість емоційної складової.

Підготуватися до проведення он лайн заняття в Освітньому хабі студентам допоможуть вебінари та публікації для практичних працівників [1; 4; 5; 6; 7; 8; 10]. Алгоритм дій майбутніх вихователів ЗДО передбачає кілька етапів. Перший етап – підготовка конспекту заняття: визначення вікової групи, теми, мети, необхідного обладнання; опис етапів заняття; передбачення кінцевого практичного результату для кожної дитини-учасника; складання словесної інструкції для батьків до кожного завдання. Другий етап – створення презентації, як наочної основи заняття, яка є засобом доповнення усної інформації вихователя та одночасно дозволяє сконцентрувати увагу дітей на важливих моментах. Третій етап – узгодження підготовлених матеріалів з керівником практики та відповідальним за Освітній хаб, тестування технічних можливостей власного програмного забезпечення.

Конспект он лайн заняття для дітей дошкільного віку в Освітньому хабі для дітей дошкільного віку УДУ імені Михайла Драгоманова має відповідати наступним вимогам: змістова та методична правильність, відповідність віковим можливостям та програмовим вимогам певної вікової групи; спрямованість на розвиток самостійності дітей дошкільного віку, як під час виконання завдань, так і в процесі підготовки до заняття; прогнозування конкретного практичного результату та презентація власних досягнень кожного учасника; відповідність нормам перебування дошкільника перед екраном. Реалізація змістового наповнення он лайн заняття з дітьми дошкільного віку в Освітньому хабі має певні особливості у кожній його частині. Зокрема організаційна частина передбачає етап знайомства з дітьми, присутніми на даному занятті, оскільки склад учасників є не постійним; інформування батьків про необхідні матеріали, ступінь їх активності та присутності на занятті. Основна частина – спрямована на роботу з презентацією, показ способів зображення (за необхідності), малювання малюнка, схеми, написання графічного диктанту і т. д. Заклучна частина містить презентацію результатів роботи кожного учасника і відповідну їх оцінку; знайомство батьків з додатковими інформаційними

джерелами за темою заняття та повідомлення щодо наступного.

Висновок. В умовах дії воєнного стану в державі Освітній хаб для дітей дошкільного віку може бути ефективною практико-орієнтованою формою підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» до професійної діяльності в реальних умовах роботи закладів дошкільної освіти залежно від ситуації в регіоні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дистанційна освіта для дошкільнят (Вебінар) URL: <https://www.facebook.com/doshkilne.vuhovannya/videos/262055909547171> (дата звернення 23.08.23)
2. Дистанційна освіта для дошкільнят. URL: http://salt-ruo.edu.kh.ua/doshkilna_osvita/rekomendacii_pedagogam/distancijna_osvita_dlya_doshkilnyat/ (дата звернення: 08.09.2023).
3. Зімакова Л., Тупиця О., Жданюк Л. Дистанційне навчання дітей дошкільного віку на засадах партнерської педагогіки під час воєнного стану Педагогічні науки. 2022. № 79. DOI <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2022.79.264557>
4. Косенчук О., Новик І. Організація діяльності закладів дошкільної освіти в період пандемії. Дошкільне виховання. 2020. № 9. С. 17–21. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/dv_2020_09_kosenchuk_olga_novyk_iryana.pdf (дата звернення 23.09.23)
5. Крутій К. Дистанційне навчання дошкільнят. URL: <https://ukrdeti.com/tag/distancijne-navchannya-doshkolyat/> (дата звернення: 20.09.2023).
6. Лист Міністерства освіти і науки України від 02 квітні 2022 р. № 1/3845-22 «Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-rekomendaciyi-dlya-pracivnikiv-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-na-period-diyi-voennogo-stanu-v-ukrayini> (дата звернення: 06.08.2023).
7. Онлайн-заняття для дітей дошкільного віку у воєнний час (Вебінар) URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ql3SfjHQ4is> (дата звернення 24.07.23)
8. Організація дистанційного навчання в умовах воєнного стану: практичний інструментарій (Вебінар) URL: <https://www.youtube.com/watch?v=tboU0pBT49U> (дата звернення: 05.07.2023).
9. Освітній хаб драгоманівців: навчання й підтримка дітей у воєнний час. URL: <https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/osvitniy-hab-dragomanovciv-navchannya-u-pidtrimka-ditey-u-vo-nniy-chas> (дата звернення: 03.08.2023).
10. Платформа розвитку дошкільнят НУМО. URL: <https://numo.mon.gov.ua/> (дата звернення: 10.08.2023).
11. Робоча програма з виробничої практики зі спеціалізації / виробничої практики для студентів освітнього рівня «Бакалавр» спеціальності 012 «Дошкільна освіта» на 2019/2020 н. р. URL: <https://pf.npu.edu.ua/images/Programy> (дата звернення: 15.04.2023).
12. Сайт кафедри дошкільної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова URL: <https://kppdo.fpp.npu.edu.ua> (дата звернення: 15.08.2023).
13. Сторінка кафедри дошкільної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова у Facebook. URL: <https://www.facebook.com/Кафедра-педагогіки-і-психології-дошкільної-освіти-939559712813073> (дата звернення: 12.10.2023).
14. Сучасне дошкільня під крилами захисту. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/suchasne-doshkillya-pid-krilami-zahistu/pedagogam-zakladiv-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 01.11.2023).

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ДВОМОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF BILLINGUALITY IN CHILDREN OF THE OLDER PRESCHOOL AGE USING THE MEANS OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

Стаття присвячена одній з актуальних проблем розвитку дошкільної освіти – формування двомовності дітей старшого дошкільного віку. У рамках розвитку сучасної дошкільної освіти та актуальності проблеми формування двомовності дітей старшого віку визначено, що на сьогодні необхідно застосовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій в означеному питанні. Інформаційно-комунікаційні технології та знання іноземних мов є суміжними, адже мовою програмування є англійська – найбільш вживана, глобальна мова, тому дошкільникам необхідні знання цієї мови. У статті зазначено, що існує безліч розвивальних платформ, додатків, сайтів навчального характеру призначених відповідно до різних вікових категорій, але до інформатизації освіти має бути готова саме особистість педагога. Охарактеризовано позитивні аспекти і негативний вплив залучення дитини до двомовного навчання. Визначено умови реалізації ІКТ до освітнього процесу закладу дошкільної освіти: розробка педагогічного проєкту; адаптація засобів та технологій до вікових особливостей дітей; диференціація завдань відповідно до рівня розвитку дитини; залучення до взаємодії; організація групових та індивідуальних занять; представляти дітям ІКТ у формі інтерактивних завдань та вправ, таких як комп'ютерні ігри; дуже важливо створити мотивацію у дітей; розвивати як усне, так і писемне мовлення дитини; забезпечувати розвиток творчості, креативності через творчий підхід до навчання. Зазначено мету освітньої роботи з питань двомовності дошкільників, яка полягає у сприянні природному, доречному відповідно віку розвитку дитини, збагаченню емоційної, інтелектуальної моральної, вольової сфери у процесі формування елементарних знань іноземної мови, забезпеченні подальшому формуванню комунікативної компетенції. У статті наводяться пріоритетні напрями навчання вихованців іноземної мови: розвивальний, виховний, освітні цілі навчання. Визначено з якого віку можна та необхідно розпочинати навчання дітей англійської мови. У результаті роботи з відповідними джерелами наведена класифікація засобів інформаційно-комунікаційних технологій залежно від їх методологічного призначення. Визначено та представлено форми та методи формування двомовності дітей старшого дошкільного віку засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології), білінгвізм, двомовність, педагогічні умови, білінгвальна освіта.

The article is devoted to one of the urgent problems of the development of preschool education – the formation of bilingualism of children of older preschool age. Within the framework of the development of modern preschool education and the relevance of the problem of bilingualism in older children, it is determined that today it is necessary to use the means of information and communication technologies in this matter. Information and communication technologies and knowledge of foreign languages are related, because the programming language is English – the most widely used, global language, so preschoolers need knowledge of this language. The article states that there are many development platforms, applications, and educational sites designed for different age groups, but it is the personality of the teacher who must be ready for the informatization of education. The positive aspects and negative impact of the child's involvement in bilingual education are characterized. The conditions for the implementation of ICT in the educational process of the preschool education institution have been determined: development of a pedagogical project; adaptation of means and technologies to the age characteristics of children; differentiation of tasks according to the child's level of development; involvement in interaction; organization of group and individual classes; introduce ICT to children in the form of interactive tasks and exercises, such as computer games; it is very important to motivate children; to develop both oral and written speech of the child; to ensure the development of creativity, creativity through a creative approach to learning. The purpose of educational work on the bilingualism of preschoolers is indicated, which consists in promoting the natural, age-appropriate development of the child, enriching the emotional, intellectual, moral, volitional sphere in the process of forming elementary knowledge of a foreign language, ensuring the further formation of communicative competence. The article presents the priority areas of foreign language education: developmental, educational, and educational goals of learning. It has been determined at what age it is possible and necessary to start teaching English to children. As a result of working with the relevant sources, a classification of information and communication technologies is given depending on their methodological purpose. Forms and methods of forming bilingualism of older preschool children by means of information and communication technologies are defined and presented.

Key words: ICT (information and communication technologies), bilingualism, bilingualism, pedagogical conditions, bilingual education.

УДК 373.2.091.313:81'246.2
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.39>

Сиваш С.В.,
канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету

Гладиш М.О.,
доцент кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Запорізького національного університету

Чорна Г.В.,
ст. викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету

Сапун В.О.,
студентка II курсу магістратури факультету соціальної педагогіки і психології
Запорізького національного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Наразі суспільство відзначається особливою вибагливістю до робочих кадрів. Особистість сучасності задля успішної реалізації та інтеграції обов'язково повинна освоїти певний набір навичок та компетентностей. Майже кожна особа у своїй діяльності використовує інформаційно-комунікаційні технології. Наразі існує мізерна кількість професійних галузей, у сфері роботи яких не використовується автоматизація виробництва, комп'ютерні технології. Саме тому кожен потенційний робітник повинен опановувати навички цифрової грамотності вже змалечку. Іншою, не менш важливою тенденцією розвитку суспільства, є уміння встановлювати комунікаційні зв'язки. Соціум потребує кваліфікованих кадрів зі знаннями іноземних мов на рівні носія, але, з певних причин, людські ресурси не можуть заповнити цю потребу.

Наразі в Україні спостерігається певна позитивна динаміка мовного розвитку. За статистичними даними EF EPI (EF English Proficiency Index) 2019 року Україна посідала у рейтингу 49-е місце серед знавців англійської мови. За критеріями авторів доповіді, рівень знання англійської в нашій країні оцінювався як «низький». Вже у 2021 році українці покращили показник до 40 сходинки. Стрімке покращення даних можна спостерігати у 2022 році. Більшість українського населення виявило бажання вивчати англійську після початку широкомасштабного вторгнення. Дедалі частіше громадяни почали наполегливо вивчати іноземну мову самостійно, звертатися до послуг репетитора, що вплинуло на позиції у рейтингу – 35 місце. Хоча ми спостерігаємо схвальні зрушення, але вони є такими саме через громадянську позицію, а не через нові освітні тенденції. Саме тому постає питання щодо освітньої траєкторії розвитку суспільства. Адже, незнання іноземних мов значно зменшує «вартість» українських фахівців на ринку праці.

Інформаційно-комунікаційні технології та знання іноземних мов є суміжними, адже мовою програмування є англійська – найбільш вживана, глобальна мова. Саме тому, всі цифрові технології насичені іноземними (англійськими) термінами, які з плином часу з легкістю увійшли до нашого вжитку. Впровадження в систему освіти цих двох ланок неодмінно дало б вагомий поштовх до розвитку особистості. Можна зауважити, що система освіти нашої країни потребує модернізації цього напрямку, особливо, змін потребує дошкільна освіта.

Заклади дошкільної освіти сучасності потребують впровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій. Адже кожна дитина вже змалечку має доступ до інформаційних носіїв, виконує нескладні операції на певних персональних комп'ютерах (ПК), можна сказати

що вже до вступу до дитячого садочка має певний набір умінь. Але, не кожна родина може забезпечити розвивальний вплив технологій, дуже часто така тенденція навпаки призводить до регресу, небажання дитини розпочинати дослідницько-пошукову діяльність. Саме тому, основною задачею фахівців закладів дошкільної освіти (ЗДО) є інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) таким чином, аби не тільки розвинути навички дітей, а й зацікавити, спрямувати до подальшого розвитку, залучити до пошуку та абсорбції здобутої інформації. Також, користування гаджетами може стати чудовим, інтерактивним, цікавим, допоміжним способом у навчанні англійської мови дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання впливу інформаційно-комунікаційних технологій на двомовність дітей старшого дошкільного віку досліджували такі та науковці як Б. Ажнюк, В. Биков, А. Богуш, У. Вайнрайх, В. Заболотний, А. Загнітко, М. Кочерган, Л. Масенко, Л. Нікольський, О. Селіванова, О. Шестопап, Л. Щерба та ін. Вивченням і дослідженням проблем двомовності займалися такі вітчизняні науковці А. Богуш, І. Білодід, Б. Беляєв, Є. Верещагін, В. Виноградов, Л. Виготський, Ю. Дешерієв, Ю. Розенцвейг, Ю. Жлуктенко, Б. Хасанов та ін. Серед закордонних дослідників особливе місце посідали У. Вайнрах, А. Герд, Є. Хауген та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наразі впровадження ІКТ є обумовленим, адже матеріально-технічна база програмного забезпечення дуже розмаїта. Існує безліч розвивальних платформ, додатків, сайтів навчального характеру призначених відповідно до різних вікових категорій, але до інформатизації освіти має бути готова саме особистість педагога. Саме вихователь має володіти навичками цифрової грамотності, вміти грамотно та доступно впроваджувати інновації до освітнього процесу, модернізувати власну методичну діяльність, а найголовніше – готовність та бажання працювати за новими стандартами.

Основні вимоги та окреслення шляхів до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в Україні регулюється нормативними актами, а саме: Законом України «Про освіту» та Законом України «Про дошкільну освіту», «Національною стратегією розвитку освіти в Україні до 2021 року», «Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні».

На сьогодні є необхідність перегляду, аналізу освітньої діяльності та впровадження необхідних нововведень задля успішної інтеграції дітей до інформаційного суспільства. Задля досягнення поставленої мети заклади дошкільної освіти мають масово впроваджувати інформаційно-комунікативні технології в освітній процес,

стимулювати мовленнєву активність, адже саме старший дошкільний вік є сензитивним у формуванні мовленнєвої діяльності дітей.

Мета статті. Обґрунтування педагогічних умов впливу інформаційно-комунікаційних технологій на розвиток двомовності дітей старшого дошкільного віку в освітньому просторі закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття двомовність вже відносно давно побутує серед дослідників, у колі мовознавців, педагогічних працівників. Хоча історичні факти вказують на те, що вивчення і знання іноземних мов свідчили про престиж, статність особистості, вважалися здобутком заможних сімей ще за часів Київської Русі, та про білінгвізм як самостійний напрям науки стало відомо лише наприкінці XIX століття (1885–1890 р.). Зацікавленість, проведення наукових досліджень з питань двомовності розпочалося лише з XX століття (1953 р.).

Сучасні мовознавці виокремлюють значну кількість трактувань поняття «білінгвізм». Широко використовуваним є визначення американського дослідника У. Вайнрайха: двомовністю є практика поперемінного користування однією особою двома мовами [1].

На думку В. Бринцина, білінгвізмом є практика індивідуального або колективного використання двох мов у рамках однієї держави або соціальної спільноти у відповідних комунікативних сферах.

П. Белянін, А. Богуш, Є. Верещагін, дотримуються думки про те, що білінгвізм – це практична здатність людини використовувати дві мови по черзі. Характерною особливістю цього явища є використання двох мов у комунікації одним й тим же носієм [2].

В простому розумінні білінгвізмом або двомовністю називають явище, коли людина може спілкуватися двома мовами на рівні носія, тобто говорить на будь яку тематику, вільно виражає власну думку, без перешкод розуміє співрозмовника. Але, існують випадки, коли особа володіє лиш окремою стороною іноземного мовлення (здатність лиш до графічного відтворення або навпаки до усного і т.д.).

Деякі дослідники дотримуються думки, що білінгвом є лише той, хто повною мірою володіє двома мовами, досконало спілкується як однією, так і іншою, та їх рівень розвитку знаходиться приблизно на однаковому рівні. Але на противагу такій думці, при двомовності не можливо досягнути однакового рівня знань. Левова частка дослідників підтримує думку, що переважна більшість носіїв двох мов мають неоднорідний рівень знань. Сучасні процеси модернізації суспільства протікають досить стрімко. Ще два десятиліття тому інформаційно-комунікаційні технології не мали такого суттєвого впливу на суспільство. Вивчення

мов здебільшого обмежувалося дипломатами та перекладачами. Сьогодні ці компетенції є нормою для більшості. Крім того, люди повинні йти в ногу з тенденціями, розвиватися відповідно до потреб сучасності, бути інформаційно обізнаними.

Інформаційно-комунікаційні технології стали невіддільною частиною життя кожної людини. Особа будь-якого віку не може уявити свою життєдіяльність без технологій, використовує їх у повсякденному житті відповідно до власних потреб та бажань. З англійською мовою ситуація доволі складна. Більшість українського населення, попри курс держави до євроінтеграції, дотепер не володіє глобальною мовою на достатньому рівні. Звісно, можемо спостерігати прогресивну тенденцію у навчанні мов, але вона є такою саме через волевиявлення громадян, а не через модернізацію освітньої траєкторії. Нині знання англійської вирізняє робітників серед інших, тобто глобалізація англійської серед соціуму за рівнем значущості скоро наздожене ІКТ це є лише питанням часу.

Розпочинаючи навчання англійської варто бути готовим до тривалого процесу навчання. Свідомі батьки вже з раннього віку долучають своїх дітей до білінгвального середовища. Дійсно, дошкільний вік є сензитивним періодом розвитку, але варто пам'ятати що двомовність може принести як позитивний, так і негативний вплив на подальший розвиток дитини.

Серед позитивних аспектів залучення дитини до двомовного навчання можемо виділити наступні:

1) дослідники стверджують, що білінгви мають певні переваги порівняно з монолінгвами. Двомовні особи вирізняються у когнітивних функціях, а саме таких як креативність, увага та аналітичні навички, мають гнучке мислення та здатність виконувати одночасно декілька задач (багатозадачність);

2) навчання англійської, це не лише про знання мови, а й про знайомство з традиціями, культурою країни. Тобто багатомовні особи засвоюють культуру кількох країн. Знання та диференціація різної культурної спадщини дозволяє розширити світогляд, усвідомлювати та поважати різноманітність та особливості кожної з національностей та сприймати світ з різних перспектив;

3) дитина, котра вивчає декілька мов змалечку, більш комунікабельна, має мовну гнучкість, здатність швидко перемикається між мовами та встановлювати контакти у будь-якій ситуації. Вміння встановлювати соціальні зв'язки у сучасному суспільстві є безумовною перевагою, де багатомовність посідає визначальне місце;

4) дослідники стверджують, що попередній досвід вивчення іноземної мови принесе позитивний вплив на подальше вивчення мов. Тобто процес розучування ще однієї мови буде ще

простішим, оскільки розвинені мовні навички та граматичне сприйняття допоможуть вивчати нові мови більш ефективно та ґрунтовно.

Окрім того, вивчення двох мов може спричинити негативний вплив на особистість дитини:

1) в окремих випадках можливо, що деякі білінгвальні діти можуть плутатися між мовами, або ж використовувати елементи, лексичні одиниці однієї мови в іншій. Це може спричинити певні помилки у граматичній, лексичній будові мовлення та утруднити комунікацію;

2) вивчення двох мов може спричинити затримки у мовному розвитку. Відомо, що у порівнянні з одномовними дітьми словниковий запас білінгвів дещо бідніший. Це може бути спричинено нерівномірним розподілом часу та ресурсів між двома мовами;

3) концентрація зусиль на вивченні двох мов, може призвести до меншої розмаїтості слів та оборотів у лексиконі рідної мови дитини. Це може вплинути на комунікацію з однолітками монолінгвами, мовну виразність та способи висловлювання.

Попри негативні аспекти, вплив білінгвізму на подальший розвиток дитини, загалом, сприятливий. Рішення про білінгвальне виховання приймають саме батьки. До проблеми вивчення двох мов треба підходити враховуючи індивідуальні потреби та когнітивні ресурси кожної конкретної дитини. А також варто враховувати готовність сім'ї приймати у цьому процесі активну участь. Адже саме через партнерську взаємодію та системну роботу можна досягнути найкращих результатів.

Дошкільний вік – є сензитивним етапом розвитку. Саме в дошкільні роки закладається фундамент особистості – майбутнього учасника суспільного життя. Як відомо, не можливо успішно функціонувати в суспільстві без мовленнєвих навичок, зв'язного мовлення. Розвиток мовленнєвої компетенції дошкільників є одним з основних завдань закладу дошкільної освіти. Варто пам'ятати, що розвиток зв'язного мовлення можливий лише за комплексного, цілісного педагогічного впливу, грамотно побудованого освітнього середовища.

Наша наукова розвідка полягає у дослідженні формування двомовності дітей саме старшого дошкільного віку. Вибір цієї вікової групи не є випадковим. Досліджуючи праці відомих вчених, ми зупинилися на працях таких видатних педагогів як Я. Коменський, К. Ушинський. Науковці зауважували, що будь-який вплив на формування білінгвізму до 6–7 років не є доцільним. До 6 років вихованець має опанувати монологічне, діалогічне мовлення, рідної, «батьківської» мови. Тобто, необхідно засвоїти мову того мовного середовища у якому буде функціонувати індивід, а лише потім розпочинати вивчення іноземної мови [3].

Неможливо точно встановити вікові рамки, спрогнозувати розвиток, адже кожна дитина має індивідуальну траєкторію розвитку, власний рівень здібностей. У нашому дослідженні пропонується залучати дитину до іноземного мовного середовища поступово, а активну стадію починати зі старшого дошкільного віку, впроваджуючи вправи та ігри на слухання, говоріння, практику англійською мовою, використовуючи при цьому інформаційно-комунікаційні технології.

Включення інформаційно-комунікаційних технологій у роботу з дітьми в закладі дошкільної освіти також є цілковито обумовленим. Попри певні упередження батьків щодо розвивального впливу ґаджетів на розвиток дитини, цифрова грамотність перетворюється у вимогу сучасності. На додаток, включення інтерактивних цифрових вправ допоможе урізноманітнити освітній процес, зробити його більш яскравим, цікавим. Відомо, що наразі готується новий проєкт Міністерства освіти та науки України, а саме «Стратегія розвитку освіти та науки до 2030 року». Хоча зміст документа досі не є оприлюдненим, чинний міністр освіти та науки України О. Лісовий виокремлює основні базиси, освіти майбутнього, а саме:

- використання інноваційних методик навчання;
- активне подальше впровадження інформаційних технологій;
- підтримка підприємницького мислення;
- розвиток мовних навичок та ін. [4].

Освітній процес за новими стандартами має заохочувати, зацікавлювати дитину до пізнавальної діяльності, до навчання, на нашу думку у вирішенні цього завдання допоможуть саме технології. Система дошкільної освіти є дещо застарілою та потребує певної модернізації освітнього процесу. А саме пошук альтернативних методів підвищення продуктивності та адаптації до потреб сьогодення [5]. Одним з ключових завдань, на нашу думку, є покращення якості вивчення іноземної мови через використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Вченими було визначено такі умови реалізації ІКТ до освітнього процесу ЗДО:

1) забезпечення всіх учасників освітнього процесу ґаджетами (облаштування інформаційного простору);

2) мотивація педагогічних кадрів до активного використання ІКТ у власній діяльності, до самоосвіти та дослідницько-пошукової діяльності (дослідження функціонала нових освітніх платформ);

3) забезпечення (у разі необхідності) підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань ІКТ;

4) розподіл необхідної інформації серед персоналу (посадові обов'язки, інструктажі з техніки безпеки, гранично допустимий час перебування дитини за комп'ютером і т. д.);

5) організація доступу до Internet мережі в ЗДО;
6) проводити просвітницькі заходи з приводу медіаграмотності серед персоналу ЗДО;

7) дбати про інформаційну гігієну використовуваних ресурсів [6, с. 37].

Досліджуючи інноваційні методики навчання в ЗДО можемо стверджувати, що ІКТ є головним засобом оновлення, осучаснення змісту заняття, адже кожне з них містить у собі частину інформаційних технологій (відеофрагмент руханки, вправи, презентації й т. д.). Особливо вагомий вклад ІКТ в організацію дистанційного навчання. Наразі кожен педагог послуговується різними типами додатків, сервісів для унаочнення, запису, активного включення дітей в освітній процес. Отже, сьогодні ІКТ не лише про розваги, комунікацію, а й підвищення ефективності й доступності навчання, можливість продовження освітнього процесу в наявних життєвих обставинах, підготовка дітей до життя в інформатизованому суспільстві шляхом набуття базових компетенцій, маніпуляцій з інформаційними носіями вже з дошкільних років.

Задля успішного розвитку білінгвальної освіти, інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій до освітнього процесу педагог не лише повинен володіти навичками комп'ютерної грамотності, а й планувати освітній процес таким чином, аби захистити дитину від негативних впливів інформаційного середовища. Спираючись на наведені показники можемо сформулювати такі вимоги до структури заняття:

1) перш за все треба пам'ятати про вікові та індивідуальні особливості розвитку дитини. Весь освітній процес: матеріал, тема, мета, виховні, навчальні та розвивальні завдання мають підпорядковуватися особистості дитини;

2) початок заняття має бути захопливим і унікальним;

3) заняття повинно бути мотиваційним, спонукати, зацікавлювати дітей до участі в діяльності;

4) не варто обмежуватися лиш ґаджетами. Окрім ІКТ ігор та вправ необхідно включати в процес інноваційні педагогічні ідеї та методики, такі як сторітелінг, творчі, креативні завдання та вправи й т. д.;

5) варто забезпечувати інтеграцію знань з декількох предметів. Наприклад, можна застосувати додаток в якому будуть вивчатися назви частин тіла англійською, та закріпити ці знання під час заняття ознайомлення з навколишнім середовищем;

6) процес навчання має відбуватися у формі ігрової діяльності;

7) використовувати на заняттях ІКТ задля включення якомога більшої кількості аналізаторів;

8) чітко дотримуватися санітарно-гігієнічних норм (час проведення, постава, освітлення), також треба повідомити дітям правила безпеки

при роботі з ПК та іншими технічними засобами, системно пригадувати їх.

Ми окреслили певні педагогічні умови, які необхідно врахувати задля успішного формування двомовності дітей старшого дошкільного віку за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Основні з них наведені нижче:

1) розробка педагогічного проєкту. Перед початком діяльності з розвитку білінгвізму перш за все необхідно окреслити, спроектувати план роботи. Такий педагогічний проєкт має охоплювати мету і завдання навчання, обраний набір засобів і технологій, розклад та стратегію їх застосування, а також критерії сформованості компетентностей для подальшої оцінки результатів;

2) адаптація засобів та технологій до вікових особливостей дітей. Для успішного формування двомовності дітей необхідно використовувати різні форми та методи, які будуть адекватні їхнім потребам та можливостям. Наприклад, майже кожна дитина любить грати в ігри, які засновані на використанні різноманітних звуків, анімації та графіки. Також необхідно враховувати індивідуальні особливості кожної дитини: При розробці навчальних вправ та завдань педагог обов'язково повинен врахувати індивідуальні особливості кожної дитини, щоб відповісти на її потреби в навчанні та розвитку мовлення. Наприклад, деякі діти можуть мати проблеми зі слухом, у такому разі необхідно організувати індивідуалізований підхід і запропонувати ігри та вправи котрі будуть зорієнтовані більше на зорові аналізатори, а не на слухові. Для дітей з порушенням зору здебільшого потрібно застосовувати звук, аудіозаписи для вивчення нових слів та виразів;

3) диференціація завдань відповідно до рівня розвитку дитини. Як ми вже згадували раніше, для ефективного формування двомовності дітей необхідно створювати окремі завдання на розуміння слів, речень та текстів, діалогів, а також вправ на вимову та звукове сприйняття. Тобто вправи потребують певного рівня знань, які надалі розвиватимуться через говоріння, слухання, практичну діяльність. Такі завдання повинні бути диференційованими залежно від мовленнєвого рівня дитини. Потрібно показувати кожному, що прогрес є, що кожен розвивається у своєму темпі, адже при виконанні невідповідних рівню знань завдань вихованець може зневіритися у власних зусиллях та зовсім втратити зацікавленість у вивченні мов;

4) залучення до взаємодії. Під час використання інформаційно-комунікаційних технологій необхідно забезпечити взаємодію між дітьми, батьками та вихователями. Також необхідно налагодити взаємодію з носіями мови. Це може бути спілкування з вихователем, також при включенні до цього процесу можна застосувати відеозаписи, ігрові додатки, нейромережі, які відтворюватимуть

живе спілкування з іноземцем. Тобто діти мають прослуховувати еталонне, граматично правильне, емоційно-забарвлене мовлення. Таким чином, діти будуть змушені спілкуватися іноземною мовою, що допоможе покращити їх мовленнєві навички;

5) організація групових та індивідуальних занять: використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє організувати як групові, так і індивідуальні заняття, залежно від особливостей розвитку дитини. Групові заняття дають можливість дітям взаємодіяти між собою, а індивідуальні – зосередитися на власних потребах та рівні. Задля успішного розвитку необхідно чергувати різні види комунікацій, систематично досліджувати рівень розвитку дітей та спираючись на ці дані проводити індивідуальну роботу;

6) при використанні різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій варто пам'ятати, що діти запам'ятовують інформацію краще, коли вона представлена у формі інтерактивних завдань та вправ, таких як комп'ютерні ігри. Тобто необхідно забезпечити діяльнісний підхід, щоб кожна дитина брала активну участь в освітній діяльності. Звісно, прослуховування, перегляд відео та аудіо-записів також є ефективними, адже формують уявлення про еталонне мовлення, але найкраще діти навчаються через провідну діяльність – через гру. Педагог повинен розширювати свій кругозір у світі програм та додатків та використовувати широкий спектр технологій, щоб забезпечити виборність, інтерактивність, зацікавлення дітей через дослідження нового, раніше не баченого. Саме інтерес, прагнення до дослідження сприятиме ефективному формуванню двомовності дітей;

7) дуже важливо створити мотивацію у дітей. Для того, щоб навчання було ефективним дитина має зацікавитися навчанням мови. Педагог повинен зуміти знайти індивідуальний підхід до кожної дитини та залучити її до навчального процесу. Наприклад, діти можуть переглядати англомовні мультики чи грати в ігри іноземною мовою. Можна заохотити дитину через її улюбленого мультиплікаційного або кіногероя, кумира. Наприклад, для дівчаток показати мультфільм про Барбі саме англійською і зауважити на тому, що їх улюблена героїня спілкується саме англійською;

8) для формування двомовності важливо розвинути як усне, так і писемне мовлення дитини. Для цього педагог може створювати умови для комунікації іноземною мовою, надавати можливість створювати тексти, розповіді, казки мініоповідання на цікаву для дітей тематику з використанням нових слів та виразів; Також необхідно ознайомлювати вихованців з літерами англійського алфавіту через ігрові вправи, пісні;

9) варто забезпечувати розвиток творчості, креативності через творчий підхід до навчання. Педагог повинен заохочувати дітей до творчого

мислення та використовувати творчі завдання, щоб забезпечити ефективність навчального процесу. Наприклад, можна запропонувати створення власного уявного героя, персонажу для мультфільму, коміксу. Створення нових, креативних продуктів діяльності допоможуть дітям не лише розвинути мовлення, а й сприятимуть творчому розвитку.

Отже, при окресленні педагогічних умов, ми змогли відзначити важливі позитивні зрушення, які спостерігаються при впровадженні інформаційно-комунікаційних технологій до процесу розвитку білінгвізму дітей старшого дошкільного віку, а саме: через використання ІКТ збільшується зацікавленість у вивченні мов; дитина стає більш самостійною, активізуються процеси мислення; спостерігається урізноманітнення форм і видів занять, збільшення кількості дидактичних та научних посібників; ІКТ створюють віртуальний простір для вивчення другої мови, а найголовніше – можливість продовження освітньої діяльності в домашніх умовах, що є дуже вагомим внеском у розвиток освіти в умовах сучасності.

Дошкільна освіта – початкова ланка у системі освіти, становлення і розвитку особистості, майбутнього учасника соціального життя. Метою навчання дітей іноземної мови у будь-якому віці першочергово є опанування мовою як засобом спілкування і здійснення у цьому процесі виховання, освіти та розвитку особистості.

Державним стандартом освіти з іноземної мови окреслено чотири цілі навчання: практична: визначає завдання опанування мовленнєвими компетентностями; виховна: яка має на меті виховання позитивного ставлення, культури спілкування та усвідомлення вивчення іноземної мови у житті людини; освітня: передбачає досягнення певного рівня академічних знань (розуміння суті мовних явищ, опанування знаннями про культуру країни, усвідомлення та засвоєння певної кількості лексичних, граматичних одиниць); розвивальна: розвиток мовленнєвих, інтелектуальних, пізнавальних здібностей, готовність до спілкування іноземною мовою, продовження навчальної діяльності з цього питання, самоосвіта [7].

Метою освітньої роботи з питань двомовності дошкільників є сприяння природному, доречному відповідно віку розвитку дитини, збагаченню емоційної, інтелектуальної моральної, вольової сфери у процесі формування елементарних знань іноземної мови, сприяння подальшому формуванню комунікативної компетенції.

Пріоритетними напрямками навчання вихованців іноземної мови є розвивальна, виховна, освітня цілі навчання. Досягнення практичних умінь: засвоєння мовних одиниць, вільне спілкування, оперування певними словосполученнями не є першочерговою ціллю навчання. Освітній

процес, заняття з англійської мови мають сприйматися як додатковий засіб соціалізації дитини, який сприяє розвитку, розкриттю особистого потенціалу вихованця з урахуванням індивідуальних особливостей [7, с. 76].

Практичною ціллю навчання дошкільників є формування елементарних знань, засвоєння певного набору мовленнєвих конструкцій іноземної мови, здобуття комунікативної компетенції. Звісно, в ідеальному баченні, заняття з англійської мови мають залишити по собі певний базис, підґрунтя, на якому буде будуватися подальше навчання. Але, кожна дитина індивідуальна, кожен має власний рівень розумових здібностей, рівень домагань. Можливо, для певного вихованця наразі взагалі немає потреби у вивченні іноземної мови. У такому разі не потрібно надмірно навантажувати, застосовувати примус, адже таким чином можна досягти протилежного ефекту – здобуття травматичного досвіду, вслід за яким можлива відмова вивчати мови у подальшому житті взагалі.

Програма навчання дошкільників англійської мови засвідчує, що, розпочинаючи навчання дошкільників, необхідно враховувати такі чинники:

- осередок, де виховується дитина (сім'я, дошкільна установа);
- загальний розвиток дитини (нормальний, з відхиленнями);
- мовна ситуація у сім'ї;
- функціонування другої мови у соціумі;
- взаємодія рідної та другої мови;
- можливість забезпечити педагогічне керівництво формування двомовності [7].

Враховуючи вищенаведені чинники та роботи певних педагогів, навчання можна починати:

1) від народження, якщо:

– близьке оточення дитини (хтось із батьків чи рідних, що проживають з дитиною) є носіями іноземної мови та під час навчання дотримуються принципу «одна особа – одна мова», тобто постійно розмовляють з дитиною лише цією мовою, не використовують іншу мову у діалозі з дитиною;

– особа що доглядає за дитиною (няня, гувернантка), є носієм іноземної мови, спілкується з вихованцем, дотримується принципу «одна особа – одна мова»;

– особа що доглядає за дитиною (няня, гувернантка), не є носієм мови, але є фахівцем з питання вивчення іноземних мов, знає досконало мову, володіє еталонними розмовними навичками, має відповідну педагогічну освіту.

2) з трьох до п'яти років:

– в домашніх умовах (запрошений вчитель, репетитор), відвідування спеціалізованих закладів, освітніх центрів поза закладом освіти;

– у групі дітей дошкільного закладу;

– у нашому дослідженні вікові рамки зумовлені поглядами певної течії науковців, результатом ознайомлення з особливостями сприйняття дітей у різні вікові періоди, а також специфікою використання формувальних засобів – інформаційно-комунікаційних технологій. Адже, активне ознайомлення, залучення дітей до взаємодії з ІКТ рекомендується розпочинати у віці від 5 років.

Використання ІКТ є повністю обумовленим у наш час. Наразі існує безліч цифрового дидактичного матеріалу: онлайн-ресурсів, додатків, програм, навчальних аудіо- та відеоматеріалів, ігор, освітніх вправ, що забезпечує різноманіття методів і форм впливу.

Науковці класифікують засоби інформаційно-комунікаційних технологій залежно від їх методологічного призначення:

– навчальні – інформують, ознайомлюють з матеріалом, розвивають теоретичні та практичні знання та навички;

– тренувальні – закріплюють знання, уміння та навички. Актуалізація знань;

– інформаційно-пошукові – повідомлення матеріалу, розвиток уміння систематизувати та використовувати у подальшій діяльності;

– демонстраційні – унаочнення, демонстрація матеріалу, активізація зорового аналізатора;

– імітаційні – репрезентують досліджуване через показ реального явища для вивчення його функціональних та структурних характеристик

– лабораторні – дозволяють проводити експерименти на обладнанні;

– моделювальні – вивчення об'єкта через його моделювання;

– навчально-ігрові – дослідження певного явища в ігровій формі;

– розрахункові – активізують прогностичність, мисленнєві та обчислювальні операції [8, с. 45].

Інформаційно-комунікаційні технології охоплюють доволі широкий діапазон можливостей застосування в освітньому процесі. При побудові заняття з розвитку іноземної мовленнєвої компетентності можна застосувати кожен вид методологічного призначення варто лише переглянути матеріал та провести певну адаптацію та модифікацію змісту.

У освітньому процесі закладу дошкільної освіти існують такі типові форми організації навчання: спеціально організована навчальна діяльність (заняття); ігрова діяльність; самостійна діяльність (художня, мовленнєва, ігрова, трудова, дослідницька); індивідуальна робота; екскурсії; спостереження.

Для формування двомовності дітей старшого дошкільного віку за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій можна використовувати такі форми та методи роботи (табл. 1).

Як бачимо, світ ІКТ ресурсів та можливостей дуже різноманітний, варто лише додати креативне

Форми та методи формування двомовності дітей старшого дошкільного віку засобами інформаційно-комунікаційних технологій

Форма організації	Спосіб використання	Приклад сервісу
Ігрові програми	Проводячи заняття, ознайомлюючись з певним матеріалом, можна послуговатися іграми з певних освітніх сайтів, користуватися завантаженнями додатка Google play, або ж створити власні розробки використовуючи певні сервіси. Застосування навчальних ігор допоможе дітям вивчати нові слова та словосполучення, вправлятися у мовленні. Ігри можуть містити інтерактивні елементи, з включенням звукових ефектів, анімації, графічних зображень	Створення власних ігор (онлайн-конструктори): – wordwall.net – learningapps.org – kahoot.com – classtools.net – jigsawplanet.com – baamboozle.com – h5p.org Готові ігри: – eslgamesplus.com – Blending Sounds Photoshoot – abcmouse.com – eslkidsgames.com – twinkl.com. – digitaldialects.com – funbrain.com – gamestolearnenglish.com – та безліч ігор з додатка Google play.
Використання мультимедійних матеріалів	Використання мультимедійних матеріалів (відео, аудіо, фото) дозволяють унаочнити заняття, є ефективним способом зацікавлення дітей у вивченні іноземної мови. Використовуючи наведені методи можна проводити вправи на розпізнавання слів, речень, вивчати нові слова та словосполучення	– youtubekids.com – learnenglishkids.britishcouncil.org – supersimple.com – Канали з дитячими піснями: – Мульти Мупсик – Billion Surprise Toys – Cocomelon; – English Singing; – LooLoo Kids; – Rock 'N Learn; – Super Simple Songs; Приклади мультфільмів, котрі можна знайти на просторах інтернету: – Dora the Explorer. – Gogo Loves English; – Martha Speaks; – Muzzy in Gondoland; – Peter Rabbit; – Sam and Lucky; – Super why; – Tom and Keri.
Вебресурси та додатки	Використання спеціальних вебресурси та додатків дозволяє дітям вивчати мову самостійно (з допомогою рідних) або під керівництвом вихователя. Такі ресурси можуть містити різноманітні вправи на читання, письмо, прослуховування та говоріння	– learnenglishkids.britishcouncil.org – freddiesville.com – cambridgeenglish.org – quizlet.com Додатки в Google play: – Lingokids – Mondly – Buddy.ai: англійська для дітей – EWA Kids: Англійська для Дітей – English for Kids – Fun English – Навчальні ігри – My First English – Перші слова для дітей Та багато інших в Google play маркеті
Використання інтерактивної дошки	Застосування інтерактивних дошок також дозволяє використовувати різні навчальні програми, ігри та завдання для вивчення мови. Діти можуть брати участь у групових вправах, спілкуватися один з одним за допомогою дошки, що сприяє розвитку мовленнєвих навичок	– Створення інтерактивних плакатів (Wikiwall, Glogster). – Малювання (Draw Note, Scribblar, CoSketch); – Організація спільної роботи (Realtimeboard, Twiddla, Popplet, Rizzoma, Padlet, Linoit, Educreation).
Комунікативні завдання	Використання ІКТ дозволяє проводити комунікативні бесіди онлайн, де діти зможуть спілкуватися з вихователем, однолітками іноземною мовою в будь-який час. Це може бути відеочат або спілкування за допомогою вебкамери	– ZOOM – Classdojo – Google Classroom – Ding Talk – Google Meet

мислення та педагогічний досвід вихователя і будь-яке завдання можна адаптувати в нове, більш сучасне, інтерактивне, з можливістю множинного використання.

Варто пам'ятати, що починати залучати дитину до навчання іноземних мов через інформаційно-комунікаційні технології можна лише за умови: нормального загального психофізичного розвитку дитини; сформованості рідного мовлення; готовності дитини до цього виду діяльності.

Коли якась з вищенаведених умов відсутня, необхідно відкласти початок навчання на певний термін. Відкладення навчання не є повним виключенням можливості вивчення мови, а діє у цьому випадку як запобіжний метод. Тоді, необхідно донести батькам, що раннє навчання не є обов'язковим, а рішення відкладення навчання не є обмеженням чи позбавленням прав дитини, а лише турбота про розвиток та психоемоційне здоров'я. Потрібно виважено і науково підходити до навчання дітей іноземної мови, допоки вони достеменно не засвоїли рідну.

У будь-якому випадку початок навчання дітей іноземної мови явище індивідуальне та потребує врахування особливості дітей, індивідуалізації змісту освітньої діяльності. Навчання щодо застосування ІКТ опирається на ігрові методи, вправи, яскраві, інтерактивні інформаційні ресурси, що спричиняє позитивний емоційний відгук та радість, зацікавленість, проте необхідно стежити за безпекою вихованців, як інформаційною, так і фізичною. Таке навчання не має викликати труднощі, стомлюваність для дитини зі слабким здоров'ям.

Висновки. Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні двомовності дітей старшого дошкільного віку допоможе зробити навчання цікавішим, різноманітним та дозволить впроваджувати в освітню діяльність дітей різні типи завдань та ігрових вправ. Під час

впровадження ІКТ в освітню діяльність важливо дотримуватися принципу ергономічності середовища, принципу поступовості. Навчальні завдання не повинні пришвидшувати розвиток дитини, містити матеріали, які не відповідають рівню розвитку та віковим особливостям дитини. Усі навчальні завдання мають бути природовідповідними, в іншому випадку, їх необхідно адаптувати відповідно до рівня мовленнєвого розвитку дитини та її розумових здібностей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Василенко В. А. Білінгвізм як чинник для успішної інтеграції в міжнародний освітній простір. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 30 листоп. 2018 р.). Харків : ХНУВС, 2018. С. 297–299.
2. Кобаль В. І., Островський О. О. Білінгвізм як складова система сучасної системи освіти. *Мукачівський державний університет*. Вип. 2. 2019. С. 9–11.
3. Богуш А. М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручник / А. М. Богуш та ін. 3-тє вид. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2019. 440 с.
4. Стратегія розвитку освіти і науки до 2030 року: коли і чого очікувати? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3770487-strategia-rozvitku-osviti-i-nauki-do-2030-roku-koli-i-cogo-ocikuvati.html> (дата звернення: 08.11.2023).
5. М. Козир. Розвиток мотивації школярів до навчання засобами ІКТ. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 4 (31). С. 231–245.
6. Цимбалюк. О. Л. Використання ІКТ у дошкільних навчальних закладах. *Педагогічний пошук*. 2013. № 3. С. 36–41.
7. Шкваріна Т. М. Методика навчання іноземної мови дошкільників: Навчальний посібник. Київ : Освіта України, 2007. 300 с.
8. Ємчик О. Г. Інформаційні технології у дошкільній освіті : навчально-методичний посібник. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. 200 с.

ІКТ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE TRAINING OF FUTURE EDUCATORS FOR IMPLEMENTING PHYSICAL EDUCATION AND HEALTH PROMOTION ACTIVITIES IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION INSTITUTIONS

В статті проаналізовано питання ролі та особливостей впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в процес дистанційного викладання дисциплін практико-методичної спрямованості при підготовці фахівців з дошкільної освіти до здійснення фізкультурно-оздоровчої роботи. Зокрема визначено, що провідними викликами для викладача в реалізації дистанційної форми освіти в сучасних умовах є проблема залученості та вмотивованості студентів, їх психологічного супроводу та відповідності означеної форми окремим предметам. Здійснено аналіз вимог Стандарту вищої освіти з підготовки фахівців спеціальності 012 Дошкільна освіта бакалаврського рівня до здійснення фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми дошкільного віку. Проаналізовано особливості реалізації компетентнісного підходу в освітніх програмах та шляхи його забезпечення в умовах дистанційної освіти. Так, ми визначили, що комплекс загальних та спеціальних компетентностей студентів формується через інтеграцію низки дисциплін загальноосвітнього спрямування, фахової фундаментальної підготовки, психолого-педагогічної та методичної підготовки, науково-предметної та практичної. В ході дослідження було запропоновано конкретні приклади запровадження комбінованої форми ІКТ (синхронних та асинхронних) в практику викладання дисциплін фізкультурно-оздоровчого змісту. Запропоновано орієнтовні структури практичних занять з дисципліни «Методика фізичного виховання дітей» із застосуванням конкретних інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема для синхронної форми дистанційного викладання це сервіси відеозв'язку Zoom, Google Meet, Microsoft teams, інтерактивні дошки Padlet, Miro, Ziteboard, сервіси для побудови інтелектуальних карт Mind maps, Canva. В межах асинхронної форми запропоновано здійснювати закріплення пройденого матеріалу з використанням Moodle, Google Classroom, Google Forms. Також подано методичні рекомендації до впровадження цих технологій на практичних заняттях. В межах рекомендацій акцентовано на особливостях реалізації завдань методичного та практичного характеру згідно з поданими орієнтовними структурами таких занять.

The article examines the issues of the role and features of implementing information and communication technologies in the process of distance teaching of practical and methodological aspects in the training of preschool education specialists for conducting physical education and health work. In particular, it is identified that the main challenges for the instructor in implementing distance education in modern conditions include the issues of student engagement and motivation, their psychological support, and the adequacy of this form to specific subjects. An analysis of the requirements of the Higher Education Standard for the preparation of specialists in the field of Preschool Education (Bachelor's level) for conducting physical education and health work with preschool children has been conducted. The features of implementing a competency-based approach in educational programs and ways to ensure it in the conditions of distance education are analyzed. It has been determined that a complex of general and special competencies of students is formed through the integration of a range of disciplines of a general cultural nature, professional fundamental training, psychological-pedagogical and methodological training, scientific-subject and practical training. During the research, specific examples of introducing a combined form of ICT (synchronous and asynchronous) into the practice of teaching disciplines with a physical education and health content were proposed. Tentative structures of practical classes for the discipline "Methods of Physical Education for Children" with the use of specific information and communication technologies have been suggested. In particular, for synchronous distance teaching, video conferencing services like Zoom, Google Meet, Microsoft Teams, interactive boards like Padlet, Miro, Ziteboard, and services for creating mind maps such as Mind Maps, Canva were recommended. For asynchronous forms, consolidation of the material covered was proposed using Moodle, Google Classroom, and Google Forms. Methodological recommendations for the implementation of these technologies in practical classes are also provided. The recommendations focus on the specifics of implementing methodological and practical tasks in accordance with the proposed tentative structures of such classes.

Key words: physical education, health promotion, information and communication technologies (ICT), higher education, preschool children, distance learning.

УДК 004: [378:373.2.011.3-051]:[373.2.091:796]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.40>

Цаплюк О.С.,
асистент кафедри дошкільної освіти
Криворізького державного педагогічного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Світові та власне українські реалії сьогодення (епідемії, війна) породжують цілу низку освітніх викликів. Зокрема це психологічний супровід та підтримка педагогів та здобувачів освіти, організація

безпечного освітнього простору, європейська інтеграція в площині освіти, пошук ефективних підходів до організації та провадження дистанційної та змішаної форм освіти. Навчання в дистанційному форматі має як позитивні так і негативні сторони.

До позитивних сторін (як для викладача так і для студента) можемо віднести гнучкість режиму та економію часу, відсутність прив'язки до місця, що забезпечує як доступність освітніх послуг так і їх безпеку, широкі можливості стимулу студентської самостійності, вміння пошуку інформації. Мінусами такої форми організації освітнього процесу є відсутність особистого контакту з викладачем та однокласниками, що породжує низку проблем та труднощів з мотивацією, емоційною залученістю, технічні проблеми пов'язані з несправністю обладнання, проблемами з інтернетом тощо, а також невідповідністю, або частковою відповідністю такого формату для деяких дисциплін. Таку невідповідність вбачаємо зокрема в дисциплінах фізкультурно-оздоровчого циклу для підготовки бакалаврів дошкільної освіти.

Так, державний Стандарт вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта рівня бакалавра орієнтує нас на те, що студент має набути такі фахові, спеціальні компетентності як: «Здатність до фізичного розвитку дітей раннього і дошкільного віку, корекції і зміцнення їхнього здоров'я засобами фізичних вправ і рухової активності» (КС-12), «Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку навичок здорового способу життя як основи культури здоров'я (валеологічної культури) особистості» (КС-14) [4, с. 9]. Можливість успішного набуття та реалізації цих компетентностей майбутніми педагогами-вихователями в освітньому процесі закладів дошкільної освіти (далі ЗДО), на нашу думку, лежить в площині теоретико-методичної і практичної підготовки студентів. Повноцінна реалізація практичного і, частково, методичного компонента такої підготовки значно ускладнена в онлайн форматі, і потребує або змішаної форми навчання (наприклад лекції дистанційно, практичні/лабораторні очно), що не завжди можливо реалізувати, або добору та ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій, що детальніше і розглянемо в межах цього наукового пошуку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В сучасній педагогічній літературі питання використання ІКТ є одним з провідних напрямів дослідження. В контексті теми нашої роботи виділимо, що питанням використання ІКТ в підготовці фахівців з дошкільної освіти (в загальному контексті) займалися О. Кравчишина, Т. Федчишина, О. Демченко та ін. Теоретико-методичні аспекти формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх вихователів досліджували С. Семчук, І. Тимофєєва, О. Панченко. Серед зарубіжних науковців можемо виділити роль С. Вілера, П. Кіршера, К. Разісварі, С. Вонга, Б. Колліс та ін. у вивченні особливостей впливу інформаційно-комунікаційних технологій на практику освітньої діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не приділено достатньої уваги розкриттю питання особливостей дистанційного викладання дисциплін практико-методичного характеру та ролі ІКТ в цьому процесі.

Мета статті. Дослідити роль та особливості впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в підготовці майбутніх вихователів до здійснення фізкультурно-оздоровчої роботи.

Виклад основного матеріалу. Реалізація компетентнісного підходу в підготовці фахівців дошкільної освіти сьогодні виявляється через включення в освітні програми широкого спектру різноманітних нормативних та вибіркового освітніх компонентів. Зокрема це дисципліни загального, світоглядного спрямування, фахової фундаментальної підготовки, психолого-педагогічної та методичної підготовки, науково-предметної та практичної підготовки. З метою забезпечення перерахованих раніше спеціальних компетентностей фізкультурно-оздоровчого спрямування (КС-12 та КС-14), освітні програми спеціальності 012 Дошкільна освіта можуть включати такі дисципліни нормативної та вибіркової складової як: «Методика фізичного виховання дітей», «Теорія і методика проведення рухливих ігор і забав в ЗДО», «Спортивно-масова робота в ЗДО» та ін, кожна з цих дисциплін окрім теоретичного аспекту передбачає формування у студентів розуміння та знання методики здійснення конкретної фізкультурно-оздоровчої роботи та практичних навичок її здійснення. Так наприклад в межах фахової нормативної дисципліни «Методика фізичного виховання дітей» ми маємо, зокрема, сформувані у студентів розуміння і знання методичних особливостей різних форм фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми дошкільного віку протягом всього дня, це і ранкова гімнастика, заняття з фізичної культури, фізкультурні хвилини, паузи, гімнастика після денного сну, рухливі ігри, ігри з елементами спорту, вправи спортивного характеру, дні здоров'я, фізкультурні свята, дитячий туризм тощо, а також навчити їх практично здійснювати цю діяльність. Це є необхідною умовою для успішного проходження студентами виробничої практики в ЗДО, а також успішної фахової діяльності на посаді вихователя або інструктора з фізичної культури.

Сучасний рівень розвитку технологій, зокрема і освітніх технологій дозволяє вирішувати цілу низку педагогічних завдань на більш високому рівні. Як зазначає Т. Федчишина, в педагогічній діяльності інтеграція ІКТ дозволяє забезпечити швидкий та ефективний доступ до інформації, сучасних розробок, ресурсів самоосвіти, дозволяє об'єднувати фахівців різних ланок в широке комунікаційне коло тощо [6, с. 13].

У випадку об'єктивної відсутності можливості проведення практичних занять з дисциплін фізкультурно-оздоровчої спрямованості в очному

форматі, задля успішного формування ключових компетентностей, вважаємо за необхідне вибудувати чітку структуру освітньої діяльності із застосуванням сучасних ІКТ. Поділяємо думку К. Разісварі про те, що ефективно впровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес є ключем як до формування особистості студента загалом, так і до поглиблення можливостей реалізовувати індивідуальний підхід в навчанні та вихованні [7, с. 45]. Для цього, на нашу думку, доцільно використовувати комбінації технологій синхронної та асинхронної взаємодії. Так, наприклад практичне заняття з теми «Заняття з фізичної культури в ЗДО» зазвичай передбачає 4–6 годин на засвоєння в плануванні. В дистанційному форматі варто розбити ці години окремо на засвоєння методики і окремо на відпрацювання практичних навичок. Для ілюстрації пропонуємо таку орієнтовну структуру практичного заняття на засвоєння методики (таблиця 1).

Основним супровідним інструментом тут виступає інтерактивна дошка. Наприклад з допомогою

дошки «Padlet» студенти взаємодіючи з викладачем у вступній частині заняття можуть фіксувати тезово типи та структуру занять, робити структурно-логічні схеми тощо. В основній частині разом з викладачем через демонстрацію екрану та спільне відтворення звуку здійснюється перегляд та аналіз відеозапису проведення заняття з фізичної культури. Попередньо доцільно приготувати дошку до здійснення аналізу відео – додати допис з приєднаним відеозаписом, запропонувати студентам елементи аналізу відео (рис. 1).

В заключній частині студентів можна ознайомити із завданнями які передбачені на самостійне опрацювання з допомогою технологій асинхронної взаємодії. Це можуть бути як спеціальні навчальні платформи (Moodle), так і гугл форми, в яких можна організувати опитування по навчальним відеозаписам, аналогічним тому, що використовували на занятті. Відеозапис додається прямо в гугл форму і не потребує додаткових ресурсів для взаємодії.

Заняття з відпрацювання практичних навичок може мати таку структуру (таблиця 2).

Таблиця 1

№	Структурний елемент та його зміст	ІКТ ресурси для реалізації елементу	Тривалість
1	Вступ Актуалізація та мета, (мотиваційний аспект); Обговорення основних теоретико-методичних засад (типи занять з фізичної культури, їх структура та зміст, способи організації дітей).	Ресурси синхронної взаємодії: сервіси відеозв'язку (Zoom, Google Meet, Microsoft teams тощо), інтерактивні дошки (Padlet, Miro, Ziteboard та ін).	30 хв
2	Основна частина Методика проведення занять з фізичної культури в різних вікових групах; Аналіз навчального відео.	Ресурси синхронної взаємодії: сервіси відеозв'язку (Zoom, Google Meet, Microsoft teams тощо), інтерактивні дошки (Padlet, Miro, Ziteboard та ін).	50 хв
3	Заключна частина Підбиття підсумків, мозковий штурм; Інформація з підготовки до наступної пари.	Ресурси синхронної взаємодії: сервіси відеозв'язку (Zoom, Google Meet, Microsoft teams тощо), інтерактивні дошки (Padlet, Miro, Ziteboard та ін); Ресурси асинхронної взаємодії (Moodle, Google Classroom, Google Forms).	10 хв

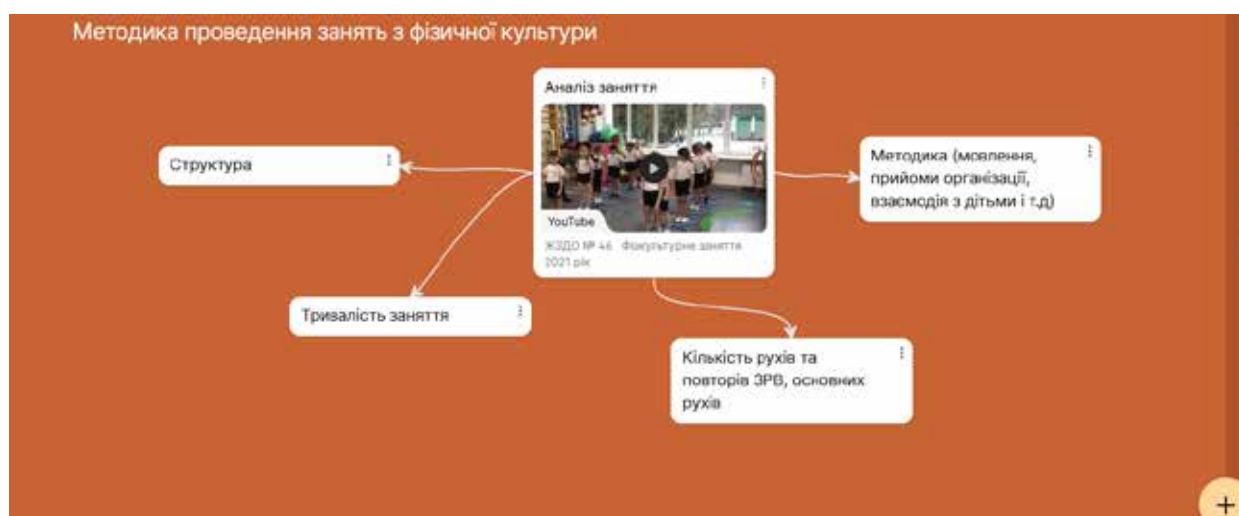

Рис. 1. Аналіз навчального відео

№	Структурний елемент та його зміст	ІКТ ресурси для реалізації елемента	Тривалість
1	Вступ Актуалізація та мета, (мотиваційний аспект); Побудова інтелект карти.	Ресурси синхронної взаємодії: сервіси відеозв'язку (Zoom, Google Meet, Microsoft teams тощо), інтерактивні дошки (Padlet, Miro, Ziteboard та ін); сервіси для побудови інтелектуальних карт (Mind maps, Canva тощо).	20 хв
2	Основна частина Відпрацювання практичних навичок в груповій формі засобом сесійних кімнат.	Ресурси синхронної взаємодії: сервіси відеозв'язку (Zoom, Google Meet, Microsoft teams тощо).	60 хв
3	Заклучна частина Підбиття підсумків, аналіз проведеної роботи. Інформація з підготовки до наступної пари.	Ресурси синхронної взаємодії: сервіси відеозв'язку (Zoom, Google Meet, Microsoft teams тощо), інтерактивні дошки (Padlet, Miro, Ziteboard та ін); Ресурси асинхронної взаємодії (Moodle, Google Classroom, Google Forms).	10 хв

У вступній частині ефективним елементом актуалізації знань виступає побудова інтелектуальної карти. Для цього варто використовувати ресурси з розширеним інструментарієм, такі як Mind Mups, Canva, Miro. Вони дозволяють створювати широкий спектр різноманітних карт, передавати додаткові взаємозв'язки, включають багато можливостей для візуального оформлення. Основна частина передбачає практичне відпрацювання студентами окремих елементів заняття з фізичної культури. Для цього в сервісі відеозв'язку викладач створює певну кількість окремих сесійних кімнат (в залежності від загальної кількості студентів), кожна підгрупа отримує власне завдання – проведення стройових вправ, загальнорозвивальних вправ, основних рухів і т.д. Кожен студент по черзі проводить підготовлений комплекс вправ, після кожного виконання відбувається обговорення в межах підгрупи. Викладач може давати поради, акцентувати на важливих аспектах, за потреби вносить корективи, бере участь в обговоренні. По виконанню всіма студентами завдання підгрупи обмінюються ними.

Висновки. Отже, дистанційне навчання в умовах соціальних викликів вносить низку корективів в особливості взаємодії зі студентами при вивченні дисциплін практико-методичного спрямування. Сюди відносяться і особливості мотивації та емоційного залучення, особливості сприйняття студентами елементів методики та практики здійснення фізкультурно-оздоровчої діяльності тощо. Вдала інтеграція ІКТ в освітній процес дозволяє значною мірою нівелювати негативний вплив цих факторів. Зокрема поєднання синхронних та асинхронних способів взаємодії в освітньому процесі, його чітка структурованість та інтерактивність є ключем до підвищення рівня засвоєння практико-методичних складових загальних компетентностей, що є ключем до виконання вимог Стандарту вищої освіти. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в подальшій розробці способів взаємодії з різними ІКТ інструментами для

реалізації тих чи тих завдань в межах дисциплін фізкультурно-оздоровчого змісту, та інших практико-орієнтованих дисциплін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Демченко О. Використання ІКТ в умовах дистанційного навчання майбутніх вихователів обдарованих дітей. Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти : зб. наук. праць матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 червня 2020 р., м. Київ, Національний авіаційний університет. наук. ред. Н.П. Мурашова. К. : НАУ, 2020. С. 33–35.
2. Кравчишина О. Формування конативного компонента готовності майбутніх вихователів до використання ІКТ у процесі розв'язання педагогічних ситуацій. Український психолого-педагогічний науковий збірник. 2017. №10. С. 113–117.
3. Панченко О. Потенційні можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у фаховій підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Науковий вісник Ужгородського університету. 2022. Вип. 1(50), С. 215–218. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.215-218>
4. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, ступінь «бакалавр». Галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка». Спеціальність 012 – «Дошкільна освіта». Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 р. № 1456. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>
5. Тимофєєва І. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Київ, 2017. 255 с.
6. Федчишина Т. Педагогічні умови використання ІКТ у фаховій підготовці вихователя дошкільного закладу. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. пр. Вип. 48. 2017. С. 12–16.
7. Ratheeswari, K. (2018). Information Communication Technology in Education. Journal of Applied and Advanced Research, 3(1), 45–47. URL: <https://static.jobgam.com/cv/Rukayat748ed/Rukayat1648653742826-cv.pdf>

РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ
В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУIMPLEMENTATION OF BLENDED LEARNING TECHNOLOGIES
IN HIGHER AND PROFESSIONAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
IN THE EUROPEAN UNION

У статті авторами зазначена необхідність використання технологій змішаного навчання в Україні та країнах Європейського Союзу, яка виникла внаслідок пандемії COVID-19. Тема є актуальною, оскільки відображає важливий напрям розвитку освіти в Європі та має практичне значення, адже може бути використана для розробки рекомендацій щодо використання технологій змішаного навчання в освітньому процесі України в сучасних «кризових умовах». Зазначено, що обравши євроінтеграційний курс, Україна має орієнтуватися на стратегію розвитку країн Європи в інформаційній сфері. Цей вектор розвитку зовнішньої політики України впливає й на правове регулювання системи безпеки інформації як складника євроатлантичного безпекового простору.

У статті авторами уточняється використання технологій змішаного навчання в Німеччині, Чехії, Естонії та Британії. Пандемія COVID-19 призвела до різкого переходу на технологічні форми навчання в університетах всього світу, і вищезгадані країни не були винятками.

Автори наголошують, що це лише початок нашого шляху до діджиталізації в багатьох сферах, і ще багато потрібно зробити у цьому напрямку на освітній ниві. І є кілька ключових завдань, які потрібно вирішити для успішної діджиталізації освіти: забезпечення доступу до якісних цифрових освітніх ресурсів; підвищення кваліфікації педагогів у галузі використання цифрових технологій у навчанні; розробка ефективних моделей змішаного навчання; оцінка ефективності використання цифрових технологій у навчанні. В результаті дослідження авторами встановлено, що технології змішаного навчання є перспективним напрямком розвитку освіти в Європейському Союзі. Вони дозволяють забезпечити більш гнучке, доступне та ефективне навчання для студентів. Також, важливо оцінювати ефективність використання цифрових технологій у навчанні, щоб визначити, які підходи є найбільш ефективними.

Ключові слова: технології змішаного навчання, освітній процес, здобувачі освіти, інформаційно-комунікаційні технології, цифровізація, Європейський Союз.

In the article, the authors note the need for the use of blended learning technologies in Ukraine and the European Union, which arose as a result of the COVID-19 pandemic. The topic is relevant because it reflects an important direction of education development in Europe and is of practical importance, as it can be used to develop recommendations for the use of blended learning technologies in the educational process of Ukraine in the current «crisis conditions». It is noted that by choosing the European integration course, Ukraine should be guided by the strategy of development of European countries in the information sphere. This vector of development of Ukraine's foreign policy also affects the legal regulation of the information security system as a component of the Euro-Atlantic security space.

In the article, the authors clarify the use of blended learning technologies in Germany, the Czech Republic, Estonia, and the United Kingdom. The COVID-19 pandemic has led to a sharp shift to technological forms of education in universities around the world, and the above countries were no exception.

The authors emphasize that this is only the beginning of our journey to digitalization in many areas, and much remains to be done in this direction in the educational field. And there are several key tasks that need to be addressed for the successful digitalization of education: ensuring access to quality digital educational resources; professional development of teachers in the use of digital technologies in education; development of effective models of blended learning; evaluation of the effectiveness of digital technologies in education. As a result of the study, the authors found that blended learning technologies are a promising area of education development in the European Union. They allow for more flexible, accessible, and effective learning for students. It is also important to evaluate the effectiveness of digital technologies in education to determine which approaches are most effective.

Key words: blended learning technologies, educational process, students, information and communication technologies, digitalization, European Union.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.41>

Самойленко О.А.,

докт. пед. наук, доцент,
доцент кафедри психології
Дніпровського інституту
Міжрегіональної академії управління
персоналом

Пригалінська Т.Г.,

канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри математичного
аналізу та теорії ймовірностей
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Бохонько Є.О.,

канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри технологічної
та професійної освіти і декоративного
мистецтва
Хмельницького національного
університету

Постановка питання в загальному вигляді. Важливим завданням модернізації освіти є досягнення високої якості навчання, яке забезпечувало б необхідні життєві потреби розвитку країни. Пошук зручних стратегій навчання у закладах

вищої та фахової передвищої освіти зумовлюється наступними факторами: зміна парадигми освіти, адже сучасна освіта орієнтована на розвиток критичного мислення, творчих здібностей та самостійності студентів; розвиток технологій, які

відкривають нові можливості для навчання; зміна вимог ринку праці.

Для узагальнення інформації зазначимо, що Covid-19 вперше з'явився в Китаї на початку жовтня і в середині листопада 2019 року, але про перший випадок захворювання було офіційно повідомлено на початку грудня 2019 року. Після Китаю другою країною, що постраждала від коронавірусу, стала Японія 3 січня 2020 року. В Європі COVID-19 був вперше підтверджений 12 січня 2020 року в Іспанії. У Сполучених Штатах перший випадок був підтверджений 16 січня 2020 року. Як і в багатьох інших аспектах повсякденного життя, COVID-19 серйозно вплинув на здобувачів освіти, викладачів і освітні організації по всьому світу: пандемія змусила школи, коледжі та заклади вищої освіти закритися і швидко перевести звичайну освіту на дистанційне та електронне навчання. Сучасні освітні умови настільки унікальні, що деякі автори пропонують визначити цю нову ситуацію як «кризове навчання». Війна в Україні ще більше загострила необхідність пошуку нових освітніх стратегій. Тому формуванню готовності до використання цифрових технологій та технологій змішаного навчання в сучасній освітній практиці, варто приділити максимальну увагу, та, можливо, запозичити досвід з країн Європейського Союзу.

Мета статті. Аналіз стратегій змішаного навчання в країнах ЄС та визначення можливості їх впровадження в умовах сьогодення в Україні.

Аналіз наукових досліджень. У контексті досліджуваної проблеми актуальності набуває наукова позиція М. Гиля [11], який стверджує, що «суть змішаного навчання полягає не просто в поєднанні різних форм навчальних курсів, а можливість їх вибору, який посилює ефективність навчального процесу». Питаннями організації змішаного навчання в закладах освіти європейських країн займалися К. Осадча, А. Квятковська, Л. Карташова, В. Белова, Г. Ткачук та ін.

Основна частина дослідження. Сучасний розвиток технологій змішаного навчання зумовлений забезпеченням ринку фахівцями, які відповідають вимогам європейських стандартів. В умовах сьогодення, війни в Україні, розпочатої російською федерацією, потреба у використанні технологій змішаного навчання надзвичайно висока. Важливим напрямом комплексної Європейської програми в перспективі є розробка та використання стандартів якості відкритої освіти [10]. Важливо зазначити, що найбільш поширеною практикою стандартизації інформаційної компетентності викладачів у Європейському освітньому просторі є використання міжнародних програм сертифікацій, а саме, Європейських комп'ютерних прав ECDL (European Computer Driving Licence) та європейського педагогічного ІКТ сертифікату (European Pedagogical ICT Licence). Програма

ECDL визнається в більшості країн Європи, а також в багатьох інших країнах світу. Вона є одним з найпопулярніших стандартів інформаційної компетентності для викладачів у Європейському освітньому просторі, визнаний Європейською комісією, ЮНЕСКО, Радою Європейських Професійних інформаційних спільнот і Європейським товариством інформатики. Використання програми ECDL для стандартизації інформаційної компетентності викладачів є важливим кроком на шляху до створення високоякісної освіти в Європі. Остаточо обравши євроінтеграційний курс, Україна має орієнтуватися на стратегію розвитку країн Європи в інформаційній сфері. Цей вектор розвитку зовнішньої політики України впливає й на правове регулювання системи безпеки інформації як складника євроатлантичного безпекового простору [8].

Закцентуємо на понятті «змішаного навчання», яке впродовж останніх років набуло широкого поширення. Під «змішаним» розуміють навчання, яке реалізується різнманітними методиками та технологіями у процесі навчання, як face-to-face learning (навчання в аудиторії, контактні години) та eLearning [9].

Пандемія COVID-19 призвела до різкого переходу на технологічні формати навчання в університетах всього світу, і Німеччина не була винятком. Цей перехід був викликаний необхідністю забезпечити безпеку студентів та викладачів під час пандемії. У Німеччині перехід на технологічні формати навчання був здійснений досить швидко: у березні 2020 року, коли в країні було запроваджено загальнонаціональний карантин, більшість університетів перейшли на онлайн-навчання. Цей перехід був непростим, як для викладачів, так і для студентів. Викладачі повинні були швидко освоїти нові технології та методи навчання, а студенти – адаптуватися до нового формату навчання. Науковці А. Скульмовський і Г. Рей Хемніцького технологічного університету (Німеччина), наголошують на необхідності мультимодального навчання, тобто таких установок навчання, які використовують декілька сенсорних модальностей. А саме, у той час як попередні форми онлайн-навчання зосереджувалися на забезпеченні літературою, постачанні завдань і тестів, а також на підтримці (зазвичай через текстові повідомлення), мультимодальні форми навчання використовують відео-лекції, потокове відео, занурення у середовище віртуальної, доповненої чи змішаної реальності, рішення на основі смартфонів, Інтернет речей, тощо [4]. На основі аналізу наукових праць німецьких учених було зроблено наступні висновки, що стали стимулами до поширення змішаного навчання у Німеччині:

– неприйнятна відстань до найближчого закладу освіти;

- особливі релігійні та мовні потреби, які місцеві заклади освіти не можуть або не хочуть задовольняти;
- індивідуальність навчання;
- уникнення соціальних проблем від спілкування віч-на-віч;
- ущільнення навчального матеріалу та збільшення годин на самостійне навчання [4].

Доцільно згадати і Гагенський університет в Німеччині, який є одним з найактивніших прихильників змішаного навчання: він має довгу історію використання технологій у освітньому процесі, і був одним із перших університетів у Німеччині, який перейшов на онлайн-навчання під час пандемії COVID-19. Гагенський університет має чітку стратегію змішаного навчання, яка спрямована на підвищення якості освіти та задоволення індивідуальних потреб студентів. Університет пропонує широкий спектр навчальних програм, які використовують змішане навчання, включаючи програми бакалавра, магістра та доктора.

Університет Гамбурга також пропонує дистанційні та змішані форми навчання з таких дисциплін, як соціологія, медицина. Здобувач під час зарахування на платформі Moodle отримує віртуальне навчальне місце (*der Virtuelle Studienplatz*), яке дає доступ до всіх завдань та лекцій. Саме через цю платформу він може спілкуватись зі своїми одногрупниками та викладачами. Під час навчання саме тут здобувачі освіти створюють групи, які спільно займаються проєктною роботою, разом готуються до іспитів, тестів, модульних робіт, а також відвідують віртуальні аудиторії, де можуть отримати необхідні навчальні матеріали.

Аналізуючи освітні процеси в країнах ЄС, варто зупинитись більш детально на навчанні в Чехії. Хоча в чеській освіті частіше використовуються терміни «дистанційне навчання», «онлайн-навчання» або «синхронне та асинхронне» навчання, форму навчання, яка існує в деяких закладах освіти і сьогодні, можна описати терміном «змішане навчання». Особливо поширення має форма так званого «перевернутого класу». Концепція характеризується різними комбінаціями очного та цифрового навчання технологій. Варто нагадати, що усі заклади освіти в Чеській Республіці під час пандемії були закриті з 11 березня 2020 року, до чого викладачі, вчителі та здобувачі не були повністю готові. Закладам освіти довелося знайти спосіб забезпечити навчанням здобувачів у той час несприятливих умов. З поширенням цифрових технологій дистанційне навчання стало використовуватися більш масово, ніж раніше, деякі заклади освіти були готові до такого типу навчання, оскільки цифрові технології були частиною їхнього викладання, а інші - ні. Протягом перших двох тижнів заклади освіти намагалися надати інформацію про те, наскільки вони готові

до дистанційного навчання, і чи готові їхні здобувачі. Разом з тим, викладачі висловлювали занепокоєння, що студенти, які навчаються за освітньою програмою, будуть відставати; отримані знання не досягнуть того рівня знань, які можуть бути здобуті за звичайної, суто очної форми навчання, і що цей «дефіцит» не буде надолужений здобувачами освіти протягом певного часу [6]. Ці побоювання можна інтерпретувати як недовіру до дистанційної та змішаної форми навчання. Як зазначають чеські науковці А. Geser та F. Dag [5]: «сучасні інформаційні та комунікаційні технології впливають і змінюють форму майже всіх сфер нашого життя. Технології, що розвиваються, пропонують багато альтернатив, пов'язаних з освітнім середовищем, його методами і засобами. Як наслідок, докладаються також зусилля, спрямовані на розробку технологічних освітніх середовищ, які забезпечують ефективне навчання. Ці зусилля привели до появи концепції під назвою «змішане навчання». В 2022 році чеськими науковцями було проведено дослідження з метою визначення, чи були здобувачі середньої професійної освіти у Празі задоволені дистанційною та змішаною формою освіти під час пандемії. Було проведено опитування у двох середніх професійних закладах освіти Праги серед студентів, майбутніх електриків, 1-го, 2-го та 3-го курсів Середньої школи електроніки та інженерії та Середньої промислової школи транспорту [6]. У дослідженні взяли участь 102 респонденти – студенти 1-го курсу Середньої школи електроніки та інженерії та Середньої промислової школи транспорту, з яких 52 респонденти з Середньої школи електроніки та інженерії та 50 респондентів з Вищої промислової школи транспорту. Збір даних проводився у лютому 2022 року за допомогою анкетного опитування, підготовленого за допомогою Google Forms. Анкета була надіслана електронною поштою директорам середніх шкіл, які розіслали їх всім студентам курсу «Електрик». Студенти відповіли на 20 запитань в анкеті, відповіді були переважно закритими, за винятком трьох відповідей, які були відкритими, щоб дозволити студентам висловити свою думку. Як зазначають науковці, з результатів опитування (рис. 1), можна зробити висновок, що найбільш поширеною платформою проведення занять в дистанційній та змішаній формі є Microsoft Teams [6]. Також в результаті зазначеного дослідження було встановлено, що дистанційна освіта не підходить для здобувачів коледжів (професійних середніх шкіл), адже дуже важлива практична підготовка, без якої неможливо працювати за фахом. А змішане навчання давало можливість поєднувати очні та дистанційні заняття, що є значною перевагою.

Проаналізуємо, як впроваджується змішане навчання в Британії. У 2022 році британським науковцем А. Budiastra [7] було проведене

дослідження у якому наведено дані про результати навчання студентів бакалаврату, які навчаються за програмою підготовки вчителів початкової школи. Вибірку в цьому дослідженні склали студенти програми підготовки вчителів початкових класів Університету Тербука (UT) в регіональному відділенні Джембер – Східна Ява у кількості 116 чоловік: 56 студентів використовували змішані навчальні ресурси і 60 студентів використовували друковані в очній формі навчальні ресурси. Результати дослідження показали, що група здобувачів, які використовували змішані навчальні ресурси, показали вищий середній результат навчання, ніж навчання з використанням друкованої форми. В дослідженні зазначено, що впровадження змішаного навчання, з оглядом на ефективний аспект, дозволяє побачити готовність викладача до викладання, здатність розуміти матеріал, своєчасність виконання завдань здобувачами, активність, співпрацю у вирішенні проблем, самостійність у навчанні. Це дослідження британських науковців показало, що змішані навчальні ресурси можуть бути використані як інноваційне рішення для покращення результатів навчання студентів.

Проаналізуємо і навчання в Естонії, яке набуває все більшої популярності. Важливо відзначити, що більшість курсів дистанційного навчання пропонують змішану форму контролю як очну, так і дистанційну. Дистанційні освітні програми пропонують в основному відкриті університети на противагу традиційним університетам Естонії. Активно розробляються програми для дистанційної форми навчання. Освітній процес за такими програмами здійснюють такі університети: Тартуський університет, Талліннський технічний університет, Талліннський університет технологій [8].

Висновок. У статті авторами проаналізоване впровадження технологій змішаного навчання у закладах вищої та фахової передвищої освіти в країнах Європейського Союзу, а саме Німеччини, Британії, Чехії та Естонії. Варто наголосити, що це лише початок нашого шляху до діджиталізації в багатьох сферах, і ще багато потрібно зробити у цьому напрямку на освітянській ниві. На думку авторів, для вирішення цих завдань необхідно співпрацювати між освітніми закладами, органами державної влади та приватним сектором. Уряди можуть надавати фінансову підтримку для розробки та впровадження цифрових освітніх ресурсів, заклади освіти можуть створювати центри цифрової освіти, де здобувачі та викладачі можуть отримувати підтримку у використанні цифрових

технологій у навчанні, а ЗВО та ЗФПО можуть розробляти програми підготовки педагогів у галузі використання цифрових технологій у навчанні. Тому *нашими подальшими дослідженнями* буде вивчення та аналіз досвіду інших країн для прискорення власних перетворень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белова В. В. Дистанційне навчання в закладах вищої освіти країн Європейського Союзу. *Академічні візії*. 2023. (18). URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/332>
2. Освітня мережа Європейського Союзу EURYDICE. 2011. URL: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>.
3. Ткачук Г. В. Зарубіжний досвід реалізації змішаного навчання. *Фізико-математична освіта*. 2018. Вип. 1. No 15. С. 98–102.
4. Осадча К. Досвід Німеччини у запровадженні стратегій змішаного навчання. *Освітологічний дискурс*. 2022. Ст. 147–162. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2022.3410>
5. Gecer A., Dag F. A Blended Learning Experience. *Educational Sciences: Theory and Practice*. 2012. № 12, pp. 438–442.
6. Šmejkalová A. Metodika online vzdělávání. Praha: ČVUT 2022. Bakalářská práce. České vysoké učení technické v Praze, Masarykův ústav vyšších studií. 2022.
7. Budiastira A. The Effectiveness of Blended and Printed Learning Resources in Improving Science Learning Outcomes of Student Teachers at a Distance University. *Advances in Social Sciences Research Journal*. 2020. 7(9) 435–450.
8. Близнюк М. М., Дебре, О. С. Цифрова безпека освітнього процесу: європейський поступ Естонії та перспективи України. 2022.
9. Шимко О. Євроантлантичний поступ в галузі інформаційних технологій: досвід Естонії та перспективи України. Університетський конкурс наукових робіт «НАТО-Україна: співпраця заради безпеки та миру». Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка. 2020. 14 с.
10. Manag New Quality Management Standards: A Tremendous Opportunity for PAOs. 2021. URL: <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/supporting-international-standards/discussion/new-quality-management-standards-tremendous-opportunity-paos>
11. Hyla M. Przewodnik po e-learningu. Kraków. ILIAS. 2005. URL: <https://www.ilias.de/en/> (дата звернення 14.11.2023)
12. Карташова Л.А. Квятковська А.О. Шалигіна Н. Досвід змішаного навчання закладів вищої освіти Польщі та Німеччини. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 83.

MODERN APPROACHES TO THE TEACHING OF FOREIGN LANGUAGE IN HEI СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ВНЗ

Learning a foreign language in today's world is an important component in the life of a modern person. Mastery of the foreign language by a student is relevant, because this knowledge provides new opportunities in communication, in learning and in the field of professional development.

Learning a foreign language is a creative and interesting process that contributes to the development of a person's worldview, improves logical thinking and develops the ability to express somebody's thoughts clearly.

Nowadays a clear social order is being formed in society for specialists who know foreign languages. The entry of Ukraine into the world and European space creates the need for certain changes in the field of education and especially in the field of teaching foreign languages in higher education.

The role of a foreign language in the education system has changed significantly as a result of global changes in the social life of Ukraine, as well as in other countries of the world. If earlier a foreign language was only an educational subject then in the modern world it has turned into one of the basic elements of the modern education system, a means to achieve professional realization of the individual.

In the system of education in the XXI century reforms are taking place which are influenced by the globalization and universalization of political and cultural life, increasing the pace of social life and the growing importance of using modern information technologies.

The process of teaching a foreign language is very important and diverse. The principles of teaching are understood as basic provisions which determine the nature of the teaching process and which are formed on the basis of the chosen direction. Clearly formulated principles of teaching help to resolve the question of what materials and techniques can be used.

Learning a foreign language is an integral part of students' professional training. This step is very important and requires considerable effort. In order to achieve a high level of a foreign language, it is important for a teacher to know the latest teaching methods, special teaching techniques and techniques in order to optimally choose one or another method according to the level of knowledge, needs, interests of students, etc. The rational and motivated use of teaching methods in foreign language classes requires a creative approach of the teacher, because «pedagogy is science and art at the same time, therefore the approach to the choice of teaching methods should be based on the teacher's creativity» [2, p. 159–160].

This article presents methods of modern principles of teaching foreign languages. The role of the student in this method is described. The student acts as an individual when learning a foreign language. The best communication training is communication.

Key words: *communicative method, cognitive aspect, individual approach, developing aspect, educational aspect, individuality.*

Вивчення іноземної мови в нинішньому світі – є важливим компонентом у житті сучасної людини. Володіння іноземною мовою студентом є актуальним, тому що ці знання дають нові можливості у спілкуванні, навчанні і у сфері професійного розвитку.

Вивчення іноземної мови – це творчий і цікавий процес, який сприяє розвитку світогляду людини, дозволяє покращити логічне мислення, розвиває вміння виражати свої думки чітко та ясно.

В наш час у суспільстві формується чітке соціальне замовлення на фахівців, які володіють іноземними мовами. Вихід України у світовий та європейський простір, створює потребу певних змін у галузі освіти, та особливо в галузі викладання іноземних мов у вищій школі.

Роль іноземної мови в системі освіти значно змінилася внаслідок глобальних змін в суспільному житті України, як і в інших країнах світу. Якщо раніше іноземна мова була лише навчальним предметом, то в сучасному світі вона перетворилася на один з базових елементів новітньої системи освіти, у засіб для досягнення професійної реалізації особистості.

У системі освіти у XXI ст. відбуваються реформи, на які впливають глобалізація та універсальнізація політичного і культурного життя, підвищення темпу суспільного життя і зростання важливості використання сучасних інформаційних технологій.

Процес викладання іноземної мови є дуже важливим і різноплановим. Під принципами викладання розуміють основні положення, які визначаються як основні положення, які визначають характер процесу викладання і які формуються на основі обраного напрямку. Чітко сформульовані принципи викладання допомагають вирішити питання про те, які матеріали і прийоми можна використовувати. Вивчення іноземної мови є невід'ємною складовою професійної підготовки студентів. Цей крок надто важливий, і потребує значних зусиль. Для досягнення високого рівня іноземної мови викладачеві важливо знати новітні методи викладання, спеціальні навчальні техніки та прийоми, щоб оптимально підібрати той чи інший метод відповідно до рівня знань, потреб, інтересів студентів тощо. Раціональне та вмотивоване використання методів навчання на заняттях іноземної мови вимагає креативного підходу з боку викладача, адже «педагогіка є наукою і мистецтвом одночасно, тому і підхід до вибору методів навчання має ґрунтуватися на творчості педагога» [2, с. 159–160].

У цій статті представлені сучасні принципи викладання іноземної мови. Описана роль студента в цьому методі. Студент являється індивідуальністю при навчанні іноземній мові. Краще навчання спілкуванню – це спілкування.

Ключові слова: *комунікативний метод, пізнавальний аспект, індивідуальний підхід, розвиваючий аспект, навчальний аспект, індивідуальність.*

UDC 378.147:811.11
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.42>

Tokman V.V.,
Lecturer at the Foreign Languages
Department
Sumy National Agrarian University

Problem statement. In the course of the development of foreign language teaching methods, crises of shortage and «overproduction» of ideas is necessary for the formation of a new methodological direction replaced each other. For example the transition to communicative learning was carried out in conditions of a clear lack of fruitful and truly new ideas. The crisis brought to life an active methodological and methodical search which contributed to the development of modern methodological concepts of teaching foreign languages.

In order to understand what the modern methods of learning a foreign language are based on, it is necessary to consider in detail the methodological principles that underlie these methods.

Analysis of recent research and publications.

The analysis of research by domestic and foreign authors shows that the correct application of modern teaching methods makes it possible to achieve impressive results in terms of the amount of learned material to develop students' listening and speaking skills in a foreign language using more lexical material in a shorter period of time. The nature of the social order sets foreign language teachers the task of enriching the knowledge of students of higher education in the foreign language of their professional field. The learning process is a process of joint activity of a teacher and a student with the aim of transferring knowledge (experience) by teachers and perception and assimilation by students. During the lesson the teacher directs the students' educational actions, motivates them to study, using an individual approach, tries to achieve the best possible result, provides material for learning and guidelines for independent study and also monitors the effectiveness of mastering the material. Relying on erudition, acquired knowledge, experience, intuition, the teacher strives to present the necessary material in a concise form and in a short period of time and to achieve the set goal, which determines the principles, content, methods, methods and means of teaching. Experience confirms the fact that a high level of training at school is a guarantee of an effective educational process at a university. If a student has mastered all four types of speech activity (listening, speaking, reading, writing) at the appropriate level in a general educational institution then he is ready to communicate in typical situations: listens, reads and understands authentic texts of medium complexity, knows how to record and present in writing easy-to-understand information. Motivation of educational activity is one of the requirements for the methodical organization of the modern learning process. Using the effect of increased motivation is a psychological feature of subconscious learning of a foreign language. Motivation depends on what was shown and what students can understand from what they saw and heard. Understanding brings

satisfaction and adds faith in one's abilities and desire to further improve skills. Thus, the teacher should strive for students to enjoy the plot precisely because they understand the language, and not just because of the interesting plot [6, p. 7–8].

An important requirement for the successful activity of the teacher and students is "... a favorable emotional atmosphere of the class, which should be provided by all aspects of the lesson: pedagogical (appropriate organizational and didactic conditions), psychological (optimistic mood, benevolence, artistry of the teacher), methodical (interesting types of work, their novelty, availability ...)" [5, p. 263].

Identification of previously unresolved parts of the overall problem. The study of the question of the method and its choice was and will remain relevant since the integration of a foreign language into all spheres of life is a continuous process and mastering a foreign language becomes an indispensable attribute of a highly qualified specialist. Since the term "method" has different interpretations, the classification of teaching methods causes certain difficulties because their names are based on a wide variety of features. Depending on which aspect of the language prevails in learning, the method is called grammatical or lexical. According to the role played by the native language and translation in the process of learning foreign languages the methods are divided into translational and non-translational (direct). The name of the method may be determined by the type of speech activity that is the goal of learning, in connection with which a distinction is made between the oral method and the method of teaching reading. The name of the method may reflect the method of revealing the meanings of foreign words: direct (untranslated) and indirect (translatable), as well as the main channel of receiving foreign language information: visual, audio-visual; the connection between the teaching method and the mental processes of mastering a foreign language: conscious and intuitive, artificial and natural [4, p. 72].

Presenting the main material. When choosing modern teaching methods, it is necessary to take into account the following criteria, according to which the methods used should:

- to create an atmosphere in which the student feels free and comfortable, to stimulate his interests, to develop the desire for practical use of a foreign language;
- to encourage the student as a whole, affecting his emotions, feelings, etc.;
- to stimulate his language, cognitive and creative abilities;
- to activate the student, making him the main active person in the educational process, actively interacting with other participants of this process;
- to create situations in which the teacher is not the central figure, i.e., the student must realize that

learning a foreign language is related to his personality and interests, and not to the teaching methods and means used by the teacher;

- teach the student to work on the language independently at the level of his physical, intellectual and emotional capabilities - at the same time ensure differentiation and individualization of the educational process;

- to foresee various works in the classroom: individual, group, collective, to a certain extent, stimulating the activity of students, their independence, creativity.

High-quality language training of students is impossible without the use of modern educational technologies. Modern technologies in education are professionally oriented foreign language learning, project work in education, application of information and telecommunication technologies, work with educational computer programs in foreign languages (multimedia system), remote technologies in foreign language learning, use of Internet resources, creating presentations in the PowerPoint program, learning a foreign language in a computer environment (forums, blogs, e-mail), the latest test technologies (creating a bank of diagnostic materials from the course of the subject "Foreign Language" for conducting computer testing for the purpose of monitoring learning students).

At this stage of the development of methodological science the main methods of teaching foreign languages are the communicative method. This method is the most appropriate for the institution of higher education because in the process of studying using this method students acquire communicative competence – the ability to use the language depending on a specific situation. They learn communication in the process of communication itself. Educational content: the texts should show conflicts that encourage the student to express his own opinion. Learning is not guided by grammar but by communicative intentions. The student finds himself in the center of learning. Linguistic plane: the dominance of language production over language correctness, mistakes are allowed. Language becomes a means of communication. Exercises: communicative direction exercises. Accordingly all exercises and tasks must be communicatively justified by the lack of information, choice and reaction (information gap, choice, feedback). The most important characteristic of the communicative approach is the use of authentic materials that is, those that are actually used by native speakers. Speech interaction of students sometimes, although far from always takes place with the participation of the teacher in various forms: open pairs, triads, small groups, with the whole group. From the very beginning, students master all four types of speech activity at the extra-phrase and text levels with limited use of their native

language. Advantages of the method: students improve their oral communication skills overcome the fear of making mistakes. Disadvantages of the method: due attention is not paid to the quality of the language, communicative competence reaches its limits rather quickly [2, c. 159–160].

The structure of the communicative method includes cognitive, developmental and educational aspects aimed at educating the student. Given this and the content of the concept of "communicativeness", as well as the multifaceted nature of the education system. the following methodological principles of communicative methodology can be formulated:

- The principle of mastering all aspects of foreign language culture through communication. The communicative method first put forward the proposition that communication should be taught only through communication. In this case, communication can be used as a channel of education, knowledge and development.

Communication is a social process in which there is an exchange of activities and experiences embodied in material and spiritual culture. In communication, emotional and rational interaction of people and influence on each other is carried out. Communication itself is the most important condition for proper education.

Thus, communication performs the functions of learning, cognition and development and education in the communicative teaching method.

- The principle of interconnected learning of aspects of foreign culture.

The complex character of foreign language culture is revealed in the unity and interconnection of its educational, cognitive, educational and developmental aspects. Each of these aspects is, in a practical sense, equivalent. But true mastery of one is possible only on condition of proper mastery of others.

- The principle of modeling the content of aspects of foreign culture.

The volume of country studies, linguistics and linguistics knowledge of the real reality cannot be fully assimilated within the framework of the educational course, therefore it is necessary to build a model of the content of the object of knowledge, that is, to select, depending on the purpose of the study and the content of the course, the volume of the specified knowledge that will be sufficient to present country's culture and language system. At the same time, it is also necessary to take into account the cognitive needs of individual students, related to their individual interests, etc. Certain frameworks of the education system and its final tasks require, for methodological purposes, the creation of a model of the content of development, that is, a certain minimum that is necessary to solve the tasks facing the subject.

- The principle of systematicity in the organization of teaching foreign languages.

This principle means that the communicative learning system is built in a reversible way: first, the final product (goal) is planned, and then the tasks that can lead to this result are determined. This occurs across the whole course, each year, cycle of lessons and one lesson and applies to all aspects. This approach ensures systematic learning with all its inherent qualities: integrity, hierarchy, purposefulness.

Thus, the situation acts not only in the role of the so-called language situation, but also in a broader status – the situation of educational activity.

– The principle of individualization in mastering a foreign language.

In the communicative method, the student is perceived as an individual.

Each student, as an individual, has certain abilities, both general and partial. Communicative training is aimed at identifying their initial level and their further development. For this purpose, special means are used to detect abilities - special tests, for development – exercises and supports.

The third leading component of the principle of individualization is the so-called personal individualization. It involves taking into account and using the parameters inherent to the personality: personal experience, context of activity, interests and inclinations, emotions and feelings, worldview, status in the team. All this makes it possible to cause real communicative and situational motivation in students.

To prove this, it is enough to take into account two facts: 1) communication, in this method, is a means of supporting life in society and 2) learning this concept independently, is a model of the communication process.

It is important to note that the more independence a student shows, the more effective the learning will be. Therefore, in this methodology, great attention is paid to the development of independent thinking, in particular, in the process of discussing problems.

And finally, independence related to control. In communicative learning, such a strategy is used, which plans to transform control through mutual control into self-control.

– The principle of functionality in foreign language learning.

This principle assumes that every student must understand what not only practical command of the language can give him, but also the use of the acquired knowledge in cognitive and developmental aspects.

This principle also consists in mastering the functions of speech activities as means of communication, i.e. those functions that are performed in the process of human communication are realized and mastered: reading, writing, speaking, listening.

– The principle of novelty in teaching foreign languages.

Communicative learning is built in such a way that all its content and organization are imbued with novelty.

Novelty dictates the use of texts and exercises that contain something new for students, the refusal to repeatedly read the same text and exercises with the same task, the variability of texts with different content, but built on the same material. Thus, the novelty ensures rejection of arbitrary memorization, develops speech production, heuristics and productivity of students' speaking skills, arouses interest in educational activities.

In conclusion, it is important to note that all the considered principles are interrelated, interdependent and complement each other. Therefore, the follow-up added to the system involves compliance with all the above-mentioned principles and their comprehensive application.

Conclusions. As can be seen from all of the above, the activity method has a number of specific tools inherent in it alone, which are described in more detail in Chapter 3. And if the previous methods can be used with children at the primary level of education, then this method does not have such a possibility.

The methods described above can be summed up under one heading: "The best communication training is communication."

And yet, despite the large number of similar features, it is impossible not to notice the differentiation of methods, techniques, content of foreign language learning, depending on the goals and planned levels of mastery of it, on the characteristics of the contingent of students and learning conditions. This is where the specific features of English language teaching methods emerge, which will be discussed in the next section.

In conclusion, it is important to note that all the considered principles are interrelated, interdependent and complement each other. Therefore, the follow-up added to the system involves compliance with all the above-mentioned principles and their comprehensive application.

REFERENCES:

1. Козубай В.І., Морська Л.М. Використання новітніх технологій формуванні мовленнєвих навичок та комунікативної компетенції : Соціальногуманітарні та психолого-педагогічні науки : Київ: Вища школа, 2005. 195 с.
2. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. Київ: Знання-Прес, 2008. 447 с.
3. Красновська І. Сучасні методи викладання англійської мови для студентів-моряків. Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД : зб. матеріалів доп. учасн.

XVIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції : ПереяславХмельницький, 2013. С. 105–106.

4. Леган В. П. Сучасні методи викладання англійської мови. Науковий вісник Ужгородського національного університету, Випуск 23. с. 72.

5. Панова Л.С., Андрійко І.Ф., Тезікова С.В. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник. Київ : ВЦ «Академія», (Серія «Альма-матер»), 2010. 328 с.

6. Сковронська І.Ю. Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: Збірник наукових статей : Львів: ЛьвДУВС, 2019. 102 с.

7. Методика інтенсивного навчання іноземним мовам / за ред. В.А. Бухбіндера, Г.А. Китайгородскої. Київ: Вища школа, 1988. 344 с.

8. Brown, H.D., & Rodgers, T.S. Doing second language research. Oxford : Oxford University Press 2020. 184 p.

РОЗДІЛ 6. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ
ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНОЇ
ДИЗАЙН-ОСВІТИVIRTUAL REALITY AS AN INNOVATIVE TOOL OF MODERN DESIGN
EDUCATION

У даній статті аналізуються іноземні наукові праці, які розглядають останні досягнення у вивченні феномену віртуальної реальності. Особлива увага приділяється програмі віртуальної реальності в дизайн-освіті. Висвітлено значні можливості та перспективи використання цієї технології, але водночас показано певні труднощі при впровадженні нових методів та технологій навчання. Проведено аналіз інноваційних технологій, систематизовано та описано найбільш поширені технології, що застосовуються при виготовленні дизайн-продукції. Досліджено літературні джерела, зосереджено увагу на технологіях AR (доповнена реальність), VR (віртуальна реальність), MR (змішана реальність), визначено переваги та недоліки використання розширеної реальності в дизайні. Виявлено, що, незважаючи на технічні обмеження, імерсивні технології є перспективним інструментом дизайну, сприяючи творчому втіленню ідей дизайнерів. Стаття розглядає, як імерсивні технології можуть допомогти дизайнерам у втіленні творчих концепцій та надає сприятливі умови для втілення ідей в реальність. Досліджуються сучасні тенденції та перспективи використання цих технологій у дизайні, розкриваючи їхній потенціал для підвищення продуктивності та якості дизайнерських рішень.

Новизна дослідження виявилася в розгляді можливостей використання імерсивних технологій у різноманітних сферах дизайну та розкритті особливостей їхнього застосування на практиці. Також визначені переваги та недоліки впровадження AR, VR, MR технологій у процес проектування дизайнерських продуктів. Імерсивні технології можуть стати ефективним інструментом для покращення процесу навчання у дизайні. Розглядаються можливості використання фото 360, відео 360, 3D-моделей та інших медіа для створення інтерактивних занять віртуальної реальності. У статті наголошується, що завдяки технологіям віртуальної та доповненої реальності студенти можуть отримати доступ до реалістичного віртуального середовища, що значно полегшує їх сприйняття матеріалу та розвиває творчі навички.

Ключові слова: імерсивні технології, доповнена реальність (AR), віртуальна

реальність (VR), змішана реальність (MR), дизайн-освіта, інтерактивне навчання.

This article analyzes foreign scientific works that consider the latest achievements in the study of the phenomenon of virtual reality. Special attention is paid to the virtual reality program in design education. Significant opportunities and prospects of using this technology are highlighted, but at the same time, certain difficulties in implementing new methods and technologies of learning are shown. An analysis of innovative technologies was carried out, the most common technologies used in the manufacture of design products were systematized and described. Literary sources are studied, attention is focused on AR (augmented reality), VR (virtual reality), MR (mixed reality) technologies, advantages and disadvantages of using augmented reality in design are determined. It was found that, despite technical limitations, immersive technologies are a promising design tool, contributing to the creative implementation of designers' ideas. The article considers how immersive technologies can help designers in the implementation of creative concepts and provides favorable conditions for the realization of an idea into reality. Modern trends and prospects for the use of these technologies in design are studied, revealing their potential for increasing the productivity and quality of design solutions.

The novelty of the research was revealed in the examination of the possibilities of using immersive technologies in various areas of design and the disclosure of the features of their application in practice. The advantages and disadvantages of introducing AR, VR, MR technologies into the design process of designer products are also determined. Immersive technologies can become an effective tool for improving the learning process in design. The possibilities of using photo 360, video 360, 3D models and other media to create interactive virtual reality classes are considered. The article emphasizes that thanks to virtual and augmented reality technologies, students can gain access to a realistic virtual environment, which greatly facilitates their perception of the material and develops creative skills.

Key words: immersive technologies, augmented reality (AR), virtual reality (VR), mixed reality (MR), design education, interactive learning.

УДК 37.016:7.012]004.031.42:004.946
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.43>

Бондаренко Н.А.,
аспірантка

Київської державної академії
декоративно-прикладного мистецтва
і дизайну імені Михайла Бойчука

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Впровадження в освітній процес віртуальної реальності являє собою

сучасний підхід до надання та засвоєння навчального матеріалу. В інших галузях технології віртуальна реальність вже не є новинною, а от у сфері освіти її почали використовувати нещодавно.

Існують проблеми, що ускладнюють впровадження технологій віртуальної (Virtual Reality, VR) та доповненої реальності (Augmented Reality, AR) в освітніх установах. Наприклад, незважаючи на те, що в Google Play та App Store доступний широкий вибір мобільних додатків з доповненою реальністю, головними викликами залишаються обмежені ресурси в навчальних закладах та нестача україномовного контенту. Необхідно також оновити методики навчання та підвищити кваліфікацію викладачів старшого покоління, оскільки кількість молодих спеціалістів, які орієнтовані на технології AR і VR, у ВНЗ є недостатньою і це є актуальною проблемою. Це створює труднощі для проведення повноцінних інтерактивних занять. Однак існує ймовірність, що в найближчі роки ситуація покращиться, адже в цій галузі працюють такі корпорації, як Apple, Facebook, Vuzix, Microsoft, Google та інші.

Крім існуючих труднощів, освітня галузь України активно та свідомо продовжує процес впровадження технологій віртуальної та доповненої реальності. У повсякденному житті віртуальна реальність часто асоціюється з розважальною індустрією, а саме з комп'ютерними іграми та супутніми товарами, наприклад, «VR goggles» VR-окуляри, які імітують тривимірне середовище та дозволяють користувачам контролювати внутрішні рухи, орієнтири та переміщатися в цьому середовищі. Між тим, як зазначають дослідники І. Мельник, Н. Задерей, Г. Нефьодова [2] «сучасні цифрові технології на основі VR/AR реальності формують основні критерії підготовки фахівців, такі, як орієнтація на практичну складову освіти, продуктивність освітнього процесу, посилення концентрації та уваги, пошук інформації, провідна роль практики та самостійної роботи в навчальному процесі, підвищення мотивації, інтерактивність освіти, неперервна та комплексна оцінка навчальних досягнень, покращення розвитку просторових, творчих здібностей та пам'яті».

Отже, вплив новітніх інформаційних технологій, зокрема VR-технологій, на трансформацію освіти потребує визначення відповідних основ і тенденцій для розробки стратегії її подальшого розвитку. Це аналіз та виокремлення перспектив, які створюють основу для майбутньої парадигми освіти.

Сучасні технології AR/VR реальності володіють значним потенціалом і для підвищення продуктивності дизайнера та зменшення витрат на розробку дизайн-проектів. Інноваційні технології дозволяють «оживляти» дизайн-продукти, а їх візуалізація виступає ключовою в процесі проектування. Ці технології сприяють вдосконаленню дизайну, підвищують якість продукції, полегшують взаємодію з клієнтами та інші аспекти.

Пандемія COVID-19 та війна посилила необхідність у використанні віртуальних робочих

просторів, зменшила кількість особистих контактів та потребує швидкого виконання проектів. Важливо відзначити, що дизайнери стикаються з викликом, що пов'язаний з роботою з клієнтами, зокрема у комунікації та презентації кінцевого варіанту дизайну. Технології віртуальної та доповненої реальності допомагають боротися з проблемами, які впливають на сферу проектування в реальному часі, і тому вони залишаються корисним інструментом у дизайні. Застосування таких технологій є виробництвом компаній, що спеціалізуються на проектуванні дизайн-продуктів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Огляд попередніх досліджень показує, що технології віртуальної та доповненої реальності стали перспективною темою, що розвивається в області програмного забезпечення. Але з точки зору дизайну це питання тільки поверхнево розглядається в літературних джерелах.

Наукові роботи L. Berg, J. Vance [4] та R. Singh at al. [12] зосереджуються на використанні віртуальної реальності в технічних аспектах проектування. З іншого боку, в роботах B. Ysimaz, M. Goken [15], A. Namurcu at al. [6] показується інше визначення, яке пов'язане з дизайнерською діяльністю: «технологія, що дозволяє дизайнерам вийти на вищий рівень вироблення продуктів – створення візуалізації нового покоління».

Роботи зарубіжних авторів T. Mikropoulos, A. Natsis, C. Dede [8] приділяють увагу дослідженню віртуальних середовищ та їх впливу на навчальний процес. Використання імерсивних технологій у навчанні розглядається в роботах J. Cummings & J. Bailenson [5], V. Potkonjak, M. Gardner [9]. Питання наявних проблем віртуальної освіти з технологічної перспективи розглядає Ю.В. Трач у своїй роботі «VR-технології як метод і засіб навчання» [3]. Вплив віртуальної реальності на методологію вищої освіти у дослідженні В. Климнюк «Віртуальна реальність в освітньому процесі» [1].

Приклади успішного використання імерсивних технологій як ефективного інструменту або високоякісного дизайн-продукту представлені в роботах D. Harley [7], I. Wohlgenannt [14]. Стаття J. Radianti at al. [10] розглядає різноманітні засоби віртуальної реальності. Робота S. Riches at al. [11] глибоко освітлює сутність технології віртуальної реальності, розмежовуючи її від доповненої реальності, дає попередження та поради щодо її використання в дизайні, але інформація в цій роботі представлена поверхнево і потребує подальшого дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність вищезазначених досліджень та інших робіт, впровадження технологій віртуальної реальності в дизайн-освіту є процесом, який залишається

недостатньо дослідженим в цілому. Тому важливі зміни можливості їх використання в системі освіти та розширення рівня ефективності для педагогічних працівників та учасників навчання.

Метою даної статті є висвітлення використання технологій віртуальної реальності для модернізації освітніх систем, аналіз та оцінка актуальності наявних додатків доповненої та віртуальної реальності, а також визначення перспективи та можливості їх практичного використання в дизайні.

Виклад основного матеріалу. Іммерсивні технології – це технології розширеної реальності, які повністю або частково дозволяють інтегрувати віртуальні проєкти в реальний світ. Ці технології створюють ефект повної чи часткової присутності в альтернативному просторі, що суттєво модифікує користувацький досвід у різних сферах [13].

Іммерсивні технології включають у себе віртуальну реальність (Virtual Reality, VR), доповнену реальність (Augmented Reality, AR) та технологію змішаної реальності (Mixed reality, MR).

Віртуальна реальність, або VR, представляє собою комп'ютерні системи, які створюють видимі та звукові ефекти, що поглиблюють глядача в уявний світ через екран. Користувач оточується образами та звуками, породженими комп'ютером, які викликають відчуття реальності. Взаємодія зі штучним світом створюється за допомогою різноманітних сенсорів, таких як шолом і рукавички, які взаємодіють з рухами користувача, створюючи враження аудіовізуальних ефектів. Майбутні дослідження в області віртуальної реальності спрямовані на покращення враження реальності для спостерігача [14].

Віртуальна реальність представляє нову технологію безконтактної інформаційної взаємодії, яка досягається через комплексні мультимедійні операційні середовища, створюючи ілюзію поточного входу та присутності в реальному часі в стереоскопічно представленому «екранному світі». З більш абстрактної точки зору це виглядає як зірковий світ, створений уявою користувача.

Віртуальна реальність є високорозвиненою формою комп'ютерного моделювання, яка дозволяє користувачам поглибитися в штучний світ і взаємодіяти з ним за допомогою спеціальних сенсорних пристроїв, які пов'язують рухи користувача з аудіовізуальними ефектами. Під час цього процесу зорові, слухові, дотикові та моторні відчуття користувача замінюються їх імітацією, створеною комп'ютером. Характерні риси віртуальної реальності включають моделювання в реальному часі, відтворення оточення з високим ступенем реалізму та можливість взаємодії з оточенням зі створеним зворотним зв'язком.

Штучний простір, створений комп'ютерами, має всі характеристики реальності, що піддається

впливу та трансформації ззовні. У віртуальній реальності можлива комунікація не тільки з реальними людьми, але й з віртуальними, створеними штучними персонажами.

Таким чином, віртуальна реальність – це створений технічними засобами світ, який відчувається органами чуття. Технологія VR імітує як вплив, так і дію на нього. Важливо відзначити, що комп'ютерний синтез властивостей і реакцій відбувається в реальному часі, що підвищує відчуття реальності. Так, наприклад, для дизайнера інтер'єрів це представляє сучасну та ефективну форму «спілкування» із замовником через прогулянки стилізованими приміщеннями.

Для забезпечення інтерактивного навчання в навчальних закладах у всьому світі застосовуються різноманітні технології, хоча й на різних рівнях. До цих інтерактивних інструментів відносяться і технології VR/AR та MR-реальності. Між цими технологіями існує значна відмінність. Технології доповненої реальності можуть відображати цифрову інформацію (зображення, відео, текст, графіку) поза екранами пристроїв і об'єднувати віртуальні об'єкти з реальним відображенням, використовуючи лише смартфон. У віртуальній реальності за допомогою спеціального шолому або VR-окулярів людина переноситься в повністю змодельований штучний світ на 360°. Основу навчання з використанням віртуальної реальності становлять іммерсивні (занурюючі) технології, які можуть краще сприймати і розуміти навколишню дійсність, занурюючи людину в створене штучне середовище [6].

Технології VR/AR вступають до суттєвих змін у сфері розумних покупок. Наприклад, роздрібні магазини IKEA використовують цю технологію для відображення інтер'єрів з проданими меблями, що значно полегшує вибір для покупців. Компанія Autodesk, яка лідирує в галузі програмного забезпечення для автоматизованого проєктування, також активно використовує доповнену реальність для розширення функціональності своїх продуктів. Програмні засоби Autodesk застосовуються в різних галузях проєктування, включаючи відокремлені деталі та повноцінні конструкції. Завдяки доповненій реальності інженери можуть працювати над об'єктами навіть у найскладніших умовах. Управління всіма функціями програми працює за допомогою інтуїтивних рухів, і кілька фахівців можуть одночасно працювати над одним проєктом.

Доповнена реальність дозволяє споживачам сприймати цифрову інформацію, вбудовану в реальний світ. Це означає, що користувачі можуть переглядати дані про продукти та їх ціни. Компанії з виробництва взуття, такі як Adidas та Nike, вже кілька років активно випробовують можливість доповненої реальності. За допомогою

відсканованого QR-коду ви можете приміряти взуття або одяг, використовуючи технологію доповненої реальності.

Дизайнери також можуть використовувати доповнену реальність для створення віртуальних виставкових залів або подіумів, використовуючи програмне забезпечення для тривимірного дизайну одягу. Це дасть можливість покупцям ознайомитися з новими стилями та тенденціями. Оскільки AR можна використовувати на мобільних пристроях, виставкові зали залишаються доступними для всіх, хто має смартфон або планшет.

Імерсивні технології також трансформують спосіб роботи дизайнерів. З використанням віртуальної реальності дизайнери можуть створювати віртуальні прототипи проєктів і оцінювати їх вигляд на моделі до початку фізичної реалізації. Це допомагає прискоренню процесу проєктування дизайну та робить його більш ефективним. Віртуальна реальність на сьогоднішній день також виявилася дуже популярною в галузі відеогор, описуючи створене комп'ютером середовище, з яким можна взаємодіяти [11]. Рухи користувача в реальному житті точно створені в цифровому відео, що дозволяє йому випробувати гру або відео в режимі реального часу. Наприклад, Марк Цукерберг використовував інструменти віртуальної реальності для створення VR-турів у Пуерто-Ріко.

Змішана реальність являє собою об'єднання реального з елементами доповненої та віртуальної реальності. Ця технологія дозволяє дизайнерам і клієнтам взаємодіяти з 3-D моделями.

Переваги технологій VR включають:

- Інформативність: при дизайні середовища та інтер'єру можна чітко спостерігати за найменшими деталями, що робить концептуальні докази особливо переконливими, особливо при переміщенні внутрішніми просторами.

- Емоційність: вплив зовнішніх та внутрішніх просторів на спостерігача відбувається швидше та активніше, завдяки зовнішнім зображенням, а також виникають більш інтенсивні емоції.

- Інтерактивність: дизайнер може створити захопливий атмосферний сценарій з участю спостерігача, моделювати ланцюжок можливих подій, що розкривають ідею та потенціал проєкту.

В освітній галузі активно впроваджується використання віртуальної та доповненої реальності, що змінює спілкування між студентами та викладачами. Завдяки цій технології, імерсивний та інтерактивний зміст стає доступним для широкого масштабу з будь-якої точки світу. Наприклад, ще в 2017 році Google запустив програму «Експедиції Google» для студентів і викладачів. Основна ідея полягала в тому, щоб дати освітнім установам можливість вивчати області різних країн світу, наче вони фактично знаходились там.

Уся інформація надходить через персональний комп'ютер або окуляри віртуальної реальності, і користувач сам визначає тривалість та зручність навчання. Обираючи цей спосіб саморозвитку чи навчання, людина може вирішувати питання самостійно, без зовнішньої допомоги, що завжди залишається цікавим і захоплюючим. Варіанти використання VR-навчання включають повне занурення у віртуальний світ, де користувач може максимально перебувати в недоступному фізичному місці, і всі події виглядають як реальні; або без занурення у віртуальну реальність, що використовується для виконання проєктної роботи, де можна переглядати проєкт, виявляти недоліки та виправляти їх.

Імерсивні технології також змінюють ключову роль у навчанні студентів з фізичними, соціальними чи когнітивними порушеннями. Це забезпечує можливість створення інклюзивного навчального середовища, де визначаються і враховуються можливості та потреби кожного здобувача. Такий підхід може виявитися одним кроком у реалізації демократизації знань.

Розглядаючи технічний аспект доступу до віртуальної реальності, важливо відзначити, що доступний бюджетний варіант окулярів віртуальної реальності Esperanza Glasses 3D VR коштує приблизно 120 гривень. Ці окуляри можуть зануритися у віртуальний світ, використовуючи лише смартфон. Для цього необхідно завантажити та встановити один із додатків із Google Play або Apple Store з ключовими словами «3D VR 360», розмістити смартфон у спеціальний слот, запустити додаток, встановити картридж із телефоном у шолом і поринути у віртуальний світ. Проте лише володіння VR-шоломом та смартфоном недостатнє для належної організації якісного освітнього процесу. Ключовим елементом є наявність навчального контенту, який слід використовувати з цими пристроями.

Освітній вміст можна класифікувати за трьома типами: відео 360°, платформи та майданчики, інтерактивні програми. Використання відеофайлів у форматі Video 360° є найбільш простим для викладача. Цей контент знімається за допомогою спеціальних камер, які дозволяють переглядати простір з усіх боків. Під час перегляду таких файлів у шоломах віртуальної реальності відчувається відчуття безпосередньої присутності там.

На віртуальних платформах навчальне середовище створюється в режимі реального часу, де учасники одночасно занурені у віртуальну реальність. Це можуть бути віртуальні лекції та практикуми на таких платформах, як Rumii, EngageVR, Anyland, NeosVR, High Fidelity або Bigscreen. Платформи Altspace та Vtime надають широкі можливості, зокрема для вивчення іноземних мов. Переваги таких платформ полягають

у можливостях інтерактивності та спільного навчання.

Інтерактивні програми є повністю автономними та готовими до використання розробками, які можуть використовуватися на заняттях. Прикладами є Apollo 11 VR, віртуальний музей The VR Museum of Fine Art, гра InMind-2, Minecraft Education, або застосування з анатомії 3D Organon Anatomy, офіційним дистриб'ютором якого є ERC. Цікавим продуктом є онлайн-курс із ділової англійської мови Virtual Speech, який представляє собою гібрид традиційного онлайн-курсу та практики у віртуальній реальності. Також різні типи контенту можна комбінувати в межах однієї навчальної платформи. Освітній контент для віртуальної реальності легко доступний у різних джерелах, таких як YouTube, де присутні відео у форматах 360° та спеціально адаптовані VR-роліки, які здобувають популярність щодня. Крім того, існує безліч додатків, які можуть конвертувати фотографії та відео у формат 3D. Також на платформах, таких як App Store, Google Play або Steam, доступно кілька десятків різноманітних VR-додатків.

Зазначимо, що розвиток технологій віртуальної реальності в Україні пов'язаний з рядом проблем, які ускладнюють їх впровадження. Використання VR/AR реальності у сфері дизайну вимагає забезпечення комплексної підготовки, включаючи навчання персоналу з використанням спеціального програмного забезпечення, придбання необхідного обладнання та потужних комп'ютерів для оперативної обробки інформації в режимі реального часу, а також створення більш інтуїтивного та спрощеного інтерфейсу для взаємодії користувача з технологіями. Важливо, щоб інтерфейс та технічне оснащення ставали більш доступними та простими для користувачів. Існують також певні технічні труднощі при передачі інформації, оскільки мозок не сприймає зображення як реальне, якщо воно змінюється лише через секунду після повороту голови. Непорушний тривимірний світ виявляється при підтримці менше 20 мс, а деякі дослідники навіть рекомендують досягти менше 4 мс затримки від початку руху для відображення необхідного зображення на екрані.

Проблеми також виникають через недостатню комп'ютерну грамотність, яка виявляється не лише серед звичайних користувачів та замовників, але і самих дизайнерів. Підвищення рівня комп'ютерної освіти у населення є необхідним для комфортного використання не тільки комп'ютерів, але й програм та VR-шоломів. Зі появою нового обладнання приходить нове покоління 3D-софту, яке працює в режимі реального часу.

Висновки. Галузь VR-технологій відкриває широкі перспективи, зокрема для дизайнерів інтер'єру, архітекторів, девелоперських компаній, виробників виставкових стендів, виробників

меблів та творців малих архітектурних форм. Сучасний підхід до розвитку і використання VR-технологій відкриває нові горизонти для формування предметно-просторового середовища. У сфері дизайну оточення технологія VR не тільки асоціюється з візуалізацією тривимірної моделі, але й стає додатковою формою абстракції, доповнюючи традиційний підхід до комп'ютерного проектування.

Імерсивні технології володіють значним потенціалом для підвищення ефективності дизайнерів. Технології розширеної реальності живо відтворюють дизайн-продукти, причому візуалізація стає ключовою у проектуванні. Подання проекту у віртуальній реальності забезпечує реалістичне візуальне сприйняття дизайну, що виходить за межі масштабів і перспектив, які можуть бути досягнуті в 2D дизайні. Ефективне використання дизайну та технологій розширеної реальності дає брендам можливість використовувати різноманітні компоненти дизайну, такі як прокладена креативна стратегія, впровадження передових практик, ергономічне подання інформації, естетичний видимий дизайн тощо.

Віртуальна реальність широко використовується в освітній галузі, вносячи суттєві зміни в навчальний процес для обох сторінок – як для студентів, так і для викладачів. Завдяки VR іммерсивний та інтерактивний контент став більш доступним.

Технології, які сприяють створенню інтерактивних занять у віртуальній реальності, з використанням різноманітних медіа, таких як фото360, відео360, та 3D-моделі, очікують на широке поширення в найближчому майбутньому. Це станеться, зокрема, через те, що використання віртуальної реальності в навчанні можливе для людей різних вікових груп, які мають намір освоїти нову професію чи вдосконалити свої навички. Варто зауважити, що в сучасний час віртуальна система освіти не може вважатися повноцінною, але її слід розглядати як додатковий інструмент навчального процесу, який є ефективним засобом підтримки освіти. Акцентуючи увагу на тому, що відведення 5–10 хвилин для знайомства із VR/AR-контентом є більш ніж достатнім, слідом за тим, що не всі люди однаково взаємодіють з VR, а деякі можуть зіткнутися з труднощами адаптації до віртуальної реальності, такими як запаморочення, нудота та дезорієнтація, які, втім, є індивідуальними особливостями кожної людини. Важливо відзначити, що сучасні технології електронного навчання, зокрема VR-технології, мають численні переваги, але вони поступово призводять до зменшення взаємодії між викладачем і студентом. Викладач стає заміненим інтерактивним контентом, а сам студент взаємодіє не з живою особистістю, а з її віртуальним відображенням.

Таким чином, впровадження технологій електронного навчання має бути виправдане тільки при досягненні нового рівня якості навчання та наданні нових можливостей для студентів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Климнюк В. Є. Віртуальна реальність в освітньому процесі. Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. 2018. № 2. С. 207–212.
2. Мельник І., Задерей Н., Нефьодова Г. Доповнена та віртуальна реальність як ресурс навчальної діяльності студентів. URL: <http://itcm.comp-sc.if.ua/2018/melnuk.pdf> (дата звернення: 28.11.2023).
3. Трач Ю. VR-технології як метод і засіб навчання. Освітологічний дискурс. 2017. № 3–4. С. 309–322. DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2017.3-4.3932>.
4. Berg L., Vance J. Industry use of virtual reality in product design and manufacturing: a survey. *Virtual Reality*. 2018. № 21. P. 1–17. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10055-016-0293-9>.
5. Cummings J. J., & Bailenson J. N. How immersive is enough? A meta-analysis of the effect of immersive technology on user presence. *Media Psychology*. 2016. No 19 (2). P. 272–309. DOI: <https://doi.org/10.1080/15213269.2015.1015740>.
6. Hamurcu A., Timur Ş., Rızvanoğlu K. An overview of virtual reality within industrial design education. *Journal of Engineering, Design and Technology Education*. 2020. № 6. P. 1889–1905. DOI: <https://doi.org/10.1108/jedt-02-2020-0048>.
7. Harley D. Palmer Luckey and the rise of contemporary virtual reality. *Convergence*. 2019. № 26. P. 1144–1158. DOI: <https://doi.org/10.1177/1354856519860237>.
8. Mikropoulos T. A., & Natsis A. Educational virtual environments: A ten-year review of empirical research (1999–2009). *Computers and Education*. 2011. № 56 (3). P. 769–780. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2010.10.020>.
9. Potkonjak, V., Gardner, M., Callaghan, V., Mattila, P., Guetl, C., Petrović, V. M., & Jovanović, K. (2016). Virtual laboratories for education in science, technology, and engineering: A review. *Computers and Education*, 95, 309–327. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2016.02.002>.
10. Radianti J., Majchrzak T.A., Fromm J., Wohlgenannt I. A systematic review of immersive virtual reality applications for higher education: Design elements, lessons learned, and research agenda. *Computers & Education*. 2020. № 147:103778. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2019.103778>.
11. Riches S., Elghany S., Garety P., Rus-Calafell M., Valmaggia L. Factors Affecting Sense of Presence in a Virtual Reality Social Environment: A Qualitative Study. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*. 2019. № 22. P. 288–292. DOI: <https://doi.org/10.1089/cyber.2018.0128>.
12. Singh R. P., Javaid M., Kataria R., Tyagi M., Haleem A., Suman R. Significant applications of virtual reality for COVID-19 pandemic. *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews*. 2020. № 14. P. 661–664. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.dsx.2020.05.011>.
13. Stanney K., Lawson B.D., Rokers B., Dennison M., Fidopiastis C., Stoffregen T., Weech S., Fulvio J. M. Identifying Causes of and Solutions for Cybersickness in Immersive Technology: Reformulation of a Research and Development Agenda. *International Journal of Human–Computer Interaction*. 2020. № 36. P. 1783–1803. DOI: <https://doi.org/10.1080/10447318.2020.1828535>.
14. Wohlgenannt I., Simons A., Stieglitz S. Virtual Reality. *Business & Information Systems Engineering*. 2020. № 62. P. 55–61. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12599-020-00658-9>.
15. Ysimaz B., Goken M. Virtual reality (VR) technologies in education of industrial design, *Global Journal on Humanities and Social Science*. 2016. Iss. 3, P. 498–503. URL: https://www.academia.edu/35119752/Virtual_reality_VR_technologies_in_education_of_industrial_design (дата звертання: 29.11.2023).

«ЦИФРОВИЙ КВАЗІПРОФЕСІЙНИЙ ОФІС» ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

“DIGITAL QUASI-PROFESSIONAL OFFICE” FOR THE FORMATION OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Статтю присвячено проблемі формування підприємницької та цифрової компетентності студентів засобами цифрового проектування при вивченні дисциплін психолого-педагогічного циклу у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. Її метою є висвітлення авторських підходів до можливостей «дуального навчання» з дисципліни (предмету) та формування підприємницької компетентності засобами цифрових ресурсів та цифрового підприємницького проектування «Цифрового квазіпрофесійного офісу». Здійснено науковий аналіз сучасних тенденцій цифровізації в ЄС та Україні, описано основні стратегії, завдання, заходи, параметри і рамкові показники та умови цифровізації з конкретними цілями і задачами, про які йдеться у документах ЄС. На основі узагальнення першоджерел визначено суттєві проблеми застосування цифрових сервісів у навчанні студентів, як то: певна неузгодженість використання цифрових ресурсів у процесі професійної підготовки студентів, обмежене встановлення пріоритетів показників ефективності для навчання окремих цифрових інструментів, деяка фрагментація методологічних підходів до їх використання. До недоліків також віднесено неузгодженість методичних процедур для виявлення ефективності предметного навчання з використанням цифрових ресурсів і представлення його результатів, зокрема – формування професійної компетентності та її складників – цифрової та підприємницької компетентності. Для вирішення деяких із вказаних проблем, запропоновано застосувати «дуальний» підхід: навчання цифровим технологіям через предметний зміст дисципліни, і вивчення дисципліни та формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців за допомогою цифрових ресурсів. В рамках представленого дослідження, студентам було запропоновано завдання з проектування свого власного «Цифрового квазіпрофесійного офісу». В результаті такого цифрового проекту кожен студент отримав свою власну унікальну карту майбутньої професійної діяльності і свій власний «офіс», який може бути втілений в реальному часі. Виконання такого завдання дало змогу кожному студенту обрати цифрові ресурси, необхідні для власної діяльності, й проаналізувати, яким чином вони узгоджуються з «технологіями майбутнього».

Ключові слова: професійна освіта, цифрові навчальні ресурси, підприємницька компетентність, модель «Цифровий квазіпрофесійний офіс», цифрові дидактичні інструменти, інноваційні технології навчання.

ментність, модель «Цифровий квазіпрофесійний офіс», цифрові дидактичні інструменти, інноваційні технології навчання.

The article is devoted to the problem of forming the entrepreneurial and digital competence of students by means of digital design when studying the disciplines of the psychological and pedagogical cycle in the process of professional training of future specialists. Its purpose is to highlight the author's approaches to the possibilities of «dual learning» in the discipline (subject) and the formation of entrepreneurial competence by means of digital resources and digital entrepreneurial design of the «Digital Quasi-Professional Office».

A scientific analysis of modern digitization trends in the EU and Ukraine has been carried out, the main strategies, tasks, measures, parameters and framework indicators and conditions of digitalization with specific goals and objectives mentioned in EU documents have been described. Based on the summarization of primary sources, significant problems of the use of digital services in student education are identified, such as: certain inconsistency in the use of digital resources in the process of professional training of students, limited prioritization of performance indicators for teaching individual digital tools, some fragmentation of methodological approaches to their use.

Disadvantages also include the inconsistency of methodical procedures for identifying the effectiveness of subject training using digital resources and presenting its results, in particular, the formation of professional competence and its components – digital and entrepreneurial competence. To solve some of the specified problems, it is proposed to apply a «dual» approach: teaching digital technologies through the subject content of the discipline, and studying the discipline and forming the entrepreneurial competence of future specialists with the help of digital resources. As part of the presented study, students were offered the task of designing their own «Digital Quasi-Professional Office». As a result of such a digital project, each student received his own unique map of future professional activity and his own «office», which can be implemented in real time. Completing such a task allowed each student to choose the digital resources necessary for their own activities and analyze how they are compatible with the «technologies of the future».

Key words: professional education, digital learning resources, entrepreneurial competence, model “Digital quasi-professional office”, digital didactic tools, innovative learning technologies.

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.44>

Ковальчук Г.О.,

докт. пед. наук, професор,
професор кафедри педагогіки
та психології

Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана,
професор кафедри філософії
та педагогіки
Національного транспортного
університету

Баніт Ю.С.,

здобувач кафедри педагогіки
та психології

Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В сучасних соціально-економічних умовах у нашій країні, навіть у драматичний воєнний час, продовжує активно здійснюватися цифрова трансформація в усіх секторах і галузях суспільного

життя, з урахуванням євроінтеграційної стратегії України та входження до системи Єдиного цифрового ринку ЄС [3; 9; 12; 13; 14]. У Законі України «Про Національну програму інформатизації» [6] вказується, що цифровізація означає процес

впровадження цифрових технологій у всі сфери суспільного життя, і це передбачає завдання, у тому числі, й для педагогів професійної та вищої освіти творчої та системної роботи щодо формування відповідних компетентностей і навичок студентів – цифрових навичок (*Digital Competence*) для використання інноваційних *цифрових ресурсів та цифрових технологій*, під якими в законодавстві визначено «сукупність систематизованих правових, науково-технічних, організаційних рішень, спрямованих на застосування комп'ютерної та іншої електронно-обчислювальної техніки, програмного забезпечення та інших засобів для зменшення участі користувача інформаційно-комунікаційних систем і засобів інформатизації під час збирання, приймання, обробки, передавання інформації чи трудомісткості виконуваних операцій» [6]. З урахуванням потреб загальної суспільної цифровізації нові завдання щодо застосування інноваційних (цифрових) технологій постають також у системі освіти і професійної підготовки. «Сьогоднішня система освіти і науки має зазнати докорінних цифрових змін і відповідати світовим тенденціям цифрового розвитку для успішної реалізації кожною людиною свого потенціалу. На сьогодні дедалі більше професій потребують набуття високого рівня цифрових компетентностей і володіння новітніми технологіями» (*Сергій Шкарлет, Міністр освіти і науки України, 2021 р.*).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підвищенню ефективності навчання студентів майбутніх фахівців з використанням цифрових технологій, за допомогою цифрових ресурсів і мобільних технологій (Web-ресурсів, інтернет-ресурсів, онлайн-сервісів і платформ для навчання тощо) у процесі професійної освіти присвячено багато урядових, національних та європейських директив і проєктів, досліджень вітчизняних та закордонних учених. Зокрема, про основні стратегії, завдання, заходи, параметри і рамкові показники та умови цифровізації розлого йдеться у документах Європейського парламенту і Ради [2; 3; 9; 12]. Так, Політична програма «Цифрового десятиліття» спрямовує цифрову трансформацію Європи до 2030 року із конкретними цілями і задачами. У документі зазначається, що Європа прагне розширити можливості бізнесу і людей в орієнтованому на людину, стійкому і процвітаючому цифровому майбутньому [13]. Серед чотирьох цілей цієї програми дві безпосередньо стосуються людей та бізнесу.

У Стратегії Єдиного цифрового ринку ЄС [12] зазначається, що вона спрямована на створення нових робочих місць, розвиток конкуренції, інновацій та збільшення інвестицій і базується на таких трьох елементах: *Доступ*: розширення доступу споживачів та підприємств до цифрових товарів і послуг в Європі; *Середовище*: надання

відповідних умов і рівних можливостей для розвитку цифрових мереж та інноваційних послуг; *Економіка і суспільство*: якомога ефективніше використання потенціалу зростання цифрової економіки [12].

Про необхідність створення єдиного цифрового освітнього середовища, яке об'єднує всіх суб'єктів освітньої та наукової діяльності, що забезпечує простір для комунікації та обміну даними наголошується у документах і проєктах Міністерства освіти і науки України [10]. Про можливості використання електронних навчальних ресурсів та організації цифрового навчання висвітлено у працях Ковальчук Г.О., Баніта Ю.С. [1; 4]. Поняття проєктно-цифрової діяльності, зміст і методики використання та ефективність у навчанні студентів характеризують Наливайко О.О., Прокопенко А.І., Кабусь Н.Д., Хатунцева С.М. та наголошують дієвості освітніх цифрових проєктів під час вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу для розвитку взаємодії студентів, можливостей майбутнього професійного успіху через створення якісного цифрового продукту тощо [5]. Поняття цифрового освітнього середовища, його зміст і структуру досліджує Сторонська О.С. [8]. Передові практики цифрової освіти (впровадження онлайн-курсів, віртуальних лабораторій, інтерактивних засобів навчання) описують Станіченко О.Ф., Мусоріна М.О., Брюховецька І.В. [7] та інші дослідники. Як зазначають фахівці на прикладі платформи «Дія», цифрові технології – це єдиний ресурс, який забезпечує «всі життєві ситуації» за допомогою цифрового ідентифікатора (Віце-прем'єр Молдови Думитру Алайба, 2023).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З урахуванням актуальності проблеми цифрової трансформації суспільства й реалізації її завдань у процесі професійної підготовки фахівців доцільним є врахування *вимог, складників, технологічних і людських чинників ефективності* суспільної цифровізації, які викладені у програмних документах ЄС та можуть бути імплементовані у процес предметного навчання. Зокрема, до технологічних чинників можемо віднести цифрові ресурси (сервіси), які можуть бути використані як для навчання, так і для професійної або суспільної діяльності, а також для квазіпрофесійного цифрового проєктування своєї майбутньої професії. Однак, різноманітність можливостей, задач і видів електронних освітніх, Web і цифрових ресурсів спричиняє деякий хаос і неузгодженість у їх використанні в процесі професійної підготовки студентів, що створює враження їх взаємозамінності й майже тотожності. А відмінності між ними студентами розглядаються через призму «цікаво – нецікаво». Серед важливих проблем цифровізації у навчанні можемо відзначити обмежене встановлення пріоритетів показників ефективності для

навчання окремих цифрових інструментів, деяка фрагментація методологічних підходів до їх використання для взаємодії в групі. До недоліків також можна віднести неузгодженість методичних процедур, які могли б виявити ефективність предметного навчання з використанням цифрових ресурсів і представлення його результатів, які можна характеризувати в аспекті досягнення цілей навчання, зокрема – формування професійної компетентності та її складників – цифрової та підприємницької компетентності. Для вирішення деяких із вказаних проблем, на нашу думку, доцільно застосувати «дуальний» підхід: навчання цифровим технологіям (і формування цифрової компетентності/ грамотності) через предметний зміст дисципліни, і вивчення дисципліни і формування професійної компетентності та її компонентів (підприємницької компетентності) за допомогою цифрових ресурсів.

Мета статті: висвітлити авторські підходи до можливостей «дуального навчання» з дисципліни (предмету) та формування підприємницької компетентності засобами цифрових ресурсів та цифрового підприємницького проектування «*Цифрового квазіпрофесійного офісу*» за принципом «забезпечення всіх можливих (підприємницьких) ситуацій».

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах широкого впровадження цифрових сервісів та інструментів педагогісти постали перед важливими завданнями упровадження цифрових інновацій у практику підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. У документах ЄС щодо розвитку цифрової економіки окрема увага зосереджується на питаннях навчання цифровим технологіям для підприємництва у процесі підготовки молоді до професійної діяльності, формування їх цифрової та підприємницької компетентностей [3; 9; 12; 13]. При цьому, поняття «цифрова компетентність (грамотність)» означає динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій [12]; «підприємницька компетентність» відноситься до здатності людини втілювати ідеї в дії, використовувати різноманітні можливості й перетворювати їх у цінності для інших [1].

Динамічні процеси цифрової трансформації суспільства актуалізують і нові завдання для освітніх систем, зокрема, постійного оновлення цифрових навичок і компетентностей учасників цифрового ринку; створення власних діяльнісних згуртувань за тематикою економічних чи суспільних інтересів; моніторингу інноваційних цифрових продуктів та їх імплементації у свою діяльність тощо. Сучасні *інноваційні цифрові послуги*

інформаційного суспільства забезпечують глибокі соціальні та економічні перетворення в ЄС, суттєво змінюють повсякденне життя громадян, формують та перетворюють способи їх спілкування, зв'язку, споживання та зайняття бізнесом, підтримують розширення виробництва, надають важливі дані для широкого спектру повсякденних потреб, персональної навігації, забезпечення точності та прийняття рішень, підтримки стратегії рівності, покращення умов праці через цифрові платформи тощо [2; 12; 13; 14].

Водночас, для включення молоді та студентів у ці суспільні тенденції важливими є програми і методики розвитку в студентів (учнів) інтересу до цифрових технологій професійного спрямування, навчання наукомістким технічним навичкам, стимулювання використовувати цифрові інструменти для високого рівня взаємодії зацікавлених учасників, обміну знаннями і досвідом у тематичних мережах, забезпечення рівного доступу до освіти і навчання, збільшення своїх економічних можливостей за допомогою різноманітних цифрових сервісів та інструментів. Вищевказані події цифрової трансформації впливають на умови і динаміку нашого життя, а отже, і наша соціально-освітня модель професійної підготовки молоді повинні бути пристосовані до нової реальності.

На європейському форумі «Цифрова конференція EU4Digital для Східного партнерства за темою: «*Цифрова стратегічна автономія: використання цифрових технологій для розширення можливостей спільнот і економік*» [9] особливо підкреслювалось, як саме цифрові технології та зв'язок призводять до змін в роботі, в забезпеченні сталого розвитку економіки та суспільства. Зазначалось також, що цифрове майбутнє регіону (в т.ч. України) суттєво залежить від людського фактора, співпраці та спільних стандартів і регіональних стратегій, що сприяють досягненню таких амбітних цілей, як: побудови цифрової спільноти, заохочення інновацій, удосконалення інфраструктури зв'язку, розширення доступу до онлайн-послуг, стимулювання розвитку рівня цифрових навичок, кількості робочих місць, торгівлі, забезпечення надійності цифрової екосистеми та кібербезпеки, розкриття потенціалу нових технологій, посилення економіки та підвищення конкуренції тощо.

З урахуванням зазначених чинників і тенденцій цифрових суспільних змін, постає потреба їх відображення в інноваційних дидактичних технологіях і методиках професійної підготовки майбутніх фахівців. Важливими елементами цифровізації навчання, які безпосередньо визначає викладач з урахуванням вимог Рамки цифрової компетентності, є зміст (медіа-контент) своєї дисципліни, певний набір електронних (цифрових) освітніх ресурсів, цифрових інструментів для самооцінювання, навчальної мотивації та зворотного зв'язку.

Як зазначалось вище, у процесі «цифрового» навчання важливо критично обирати, які електронні освітні ресурси, цифрові інструменти і платформи обирати відповідно до цілей професійної підготовки майбутніх фахівців.

У процесі нашого дослідження щодо формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців при викладанні дисциплін психолого-педагогічного циклу («Розвиток підприємництва та підприємливості», «Тренінгові технології навчання», «Психологія», «Інноваційно-комунікативні технології в освіті», «Методика проведення бізнес-тренінгів», «Основи андрагогіки»), студентам було запропоновано завдання аналізу й характеристики цифрових (електронних освітніх) ресурсів, які можуть бути застосовані в процесі професійної підготовки. Підготовлені студентами матеріали зазвичай враховують власний досвід і прихильності кожного, та доступність таких ресурсів «тут-і-тепер», отже й подібні аналітичні огляди мають фрагментарний і несистемний характер. При цьому спостерігаються певні труднощі проектування студентами перенесення знань у своє професійне майбутнє, отже й результати цієї начальної роботи мають тимчасовий ефект і відокремлені від професійної реалізації цифрових навичок. Додатково, студенти ознайомлюються з експертними матеріалами щодо тенденцій сучасного галузевого розвитку ринку праці [11]. В рамках наступного етапу нашого дослідження, нами було запропоновано для студентів спеціальностей «маркетинг» (2-й курс), «інженер-педагог» (2–3–4-й курси), «архівна справа і документознавство» (4-й курс) в рамках самостійної роботи з вищевказаних дисциплін завдання з проектування свого власного «Цифрового квазіпрофесійного офісу». Під поняттям «Цифровий (квазі) професійний офіс» – ми розуміємо «центр (вузол) управління виробничими (господарськими) процесами суб'єкта господарювання, який має зв'язок з усіма етапами, структурами й елементами діяльності, та через який відбувається координація всіх функцій» (Ковальчук Г.О., 2023). Проєкт включає такі види завдань: обрати вид своєї бажаної професійної діяльності; скласти схему (модель) свого віртуального офісу з управління виробничими (господарськими) процесами; вказати якомога детальніше, які види робіт здійснюються у процесі професійної діяльності через це «Цифровий квазіпрофесійний офіс»; назвати і описати цифрові, соціально-гуманітарні чи дидактичні технології використовуються щодо кожного виду квазіпрофесійних робіт і які цифрові ресурси для цього використовуються. В результаті такого цифрового проєкту кожен студент отримує свою власну унікальну карту майбутньої професійної діяльності і свій

власний «Цифровий квазіпрофесійний офіс», який може бути втілений в реальному часі. Відбувається також зміна методологічного підходу до навчання – з предметно-орієнтованого на особистісно-орієнтований та діяльнісно-рольовий. Завдання можна виконувати в парах і групах, однак, більшість студентів захотіли його виконувати індивідуально. Виконання завдання «Цифровий квазіпрофесійний офіс» дало змогу кожному студенту обрати цифрові ресурси, необхідні для власної діяльності, й проаналізувати, яким чином вони узгоджуються з «технологіями майбутнього» [11]. Збільшення кількості виконаних завдань з цифрового проектування порівняно з традиційними видами робіт («описати», «навести приклади» тощо) та їх персоналізована значимість для кожного студента дозволяє нам стверджувати про доцільність та ефективність такої навчальної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У практиці професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти широко використовуються найрізноманітніші технології інформатизації та цифрового навчання окремих дисциплін та цифровізації фахової, зокрема, підприємницької освіти. Здійснюються теоретичні дослідження видів Web і цифрових ресурсів та методик їх застосування. Водночас суттєве збільшення ЕОР та цифрових сервісів актуалізує проблему «трансфер-фокусованого» навчання, що відповідає критеріям цільовідповідності перенесення знань з навчального середовища у практичну (квазіпрофесійну) діяльність.

Обґрунтування і розроблення моделі «Цифрового квазіпрофесійного офісу» та методики її використання у процесі професійного навчання для формування підприємницької та цифрової компетентності студентів – майбутніх фахівців надало можливість у ході нашого дослідження оптимізувати застосування цифрових ресурсів з урахуванням їх суб'єктної значимості для підприємницької підготовки за принципом «забезпечення всіх можливих ситуацій» підприємницької діяльності. Розроблені авторські методики виявились ефективними у процесі формування підприємницької компетентності, що підтверджено кількісними і якісними результатами предметного навчання студентів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баніт Ю.С. Електронні навчальні ресурси для підприємницької підготовки майбутніх фахівців. Електронний збірник наукових праць «Distance education in Ukraine: innovative, normative-legal, pedagogical aspects». № 3 (2023 г.). С. 66–74. DOI: <https://doi.org/10.18372/2786-5495.1.17765>
2. Закон про цифрові послуги ЄС. Документ 52020PC0825. Пропозиція Європейського

парламенту і Ради про єдиний ринок цифрових послуг та внесення змін в Директиву 2000/31/ЕС COM/2020/825. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/> (дата звернення: 25.08.2023)

3. Європейський рух до цифрового десятиліття. URL: <https://state-of-the-union.ec.europa.eu/state-union-2022/state-union-achievements/advancing-europes-digital-decade> (дата звернення: 25.08.2023)

4. Ковальчук Г.О., Баніт Ю. Формування підприємливості студентів: цифрове навчання для цифрового середовища. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 37, 2021. С. 359–363. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/37/75.pdf>

5. Наливайко О. О., Прокопенко А. І., Кабусь Н. Д., Хатунцева С. М. Проєктно-цифрова діяльність як засіб формування цифрової компетентності студентів гуманітарних спеціальностей. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2022, Том 87, № 1. С. 218–235. DOI: 10.33407/itlt.v87i1.4748

6. Про Національну програму інформатизації. Закон України Документ 2807-ІХ, від 01.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20> (дата звернення: 25.08.2023)

7. Станіченко О.Ф., Мусоріна М.О. Передові практики цифрової освіти: впровадження онлайн-курсів, віртуальних лабораторій та інших інтрактивних засобів навчання в закладах освіти. *Інноваційна педагогіка*, Випуск 64. Том 2. 2023. С. 176–180. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.2.33>

8. Сторонська О.С. Цифрове освітнє середовище як об'єкт німецьких педагогічних студій. *Інноваційна педагогіка*, № 64, 2023. С. 196–199. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.2.37>

9. Третя Цифрова конференція EU4Digital для Східного партнерства (СП) (14 листопада 2023 року). «Цифрова стратегічна автономія: використання цифрових технологій для розширення можливостей спільнот і економік». URL: <https://eufordigital.eu/news> (дата звернення: 25.08.2023)

10. Цифрові сервіси для освіти. URL: <https://moos4ua.online/> (дата звернення: 25.08.2023)

11. Debiprasad Bandopadhyay. The 16 Fastest Growing Industries of The Future (2021). URL: <https://www.linkedin.com/pulse/16-fastest-growing-industries-future-2021-debiprasad-bandopadhyay> (дата звернення: 25.08.2023)

12. Eu4Digital. Цифрова стратегія ЄС. URL: <https://eufordigital.eu/ru/discover-eu/eu-digital-strategy/> (дата звернення: 25.08.2023)

13. Europe's Digital Decade: digital targets for 2030. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en

14. Monitoring the EU Digital Transformation: minimising burdens and fostering collaboration as key factors. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/jrc-news-and-updates/monitoring-eu-digital-transformation-minimising-burdens-and-fostering-collaboration-key-factors-2023-10-20_en

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПУБЛІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮНИХ ДОСЛІДНИКІВ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

MODEL OF DEVELOPMENT OF PUBLISHING ACTIVITY OF YOUNG RESEARCHERS: PROSPECTS OF IMPLEMENTATION

У статті представлено результати реалізації проекту «Науково-методичне забезпечення створення електронного журналу відкритого доступу для оприлюднення результатів наукової діяльності учнів Малої академії наук України» на виконання програми спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України на 2021–2023 роки. Обґрунтовано доцільність підготовки юних дослідників до публікаційної діяльності у фахових виданнях. Наведено узагальнений стислий аналіз останніх наукових досліджень, присвячених публікаційній діяльності, теоретичним та практичним аспектам використання відкритих електронних журнальних систем. Представлено модель розвитку публікаційної діяльності юних дослідників, яка складається з наступних компонентів: мотиваційно-цільовий, організаційно-процесуального, змістового та операційно-технічного, діагностичного та результативного. Описано зміст компонентів зазначеної моделі. З'ясовано переваги використання платформи Open Journal Systems (OJS), на якій розгорнуто електронне видання. Обґрунтовано обрану публікаційну модель відкритого журналу та визначено її унікальність у порівнянні із традиційними науковими електронними виданнями, що базована на використанні принципу гейміфікації. Виокремлена проблема підготовки юних дослідників до публікаційної діяльності та діяльності рецензентів та подано вирішення її шляхом навчання на окремо створені платформи дистанційного навчання NEO LMS. Подано узагальнену структуру створених електронних навчальних курсів (ЕНК) та зміст їх модулів. Виокремлені переваги застосування інструментів гейміфікації на платформі NEO LMS, які можуть якісно підготувати юних дослідників до публікаційної діяльності, розвитку їх наукового стилю мовлення, формування навичок аргументації та інтерпретації. Виокремлені дискусійні питання та питання для подальших наукових розвідок.

Ключові слова: публікаційна діяльність юних дослідників, освітні моделі, відкриті електронні журнальні системи, відкрита освіта, наукова освіта, електронні навчальні курси.

The article presents the results of the implementation of the project “Scientific and methodological support for the creation of an open access electronic journal for the publication of the results of the scientific activity of students of the Small Academy of Sciences of Ukraine” for the implementation of the program of joint activities of the Ministry of Education and Science of Ukraine and the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine for 2021–2023. The expediency of preparing young researchers for publishing activities in professional publications is substantiated. A generalized concise analysis of the latest scientific research devoted to publishing activities, theoretical and practical aspects of using open electronic journal systems is given. The model of the development of the publishing activity of young researchers is presented, which consists of the following components: motivational-targeted, organizational-procedural, substantive and operational-technical, diagnostic and results. The content of the components of the specified model is described. The advantages of using the Open Journal Systems (OJS) platform, on which the electronic publication is deployed, have been clarified. The chosen publication model of the open journal is substantiated and its uniqueness compared to traditional scientific electronic publications, which is based on the use of the gamification principle, is determined. The problem of preparing young researchers for publishing activities and activities of reviewers is singled out and its solution is presented through training on the separately created distance learning platform NEO LMS. The generalized structure of the created electronic training courses (ELC) and the content of their modules is presented. The advantages of using gamification tools on the NEO LMS platform are highlighted, which can qualitatively prepare young researchers for publishing activities, development of their scientific style of speech, formation of argumentation and interpretation skills. Debatable questions and questions for further scientific research are highlighted.

Key words: publishing activity of young researchers, educational models, open electronic journal systems, open education, scientific education, electronic training courses.

УДК 37.047

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.45>

Кочарян А.Б.,

канд. пед. наук,

ст. співробітник відділу проектування розвитку обдарованості

Інституту обдарованої дитини

Національної академії педагогічних наук України

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Питання публікаційної діяльності дослідників постійно залишається актуальним. Аналізуючи відкритий науковий простір ми можемо констатувати – дослідження публікаційної діяльності не є новими для дослідників. Просте, за останні роки збільшується популярність таких досліджень. Ми погоджуємось із науковцями, які пов'язують таке пошук впливом тренду відкритої освіти та появою системи ідентифікації науковців та бібліографічних і наукометричних баз даних [1].

Поява відкритих електронних журнальних систем започаткувала практику відкритого доступу до результатів наукових досліджень. Ідентифікація та відкритий доступ до результатів публікаційної діяльності, яка відображає наукову або дослідницьку діяльність науковця, дозволяє оперувати такими даними як для моніторингу діяльності окремого дослідника, так і моніторингу діяльності установи, де проводяться дослідження, – що, у свою чергу, впливає на визначення ефективності та якості діяльності таких установ.

Відповідно до Порядку проведення державної атестації закладів вищої освіти в частині провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності (Постанова Кабінету Міністрів №652 від 22.08.2018) виокремлені питання аналізу публікаційної діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників [2]. Ключовими показниками результатів НД для визначення рейтингу наукових установ і рейтингу вчених є: показники публікаційної активності безпосередньо працівників (загальна кількість публікацій, індекс цитування публікацій, індекс Хірша) та рейтингові показники періодичних видань (імпаکت-фактор, Source-Normalized per Paper, SCIMago Journal Ranking).

Крім того, відповідно до Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки [3], де в Операційній цілі 4.3 «Забезпечення фундаменталізації та універсалізації освітньої підготовки через спільні проєкти наукових і освітніх установ» зазначено завдання 4.3.8. «Запровадження Українського індексу наукового цитування», індикаторами якого є: кількість створених спільних навчально-наукових закладів установ Національних академій, галузевих наукових установ та ЗВО; кількість спільних наукових проєктів між вищими навчальними закладами освіти; кількість дослідних університетів (ЗВО); кількість та рейтинги українських ЗВО, представлених у світових рейтингах університетів. В цьому ж документі в Операційній цілі 7.2. «Інтернаціоналізація науково-освітнього процесу» зазначено завдання 7.2.9. «Заохочення закладів вищої освіти до проведення міжнародних освітніх, наукових і культурних заходів», одним із індикаторів виконання якого є кількість міжнародних наукових конференцій, матеріали яких індексовані у міжнародних наукометричних базах.

Таким чином, очевидно, що публікаційна діяльність є невід’ємною складовою сучасних наукових досліджень та є одним із ключових показників наукової діяльності наукових та науково-педагогічних працівників, а також наукових та науково-педагогічних установ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В межах нашого дослідження ми зосереджені на публікаційної діяльності майбутніх науковців – юних дослідників, які є здобувачами повної загальної середньої освіти. Саме тому, в межах нашого дослідження ми зосередили увагу на розвитку публікаційної діяльності у майбутніх науковців за допомогою інструментів відкритої освіти, а саме відкритих електронних журнальних систем.

Як ми вже зазначали, публікаційна діяльність щороку є популярною проблематикою для науковців. Так, при запиті в Google академії на пошук «публікаційна діяльність» ми тільки за період січень 2023 – листопад 2023 року отримуюмо 298 наукових статей, які вже проіндексовані за цими ключовими словами. А за період з січня

2020 року – 620 наукових статей. Аналізуючи наукові публікації з січня 2022 року за пошуком «публікаційна діяльність школярів» ми знаходимо публікації працівників Інституту обдарованої дитини НАПН України: Ковальова О., Бабійчук С., Казакова О., які описують результати проведеної роботи щодо розвитку публікаційної діяльності юних дослідників.

Одночасно за цей самий проміжок часу ми знаходимо дослідження Костирко Т. та Білоножко К., які виокремлюють пріоритети щодо публікаційної діяльності дослідників, а саме: сприяння формування знань та навичок щодо роботи з науковою інформацією, оволодіння стратегією пошуку наукової літератури, набуття компетентностей, достатніх для представлення наукових результатів у своїх публікаціях [4, с. 551]. І хоча дослідники зосередили свою увагу на здобувачах наукового ступеня PhD, ми вважаємо, що ці результати можуть бути корисними і під час побудови моделі розвитку публікаційної діяльності і юних дослідників.

За цей же проміжок часу ми знаходимо цікаве дослідження Главчевої Ю, яка досліджує публікаційну діяльність як складову іміджу науковця [5]. Алексєєва С. досліджує публікаційну активність як складову професійної кар’єри науковця [6]. Дослідження Fiialka S. висвітлює вплив війни в Україні на публікаційну діяльність та наукові інтереси українських дослідників, яке виявилось доволі дискусійним; дослідження показало, що мотивація до публікацій наукових статей широко варіюється від мотивації поширення результатів власних досліджень до мотивації на кшталт «виконання умов установи, де я працюю» [7].

Отже, аналізуючи наукову літературу за останні роки ми не знаходимо системних досліджень з розвитку публікаційної діяльності юних дослідників із використанням відкритих електронних журнальних систем.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ми вважаємо, що створення відкритого електронного журналу для юних дослідників сприятиме розвитку їх публікаційної діяльності, популяризує наукову та дослідницьку діяльність, забезпечить створення та подальше наповнення е-портфолію майбутнього науковця. Додатковими перевагами ми також вважаємо популяризацію наукової діяльності серед учнів профільних класів закладів загальної середньої освіти; формування та розвиток загальнонаукових компетенцій; розробка додаткового інструментарію для пошуку та підтримки обдарованої учнівської молоді [8].

Метою даної статті є оприлюднення результатів впровадження розробленої нами та практично втіленої моделі розвитку публікаційної діяльності юних дослідників.

Виклад основного матеріалу. Таким чином, з метою популяризації та просування ключових ідей наукової освіти серед учнівської молоді системи позашкільної освіти командою відділу проектування розвитку обдарованості дитини Інституту обдарованої дитини НАПН України було розгорнуто відкритий електронний журнал на платформі Open Journal Systems (OJS) – <https://ojs.iod.gov.ua>.

Наше дослідження проводиться на виконання програми спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України на 2021–2023 роки [9].

Вибір платформи OJS для нас був очевидним – платформа OJS використовується близько 10 200 журналами у всьому світі і сьогодні є найпопулярнішою з численних електронних журнальних систем, що дозволяють автоматизувати підтримку й управління редакційно-видавничим процесом наукових журналів та поширити контент у відкритому доступі [10].

На початку нашого дослідження ми провели пошук та аналіз існуючих моделей розвитку публікаційної діяльності юних дослідників. Ми знайшли різноманітні закордонні проекти, які спрямовують учнівську молодь до наукової публікаційної діяльності. Так, PKPSchool (<https://pkpschool.sfu.ca>) пропонує онлайн інструменти для всіх зацікавлених і залучених до наукової діяльності. В межах даного проекту передбачається онлайн-навчання з публікаційної діяльності, вибір відповідної ролі в електронному виданні (автор наукової публікації, рецензент чи редактор власного електронного журналу). Так ми з'ясували, що відкриті електронні науково-освітні системи сьогодні є доволі поширеними і не є новими серед вітчизняних та закордонних наукових установ і закладів вищої освіти. OJS активно використовують зазначені установи з метою оприлюднення та поширення використання результатів наукових і науково-педагогічних досліджень. В Україні цей досвід обмежений публікаціями наукових, науково-педагогічних працівників, студентів ЗВО та оприлюдненням випускних робіт бакалаврів і магістрів. Водночас у відкритому доступі відсутні системні відкриті електронні журнальні системи для учнівської молоді, які вже мають досвід наукової діяльності або мають бажання долучитися до наукової діяльності.

Метою нашого дослідження було створення моделі розвитку публікаційної діяльності юних дослідників. Таким чином метою побудови нашої моделі є прогнозування створення організаційно-педагогічних умов розвитку публікаційної діяльності юних дослідників.

Під поняттям «модель» ми розуміємо «відтворення чи відображення об'єкту, задуму (конструкцій), опису чи розрахунків, що відображає, імітує, відтворює принципи внутрішньої організації або функціонування, певні властивості, ознаки чи/та

характеристики об'єкта дослідження чи відтворення (оригіналу)» [11].

Процес моделювання широко використовується в дослідницькій діяльності як засіб експериментального дослідження. Варто зазначити, що специфікою експерименту є активне відношення людини до реальної дійсності. І хоча будь-який експеримент включає спостереження як обов'язкову стадію наукового дослідження, експеримент, окрім спостереження, містить суттєву ознаку, як активне втручання в перебіг процесу, який досліджується. Існує особлива форма експерименту, для якої характерне використання діючих матеріальних моделей як спеціальних засобів експериментального дослідження і така форма має визначення «модельний експеримент» [11]. На відміну від звичайного експерименту, де його засоби так чи інакше взаємодіють з об'єктом дослідження, в цьому випадку взаємодії немає, тому що експериментують не з самим об'єктом, а з його замісником. При цьому об'єкт-замісник й експериментальна установка об'єднуються, зливаються в діючій моделі в одне ціле. Таким чином, виявляється подвійна роль, яку модель виконує в експерименті: вона одночасно є й об'єктом вивчення, й експериментальним засобом [11].

Ми дотримувались основних загальноновизначених етапів створення моделі – постановка завдання; формування моделі; перевірка моделі на достовірність; використання моделі; відновлення моделі.

Під час побудови моделі розвитку публікаційної діяльності юних дослідників ми використовували наступні традиційні основні елементи моделей: цілі освіти; зміст освіти; засоби й способи здобуття освіти; форми організації освітнього процесу; реальний освітній процес як єдність навчання, виховання й розвитку людини; суб'єкти та об'єкти освітнього процесу; освітнє середовище; результат освіти, тобто рівень освіченості людини в певному навчальному закладі.

Запропонована нами модель розвитку публікаційної діяльності юних дослідників охоплює кілька компонентів, які визначені згідно із загальною теорією структури діяльності: *мотиваційно-цільовий компонент*, який передбачає цілі та завдання освітнього процесу; *організаційно-процесуальний компонент*, що визначає принципи побудови процесу розвитку публікаційної діяльності, організаційно-педагогічні умови для здійснення цього процесу, фактори впливу на результат навчання; *змістовий та операційно-технологічний компонент*, який визначає зміст навчальної діяльності, що конкретизує організаційні форми та методи розвитку публікаційної діяльності; *діагностичний та результативний компоненти*, які визначають критерії та показники ефективності розвитку публікаційної діяльності.

Мотиваційно-цільовий компонент моделі розвитку публікаційної діяльності має істотний вплив на весь процес реалізації проєкту. Ми враховували мотиви публікаційної діяльності юних дослідників і досліджували їх безпосередні, перспективні, соціальні та інтелектуальні мотиви. Відповідно до розробленої нами моделі мотиваційно-цільовий компонент складається з зовнішньої та внутрішньої мотивації юних дослідників. Варто зазначити, що ключовим аспектом розвитку внутрішньої мотивації ми використовували гейміфікацію, яка не тільки відіграла активну роль в операційно-дійовому компоненті моделі (тобто під час реалізації змісту навчання публікаційної діяльності), а й мотивувала до такої діяльності на етапі виникнення бажання займатися цією діяльністю в цілому.

Організаційно-процесуальний компонент моделі забезпечує цілісність самої моделі розвитку публікаційної діяльності і надає змогу досягнути поставлених цілей. У цьому компоненті реалізується необхідне поєднання підходів до реалізації моделі, організаційно-педагогічних умов і факторів впливу. Під час побудови та реалізації нашої моделі ми використовували компетентнісний та особисто орієнтований підхід. Також ми активно використовували принцип відкритої науки, який сьогодні є досить популярним серед вітчизняних дослідників [12]. Це своєрідна філософія наукових досліджень, заснована на високих стандартах прозорості, співробітництва та комунікації, що базується на спільній роботі, нових можливостях поширення й обміну науковими знаннями завдяки використанню сучасних цифрових гаджетів і технологій. Ми вважаємо, що запровадження принципів відкритої науки під час розвитку публікаційної діяльності юних дослідників забезпечить більшу прозорість та цілісність наукових досліджень у майбутньому, а в довгостроковій перспективі – підвищить якість науки й освіти загалом. Саме тому, підсумовуючи все вищезазначене, ми вважаємо, що створення та підтримка відкритого електронного наукового журналу для учнівської молоді є перспективним розвитком наукової освіти та розвитку необхідної для учнівської молоді публікаційної діяльності, зокрема наукового стилю мовлення, формування навичок аргументації та інтерпретації в побудові логіки опису процедури дослідження та обґрунтуванні його висновків. Інструменти гейміфікації, в свою чергу є мотивацією до такої діяльності та може бути активно використана в системі заохочення за публікаційну діяльність.

На початку розгортання відкритого електронного журналу ми провели кілька досліджень [13]:

– дослідження та узгодження організаційно-педагогічної моделі використання електронного журналу відкритого доступу, а саме формування місії журналу та постановка завдань, фокусування

на самій ідеї наукового журналу для учнівської молоді;

– дослідження та узгодження організаційно-методичних засад використання журналу відкритого доступу, а саме вибір публікаційної моделі журналу, розробка Положення журналу, процедур та політик, стандартів, правил та ін.;

– дослідження педагогічних засад гейміфікації наукової освіти через публікаційну діяльність на платформі OJS;

– технічні питання: розгортання електронного журналу, розробка алгоритму дій для авторів публікацій та рецензентів;

Нами було досліджено існуючі моделі електронних журналів для учнівської молоді та виокремлено три умовні видавничі моделі [5; 14]:

– «Модель великої автономії учнів» у видавничому процесі, де редакційна колегія повністю складається із учнів, діяльність якої контролює наукова рада з числа працівників закладів освіти. Прикладом такої моделі може бути міжнародний науковий журнал *Young Scientists Journal* (<https://ysjournal.com>);

– «Гібридна модель», за якою публікаційна та видавнича діяльність студентів контролюються досвідченими науковцями. В якості прикладу такої моделі може бути журнал *Journal of Young Investigators (JYI)* (<https://www.jyi.org>);

– «Модель активного наукового супроводу». За такою моделлю ідеї учнів доопрацьовуються й доводяться до рівня, придатного до публікації, їх науковими керівниками. Прикладом такої моделі є «*Young Scientist*» (<https://www.youngscientistjournal.org>).

Таким чином, після аналізу існуючих умовних моделей видавничого процесу відкритого електронного видання для учнів нами було обрано гібридну модель [15]. Унікальність публікаційної моделі електронного видання «Юний дослідник» полягає в залученні учнівської молоді не лише як авторів публікацій, а й в ролі рецензентів.

Безпосередньо структура публікаційного процесу у відкритому електронному виданні для юних дослідників є наступною:

– попередня оцінка статті та відповідність заявленій тематиці;

– вибір рецензентів;

– процедура подвійного сліпого рецензування;

– затвердження матеріалу Редакційною колегією;

– додрукарська підготовка;

– макетування та друк у е-виданні;

– поширення е-журналу.

Змістовий та операційно-технологічний компонент розробленої нами моделі розвитку публікаційної діяльності юних дослідників визначає зміст навчальної діяльності. Цей компонент

моделі забезпечується навчальною програмою, розробленою та апробованою нами.

Враховуючи, що майбутніми авторами наукових публікацій розгорнутого нами електронного видання є учні, які не мають досвіду публікаційної діяльності у наукових виданнях то, зрозуміло, що і електронне видання повинно мати свої особливості порівняно з традиційними науковими виданнями, у яких публікуються результати саме наукової діяльності наукових працівників. Одна з особливостей електронного видання полягає в моделі рецензування публікацій, що передбачає командну діяльність для рецензування однієї статті: двоє рецензентів з числа учнівської молоді та одного наукового керівника (або консультанта), який координуватиме їх діяльність. Тому наступною особливістю діяльності відкритого електронного наукового видання є попередня організаційна та методична підготовка майбутніх авторів та рецензентів, які мають обов'язково зареєструватись на платформі у цікавій для них ролі та відповідно пройти навчання для авторів (1-ий рівень) або навчання для рецензентів. Обов'язковим є наступність – стати рецензентом (2-ий рівень) можливо тільки після опанування ролі автора (1-ий рівень) та публікації як мінімум однієї статті в електронному виданні «Юний дослідник». Отже, кожен майбутній рецензент повинен мати власний досвід успішної публікації в електронному науковому виданні «Юний дослідник» з дотриманням усіх вимог для автора. Після успішного досвіду публікації власної статті в електронному виданні кандидат у рецензенти переходить до наступного етапу навчання – підготовки рецензента, яка передбачає реєстрацію кабінету рецензента, навчання з прийому публікацій та їх рецензування.

З метою вирішення завдань, які постали перед нами під час реалізації проєкту, нами було прийнято рішення розширити зміст змістового та операційно-технічного компоненту моделі розвитку публікаційної діяльності, а саме – нами було створено три електронних навчальних курси (ЕНК) на платформі NEO LMS: «Для авторів публікацій», «Для рецензентів», «Для редакторів» (<https://competences.neolms.eu>). Під час розробки концептуальної основи змісту цих ЕНК ми використовували матеріали вже зазначеного нами вище проєкту PKPSchool (<https://pkpschool.sfu.ca>).

ЕНК «Для авторів наукових публікацій» складається з 7 модулів: «Вступ» «Етичні питання», «Зміст публікацій», «Процедура публікацій», «Робота з OJS», «На що потрібно звернути увагу», «Проектна діяльність».

ЕНК «Для рецензентів наукових публікацій» складається з 7 модулів: «Роль рецензента», «Ваша мотивація бути рецензентом», «Ваш час», «Як підготувати хорошу рецензію», «Огляд

інструментів OJS», «Процедура рецензування», «Проектна діяльність».

ЕНК «Для майбутніх редакторів» пропонує опанувати основні завдання, необхідні для редактора наукового журналу; навчає аналізувати та вирішувати типові проблеми, які можуть виникати під час редагування наукового журналу; сценарії допомоги іншим членам команди журналу; навчає ефективному пошуку в Інтернеті. Курс складається з 12 модулів: «Вступ до наукового журналу», «Створення редакційної колеґії», «Редакція та редакційна політика», «Редакційна роль та відповідальність», «Редакційний процес», «Виробничий процес», «Управління процесом», «Просування журналу та його індексація», «Юридичні питання», «Редакційні політики та стандарти», «Стратегічне планування», «Проектна діяльність».

Під час реалізації даного етапу нами було з'ясовано, що створення та підтримка відкритого електронного наукового журналу для учнівської молоді є перспективним розвитком наукової освіти та розвитку необхідної для учнівської молоді публікаційної діяльності [16]. Нами було з'ясовано, що застосування інструментів гейміфікації з метою розвитку публікаційної діяльності дозволить отримати низку переваг: активне залучення учнівської молоді до наукової освіти; формування навичок ефективної командної співпраці; створення власного продукту; досягнення особистісно орієнтованих результатів.

Окремо маємо зазначити, що під час реалізації змістового компоненту моделі розвитку публікаційної діяльності ми активно використовували методику, яка побудована на діяльнісній основі, що включає у себе наступні елементи: мета, мотив, об'єкт, проблема, зразок дії, результат, самоконтроль, оцінка та корекція. Особливістю навчання за даною програмою є спрямованість на публікаційну діяльність юних дослідників, тому результатом такого навчання має бути публікація у відкритому електронному виданні «Юний дослідник».

Тому окремим модулем навчання передбачалось теоретичне та практичне опанування структури наукової публікації. Ми дотримувались наступної структури публікації в електронному виданні:

Назва статті, яка є коротким та стислим формулюванням змісту статті. Під час реалізації навчальної програми ми з'ясували, що саме етап формулювання назви статті викликає труднощі у більшості наших учасників проєкту (95%). Як шлях до вирішення цієї проблеми ми застосовували сесію «запитання-відповіді», під час якої учні мали надати відповідь на наступні запитання: який зв'язок між майбутньою статтею та проведеними дослідженнями; чи подобається мені саме це дослідження і чим саме подобається; наскільки нова ця тема; чи є у мене технічні можливості ля

проведення даного дослідження; чи необхідно використовувати наукову літературу; на які відповіді ця стаття буде відповідати; які ключові слова цієї статті.

Анотація статті, що є окремим та самостійним її структурним компонентом. Основна складність під час навчання полягала у розумінні змісту анотацій, який передбачає не стислий переказ змісту статті, а узагальнити ключові тези та етапи дослідження.

Ключові слова статті – терміни та фрази, які допомагатимуть під час пошуку статті в Інтернеті.

Вступ до статті, що узагальнює опис методів та інструментів вирішення поставленого завдання, а також має містити і обґрунтування їх вибору. Найбільш проблематичним на даному етапі виявилось вміння узагальнювати та виокремлювати ключові слова, принципи, новизну, актуальність дослідження. Ми переконливо рекомендували юним дослідникам посылатися на джерела і коректно їх зазначати. Перевагу радили надавати джерелам за останні 3 роки та обов'язково використовувати англомовні публікації закордонних дослідників.

Наступний компонент статті «методи» ми не просували дуже активно. Наша мета була на популяризації безпосередньо самої дослідницької діяльності, а акцентування на виборі та захисті обраних методів могло, на нашу думку, негативно вплинути на мотивацію до такої діяльності. Тому ми обмежувались тільки поясненням актуальності обраної теми та постановкою проблеми.

Одним із складних для учасників нашого проєкту виявився етап узагальнення результатів, коли необхідно узагальнено описати та інтерпретувати отримані результати експерименту чи проведеного дослідження, а також визначити закономірності, тенденції чи зв'язки або зафіксувати їх відсутність.

На початку нашого проєкту ми передбачали ще один структурний елемент статті, але потім відмовились від нього – розділ обговорення та дискусії. Ми планували аби юні дослідники порівнювали отримані свої результати із результатами інших дослідників та формулювали більш ширші висновки.

Відкритим до обговорень та досліджень залишається діагностичний та результативний компонент моделі розвитку публікаційної діяльності юних дослідників. Так, на початку нашого дослідження ми уявляли, що результатом має бути опубліковані наукові статті в електронному виданні «Юний дослідник». Ми розробили структуру статті, яку мали дотримуватися юні дослідники і яка була майже ідентичною до структури статей більшості наукових видань, - тобто вимоги ми висували до юних дослідників, як до науковців, які вже мають досвід публікаційної діяльності у наукових виданнях.

Під час реалізації проєкту ми одразу усвідомили, що результатом має бути не «наукова

стаття», яка відповідає всім структурним елементам та вимогам до наукової публікації у науковому виданні, а значно більше – готовність та здатність юних дослідників до такої публікаційної діяльності. Ми вважаємо, що саме мотивація (бажання) до публікаційної діяльності є критичним показником для успішного розвитку публікаційної діяльності. Відсутність бажання до такої діяльності, на нашу думку, зупиняє всю мотивовану діяльність юного дослідника до висвітлення своїх результатів. І саме тому ми понизили вимоги до статей, і як результат – суттєво збільшилось кількість бажаних юних дослідників, які вирішили спробувати себе у такій діяльності. Якщо аналізувати у відсотках – то цей приріст складав 200%.

Під час реалізації змістового компоненту нашої моделі розвитку публікаційної діяльності ми зсунили акцент із «результат такої діяльності – наукова стаття» на «результат – стаття із результатами власних досліджень». Ми переосмислили нашу модель розвитку публікаційної діяльності і вважаємо, що спочатку має бути сформовано бажання до власної публікаційної діяльності у науковому стилі. І, враховуючи вікові особливості нашої цільової аудиторії, ми поставили собі за мету – отримати від учасників проєкту статті та опублікувати їх у виданні «Юний дослідник». Основним критерієм це був критерій власного авторства і власної роботи юного дослідника. Дорослі не мали втручатись в цей процес «творення» статті. Дорослі спрямовували юних дослідників і не коригували їх рух до «правильних висновків та результатів». Для нас було головним аби діти самі створювали ці статті. Ми рекомендували дотримуватися рекомендованої нами структури статті, але не виконання цієї рекомендації не позбавляло права на публікацію. Як результат – 85% учасників першого етапу реалізації нашої моделі підготували та опублікували власні статті (<https://ojs.ioid.gov.ua/index.php/ejd/issue/view/1>).

Виходячи із вищезазначеного, ми усвідомлюємо, що наступним перспективним напрямком є дослідження публікаційної діяльності юних дослідників в контексті виокремлення її рівнів розвитку, критеріїв, індикаторів та показників, за допомогою яких можна було б у майбутньому визначити так звану «ступінь або рівень сформованості публікаційної діяльності юних дослідників». Тому на даному етапі діагностичний та результативний блоки моделі розвитку публікаційної діяльності залишаються відкритими до обговорення та подальших наукових розвідок.

Висновки. Таким чином, узагальнюючи вищевикладене, на виконання програми спільної діяльності Міністерства освіти та науки України та Національної академії педагогічних наук України на 2021–2023 рр. командою відділу проєктування розвитку обдарованості дитини Інституту

обдарованої дитини НАПН України на платформі OJS було створено відкритий електронний журнал, який є доступним у тестовому режимі за посиланням <https://ojs.iod.gov.ua>.

В межах реалізації даного проєкту було створено та практично втілено модель розвитку публікаційної діяльності юних дослідників. Модель складається з наступних компонентів: мотиваційно-цільового, організаційно-процесуального, змістового, операційно-технологічного, діагностичного та результативного.

Враховуючи унікальність публікаційної моделі електронного видання «Юний дослідник» з метою розвитку публікаційної діяльності юних дослідників нами було створено три електронних навчальних курси на платформі NEO LMS (<https://competences.neolms.eu>).

Застосування гейміфікації під час розвитку публікаційної діяльності юних дослідників ми вважаємо важливим та одним із ключових принципів. Нами доведено, що застосування гейміфікації під час навчання публікаційної діяльності дозволяє отримати наступні переваги: активне залучення учнівської молоді до наукової освіти; формування навичок ефективної командної співпраці; створення власного продукту; досягнення особистісно орієнтованих результатів.

Підбиваючи підсумки, ми зазначаємо, що питання публікаційної діяльності юних дослідників стає популярною серед науковців і залишиться актуальною в найближчі роки. На нашу думку, це пов'язане з тим, що публікаційна діяльність стрімко змінюється завдяки появі сучасних ІКТ та відкритих електронних журнальних систем. І незважаючи на те, що сьогодні відкриті електронні журнальні системи вже активно використовуються в науковому колі дискусійним питанням залишається створення таких систем саме для учнівської молоді, яка вже має досвід наукової чи дослідницької діяльності. Ми вважаємо, що підготовка майбутніх науковців, талановитої та обдарованої молоді, усіх зацікавлених науковою чи дослідницькою діяльністю до якісної публікаційної діяльності дозволить їм отримати не лише успішний досвід і кількісні показники в наукометричних базах, а й створить власне електронне портфоліо майбутнього дослідника.

Перспективними для подальших наукових розвідок на нашу думку залишається питання оновлення та доповнення моделі розвитку публікаційної діяльності, а саме в часті діагностичного та результативного компонентів. Враховуючи стрімкі зміни ІКТ – і в часті змістового компоненту також. Відкритим до обговорення залишаються і питання застосування різноманітних сценаріїв гейміфікації на Webорієнтованих платформах підтримки дистанційного навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Олійник О. Концептуалізація глокалізації: методологічні аспекти. *Гуманітарний вісник ЗДІА*, 2009, №38, 2009 URL: http://www.zgja.zp.ua/gazeta/VISNIK_38_4.pdf (дата звернення: 01.11.2023)
2. Деякі питання проведення державної атестації закладів вищої освіти в частині провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 652. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/652-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.11.2023)
3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. Київ, 2020. 71 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf/> (дата звернення 01.11.2023)
4. Костирко Т. М., Білоножко, К. С. Публікаційна активність здобувачів наукового ступеня PhD як оцінка їх наукової діяльності. *Інновації в суднобудуванні та океанотехніці: XIV Міжнародна науково-технічна конференція*, (20–21 вересня 2023 року, Миколаїв). С. 551–554.
5. Главчева Ю. М. Публікаційна стратегія, як основа наукової репутації: дисертація на присудження наукового ступеня доктора наук. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/items/6bc6fddf-1365-40b1-b08a-61272ec33406> (дата звернення: 01.11.2023)
6. Алексєєва С. Публікаційна активність як складова професійної кар'єри науковця. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції*. м. Дебрецен (Угорщина): ГО «ВАДНД», 07 червня 2022 р. С. 264–268.
7. Fiialka S. Assessment of war effects on the publishing activity and scientific interests of Ukrainian scholars. *Knowledge and Performance Management*, 6(1), 2022, 27–37.
8. Ковальова О.А. Становлення поняття «Наукова грамотність» у термінологічному полі наукової освіти в англomовному науковому дискурсі. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2(81), 2021. С. 18–24 URL: <https://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2021/2/04.pdf> (дата звернення: 01.11.2023)
9. Програма спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України на 2021–2023 роки. URL: naps.gov.ua/ua/activities/research/mon23/. (дата звернення: 01.11.2023)
10. H. Kuzmenko, I. Bratus, O. Kovalova, M. Halchenko, N. Araya Berrios, S. Zaria. Creating an Open-Access Student Scientific Journal with the Help of “Open Journal Systems” at the UNESCO Center “Junior Academy of Sciences of Ukraine”. *International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL. 22 No. 5, May 2022 URL: http://paper.ijcsns.org/07_book/202205/20220593.pdf (дата звернення: 01.11.2023)
11. Мартинець Л.А. Сучасні моделі освіти: навч.-метод. посібник. 2-е вид., доповн. та переробл. Донецьк, 2015. С. 102.
12. Довгий С. О., Гальченко М. С. Про співпрацю Інституту обдарованої дитини НАПН України і

Малої Академії Наук України щодо запровадження спеціалізованої освіти наукового спрямування: Наукова доповідь на засіданні Президії НАПН України 19 березня 2020 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(1), 1–5. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-2-4> (дата звернення: 01.11.2023)

13. Кочарян А.Б. Розвиток публікаційної діяльності юних дослідників із використанням відкритих електронних журнальних систем. *Інноваційні практики наукової освіти: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Київ, 15–19 грудня 2022 року). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022, с. 43–50.

14. Н. Kuzmenko, I. Bratus, O. Kovalova, M. Halchenko. Implementing Open Science Technology in Educational Activities of the UNESCO Centre,

“Junior Academy of Science of Ukraine”. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22, 2022. 183–188. Розвиток публікаційної діяльності юних дослідників із використанням відкритих електронних журнальних систем: <https://lib.iitta.gov.ua/732117/1/20220125.pdf> (дата звернення: 01.11.2023)

15. Кочарян А.Б. Розвиток публікаційної діяльності юних дослідників із використанням відкритих електронних журнальних систем. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2(89), 2023, с. 31–35.

16. Кочарян А. Б., Ковальова О.А. Використання NEO LMS для гейміфікації публікаційної діяльності юних дослідників. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2022, 5 (91). С. 1–20.

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ДЛЯ МОТИВАЦІЇ ТА ПІДТРИМКИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

USE OF MOBILE APPLICATIONS TO MOTIVATE AND SUPPORT LEARNING IN DISTANCE LEARNING

В статті авторами аналізується використання мобільних додатків в процесі викладання дисциплін природничого та гуманітарного циклу. В статті зазначається, що цифрова революція трансформує освіту завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для покращення результатів навчання здобувачів освіти та підвищення їхньої мотивації. Актуальність статті визначається широким розповсюдженням мобільного навчання в сучасній освіті. Безумовно, проникнення мобільних пристроїв та мобільних додатків в освіту має прямий вплив на спосіб доступу молоді до інформації: мобільні пристрої дозволяють здобувачам освіти покращити спосіб отримання знань та вмій. Підкреслено освітню роль залучення мобільних додатків як для додаткової інформації, так і для синхронізації взаємодії між здобувачами освіти. Встановлено, що дистанційне навчання стало невід'ємною частиною освітнього процесу в сучасному світі, адже воно надає здобувачам освіти можливість навчатися в будь-якому місці і в будь-який час, що може сприяти підвищенню мотивації до навчання. Мобільні додатки є одним із інструментів, які можуть використовуватися для підвищення мотивації та підтримки навчання в умовах дистанційного навчання. Авторами зазначено ряд переваг, які роблять їх привабливими для здобувачів освіти та надані рекомендації використання мобільних додатків при викладанні гуманітарних та природничих дисциплін.

Для дослідження розповсюдження використання мобільних додатків серед викладачів Донецького національного медичного університету та Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка авторами було проведено опитування, в якому взяли участь 23 респонденти. В результаті проведеного опитування встановлено, що 65% респондентів рекомендують використовувати мобільні додатки в процесі викладання природничих та гуманітарних дисциплін; 70% респондентів вважають, що мобільні додатки підвищують мотивацію до навчання та 55% респондентів самі використовують чи використовували мобільні додатки в процесі дистанційного навчання.

Ключові слова: освітній процес, гуманітарні науки, природничі науки, здобувачі освіти, інформаційно-комунікаційні технології, цифровізація.

In the article, the authors analyze the use of mobile applications in the process of teaching natural and humanitarian disciplines. The article notes that the digital revolution is transforming education through the use of information and communication technologies (ICT) to improve the learning outcomes of students and increase their motivation. The relevance of the article is determined by the widespread use of mobile learning in modern education. Undoubtedly, the penetration of mobile devices and mobile applications in education has a direct impact on the way young people access information: mobile devices allow students to improve the way they acquire knowledge and skills. The author emphasizes the educational role of using mobile applications both for additional information and for synchronizing interaction between students. It is established that distance learning has become an integral part of the educational process in the modern world, as it provides students with the opportunity to study anywhere and anytime, which can help increase motivation and support learning in distance learning. The authors point out a number of advantages that make them attractive to students and provide recommendations for the use of mobile applications in teaching humanities and natural sciences.

To study the prevalence of mobile applications among teachers of Donetsk National Medical University and Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University, the authors conducted a survey involving 23 respondents. As a result of the survey, it was found that 65% of respondents recommend the use of mobile applications in the process of teaching natural sciences and humanities; 70% of respondents believe that mobile applications increase motivation to learn and 55% of respondents use or have used mobile applications in the process of distance learning.

Key word: educational process, humanities, natural sciences, students, information and communication technologies, digitalization.

УДК 378.014

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.46>

Сустретов А.С.,

Ph.D, доцент,

доцент кафедри мовних

та гуманітарних дисциплін

Донецького національного медичного

університету

Ігнат'єв В.А.,

канд. філос. наук, доцент,

доцент кафедри мовних

та гуманітарних дисциплін

Донецького національного медичного

університету

Брюховецька І.В.,

канд. хім. наук, доцент,

доцент кафедри біології

та хімії факультету здоров'я людини

та природничих наук

Дрогобицького державного

педагогічного університету

імені Івана Франка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Порядок денний України у сфері розвитку та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зумовлений новими завданнями, включає в себе наступні пріоритети: цифровізація економіки та суспільства, адже Україна має на меті до 2030 року стати цифровою державою, в якій всі процеси та послуги будуть доступні в електронному вигляді; Україна має на меті стати повноправним членом Єдиного цифрового ринку ЄС, для цього необхідно привести українське

законодавство та нормативно-правову базу у сфері ІКТ у відповідність із законодавством ЄС, а також забезпечити взаємодію українських і європейських цифрових систем. Мобільні додатки є одним з найважливіших напрямків розвитку ІКТ в сучасній дистанційній освіті в Україні. Вони дозволяють здобувачам освіти та викладачам отримувати доступ до навчального матеріалу та взаємодіяти один з одним у будь-який час і з будь-якого місця. Мобільні пристрої характеризуються привабливими перевагами та надають широкі

переваги у вивченні природничих та гуманітарних дисциплін здобувачами вищої освіти.

Аналіз наукових досліджень. Перспективи використання мобільних пристроїв та додатків у системі вищої та фахової передвищої освіти у своїх роботах досліджували В. Кремень, О. Тихомирова, Н. Ничкало, С. Сисоєва, С. Семеріков, О. Биков та інші. Серед зарубіжних науковців можна відмітити:

Т. Андерсона, Дж. Траклера, який описував перспективи розвитку мобільного навчання, М. Шарплза і Дж. Еттевела, які вивчали вплив мобільних засобів на процес навчання; науковець М. Рагус розробляв австралійський державний стандарт мобільного навчання. Аналіз літератури, присвяченої застосуванню мобільних додатків в навчанні, переконливо показує, що в цій ідеї укладено великі можливості для модернізації процесу навчання.

Мета дослідження. Провести емпіричне дослідження сприйняття здобувачами мобільних додатків, які вводяться як допоміжні засоби дистанційного навчання. Перевірити, чи можна використовувати мобільні додатки як можливий інструмент для підвищення мотивації здобувачів вищої освіти.

Основна частина дослідження. Сучасний світ вимагає більш ефективних моделей навчання, які дозволяють здобувачам освіти відігравати більш активну роль у процесі навчання. Одним із пріоритетних напрямків стратегічних рамок для освіти і навчання є сприяння творчості та інноваціям шляхом використання нових інструментів ІКТ та підготовки викладачів до технологій дистанційного навчання (ТДН). ІКТ трансформують викладання і навчання, оскільки сприяють набуттю базових або ключових компетентностей. У наш час вкрай важливо, щоб здобувачі освіти оволоділи цифровими навичками. Освітня парадигма інформаційного суспільства в умовах сьогодення включає: реалізацію масової освіти для всіх категорій населення незалежно від місця їх проживання; підтримку відкритого, особистісно-орієнтованого і безперервного навчання людини протягом усього життя; диверсифікацію та удосконалення професійної підготовки у закладах вищої освіти через задоволення різноманітних потреб студентів з різних соціальних і демографічних груп. Важливість мобільних додатків швидко зростає, їх можна використовувати для різних цілей. Однією з умов успішного використання мобільних додатків при навчанні дисциплін природничого та гуманітарного циклу є готовність учасників освітнього процесу.

Проаналізувавши ряд наукових досліджень, автори стверджують, що мобільні додатки можуть бути ефективним засобом мотивації та підтримки навчання в умовах дистанційного навчання, адже мають ряд переваг перед традиційними методами навчання, зокрема [1, 2, 6]:

- Мобільні додатки можна використовувати в будь-якому місці та в будь-який час, що особливо важливо для дистанційного навчання, коли здобувачі освіти не можуть відвідувати заняття в ЗВО.

- Мобільні додатки можуть бути налаштовані на індивідуальні потреби та інтереси здобувачів, що допомагає підтримувати їхню мотивацію та зацікавленість до навчання.

- Відстеження прогресу: мобільні додатки дозволяють здобувачам освіти відстежувати свій прогрес у навчанні, завдяки чому вони можуть відчувати себе впевненіше та мотивуватись на подальші досягнення.

- Ігрові додатки можуть бути ефективним способом зробити навчання більш цікавим і захоплюючим, використовуються для вивчення різних дисциплін природничого та гуманітарного циклу.

- Додатки для навчання зі зворотним зв'язком допомагають здобувачам освіти зрозуміти свої сильні та слабкі сторони, можуть надавати відгук у реальному часі, що допомагає студентам швидко поліпшувати свої цифрові та фахові навички.

- Додатки мотивують до спільної роботи: дозволяють здобувачам освіти працювати разом над спільними проєктами, розвивають навички командної роботи та спілкування.

Варто зазначити, що мобільні пристрої є частиною повсякденного життя здобувачів як у аудиторії, так і поза нею. Інші техніки такі як папір і олівець та комп'ютерні програми також є прийнятними, тим не менше, більшість сучасного покоління в закладах освіти не бачить світу без мобільних технологій. Мобільні пристрої з їх сучасними додатками сприяють забезпеченню інтерактивного та динамічного освітнього середовища, що дозволяє здобувачам виконувати завдання, а також розвивати здібності до максимального використання сучасних технологій у навчанні [5]. Проаналізувавши роботу науковців та спектр мобільних додатків, автори вбачають за необхідне зазначити, які існують мобільні додатки, що можуть бути корисними при викладанні природничих та гуманітарних дисциплін, і які можна використовувати для мотивації та підтримки навчання в умовах дистанційного навчання:

- iNaturalist: дозволяє користувачам ідентифікувати рослини, тварин та інші об'єкти живої природи за допомогою камери телефону.

- Khan Academy Biology: додаток пропонує відеозаняття, інтерактивні завдання та інші ресурси для вивчення біології.

- PhET Interactive Simulations: пропонує інтерактивні симуляції, які допомагають зрозуміти хімічні процеси.

- Chemistry 3D: додаток дозволяє користувачам вивчати хімічні структури та реакції в тривимірному просторі.

– Khan Academy Chemistry: додаток пропонує відеозаняття, інтерактивні завдання та інші ресурси для вивчення хімії.

– Physics Sandbox: додаток дозволяє користувачам експериментувати з різними фізичними явищами.

– Khan Academy Physics: пропонує відеозаняття, інтерактивні завдання та інші ресурси для вивчення фізики.

– Simulations Plus: додаток пропонує інтерактивні симуляції, які допомагають зрозуміти фізичні процеси.

– Khan Academy History: пропонує відеозаняття, інтерактивні завдання та інші ресурси для вивчення історії.

– Crash Course World History: пропонує відеозаняття з історії світу в доступній формі.

– The History Channel App: додаток пропонує новини, статті та інші ресурси про історію.

Ці додатки можна використовувати з різною освітньою метою, наприклад, для вивчення нового матеріалу, закріплення знань, виконання завдань або підготовки до тестів чи модульних контрольних робіт. Вони можуть бути використані як для індивідуального навчання, так і для спільної роботи з іншими здобувачами [4].

Викладачами Донецького національного медичного університету та Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка були розроблені рекомендації та пропозиції щодо належного використання мобільних додатків у процесі викладання природничих та гуманітарних дисциплін:

Обрати мобільний додаток, який найкраще відповідає дисципліні та меті навчання.

Викладачі повинні бути повністю обізнані про те, як працюють додатки і які налаштування та функції доступні для використання у процесі навчання.

Використовуйте мобільні додатки як доповнення до традиційного навчання, а не як його заміну.

В процесі рефлексії варто оцінювати ефективність використання мобільних додатків для того, щоб переконатися, що вони допомагають досягати цілей навчання.

Організуйте на лекціях дискусії, в яких здобувач висловлюватиме свою думку та аргументуватиме її.

Використовуйте мобільні додатки для вивчення нового матеріалу, адже вони можуть надавати студентам доступ до відеозанять, інтерактивних симуляцій та інших ресурсів, які можуть допомогти зрозуміти складні поняття та процеси. Наприклад, додаток iNaturalist дозволяє користувачам ідентифікувати рослини, тварин та інші об'єкти живої природи за допомогою камери телефону. Це може бути корисним для вивчення біології, екології та інших природничих дисциплін. Додаток Crash

Course World History пропонує відеозаняття з історії світу в доступній формі. Це може бути корисним для вивчення історії, філософії та інших гуманітарних дисциплін

Використовуйте мобільні додатки для закріплення знань. Наприклад, додаток Khan Academy пропонує відеозаняття, інтерактивні завдання та інші ресурси для вивчення природничих дисциплін. Наприклад, додаток Quizlet пропонує флеш-картки та інші інтерактивні завдання для вивчення літератури, історії. Також можна створити самостійно завдання, кросворди, використовувати QR коди.

Використовуйте мобільні додатки для проектної роботи: наприклад, додаток Chemistry 3D дозволяє користувачам вивчати хімічні структури та реакції в тривимірному просторі, що може бути корисним для виконання проектів з хімії.

При виборі мобільних додатків для використання в навчанні важливо враховувати такі фактори, як: вік та рівень підготовки здобувачів освіти; мета навчання; зручність використання.

Важливо надавати студентам чіткі інструкції про те, як використовувати додатки в навчанні. Також слід бути готовим надати студентам підтримку, якщо у них виникнуть проблеми з використанням додатку.

Для дослідження розповсюдження використання мобільних додатків серед викладачів Донецького національного медичного університету та Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка авторами було проведено опитування, в якому взяли участь 23 респонденти, викладачі, педагоги та науково-педагогічні співробітники природничих та гуманітарних дисциплін, віком 26–63 роки, з середнім педагогічним стажем 18 років (рис. 1).

В результаті проведеного опитування встановлено, що 65% респондентів рекомендують використовувати мобільні додатки в процесі викладання природничих та гуманітарних дисциплін; 70% респондентів вважають, що мобільні додатки підвищують мотивацію до навчання та 55% респондентів самі використовують чи використовували мобільні додатки в процесі дистанційного навчання.

Оскільки потужність і можливості мобільних пристроїв постійно ростуть, вони можуть ширше використовуватися в якості освітніх інструментів і зайняти важливе місце як у дистанційній, так і в очній формі навчання. Звичайно, використання мобільних пристроїв в освіті має і свої виклики, наприклад, необхідно забезпечити, щоб здобувачі мали доступ до мобільних пристроїв і необхідних навичок для їх використання. Крім того, необхідно розробити ефективні навчальні програми та ресурси, які враховують можливості мобільних пристроїв, але незважаючи на ці виклики,

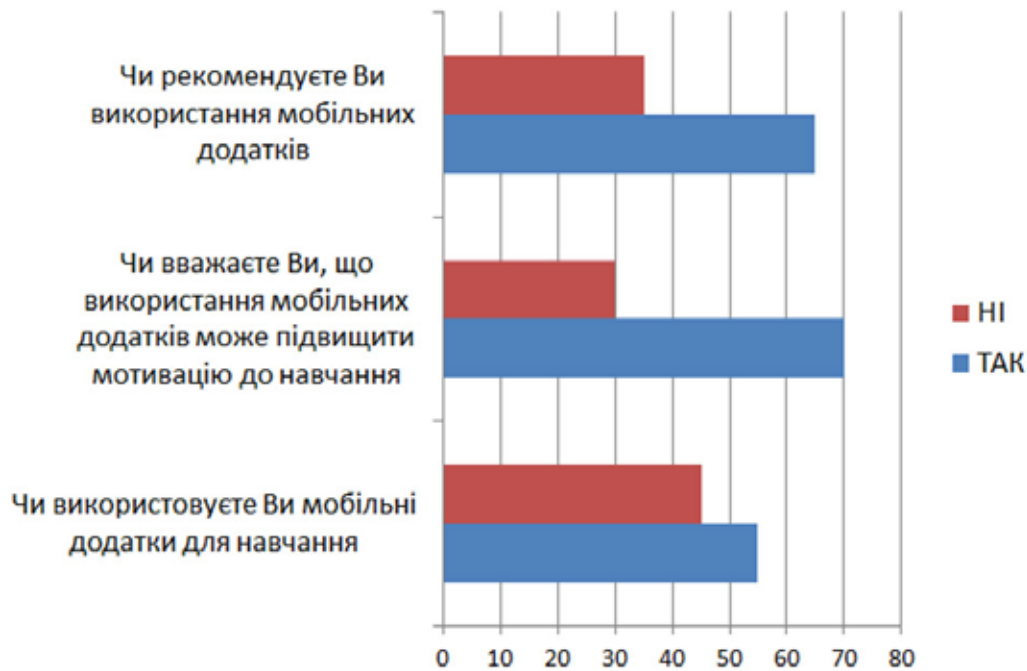

Рис. 1. Опитування викладачів, педагогів та науково-педагогічних співробітників щодо використання мобільних додатків в освітньому процесі

потенціал мобільних пристроїв для трансформації освіти є значним.

Висновки. Використання мобільних технологій та, відповідно, мобільних додатків, ставить здобувача освіти в центр навчально-виховного процесу, завдяки чому викладач є лише посередником між змістом і знаннями. Очевидно, що технологія дистанційного та мобільного навчання дозволяє включати кілька моделей навчання, таким чином вдається залучити студентів до побудови власної траєкторії. Це дослідження пропонує викладачам використання додатків для мобільних пристроїв у навчанні природничих та гуманітарних дисциплін як інструменту у своїй викладацькій діяльності. Здобувачі можуть завантажити ці додатки і використовувати їх в процесі дистанційного навчання. Безумовно, це дослідження показало, що мобільні додатки широко використовуються в процесі викладання, і на думку викладачів, підвищують мотивацію до навчання у здобувачів дистанційної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лавриненко Л. Освіта в реальності сьогодні – дистанційне навчання. Матеріали конферен-

цій МЦНД. 2020. Ст. 25–28. doi: 10.36074/10.04.2020.v1.01

2. Сисоєва С. О., Осадча К. П. Стан, технології та перспективи дистанційного навчання у вищій освіті України. Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання. 2020. 70 (2). с. 271–284. ISSN 2076-8184

3. Burden K.; Hopkin P. Barriers and Challenges Facing Pre-Service Teachers use of Mobile Technologies for Teaching and Learning. *Int. J. Mob. Blended Learn.* 2016. № 8, pp. 1–20.

4. Горбатюк Р. М. Мобільне навчання як нова технологія вищої освіти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2013. № 27 С. 31–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuiped_2013_27_10

5. Комар, Б. В. Переваги та недоліки використання мобільних додатків в сучасній освіті. 2020. <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/b2e02663-576c-4b71-95e2-5b8e6fdd0bfd>.

6. Бугайчук К.Л. Мобільне навчання: сутність і моделі впровадження в навчальний процес вищих навчальних закладів МВС України. Інформаційні технології і засоби навчання. 2012. № 1(27). URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/619/480>

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ 17 – ЕЛЕКТРОНІКА, АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ЕЛЕКТРОННІ КОМУНІКАЦІЇ

TOPICAL ASPECTS OF IMPLEMENTATION OF BLENDED LEARNING TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS IN INDUSTRY 17 – ELECTRONICS, AUTOMATION AND ELECTRONIC COMMUNICATIONS

У статті авторами проаналізовані основні аспекти впровадження технологій змішаного навчання при підготовці фахівців галузі 17 – Електроніка, автоматизація та електронні комунікації. Авторами зазначено, що у сучасному світі, який характеризується стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), підготовка фахівців, здатних ефективно використовувати ці технології, є одним з найважливіших завдань фахової передвищої освіти. Галузь 17 – Електроніка, автоматизація та електронні комунікації є однією з найбільш інноваційних галузей економіки, яка потребує висококваліфікованих фахівців, які мають глибокі теоретичні знання та практичні навички у галузі ІКТ. Одним із перспективних підходів до підготовки фахівців у цій галузі є використання технологій змішаного навчання (blended learning). Встановлено, що змішане навчання – це модель навчання, яка поєднує в собі традиційні аудиторні заняття з дистанційними формами навчання. Метою нашого дослідження є аналіз актуальних аспектів впровадження технологій змішаного навчання при підготовці фахівців галузі 17 – Електроніка, автоматизація та електронні комунікації.

Об'єктом дослідження є технології змішаного навчання та їх застосування у фаховій передвищій освіті. Предметом дослідження є актуальні аспекти впровадження технологій змішаного навчання при підготовці фахівців галузі 17 – Електроніка, автоматизація та електронні комунікації. У дослідженні використані такі методи: теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження; вивчення досвіду впровадження технологій змішаного навчання у Київському фаховому коледжі зв'язку.

В результаті дослідження можливо зробити висновок, що впровадження технологій змішаного навчання є перспективним підходом до підготовки майбутніх фахівців галузі зв'язку, хоча застосування технологій змішаного навчання має ряд особливостей, які обумовлені специфікою цієї галузі.

Ключові слова: змішане навчання, освітній процес, галузь зв'язку, телекомунікації, циф-

ровізації, інформаційно-комунікаційні технології, професійна підготовка.

In the article, the authors analyze the main aspects of the introduction of blended learning technologies in the training of specialists in the field of 17 – Electronics, automation and electronic communications. The authors note that in today's world, characterized by the rapid development of information and communication technologies (ICT), training specialists capable of effectively using these technologies is one of the most important tasks of professional higher education. Field 17 – Electronics, Automation and Electronic Communications is one of the most innovative sectors of the economy, which requires highly qualified specialists with deep theoretical knowledge and practical skills in ICT. One of the promising approaches to training specialists in this field is the use of blended learning technologies. It has been established that blended learning is a learning model that combines traditional classroom instruction with distance learning. The purpose of our study is to analyze the current aspects of the introduction of blended learning technologies in the training of specialists in the field of 17 – Electronics, automation and electronic communications.

The object of the study is blended learning technologies and their application in professional higher education. The subject of the study is the actual aspects of the introduction of blended learning technologies in the training of specialists in the field of 17 – Electronics, automation and electronic communications. The following methods were used in the study: theoretical analysis of scientific literature on the research problem; study of the experience of implementing blended learning technologies at the Kyiv Professional College of Communications.

As a result of the study, it can be concluded that the introduction of blended learning technologies is a promising approach to the training of future communication professionals, although the use of blended learning technologies has a number of features that are due to the specifics of this industry.

Key words: blended learning, educational process, communication industry, telecommunications, digitalization, information and communication technologies, professional training.

УДК 377.014

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.47>

Харлай Л.О.,

канд. тех. наук, доцентка,
голова циклової комісії кібербезпеки,
телекомунікацій та радіотехніки,
викладач методист-вищої категорії
Київського фахового коледжу зв'язку

Антощук С.В.,

канд. пед. наук, доцентка,
завідувачка кафедри відкритих освітніх
систем та ІКТ
Державного закладу вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»

Коновалов О.Ю.,

канд. тех. наук, доцент,
доцент кафедри кібербезпеки
Національної академії
Служби безпеки України,
заступник директора
Київського фахового коледжу зв'язку

Нікіфоренко К.Б.,

канд. тех. наук,
викладач вищої категорії,
заступник директора
Київського фахового коледжу зв'язку

Постановка питання в загальному вигляді.

Інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) відіграють все більш важливу роль у житті суспільства. Вони використовуються в усіх сферах діяльності людини: від роботи та навчання до відпочинку та спілкування. В Україні також спостерігається активний розвиток ІКТ: за останні роки в країні було впроваджено низку проєктів, спрямованих на покращення доступу до Інтернету,

розвиток цифрової економіки та підвищення кваліфікації ІТ-спеціалістів. Стратегія входження України в глобальну інформаційну спільноту передбачає створення сучасної інфраструктури ІКТ, розвиток цифрової економіки та підвищення рівня цифрової грамотності населення. На розвитку галузі зв'язку та сфери інформатизації ґрунтується стратегія входження України в глобальну інформаційну спільноту. Протягом останніх років

плідно реалізується всебічний розвиток галузі зв'язку. Галузь зв'язку є однією з найбільш наукомістких галузей інфраструктури суспільства, адже вона постійно розвивається і використовує найсучасніші технології, такі як 5G, квантові зв'язки та штучний інтелект. Ці технології вимагають значних наукових досліджень і розробок. Галузь зв'язку відіграє важливу роль у житті суспільства, адже забезпечує зв'язок між людьми, підприємствами та державами. Цей зв'язок є необхідним для економічного розвитку, освіти, охорони здоров'я та інших сфер діяльності. Варто зазначити, що вона є конкурентною галуззю, адже компанії, що працюють у цій галузі, повинні постійно інноваційно розвиватися, щоб залишатися конкурентоспроможними, а це вимагає значних інвестицій у дослідження та розробки. Саме тому підготовка майбутніх фахівців галузі 17 – Електроніка, автоматизація та електронні комунікації є актуальним та необхідним в умовах сьогодення.

Мета статті. Проаналізувати та дослідити актуальні аспекти впровадження технологій змішаного навчання при підготовці фахівців галузі 17 – Електроніка, автоматизація та електронні комунікації.

Аналіз наукових досліджень. Проблеми підготовки майбутніх фахівців можна знайти в дослідженнях В. Бикова, О. Спіріна, Л. Барановської, І. Бендери, Р. Гуревича, А. Квятковської, І. Зязюна, Н. Ничкало та ін. Підготовку майбутніх фахівців з телекомунікацій у своїх роботах висвітлювали Ю. Дещинський, А. Квятковська, С. Мамрич, Н. Котенко, Г. Сорокіна та ін. У своїх дослідженнях вони висвітлювали питання, які стосуються викладання фахових дисциплін, формування за їхньою допомогою загальнотехнічних знань, умінь та навичок у процесі традиційного та змішаного навчання. Викладання та впровадження змішаного навчання увійшли до кола наукових інтересів таких українських учених, як К. Бугайчук, О. Спірін, Л. Карташова, С. Березенська, О. Колгатін, В. Кухаренко, Є. Смирнова-Трибульська, А. Стрюк, Г. Ткачук, А. Квятковська, І. Смирнова, А. Кононенко, Ю. Триус, М. Умрик та ін.

Основна частина дослідження. Сучасне суспільство потребує системної високої підготовки кваліфікованих, конкурентоспроможних на ринку праці майбутніх фахівців галузі 17 – Електроніка, автоматизація та електронні комунікації. Така підготовка значною мірою залежить від системи організації процесу навчання у закладах фахової передвищої освіти та закладах вищої освіти. Науковий аналіз проблеми, що досліджується, дав змогу виділити такі тенденції та суперечності в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців галузі зв'язку:

Відсутність чіткої відповідності між потребами галузі 17 – Електроніка, автоматизація та електронні комунікації та змістом професійної підготовки.

Це пов'язано з тим, що галузь зв'язку постійно розвивається, а освітня система не завжди встигає за цими змінами.

Недостатня практична підготовка майбутніх фахівців. Це пов'язано з тим, що заклади освіти часто не мають доступу до сучасного обладнання та технологій.

Невисокий рівень мотивації здобувачів освіти до навчання. Це пов'язано з тим, що в умовах сьогодення, війни в Україні, мотивація здобувачів знижена через відсутність умов, бажання, перспектив та загального бажання до навчання.

Зазначені невирішені суперечності в професійній підготовці майбутніх фахівців галузі 17 – Електроніка, автоматизація та електронні комунікації визначають **актуальність і доцільність** нашого дослідження в умовах змішаного навчання. Яке на сьогодні є найбільш розповсюдженим.

Проаналізуємо роботи науковців, що собою являє термін «змішане навчання». Вперше термін «змішане навчання» (англ. “blended learning”) введено та визначено дослідниками С. Бонком та С. Гремом у 2006 р. у роботі «Довідник змішаного навчання» [5]. У Рекомендаціях щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти зазначається, що змішане навчання є підходом, педагогічною й технологічною моделлю, методикою, що поруч з онлайн-технологіями спирається на безпосередню взаємодію між студентами та викладачами в аудиторії [0]. Як зазначає Н. Рашевська, це «процес навчання, за якого традиційні технології навчання поєднуються з інноваційними технологіями електронного, дистанційного та мобільного навчання з метою гармонійного поєднання теоретичного та практичного складників процесу навчання» [6].

Впровадження технологій змішаного навчання (ТЗН) при підготовці фахівців галузі 17 – Електроніка, автоматизація та електронні комунікації в умовах сьогодення є актуальним питанням. Проаналізуємо, які саме ТЗН використовуються в Київському фаховому коледжі зв'язку:

Використання електронних навчальних ресурсів (ЕНР): електронні підручники, лекції, лабораторні роботи, тести та інші матеріали. Здобувачі освіти можуть використовувати ЕНР для самостійного вивчення матеріалу, підготовки до занять та виконання завдань.

Використання онлайн-курсів та навчальних програм, які можна пройти дистанційно, використовуючи Інтернет. Студенти та викладачі можуть використовувати онлайн-курси для поглиблення знань з певної дисципліни або для отримання додаткової освіти чи підвищення кваліфікації.

Використання віртуальних лабораторій. Віртуальні лабораторії – це програмні продукти, які дозволяють студентам проводити експерименти

та дослідження без використання реального обладнання, здобувачі освіти можуть використовувати віртуальні лабораторії для отримання практичних навичок та досвіду побудови інформаційних мереж, систем, мобільних мереж та ін.

Використання мобільних технологій. Мобільні технології, такі як смартфони та планшети, можуть використовуватися для навчання в будь-якому місці та в будь-який час, здобувачі освіти можуть використовувати мобільні технології для перегляду ЕНР, виконання завдань та спілкування з викладачами.

Власний сайт та бібліотека, де розміщуються актуальні матеріали, література та рекомендації здобувачам та викладачам (рис. 1, рис. 2).

Використання платформи Moodle. Дозволяє викладачам створювати курси, які включають

в себе матеріали для навчання, завдання, тести та інші ресурси. Студенти можуть отримувати доступ до курсів через веб-браузер. Moodle також забезпечує ряд функцій, які допомагають викладачам та студентам взаємодіяти один з одним: викладачі можуть створювати форуми для обговорення тем, а також використовувати інші інструменти для спілкування зі здобувачами. Студенти можуть надсилати викладачам запитання та отримувати від них відгуки. Moodle є корисним інструментом для організації змішаного навчання, який дозволяє викладачам та майбутнім фахівцям ефективно взаємодіяти один з одним (рис. 3).

Варто зазначити, що Київський фаховий коледж зв'язку має сучасну матеріально-технічну базу, яка дозволяє використовувати технології змішаного навчання. У коледжі є комп'ютерні класи,

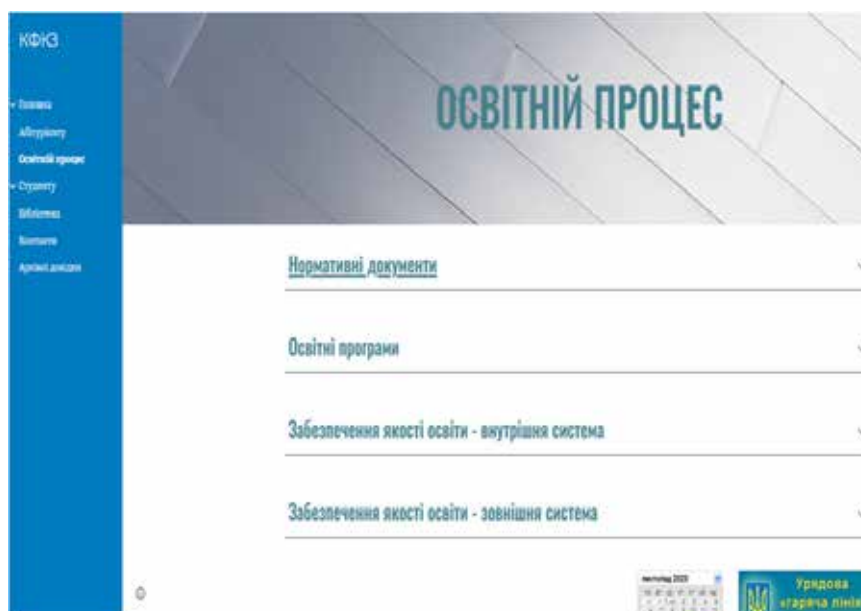

Рис. 1. сайт Київського фахового коледжу зв'язку

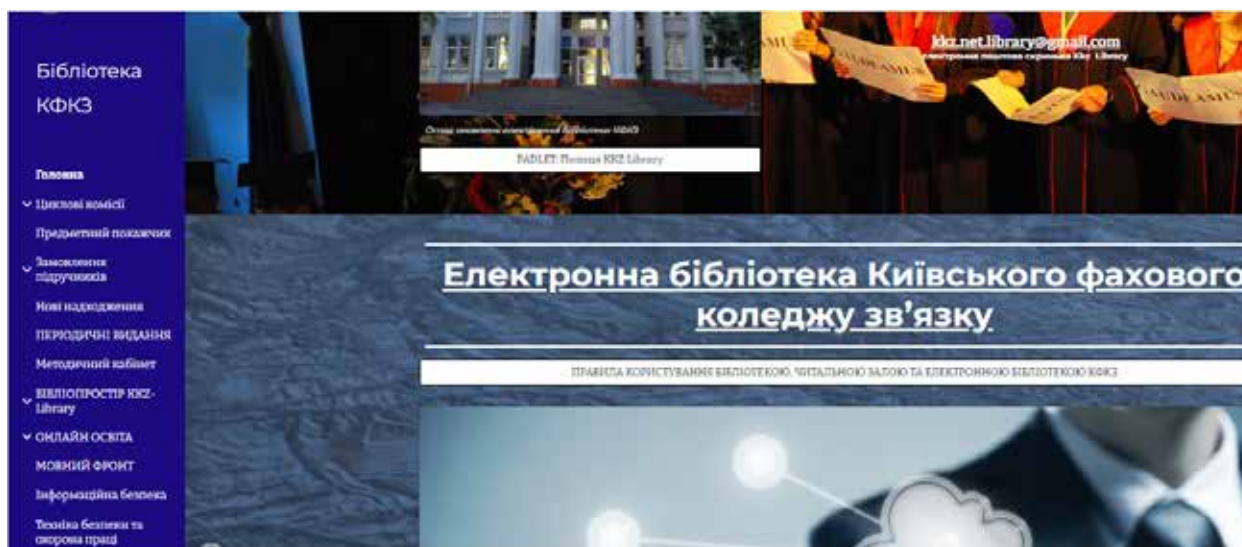

Рис. 2. Електронна бібліотека Київського фахового коледжу зв'язку

Рис. 3. Використання платформи Moodle

оснащені сучасним обладнанням, а також доступ до Інтернету; викладачі коледжу регулярно проходять курси з підвищення кваліфікації за фахом та педагогічні курси, наприклад з актуальності використання технологій змішаного навчання в освітньому процесі.

Формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх фахівців галузі 17 – Електроніка, автоматизація та електронні комунікації в умовах змішаного навчання є невіддільним від їхньої професійної підготовки. Це пов'язано з тим, що інформаційно-цифрові технології є основою сучасної професійної діяльності в галузі зв'язку. Педагогічна система формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців зв'язку в умовах змішаного навчання складається із таких взаємопов'язаних підсистем [4, 3]:

– Технологічна підсистема забезпечує освітній процес необхідними технологіями та засобами навчання. Вона включає в себе матеріально-технічну базу закладу освіти, програмне забезпечення, електронні навчальні ресурси та інші засоби навчання.

– Методична підсистема забезпечує розробку та реалізацію педагогічних технологій, які сприяють формуванню інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців зв'язку. Вона включає в себе методичні розробки, рекомендації, інструктаж з використання технологій змішаного навчання та інші методичні матеріали.

– Дидактична підсистема визначає зміст і структуру навчального матеріалу, який сприяє формуванню інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців зв'язку. Вона включає в себе навчальні програми, підручники, посібники та інші дидактичні матеріали.

Організаційна підсистема забезпечує ефективне функціонування педагогічної системи формування інформаційно-цифрової культури. Вона включає в себе планування, організацію, контроль та аналіз процесу формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців з телекомунікацій та радіотехніки.

Взаємодія цих підсистем забезпечує ефективне формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх фахівців в умовах змішаного навчання.

За результатами наукового пошуку встановлено, що станом на сьогодні розрізняють шість моделей змішаного навчання [3, 4, 5].

1. «Face-to-Face Driver» («Очна освіта») – викладач у процесі особистої взаємодії дає основний обсяг освітньої програми, а за необхідності частково додає електронне і дистанційне навчання. Подібна модель часто включає в себе класичну аудиторну і візуалізовану практичну (лабораторну) роботу в комп'ютерних класах.

2. «Rotation Model» («Ротаційна модель») – реалізується за допомогою почергового використання в освітньому процесі традиційного очного навчання та самостійної онлайн-підготовки у вільному режимі (дистанційно за допомогою мережі Інтернет за планом викладача з урахуванням індивідуальної освітньої траєкторії).

3. «Flex Model» («Гнучка модель») – основною частиною освітнього процесу є онлайн-платформа, на якій викладачі здійснюють синхронну і асинхронну взаємодію зі студентами в консультативній формі, спілкуючись з нечисленними групами або з конкретними студентами.

4. «On-line Lab» («Онлайн лабораторія») – формат аудиторної роботи зі студентами. Навчання

здійснюється з використанням електронних освітніх ресурсів під тьюторським наглядом і безпосереднім контролем викладача. Формат може поєднуватися з класичною формами підготовки.

5. «Self-Blend Model» («Змішай сам») – студент навчається самостійно і незалежно від викладача, самостійно визначає, які із запропонованих навчальних дисциплін йому слід доповнити і розширити за допомогою віддалених онлайн сервісів і занять в електронному форматі.

6. «On-line Driver Model» («Онлайн-навчання») – модель передбачає організацію освітнього процесу через електронну платформу і встановлення віддаленого контакту з викладачем. До моделі за необхідності можуть бути додані елементи очної взаємодії і спілкування з викладачем у формі настановних лекцій, які не є обов'язковим елементом освітнього процесу.

В Київському фаховому коледжі зв'язку найбільш поширеними моделями є «Face-to-Face Driver» та «Rotation Model». «Face-to-Face Driver» передбачає, що основна частина навчання відбувається в аудиторії, а електронні навчальні ресурси використовуються для додаткового вивчення матеріалу. Ця модель може зручна для дисциплін, які вимагають активного обміну інформацією між викладачем і студентами, а також для дисциплін, які вимагають практичних навичок. Наприклад, такі дисципліни, як «Теорія електрозв'язку», «Системи комутації та розподілу інформації», «Телекомунікаційні та інформаційні мережі» та «Мережі абонентського доступу». Модель «Rotation Model» передбачає, що студенти по черзі відвідують аудиторні та онлайн-заняття. Ця модель може зручна для дисциплін, які вимагають різноманітних форм навчання. Наприклад, такі дисципліни, як «Інформатика», «Основи охорони праці», «Математика», «Фізика», «Екологія» можуть бути викладені за цією моделлю.

Варто зазначити, що конкретна модель змішаного навчання, яка буде найбільш зручна для викладення тієї чи іншої дисципліни, залежить від кількох факторів, зокрема:

– Цілі та завдання дисципліни. Які навички та знання повинні отримати здобувачі освіти в результаті вивчення дисципліни?

– Зміст дисципліни. Який матеріал необхідно вивчити здобувачам освіти?

– Особливості контингенту студентів. Які у студентів інтереси, мотивація та рівень підготовки?

– Чи є практично-лабораторні роботи при викладанні дисципліни?

– Чи обов'язкова наявність реального обладнання в процесі проходження практично-лабораторних робіт?

При виборі моделі змішаного навчання також важливо враховувати матеріально-технічну базу

закладу освіти, адже наявність сучасного обладнання та програмного забезпечення дозволяє більш ефективно використовувати технології змішаного навчання.

Таким чином, на думку авторів, моделі «Face-to-Face Driver» та «Rotation Model» можуть бути найбільш зручними при викладанні дисциплін в Київському фаховому коледжі зв'язку, оскільки вони дозволяють поєднувати аудиторні та онлайн-заняття, що дає можливість забезпечити здобувачам ефективно навчання з урахуванням їхніх індивідуальних потреб та інтересів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті авторами проаналізовані актуальні аспекти впровадження технологій змішаного навчання при підготовці фахівців галузі 17 – Електроніка, автоматизація та електронні комунікації. Встановлено, які технології змішаного навчання є актуальні та які моделі використовуються в процесі викладання дисциплін. Результати проведеного дослідження дають можливість дійти висновку, що впровадження технологій змішаного навчання є перспективним підходом до підготовки фахівців галузі 17 – Електроніка, автоматизація та електронні комунікації. Звісно, впровадження технологій змішаного навчання має ряд особливостей, які обумовлені специфікою цієї галузі: велика кількість практичних та лабораторних робіт, виробнича практика чи навчально-професійна практика, які повинні виконуватись в аудиторному режимі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2020/zmyshene%20navchanny/zmishanavchanniabookletspreads-2.pdf>
2. Карташова Л., Квятковська А., Шалигіна Н. Досвід змішаного навчання закладів вищої освіти Польщі та Німеччини. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 83, ст. 35–41. DOI: 10.32840/1992-5786.
3. Карташова Л., Регейло І, Стрижак О. Технологія змішаного навчання в системі відкритої післядипломної освіти. ДВНЗ «УМО» НАПН України. 2019.
4. Осадча К.П., Осадчий В.В., Круглик В.С., Наумук І.М. Змішане навчання як форма сучасної підготовки майбутніх фахівців професійної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 2 (71). С. 187–192.
5. Graham C. R. Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. *The handbook of blended learning: global perspectives, local designs*. San Francisco. CA : Pfeiffer & Company. 2006. P. 3–21.
6. Рашевська Н.В. Мобільні інформаційно-комунікаційні технології навчання вищої математики студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.10 «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті». Київ. 2011. 21 с.

Наукове видання

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 65

Том 2

Коректура • *Н. Ігнатова*

Комп'ютерна верстка • *О. Молодецька*

Формат 60x84/8. Гарнітура Arimo.
Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 27,94. Ум. друк. арк. 27,67.
Підписано до друку 29.11.2023. Замов. № 1223/765. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.